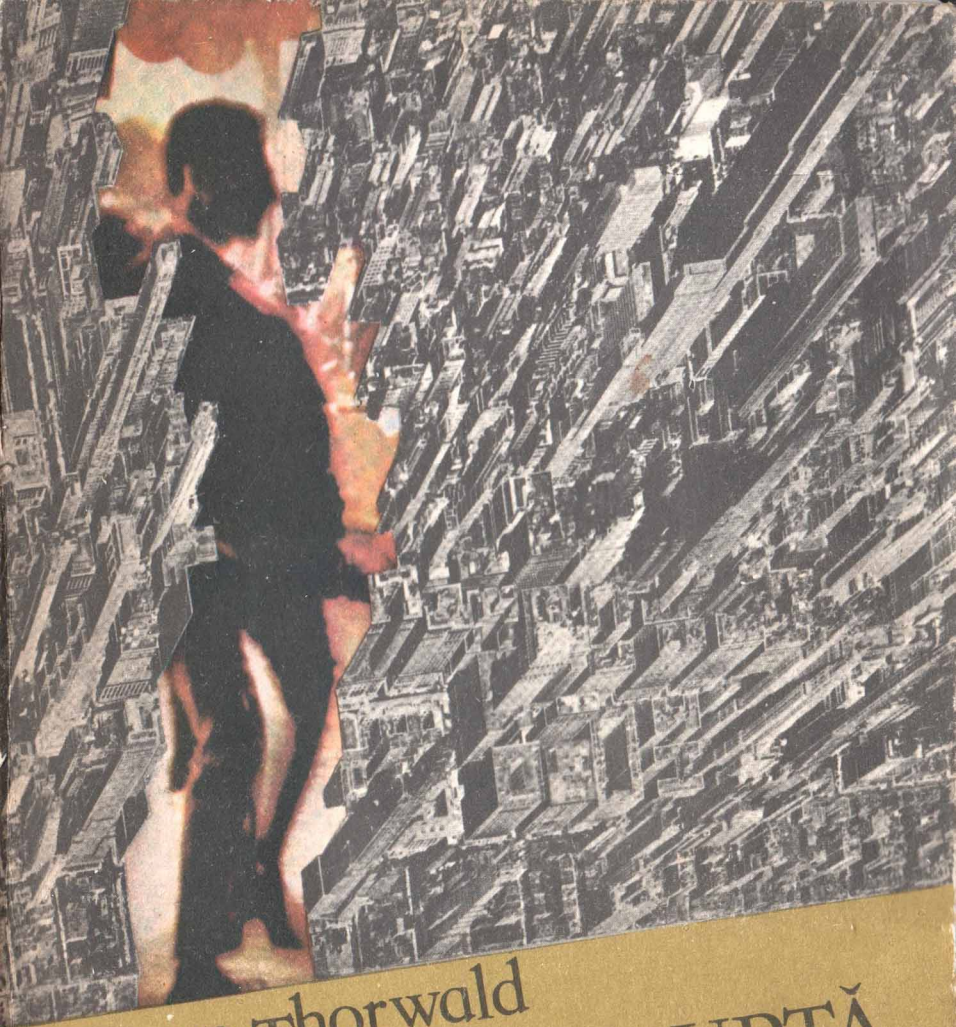

Jürgen Thorwald

UN SECOL DE LUPTĂ CU DELINCVENȚA

Jürgen Thorwald

UN SECOL DE LUPTĂ CU DELINCVENȚA

În românește
de :
D. DOROBĂȚ și GH. SCRIPCARU

Editura „Junimea“
IAȘI • 1981

CUPRINS

Cuvînt înainte 5
Semnul imuabil: aventura identificării 13
Morţii vorbesc: pietre de hotar în dezvoltarea medicinii legale 125
Drumul sinuos al toxicologiei medico-legale 229

CUVÎNT ÎNAINTE

Este incontestabil faptul că medicina, prin adevărurile ştiinţifice promovate, şi-a adus contribuţia, încă din cele mai vechi timpuri, în lupta cu violenţa şi cu viciul. Conjuncţiunea dintre nevoile ordinii de drept şi posibilităţile ştiinţei medicale a structurat, în timp, o nouă preocupare, şi anume medicina legală. Ca o specialitate a adevărului ştiinţific, ce slujeşte ideea de dreptate, medicina legală s-a dezvoltat în mod progresiv, chiar dacă aplicarea cunoştinţelor sale în slujba realizării acestei idei n-a fost lipsită de sinuozităţi. Ceea ce a constituit însă elementul progresist al acestei dezvoltări a fost întotdeauna necesitatea evitării impreciziei şi aleatorului în favoarea cunoştinţelor şi a logicii ştiinţifice. În contextul acestor necesităţi, investigaţiile ştiinţifice au luat locul intuiţiei şi flerului, constituindu-se într-o adevărată „ştiinţă a detectării" urmelor infracţiunilor, o expertologie în cadrul căreia ştiinţa medico-legală, atît ca pondere cît şi ca posibilităţi ştiinţifice, deţine locul principal. Astfel, realitatea ne convinge astăzi că orice problemă de drept poate fi rezolvată cu ajutorul ştiinţei, deoarece implică judecăţi precise, raţionamente corecte şi deducţii bazate pe logica ştiinţifică, singurele în măsură să dea suport material oricărei ipoteze constructive. Ştiinţa investigării faptelor antisociale posedă astfel resurse nelimitate, datele sale fiind preluate, cu beneficiul concludenţei maxime, de către organele judiciare. În acest mod, imperativele societăţii moderne extind precizia ştiinţifică şi la domeniul de activitate al practicii judiciare prin intermediul acestei ştiinţe. La aceasta se referea tovarăşul Nicolae Ceauşescu cu ocazia consfătuirii cu activul Ministerului de interne, cînd arăta că „munca în do-

meniul criminalității trebuie să se bazeze pe o concepție clară, științifică, pe o însușire temeinică a cunoștințelor de specialitate" căci, pe plan internațional, „munca aceasta capătă un caracter tot mai științific, ea necesită pricepere, intuiție, îndrăzneală și o înaltă competență".

Evoluția medicinii legale relevă însă condiționarea sa frapantă de către progresul legislației și al medicinii. Încă din vechime, legislațiile Manu, Hamurabi, cele 12 table la romani, lex Cornelia, Digestele lui Justinian, alături de concepțiile unor înțelepți ca Aristotel, Platon sau Hipocrate au ajutat la crearea cadrului de aplicare a cunoștințelor medicale pentru nevoile dreptului. În același timp, activitatea unor medici iluștri ca Hipocrate, Galenus, Morgagni și mai ales, Ambroise-Paré (1509—1590) și Paul Zachias (1584—1659), savanți ai Renașterii și contemporani cu Machiaveli, Michelangelo și Erasmus, au exprimat aplicarea progresului medical în acest domeniu. Din această conjuncțiune au rezultat lucrări de o deosebită valoare, începînd cu culegerea Hsy Yüan Lu („Cum se spală nedreptatea") *din 1247 la chinezi, continuînd cu lucrările lui Fidelis, Morgagni, Valentini, Orfila, Casper, Plenck etc., pînă la cele mai actuale documentații științifice, printre care și lucrarea ce o prezentăm. Acceptarea oficială a unor proceduri medicale, cum ar fi necropsia (pentru prima dată în 1687), și instituirea funcției de medic legist în stat (pentru prima dată, în 1679) au dat un impuls deosebit acestei științe. Trebuie să menționăm că și în țara noastră, din cele mai vechi timpuri, dar îndeosebi cu* Pravila de la Ieud *(1500) și* Pravilele lui Vasile Lupu *(1646) și* Matei Basarab *(1652), se creează cadrul legislativ aplicării științelor medicale în justiție. În Pravile se arată valoarea științifică a cercetărilor medicale în domeniul crimelor, pruncuciderii, protecției copiilor și bolnavilor psihici, avortului și perversiunilor sexuale, iar legea din 1862, care conferă medicului șef de județ sarcini de medic legist, instituie începutul oficializării acestei activități, prin expertize ce fuseseră deja solicitate de justiție începînd din anul 1806. Paralel, activitatea unor reputați medici și savanți, ca A. Șuțu, M. Minovici, V. Babeș, N. Minovici, I. Ciurea, G. Bogdan, Șt. Minovici, Mihai Kernbach și alții, a lărgit cadrul aplicării cunoștințelor medicale în jus-*

ție prin reluarea sau inițierea unor cercetări de valoare internațională.

Sfera cercetărilor medico-legale s-a lărgit progresiv în condițiile vieții moderne și exigențelor sale față de comportamentul uman, fapt ce a conferit noi dimensiuni medicinii legale. Astăzi, prin conținutul său specific (de a apăra valori sociale), prin metodologia sa de lucru (criteriologie proprie), prin climatul etic de activitate (interpretarea faptelor medico-biologice în raport cu exigențele legii), această specialitate a căpătat un drept irevocabil la independență. Faptul este consacrat de legislația noastră actuală, care prevede caracterul oficial al acestei activități.

Activitatea medicului legist în societatea noastră nu se poate face fără o pricină vocațională, ce implică competență și meticulozitate, siguranță în judecăți și prudență, entuziasm și simț pentru valorile uman-sociale. O atare vocație se formează în condițiile tendințelor moderne de dezvoltare a acestei specialități care implică integrarea clinică din ce în ce mai frapantă, hiperspecializarea inevitabilă, abordarea pluridisciplinară a faptelor, aportul său incontestabil la ocrotirea sănătății publice și devansarea permanentă a ordinii de drept. Onestitatea, contactul permanent cu faptele medicale și spiritul critic și autocritic, rejetă orice seducție spre fabulos, orice diletantism sau amatorism din această muncă, garantînd realizarea mesajului social-uman în contextul de cultură și umanism pe care îl implică orice act medical sub aspectul conținutului său social. Acest spirit etico-științific în practica medico-legală ne obligă să ținem cont, în mod permanent, de atare cerințe social-culturale în măsură să convertească actul zilnic al medicului legist într-un mesaj social deosebit, cu o încărcătură axiologică aptă să dea convingerea despre puterea științei în cele mai dificile probleme și să ateste aptitudinea sa de a trece de la diagnostic la profilaxie, adică de la constatarea unei încălcări la promovarea relațiilor autentice dintre oameni. În acest mod, activitatea medicului legist este supusă judecății de valoare a opiniei publice, deoarece, prin convingerile pe care le formează despre ideea de justiție și echitate socială, contribuie la realizarea umanismului nostru social.

Aceste cîteva aspecte foarte generale din evoluția medicinii legale vor ajuta cititorul să aprecieze mai adecvat lucrarea lui J. Thorwald, care nu este altceva decît o captivantă evocare a avatarurilor „științei detectării" din ultima sută de ani, în lupta sa cu spiritul obtuz, viciul sau ignoranța care mai afectează încă relațiile autentice dintre oameni. În esență, lucrarea arată efortul științei de a detecta urmele infracțiunilor și, prin aceasta, de a ajuta justiția.

Cartea de față este precedată de o activitate publicistică deosebită a autorului, începînd cu lucrările privind istoricul chirurgiei moderne („Secolul chirurgiei", „Triumful chirurgiei"), traduse în peste 18 limbi, cu istoricul științei detectării și investigării crimei, îndeosebi din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și terminînd cu lucrările sale din domeniul istoriei contemporane bazate pe relatări și mărturii. Dacă din lucrările cu caracter de istoriografie medicală realizezi cît de profunde și moderne erau cunoștințele celor vechi despre plante și diferite tehnici chirurgicale și constați cu uimire că multe din descoperirile secolului nostru (de exemplu, antibioterapia) își găsesc origini încă în antichitate, în lucrările consacrate luptei științei cu crima („Crimă și știință", „Un secol de luptă cu delincvența"), urmărești primii pași timizi făcuți de dactiloscopie, necropsie, investigarea toxicologică sau balistică în lupta cu infracțiunea. Multiplele cazuri prezentate cu competența medicului, istoriografului și literatului relevă aplicarea în justiție a primelor cercetări clinice sau de laborator cum ar fi testele sanguine, enzimatice sau tisulare, a microurmelor de sînge, păr, fibre etc., pînă la cele mai moderne mijloace de investigație, cum ar fi activarea neutronică sau cercetarea spectrofotometrică. În toate aceste lucrări, printr-o tehnică narativă accesibilă, captivantă și plină de dramatism, eșecurile și în final izbînzile, demonstrabile sau doar morale, răzbat din relatarea celor mai dificile cazuri cu care s-a înfruntat Europa, Canada, U.S.A. sau Australia în ultima sută de ani. Autorul convinge că de la cercetările efectuate în primele laboratoare improvizate în mansarde și subsoluri, pînă la cercetările din instituțiile moderne, știința „detectării" s-a găsit tot timpul în slujba justiției și societății, a omului, și a îmbogățit per-

manent arsenalul luptei pentru asanarea delincvenței. Dacă în lucrări ca „Știința și secretul vechii medicini", analizînd istoria medicinii în șase civilizații antice, autorul dovedește calitățile sale de filolog, istoriograf și medic, în cele mai recente, cum ar fi „Pacientul", el promovează cele mai autentice valori din practica medicală, relevînd misiunea perenă a medicului de a susține viața, fără excepție, chiar și în cele mai dificile dileme de conștiință profesională.

Născut în 1916, în zona Rinului, J. Thorwald studiază mai întîi medicina, apoi filologia și istoria modernă. Orizontul larg îi permite autorului nu numai abordarea științifică a unor aspecte medicale, dar și etalarea fără ostentație a cunoștințelor sale enciclopedice din perspectivă istorică și literară. Desigur, marii literați, mai ales ai secolului al XIX-lea, au transpus artistic unele din aceste cazuri. Astfel Balzac a fost atras de figura lui Vidocq, întemeietorul poliției franceze. Dickens a introdus problemele detectării și luptei cu infracțiunea în conștiința publică, iar M. Twain a anticipat identificarea prin dactiloscopia modernă. În schimb, „Un secol de luptă cu delincvența", științific și la obiect, prezintă evoluția medicinii legale, criminalisticii și criminologiei, începînd din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și analizează exhaustiv cazurile cele mai dramatice în care cheia soluției a fost dată de știință. Bazată pe o bibliografie de 600 de titluri, lucrarea prezintă ca personaje medici legiști și juriști, iar ca metode de luptă cu infracțiunea, procedeele științifice, căpătînd astfel „valoarea a 100 de romane polițiste", deoarece convinge peremptoriu despre puterea științei, totdeauna mai mare decît abilitatea infractorilor, stabilește pietre de hotar în dezvoltarea acestei științe și arată căile de prevenire a delincvenței, drept mesaj al acestei științe. Unei tendințe de dramatizare a unor astfel de speță care nu dezvăluiau pînă la capăt adevărul, cartea îi aduce o finalitate legată de triumful dreptății și prin aceasta captivează nu numai oamenii de știință, medici și juriști, ci îndeosebi contribuie la întărirea unor convingeri de opinie publică.

Cartea, în versiunea românească, prescurtată, cuprinde trei capitole. Deși capitolele lasă impresia că autorul interferează problemele criminalisticii cu cele ale medicinii legale, plecînd de la reali-

tatea faptului că prima s-a desprins din medicina legală, în final reținem caracterul aproape exclusiv medico-legal al lucrării.

Aventura identificării, care constituie primul capitol, debutează cu dramatica luptă a savantului francez Bertillon pentru introducerea metodelor științifice de identificare în munca justiției și continuă captivanta istorie a identificării prin dactiloscopie. Capitolul relevă cu vigoare efortul lui Vidocq de a recupera „ceea ce este uman în cei decăzuți" ca și al lui Bertillon pentru promovarea metodelor științifice. Desigur, timpul a decantat aportul real al lui Lombroso sau Bertillon în criminologie sau criminalistică, scoțînd în evidență rezervele pe care le are omul de știință față de aplicarea insuficient verificată a acestor cunoștințe în justiție (ex. Galton față de cercetările lui Bertillon). Nici dificultățile și nici entuziasmul n-au înlăturat prudența necesară unei astfel de finalități. Lupta științifică dintre bertillonaj și dactiloscopie a fost cîștigată de aceasta din urmă, cazurile de identificare, chiar cu ajutorul unei singure amprente, fiind incontestabile. De la apăsarea degetului mare pe hrisoave, întîlnită și la poporul nostru din cele mai vechi timpuri, și pînă la computerizarea datelor dactiloscopiei, a fost o cale și o luptă lungă pentru învingerea aleatorului în identificare. Identificarea empirică a cedat locul identificării științifice și a confirmat, în plus, rolul constructiv, chiar al unor erori, în asigurarea progresului științei. Corupția, care adeseori a alterat și practica medicală, a determinat pe unii medici să modifice amprentele digitale, iar pe alții, în lupta pentru triumful adevărului, i-a determinat să caute mijloace noi de identificare, cum ar fi holograma, sonograma etc. Identificarea unor furturi celebre, a unor delincvenți prin luarea de amprente la un întreg oraș etc. sînt cazuri celebre care ilustrează aportul incontestabil al științei în domeniul identificării.

Cunoștințele enciclopedice ale autorului și dramatismul narațiunii fac din capitolul Morții vorbesc sau pietre de hotar în dezvoltarea medicinii legale *mai mult decît o înșiruire de „triumfuri senzaționale". Istoria medicinii legale devine, aici, o luptă a rațiunii, onestității și logicii cu stupiditatea, eroarea, setea de glorie, obscurantismul și rasismul. Cazurile Tisza—Eszlár, Tessnow sau Merett reprezintă momente de cotitură în dezvoltarea acestei și-*

inte, în efortul său de afirmare a adevărului, stabilit deseori în condiții de inconfort sau de neîncredere față de cercetările medicului legist. Cineva spunea că cine trăiește din medicina legală, moare din cauza ei. Faptul este ilustrat de munca pasionantă a unor medici legiști ca Spilsbury, Littlejohn sau a medicilor legiști anonimi, a căror muncă nu numai că stă la baza succeselor judiciare în lupta cu obscurantismul, dar invederează că pasiunea rămîne impulsul esențial al oricărei munci. Istoria medicinii legale dovedește încă o dată că adevărul își croiește drum printre erori, incertitudini și chiar greșeli, dar că totdeauna realizarea conștiinței limitelor proprii și, mai ales, profesiunea de credință, atît de utilă în această specialitate, sînt elementele care asigură în final realizarea puterii științei în promovarea justiției „ca rațiune de a crede în semenii noștri". Capitolul explorează, în acest sens, dificultățile diagnosticării cazurilor de asfixie, dar și aportul unor savanți, printre care și savanții români V. Babeș și N. Minovici, în promovarea unor astfel de studii.

Evoluția toxicologiei medico-legale, *al treilea capitol al cărții lui Thorwald, urmărește dramatismul confruntării dintre știință cu rapida dezvoltare și proliferare a substanțelor toxice răspîndite în mediul ambiant. Descrierea unor cazuri celebre de otrăvire cu arsenic, alcaloizi vegetali sau medicamente, împletită cu sublinierea eforturilor detectării și anihilării lor prin metode clasice dar și prin cele moderne, arată efortul continuu de creștere a valorii acestor explorări pentru justiție. Nu sînt lipsite de interes nici problemele de perspectivă ale toxicologiei medico-legale pe care autorul le prezintă în acest capitol.*

Fiecare pas făcut de știință în lupta cu delincvența este evidențiat într-o lumină și mai puternică de prezentarea dramelor petrecute în sălile tribunalelor precum și de lupta permanentă a oamenilor de știință și a juriștilor care, pe teren sau în laboratoare, dezvăluie cauzele crimelor precum și căile de luptă împotriva actelor antisociale.

Dezvăluirea cîtorva din fațetele acestei complexe dar incomplete istorii a luptei cu delincvența convinge, credem, că atractivitatea cărții crește nu prin macabrul, uneori greu de suportat, ci

prin preocuparea și grija permanentă a autorului pentru om, pentru certitudinile și siguranța lui, prin umanismul ce-l degajă în lupta cu forțele întunecate ale crimei. Istorie a unor triumfuri senzaționale, neocolită, însă, de greșeli sau eșecuri provocate de conservatorism și spirit obtuz, cartea ne convinge despre certitudinea și liniștea pe care o conferă puterea științei în aflarea adevărului. Valoarea documentară a cărții, dar mai ales, mesajul ei umanist, au dus la traducerea ei în mai multe limbi și în toate țările socialiste. Sperăm că și la noi ea va contribui la întărirea convingerii publice despre menirea, rolul și puterile acestei științe, medicina legală, în lupta pentru instaurarea unor relații autentice între oameni, efort convergent al întregii noastre societăți.

TRADUCĂTORII

I

SEMNUL IMUABIL : AVENTURA IDENTIFICĂRII

• • •

Piatra de hotar a criminalisticii moderne a fost pusă în 1879, de Alphonse Bertillon, ajutor de funcţionar la secţia I a Prefecturii de poliţie din Paris. Bertillon avea atunci numai 26 de ani, dar „Departamentul poliţiei criminale", aşa cum era numită această organizaţie de detectivi în Europa, avea 70 de ani vechime.

Chiar şi atunci, însă, Siguranţa franceză juca un rol deosebit. Deşi înfiinţată de curînd, era cea mai venerabilă dintre instituţiile de acelaşi fel din lume, avînd în spatele ei o bogată tradiţie. Istoria ei a început pe vremea lui Napoleon. Desigur, existase o poliţie franceză şi înainte de această dată, dar principala ei sarcină era, mai degrabă, să spioneze şi să aresteze orice persoană periculoasă pentru monarhie şi se ocupa mai puţin de rezolvarea problemelor de criminalistică. Începînd însă cu cea de a doua parte a erei napoleoniene, şeful secţiunii I-a a Prefecturii poliţiei din Paris, Monsieur Henri, a încercat să combată crima cu un personal redus, constînd din 28 de judecători de pace şi cîteva zeci de inspectori.

Străzile Parisului erau terenul de acţiune a nenumăraţi indivizi din lumea interlopă, întrucît, după războaiele napoleoniene, strictetea normelor sociale slăbise mult. În 1810, anul de fundare a Siguranţei, valul de crime din Paris atinsese punctul culminant. Venise vremea ridicării unui om a cărui influenţă, bună sau rea, va fi simţită timp de mai mult de 70 de ani asupra Siguranţei franceze. Acesta era fondatorul ei, Eugène François Vidocq.

Viaţa lui Vidocq pînă la vîrsta de 35 de ani a constat dintr-un număr extraordinar de roluri de personaj picaresc. Fiu al unui brutar din Arras, devine pe rînd conducător al unei trupe ambulante, soldat, marinar, păpuşar, deţinut (pentru că lovise un ofiţer care-i sedusese prietena) şi, în sfîrşit, evadat. Era celebru pentru îndrăzneala-i diavolească. Odată a evadat din închisoare îmbrăcat într-o uniformă furată de la un poliţist. Altădată a sărit de la înălţimea ameţitoare a turnului de pază al închisorii, în rîul

ce trecea pe lîngă acesta. Totuşi, după fiecare evadare era prins şi sentinţa îi tot creştea. În sfîrşit a fost condamnat la muncă silnică şi pus în lanţuri. Anii din închisoare şi i-a petrecut alături de cei mai mari criminali ai zilei, inclusiv celebrii Cornus, familia de francezi care îşi învăţa copiii să ucidă şi-i lăsa să se joace cu capetele victimelor pentru a se obişnui cu cadavrele.

În 1799, el reuşeşte să ducă la capăt cea de a treia şi aparent ultima evadare şi, timp de 10 ani, să-şi cîştige existenţa ca telal în Paris. Dar în toţi aceşti 10 ani, foştii deţinuţi care îl cunoşteau din închisoare l-au ţinut sub ameninţarea trădării pînă ce, plin de ură şi dezgust pentru ei, a luat hotărîrea decisivă de a se duce la sediul Poliţiei din Paris, oferindu-se să pună în slujba poliţiei cunoştinţele sale despre lumea interlopă pe care le acumulase de-a lungul anilor. Tot ceea ce dorea în schimb era să scape de ameninţarea închisorii care-i atîrna tot timpul deasupra capului.

Şapte decenii mai tîrziu, mulţi dintre membrii Siguranţei erau puşi în încurcătură cînd venea vorba despre Vidocq şi naşterea organizaţiei lor. Noţiunile despre respectabilitate se schimbaseră. Trecutul lui Vidocq nu era cel mai potrivit pentru un funcţionar oficial al poliţiei, ca să nu mai vorbim de acela de şef al poliţiei criminale. Toată lumea uitase dificultăţile pe care le întîmpinase Monsieur Henri şi baronul Pasquier, prefectul poliţiei din Paris în 1810, cînd ei au luat decizia extraordinară de a-l însărcina pe Vidocq să lupte pe frontul nemărginit al crimei — Parisul. Ca să se ascundă rolul pe care-l avea de jucat Vidocq, s-a simulat arestarea acestuia. Eliberarea ce a urmat a fost camuflată, pretinzîndu-se că era o nouă evadare. Vidocq şi-a stabilit cartierul general într-o clădire sumbră din micuţa stradă Sainte Anne. Vidocq însuşi îşi alegea colaboratorii, avînd ca principiu deviza „împotriva crimei pot lupta numai criminalii". A angajat mai întîi patru foşti deţinuţi, apoi 12 şi mai tîrziu 20 pe care-i plătea dintr-un fond secret. Foştii deţinuţi erau supuşi unei discipline de fier. Într-un singur an, el şi cei 12 oameni ai săi au arestat 812 criminali, hoţi, spărgători, tîlhari şi delapidatori şi au curăţat de pleavă „vizuinile criminalilor" în care nici un inspector de poliţie nu ar fi îndrăznit să se aventureze.

În scurt timp organizaţia lui Vidocq a dublat Siguranţa şi, în ciuda nenumăratelor atacuri îndreptate împotriva ei, a devenit germenul poliţiei criminale franceze. Vidocq folosea mii de stratageme. Cu regularitate îşi „planta" oamenii în închisori prin arestări simulate, îi scotea, tot prin evadări simulate sau prin morţi simulate. În acest fel obţinea un şir nesfîrşit de informaţii. Cunoaşterea intimă a lumii interlope, a membrilor ei, a obiceiurilor şi metodelor de lucru, memoria sa vizuală neobişnuită şi o arhivă

bogată, conținînd portretele desenate ale criminalilor cunoscuți și descrierile înfățișărilor și metodele lor de lucru erau fundamentele sistemului său de identificare. Cînd funcția lui de șef al siguranței nu a mai putut fi ascunsă lumii interlope, Vidocq și-a luat obiceiul de a vizita fățiș închisorile pentru a păstra o constantă legătură directă cu lumea criminală. Credea în legătura personală, în contactul permanent cu „chipul crimei".

Vidocq a demisionat, în sfîrșit, în 1833, pentru că noul prefect al poliției, Henri Gisquet, nu mai putea suporta ca întreaga forță de detectivi din Paris să fie alcătuită din foști deținuți. După demisionare, Vidocq a înființat o agenție de detectivi particulari, probabil prima din lume, și a devenit om de afaceri, scriitor și furnizor de subiecte pentru operele marelui romancier francez Balzac. A murit în 1857.

I-au urmat la Siguranță șefi prestigioși. Numele lor au fost Allard, Canler, Claude și, în 1879, acolo unde începe povestea noastră, Gustave Macé. Fiecare în felul său a fost o personalitate distinctă ; fiecare, la rîndul lui, a devenit o legendă. Siguranța a supraviețuit celor patru răsturnări politice : de la Napoleon la restaurația dinastiei Bourbon ; de la restaurație la monarhia din iulie a lui Louis Philippe de Orléans ; de la restaurația din iulie la imperiul lui Napoleon al III-lea și de la Napoleon al III-lea la Republica a III-a. Din sediul sumbru de pe Petite Rue Sainte-Anne, Siguranța se mutase într-o clădire mai puțin sumbră de pe Quai de l'Horloge și, în sfîrșit, la Prefectura de la Quai des Orfèvres. De la 20 de subordonați, cîți avea Vidocq, s-a ajuns între timp la numărul de 700 de detectivi ce purtau titlul de inspectori.

Criminalii cedaseră locul unor cetățeni mai mult sau mai puțin respectabili, dar nici Allard și nici Canler sau Claude și Macé, nu au încetat să angajeze un mare număr de foști deținuți ca informatori. Criminalii cărora li se ordonase să părăsească Parisul și care se întorseseră pe furiș erau puși să aleagă la arestare între „colaborarea" cu Siguranța sau condamnarea pe termene lungi. Mai mult, Siguranța planta în mod obișnuit *agents provocateurs* (numiți *moutons-oi)* în închisori. Sarcina lor era de a căpăta încrederea celorlalți deținuți și a obține în acest fel informații valoroase pentru poliție. La intervale regulate, inspectorii înșiși vizitau curțile închisorilor și cereau ca deținuții vechi și noi să meargă în cerc în jurul lor. În această privință, ei urmau exemplul lui Vidocq, căutînd să-și imprime în memorie fețele criminalilor. Această „paradă", cum era numită vizita a rămas multă vreme o metodă preferată de identificare a criminalilor care erau căutați pentru alte crime decît acelea care-i dusese la închisoare.

Între timp, dosarele lui Vidocq crescuseră, deveniseră arhive uriaşe ţinute la zi de o armată de funcţionari. Munţi de dosare erau stivuite în sălile sumbre, prăfuite şi luminate cu gaz ale Prefecturii. Se întocmise cîte un dosar pentru fiecare criminal cunoscut; numele de împrumut, crimele şi condamnările, toate erau înregistrate, împreună cu o descriere atentă a înfăţişării. Arhivele crescuseră atît de mult încît conţineau cinci milioane de dosare. Altele erau constant adăugate pentru că hotelurile, hanurile, pensiunile erau supuse constant raziilor. O verificare strictă se aplica de asemenea şi străinilor care soseau la Paris.

În deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea, o închisoare din Bruxelles începuse să folosească fotografierea, recent inventată, pentru a se păstra o evidenţă a înfăţişării criminalilor. Noua metodă de înregistrare şi identificare a fost preluată şi la Paris. Aproximativ 80 000 de fotografii se adunaseră la sediul Poliţiei.

O astfel de evidenţă strictă şi-a dovedit utilitatea. Vizitatorii străini erau uimiţi de viteza cu care criminalii fugiţi din ţara lor la Paris erau arestaţi de poliţia pariziană. Siguranţa căpătase o reputaţie extraordinară. Puţini însă ştiau că ea se afla în 1879 în mijlocul unei crize grave.

* * *

Alphonse Bertillon, destinat să înfrunte criza şi să inaugureze o nouă eră în criminalistică, era un personaj ciudat: un tînăr palid, cu chipul fin şi posomorît, cu mişcări leneşe şi voce monotonă. Suferea de tulburări digestive, epistaxisuri şi migrene repetate; era atît de nesociabil încît cei mai mulţi îl găseau respingător. Rezervat şi taciturn, suspicios prin natura sa, cu o tendinţă puternică către sarcasm, indispus şi nervos, de o pedanterie de nesuportat, era lipsit de orice simţ estetic. Pe lîngă aceasta, era atît de lipsit de ureche muzicală încît în timpul serviciului militar trebuia să numere notele pentru a distinge semnalul de goarnă pentru deşteptare şi chemare la apel. Un oaspete al Poliţiei, aflînd că tînărul era fiul doctorului Louis Adolphe Bertillon, distins medic şi statistician, vicepreşedinte al societăţii antropologice din Paris şi nepot al lui Achille Guillard, vestit naturalist şi matematician, a izbucnit în hohote de rîs. Era incredibil ca vlăstarul unei familii atît de distinse să fi fost exmatriculat din cîteva din cele mai bune şcoli din Franţa din cauza comportării şi notelor proaste, să fie concediat după cîteva săptămîni de practică într-o bancă ori să fi făcut o figură atît de proastă ca tutore în Anglia, încît să fie concediat ca, în sfîrşit, să fie primit în îngrozitorul

post de asistent de funcţionar la Prefectura de poliţie, doar din cauza bunelor relaţii ale tatălui său.

Locul de lucru al lui Bertillon era un colţ dintr-unul din uriaşele holuri în care se aflau dosarele criminalilor Franţei. Vara, în colţul acela, era îngrozitor de cald, iar iarna atît de frig încît picioarele îi îngheţau. Ca să poată scrie, purta mănuşi. Stătea acolo mai mult sau mai puţin evitat de colegi, trecînd sistematic în fişe datele acumulate de poliţie în cursul arestărilor şi interogatoriilor.

În timpul friguroasei primăveri a anului 1879, Bertillon stătea şi copia cu degetele îngheţate descrierile uniforme şi monotone întocmite cu mare dificultate de inspectori, pentru care toată povestea aceasta devenise o rutină. Statura : „înalt", „scund", „înălţime mijlocie" ; faţa : „obişnuită" ; „fără semne particulare". Descrierile se potriveau aproape la toate persoanele. Lipite pe cartoteci erau pozele infractorilor făcute de fotografi ce se considerau artişti. Ca urmare, ele erau rareori clare şi adesea distorsionate de grimasele intenţionate ale arestaţilor.

Tot acest material care trecea prin mîinile lui Bertillon era viu doar într-o singură privinţă : ca o demonstraţie a crizei ce se instala implacabilă asupra Siguranţei. Adevărul este că Siguranţa mai folosea încă metodele lui Vidocq, deşi lumea se schimbase fundamental în decursul a 70 ani. Se schimbase societatea şi, odată cu ea, natura crimei. Şi totuşi oamenii nu deveniseră conştienţi de aceste schimbări. Pînă la 1879, numai cîteva persoane făcuseră eforturi serioase pentru a arunca o lumină asupra datelor sociologice, biologice şi psihologice ale lumii interlope şi asupra dezvoltării ei. Printre aceştia se numără Adolphe Quételet, astronom şi statistician belgian, care încercase să abordeze criminalitatea din punct de vedere statistic şi să determine ce proporţie a societăţii era reprezentată de criminalii de profesie. În Italia, Cezare Lombroso, psihiatru, făcuse studii aprofundate în speranţa că va clarifica fiziologia şi psihologia crimei. Vizitase închisorile şi azilele de nebuni din Pavia, măsurînd craniile multor criminali şi ajunsese la concluzia că orice criminal este marcat de anumite anomalii ale formei capului care-l apropie mai mult de regnul animal decît de cel uman. Criminalul, considera Lombroso, este un fenomen atavic, o involuţie a speciei umane. Criminalii erau născuţi şi nu făcuţi.

În 1876, Lombroso a scris o broşură, mai apoi transformată într-o carte : *L'Uomo delinquente*. Lucrarea a stîrnit agitaţie dincolo de hotarele Italiei, provocînd interesul unui număr de savanţi preocupaţi de fenomenul criminalităţii.

În general, criminalitatea era pur și simplu acceptată ca o realitate a vieții, care putea fi contrabalansată numai prin pedeapsă. Cam la atît se ajunsese din punct de vedere al studiilor teoretice, deși societatea se apropia deja de sfîrșitul secolului al XIX-lea. Dar un adevăr fundamental nu putea fi trecut cu vederea, acela că în 1879 numărul criminalilor era în creștere constantă, fenomen pus în legătură cu creșterea populației și dezvoltarea societății industrializate.

Memoria vizuală extraordinară a lui Vidocq, capabilă să înregistreze înfățișările criminalilor fusese unică. Acum însă, nici o sută ca Vidocq nu ar fi fost suficienți să înregistreze nenumăratele chipuri care apăruseră, în deceniul al IX-lea al secolului al XIX-lea, din mlaștina mereu crescîndă a crimei. Mai mult, odată cu dezvoltarea nivelului de educație și inteligență și inteligența criminalilor crescuse. Oricît de mulți *moutons* erau plantați în închisori ei nu erau suficienți și destul de isteți să-i păcălească pe toți criminalii care-și schimbaseră numele și înfățișarea pentru a ascunde condamnările precedente. Puțini erau deținuții care mai cădeau pradă stratagemelor inspectorilor, care se prefăceau că-i recunosc ca vechi cunoștințe și-i salutau din toată inima. Cînd se ofereau premii pentru identificarea deținuților, inspectorii conspirau adesea cu deținuții pentru a identifica pe un alt delincvent decît cel căutat. Rezultatul era că inspectorul împărțea premiul cu complicele. Puținele succese erau contrabalansate de multă nesiguranță, corupție și grave erori judiciare.

Arhivele, care fuseseră inițial numai un auxiliar pentru memoria unui om ca Vidocq, deveniseră inevitabil un instrument important pentru identificarea criminalilor. Dar arhivele crescuseră dincolo de orice măsură. Evidența devenise prea greoaie pentru a mai fi folositoare. Clasificarea după nume nu mai avea nici un rost, atît timp cît hoții, spărgătorii, falsificatorii și criminalii își schimbau tot timpul numele. Folosirea unei clasificări pe subdiviziuni după vîrstă, tip fizic, metode de lucru nu mai era nici ea suficientă. Valoarea fotografiilor era pe cale de dispariție. Avînd o colecție de 80 000 de fotografii, era imposibil să compari fotografiile noilor arestați cu acelea ale infractorilor recidiviști.

Aceasta era situația pe care a găsit-o Alphonse Bertillon cînd a devenit ajutor de funcționar la Siguranță. Primele, și cele mai puternice impresii erau de confuzie și incertitudine.

Bertillon și-a început slujba la 15 Martie 1879. În mai puțin de patru luni s-a dovedit că istoria alesese înțelept, îndreptîndu-l pe acest „om de nimic" spre colțul prăfuit al Prefecturii poliției din Paris. Oricît de neatrăgător părea Bertillon, el nu era un funcționar obișnuit. Provenea dintr-o

familie în care știința era pasiunea dominantă. Setea de cunoaștere a secolului al XIX-lea răsturnase tabu-uri multă vreme respectate. Numele lui Charles Darwin îi era familiar lui Bertillon încă din copilărie. Auzise de Louis Pasteur care, descoperind bacteria, a revoluționat medicina. Auzise de Dalton, Gay-Lussac, Berzelius, pionieri ai chimiei. Cunoștea anatomiști, fiziologi și biologi care explorau cele mai ascunse procese ale vieții oamenilor și animalelor. Bertillon zăbovise adesea în biroul bunicului său în timp ce marele naturalist stătea aplecat asupra exemplarelor de plante pe care le clasifica. Își văzuse tatăl și bunicul, „ca și cum ar fi ceremoniat un rit sacru", măsurînd nenumărate cranii de oameni de toate rasele în căutarea stabilirii unor relații între forma capului și inteligența omului. Auzise adesea vorbindu-se de Quételet, care nu numai că studiase în mod statistic criminalitatea, dar, de asemenea, căutase să dovedească că dezvoltarea fizică a omului era supusă unor legi specifice. Asculta pe tatăl și pe bunicul său discutînd despre curbele lui Quételet, care demonstraseră distribuția normală a staturii umane: existau tot atîția pitici cît și giganți, majoritatea oamenilor intrînd în categoria celor cu statură mijlocie. Ani de zile, tatăl și bunicul lui Bertillon au efectuat măsurători pentru a verifica ipotezele lui Quételet că nu există două persoane cu parametri fizici identici și că probabilitatea de a găsi două persoane cu exact aceeași înălțime este de 1 la 4. Tînărul Bertillon fusese plictisit profund de toate obiectele pe care trebuia să le învețe la școală. Nu avea cap pentru latină dar metodele riguroase ale tatălui și celorlalți antropologi lăsaseră o impresie profundă asupra minții sale. În iulie 1879, în timp ce stătea în colțul neaerisit, contemplînd plictisit una din miile de cartoteci, îl fulgeră o idee.

Ideea i-a venit, așa cum a recunoscut mai tîrziu, din resentimentul chinuitor provocat de lipsa de sens pe care i-o dădea slujba lui. De ce, se întreba el, se ripiseau timp, bani și energie umană pe eforturi din ce în ce mai inutile în vederea stabilirii identității criminalilor? De ce metodele vechi, rudimentare și pline de hazard, erau încă folosite, cînd în știință se descoperise deja „semnul lui Cain" care distingea fără echivoc un om de celălalt: măsurătorile fizice?

Bertillon nu știa că, în urmă cu 19 ani, Stevens, directorul închisorii din Louvain, atrăsese atenția asupra teoriilor lui Quételet. În zadar sugerase el că trebuie luate măsurătorile tuturor delincvenților. Sistemul nu era valabil, desigur, în cazul delincvenței minorilor pentru că dimensiunile se schimbau pe măsura creșterii. Stevens sugerase următoarele măsurători: circumferința capului, lungimea urechilor, lungimea picioarelor, statura și circumferința toracelui. În acest fel, argumenta el, s-ar realiza identificarea în ciuda tuturor deghizărilor, schimbărilor de nume și mutilărilor.

Colegii de birou ai lui Bertillon au crezut că e o glumă cînd l-au văzut că începe să compare fotografiile delincvenților. El suprapunea ure-

chile peste urechi, nasul peste nas și lua în considerație și formele acestora. Apoi, a cerut permisiunea să măsoare condamnații aduși pentru întocmirea cazierului. Șefii s-au amuzat pe seama lui dar, pînă la urmă, au acceptat. Să te duci să-l vezi pe Bertillon făcînd măsurători era amuzamentul preferat al personalului de la sediul Poliției. El însă continua cu încăpățînare. Săptămîni la rînd a tot întins metrul măsurînd deținuții : talia, circumferința și înălțimea capului, lungimea brațelor, a degetelor de la mîini, a labei piciorului. Curînd deveni convins că puține persoane ar putea avea cîțiva parametri comuni, dar niciodată mai mult de 4—5 în același timp.

Migrene rebele și epistaxisuri repetate l-au chinuit pe Bertillon în timpul arșiței lui august. Dar acest om, a cărui viață nu avusese pînă atunci nici o țintă sau ideal, fusese captivat de o idee obsesivă. La mijlocul lunii august a înaintat un raport în care aducea la cunoștință și justifica metoda sa de identificare a criminalilor, fără nici o posibilitate de eroare. Trimise raportul lui Louis Andrieux care din martie 1879 devenise prefectul Poliției din Paris. Bertillon nu a primit nici un răspuns.

În ciuda acestui fapt, Bertillon a continuat să acumuleze date. Dimineața devreme, înainte de ora de serviciu, vizita închisoarea La Santé. Acolo, tot spre amuzamentul deținuților și gardienilor, i s-a permis să facă măsurători. La 10 octombrie 1879, cînd a fost promovat de la funcția de ajutor de funcționar la funcționar, a trimis un al doilea raport prefectului poliției. În acest raport el menționa și legea lui Quételet după care, șansele ca două persoane să aibă exact aceeași înălțime erau de 1 la 4. A mai adăugat și observația că dimensiunile oaselor rămîn aceleași la toți adulții de-a lungul vieții. Dacă, explica el, la înălțime se mai adaugă o altă măsurătoare, ca de exemplu lungimea trunchiului, șansa de a găsi aceleași dimensiuni la 2 persoane luate la întîmplare descreștea cu 1 la 16. Dacă s-ar lua în considerație 11 parametri ai unui delincvent și aceștia ar fi trecuți pe cartoteca de evidență, atunci, potrivit calculului probabilităților, șansele de a găsi un alt delincvent cu exact aceiași parametri ar ajunge de la 1 la 4 191 304. Dacă se făceau 14 măsurători proporția devenea 1 la 286 435 456. Mai adăugă și faptul că sînt multiple caracteristicile fizice ce pot fi măsurate. În afară de înălțime, lungimea și lățimea capului, mai puteau fi măsurate lungimea diferitor degete, lungimea antebrațelor și a labei piciorului. Toate descrierile folosite pînă atunci, continua Bertillon, erau superficiale și nu puteau fi catalogate cu ușurință. Sistemul de identificare bazat numai pe observație era imperfect și supus multor erori ; toate tipurile de fotografii erau înșelătoare și, pe lîngă aceasta, o colecție bogată de fotografii nu putea fi examinată cu rapiditate. Cît privește parametrii menționați de el, aceștia permiteau o siguranță absolută, înlăturînd erorile, disimulările. El însuși, conținea raportul, își organizase un sistem de catalogare a fișelor de evidență care, în cîteva minute, îi permitea să deter-

mine dacă parametrii unui delincvent nou arestat corespundeau cu aceia din vreo cartotecă aflată în fişier.

Bertillon făcea referinţe şi la tatăl său care, pentru sistematizare, împărţise parametrii antropologici în 3 grupe principale: mari, medii şi mici. Ar fi o problemă simplă să împarţi un fişier cu 90 000 cartoteci reprezentînd diferite măsurători, astfel încît o singură fişă să fie găsită rapid. Dacă de la o primă măsurătoare se înregistra pe fişă lungimea capului şi aceasta era clasificată ca mare, medie sau mică, atunci cartotecile se împărţeau în 3 grupe, fiecare cuprinzînd 30 000 fişe. Dacă în aceste fişe, la o doua măsurătoare, se înregistra lăţimea capului şi dacă aceasta era de asemenea clasificată ca mare, medie sau mică, vor exista 9 subdiviziuni, fiecare cuprinzînd cîte 10 000 fişe. La un număr de 11 măsurători diferite, o subdivizare atît de simplă ar reduce fiecare secţiune a fişierului la 23 fişe.

Logica sistemului i se părea evidentă lui Bertillon. Unui nepriceput în ale matematicii, schema i s-ar fi părut totuşi destul de confuză la prima vedere. Pe lîngă aceasta, raportul lui Bertillon era mai mult decît confuz. Din cauza carenţelor în educaţie, el nu învăţase să se exprime clar. Sintaxa-i era grotescă iar expresiile pe care le folosea, obscure. Pedanteria ce-l caracteriza îl făcea să se repete de nenumărate ori. Dar era atît de convins de justeţea ideilor lui încît aştepta cu o nerăbdare febrilă răspunsul prefectului. Brusc realiză faptul că dăduse un sens vieţii sale, că dovedise că nu e un caz lipsit de speranţă şi nici oaia neagră a familiei.

A aşteptat timp de două săptămîni, apoi, în sfîrşit, aşteptarea s-a terminat. Prefectul a trimis după el. Emoţia îl făcu pe Bertillon mai stîngaci decît de obicei. Palid şi nerăbdător, a intrat în biroul prefectului, dar îl aştepta o dezamăgire îngrozitoare.

Louis Andrieux era un politician care ajunsese prefect prin relaţiile pe care le avea cu cercurile republicane moderate. Nu-l interesase niciodată statistica sau matematica şi pînă atunci nu se familiarizase cu problemele poliţiei. Pentru că nu fusese în stare să înţeleagă raportul lui Bertillon, îl dăduse lui Gustave Macé, comandantul Siguranţei.

Macé avea o vastă experienţă în problemele poliţiei dar era unul din acei oameni care disprefuia profund teoriile şi teoreticienii. El însuşi se ridicase din personalul inferior al Siguranţei numai datorită geniului său de practician. Cu 10 ani înainte, pe cînd era doar inspector, devenise vestit prin rezolvarea unei crime, celebrul caz Voirbo.

Rămăşiţe cusute atent într-o bucată de stambă, fuseseră găsite într-o fîntînă. Misterul pusese stăpînire pe imaginaţia oamenilor; tot Parisul era cutremurat şi îngrozit. Macé, bazîndu-se

numai pe simțul său de observație și deducție, a găsit o urmă care l-a condus de la îngrozitoarea descoperire la un croitor numit Voirbo. Mai mult, a fost în stare să dovedească că Voirbo tăiase cadavrul în camera de zi. Metoda lui Macé era o etalare scînteietoare a capacității sale de deducție. Pornind de la presupunerea că în timpul groaznicei dezmembrări cursese mult sînge, Macé a examinat cu atenție podeaua de lemn. Dar aceasta era bine curățată și nu a putut descoperi nici o urmă care să-i producă suspiciuni. Totuși a văzut că podeaua era foarte neregulată. În prezența lui Voirbo, Macé a turnat apă pe dușumea. În locurile în care apa se acumula ca mai apoi să pătrundă mai încet prin crăpături, a ordonat să se scoată scîndurile. Sub ele s-au găsit cantități mari de sînge coagulat. Voirbo a cedat și a mărturisit că îl ucisese pe un prieten numit Bodasse și că îi dezmembrase corpul.

Macé era un om inteligent și cu o imaginație neobișnuită. Rezolvase multe cazuri prin metoda sa de deducție, metodă care va rămîne totdeauna de importanță fundamentală în criminalistică. Dar era un adept atît de fervent al experienței practice, al „nasului" de detectiv și al memoriei vizuale, încît în mod inevitabil a respins sugestiile lui Bertillon. În raportul către Andrieux, Macé menționa că poliția nu putea să-și bată capul cu experimentele teoreticienilor întrucît poliția avea probleme mai importante de rezolvat. Andrieux a considerat verdictul lui Macé ca o confirmare a propriei sale incapacități de a înțelege raportul lui Bertillon.

Prefectul l-a primit pe Bertillon cu următoarele cuvinte verificate istoric: „Bertillon ? Dacă nu greșesc, dumneata ești un funcționar de pe treapta a 20-a și ești la noi numai de 8 luni. Am dreptate, nu? Și ai deja idei?... Raportul dumitale seamănă mai mult cu o glumă".

Bertillon răspunse șovăind : „Domnule Prefect, permiteți-mi, vă rog, să vă explic...".

Andrieux i-a permis, dar elocvența lui Bertillon n-a fost niciodată prea grozavă și, mai mult, îl părăsise complet în acel moment de criză. Ideea îl domina prea mult și nu se putea controla. În sfîrșit, Andrieux l-a întrerupt brusc și l-a concediat cu avertismentul de a nu-și mai deranja superiorii cu ideile sale scrîntite, pentru că, altfel, va trebui să-și caute altă slujbă.

Bertillon s-a întors în colțul său din camera cu dosare, înfrînt, dar cu un sentiment de sfidare ursuză. Între timp, Andrieux l-a sfătuit pe tatăl lui Bertillon să aibă grijă ca fiul său să-și vadă de slujba de funcționar și să nu se amestece în treburi din afara îndatoririlor sale. Altfel va fi obligat să-l concedieze

Doctorul Bertillon a trimis după fiul său. Furios, a cerut explicații. Cu aceeași nervozitate, a luat un exemplar din raportul său

„lipsit de sens". Dar după ce îl citi ceru scuze fiului. Un contemporan relatează cît de profund mișcat a fost tatăl : „Nu mai îndrăzneam să sper că îți vei găsi un drum în viață", a spus acesta. „Dar acesta e numai începutul. Aceasta este știința aplicată. Va însemna o revoluție în activitatea poliției. Am să-i explic problema lui Andrieux. Trebuie să-și dea seama că... Trebuie !"

A doua zi, Louis Adolphe Bertillon s-a dus să-l vadă pe prefect și-a încercat să-l facă să vadă de unde vine lumina. În zadar l-a convins însă pe Gustave Hubbard, membru al camerei deputaților și secretar general al trezoreriei, de valoarea propunerilor fiului său. Hubbard a încercat să-și folosească influența asupra lui Andrieux. Tot în zadar. Andrieux nu mai e sigur de poziția lui, i-a spus acesta, și ca urmare el consideră că prestigiul său depinde de decizia pe care o luase și pe care se încăpățîna să o retracteze. Dar mai era o speranță : Andrieux nu va fi pentru totdeauna prefectul poliției. Alphonse Bertillon trebuia să aștepte pînă la retragerea acestuia.

Louis Adolphe Bertillon a trimis nenumărați prieteni influenți să-l convingă pe Andrieux. Toți s-au întors cu același răspuns. Andrieux refuza să-și schimbe decizia. Nu mai era nimic de făcut în afară de a se aștepta numirea unui nou prefect. De obicei prefecții de poliție nu reușeau să-și păstreze postul foarte mult timp.

Dar ce însemna „foarte mult" pentru Alphonse Bertillon ? Încă mulți ani de muncă de rutină care știa că e inutilă ? Alți ani de luptă cu opacitatea șefilor și cu vetusta stupiditate a instituțiilor ? Contemporanii relatează că Alphonse Bertillon era pe punctul de a se lăsa pradă apatiei totale care pînă atunci îi distrusese toate speranțele în privința succeselor la școală și în viață. Dar de data aceasta tatăl lui îl forța să nu renunțe. Louis Adolphe Bertillon, deja stigmatizat de boala-i fatală, continua să-i amintească lui Alphonse de misiunea lui : „Vei introduce știința noastră în activitatea poliției. Vei învăța poliția Franței sensul activității științifice..."

În aceste împrejurări descurajante, Louis Adolphe Bertillon nu putea să bănuiască faptul că istoria, sau mai bine zis întîmplarea, angrenase alți doi oameni, dintr-o parte îndepărtată a lumii, în rezolvarea aceleiași probleme pe care o atacase fiul său Alphonse.

• • •

Lumina cunoașterii vine din Orient, au spus de multe ori înțelepții.

Într-o zi a anului 1877, un funcționar de administrație britanic din Hooghly, capitala provinciei cu același nume din India, stătea întins pe un divan, în biroul său, dictînd o scrisoare.

William Herschel avea numai 44 de ani, dar dizenteria ameobiană și crizele repetate de friguri îl secătuiseră de puteri. Fața-i acoperită de barbă era palidă și obrajii scofîlciți. Privirea era fără strălucire, iar vocea șoptită. Era însă preocupat de această scrisoare și-și adunase toată elocința pentru redactarea ei.

Scrisoarea era adresată inspectorului general al închisorilor din Bengal. Scrisoarea suna astfel :

Hooghly, 15 august 1877.

„Dragul meu B... Trimit în acest plic o lucrare cam neobișnuită dar care sper să aibă o oarecare valoare. Ea descrie o metodă de identificare a persoanelor care, cu o grijă obișnuită în execuție și cu atenție judiciară în privința examinării este, pot spune acum, din multe motive practice, cu mult mai sigură decît fotografia. Ea constă din luarea impresiunilor semnelor pielii primelor două degete de la mîna dreaptă, cam în același fel în care se pun sigiliile cu cerneală obișnuită (acestea două și nu altele din motive de facilitate)..."

„Imprimarea nu e mai dificilă decît punerea unei ștampile pe un sigiliu oficial. Am pus-o în aplicare la închisoare și la oficiul de înregistrare și printre pensionarii de aici, încă de acum cîteva luni".

„Orice persoană care înregistrează un document aici la Hooghly semnează cu acest semn manual. Nimeni nu a făcut pînă acum cea mai mică obiecție și cred că procedeul, dacă ar fi generalizat, ar pune capăt încercărilor de substituire a persoanelor... Am luat în ultimii 20 de ani mii de amprente și sînt gata să garantez pentru identitatea oricărei persoane, care a semnat prin apăsarea degetelor și pe care pot să o identific prin acest mijloc dacă este nevoie..."

Acestea sînt faptele. Trecuseră 20 sau mai precis 19 ani de cînd Herschel, pe atunci secretar, extrem de tînăr, la Junipur, regiunea muntoasă a districtului Hooghly, dăduse, pentru prima dată, de semnele unor mîini și degete murdare lăsate pe lemn, sticlă ori hîrtie. Aceste semne erau pline de linii ciudate, arcuri, bucle, spirale. Herschel însuși nu a fost în stare să spună mai tîrziu în mod precis unde și cum observase mai întîi acest fenomen. Probabil văzuse pe negustorii chinezi din Bengal care, cîteodată, sigilau cîte un document apăsînd cu degetul mare înnegrit. Probabil că auzise și discuții despre obiceiul chinezesc de a confirma actele de divorț cu ajutorul impresiunilor mîinii omului și de practica din orfelinatele chinezești de a se lua amprentele copiilor abandonați.

În 1858, Herschel a cerut unui indian pe nume Rajadar Konai, furnizor de materiale de construcţii de drumuri, să-şi apese mîna dreaptă şi degetele pe un fel de tuşieră şi să le aplice mai apoi pe contractul de furnizare. Atunci Herschel nu acordase o prea mare atenţie modelului liniilor papilare de pe hîrtie. El căuta mai degrabă o modalitate de a evita întîrzierile într-o ţară în care era foarte comod să uiţi de obligaţiile contractuale şi de termenele de livrare. La început, s-a gîndit că procedeul acesta „misterios" ar putea să-i sperie pe băştinaşi şi să-i facă să respecte astfel termenele de livrare asupra cărora căzuseră de acord. Dar după aceea deveni fascinat de modelele liniilor de pe degete.

În timp ce dicta scrisoarea, avea lîngă el un carnet de notiţe, îngălbenit, pe a cărui copertă scria : „semnele mîinii". Carnetul era plin de amprentele degetelor lui şi ale multor indieni pe care le luase la intervale regulate în ultimii 19 ani. Cu mare uimire şi-a dat seama că nu există două amprente asemănătoare. Liniile de pe vîrful degetelor variau totdeauna de la persoană la persoană. Învăţase să deosebească multe desene şi putea să-şi identifice oamenii după aceste semne de pe vîrful degetelor. Dintr-o carte de anatomie a împrumutat termenul de „linii papilare" pentru a descrie această caracteristică. Cu 15 ani mai înainte fusese pus în faţa sarcinii de a plăti pensia unui număr din ce în ce mai mare de soldaţi indieni pensionaţi. Văzuţi cu ochi de european toţi aceşti soldaţi semănau între ei. De-abia putea să-i distingă după înfăţişare ; toţi aveau aproape aceeaşi culoare a părului şi ochilor. Mulţi dintre ei aveau acelaşi nume şi pe deasupra erau şi analfabeţi. Destul de frecvent, după ce-şi primeau pensiile, se întorceau în birou pentru a doua oară şi pretindeau că nu primiseră banii. Alte dăţi, îşi trimiteau rudele şi prietenii să ia pensia sub acelaşi nume. Întrucît era imposibil să-i diferenţieze, Herschel a cerut, în sfîrşit, fiecăruia dintre ei să-şi lase amprentele a două degete atît pe lista cu pensiile cît şi pe chitanţe. În felul acesta el a descoperit că putea să-i distingă pe pensionarii autentici de cei falşi. Escrocheriile au încetat brusc.

În anii următori, Herschel a făcut alte observaţii. Desenul liniilor de pe vîrful degetelor nu se schimba niciodată. Rămînea acelaşi după 5, 10, 15, 19 ani. Carnetul său de notiţe constituia dovada de necontestat a acestui fapt. Omul poate îmbătrîni, înfăţişarea şi trupul pot fi schimbate de boală şi vîrstă, dar semnele de pe degete rămîneau aceleaşi. Iată un semn personal şi neschimbător prin care un om putea fi recunoscut chiar după moarte, deşi putea să nu rămînă nimic altceva din el decît o bucată de piele de pe degete.

Era aceasta o minune ? Era aceasta o întîmplare sau un act deliberat al naturii care dorea să distingă pe un individ de celă-

lalt ? În una din închisorile districtului, Herschel a pus pe fiecare deținut să-și lase amprentele alături de numele de pe listă. E incredibil, dar acest fapt a făcut ordine în haos. Nu se mai puteau plăti înlocuitori care să fie strecurați în închisoare și să-i substituie pe cei care trebuiau să execute sentința. Nu se mai putea ca un fost deținut să ascundă faptul că nu se afla în fața judecătorilor pentru prima dată.

Gîndurile lui Herschel se îndreptau spre Anglia, spre Londra. Acasă nu se cunoștea nici un sistem de a dovedi că un escroc, spărgător sau hoț de buzunare mai fusese arestat. Nici chiar fotografiile nu mai inspirau încredere. Cîți nevinovați nu fuseseră trimiși la închisoare sau la spînzurătoare, victime ale îngrozitoarelor greșeli de identificare. Nu căutau toți cei însărcinați cu aplicarea legii un semn care să dovedească identitatea fără nici un dubiu ? Herschel nu a trebuit să se gîndească mult pentru a rememora cazul unei crime din Londra, în care problema identificării a fost contestată ani de rînd. Discuțiile generate de acel caz ajunseseră pînă în Bengal.

Toți își aminteau cazul cunoscut sub numele de Tichborne, în legătură cu enorma moștenire lăsată de lordul James Tichborne. Toată Londra a discutat acest caz între 1866 și 1874. În 1854, Roger Tichborne, fiul mai mare al lordului James Tichborne, naufragiase. În 1866 un grăsun caraghios și grosolan din Wagga Wagga, Australia, a reușit să convingă pe mama, pe jumătate oarbă a lui Roger Tichborne și pe alte persoane din familia Tichborne, medicii și chiar pe vestiții juriști londonezi S. Ballantine și Edward Kenealy că el era moștenitorul de mult dispărut. Cazul a fost trenat ani de zile și s-a cheltuit o avere în procese, înainte ca să se dovedească substituirea și impostorul să fie condamnat la 14 ani de servituți penale. Dar cîți martori nu juraseră că acela era Roger Tichborne și cîte semne fizice presupuse ca sigure nu s-au dovedit a fi înșelătoare !

Și astfel William Herschel își continuă scrisoarea :

„Ca o dovadă a valorii acestei metode, cred că dacă lui Roger Tichborne i s-ar fi luat semnele mîinii la intrare în armată, pe orice registru, cazul ar fi fost pus la punct în zece minute. Nu cred că mai e cazul să detaliez problema. Iată un mijloc de a verifica, în orice clipă din zi sau noapte, identitatea fiecărui om din închisoare cu a aceluia condamnat de tribunal. Strigă numele unui condamnat și pune-l să-și lase amprenta. Dacă este el, este imbosibil să nu fie dat în vileag. Este numărul 1 302 într-adevăr mort ? Este acesta cadavrul lui sau este o înșelătorie ? Cadavrul are două degete care vor răspunde la întrebare imediat...

„Ai fi foarte amabil dacă mi-ai acorda puțină atenție în legătură cu această problemă și dacă mi-ai permite să încerc procedeul în alte închisori...

„Te rog să ai grijă de amprente".

Herschel a trimis scrisoarea, sigur fiind că procedeul lui de identificare va fi întîmpinat cu interes și aprobat. Zece zile mai tîrziu a primit răspunsul inspectorului general. Tonul scrisorii era amabil, atît de amabil, încît Herschel și-a dat seama că inspectorul general era conștient de starea sănătății lui și că îi considerase propunerile ca rezultat ale stării de delir.

Răspunsul l-a deprimat atît de mult pe Herschel, care-și irosise puterile ani la rîndul, încît nu a mai făcut nici o încercare de a face publică descoperirea sa. Singura lui dorință era de a se întoarce în Anglia, unde spera să-și refacă sănătatea. În sfîrșit, în ultima lună a anului 1879, se îmbarcă spre casă.

* * *

În aceeași perioadă, un medic scoțian numit Henry Faulds lucra la spitalul Tsukiji din Tokio și preda fiziologia studenților mediciniști japonezi. Faulds avea un temperament cu totul deosebit de al lui Herschel : era un presbiterian energic, extrem de inteligent și cu o mare forță imaginativă, dar în același timp extrem de coleric, iritabil, egocentric și încăpățînat. Nu-l întîlnise niciodată pe Herschel și nu auzise de întîmplările și experiențele lui. Dar pe la începutul lui 1880 s-a hotărît să trimită o comunicare unui săptămînal de răspîndire a științei ce se publică la Londra, *Nature*.

„Examinînd cîteva exemplare de ceramică preistorică japoneză, scria el, am fost tentat, aproape cu un an în urmă, să acord multă atenție caracteristicilor anumitor semne ale degetelor imprimate probabil pe ceramică atunci cînd ea fusese moale. Din nefericire, toate impresiunile de pe vasele care s-au întîmplat să intre în posesia mea erau prea vagi și prea șterse, ca să-mi fie de mare folos, dar comparîndu-le cu impresiunile digitale făcute pe o ceramică mai recentă am fost determinat să observ cu atenție caracteristicile liniilor de pe tegumentele degetelor omenești".

Este semnificativ faptul că Faulds s-a confruntat cu această problemă în Japonia. Aceasta pentru că imprimarea amprentelor era un sistem de semnătură antic și ținut la mare preț în acea țară. Cea mai veche amprentă japoneză, descoperită mai tîrziu într-un templu din Kyoto, era pe o petiție ce fusese semnată cu

amprenta mîinii împăratului Goshiva şi pe care desenul papilar era încă vizibil. Pînă în 1860 documentele japoneze erau, în mod obişnuit, semnate cu amprentele degetelor, înmuiate în cerneală roşie sau neagră. La hanuri, oaspeţii care nu aveau ştampile cu nume, lucru obişnuit în Japonia, confirmau primirea poştei printr-o impresiune cu degetul mare. În perioada în care Faulds preda la Tokio exista obiceiul, în multe părţi ale ţării, să se împodobească uşile caselor cu amprente de culoare roşie sau albă.

Faulds a colecţionat numeroase amprente şi a examinat diferenţele dintre desenele lor papilare. La început îl interesau mai degrabă problemele etnologice, ca de exemplu aceea a raportului dintre modelul amprentei şi tipul de rasă. Mai tîrziu a aprofundat problema moştenirii desenelor papilare. Atunci i s-a ivit un caz semnificativ. Un hoţ escaladase un zid vopsit în alb, nu departe de locuinţa lui Faulds, a cărui pasiune pentru amprente era foarte cunoscută şi care a fost informat că amprente evidente de degete murdare fuseseră lăsate pe zid. În timp ce examina amprenta, a aflat că hoţul fusese deja arestat. A cerut permisiunea poliţiştilor japonezi să ia amprentele arestatului. Dar cînd a comparat amprenta de pe zid cu amprentele presupusului delincvent, a descoperit că ele erau complet diferite. Întrucît amprentele de pe zid trebuiau să fie identice cu ale adevăratului hoţ, Faulds a susţinut că arestatul era nevinovat. Cîteva zile mai tîrziu, adevăratul făptaş a fost descoperit. Faulds a obţinut şi amprentele acestuia. Ele corespundeau perfect celor de pe zid.

Imaginaţia lui Faulds a prins aripi. Ce-ar fi dacă poliţia ar căuta amprente la locul oricărei crime, se întreba el ? Ce-ar fi ca aceasta să fie o metodă simplă de a prinde şi condamna hoţii şi criminalii ?

Ideea l-a captivat şi mai mult cînd a apărut un al doilea furt. De data aceasta, poliţia a mers din proprie iniţiativă şi a cerut ajutorul lui Faulds. El a descoperit amprentele mîinii întregi pe o halbă. Cu această ocazie el a mai aflat că degetele nu trebuie să fie murdare pentru a lăsa amprente. Glandele sudoripare de pe degete produc un fel de secreţie care poate face o amprentă tot atît de distinctă ca şi cum ar fi fost luată cu funingine sau cerneală. Dar acesta nu a fost factorul cel mai important în cazul de faţă. Întîmplarea a jucat în mîinile lui Faulds un rol dramatic. În perioada cercetărilor sale precedente, Faulds ceruse servitorilor din diferite case învecinate să-l lase să le ia amprentele. Acum a comparat amprentele din colecţia sa cu amprentele de pe halbă. Ceea ce pare aproape incredibil e că amprentele unuia dintre servitori s-au potrivit perfect. Încolţit, servitorul a recunoscut.

Din acest moment, Faulds nu s-a mai îndoit că descoperise o metodă de identificare menită să revoluționeze activitatea poliției din întreaga lume. Scrisoarea adresată revistei britanice era sobră și redactată cu multă siguranță, cu siguranța omului care-și dădea seama că teoria lui și-a cîștigat singură valabilitatea.

„Cînd există amprente ale degetelor murdare de sînge pe argilă, sticlă etc., ele pot conduce la identificarea științifică a criminalilor. Am dovedit-o deja în două cazuri și mi-am dat seama ce dovezi folositoare sînt aceste semne...

...Alte ocazii de folosire a metodei pot apare în investigațiile medico-legale cînd se găsesc numai mîinile unor persoane mutilate. Dacă amprentele ar fi cunoscute dinainte, ele ar avea o valoare mult mai mare decît obișnuitele alunițe pe care le găsești menționate de romancierii de duzină. Dacă nu-s cunoscute de mai înainte, ereditatea i-ar putea permite expertului să determine, în multe cazuri, rudele cu o probabilitate considerabilă și cu o precizie absolută în altele. Un caz chiar ca acela al pretendentului la moștenire nu ar depăși posibilitățile acestui principiu. S-ar putea să existe un tip evident Tichborne, așa cum ar putea fi un tip Orton cu care experții ar putea pune în legătură cazul. Identitatea absolută ar putea proba descendența în anumite împrejurări.

„Am auzit, și spun asta pentru că am ajuns la aceste concluzii generale prin experiențe originale care au reclamat multă răbdare, că delincvenților chinezi, din cele mai vechi timpuri, li s-au luat amprentele degetelor, cam așa cum le facem noi fotografii... și că egiptenii îi puneau pe criminalii lor să pună degetul mare pe sigiliul cu care erau consemnate mărturiile lor, așa cum fac japonezii acum... Nu există nici o îndoială în legătură cu avantajul de a avea, pe lîngă fotografiile lor, un exemplar, în mărime naturală, al liniilor veșnic neschimbate ale degetelor marilor criminali. Nu ar trebui să fim surprinși să aflăm că chinezii sînt înaintea noastră și în această privință, ca și în altele".

Revista *Nature* a publicat scrisoarea lui Faulds în numărul din 20 octombrie 1880. Cu cîteva zile mai tîrziu, William Herschel, care între timp se întorsese în Anglia și-și refăcea treptat sănătatea în locuința sa din Littlemore, a citit articolul lui Faulds. Imediat a adresat și el o scrisoare către revista *Nature*. El afirma că luase amprente cu 20 de ani înaintea lui Faulds și că le folosise pentru identificare în diferite scopuri și că numai atitudinea superiorilor și boala l-au împiedicat să comunice această descoperire mai devreme. Herschel nu a comentat ideile, într-adevăr originale ale lui Faulds, cu privire la importanța găsirii amprentelor la locul crimei.

Dar ne putem ușor imagina sentimentele lui Herschel cînd a citit că o altă persoană pretindea că a adunat într-un an cunoș-

tinţe pe care el le acumulase cu multă strădanie timp de două decenii. Era deci firesc ca Herschel să se străduiască să dovedească prioritatea ideii sale şi, în agitaţia iniţială, să omită contribuţia originală indubitabilă a lui Faulds.

Dar unui personaj agresiv ca Faulds, scrisoarea lui Herschel i s-a părut o provocare directă în privinţa priorităţii sale. El era cel vinovat că Herschel nu-şi făcuse publică descoperirea? El, Faulds, atrăsese atenţia omenirii asupra amprentelor. El şi numai el...

Teoria pe care Faulds o prezentase la început fără multă insistenţă deveni brusc o problemă arzătoare pentru el. Faulds se hotărîse să se reîntoarcă în Anglia. Dar înainte chiar de a pleca din Japonia el a scris nenumărate scrisori unor personalităţi vestite ale timpului pentru a le aduce la cunoştinţă ideea sa şi a reclama prioritatea. Astfel, el a scris unor mari savanţi, ca de exemplu lui Charles Darwin. A scris Ministrului britanic al afacerilor interne şi comisarului poliţiei din Londra, Edmund Hendersen, prezentîndu-le descoperirea sa. Nu a primit însă nici un răspuns. De la o cunoştinţă din Londra a aflat totuşi că Scotland Yard-ul îl consideră un escroc.

Faulds a scris mai apoi prefectului poliţiei din Paris, Louis Andrieux. Nu ştia, desigur, că Andrieux era cea mai puţin nimerită dintre persoane care să se ridice la înţelegerea unei idei revoluţionare ca aceasta. Şi mai puţin suspecta faptul că în momentul în care a trimis scrisoarea, Andrieux era pe punctul de a se retrage, după ce deţinuse această funcţie mai puţin de doi ani. O altă persoană, Jean Camecasse, tocmai pe punctul de a deveni prefect al poliţiei, tot din considerente politice, se va dovedi mai receptiv decît Andrieux la cealaltă metodă de identificare.

* * *

Dr. Louis Adolphe Bertillon stătea întins în pat la Neuilly, torturat de malarie şi arterită, incapabil de a întreprinde ceva pentru fiul său, mai ales acum cînd schimbarea prefecţilor pe care se bazase atît de mult, avusese loc. Singurul lucru pe care-l putea face era să continue să scrie scrisori, să trimită telegrame sau să-şi roage prietenii să se ducă la prefectură. Ca un adevărat medic, el ştia că nu-şi va mai reveni din această boală şi că avea foarte puţin timp la dispoziţie pentru a netezi calea fiului său. Trecu un an pînă ce unul din prietenii săi, vestitul avocat parizian Edgar Demange l-a convins pe Camecasse să-i acorde lui Bertillon o şansă.

La mijlocul lunii octombrie 1822, Camecasse i-a cerut lui Bertillon să vină în biroul său. Tînărul fusese bine pregătit de tatăl său pentru acest interviu. Şi de data aceasta nefericitele lui maniere au aruncat un nor asupra relaţiilor sale cu noul prefect, chiar de la prima întîlnire. Probabil că şi-ar fi distrus ireparabil propria-i cauză dacă Camecasse nu şi-ar fi dat deja cuvîntul că fiului lui Adolphe Bertillon i se va acorda o şansă.

Camecasse a ascultat explicaţiile întortocheate ale tînărului şi n-a înţeles mai mult decît predecesorul său. În sfîrşit, a exclamat: „Ei bine, vei avea şansa să-ţi experimentezi ideile. De săptămîna viitoare vom introduce noua metodă de identificare în mod experimental. Vor fi numiţi doi asistenţi care să te ajute. Îţi acord trei luni. Dacă în această perioadă reuşeşti să descoperi prin metoda ta un singur criminal recidivist..."

Şansa era pe departe de a fi generoasă. Cît de des se poate întîmpla ca un criminal să fie prins, condamnat, întemniţat, să-şi execute pedeapsa şi să fie şi eliberat în trei luni? Bertillon şi-a dat îndată seama că numai un mare noroc i-ar putea permite să îndeplinească condiţiile lui Camecasse. A acceptat însă oferta în tăcere.

Gustave Macé s-a indignat cînd a aflat că trebuie să numească doi funcţionari să-l ajute pe Bertillon. S-ar putea să fie ceva de sistemul lui Bertillon, declara el, dacă măsurătorile ar fi făcute cît se poate de conştiincios de cei mai conştiincioşi funcţionari. Dar cei mai mulţi funcţionari erau nişte nătărăi care făceau totul mecanic şi inexact şi, ca atare, măsurătorile lor nu puteau fi bune la nimic. Această obiecţie era determinată de suspiciunea pe care omul profund practic o avea cu privire la teoreticieni. Era însă un grăunte de adevăr în revolta lui, care avea să iasă la lumină mulţi ani mai tîrziu, într-un caz ce s-a dovedit a fi o dezamăgire tragică pentru Bertillon.

Bertillon începu să facă măsurătorile şi înregistrările pe acelaşi coridor lugubru în care lucrase mai înainte. Ajutoarele lui îl priveau cu mult dispreţ şi în bătaie de joc. Nu te puteai baza pe cei doi asistenţi pentru că erau incapabili să înţeleagă sensul muncii lor. Pedanteria posacă şi inexorabilă cu care Bertillon îi supraveghea nu prea era o invitaţie la colaborare. Desigur că ei aveau cunoştinţă de opoziţia lui Macé. Bîrfeau în spatele lui Bertillon cu ceilalţi funcţionari. Totuşi, îşi îndeplineau sarcinile pentru că în curînd au învăţat să se teamă de furia lui Bertillon cînd îi prindea că sînt neatenţi.

Bertillon lucra într-o tăcere obsesivă şi sfidătoare. Măsura, controla, lua note. Noapte de noapte îşi ducea servieta plină de

datele acumulate în timpul zilei într-un mic apartament unde fusese oaspete frecvent începînd cu iarna anului 1881. Apartamentul aparţinea unei tinere austriece, Amélie Notar, o fată mioapă şi cam sfioasă care cu greu îşi făcuse drum spre Paris, dînd lecţii de germană. Fiind atît de mioapă, l-a rugat odată pe Bertillon să o ajute să traverseze o stradă aglomerată din Paris ; aceşti doi inhibaţi s-au asociat şi au făcut în curînd o alianţă împotriva lumii exterioare.

Bertillon nu avea destulă încredere în funcţionarii săi, ca să-i lase să completeze cartotecile de înregistrare. Amélie Notar se ocupa de aceasta. Stătea de dimineaţă pînă seara şi transcria notele cu scrisul ei ordonat. La începutul lui ianuarie 1883, fişierele lui Bertillon conţineau deja 500 cartoteci completate, pe la mijlocul lui ianuarie, 1 000, iar la începutul lui februarie 1 600. Sistemul de înregistrare funcţiona. Dar avea vreo importanţă ?

Februarie era ultima lună a termenului acordat pentru experiment. Pe la 15 februarie, fişierele cu măsurători crescuseră la 1 800 cartoteci. Şi totuşi, nici un recidivist care să fi fost măsurat de Bertillon nu apăruse ca să poată fi recunoscut după notaţiile din cartoteci.

Februarie se dovedi a fi o lună îngrozitoare. Bertillon era mai uşor iritabil decît de obicei. Se oprea adesea din lucru şi stătea meditînd sumbru. Din nou era chinuit de crizele violente de migrenă. Din nou avea epistaxisuri. Stomacul înregistra şi el această stare de tensiune. La 15 februarie îi rămăseseră în faţă numai două săptămîni.

În ziua de 20 februarie, puţin înainte de plecarea de la slujbă, Bertillon însuşi lua măsurătorile unui prizonier care pretindea că se numeşte Dupont. Deţinutul era ultimul din acea zi şi cel de al şaselea Dupont. Multă vreme, numele de Dupont se bucurase de o popularitate deosebită printre membrii lipsiţi de imaginaţie ai lumii interlope. Bertillon a măsurat : lungimea capului : 157 mm ; lăţimea capului : 156 mm ; degetul mijlociu... degetul mic... În ultimele zile se surprinsese adesea imaginîndu-şi trăsături familiare pe faţa fiecărui nou deţinut. De fiecare dată răsfoia cartotecile cu mîinile tremurînde, cu speranţa nebună de a găsi ceea ce avea nevoie de urgenţă. De fiecare dată, însă, fusese înşelat, înşelat de siguranţa ochilor, motiv pentru care, de fapt, susţinea aplicarea noului sistem de identificare. Acum, terminînd de luat măsurătorile celui de al şaselea Dupont, se gîndi din nou că-i recunoaşte înfăţişarea. Dar pesimismul său estompă acest sentiment.

Lungimea capului deţinutului intra în categoria medie, fapt ce l-a condus la secţiunea corespunzătoare a fişierului. Lăţimea capului a micşorat numărul cazarelor cu fişe în care trebuia să caute la 9, lungimea degetului mijlociu la 3, a degetului mic la

un singur cazar conținînd numai 50 de cartoteci. Cîteva minute mai tîrziu, Bertillon avea în mînă o singură cartotecă. Cifrele de pe ea corespundeau exact cu acelea de pe noua cartotecă, dar numele era de Martin și nu de Dupont, arestat pe 15 decembrie 1882 pentru furt de sticle goale.

Bertillon se adresă deținutului : „Te-am mai văzut", bîlbîie el, atît de emoționat încît de-abia putea vorbi. „Ai fost arestat pentru furt de sticle goale pe 15 decembrie anul trecut. Atunci ai spus că te numești Martin".

Pentru cîteva clipe, în hol, domni o tăcere prevestitoare de rău. Polițistul care-l adusese pe Dupont împietrise. Apoi, deținutul mormăi furios : „Ei și ce ! Eu eram. . ."

Funcționarii din sală s-au holbat la Bertillon. Unii au crezut probabil că aceasta era numai jocul întîmplării și al memoriei. Ceilalți simțiseră însă că omul pe care-l consideraseră nebun se reabilitase, în sfîrșit. Dar Bertillon își reveni brusc și răspunse privirilor lor pline de admirație cu disprețul său obișnuit. Ca de obicei, s-a îndreptat spre biroul său, fără să mai spună o vorbă. Acolo scrise un raport către prefect și-l trimise la biroul acestuia. După aceea, închise fișierele și plecă, întrucît ziua de lucru se terminase. Pe stradă făcu un lucru cu totul neobișnuit pentru un om cu salariul său ! Luă o trăsură și merse drept la Amélie Notar. Acolo, pentru o clipă, se stăpîni să-și reverse emoția. Îi povesti despre victoria lui. Luă trăsura și se duse să-l vadă pe tatăl său. Relatarea pe care o făcu tatălui fu una din ultimele plăceri ale vieții pentru Louis Adolphe Bertillon, pentru că el muri cîteva zile mai tîrziu.

Ziarele din Paris din ziua de 21 februarie 1883, publicau prima relatare cu privire la cazul Dupont—Martin și a sistemului de identificare al lui Bertillon. Relatările nu prea au atras atenția publicului. Dar 24 de ore mai tîrziu, Camecasse a trimis după Bertillon și i-a comunicat că experimentul va continua pentru o perioadă nedefinită. Ideea de a deveni celebru, tentantă pentru orice politician, prin introducerea unei idei revoluționare, se aprinsese în mintea lui Camecasse. Se hotărîse să-l sprijine pe Bertillon. Alți funcționari au fost puși în subordinea lui Bertillon și i s-a dat și un birou unde putea să ia măsurătorile nederanjat. În luna martie a reușit să identifice un alt recidivist. În următoarele trei luni a mai identificat șase, în iulie, august și septembrie 15, și, pînă la sfîrșitul anului, alți 26 de recidiviști pe care detectivii de modă veche ce se bazau pe „memoria lor vizuală" nu reușiseră să-i recunoască.

Pînă în acel moment succesul lui Bertillon rămăsese o problemă internă a prefecturii de poliție. Treptat atitudinea colegilor

s-a schimbat. Dispreţul dispăruse şi i se arăta o cordialitate din ce în ce mai mare. Dar maniera neprietenoasă din comportamentul lui Bertillon, excentricitatea şi neîncrederea lui erau greu de depăşit. Se răzbuna, pentru faptul că fusese silit să suporte a fi ridiculizat atîta vreme, printr-o mai mare răceală şi un sarcasm de o mare duritate. Mai mult, duşmanul lui cel mai puternic, Gustave Macé, demisionase la 1 aprilie 1884, ca semn de protest împotriva fondurilor cu totul limitate acordate siguranţei de consiliul municipal (nu i se acordase nici dreptul de a avea un telefon, deşi era gata să-l plătească cu proprii lui bani).

Dar Siguranţa, luată în totalitatea ei, era atît de dominată de practicile vechii şcoli, încît refuza să-l ia în serios pe „omul cu faţa palidă de la Prefectură". Unii detectivi credeau că îşi bat joc de Bertillon chemîndu-l la morgă să examineze victimele crimelor şi pe înecaţi. Era o plăcere să-l vezi pe Bertillon înverzindu-se la vederea celor mai înfiorătoare cadavre. Dar, cînd, în sfîrşit, a reuşit să identifice cîteva corpuri anonime, prin luarea măsurătorilor care au fost apoi comparate cu cartotecile lui, amuzamentul a făcut loc, involuntar, respectului. Mai existau, însă, cîţiva detectivi care au continuat să-l irite. „Sistemul" funcţiona foarte bine după ce un criminal era arestat, spuneau ei, dar putea să le spună Bertillon de unde să vîneze o anumită persoană ? Puteau ei să oprească, să dezbrace şi să măsoare pe fiecare suspect ?

Bertillon stătea în defensivă. În mijlocul acestei activităţi febrile s-a căsătorit cu Amélie Notar, fără prea mult zgomot, cu o sobrietate care amintea de conştiinciozitatea cu care-şi completa cartotecile.

Pe la mijlocul anului 1884, Bertillon reuşise să-şi formeze atît de bine funcţionarii încît se putea baza pe măsurătorile şi atenţia lor în completarea cartotecilor. Cîştigă în acest fel timp să-şi îndrepte atenţia către probleme noi. Din nou stătea meditînd, cu privirea aţintită asupra fotografiilor care fuseseră luate deţinuţilor pe care-i măsurase deja. Obţinuse un aparat de fotografiat personal şi începuse să facă fotografiile deţinuţilor după metoda lui. Apoi, tăia fotografiile, iar ochii, nasurile şi urechile le lipea unele lîngă altele. În acelaşi timp s-a apucat să sistematizeze toate categoriile generale prin care diferite forme de nas şi urechi puteau fi descrise. Listele cu termenii de descriere erau enorme. Nasurile, de exemplu, puteau fi în formă de S, în formă de pod turtit, de pod strivit, de pod deviat la dreapta sau la stînga ; nările puteau fi groase, subţiri şi aşa mai departe. Controla culoarea ochilor fiecărui deţinut şi făcea distincţie între zonele interioare şi exterioare ale irisului şi între diferitele nuanţe de culori : galben, portocaliu, maro, maro deschis, maro închis, albastru ca ardezia...

Impulsul pentru această muncă era întrebarea batjocoritoare a detectivilor de la Siguranță ; puteau ei să oprească un suspect și să-i ia măsurătorile ? O nouă idee îl obseda pe Bertillon. Voia să suplimenteze cartotecile cu măsurătorile cu fotografii de calitate mai bună și descrieri adecvate, astfel încît orice polițist să aibă în minte atît de clar chipul criminalului căutat încît să-l poată aresta pe baza imaginii mintale. Mai apoi, presupunerea putea fi verificată cu măsurătorile din cazier. Bertillon era, prin urmare, în căutarea unui sistem de fotografiere care, spre deosebire de tehnica curentă, să prezinte aspectele neschimbătoare ale figurii omenești sau, în orice caz, acelea mai greu de schimbat. În sfîrșit, ajunse la concluzia că fotografiile în profil serveau cel mai bine scopului său.

In cursul anului 1884 a identificat 300 de recidiviști care se strecuraseră prin plasa de identificare a vechilor metode și în acel an nu a putut găsi nici un individ ale cărui măsurători să se potrivească perfect cu ale altuia. Validitatea sistemului său nu putea fi pusă sub semnul întrebării. Camecasse se mîndrea în mod deosebit cu protejatul său. Era la modă ca politicienii și oaspeții străini să vină la Bertillon și să-l privească luînd măsurătorile.

La sfîrșitul anului 1884, un englez numit Edmund R. Spearman apăru în biroul lui Bertillon. Era interesat în gradul cel mai înalt de activitatea poliției și avea legături importante în Ministerul de interne britanic. Spearman, care va mai apare în această relatare, manifesta un interes atît de autentic și era atît de inteligent încît Bertillon, care la început era de neînduplecat, i-a făcut englezului o relatare amănunțită a sistemului său. Cam în același timp Hébert, director al administrației închisorilor franceze, a venit și el să-l vadă pe Bertillon. Hébert și-a dat imediat seama că metoda avea o valoare extraordinară și pentru departamentul său, întrucît și arhivele administrației închisorilor, ca și ale poliției, erau pline de nume false. Cîteva zile mai tîrziu, ziariștii francezi au informat publicul că Hébert intenționa să introducă sistemul lui Bertillon și în închisorile din Franța. În zilele următoare numele lui Bertillon a apărut pentru prima dată în principalele ziare pariziene. Articolele purtau titluri ca : „Un tînăr savant francez revoluționează metoda de identificare a criminalilor", „Poliția franceză este din nou în fruntea polițiilor din întreaga lume", „Metoda ingenioasă de măsurători a dr. Bertillon".

Peste noapte, Bertillon era pe punctul de a deveni unul din cei mai mari oameni ai Franței. În 1885 (Camecasse demisionase și un nou prefect, Gragnon, îi luase locul), antropometria, cum numea acum Bertillon sistemul său, era parte integrantă a sistemului închisorilor franceze. Gragnon nu putea să-l înghită, dar a trebuit

să recunoască că antropometria constituia un progres în evoluţia metodelor de lucru ale poliţiei şi închisorilor şi că valoarea metodei va fi de durată. Prin urmare, el a cerut introducerea tehnicilor de măsurare în activitatea poliţiei din provincie şi a anunţat înfiinţarea unui birou central de antropometrie la Paris, probabil într-o nouă clădire, separată.

Dar Gragnon nu luase în consideraţie şi indiferenţa birocraţiei administrative franceze. Nu i s-a dat o clădire nouă, aşa că a trebuit să se mulţumească cu un număr de camere de la mansarda tribunalului. Camerele erau într-o stare îngrozitoare şi erau şi mai mult supuse diferenţelor extreme de temperatură decît sediul precedent al lui Bertillon. Tencuiala cădea de pe tavan şi duşumelele erau putrede. Nu s-a acordat nici un fond pentru renovare. Cu toate acestea, la 1 februarie 1888, Bertillon, avînd acum titlul de director al Serviciului de identificare al poliţiei, s-a mutat în noul sediu.

Reprezentanţii ministerelor, ai camerei deputaţilor, ai senatului, reporteri de la ziarele din Paris şi din provincie s-au adunat în acea zi la noul sediu. Bertillon a ascultat lungile şi confuzele cuvîntări fără să spună o vorbă. De îndată ce oratorii şi-au terminat cuvîntările, Bertillon a dispărut în noul sediu. Lipsa completă a simţului estetic i-a permis să nu remarce starea îngrozitoare în care se aflau încăperile. În sfîrşit, avea regatul său. Ca urmare, orice vizitator, care urca scările interminabile către mansardă, trebuia să aştepte mai întîi pe palierul de sus pentru a vedea dacă Bertillon îl primeşte sau nu. Aceasta era răzbunarea lui Bertillon pentru umilinţele pe care le suferise pînă atunci.

În dimineaţa următoare, ziariştii au inventat un nou cuvînt care a intrat curînd în vocabularul francez şi a pătruns repede în multe alte limbi : bertillonaj-ul. „Bertillonaj-ul, bazat pe măsurarea părţilor neschimbătoare din schelet, scria Pierre Brullard, este cea mai mare şi strălucitoare descoperire pe care secolul al XIX-lea a făcut-o în domeniul criminalisticii. Datorită geniului unui francez, erorile de identificare vor înceta curînd să mai existe, nu numai în Franţa, ci şi în restul lumii. Ca urmare, erorile judiciare datorate falsei identificări vor dispare probabil. Trăiască bertillonaj-ul, trăiască Alphonse Bertillon !“

Cîteva săptămîni mai tîrziu, Bertillon a cerut ca studioul fotografic să fie pus în subordinea serviciului de identificare. Dorinţa i-a fost realizată. Fotografii au fost nemulţumiţi cînd noul lor şef a dat ordin ca de atunci încolo fiecărui deţinut să i se facă două fotografii, una din faţă şi alta din profil, ambele luate de fiecare dată de la aceeaşi distanţă, cu aceeaşi intensitate a luminii şi în aceleaşi poziţii ale capului. Bertillon a standardizat procedeul de

fotografiere pe mai departe prin fabricarea unui scaun special în care deţinuţii urmau să fie fotografiaţi.

De aici încolo, noile fotografii urmau să fie lipite pe cartotecile în care se înregistrau măsurătorile. Cu un fişier ce cuprindea aproape un milion de cartoteci, Bertillon a continuat să perfecteze sistemul asupra căruia cugetase îndelung, cu descrierea verbală amănunţită a criminalului, descriere pentru care trebuia să-şi creeze o nouă terminologie. Noile fotografii şi acest *portrait parlé*, aşa cum îl numea el, vor oferi poliţiştilor o descriere a fiecărui infractor, mai exactă decît oricînd înainte. Bertillon şi-a imaginat o terminologie de descriere capabilă să reflecte toate trăsăturile vizibile ale capului omenesc. Fiecare cuvînt sau expresie din această listă putea să fie reprezentat printr-o singură literă sau un grup de litere, adică o formulă care rezuma caracteristicile tipice ale infractorului.

Bertillon a început să-i înveţe pe oamenii săi să folosească aceste formule. Li se cerea să înveţe formulele deţinuţilor pe care ei nu-i văzuseră niciodată şi apoi să-i recunoască şi să-i scoată din coloană atunci cînd aceştia erau scoşi în curtea închisorii La Santé. Într-adevăr, ei s-au deprins repede cu noul sistem dar, aşa cum pe vremuri Gustave Macé respinsese antropometria lui Bertillon, acum alţi lucrători cu simţ practic de la siguranţă erau ostili noului sistem, „portretul vorbit", care era, susţineau ei, o monstruozitate hipercomplicată. Un simplu poliţist nu putea să-l utilizeze. Dar acum, întrucît Bertillon era o autoritate, în ciuda unor astfel de obiecţii, „portretul vorbit" a fost introdus în practica de zi cu zi a poliţiei franceze.

Şi tocmai în acel moment a apărut un caz senzaţional care a făcut ca numele lui Bertillon să fie pe buzele tuturor francezilor.

* * *

La 11 martie 1892, o explozie violentă cutremură bulevardul Saint-Germain din Paris. Fumul străbătea prin ferestrele distruse ale casei cu numărul 136. Cînd au sosit, poliţiştii şi pompierii au crezut la început că este vorba de o explozie a gazelor. Dar, sub dărîmăturile etajului al doilea au fost descoperite rămăşiţele unei bombe. Întrucît unul din locatarii casei era Benoit, preşedintele completului de judecată, care în mai 1891 judecase procesul unei bande de anarhişti, se părea că nu este nici o îndoială în privinţa obiectivului agresiunii şi că anarhiştii erau autorii.

Începînd cu anul 1878, anarhismul devenise coşmarul Europei. La 11 mai 1878 un instalator german numit Max Hödel a tras cîteva

focuri în împăratul Wilhelm I la Berlin, dar şi-a greşit ţinta. La 2 iunie, aproape în acelaşi loc, pe Unter den Linden, două alice l-au rănit puternic pe împărat la cap şi braţe. Asasinul prezumptiv, Karl Nobling, era anarhist. S-a atentat asupra vieţii regilor Spaniei şi Italiei. Teama de anarhişti neprevăzuţi a devenit atît de mare încît în procesul a 86 de persoane acuzate de anarhism în Italia, inculpaţii au fost închişi în cuşti chiar şi în instanţă.

Parisul devenise unul din centrele anarhismului. Pe la 1892 agitaţia anarhistă şi furtul unei mari cantităţi de dinamită dintr-un depozit din Soiry-sous-Etoiles crease o atmosferă atît de agitată la Paris, încît explozia de pe bulevardul Saint-Germain a făcut ca prefectura poliţiei să intre într-o veritabilă panică.

Eforturile iniţiale de a găsi pe infractori au eşuat. Neliniştea publicului creştea. În sfîrşit, la 16 martie, o informatoare a Siguranţei, cunoscută sub numărul X2S1, a raportat cîteva detalii interesante. X2S1 o cunoştea pe soţia profesorului Chaumartin, de la şcoala tehnică din suburbia pariziană Saint-Denis. Chaumartin era cunoscut ca înfocat partizan al anarhismului ; ţinea prelegeri interminabile despre sosirea veacului de justiţie socială care va răsări după prăbuşirea tuturor guvernelor. Profesorul era considerat însă paşnic şi era ultima persoană de la care te-ai fi putut aştepta să fie în stare să mînuiască o bombă. Soţia spusese totuşi că Chaumartin plănuia bombardarea bulevardului Saint-Germain în scopul răzbunării condamnării cîtorva camarazi de către judecătorul Benoit. Cel care pusese cu adevărat bomba se presupunea că este un individ cu numele de Léon Léger.

Chaumartin a fost arestat de îndată. A cedat imediat şi a recunoscut totul, dar a dat toată vina pe Léger care, spunea el, era un fanatic ce ura pe cei bogaţi şi era capabil de orice act de violenţă. Îi fusese trimis lui Chaumartin de undeva din afara capitalei ; acesta era persoana ideală care să se ocupe de judecătorii reacţionari, i se spusese. Léger era însă numai unul din numele lui de împrumut. De obicei, purta numele de Ravachol şi era un individ căutat de poliţie. El fusese acela care furase dinamita din Soiry-sous-Etoiles. Bomba folosită pe bulevardul Saint-Germain fusese asamblată pe Quai de la Marine, unde Ravachol avea o cameră mobilată.

Cînd detectivii de la siguranţă au descins în camera de pe Quai de la Marine, au găsit-o abandonată. S-au găsit însă nişte materiale folosite la fabricarea bombei. Chaumartin a fost interogat din nou. Curînd deveni evident că Chaumartin nu cunoştea într-adevăr noua ascunzătoare a lui Ravachol. Cu toate acestea, el a dat o descriere a asasinului. Dar, ca toate descrierile de acest fel, şi

aceasta era destul de vagă. Ravachol avea cam 1,80 metri, faţa măslinie şi o barbă neagră.

Cîteva ore mai tîrziu, sute de poliţişti vînau un individ cu acea descriere. Patrule fuseseră postate pe drumurile ce duceau în afara Parisului, toate trenurile controlate şi sute de bărbaţi nevinovaţi cu barba neagră erau interogaţi cu asprime. Anarhiştii cunoscuţi au fost arestaţi. S-a cerut tuturor portarilor să raporteze apariţia oricărui bărbat care se potrivea cu descrierea lui Ravachol. Toate eforturile au fost zadarnice.

„Franţa este în mîinile unor oameni incapabili care nu ştiu să ţină în frîu pe barbarii societăţii noastre", scria ziarul *Le Gaulois*. Între timp, un nou prefect al poliţiei, din nou altă persoană, cu numele de Henri Lozet, l-a numit pe Bertillon să se ocupe de caz. Poliţia din afara Parisului a raportat că la Saint-Etienne şi Montbrison exista un individ care era cunoscut sub numele de Ravachol. Totuşi, numele său adevărat era François Koenigstein şi se născuse la Saint-Chamond, la 14 octombrie 1849. Tatăl său fusese muncitor de origine olandeză şi lucrase la turnătoriile din Izieux unde şi fiul învăţase meseria de vopsitor. Era vestit prin brutalitate. Îşi bătuse mama şi o ameninţase că o omoară. În 1886 şi-a părăsit slujba şi a început să se ocupe de contrabandă şi jafuri. Poliţia îl căuta de mai mult de un an pentru cîteva delicte grave. În noaptea de 15 mai 1891 bolta funerară a baronesei Rocher-Taillier din Saint-Etienne fusese spartă. Profanatorul de morminte deschisese coşciugul şi furase o cruce, un medalion şi încercase în zadar să smulgă inelele din degetele femeii moarte. Erau multe indicii că răufăcătorul era Ravachol. La 19 iunie a aceluiaşi an, un bătrîn pustnic, care trăia într-o colibă în munţii Forez, fusese găsit strangulat. Bătrînul zgîrcit era vestit pentru faptul că economisise 35 000 franci pe care-i ascunsese în colibă. Banii dispăruseră. Koenigstein — Ravachol suspectat şi de această crimă fusese arestat, dar reuşise să se smulgă din mîinile poliţiei. Şase săptămîni mai tîrziu, în seara zilei de 27 iulie 1891, două femei care ţineau un magazin de fierărie pe Rue de Roanne în Saint-Etienne fuseseră ucise cu un ciocan. Prada ucigaşului fusese numai 48 de franci. Din nou a fost suspectat Koenigstein-Ravachol, fără însă să fie prins.

Toate aceste date erau interesante şi virtual importante, dar amănuntul decisiv a fost acela că în 1889 Koenigstein fusese arestat pentru furt. Pentru că dovezile fuseseră insuficiente, a fost eliberat. Totuşi, pentru că la acea dată bertillonaj-ul fusese introdus şi la Saint-Etienne, măsurătorile suspectului fuseseră luate. La 24 martie 1892 Bertillon a primit datele din cartoteca lui Koenigstein aflată la Saint-Etienne: Claudius-François Koenigstein, alias

Ravachol ; înălțimea : 1,663 ; lungimea brațelor întinse : 1,780 ; torace : 0,877 ; lungimea capului : 0,186 ; lățimea capului : 0,162 ; lungimea piciorului stîng : 0,279 ; lungimea degetului mijlociu : 0,122 ; urechea stîngă : 0,098 ; culoarea irisului stîng : gălbui cu nuanțe verzui ; cicatrice pe mîna stîngă lîngă degetul mare.

Elementele descrierii erau mai reduse la număr decît ceruse Bertillon și lucrul acesta l-a înfuriat. Dar aceasta era singura descriere precisă a lui Ravachol care exista la acea dată. Dacă acest individ era acel Ravachol menționat de Chaumartin, poliția înaintase mult în cercetările sale pentru găsirea teroristului. Dacă reușea să-l aresteze, identitatea putea fi dovedită fără nici o îndoială cu ajutorul măsurătorilor. Și dacă Ravachol era aceeași persoană cu criminalul urmărit, Koenigstein, aceasta ar fi însemnat o puternică lovitură morală pentru mișcarea anarhistă.

Duminică 27 martie, puțin după ora 8 dimineața, a explodat o altă bombă, de data aceasta la numărul 39, pe Rue de Clichy. Locatarii au fost aruncați în aer din paturile lor. Scara fusese demolată și ei strigau ajutor de la geamurile distruse. Cinci persoane au fost grav rănite. Printre locatarii casei se afla procurorul general de stat Bulot. Nu era nici o îndoială că anarhiștii erau și de data aceasta cei care făcuseră atentatul.

Un nou val de panică a cuprins Parisul. Procesiuni de oameni se îndreptau spre Rue de Clichy să vadă scena ultimei explozii. Premierul Emile Loubet a conferit ore întregi cu ministrul de război și prefectul de poliție. Toți anarhiștii străini cunoscuți au fost expulzați. La Roma, Londra, Berlin și Petersburg se discuta despre Ravachol. Ziarele anarhiste îl aclamau ca pe un erou invincibil.

Cîteva zile mai tîrziu, în ziua de miercuri 30 martie, proprietarul restaurantului Very, de pe bulevardul Magenta, a trimis un mesaj poliției prin care anunța că un bărbat de aproximativ 30 de ani cu o cicatrice lîngă degetul mare al mîinii stîngi lua micul dejun în acel loc. Mai mult, străinul vorbise cu chelnerul lunea trecută și folosise tot felul de sloganuri anarhiste în timpul conversației.

Cînd suspectul ieși din restaurant, afară era așteptat de 5 polițiști. Scoase revolverul dar după o luptă aprigă a fost doborît. În drum spre poliție a încercat să evadeze de cîteva ori. În timp ce era transportat la siguranță, a strigat de nenumărate ori: „Urmați-mă, fraților ! Trăiască anarhia ! Trăiască dinamita !".

Încă mai sîngera de pe urma luptei cu polițiștii cînd a fost dus la Bertillon. A opus atîta rezistență încît a fost imposibil să i se facă fotografii sau să i se ia măsurătorile. Totuși, pînă a doua zi, s-a calmat și și-a schimbat atitudinea brusc. A adoptat poza unui erou mîndru care permite cu plăcere numai lui Bertillon

personal să-i facă măsurătorile şi să-l fotografieze. Măsurătorile erau=înălţimea : 1,663 ; lungimea braţelor întinse : 1,780 ; toracele : 0,877 ; şi aşa mai departe. Ravachol nu era altul decît Claudius-François Koenigstein şi probabil profanatorul de morminte şi criminalul din Saint-Etienne.

Cînd acest raport a fost publicat, în ziua următoare, ziarele anarhiste au fost indignate la culme. Încerca poliţia să-l prezinte pe Ravachol ca pe un criminal de drept comun ce omorîse şi prădase pentru cîştig? Credeau ei că pot să convingă oamenii că-l capturaseră pe adevăratul Ravachol ?

Teama că adevăratul Ravachol era încă în libertate păru să fie confirmată în ziua de 25 aprilie, cu 2 zile înainte ca Ravachol să fie judecat, cînd o altă bombă a aruncat în aer, cu un zgomot asurzitor, restaurantul Very, locul unde Ravachol fusese arestat. În ruine s-au găsit trupurile proprietarului şi al unuia din patroni.

Şi totuşi măsurătorile lui Bertillon nu erau greşite.

Cînd Ravachol a apărut în faţa tribunalului pe 27 aprilie şi a fost acuzat de a fi autorul exploziilor de pe bulevardul Saint-Germain şi Rue de Clichy, el a negat că e aceeaşi persoană cu criminalul din Saint-Etienne şi a dat glas unor declaraţii idealiste. Judecătorii erau evident atît de îngroziţi de ameninţările împotriva lor încît l-au tratat pe inculpat cu foarte multă prudenţă.

În ziua de 20 iulie, totuşi, Ravachol a fost dus în faţa Tribunalului Montbrison, din departamentul Loire, şi acuzat de crimă şi jaf în districtul Saint-Etienne. Preşedintele completului de judecată, Darrigant, venea de la Lyon şi nu era stăpînit de nesiguranţa şi teama ce domnea în Paris. Ravachol şi-a dat seama că partida se terminase şi a recunoscut că el era de fapt Koenigstein. Da, el fusese cel ce profanase mormîntul baronesei şi-l omorîse pe pustnic. Toată vorbăria lui a fost numai o disimulare a instincteIor sale agresive şi a crudei avariţii. A fost condamnat la moarte. În timp ce era condus pe străzile Parisului la locul execuţiei, cînta cu o voce spartă : „Dacă vreţi să fiţi fericiţi, spînzuraţi-vă stăpînii şi tăiaţi preoţii în bucăţele". Ultimele lui cuvinte la ghilotină au fost : „Sînteţi nişte porci. Trăiască revoluţia !".

Povestea procesului şi victoria lui Bertillon în identificarea lui Ravachol au stîrnit senzaţie în întreaga Europă. După un astfel de succes, bertillonaj-ul va intra în practica obişnuită a multor corpuri poliţieneşti din lume.

* * *

Expoziţia internaţională de la Londra din 1884 oferea tot felul de noutăţi mari şi mici. Printre cele mai amuzante era un specta-

col unde, pentru trei penny, oricărui amator i se făcea o descriere rapidă a trăsăturilor sale fizice și mintale.

Vizitatorii mergeau pe un hol îngust la o masă pe care se aflau înșirate tot felul de instrumente. Un bărbat destul de tînăr era gata să facă testele. Măsura lungimea brațelor, înălțimea, lungimea trunchiului, greutatea. Testa forța mușchilor brațului, timpul lor de reacție, capacitatea respiratorie, puterea de a distinge culorile, auzul și văzul. La plecare, vizitatorul primea o cartotecă, ce arăta destul de impresionantă și în care se înregistraseră rezultatele testării. Această distracție era extrem de populară.

Din cînd în cînd, întîlneai pe hol un domn bine îmbrăcat, cam de vreo 60 de ani. Ceea ce te impresiona la el era înfățișarea capului. Avea o chelie cu pielea netedă, înconjurată de puține rămășițe de păr. Era Sir Francis Galton, unul din acei savanți diletanți care au contribuit atît de mult la progresul științei în secolul al XIX-lea.

Francis Galton era fiul unui fabricant prosper. Născut în 1822 la Birmingham, studiase medicina dar nu o practicase niciodată. Curînd se dedică complet pasiunilor sale științifice. Independența financiară îi permisese să călătorească prin multe țări ale lumii. În 1840, de exemplu, mersese la Giessen să-l cunoască pe marele chimist german Justus Liebig. Apoi a călătorit la Budapesta, Belgrad, Constantinopol, Atena, Veneția, Milano și Geneva, călare sau cu poștalionul. Era un tur obositor chiar și pentru un tînăr de 20 de ani. Călătoria se termină cu o completă epuizare fizică și psihică. (Astfel de prăbușiri au fost destul de frecvente de-a lungul vieții lui Galton dar, în ciuda lor, a trăit totuși pînă aproape de vîrsta de 90 de ani).

Harta lumii mai era pe atunci încă plină de spații albe, marcînd regiuni neexplorate. Galton se pasionă de geografie. A străbătut Egiptul și Sudanul cu intenția de a da de izvoarele Nilului. Următoarea atracție fu ascensiunea cu balonul cu care s-a urcat de cîteva ori în Insulele Shetland. Totuși, și aceasta a fost un hobby trecător, pentru că în 1850 s-a îmbarcat și a plecat în Africa de Sud, unde a studiat și măsurat pe boșimani și numeroși africani din alte triburi. Antropologia a rămas pasiunea care l-a stăpînit cel mai mult și care a durat pînă la sfîrșitul vieții. Casa din Londra, aflată la nr. 42 pe Rutland Gate, era locul preferat de întîlnire al geografilor, medicilor, biologilor, antropologilor și filosofilor.

Stimulat de cartea vărului său Charles Darwin despre *Originea speciilor*, Galton a început să studieze problema eredității. Pentru a preciza mecanismul moștenirii caracteristicilor fizice și intelectuale, Galton avea nevoie de o statistică bazată pe un mare număr

de date obținute prin măsurători asupra unor bărbați, femei și copii aparținînd diferitelor generații. Ani de-a rîndul și-a adunat materialul. De fapt, „spectacolul distractiv" pe care-l aranjase la Expoziția internațională fusese inventat cu scopul de a obține astfel de date. Copii ale măsurătorilor luate acolo au ajuns în fișele lui Galton. Cînd expoziția și-a închis ușile, în 1885, Galton nu a avut liniște pînă nu a reușit să înființeze un laborator permanent de măsurători în vestitul muzeu din South Kensington din Londra. Era la modă să te duci să-ți iei măsurătorile la asistentul lui Galton, sergentul Randal. Curînd Galton a fost recunoscut ca cel mai de seamă expert englez în antropometrie.

În primăvara anului 1888, s-a auzit la Londra că Alphonse Bertillon fusese numit șeful biroului de identificare al poliției din Paris. Institutul Regal din Londra începuse să se intereseze de bertillonaj. Francis Galton a fost invitat să vorbească despre această problemă la una din vestitele ședințe care avea loc vinerea. Comitetul care răspundea de aceste probleme nu-și imaginase, cu siguranță, că acea invitație avea să schimbe profund întreaga istorie a criminalisticii.

Galton a acceptat invitația de a vorbi despre această problemă și a plecat imediat la Paris să facă cunoștință cu Bertillon. El a relatat astfel primele sale impresii: „Am făcut cunoștință cu domnul Bertillon în timpul unei scurte vizite la Paris și am avut ocazia să văd cum este aplicat în practică sistemul său. Nimic nu poate depăși dexteritatea cu care asistenții săi măsoară deținuții. Metodele lor sînt rapide, corecte și toate detaliile necesare sînt excelent puse la punct. Dar nu am avut mijloace de a testa mai îndeaproape eficiența metodei".

Cu alte cuvinte Galton nu avea deplină încredere în fundamentul științific pe care Bertillon își construise sistemul. În acest sens Galton comenta: „Greșeala constă în faptul că măsurătorile diferitor dimensiuni ale aceleiași persoane sînt tratate ca și cum ar fi variabile independente, ceea ce nu este adevărat. De exemplu, un bărbat înalt va avea cu siguranță brațul, piciorul și degetele de la mîini mai lungi decît ale unui om scund... și totuși sistemul este cît se poate de ingenios și foarte interesant..."

Galton nu era omul care să se rezume numai la o relatare a descoperirii lui Bertillon. De îndată ce și-a îndreptat atenția asupra problemei identificării, Galton a aprofundat problema cu minuțiozitatea care-l caracteriza. Scrisorile pe care Dr. Faulds și William Herschel le publicaseră în revista *Nature*, cu aproximativ 8 ani în urmă, fuseseră uitate de mult. Faulds, care devenise între timp medic de poliție în Anglia, a mai făcut cîteva încercări de a trezi

interesul Scotland-Yard-ului şi al secretarului Ministerului de interne pentru amprente, dar totul a fost în zadar. Înverşunat şi de neînfrînat, el a continuat să studieze această problemă în particular.

Într-un colţ al fenomenalei memorii a lui Francis Galton se afla amintirea acelor scrisori din *Nature*. A scris redactorilor şi a cerut şi alte informaţii. I-au răspuns îndată, dar, din întîmplare, i-au trimis lui Galton numai adresa lui William Herschel din Littlemore şi nu şi pe aceea a lui Faulds. Şi Herschel îşi continuase cercetările personale în privinţa amprentelor. Cînd Galton i-a scris, speranţele că descoperirea lui va fi pusă în sfîrşit în practică au reînviat. Fără nici o ezitare, el a trimis lui Galton tot materialul său. La scurtă vreme după aceea, Herschel l-a vizitat pe Galton şi i-a arătat cum se iau amprentele.

Rezultatele viitoare ale fructoasei întîlniri a celor doi au fost probabil posibile numai datorită minţii atît de deschise a lui Galton. Timp de decenii el studiase antropologia şi antropometria. Era, ca să spunem aşa, predestinat să fie discipolul lui Bertillon, dar în clipa în care a examinat documentaţia lui Herschel, Galton şi-a dat seama că era ceva mult mai important decît bertillonaj-ul. Fără îndoială, sistemul lui Bertillon reprezenta numai un pas înainte. Dacă teoria lui Herschel era corectă şi dacă rezultatele sale erau demne de încredere, tehnica amprentării avea perspective cu mult mai mari decît antropometria.

Galton trebuia să-şi ţină conferinţa la 25 mai 1888 şi de aceea nu a avut timp să examineze atent noul fenomen. Dar el a folosit ocazia oferită de conferinţă pentru a evidenţia că în afară de bertillonaj mai există o altă metodă de identificare, probabil tot atît de eficientă dacă nu cu mult mai mult : amprentologia.

Imediat după conferinţă s-a apucat de lucru. Prima problemă care l-a preocupat se referea la stabilirea valabilităţii afirmaţiei că amprentele rămîn neschimbate de-a lungul întregii vieţi. Colecţia de amprente a lui Herschel, care conţinea material adunat de-a lungul a trei decenii, părea să dovedească că lucrurile stau aşa. De-atunci încolo, Galton ruga pe vizitatorii laboratorului său de la Muzeul South Kensington să-i permită să le ia şi amprentele. Avea sentimentul că este pe urmele unui nou miracol al speciei omeneşti.

Sergentul Randal de la Muzeul South Kensington a continuat să măsoare înălţimea,vederea şi puterea musculară a vizitatorilor, dar ceea ce-l interesa mai mult pe Galton acum era amprentele lor. A cerut să se execute fotografii mărite a fiecăreia din aceste amprente. În 3 ani, Galton şi-a făcut o colecţie de amprente mai mare ca cea a lui Herschel. Niciodată

însă nu a găsit vreun caz în care amprentele de la cele 10 degete ale unui individ să fie identice cu acelea ale altui individ. Pe baza teoriei probabilităților, Galton a stabilit că șansa era de 1 la 4 ca o amprentă a unui singur deget să fie identică cu a altei persoane. Dacă se iau în considerație amprentele de la toate cele 10 degete, variațiile posibile coboară șansa la 1 la 64 000 000 000. Comparat cu întreaga populație a globului, probabilitate ca două ființe omenești să aibă amprente identice la toate cele 10 degete era de neimaginat de mică.

De la această concluzie, Galton a trecut la rezolvarea unei alte probleme la care nu se gîndiseră nici Herschel nici Faulds. Dacă amprentele urmau să fie folosite ca mijloace de identificare, infinitatea desenelor papilare trebuia redusă la un sistem care să poată fi catalogat ca și măsurătorile lui Bertillon. Împreună cu un asistent numit Collins, a început să studieze această problemă. Spre surpriza lui, a descoperit că și alți cercetători, cu mult înainte, s-au gîndit la problema clasificării. În 1823, spre exemplu, Johann Purkinje, mai tîrziu profesor la fiziologie și patologie la Praga, scrisese un tratat intitulat *Commentatio de examine physiologico organi visus et systematis cutanei*, în care se apucase să facă ordine în nenumăratele desene ale structurilor papilare. Purkinje observase aceste semne în cursul examenelor patologice și distinsese cîteva structuri de bază: spiralate, eliptice, în cercuri, spirale duble și linii diagonale.

Galton a încercat să folosească sistemul lui Purkinje. A mărit din nou fotografiile miilor de amprente dar nu a scos-o la capăt nici cu ele. Clasificarea lui Purkinje nu părea folositoare. În sfîrșit, Galton considera că poate să distingă 60 de desene fundamentale diferite. Epuizat, nu se mai ocupă de această problemă cîteva zile. Cînd s-a apucat din nou de lucru, a descoperit, spre desperarea lui, că el luase amprentele identice drept diferite, numai din cauza variațiilor cernelii. Nu, astfel nu va ajunge nicăieri. Era inutil, hotărî el, să pornească de la impresia generală oferită de crestele papilare.

După nenumărate analize, Galton s-a convins că existau numai 4 tipuri de bază de amprente la care puteau fi reduse multitudinea desenelor papilare. Factorul cheie era o formație triunghiulară care apărea aproape la fiecare tip de amprentă. Triunghiul sau delta putea să fie pe partea stîngă sau dreaptă a amprentei. Unele desene papilare aveau două triunghiuri, altele mai mult de două sau deloc. Ca urmare, amprentele puteau fi clasificate după cum urmează: fără triunghi, triunghi pe stînga, triunghi pe dreapta, cîteva triunghiuri. Va fi oare constatarea eficientă în stabilirea unui sistem de înregistrare pe această bază? E firesc că dacă de la o persoană există numai o amprentă, persoana respectivă poate fi inclusă numai în una din cele 4 categorii. Într-o clipă, fiecare secțiune va deveni practic supraîncărcată. Dar dacă se iau amprente de la două degete de la fiecare persoană ar exista deja $4^2=16$ posibilități. Dacă amprentele de la toate

degetele sînt în cartotecă, posibilităţile de combinaţie se ridicau la 1 048 570, iar clasele posibile erau în mod proporţional nelimitate.

Galton a trimis o lucrare pe această temă revistei *Nature*, care a publicat-o în 1891. În ea, Galton recunoştea că e îndatorat cercetărilor lui William Herschel. Nu s-a făcut vîlvă în jurul articolului deşi Faulds a scris şi a protestat că el şi nu Herschel descoperise metoda dactiloscopiei în scopul identificării judiciare. Cu toate acestea, Galton a ignorat declaraţiile lui Faulds ca şi lipsa generală de interes pentru această problemă. Cît priveşte discuţiile despre prioritate, acestea nu-l afectau. Fără nici o reţinere, a continuat să scrie un adevărat tratat cu privire la tehnica amprentării ca mijloc de identificare. Cartea intitulată *Amprentele (Fingerprints)* a fost terminată în 1892 şi publicată în acelaşi an. Era destinată să exercite o profundă influenţă asupra viitorului medicinii legale.

• • •

În perioada în care se publica cartea lui Galton, două noi complexe de clădiri uriaşe, cu frontoane abrupte, erau în construcţie pe malul Tamisei. Acestea urmau să devină sediul poliţiei londoneze, cunoscut în mod obişnuit sub numele de Noul Scotland Yard.

Dacă Siguranţa din Paris putea să se laude cu o istorie de peste 80 ani, Scotland Yard-ul nu putea să revendice o tradiţie atît de venerabilă. În 1829, primii comisari ai poliţiei londoneze, Mayne şi Rowan, îşi mutaseră sediul în nişte clădiri vechi, care mai înainte făcuseră parte din Palatul Whitehall. Mai tîrziu, poliţia londoneză s-a extins şi în alte clădiri care pe vremuri fuseseră reşedinţa regilor Scoţiei cînd vizitau curtea regală engleză. De aici provine numele de Scotland Yard care, cu timpul, a devenit sinonim cu poliţia criminală engleză.

Sînt motive întemeiate care explică faptul că poliţia engleză nu e aşa de veche ca cea franceză. Conceptele britanice despre libertatea civilă au făcut ca întreaga populaţie să privească orice forţă poliţienească ca o ameninţare la adresa libertăţii lor. Această situaţie a continuat pînă în anii 1830, perioadă în care Londra fusese invadată de un ridicat val de criminalitate. Violenţa şi fărădelegea domneau în voie. Şi totuşi Anglia, timp de secole, nu a avut nici un procuror public şi nici o forţă poliţienească proprie. Era treaba cetăţenilor să menţină ordinea şi să-şi păzească avutul.

Probabil că acest punct de vedere era justificat atît timp cît cetăţenii erau gata să-şi asume slujba neplătită de judecător de pace şi de aseme-

nea să sprijine pe judecători, îndeplinind și sarcinile agenților de poliție. Dar prin secolul al XIX-lea nimeni nu mai voia să îndeplinească aceste obligații. Ca urmare, cetățenii își numeau reprezentanții ce trebuiau să fie plătiți pentru osteneala lor. Desigur că erau angajați cei ce acceptau un salariu mai mic : șchiopi, infirmi, orbi, vagabonzi și chiar hoți. Mulți judecători de pace se îmbogățiseră din mită și trafic de lucruri furate, întrucît nu apăruse un individ ca Vidocq care să impună respectarea legii pe baze sănătoase. Dar pentru că trebuia să se găsească o metodă de combatere a crimei, s-a practicat sistemul utilizării unor indivizi nepopulari numiți „informatori comuni" și „agenți de prindere a hoților", care nu erau altceva decît detectivi ce-și asumau singuri această sarcină. Hotărîrea lor era de fapt motivată de avariție, de dorința de succese sau de aventură. Aceștia erau plătiți de guvern și de comunități pentru a captura și condamna hoții. Ei primeau o parte din amenzi sau, în caz de crime, ei pretindeau o parte din prețul oferit pentru capturare.

Oricine putea să capete profesiunea de „informator"; oricine putea să pună mîna pe delincvent, să-l predea judecătorilor și să-l acuze. Dacă un delincvent era condamnat, informatorul își încasa răsplata, dacă nu cădea și el între timp pradă răzbunării prietenilor și complicilor condamnatului.

De asemenea, orice cetățean „putea să se autonumească" capturator de hoți și să predea pe hoții de drumul mare, pe spărgători și pe criminali. Legislatorii considerau că făcuseră tot ce le stătea în putință prin stabilirea unor măsuri preventive, aspre, împotriva răufăcătorilor. (Cam 200 de delicte, cele mai multe minore, s-au terminat cu spînzurarea făptașilor). Închisorile erau considerate doar escale în drumul spre spînzurătoare sau spre coloniile penale.

Patruzeci de lire pentru condamnarea unui tîlhar de drumul mare, plus calul, armele și proprietatea condamnatului reprezentau răsplata oferită „agentului de prindere a delincvenților". Acești bani pătați de sînge erau o mare tentație pentru dezgustătorii detectivi ai veacului. O consecință firească a unui astfel de sistem era o corupție fără margini. Acești detectivi îi îndemnau pe unii tineri la crimă ca mai apoi să-i tîrască la judecată pentru prețul capului lor. Ei se ofereau în mod public să recupereze lucrurile furate în schimbul unei răsplăți egale cu valoarea obiectului înapoiat posesorului. Răsplata, desigur, era împărțită cu hoții, cu excepția situațiilor în care „detectivul" fusese și hoțul și acesta nu era un caz rar.

Cel mai vestit dintre agenții „detectivi" fusese Jonathan Wild, tîlhar de drumul mare și om de încredere al hoților, care organizase lumea interlopă a Londrei, un fel de strămoș al bossului gangsterilor americani. Wild se autointitula „detectiv general al Marii Britanii și Irlandei". Purta totdeauna cu el un sceptru cu capăt de aur și, pe lîngă biroul din Londra, avea un conac la țară cu un mare număr de servitori. Predase curților cu juri și spînzurătorilor cîteva sute de tîlhari, dar totdeauna pe cei care refu-

zau să se supună organizației sale. El însuși a fost condamnat pentru jaf și spînzurat la Tyburn.

Au mai trecut 25 de ani pînă ce un judecător de pace din Londra s-a gîndit la problema creșterii numărului delincvenților. Acesta nu era altul decît romancierul Henry Fielding a cărui „Istorie a vieții răposatului domn Jonathan Wild cel Mare" a devenit o capodoperă a satirei. În ciuda sănătății sale extrem de șubrede, Fielding era un desăvîrșit om de acțiune. Ca judecător de pace pentru Middlesex și Westminster fusese martorul creșterii neobișnuite a criminalității. Dar, în sfîrșit, a reușit să-l convingă pe secretarul Ministerului de Interne că Londra era pe punctul de a deveni rușinea lumii civilizate, ca singurul oraș de pe pămînt fără o forță polițienească. Ca urmare, i s-a acordat o sumă de bani, din fondurile serviciului secret, pe care a folosit-o pentru a angaja o duzină de detectivi. Să le mai asigure și uniforme ar fi fost considerat un lucru prea îndrăzneț, așa că le-a procurat detectivilor săi niște veste roșii sub care aceștia își țineau pistoalele. Pentru că sediul biroului de detectivi era pe strada Bow, oamenii lui Fielding erau numiți „alergătorii de pe strada Bow". Acest nucleu este probabil forța cea mai veche de detectivi din lume. Fielding își plătea oamenii cu o guinee pe săptămînă. Pe lîngă aceasta, orice cetățean care avea nevoie de protecție sau dorea să i se rezolve un delict putea să angajeze un „alergător" contra sumei de o guinee pe zi. Aceștia erau totdeauna pregătiți să acționeze la mai puțin de 15 minute de la solicitare.

Metodele „alergătorilor" nu se deosebeau prea mult de cele folosite mai apoi de Vidocq : vizitau deghizați ascunzătorile criminalilor, recrutau informatori, memorau figurile delincvenților, observau cu multă răbdare și dădeau dovadă de multă îndrăzneală, energie și curaj. Organizația a avut un mare succes și cîțiva dintre detectivi au devenit celebri. Totuși nu era un secret pentru nimeni faptul că multe dintre practicile lui Jonathan Wild nu le erau străine. Băncile prădate nu mai încercau să dea singure de urma spărgătorilor, ci se foloseau de „alergătorii de pe strada Bow", care le recuperau banii furați în schimbul unor onorarii considerabile care erau uneori împărțite cu delincvenții. Părea mai înțelept să se recupereze cel puțin o parte din ceea ce se furase decît să se aștepte timp îndelungat pentru a aduce pe răufăcători în fața justiției, după ce întreaga pradă dispăruse. „Alergătorii" adunau bani pătați de sînge de unde puteau. Unii dintre ei nu se sfiau a incrimina și nevinovați, pentru a primii un preț bun de la adevărații făptași.

Dar, într-un veac în care nimeni nu putea fi sigur pe viața sau proprietatea lui, detectivii erau un rău necesar. Cu toată proasta reputație a agenților săi, Henry Fielding a reușit să obțină succese uimitoare. În parte, a reușit pentru că, la fel ca Vidocq mai tîrziu, a început să țină o evidență a delincvenților cunoscuți. Pe lîngă aceasta, el purta corespondență cu alți judecători de pace

din întreaga Anglie şi publica în ziare listele infractorilor căutaţi.

Cînd Henry Fielding a murit, în 1754, fratele său vitreg, John, a continuat cu succes munca marelui romancier. John era orb. Dar istoria ori legenda spune că pînă la sfîrşitul vieţii sale (a murit în 1780) atinsese performanţa uimitoare de a distinge după voce 3000 de criminali. John Fielding a înfiinţat patrulele înarmate şi detaşamentele călări care aveau sarcina de a proteja şoselele. Detaşamentele călări nu au rezistat multă vreme din cauză că Fielding nu mai avea fonduri pentru a le menţine. Instituţia „alergătorilor" de pe Bow Street a supravieţuit. Timp de 90 de ani, această organizaţie a constituit singura forţă poliţienească criminală pe care a avut-o Londra. Cu toate acestea, numărul membrilor ei nu a depăşit niciodată 15. Era firesc ca, în final, instituţia să fi fost condamnată la ineficienţă. În 1828 existau în Londra cartiere întregi unde cetăţenii erau prădaţi de tîlhari ziua în amiaza mare. Se estima că există un criminal la fiecare 822 de locuitori. Aproximativ 30 000 persoane trăiau exclusiv din hoţii şi spargeri.

Situaţia devenise atît de scandaloasă încît Robert Peel, secretarul Ministerului de interne s-a hotărît, în sfîrşit, să înfrunte opinia publică care, chiar şi în aceste împrejurări dificile, rămînea ostilă ideii de înfiinţare a forţelor poliţieneşti. Cu toate că hotărîrea lui a provocat o luptă şi opoziţie aprigă în Camera comunelor, în ziua de 17 decembrie 1829, o mie de poliţişti, îmbrăcaţi în fracuri albastre şi pantaloni gri, cu jobene negre, au defilat pe străzile Londrei, îndreptîndu-se către noile sedii ale poliţiei, fixate în punctele strategice ale oraşului. Jobenele aveau rolul de a da impresia londonezilor că civilii şi nu soldaţii îşi asumau rolul de protectori ai cetăţenilor. Cu toate acestea, nenumăratele porecle zeflemitoare date poliţiştilor din acele timpuri (curcan, sticlete sau boby) au rămas în vocabular pînă în zilele noastre.

In sfîrşit, poliţia lui Peel a reuşit să readucă ordinea şi siguranţa pe străzile Londrei. Dar, în cîţiva ani, devenise evident faptul că poliţia în uniforme nu era capabilă să prevină crima, fără să mai vorbim de imposibilitatea de a rezolva crimele deja comise. Valul de criminalitate s-a redus numai în măsura în care hoţii, jefuitorii şi criminalii nu mai operau ziua în amiaza mare. Dar, folosind mii de stratageme şi tot felul de trucuri, şi-au continuat activitatea din ascunzătorile lor. Ca urmare, singura în stare să-i urmărească pînă în vizuinele lor era mîna de „alergători" de pe strada Bow, mai coruptă decît oricînd, ţinta jurnaliştilor şi caricaturiştilor.

Un val de crime neobișnuit de brutale l-a determinat pe secretarul Ministerului afacerilor interne să ia o nouă măsură în 1842. Doisprezece polițiști au renunțat la uniforme și au devenit detectivi. Sediul lor era format din 3 camere la Scotland Yard. Cîțiva au devenit vestiți : Field, Smith și Jonathan Whicher. Charles Dickens le-a imortalizat faptele 10 ani mai tîrziu, cînd a scris *Casa groazei*, primul roman polițist englez cu adevărat remarcabil. Eroul său, inspectorul Bucket de la Scotland Yard avea ca model pe inspectorul Field. Acesta se prezenta cu cuvintele : „Sînt Bucket din corpul detectivilor". „Sînt ofițer detectiv". Cu aceasta cuvîntul „detectiv" a intrat în limbă și în conștiința generală.

Dar practic, nimic nu s-a schimbat pentru o vreme. Salariul noilor detectivi era mai bun decît al „alergătorilor" de pe strada Bow și ca atare ei erau mai puțin tentați să se angajeze în afaceri dubioase. Orice cetățean mai putea încă angaja un detectiv pe cheltuiala lui, o concesie făcută neîncrederii ce încă mai dăinuia din partea publicului britanic, pentru că englezii continuau să-și păzească libertățile lor, plini de prevedere, și să nu privească cu ochi buni procedeele folosite de poliția criminală de dincolo de Canalul Mînecii. Oare nu era poliția Franței menită mai ales să spioneze cetățenii ?

Această atitudine făcea sarcina detectivilor de a se ocupa de lumea interlopă cu mult mai dificilă decît ar fi fost firesc. Pentru a ilustra ciudatele condiții în care lucra detectivul de atunci menționăm cazul unei crime vestite în care inspectorul Jonathan Whicher s-a trezit că este aspru și pe nedrept judecat de opinia publică.

La 15 iulie 1860, Whicher a fost chemat la Trowbridge în comitatul Somerset, pentru a investiga o crimă. Cu două săptămîni în urmă, la 29 iunie, un copil de 3 ani fusese găsit mort într-o casă de țară numită Road Hill. Copilul era fiul mezin al unui supraveghetor de la o fabrică, Samuel Savile Kent, care locuia în acea casă cu cea de a doua soție, cu cei trei copii din prima căsătorie și cu alți trei din a doua. Copilul ucis, Savile, provenea din a doua căsătorie și era preferatul părinților.

În timpul nopții, Savile a dispărut din pat. El a fost găsit într-un W.C. din grădină cu gîtul secționat. Poliția locală, condusă de supraintendentul Fowley, un polițist ambițios dar cu vederi înguste, nu știa deloc cum să se descurce. Și ce era mai rău e că Fowley folosise niște procedee de anchetare care cîteva decenii mai tîrziu ar fi îngrozit pe orice detectiv. Găsise o cămașă de noapte plină de sînge într-un jgheab de spălat dar nu o luase de acolo. Ca urmare cămașa a dispărut. Șterse și amprentele de sînge de

pe pervaz „ca să nu sperie familia". În sfîrșit, pentru ca să facă ceva, arestase pe doica copilului, pe Elisabeth Gough. Din cauză că nu găsise nici cea mai mică dovadă care s-o învinuiască, el fusese forțat să o elibereze.

Cînd Whicher a sosit la Trowbridge, Fowley l-a primit cu o dușmănie fățișă. N-a spus nimic despre cămașa pătată de sînge și nici despre amprente. Whicher s-a apucat de treabă în maniera caracteristică primilor detectivi englezi. Poseda doar trei instrumente de lucru: darul observației, cunoașterea naturii umane și abilitatea de a descoperi elementele ce se înlănțuiesc din cercetarea unor fapte izolate. În patru zile, Whicher se convinse că numai o singură persoană putea să comită fapta, fiica de 16 ani a lui Samuel Kent, Constance, copil din prima căsătorie. Constance era prin natura ei un copil nemulțumit, cu o ură fățișă față de mama ei vitregă care, credea ea, o nedreptățea. Whicher conchise că ea își omorîse fratele vitreg pentru a se răzbuna pe părinți. Era convins că această faptă nu putea fi comisă noaptea fără să se lase urme pe cămașa de noapte a fetei. Cînd Whicher descoperi că una din cele trei cămăși de noapte, pe care le avea Constance, dispăruse, el obținu ordinul de arestare a fetei. Arestarea a provocat un val de indignre publică.

După cîteva zile, Constance a fost eliberată. Cu cîtă înverșunare și indignare fusese primită acuzarea unui copil de o astfel de crimă. Numai o minte viciată putea să-și închipuie o astfel de posibilitate. Whicher deveni ținta oprobriului și calomniei. Richard Mayne, unul din cei doi comisari ai poliției londoneze, a preferat să-l concedieze pe Whicher decît să facă din întreaga poliție obiectul atacului principal al furiei publice. Dar patru ani mai tîrziu, în 1864, Constance Kent a mărturisit fapta și a admis că o comisese cu scopul de a se răzbuna pe părinți.

În același an, publicul capricios l-a aclamat pe Dick Tanner, un alt detectiv pionier, pentru că a rezolvat prima crimă din istoria Marii Britanii, comisă pe o cale ferată. La 9 iulie 1864, funcționarul de bancă de 70 ani Briggs, a fost omorît într-un compartiment de tren pe calea ferată din nordul Londrei, iar trupul i-a fost aruncat din tren în timpul mersului. Fusese prădat de un ceas de aur cu lanț, de o pereche de ochelari cu ramă de aur și, lucru ciudat, de pălărie. Dar criminalul își lăsase în schimb pălăria lui în compartiment. Sume uriașe au fost oferite pentru prinderea criminalului. Ziarele au exploatat cît au putut această crimă sordidă. În unsprezece zile, Tanner a descoperit magazinul de bijuterii unde criminalul își schimbase ceasul și lanțul cu un alt ceas. Cutia în care fusese împachetat ceasul victimei l-a condus pe Tanner la un croitor german pe nume Franz Mueller care locuia în Londra.

Pălăria lăsată la locul crimei s-a dovedit a fi a lui Mueller. Dintr-o scrisoare de-a lui Mueller către proprietarul său, Tanner detectivul a aflat că făptaşul era deja în drum spre Statele Unite la bordul corăbiei „Victoria".

La 20 iulie, cu un mandat de arestare în buzunar şi cu cîţiva martori importanţi ce-l însoţeau, Dick Tanner s-a îmbarcat pe vaporul cu aburi „City of Manchester". Vaporul cu aburi, mai rapid, a ajuns la New York cu două săptămîni înaintea corăbiei „Victoria". Cînd corabia a ancorat, în sfîrşit, un număr de persoane ce nu aveau ce face s-au îndreptat cu o barcă spre corabie şi au strigat către cei de la bord : „Ce mai faci criminalule Mueller?" Tanner l-a arestat pe chei şi a ajuns înapoi în Anglia la data de 16 septembrie. Două luni mai tîrziu Mueller a fost spînzurat. În ultimul moment şi-a recunoscut crima.

Dar chiar şi aceste succese ocazionale nu au cîştigat un prestigiu deosebit şi o schimbare de atitudine faţă de detectivii londonezi. Cînd noul comisar de poliţie, Edmund Henderson, a fost instalat în 1869, el a scris într-un raport: „Avem multe şi mari dificultăţi în privinţa corpului de detectivi; este privit cu multă suspiciune şi neîncredere de majoritatea englezilor şi este de fapt cu totul străin tradiţiilor şi sentimentelor naţiunii. Membrii forţei de detectivi, ca urmare, trebuie să-şi desfăşoare activitatea în secret". Cu toate acestea, Henderson a fost acela care a reuşit să mărească departamentul de investigaţii criminale a Scotland Yardului care a ajuns să aibă în acea perioadă un personal format din 24 de persoane. Fostul ajutor al lui Jonathan Whicher, comisarul Williamson, a fost numit şeful noului departament.

Williamson, poreclit „filozoful", a făcut prima încercare de a face ordine în activitatea agenţiei de detectivi, care, pînă atunci, acţionase la întîmplare. Cu aproximativ 50 de ani înainte, statul englez încetase de a mai transporta infractorii în colonii. După executarea sentinţelor în închisorile din Marea Britanie, condamnaţii îşi recăpătau libertatea. Neexistînd nici un control asupra lor, cei mai mulţi se reîntorceau la vechea ocupaţie. De-abia în 1871 parlamentul a votat o lege prin care era obligatorie evidenţa infractorilor recidivişti, lege care prevedea completarea unei fişe cu descrierea fizică şi anexarea la aceasta a unei fotografii. Dar registrul de evidenţă a fost transferat de la Scotland Yard la Ministerul de interne, unde, intrat în hăţişurile birocraţiei, îşi pierduse cu totul valoarea practică. De aceea, Williamson a insistat ca registrul să fie înapoiat Scotland Yard-ului. Dar, de-abia începuse să-şi arate această evidenţă eficienţa că Scotland Yard-ul a înregistrat un grav eşec. Trei dintre cei mai vîrstnici şi respectabili detectivi ai lui

Williamson, Meiklejohn, Druscowich și Clarke au fost implicați într-un scandal neplăcut pus la cale de un cerc de cartofori.

Astfel, existența Scotland Yard-ului era pusă încă o dată în pericol din cauza proastei reputații. Au circulat chiar zvonuri despre desființarea acestei instituții. Dar, în sfîrșit, reușește să iasă din criză, mai puternică decît oricînd, ca o organizație bine sudată. Williamson a fost înlocuit cu un avocat numit Howard Vincent, o persoană cu o minte pătrunzătoare și receptivă la inovații. Plecă la Paris să studieze metodele siguranței franceze. A împrumutat tot ce a găsit acolo și era aplicabil condițiilor din Anglia. Vincent a transformat grupul heterogen de detectivi într-un departament de investigații criminale care de aici încolo urma să facă numele Scotland Yard-ului respectat în criminalistică. Una din măsurile sale a fost înființarea unei secții care să supravegheze infractorii recidiviști. Urmînd exemplul lui Macé, a început să organizeze un fișier cu fotografii. De trei ori pe săptămînă, trimitea 30 de detectivi la închisoarea Holloway pentru a verifica dacă printre noii veniți nu sînt chipuri cunoscute. Treptat, succesele instituției au sporit, dar pe scara socială prestigiul Scotland Yard-ului nu era recunoscut. Într-o zi, comisarul a întîlnit un necunoscut care semăna foarte bine cu un șef al Scotland Yard-ului, pe atunci pensionar : „Vă cunosc de undeva ? Nu ați lucrat la noi ?". Străinul i-a răspuns : „Nu, mulțumesc domnului că nu am decăzut niciodată pînă într-atît".

În 1884, o altă persoană, James Monro, care lucrase mult timp în poliția britanică din India, a fost numit șef al Departamentului de cercetări criminale. Și el avea să afle curînd că Scotland Yard-ul se află încă pe un teren instabil.

Umbra crimelor sumbre comise de enigmaticul „Jack Spintecătorul" încă mai dăinuia deasupra Londrei în perioada în care Francis Galton, închis în laboratorul său, continua să studieze miile de cartoteci cu amprente. Amintirea crimelor oribile din anul 1888 era vie în 1892 cînd a fost publicată cartea lui Galton *Amprentele*. Și totuși, cu tot prestigiul lui Galton, a mai trecut un an pînă ce cartea a atras atenția secretarului Ministerului afacerilor interne.

•
• •

De la prima vizită la Alphonse Bertillon, în 1887, Edmund R. Spearman încercase în repetate rînduri să atragă atenția secretarului Ministerului afacerilor interne asupra sistemului lui Bertillon. Personal trecuse pe la biroul secretarului de cîteva ori și îi înaintase cîteva memorii. În sfîrșit, și-a găsit un aliat în persoana

doctorului J. G. Garson, ambiţiosul vicepreşedinte al Institutului de antropologie din Londra.

Lupta pentru bertillonaj devenise un fel de cruciadă pentru Spearman. Se familiarizase cu metodele de identificare folosite pe atunci de Scotland Yard şi le descrisese, pe bună dreptate, în termenii cei mai nefavorabili. La sfîrşitul fiecărui an, Ministerul de interne întocmea listele cu criminalii de profesie şi cu deţinuţii eliberaţi. Listele ajungeau în posesia poliţiei, în cel mai fericit caz, după nouă luni. Desigur, că la acea dată listele erau cu totul depăşite şi, pe lîngă aceasta, descrierile erau tot atît de superficiale ca pe vremuri în Franţa, încît nu erau bune de nimic. Semnele particulare erau arareori menţionate. Cînd erau menţionate, nu foloseau la nimic. Cuvintele „tatuat pe braţul stîng" (fără descrierea tatuajului, de exemplu), se potriveau sute de subiecţi, tatuarea fiind foarte obişnuită pe atunci. Colecţiile de fotografii de la Scotland Yard erau în starea în care se aflau pe vremuri arhivele Siguranţei din Paris : existau în dosare aproximativ 115 000 fotografii. Se făcuseră toate eforturile pentru a le aranja, dar rezultatul a fost un haos tot atît de mare ca şi cel de la Paris. Funcţionarii departamentului de supraveghere a condamnaţilor de la Scotland Yard căutau în dosare adesea zile întregi pentru a găsi descrierea unui anumit condamnat. Astfel, 21 de funcţionari au căutat să verifice identitatea a 27 de deţinuţi într-o singură zi a anului 1893. Deşi totalul orelor lucrate de poliţişti s-a ridicat la 75, ei au reuşit să găsească fotografiile la numai 7 deţinuţi. Toată această activitate era o pierdere inutilă de timp şi energie. Nici sistemul de identificare din închisori nu era mai bun. Cei 30 de detectivi încă mai veneau la Holloway de trei ori pe săptămînă pentru a verifica deţinuţii, în căutarea de chipuri cunoscute. În medie, ei reuşeau să identifice patru deţinuţi la fiecare vizită. Aceasta însemna că fiecare identificare lua 90 de ore din activitatea mai multor poliţişti şi adeseori identificarea se dovedea a fi greşită.

În primăvara anului 1893, Spearman a reuşit, în sfîrşit, să convingă două personalităţi ale Ministerului afacerilor interne, Sir Charles Russel şi Sir Richard Webster, să-i facă o vizită lui Bertillon în timpul cît se aflau cu o misiune politică la Paris. Bertillon i-a primit la arhive pe cei doi englezi, cu toată solemnitatea. Atît Russel cît şi Webster s-au întors la Londra plini de entuziasm. Webster a declarat că sistemul lui Bertillon era cel mai minunat sistem de identificare care se poate imagina. Împreună cu Russel au insistat pe lîngă Herbert Asquith, pe atunci secretar al Ministerului de interne, să introducă bertillonaj-ul şi în Anglia. Asquith a fost impresionat de argumentaţia lor, dar tocmai atunci s-a produs una din acele „mutaţii istorice care uneori apar din întîmplare,

iar alteori sînt opera providenței". Un membru al Societății regale i-a înmînat personal lui Asquith cartea lui Galton și Asquith și-a găsit timp să o citească. Ca urmare, s-a amînat introducerea bertillonaj-ului și s-a numit un comitet care să examineze atît bertillonaj-ul cît și sistemul amprentelor, și care urma să decidă care din cele două sisteme este mai adecvat pentru Anglia. Comitetul s-a întîlnit în octombrie 1893. Era format din Charles Edward Troup, reprezentant al Ministerului de interne, maiorul Arthur Griffith și Melville Macnaghten. Griffith nu era numai inspector al închisorilor britanice, dar și un scriitor prolific care tocmai lucra la cartea în două volume *Misterele poliției și crima*. Macnaghten reprezenta Scotland Yard-ul. Venise din India la puțin timp după crimele lui Jack Spintecătorul și preluase funcția de asistent de procuror șef al departamentului de cercetări criminalistice. Ca să-și amintească tot timpul de crimele nerezolvate, ținea pe birou înspăimîntătoarele fotografii ale prostituatelor ucise de Jack Spintecătorul. Scund, exagerat de elegant, cu aerul unui plantator din colonii, Macnaghten avea o concepție moderată, amintind atît de vechiul Scotland Yard, dar și de multe elemente ale viitoarei organizații. La data la care și-a luat postul în primire mai existau încă detectivi veterani la Scotland Yard, ca supraintendentul Shore, care se descurcau greu cu ortografia. Deși conservator prin natură, Macnaghten era totuși destul de receptiv și clarvăzător ca să-și dea seama că poliția nu putea să nu se folosească de descoperirile științei.

Comisia condusă de Troup a mers la laboratorul lui Galton de la Muzeul din South Kensington pentru a examina sistemul amprentării. Simplitatea sistemului de identificare prin amprente era atît de evidentă încît comisia a mai vizitat muzeul de cîteva ori. Dar vizita era prematură. După publicarea cărții, neobositul Galton își dăduse seama că sistemul lui de catalogare a desenelor papilare avea cîteva puncte vulnerabile. Cel mai important era următorul : dacă cele patru tipuri de bază ale crestelor papilare pe care le descoperise (fără delta, delta pe stînga, delta pe dreapta și alte tipuri de delta, ori, cum le mai denumea încă Galton, arcuri, bucle spre dreapta, bucle spre stînga și vîrtejuri) erau distribuite la distanțe egale, nu va fi nici o dificultate în aranjarea celor 100 000 cartoteci conținînd amprente de la toate cele zece degete, fiecare fiind clasificată astfel încît să poată fi găsită foarte ușor. Dar Galton și-a dat seama că niciodată nu există o distribuție egală. Astfel, arcurile erau mai rare decît celelalte structuri. Observase tendința clară ca aceleași desene papilare de bază să se repete la anumite degete. Cînd Galton și-a aranjat catalogul său format din

2 645 de cartoteci, s-a întîmplat ca un compartiment să cuprindă 164 de cartoteci în timp ce altul conţinea numai una. Era clar că acest sistem de clasificare putea duce la acumularea de cartoteci numai în anumite compartimente, astfel încît clasificarea devenea fără îndoială inutilă.

Cînd comisia a vizitat laboratorul lui Galton, savantul începuse deja să lucreze la elaborarea altor subclasificări. Era convins că este pe calea cea bună dar nu-şi atinsese încă scopul. Griffith a insistat să i se fixeze o dată finală de terminare a cercetărilor. Dar Galton n-a putut preciza o astfel de dată. Probabil, spunea el, va mai dura un an sau doi, sau trei. Comisia se afla în dilemă. Se găseau în faţa unui procedeu de o simplitate extraordinară. Să se renunţe la această metodă de identificare numai din cauza dificultăţilor de clasificare ? Să opteze pentru bertillonaj, care era evident mai complicat şi să afle mai apoi peste doi, trei ani că Galton rezolvase problema ? Gîndul că sistemul rival ar putea triumfa nu i-a părăsit tot drumul spre Paris pe Troup, Griffith şi Macnaghten.

În capitala franceză, însă, cei trei englezi, căzură pradă extraordinarului spirit al poliţiei franceze. Un nou prefect fusese numit recent. Era Louis Lépine, o persoană scundă, vioaie, care gesticula tot timpul şi care era destinat să devină unul din cei mai vestiţi prefecţi ai timpului. Politica lui era de a face poliţia populară în rîndul cetăţenilor Parisului. Acestui scop i se devotase cu o hotărîre şi inventivitate de neegalat, dublate de o mare şiretenie. De obicei, mergea personal în fruntea poliţiştilor şi nu ezita să ofere adevărate spectacole de diplomaţie. Astfel, într-o zi, a apărut brusc într-o masă de grevişti la Les Halles, strigînd la proprii lui poliţişti, cărora le ordonase înainte să-şi descarce armele : „Stop ! Vă interzic să atacaţi pe aceşti oameni onorabili". Rezultatul a fost că greviştii s-au lăsat păcăliţi, l-au aclamat şi greva a încetat.

Lépine şi-a cîştigat renumele de „prefectul străzii" pentru că era văzut tot timpul în public. El însuşi îşi selectase oamenii din forţa sa poliţienească. Dorea ca oamenii săi să nu aibă uniforme şi să fie înalţi şi impozanţi. Nu era acceptată nici o persoană cu o înălţime sub 1,73 m. În cazul detectivilor, ei erau aleşi după criterii opuse. Trebuiau să aibă o înfăţişare complet ştearsă. Orice persoană peste 1,68 m cu părul roşu sau cu o cicatrice nu era acceptată. Lépine nu-l agrea pe Bertillon mai mult decît predecesorii săi, dar era un diplomat prea abil ca să nu ştie ce însemna Bertillon pentru prestigiul poliţiei pariziene. De aceea a primit delegaţia engleză cu tot felul de elogii aduse geniului lui Bertillon şi le-a fixat o vizită la acesta, menită să-i introducă în secretele serviciului de identificare.

În aceeaşi măsură, cei trei englezi au fost impresionaţi de Goron, şeful de atunci al Siguranţei. Goron, breton de origine, era şi

el pe punctul de a intra în legendă. Scund, gras și astmatic, Goron avea o mustață îngrijită și era tot atît de aspru în maniere ca și Bertillon. Dar el era un „vînător de criminali" din pasiune și convingere. Avea sub comandă o întreagă bandă de așa numiți „bătăuși", care aveau acte de deținuți și ca urmare acces în toate vizuinele lumii interlope. Stăteau în închisoare cu condamnații, îi trăgeau de limbă, erau apoi transferați la alte închisori unde „decedau", și-și continuau activitatea în altă parte, sub alte nume și cu noi acte de identitate. Goron își imaginase un sistem original de interogare a infractorilor, închizîndu-i în celule întunecoase, înfometîndu-i și punîndu-i apoi în fața unor mese copioase. Le promitea femei dacă-i ofereau informațiile de care avea nevoie. Birourile în care se luau interogatoriile erau numite „ospătăriile domnului Goron". Prin astfel de mijloace reușise să anihileze o întreagă bandă de criminali, care terorizase Parisul, din ascunzătorile aflate în zidurile vechii fortărețe și printre stivele de cherestea de pe malurile Senei. Tot atît de avid de publicitate ca și Lépine, Goron avea însă darul de a atrage ziarele de partea lui. Ca și Lépine, era destul de inteligent ca să-și dea seama de importanța bertillonaj-ului și ca să aprecieze atenția internațională care i se acorda lui Bertillon. Ca urmare, și el a descris englezilor în culorile cele mai roz realizările lui Bertillon.

Chiar și Bertillon s-a purtat cu toată amabilitatea de care era în stare. De data aceasta a încercat să depășească lipsa lui de sociabilitate și i-a condus personal pe cei trei englezi într-un tur al lumii interlope a Parisului. Mai mult, a insistat ca oaspeții săi să bea cîteva pahare de grog cu el pentru că, pe vremuri, înainte de „a se fi descoperit pe sine", Bertillon petrecuse cîțiva ani în Anglia și își formase, într-un fel, ideea falsă că orice englez e înnebunit după grog. (Acest gest de bunăvoință a fost un sacrificiu pentru Bertillon pentru că după aceea a plătit-o cu cîteva atacuri puternice de migrenă).

Dar toate acestea erau lucruri inutile. Ce conta într-adevăr erau metodele pe care el le elaborase. În sanctuarul lui din mansarda Prefecturii, Bertillon a făcut oaspeților o demonstrație amănunțită. A arătat membrilor comisiei lucruri de care ei nu mai auziseră și nu mai văzuseră. Printre acestea se număra un aparat de fotografiat pe un suport înalt de pe care putea fi fotografiat cu multă precizie locul crimei. Aparatul era prevăzut cu o grilă care apărea și pe fotografia făcută, oferind astfel măsurători precise ale locului crimei : distanța cadavrului de ușă, zid, perete, vehicul și așa mai departe. Acest procedeu făcea inutilă întocmirea unor schițe laborioase care reclamau mult timp. Bertillon le-a arătat o cameră pe care o amenajase ca laborator pentru experimente fotografice

şi fizice. Numai atunci, după ce a creat cu abilitate un suspense, i-a iniţiat pe vizitatori în metoda *bertillonaj-ului*. Au fost aduşi cîţiva deţinuţi. Griffith şi Macnaghten au primit instrumente de măsurat ca să se convingă singuri de simplitatea metodei.

Bertillon şi-a convins uşor oaspeţii că sistemul său prezenta mari avantaje în comparaţie cu vechile metode de identificare. Dar, în ciuda tuturor eforturilor sale, Bertillon nu a reuşit să elimine sentimentul pe care-l trăiau pragmaticii englezi, acela că *bertillonaj-ul* era un sistem foare complicat. Ei şi-au dat seama de posibilitatea apariţiei erorilor de îndată ce metoda ieşea de sub controlul lui Bertillon, care ţinea cu fanatism la perfecţiunea măsurătorilor.

Portretul vorbit nici măcar nu i-a interesat. Îl considerau prea complicat pentru a fi însuşit de un poliţist obişnuit (istoria a dovedit că ei aveau dreptate). Macnaghten a sintetizat în termeni reci vizita lor : „Activitatea lui Bertillon este mai mult de natură teoretică decît practică".

Comisia Troup avea să delibereze pînă în februarie 1894. Membrii comisiei îşi dădeau seama că erau puşi în faţa unei dileme de nerezolvat. Între timp, Spearman şi dr. Garson au exercitat toată influenţa lor pentru a introduce bertillonaj-ul şi portretul vorbit în practica de zi cu zi a poliţiei londoneze. În entuziasmul lor pentru antropometrie, ei au rămas complet opaci la posibilităţile oferite de identificarea cu ajutorul impresiunilor dermatoglifice papilare.

La 19 februarie 1894, comisia a prezentat secretarului Ministerului afacerilor interne un raport voluminos. Recomandările reflectau nehotărîrea membrilor comisiei, întrucît ei au propus o soluţie de compromis. Pe de o parte, Scotland Yard-ul urma să introducă antropometria, dar într-o formă mai puţin riguroasă decît a lui Bertillon. Numai cinci din cei unsprezece parametri ai măsurătorilor lui Bertillon urmau să fie utilizaţi. În privinţa portretului vorbit, ei au recomandat renunţarea la acest procedeu complicat. În locul lui, comisia a propus recoltarea impresiunilor papilare de la cele zece degete ale mîinii fiecărui deţinut şi introducerea lor în cazierele judiciare. Pentru că nu exista o metodă de clasificare sistematică a amprentelor, clasificare urma să fie făcută după metoda Bertillon.

În iulie 1895, Ministerul de interne a acceptat recomandările comisiei Troup. Inspectorul detectiv Stedman şi sergenţii detectivi Collins şi Hunt de la Scotland Yard au primit instrucţiuni de a începe organizarea unui cazier judiciar care să cuprindă atît măsurătorile antropologice, cît şi amprentele digitale. Spearman a protestat violent împotriva acestei decizii. Dacă se renunţa la şase din măsurătorile lui Bertillon, eficienţa sistemului va fi diminuată, dacă nu chiar complet anulată. În privinţa adăugării pe fişă a amprentelor, el considera metoda ca o pierdere de timp.

Iritat, a plecat la Paris să-l informeze pe Bertillon. Dar cînd a ajuns în capitala Franței își dădu seama că situația se schimbase în multe privințe. Faptul că metoda sa era mutilată la Londra l-a atins pe Bertillon în punctul cel mai nevralgic și aceasta l-a înverșunat împotriva englezilor. Dar, în definitiv, această veste rea era o problemă minoră. Spearman a găsit experții poliților din toată Europa așteptînd să fie primiți și inițiați de Bertillon în sistemul său. Printre vizitatori se aflau dr. Bekhterev de la St. Petersburg, Serghei Krasnov de la Moscova, dr. Stockis din Liège și von Hüllessem, șeful serviciului de identificare al poliției criminale din Berlin. În timp ce Londra șovăia, sistemul lui Bertillon cîștiga adepți în toată Europa.

De fapt, șefii poliților europene, care se năpustiseră asupra lui Bertillon, nu știau mai nimic despre existența dactiloscopiei. Ei erau doar conștienți de ineficiența propriilor lor sisteme de identificare și erau nerăbdători să învețe noul sistem. În 1896, dr. Stockis și dr. de Laveleye au înființat servicii de identificare individuală în Belgia, folosind principiile *bertillonaj-ului*. În Spania se înființaseră „Cabinete antropometrice" în închisori. În Italia, profesorul di Blasio a creat primul serviciu de măsurători în cadrul poliției din Neapole. Profesorul Ottolenghi, specialist în jurisprudență medicală la Siena și unul din marii pionieri ai criminologiei din Italia, preda metodele lui Bertillon. El deveni nu numai un partizan înfocat al portretului vorbit dar a introdus și alte elemente de descriere, ca de exemplu „tipul de mișcări voluntare și involuntare" și elemente privind „trăsăturile psihologice" în care „memoria" era elementul principal. În acest scop a inventat instrumente complicate, ca de exemplu dinamometrul și „platismograful".

Bertillonaj-ul părea că luase cu asalt întreaga Europă. Sistemul fusese introdus de poliția Portugaliei, Danemarcei și Olandei. În 1896, orașele și statele imperiului german au început și ele să introducă antropometria. Șeful poliției criminale din Dresda, Regierungsrat Koetting, a înființat un birou de măsurători în orașul său. Nu știa că în urmă cu 8 ani un medic veterinar, doctorul Wilhelm Eber, mersese la Ministerul de interne al Prusiei cu un memoriu care dacă ar fi fost luat în considerație ar fi dus la o evoluție complet diferită a metodelor de identificare din Germania. Dacă acest document ar fi fost citit cu puțină imaginație, poliția prusacă s-ar fi putut afla în fruntea celorlalte în problema dactiloscopiei. În aceeași manieră ca și dr. Faulds, deși pornind de la premize cu totul diferite, Eber descoperise posibilitatea de a obține amprente de la locul crimei. Amprentele de sînge lăsate pe prosoapele de la abatorul din Berlin, de către măcelari și veterinari, au atras atenția lui Eber asupra impresiunilor dermatoglifice. Observația atentă

l-a convins că desenele papilare erau cu totul diferite de la persoană la persoană. Curînd, Eber era în stare să spună numele persoanei care folosise un prosop, doar privind la amprentele lăsate. Ca şi lui Faulds, îi venise ideea identificării criminalilor după impresiunile dermatoglifice lăsate la locul crimei. Împreună cu memoriul, Eber a trimis la Ministerul de interne şi o cutie care conţinea instrumente de recoltare a amprentelor mîinii. A raportat că a încercat să obţină obiecte atinse de străini ca mai apoi să stabilească ce mîini au lăsat amprentele pe ele. Folosirea vaporilor de iod, scria el, putea să ducă la recoltarea de amprente în care fiecare creastă papilară să fie evidenţiată cît se poate de clar.

La 8 iunie 1888, şeful poliţiei din Berlin, von Richthofen, i-a înapoiat lui Eber memoriul cu un comentariu sec : „Pînă acum... aşa după cum îşi amintesc poliţiştii, nici cea mai atentă examinare a locului crimei nu a condus la găsirea de urme pe lanţurile de la uşi, pahare sau alte obiecte, care să fie suficiente pentru a permite reproducerea amprentelor mîinii". Propunerile lui Eber fuseseră uitate cînd în Saxonia s-a introdus pentru prima dată *bertillonaj-ul*.

Koettig spera să invite pe toţi şefii de poliţie din statele germane la Dresda, pentru a le stîrni interesul pentru antropometrie. De asemenea, a depus eforturi pentru convocarea unei consfătuiri generale a forţelor de poliţie germane. Eforturile lui însă au eşuat. Organizaţiile de poliţie din diferitele state germane nu învăţaseră încă cum să coopereze. Totuşi Roscher, şeful poliţiei criminale din Hamburg, a introdus antropometria, metoda fiind curînd preluată şi de poliţia berlineză. Cînd, în sfîrşit, consfătuirea forţelor de poliţie germane a avut loc, în iunie 1897, s-a hotărît, spre marea satisfacţie a lui Koettig, ca antropometria să fie introdusă în toate statele germane, odată cu înfiinţarea unui cazier judiciar general la Berlin. „Cucerirea Germaniei" a fost unul din marile triumfuri ale lui Bertillon. Nu a trecut nici un an pînă cînd Austria, partenera de frunte a monarhiei de pe Dunăre, a „fost inclusă" (aceasta era expresia folosită la Paris) bertillonaj-ului.

De fapt, cu şase ani mai înainte, în 1892, un austriac propuse introducerea antropometriei în ţara sa. El era unul din pionierii criminalisticii şi era destinat să exercite o influenţă considerabilă asupra acestei ştiinţe. Se numea Hanns Gross. Născut la Graz, în 1847, a studiat dreptul, şi-şi dăduse seama repede de completa ineficienţă a metodelor curente de identificare, în special a acelora folosite de poliţia rurală din ţara sa. Foştii subofiţeri militari, numiţi în forţele poliţieneşti, îşi făceau treaba cum puteau mai bine, dar rezultatele nu erau dintre cele mai bune. Ei depindeau de informatori şi se bazau mai ales pe mărturii stoarse prin metode foarte aspre.

În 1869 Gross a funcţionat un timp ca judecător de instrucţie în zona industrială din Styria superioară. Şi-a dat repede seama că dacă cineva făcea într-adevăr muncă de detectiv, atunci acela era judecătorul de instrucţie. Deşi studiase nenumărate tomuri de drept, la universitate nu învăţase nimic despre criminalistică. Pe de altă parte, spre deosebire de alţi judecători din regiunea sa, Gross avea imaginaţie. Îşi dădea seama că activităţii criminaliştilor trebuie să i se ofere o bază nouă. Era necesar să se pornească de la început şi să se folosească ideile noi oferite de descoperirile ştiinţifice moderne. Ca jurist, nu ştia nimic despre ştiinţele aplicate şi teoretice. Ca urmare, a început să studieze toate revistele şi cărţile de care a putut face rost şi a ajuns curînd la concluzia că toate noile descoperiri din domeniul tehnic şi ştiinţific puteau fi folosite cu profit în rezolvarea crimelor. S-a apucat el însuşi să înveţe chimie şi fizică, tehnica fotografiatului, microscopie, botanică şi zoologie. Timp de 20 de ani a muncit în tăcere, adunînd cunoştinţele şi experienţa sa într-o carte ce avea să devină primul manual de criminalistică ştiinţifică şi care avea să facă numele lui Gross cunoscut în întreaga lume. Cartea sa *Investigaţia în criminalistică* a devenit o lucrare clasică şi a fost retipărită de multe ori.

Gross auzise pentru prima dată de *bertillonaj* în 1898. Imediat s-a apucat să facă măsurători antropometrice şi, în prima ediţie a manualului său, a insistat cu argumente convingătoare ca antropometria să fie introdusă în Austria.

Cînd, în 1898, Ministerul afacerilor interne al Austriei a dat ordin să se înfiinţeze la Viena un serviciu „Bertillon" şi Gross trăia cu impresia că oferise ţării sale binefacerile celei mai recente metode din arsenalul tehnicii de investigaţie judiciară. Nici el şi nici colegii săi din celelalte ţări europene nu bănuiau că la mii de mile depărtare, pe un alt continent, se făceau cercetări care aveau să ducă la demodarea *bertillonaj-ului.*

* * *

În 1891, Juan Vucetich, de la poliţia criminală din Buenos Aires, avea 33 de ani. La 18 iulie, în acel an, a fost chemat la Guillermo Nuñez, şeful poliţiei din La Plata. Acesta auzise multe despre un nou sistem de identificare folosit la Paris. Vucetich a primit ordinul să înfiinţeze un serviciu de antropometrie. Nuñez i-a înmînat lui Vucetich cîteva articole de specialitate de la Paris care conţineau articole despre *bertillonaj* şi i-a urat succes. Vucetich nu ajunsese la jumătatea drumului spre uşă cînd Nuñez l-a rechemat. Acesta scoase o altă revistă. „Iată altceva" spuse el ne-

păsător. „O revistă franţuzească pe care un oaspete a lăsat-o în biroul meu : *Revue scientifique* cu data 2 mai. Este aici un articol despre experimentele unui englez numit Galton. El lucrează cu amprentele digitale. Poate poţi să faci ceva şi cu asta..."

Juan Vucetich nu venise de mult în Argentina. Era originar din satul Lesina din Croaţia şi pusese piciorul în Argentina în 1884. Studiile lui se reduceau doar la absolvirea şcolii primare, singura posibilitate pe care putea să i-o ofere satul lui natal. Dar Vucetich avea o înclinaţie deosebită pentru matematică, se entuziasma repede pentru orice lucru nou şi avea în el vitalitatea ţăranilor croaţi. După ce a stat un an în Argentina, s-a angajat în forţele de poliţie şi în cinci ani a devenit şeful biroului de statistică al poliţiei din La Plata.

Vucetich nu a avut nici o dificultate în a folosi un sistem similar cu al lui Bertillon. La o săptămînă după ce Nuñez dăduse ordinul, avea în funcţiune un mic serviciu de antropometrie. Tot soiul de deţinuţi erau măsuraţi şi înregistraţi. Dar oricît de nou era procedeul, acesta nu reuşise să declanşeze celulele din creierul lui Vucetich, în care stăteau „latente forţele creatoare", scria, folosind un stil prea preţios, un biograf de mai tîrziu. Ceea ce-i captase imaginaţia era articolul din *Revue Scientifique*.

Îndată ce ajutoarele s-au obişnuit cu sistemul de măsurători al lui Bertillon, Vucetich şi-a imaginat un aparat simplu de recoltare a amprentelor. Recolta amprentele tuturor arestaţilor aduşi în biroul său. Problema importantă referitoare la posibilitatea schimbării sau nu a crestelor papilare îl preocupa atît de mult încît petrecea la morgă nopţi de-a rîndul. A examinat degetele mumiilor din muzeul din La Plata. A jubilat descoperind că liniile papilare supravieţuiseră scurgerii nenumăratelor secole. Pe la 1 septembrie 1892, la numai şase săptămîni după ce şi-a început activitatea, reuşise să elaboreze bazele unui sistem practic de clasificare a amprentelor. În articolul din *Revue scientifique*, se menţionau eforturile pe care le făcea Galton pentru a găsi un sistem de clasificare, dar nu se menţiona nimic în legătură cu rezultatele iniţiale. În mod independent, Vucetich descoperise cele 4 tipuri de bază pe care le găsise şi Galton : 1. creste ce constau numai din arcuri ; 2. creste cu un triunghi pe partea dreaptă ; 3. creste cu un triunghi pe partea stîngă ; 4. creste cu triunghiuri pe ambele părţi. Cele patru tipuri erau indicate de Vucetich cu literele A, B, C, D, pentru degetele mari şi cu cifre pentru celelalte degete. Cînd lua amprentele unei mîini a cărei deget mare avea un arc, indexul un triunghi pe stînga, degetul mijlociu un triunghi pe dreapta, inelarul două triunghiuri şi degetul mic din nou un arc, toate aceste particularităţi ale amprentelor puteau fi exprimate într-o formulă simplă : A. 3, 2, 4, 1. Formula pentru cele 10 degete era de două ori mai lungă şi putea fi redată astfel : A, 3, 2, 3, 1/ C, 2,

2, 3, 3. Deoarece erau posibile patru tipuri de bază, pentru fiecare deget, Vucetich a calculat numărul total de variante la 4^{10}, adică 1 048 576 de formule posibile.

Vucetich a întocmit un fişier aranjat după litere şi numere. Cînd dorea să stabilească dacă luase sau nu amprentele unui deţinut trebuia să scrie numai formula celor 10 degete şi apoi să se uite în fişierul corespunzător. Atît de mare i-a fost entuziasmul încît a plătit fişierul şi cartotecile din banii săi. Şi-a amanetat chiar şi unele obiecte personale pentru a procura bani. Sarcina de a lucra în continuare, folosind sistemul antropometric, ca şi misiunea de a înfiinţa astfel de servicii de antropometrie în oraşele de provincie Dolores, Mercedes şi Sierra Chica, se dovedi o povară. Gîndurile nu-i mai erau la sistemul lui Bertillon.

Colecţia lui de amprente era atît de mică la început încît erau suficiente 60 de cazare. Pe măsură ce crescu, avu aceleaşi dificultăţi ca şi Galton. Ca şi acesta, Vucetich a continuat să caute detalii caracteristice în scopul subclasificării pe mai departe a amprentelor, după tipurile de bază. Printre alte lucruri i-a venit ideea să numere liniile papilare şi aceasta i-a permis să adauge alte subclasificări după care să diferenţieze amprentele din colecţia sa.

Nuñez şi alţi ofiţeri de poliţie priveau cu suspiciune şi neînţelegere activitatea lui Vucetich. Dar soarta a adus o justificare neaşteptată eforturilor lui. La 8 iulie 1892, la La Plata a ajuns un raport din Necochea, un orăşel de pe coasta argentiniană a Atlanticului. La 19 iulie se comisese o dublă crimă în una din colibele sărăcăcioase, împrăştiate la mari distanţe unele de altele, de la marginea oraşului. Victimele erau copiii legitimi ai unei femei de 26 ani, lucrătoare cu ziua, numită Francisca Rojas. Faptele, aşa cum erau ele relatate de poliţistul şef din Necochea, sunau cam aşa: tîrziu, în seara zilei de 29 iunie, Francisca Rojas a venit în fugă, ţipînd şi cu privirile rătăcite, la coliba celor mai apropiaţi vecini, aflată la o distanţă de aproape 50 metri de a ei. Reuşi să îngîne, poticnindu-se: „Copiii mei... El mi-a omorît copiii... Velasquez...". Velasquez, un lucrător mai în vîrstă de la crescătoria de vite din apropiere era, după cum se ştia, în cele mai bune relaţii cu cei doi copii. Se zvonea că el insistase ca Francisca să se căsătorească cu el. În general, era considerat ca un individ de treabă, dar greoi la minte. Vecinul şi-a trimis fiul la Nicochea să anunţe pe şeful poliţiei. Între timp, el şi soţia au alergat la coliba Franciscăi şi au găsit copiii, un băiat de 6 ani şi o fetiţă de 4 ani, morţi, cu capetele zdrobite, în patul scăldat de sînge.

Şeful poliţiei, sosit la scurt timp după aceea, nu a acordat prea multă atenţie examinării locului crimei. Nu a căutat nici o probă şi nici arma crimei, insistînd doar ca mama copiilor, care plîngea, să dea o declaraţie. Ea declară că Velasquez era nebun după ea şi o urmărea tot timpul. Dar ea iubea un alt bărbat care dorea să se căsătorească cu ea. În acea după-amiază, Velasquez o vizitase din nou şi fusese mai insistent ca oricînd. Ea

i-a răspuns că nu se va căsători niciodată cu el. Velasquez s-a înfuriat atît de tare încît a amenințat-o că va ucide tot ce avea ea mai scump. Apoi s-a îndepărtat în grabă. Cînd s-a reîntors de la lucru, a găsit ușa din față larg deschisă. Velasquez tocmai ieșea în fugă din colibă. Trecu pe lîngă ea fără să scoată nici un cuvînt. Cînd a intrat în colibă a găsit amîndoi copiii morți.

Șeful poliției l-a arestat pe Velasquez chiar în aceeași noapte. Velasquez s-a supus și și-a păstrat calmul, dar a negat că s-ar fi atins de copii. Totuși, a recunoscut că o iubea pe Francisca și dorea să se căsătorească cu ea. A recunoscut că o amenințase, dar, spunea el, niciodată nu ar fi fost în stare să pună în practică astfel de amenințări. Șeful poliției a ordonat ca Velasquez să fie bine bătut. Văzînd că nu mărturisește nimic, l-au legat și închis lîngă trupurile copiilor toată noaptea, cu coliba luminată, pentru a avea tot timpul în fața ochilor oribila scenă.

Cu toate acestea, în dimineața următoare, Velasquez a continuat să nege. Aceeași atitudine a păstrat-o de-a lungul unei întregi săptămîni de interogatorii brutale. Între timp, s-a aflat că tînărul iubit al Franciscăi Rojas spusese de cîteva ori că s-ar căsători cu „sălbateca Francisca", dacă n-ar avea cei doi „țînci". Din acest motiv, suspiciunile șefului poliției s-au îndreptat spre mamă. Pentru a o face să se trădeze, într-o noapte, el s-a dus la coliba ei, a bătut la ferestre și uși și a strigat cu o voce dogită că spirite justițiare veniseră să răzbune acest infanticid. A continuat să se joace de-a stafia ceasuri întregi, sperînd că o va înspăimînta pe femeie. În zori, Francisca Rojas a deschis ușa, aparent neafectată de vizita nocturnă. A continuat să-l acuze pe Velasquez.

La 8 iunie, inspectorul de poliție Alvarez a fost trimis de la La Plata la Necochea pentru a analiza situația. Și ca și cum norocul îi ieșise în cale, Alvarez era una din puținele persoane care se interesase de experimentele cu amprentele făcute de Vucetich. Cînd a sosit, Alvarez găsi poliția din Necochea în derută. S-a convins repede că Velasquez nu putuse să fie în coliba familiei Rojas la ora crimei. Velasquez avea un alibi perfect: fusese văzut în altă parte de cîteva persoane dar, cu mintea lui limitată, nu i-a venit în cap să menționeze acest lucru. Nici iubitul Franciscăi nu fusese prin împrejurimi. Singura persoană care fusese în preajmă era mama lor. Dar putea să acuze o mamă de infanticid fără nici o dovadă?

Cu toate că se scursese destul de multi timp de la data crimei, Alvarez a cercetat coliba sperînd să găsească niște probe. A căutat ceasuri întregi și, cînd era tocmai pe punctul de a renunța, o rază de soare ce se strecura prin fereastră, luminînd ușa pe jumătate deschisă a camerei în care fuseseră găsiți copiii, scoase în evidență pe lemnul ușii un punct de culoare maro spre gri. O clipă mai tîrziu, Alvarez trăi sentimentul că era forțat, fără să vrea, să-și amintească tot ce-i povestise și-i arătase Vucetich. Pata provenea desigur de la amprenta unui deget mare pătat de sînge. Alvarez făcu rost de un ferăstrău și, fără să se ferească, tăie din ușă bucata de scîndură

pătată. După aceasta se duse în grabă la sediul poliției din Nicochea. În timp ce șeful poliției se uită la el perplex, Alvarez a cerut să i se facă rost de o tușieră. A ordonat ca Francisca Rojas să fie adusă și cînd a venit i-a apăsat degetul mare pe tușieră și apoi pe o bucată de hîrtie. A luat o lupă și a început să compare amprenta degetului mare al femeii cu pata lăsată pe ușă. Cu toate cunoștințele limitate de amprentologie pe care le avea Alvarez, el știa destule ca să-și dea seama, fără nici o îndoială, că pata de sînge era o amprentă și că ea provenea de la degetul mare al mîinii drepte a femeii.

I-a arătat Franciscăi Rojas bucata de lemn cu amprenta de la ușa camerei și a forțat-o să privească prin lupă la amprenta degetului ei luată cu tuș. La aceasta, femeia care se comportase cu atîta siguranță în noaptea copilăreștii vizite a „stafiilor nocturne" și-a pierdut complet stăpînirea de sine. Brusc i-a mărturisit totul. Da, ea omorîse copiii pentru că-i stăteau în calea căsătoriei cu tînărul. Îi omorîse pe amîndoi cu o piatră, pe care apoi o aruncase în fîntînă. După aceea, s-a spălat pe mîini cu atenție, dar nu-și amintea să fi atins și ușa.

Cazul Franciscăi Rojas a fost prima crimă care a fost rezolvată prin folosirea amprentelor lăsate la locul faptei. Cînd Alvarez s-a reîntors la La Plata cu această bucată de lemn și cu grăitoarele amprente, istorisirea lui a produs o mare senzație la poliție și în ziare. „Nici nu îndrăznesc să cred", scria Vucetich unui prieten, „dar teoria mea și-a dovedit valoarea. Nu mă îndoiesc că dușmanii mei o vor numi fortuită. Dar acum am un atu și sper că voi mai avea și altele !"

A avut dreptate. La puțin timp după ceea, Vucetich a putut identifica un sinucigaș necunoscut. După ce i-a luat amprentele, el a găsit amprente identice în fișierul său doar în cinci minute și a demonstrat că sinucigașul era un deținut căruia i se luaseră amprentele cu cîteva luni în urmă la închisoarea Sierra Chica. Cîteva săptămîni mai tîrziu, un bărbat numit Audifrasio Gonzales a fost condamnat pentru că omorîse pe proprietarul unei prăvălii din La Plata. Amprentele lui Gonzales au fost găsite pe tejghea.

În acea perioadă, Vucetich și-a pus toată energia în scopul convingerii superiorilor de avantajele identificării prin folosirea dactiloscopiei. Dar, în acele zile, La Plata privea cu admirație servilă tot ce venea de la Paris. Vucetich a scris memorii după memorii. Pe propria lui cheltuială a publicat cartea *Introducere generală în procedeele antropometriei și amprentologiei*. Cartea demonstra, fără nici o urmă de îndoială, superioritatea dactiloscopiei. Vucetich sublinia faptul că într-o singură zi identificase 23 delincvenți prin analiza amprentelor, după ce, mai întîi, folosise în zadar bertillonaj-ul.

Cu toate acestea, în iunie 1893, comandamentul poliției i-a ordonat să renunțe la sistemul de identificare prin dactiloscopie. Trebuia să se ocupe numai de antropometrie. Autoritățile obtuze erau prea greu de suportat. Vucetich, care pînă atunci avusese o sănătate excelentă, a început să aibă crize de ulcer gastric. Aceste crize aveau să-l chinuie tot restul vieții.

În secret, el a continuat misiunea pe care și-o asumase. Cu toate dificultățile, el a mai publicat o carte cu titlul *Sistema de Filación* („Sistemul de identificare"). A fost acuzat că neglijează antropometria și amenințat cu concedierea. Ca să-și publice a doua carte, Vucetich a trebuit să-și vîndă puținele cărți din biblioteca personală. A continuat să creadă cu toată convingerea în amprentologie și a transmis această încredere soției și copiilor lui. „Va veni vremea cînd oamenii ne vor aduce saci de bani acasă", spunea el copiilor săi, scuzîndu-se într-un fel pentru lipsurile din casă. „Veți vedea că sistemul meu va fi folosit în toată lumea".

După un timp, a fost numit șef al poliției Narciso Lozano. Acesta a ridicat interdicția cu privire la folosirea amprentelor. Mai mult, în 1894, superioritatea dactiloscopiei asupra bertillonaj-ului devenise atît de evidentă încît a trebuit să fie recunoscută oficial.

Primul semn al acestei recunoașteri a fost decizia camerei deputaților din provincia Buenos-Aires. La 22 iunie 1894, camera a votat un fond special de 5 000 pesos de aur pentru a răsplăti pe Vucetich pentru cheltuielile personale făcute în timpul cercetărilor de dactiloscopie. Din nefericire, adepții lui Bertillon au contraatacat. Ei au obținut vetoul Senatului în privința alocației. Dar, în iunie 1896, și poliția din provincie a abolit cu totul antropometria și a înlocuit-o cu dactiloscopia.

Astfel s-a luat o decizie fundamentală și Argentina a devenit prima țară din lume care a introdus ca unică modalitate de identificare sistemul dactiloscopic. Vucetich, pe atunci în vîrstă de 38 ani, a urcat prima treaptă către succes. În 1901, după cinci ani de succese incontestabile ale dactiloscopiei în Argentina, Vucetich a fost trimis ca delegat al Buenos-Aires-ului la al II-lea Congres științific al Americii de Sud, la Montevideo. „Pot să vă asigur", a spus el delegaților „că în toată perioada în care am aplicat sistemul antropometric, cu toată atenția cu care am lucrat, nu am putut identifica nici măcar o singură persoană. Găseam totdeauna diferențe în măsurători chiar dacă eram aproape sigur că aveam de-a face cu un recidivist. Acesta este motivul pentru care am introdus dactiloscopia".

Probabil că el exagera ca să-și apere propria-i metodă. E sigur însă că avea dreptate. S-ar fi putut tot atît de bine ca obiecția ini-

ţială a lui Macé să se fi dovedit corectă, deşi destul de tîrziu, în Argentina, şi că sistemul de măsurători al lui Bertillon a lăsat loc multor incertitudini, îndată ce măsurătorile au încetat să mai fie luate cu disciplină de fier şi în prezenţa fizică a lui Bertillon. La fel de posibil este că rezervele englezilor să fi fost în sfîrşit confirmate. În orice caz, cuvîntarea lui Vucetich la acest Congres şi hotărîrile Congresului poliţiei din America de Sud din 1905 au pregătit adoptarea sistemului pe tot continentul sud-american. Ca urmare, în 1903, Brazilia şi Chile au introdus dactiloscopia în practica de lucru a poliţiei, în 1906 Bolivia, în 1908 Peru, Paraguai şi Uruguai şi aşa mai departe.

A urmat triumf după triumf. Dar Vucetich nu prea putea să-şi dea seama cît de mare era triumful pe care-l realizase. Nu avea informaţii suficiente din Europa ca să ştie în ce măsură metodele de identificare erau superioare celor din Lumea Veche. El nu avea nici mijloacele de difuzare a ideilor sale în Europa. Direcţia de transmitere a descoperirilor ştiinţifice de la continent la continent mai avea încă un sens unic, ce mergea de la Lumea Veche la cea Nouă şi nu invers. Descoperirea lui Vucetich nu a traversat nici Atlanticul şi nici nu a circulat spre nord, în Statele Unite.

Dar mintea neliniştită a lui Vucetich şi-a imaginat noi direcţii de îndată ce a obţinut primul succes. S-a gîndit să amprenteze întreaga populaţie. Această metodă putea fi folositoare nu numai pentru rezolvarea crimelor, posibilă numai dacă autorul ce a lăsat amprente la locul faptei avea deja luate amprentele. Amprentarea întregii populaţii putea permite autorităţilor să identifice victimele dezastrelor şi accidentelor. El şi-a imaginat, cu mult înaintea oricărei iniţiative europene, ideea cooperării pe scară internaţională a poliţiilor şi înfiinţării unor birouri internaţionale de identificare cu sedii în America de Sud, America de Nord şi Europa. Poliţia din întreaga lume putea să se adreseze acestor birouri cînd trebuia să caute anumiţi delincvenţi sau persoane dispărute dincolo de hotarele ţării.

În febra victoriei, Vucetich nu putea să-şi dea seama că strădania sa de a lărgi sfera de folosire a dactiloscopiei va transforma triumful în amărăciune, gratitudinea ţării în ingratitudine. De fapt, cariera sa de-abia începuse. Vom auzi din nou de Vucetich, fără însă a putea afirma că acceptarea generală a dactiloscopiei s-a datorat lui. Scînteia stimulatoare în această privinţă nu a trecut din America de Sud în Europa. Ea a venit din Orientul îndepărtat, din India.

Către sfîrșitul anului 1896, un tînăr ofițer britanic aflat în compartimentul unui tren expres care mergea la Calcutta se uita cu atenție la un pasager ce se comporta destul de bizar.

Pasagerul, de vreo 45 de ani, era înalt, svelt, extraordinar de de bine îmbrăcat, cu trăsături fine, cu un cap mare acoperit de un păr bogat, cu o cărare îngrijit făcută și cu mustață neagră. Părea să fie înalt funcționar sau ofițer. Aproape o oră a stat privind liniștit pe fereastră. Brusc, și-a îndreptat mîna spre buzunarul de la piept, a scos un creion de aur și a început să caute și prin celelalte buzunare, aparent fără nici un rost, pentru că a tras mîneca stîngă a hainei dezgolind manșeta albă și scrobită a cămășii pe care a început să scrie. Nu numai că scria, dar făcea tot felul de desene ciudate, înfloriturî și arcuri. De cîteva ori s-a întrerupt brusc, s-a uitat pentru un timp gînditor în gol și apoi s-a apucat să facă noi desene. Cînd trenul a ajuns la Calcutta, manșeta era plină de note și schițe. La gară a fost așteptat de numeroși servitori. De acolo s-a îndepărtat într-o trăsură elegantă.

Tînărul ofițer, cu curiozitatea stîrnită de bizareria personajului, a întrebat pe cei din jur cine era persoana. Astfel află că pasagerul cu care călătorise era inspectorul general al provinciei Bengal, Edward Henry. Multă vreme mai tîrziu, ofițerul avea să afle că comportarea excentrică, la care fusese martor, reprezenta de fapt momentul în care se făcuse o descoperire științifică, care avea să aibă, în viitor, un succes răsunător. Henry își notase de fapt o sinteză a unui sistem comprehensiv de clasificare a amprentelor.

Edward Henry era fiul unui medic londonez. În 1873, la vîrsta de 23 de ani, venise în India unde a intrat în rîndul funcționarilor civili. Din 1891 ocupa postul de inspector general al poliției din Nepal. Inteligent, cultivat, plăcut și imaginativ, Henry avea și o minte de matematician dublată de un mare talent organizatoric. Prima sa hotărîre ca inspector general a fost aceea de a introduce *bertillonaj-ul* în practica poliției. Datorită educației precare a celor mai mulți polițiști indieni și datorită experienței lor limitate în ceea ce privește unitățile de măsură europene, Henry a redus numărul măsurătorilor lui Bertillon la 6. Respectînd recomandările comitetului Troup, s-au mai adăugat la cartotecile de evidență, alături de aceste măsurători, și cîteva amprente.

Eficiența antropometriei nu putea fi negată în nici un caz, în comparație cu procedeele pline de hazard folosite în trecut. În 1893, 23 de recidiviști au fost descoperiți printre mulți noi ares-

tați. În 1894, cifra se ridica la 143, iar în 1895 la 207. În acel an, cartotecile cu măsurători ale fișierului din Calcutta depășiseră cu mult cifra de 100.000. Teama că ar exista o posibilitate de eroare devenea din ce în ce mai evidentă. Era extrem de dificil să înveți polițiștii și personalul închisorilor să ia măsurători corecte. Întocmirea fiecărei fișe de măsurători reclama cel puțin o oră. Pentru a se face o verificare atentă, o măsurătoare era luată de trei ori. Dar pentru că diferențele măsurătorilor de la diferiți indivizi nu depășeau de obicei doi milimetri, era necesar să se caute într-un număr considerabil de fișe pentru a nu se trece cu vederea vreo cartotecă în care să existe aceleași valori limite. Găsirea unei cartoteci lua și ea cel puțin o oră.

Și ca și cum norocul îi surîdea, căci într-adevăr norocul a jucat un mare rol în toată relatarea noastră, Henry lucra în Bengal, adică chiar în provincia în care William Herschel, cu 15 ani în urmă, făcuse primele experimente de dactiloscopie. Aceasta înseamnă că Henry locuia în același mediu ca și Herschel și era supus acelorași impresii. Independent de Herschel și înainte ca comisia Troup să fi luat vreo decizie, Henry își dăduse seama de importanța dactiloscopiei. Cartea lui Galton i-a căzut în mînă în 1893. În 1894 a aflat din raportul comisiei Troup că Galton nu rezolvase încă problema clasificării. A început să mediteze, de unul singur, asupra unor posibile soluții.

La cîteva luni după lectura raportului comisiei Troup, Henry s-a întors în Anglia într-o scurtă permisie. Unul din primele lucruri pe care l-a făcut la Londra a fost să viziteze laboratorul lui Galton din South Kensington. Galton, trecut acum de 70 de ani, i-a făcut o primire călduroasă. Bătrînul savant se eliberase complet de teama că altcineva i-ar lua prioritatea sau gloria. Ca urmare, a pus tot ce avea la dispoziția lui Henry. Cu o geantă plină de fotografiile amprentelor făcute de Galton, Henry s-a reîntors la Calcutta. A mai colecționat și alte mostre și le-a fotografiat. Le-a tot comparat și aranjat pînă în acea zi de decembrie 1896 cînd a călătorit cu trenul la Calcutta, dată care s-a dovedit a fi punctul de cotitură în evoluția clasificării amprentelor. Îi venise inspirația, soluția problemei.

Adevărul este că ideea a izvorît din unirea cercetării fundamentale a lui Galton cu talentul de organizare practică al lui Henry. Henry nu a negat niciodată ceea ce îi datora lui Galton. A continuat să recunoască acest lucru și mai tîrziu cînd s-a familiarizat cu activitatea lui Herschel și Faulds. Triumful final însă era al lui. El descoperise metoda de a cataloga milioane de amprente, atît de inteligent, încît orice amprentă putea fi găsită în cîteva minute.

Henry a descoperit cinci desene de bază, definindu-le pe fiecare din ele cu cea mai mare precizie. Acestea erau arcuri simple, arcuri întinse, bucle radiale, bucle ulnare și verticale (Bucla radială era îndreptată spre osul antebrațului numit radius, adică spre degetul mare; bucla ulnară către cubitus adică spre degetul mic). Desenele puteau fi redate printr-un cod, cum procedase deja Vucetich. Henry le-a denumit A, T, R, U și W. După aceasta urma o amănunțită clasificare a subdesenelor și acesta era elementul de bază al acestui sistem general de clasificare. Acestea depindeau de variațiunile din micul triunghi pe care Galton îl numise delta. Acest triunghi se forma de exemplu prin ramificarea unei singure linii papilare, bifurcare, așa cum este numită, ori prin separarea a două linii care au fost paralele. Henry a stabilit puncte specifice pe care le-a numit puncte „terminale exterioare" ale triunghiurilor. În interiorul modelelor buclate existau de asemenea cîteva puncte pe care le-a numit „puncte terminus interioare". O linie dreaptă putea fi trasată între punctul terminus interior și exterior și apoi se numărau crestele intersectate de această linie. Numărul crestelor rezultate din numărare, împreună cu literele desenelor de bază reprezentau formula care putea fi înregistrată pe foi individuale.

Acest sistem pare cam complicat celor neinițiați. În realitate era o metodă de clasificare pe care oricine o putea învăța ușor. Singurele lucruri de care era nevoie : o lupă și un ac pentru numărarea crestelor.

În ianuarie 1896, Henry a adresat un ordin poliției bengaleze. În afară de cartotecile cu măsurătorile lui Bertillon trebuia să se întocmească un fișier cu amprentele tuturor celor zece degete. Henry era nerăbdător să-și testeze sistemul pe o scară largă. „Dacă sistemul acesta de identificare se dovedește sigur", scria el, „prevăd posibilitatea ca, treptat, antropometria să fie abandonată".

În anul următor, Henry se convinse că sistemul său era eficient. În ianuarie 1897, a propus guvernatorului general al Indiei să numească o comisie independentă care să discute posibilitatea înregistrării amprentelor alături de bertillonaj. Spre încîntarea lui, guvernatorul general acceptă. Sub președinția lui C. Shahan, inspector general al Indiei, Comisia și-a ținut prima ședință în biroul lui Henry, la Calcutta, la 29 martie 1897. Raportul elaborat două zile mai tîrziu a constituit un remarcabil omagiu adus lui Henry.

La șase luni după înaintarea propunerii, la 12 iulie 1897, guvernatorul general a ordonat abandonarea antropometriei și introducerea dactiloscopiei în toată India britanică. În 1898, numai în Bengal au fost descoperiți prin dactiloscopie 345 de delincvenți, în 1899 numărul lor s-a ridicat la 569 din care aproape 2/3 nu putuseră fi identificați prin antropometrie. Între timp Henry se dedicase demonstrării importanței luării amprentelor de la locul faptei. Acum a

avut o experienţă similară cu aceea a lui Vucetich. Şansa sau destinul i-a oferit cazul de care avea nevoie.

Data : august 1898. Locul : hotarul îndepărtat dintre districtele Bengal şi Bhutan. Şeful poliţiei britanice a districtului Jalpaiguri însoţit de două ajutoare, indieni, au trecut pe la o plantaţie de ceai. Agitaţia obişnuită cu care erau de obicei salutaţi, în timp ce se apropiau de casa directorului plantaţiei, dispăruse. Uşa era larg deschisă. În dormitor l-au găsit pe director mort în pat, cu gîtul secţionat. Hîrtiile din birou fuseseră răscolite. Casa de bani era deschisă şi jefuită. După aceea, au aflat că servitorii fugiseră înspăimîntaţi. Indianca care era amanta directorului dispăruse şi ea. În sfîrşit, au găsit femeia şi bucătarul. Femeia nu fusese în casă la ora crimei. Bucătarul văzuse un om îndepărtîndu-se în fugă în întuneric, noaptea trecută, dar nu putea să-şi dea seama cine era.

Şeful poliţiei a găsit în sfîrşit portofelul directorului. Nu a găsit bani în el dar în una din despărţituri era un calendar bengalez de culoare albastru deschis pe care a observat o pată vagă, de culoare maronie. Poliţistul nu avea o lupă cu el, dar a bănuit că este vorba de o amprentă şi a raportat la Calcutta. Henry l-a instruit cum să ia amprentele victimei şi celor din anturajul său şi să le aducă la Calcutta. Acolo Henry a determinat în cîteva minute că pata reprezenta o amprentă a degetului mare de la mîna dreaptă. Aceasta nu coincidea cu amprenta victimei ori a vreunui membru al personalului de la plantaţie. În timpul cercetărilor de la Jalpaiguri, s-a aflat că, în urmă cu doi ani, directorul îl acuzase de furt pe un servitor numit Charan. Atunci Charan a fost arestat şi condamnat, fiind închis la Calcutta. Cînd a fost arestat, jurase că se va răzbuna pe director.

Henry s-a gîndit să caute amprentele lui Charan. Existau şanse reduse ca ele să fie printre fişele cu amprente pe care ceruse să fie recoltate în 1896 şi care însoţeau măsurătorile lui Bertillon. Dacă nu, mai era posibilitatea ca amprenta degetului mare a lui Charan să fie înregistrată pe una din cartotecile antropometrice mai vechi. Din lista cu numele s-a găsit cartoteca cu măsurători a lui Charan. Din fericire, amprenta degetului mare fusese luată, şi ea corespundea amprentei de pe calendar.

În anul în care s-a sărbătorit Jubileul de diamant al reginei Victoria, mulţi delincvenţi se bucuraseră de amnistie şi Charan fusese unul din ei. De atunci dispăruse. Au trecut săptămîni pînă i s-a dat de urmă. A fost arestat şi adus cu forţa la tribunalul din Calcutta. Pentru prima dată un tribunal s-a găsit în faţa unei dovezi care consta doar dintr-o amprentă. Charan a negat crima cu fermitate. Curtea, cu dureroasă nesiguranţă, a recurs în final la un compromis. Charan a fost învinuit de jaf, dar nu şi de crimă. Curtea nu putea să fie convinsă să condamne pe cineva la moarte pe baza unei amprente. Totul era prea nou, prea nesigur, prea rezoluţionar pentru nişte oameni care pînă atunci dăduseră verdicte numai pe baza probelor prezentate de martori.

La data la care se terminase procesul, Henry se angajase la noi proiecte. A scris cartea intitulată *Clasificarea și folosirea amprentelor*. De asemenea, și-a imaginat un proiect izvorît din experiența dobîndită cu cazul Charan pentru un nou tip de catalog de amprente. Dorea să colecționeze și să clasifice amprentele luate de la fiecare deget cu scopul de a identifica amprente găsite la locul crimei, așa cum se procedase în cazul din Jalpaiguri.

La acea dată, nimeni din afara Indiei nu auzise de inovațiile revoluționare care aveau loc în Bengal. Era o distanță lungă între India și Londra și canalele birocrației erau întortochiate. Totuși, existau canale, așa că raportul comisiei generalului Shahan a ajuns, în sfîrșit, de la Calcutta la Londra. Raportul a ajuns la Ministerul de interne în momentul în care Scotland Yard-ul avea de făcut față unor noi dificultăți determinate de izbucnirea războiului burilor. Londra era măcinată de demonstrațiile mulțimilor de șomeri. Delincvența crescuse. Comisarul poliției, Sir Edward Bradford, era epuizat după 13 ani în această funcție. Sir Robert Anderson, șeful departamentului cercetărilor de criminalistică, era aproape de pensionare. Nici Melville Macnaghten nu se putea lăuda cu realizările prea grozave ale serviciului de identificare. Aceasta nu din cauză că bertillonaj-ul eșuase complet. Anumite progrese se datorau acestuia, dar biroul de antropometrie nu a avut niciodată prea multă încredere în el însuși. Pe lîngă aceasta, Galton tocmai scotea de sub tipar cartea *Îndrumar de dactiloscopie* care arăta că problema clasificării era foarte aproape de soluționarea finală. Ca urmare, rapoartele din India au fost primite cu interes.

La 5 iulie 1900, o nouă comisie s-a întrunit la Londra sub președenția lordului Belper. Lui Henry i s-a cerut să vină la Londra pentru a face un raport. Galton a fost chemat în calitate de expert. Tot personalul din Scotland Yard care folosise bertillonaj-ul, în paralel cu operația de amprentare, făcută cu multe reticențe, în ultimii 5 ani, a fost chemat să-și expună părerea. Printre aceștia erau Macnaghten, Stedman, Collins precum și dr. Garson, care, în 1895, sprijinise cu atîta convingere antropometria.

Henry a făcut o impresie deosebită asupra comisiei. Francis Galton și-a dovedit și de această dată natura sa nobilă lăudînd fără nici o rezervă sistemul lui Henry. Nici măcar o clipă nu a dat impresia că o parte din meritul descoperirii i se datora lui. În afară de spectacolul de mărinimie oferit de Francis Galton, cei prezenți au fost martorii stupefiați ai oportunismului doctorului Garson, ce-și dă brusc seama că ar fi mai bine „să parieze pe un alt cal", și anume pe dactiloscopie. Spre surpriza tuturor, a început să etaleze cu emfază meritele sistemului de clasificare, asumîndu-și paternitatea acestuia. Dar totul a fost atît de deplasat

încît comitetul a trecut cu vederea o astfel de reacție. După un studiu atent, Lordul Belper a recomandat, în noiembrie 1900, ca bertillonaj-ul să fie abolit în Anglia și ca întregul sistem de identificare să fie organizat pe baza metodei de identificare a lui Henry.

Dar cu aceasta nu s-a terminat totul. Secretarul Ministerului de Interne l-a numit chiar pe Henry comisar executiv la poliția Londrei și șef al departamentului de cercetări criminalistice. În martie 1901, Henry și-a luat în primire noua funcție. Primul tur al Scotland Yard-ului l-a dus spre modestele birouri ale inspectorului Stedman, ale sergentului Collins și ale ajutorului lui, Hunt. Stedman era bolnav. Collins și Hunt duceau pe umerii lor toate treburile serviciului. Dar chiar după etalonul din Calcutta, Henry își dădu seama că metodele lor erau la un nivel foarte scăzut. Amprentele pe care le colecționaseră erau din punct de vedere tehnic prost recoltate, murdare și prost aranjate, în niște despărțituri înguste făcute într-un dulap de bucătărie.

În scurt timp, Henry transmise entuziasmul său pentru dactiloscopie lui Collins și Hunt. Le-a arătat mostre de amprente recoltate în India pentru a le servi ca model. I-a învățat cum să analizeze desenele papilare. Nu trecu mult timp și Collins deveni cel mai bun expert în dactiloscopie al vremii. Într-un singur an, noua secție de dactiloscopie a identificat 1722 de deținuți, depășind de patru ori numărul maxim de identificări realizat vreodată prin antropometrie. Dar Henry era conștient că aceasta nu era suficient. Avea nevoie de acel fel de succes care putea fi stabilit cu certitudine și care să aprindă imaginația publicului.

Prima pledoarie pentru noul sistem, deși destul de minoră, apăru chiar în 1902 în timpul derby-ului de la Epsom. Mai tîrziu, Melville Macnaghten își amintea :

„Îmi amintesc că prima zi a derby-ului se apropia, pe vremea cînd povestea cu amprentele era în plină fierbere și că ne temeam că nu le vom putea utiliza pe deplin cu acea ocazie, atît de mulți erau delincvenții reținuți pînă la 6—7 seara, care erau judecați sumar de o curte mică de judecată, la 9,30, în dimineața următoare. Totuși, Scotland Yard-ul era hotărît să nu se lase bătut. Au fost trimiși cîțiva experți la Epsom și pe loc au luat amprentele celor 54 de bărbați arestați pentru diferite delicte, comise în ziua derby-ului. Amprentele au fost duse la secția de dactiloscopie chiar în noaptea aceea. Doi ofițeri puși de serviciu în plus pentru acel scop le-au examinat și rezultatul a fost că 29 din arestați erau recidiviști. Fișele și fotografiile au fost duse la Epsom, devreme, în dimineața următoare, de un inspector șef. Cînd arestații au fost aduși în fața juriului, la 9,30, ei au fost puși în fața cartotecilor cu toate condamnările înregistrate și ca urmare pedepsele lor au fost de două ori mai mari decît în cazul în care aceste lucruri n-ar fi fost știute.

Primul delincvent arestat cu acea ocazie şi-a dat numele de Green of Gloucester şi l-a asigurat pe magistratul care-l interoga că nu mai avusese necazuri cu poliţia şi că atmosfera de la cursele de cai rămăsese pentru el un univers necunoscut pînă atunci. Dar, brusc, inspectorul şef a sărit ca să dea răspunsul la întrebarea referitoare la „trecutul" inculpatului şi a rugat pe venerabilii judecători să examineze hîrtiile şi fotografia care dovedeau că „inocentul" era Benjamin Brown din Birmingham cu 10 condamnări la activul său. „Binecuvîntate fie amprentele" spuse Benjamin, trăgînd o înjurătură. „Ştiam că au să mă înfunde".

În acelaşi an, dactiloscopia a cunoscut un al doilea triumf, dar cu mult mai răsunător. Scena este o spargere în Denmark Hill. Investigînd locul spargerii, pe o scîndură proaspăt vopsită, Collins a găsit amprente clare. Cazierul le-a dezvăluit repede că acelea erau amprentele unui individ numit Jackson care, cu puţin timp înainte, îşi executase sentinţa pentru o altă spargere. A fost arestat şi dus la închisoarea Brixton. Acolo, pentru mai multă siguranţă, Collins i-a luat din nou amprentele. Nu mai era nici o îndoială. Jackson fusese la Denmark Hill în timpul spargerii.

Spargerea trebuia să fie judecată de un juriu la tribunalul Old Bailey. Henry era hotărît să folosească această ocazie cît mai profitabil. Ştia că numai un procuror extrem de bun putea să convingă pe conservatorii judecători englezi şi pe membrii juriului să-şi depăşească ideile preconcepute. Cel mai nimerit pentru acest scop era Richard Muir. La 45 de ani, Muir ajunsese unul din cei mai proeminenţi avocaţi londonezi, care apăreau în instanţă şi ca procurori ai coroanei britanice. În curînd numele său va deveni cunoscut şi dincolo de hotarele Angliei în legătură cu unele procese senzaţionale de crime, aşa cum ar fi de exemplu cazul Crippen, cunoscut în toată lumea.

Muir se ridicase la poziţia aceasta deosebită din slujba de funcţionar şi agent pentru o companie de zahăr. Era extrem de sîrguincios şi trăia într-o izolare absolută, comunicînd cu cei din jur numai cînd era absolut necesar. La lumina lumînării, după stingerea gazului de iluminat, stătea în apartamentul său, pregătindu-şi cazurile, analizînd faptele şi luînd diferite note pe cartonaşe, cu creioane de diferite culori. Folosea o culoare pentru examinările directe, altă culoare pentru examinările încrucişate şi aşa mai departe. Cînd apărea în instanţă, cu un teanc din aceste cartonaşe în mînă, oamenii spuneau : „Iată-l pe Muir jucînd din nou cărţi". Nu acorda somnului mai mult de cinci ore. Cerea aceeaşi conştiinciozitate şi minuţiozitate de la toată lumea. Neîncrederea lui profundă, izvorîtă dintr-o lungă experienţă, se reflecta în convingerea că în identificarea prin martori oculari se produceau mari erori. Acesta era mo-

tivul pentru care el era omul cel mai nimerit pentru atingerea scopului urmărit de Henry.

După ce a discutat cazul cu Henry, Muir s-a îndreptat spre Scotland Yard. Timp de patru zile a pus pe Collins să-l introducă în noua tehnică. A examinat metodele dactiloscopiei, fişierele şi rapoartele. După aceasta, s-a convins atît de puternic încît ar fi luat un caz şi mai nesigur decît al lui Jackson numai să ajute ca Henry şi sistemul dactiloscopiei să cîştige recunoaşterea publicului.

La 2 septembrie 1902, Jackson a fost dus în faţa Tribunalului de la Old Bailey. Istoria nu a păstrat detaliile procesului. Singurul lucru pe care-l avem e rezultatul. Muir a făcut un miracol. A reuşit să convingă un juriu neîncrezător despre siguranţa absolută pe care o oferea dactiloscopia. Juriul l-a declarat pe Jackson vinovat şi l-a condamnat la 6 ani de închisoare penală.

Acesta a fost primul succes a lui Henry în Anglia. Dar el ştia că acesta e numai un început. Pentru o victorie autentică avea nevoie de un mare proces care să zguduie întreaga Anglie. Dar înainte de apariţia unui asemenea caz, Londra a fost martora unei întîmplări, care a demnostrat, în mod dramatic, milioanelor de oameni, ineficienţa şi lipsa de certitudine a vechilor metode de identificare. Preludiul dramei avusese loc cu mulţi ani în urmă, la 16 decembrie 1896.

• • •

Era ora 4, în după-amiaza unei zile de iarnă, cînd un domn respectabil, de vreo 45 de ani, ieşi de pe uşa casei cu numărul 139, de pe strada Victoria din Londra. Purta frac şi joben.

Întunericul se lăsa timpuriu aşa că omul care aprindea felinarele pe stradă îşi începuse rondul. O ceaţă uşoară învăluise lămpile de gaz. Mergînd în josul străzii bărbatul e acostat de o femeie.

„Vă cunosc, domnule“ ! strigă ea.

„Scuzaţi-mă, vă rog, doamnă“ !, răspunse bărbatul. „Ce doriţi de la mine“ ?

„Vreau cele două ceasuri şi inelele“.

Bărbatul dădu la o parte fiinţa inoportună şi traversă strada. Văzînd că-l urmăreşte, bărbatul se îndreptă către un poliţist căruia i se plînse că o femeie necunoscută îl bătea la cap, că el niciodată nu o mai văzuse şi că femeia nu părea în toate minţile. Între timp femeia îl ajunsese din urmă. Agitată, ea spuse poliţistului că acea persoană o înşelase şi o prădase. Ceru ca el să fie arestat.

Poliţistul îi conduse pe cei doi la biroul poliţiei din Rochester Row. Acolo, bărbatul îşi dădu numele de Adolf Beck. Femeia spuse că se numeşte Ottilie Meissonnier, domnişoară şi profesoară de limbi străine. Cu trei săptămîni în urmă, mergea pe strada Victoria către o expoziţie de flori cînd Beck a acostat-o, ducîndu-şi degetele la pălărie şi întrebînd-o dacă nu era cumva Lady Everton. Manierele lui distinse au făcut o impresie favorabilă asupra ei şi, deşi a trebuit să-i spună că ea nu era Lady Everton, au intrat într-o conversaţie plăcută. Îi spuse că expoziţia de flori nu merita să fie vizitată. Spunea că se pricepe la horticultură şi că angaja nu mai puţin de şase grădinari pe moşia sa din comitatul Lincoln. Atunci, Ottilie Meissonnier îi spuse că şi ea era mare iubitoare de flori şi că avea cîteva minunate crizanteme. Auzind aceasta, distinsul domn o întrebă dacă nu ar putea să-i vadă florile într-o zi.

Îl invită la ceai în ziua următoare în apartamentul ei din Fulham. Au petrecut împreună cîteva ore minunate şi, în acest timp, ea a aflat că oaspetele ei era lordul Salisbury şi că venitul lui anual era de 180.000 de lire. Spre seară, el deja o invitase să facă o călătorie pe Riviera pe yachtul lui. Totuşi, a insistat el, ea trebuie să-i permită să-i ofere o garderobă cît se poate de elegantă pentru acel voiaj.

Ottilie Meissonnier consimţi. Oaspetele a menţionat cîteva articole de îmbrăcăminte pe care ea trebuie să le aibă asupra ei şi i-a întocmit o listă. A completat un cec de 40 lire care să acopere costul cumpărăturilor. Apoi el a examinat ceasul de mînă şi inelele lui Ottilie şi a rugat-o să i le împrumute pentru a le avea ca măsură, întrucît dorea să le înlocuiască cu piese mai valoroase.

După plecarea domnului, profesoara descoperi că îi mai dispăruse şi un alt ceas. Devenind suspicioasă, s-a dus în grabă la Union Bank să încaseze cecul. Acolo află că cecul nu avea nici o valoare şi că lordul Salisbury nu avea nici un cont. Ottilie Meissonnier îşi dădu seama că fusese victima unui escroc. De atunci era în căutarea „lordului Salisbury" şi putea să jure că acest bărbat, care-şi dădea numele de Adolf Beck, nu era altul decît nemernicul care o înşelase.

Declaraţia femeii a ajuns la Scotland Yard în aceeaşi seară. Inspectorul Waldock, care cunoştea foarte bine cartierul deservit de poliţia de pe Rochester Row, a fost numit să ancheteze cazul. El descoperi că în ultimii doi ani se primiseră nenumărate reclamaţii de la femei singure că un domn în vîrstă, cu părul alb, şi care se dădea drept lordul Wilton ori lordul Willoughby le escrocase folosind aceeaşi tactică ca şi lordul Salisbury.

În total, s-a constatat, erau 22 de femei înşelate în acest fel. De exemplu, „Lordul" furase două inele şi o broşă de la o oarecare Fanny Nutt în decembrie 1899, un inel de la Evelyn Miller în ianuarie 1895, două inele de la Alice Sinclair la 18 februarie a aceluiaşi an, un inel şi două brăţări de la Annie Townsend la 7 martie, un inel de la Juliette Kluth la 11 martie, un inel de la Minnie Lewis la 3 aprilie, două inele de la Kate Brakefield pe 23 iunie, 2 inele şi alte bijuterii de la Daisy Grant pe 6 iunie. Uneori, cînd îşi lua rămas bun de la aceste femei, lordul împrumuta şi ceva mărunţiş pentru trăsură, pretinzînd că servitorul uitase să-i pună bani în buzunarul de la vestă.

Una cîte una, femeile au fost confruntate cu Beck. Beck era pus într-un şir de 10—15 bărbaţi care fuseseră pur şi simplu luaţi la întîmplare de pe stradă. Ca de obicei, nu se ţinea seamă dacă acele persoane semănau sau nu cu Beck. Beck era singurul bărbat cu părul alb şi cu mustaţă din rînd aşa că era absolut sigur că ochii femeilor se vor opri asupra lui de la început. Toate femeile, cu o singură excepţie, au declarat că Beck era bărbatul care le înşelase. Funny Nutt a exclamat : „L-aş deosebi dintr-o mie... Îl recunosc din cap pînă-n picioare". Alice Sinclair a declarat : „Sînt absolut sigură că el este omul. L-am recunoscut dintr-o mulţime. Nici unul din ceilalţi nu semăna cîtuşi de puţin cu el. Sînt perfect sigură". La rîndul ei, Kate Brakefield a declarat : „L-am recunoscut îndată ce l-am văzut. Nici nu m-am mai uitat la ceilalţi bărbaţi".

Beck a jurat că nu văzuse niciodată nici măcar pe una din acele femei. El pretindea că trăieşte din acţiunile pe care le are la o mină de cupru din Norvegia şi, ca urmare, nu era nevoit să se întreţină înşelînd nişte femei singure. Potrivit declaraţiilor lui, se născuse în Norvegia, în 1841 şi venise în Anglia în calitate de agent de asigurări maritime, în 1865. Viaţa lui de atunci încolo fusese extrem de pitorească. După o scurtă carieră de cîntăreţ la Aberdeen, în 1868 pleacă în America de Sud unde dă o serie de concerte, ca mai apoi să se ocupe de misitie la Buenos Aires ; face avere ca furnizor al armatei peruviene şi, în 1884, se întoarce în Norvegia unde cumpără o mină de cupru. În anul următor revine la Londra. Acolo locuieşte un timp la hotelul Covent Garden şi mai apoi într-un apartament mobilat din strada Victoria unde ghinionul i-a scos-o în cale pe Ottilie Meissonnier.

Beck putea dovedi cu ajutorul fostului său secretar că era într-adevăr proprietarul unei mine de cupru. Între timp, a avut neşansa să facă o datorie de 600 de lire la hotelul Covent Garden. Fusese nevoit să ceară un împrumut de la secretarul său. Nici în relaţiile cu femeile nu fusese prea circumspect. Aceste amănunte

pledau într-o oarecare măsură împotriva lui. Dar el a continuat să susțină că este complet nevinovat.

La două zile după arestare, în ziua de 18 decembrie, Scotland Yard-ul a primit o scrisoare anonimă, în care se atrăgea atenția asupra faptului că în 1877 un individ, pe nume John Smith, fusese condamnat la 5 ani închisoare pentru inducere în eroare a unor femei singure într-o manieră similară cu cea utilizată de lordul Salisbury, alias Lord Willoughby, alias Lord Wilton. Și Smith își dădea numele de Lord Willoughby și oferea femeilor cecuri false, luîndu-le în schimb bijuteriile. La 20 aprilie 1877 fusese recunoscut de una din femei, Louisa Howard, și arestat. La 10 mai 1877, el a fost găsit vinovat și condamnat de judecătorul Forrest Fulton de la Old Bailey. Eliberat 4 ani mai tîrziu, la 14 aprilie 1881, dispăruse fără urme. Aceste fapte sugerau, conchidea autorul scrisorii anonime, că Beck era de fapt Smith.

Scotland Yard-ul a cercetat dosarul lui John Smith. Într-adevăr, delictele pe care le comisese Smith coincideau perfect cu acelea de care era acuzat Beck. Pe lîngă aceasta, cei doi polițiști care îl arestaseră pe Smith în 1877, agentul E. Spurrel și inspectorul Redstone, mai trăiau încă. Ambii au fost confruntați cu Beck. De la prima lor întîlnire cu Smith trecuseră 19 ani. Cu toate acestea, Spurrel a declarat în fața poliției din Westminster (care trebuia să decidă dacă Beck trebuie să fie acuzat sau nu) că Beck și Smith erau una și aceeași persoană. În depoziția lui, el a jurat că „acuzatul este omul căutat. Nu este nici o îndoială, el este individul. Știu ce importanță are mărturia mea și pot declara fără nici o ezitare că el este omul".

Nici inspectorul Redstone nu-l mai văzuse pe Smith din 1877. Dar declarația lui era identică cu a colegului său. Cu o paloare cadaverică, Beck s-a lovit cu palmele peste față și a protestat cu desperare, afirmînd că în 1877 nici nu se afla în Anglia. Putea să aducă martori din America de Sud, spunea el, cetățeni respectabili, care ar jura că în 1876 și 1877 se ocupase de afaceri în America de Sud. Nici femeile nu aveau dreptate. La fel și polițiștii. Nu cunoștea nici un individ cu numele de John Smith. Nu stătuse nici măcar o clipă într-o închisoare britanică. „Jur pe dumnezeu că și femeile și polițiștii comit o eroare".

Un expert în grafologie, pe nume Guerin (menționînd acest nume, anticipăm un capitol de criminalistică de care ne vom ocupa amănunțit mai tîrziu) a comparat listele cu piesele de îmbrăcăminte pe care escrocul, în 1894 și 1895, le lăsase femeilor cu listele scrise de John Smith, în 1877 și cu scrisul lui Adolf Beck. A conchis că scrisul lui Smith era identic cu acela al omului ce folosise aceleași stratageme în 1894—1895. Scrisul lui Beck era diferit; fără

îndoială, însă, a opinat el, Beck scrisese aceste liste „modificîndu-și scrisul".

Identificarea lui Beck de femei și de cei doi polițiști părea atît de convingătoare încît F. J. Sims, care pregătea acuzarea lui Beck, consideră inutil să mai compare descrierea lui John Smith, care trebuia să fie undeva în dosarul acestuia, cu înfățișarea lui Beck. Inspectorul Waldock a atras atenția lui Sims asupra faptului că Smith, așa cum își amintea el, fusese înregistrat ca avînd ochii căprui, în timp ce ochii lui Beck erau albaștri. Dar Sims ignoră acest amănunt. Confruntarea personală i se părea mai importantă decît descrierea. Cine nu știa cu cîtă superficialitate și neglijență erau înregistrate descrierile în dosare. Cînd inspectorul Waldock a persistat cu exprimarea dubiilor sale, i s-a ordonat să abandoneze cazul și a fost înlocuit cu inspectorul șef Froest.

Froest, detectiv de școală veche, avea o putere fizică neobișnuită. Se spune că putea rupe în două un pachet de cărți de joc. Deși în acele timpuri nu exista o cooperare internațională a polițiilor, Froest era vestit prin misiunile sale în străinătate. În biroul său de la Scotland Yard păstra ca amintire revolverul unui bandit „specializat" în atacuri de căi ferate, pe care-l urmărise peste Atlantic, arestîndu-l, în sfîrșit, în restaurantul Gatti din Londra. El arestase și un vestit „cowboy criminal", Kuhne, care făcea cîte o crestătură pe mînerul puștii ori de cîte ori mai omora un om. Froest avea o încredere extraordinară în „memoria vizuală" a polițistului, ca cel mai bun mijloc de identificare, și era convins că Spurrel și Redstone nu puteau da greș.

Acuzarea lui Beck era făcută de Horace Avory. Avory era un omuleț cu obiceiuri de ascet și cu o privire de gheață, care mai tîrziu va fi supranumit „judecătorul ce spînzură". Probabil însă că nici el nu era sigur că Beck era identic cu John Smith. Incriminarea se baza pe cîteva capete de acuzare referitoare la presupusa condamnare a lui Beck în 1877. Dar Avory a făcut în așa fel încît a minimalizat acest aspect al cazului de-a lungul întregului proces care a început la 3 mai 1896, la Old Bailey.

Judecătorul era același care îl condamnase pe John Smith în 1877 : Forrest Fulton. Dacă afirmațiile lui de mai tîrziu merită să fie luate în seamă, atunci putem spune că el nu-și amintea de prima condamnare. Apărarea lui Beck era făcută de C. F. Gill, un avocat cu experiență. Gill consideră că momentul în care trebuia să acționeze va fi cel al examinării încrucișate a lui Guerin, expertul în grafologie, care urma să depună mărturie în favoarea acuzării. Dacă Guerin va continua să susțină că scrisul de pe listele din 1877 coincidea cu cel din 1894—1895, Gill va aduce martori din America de Sud care să dovedească că Beck fusese la Buenos Aires

şi nu la Londra în 1877. Ca urmare, nu Beck ar fi putut fi escrocul din 1877 şi deci nu putea fi vinovat de delictele din 1894—1895. Dar Avory intuise această tactică. El nu l-a interogat pe Guerin în legătură cu lista din 1877. Guerin depusese numai o mărturie că listele de haine lăsate femeilor înşelate în 1894—1895 fuseseră scrise de Beck cu un scris de mînă modificat.

De aceea, Gill a cerut judecătorului permisiunea de a pune cîteva întrebări lui Guerin despre scrisul escrocului condamnat în 1877. Dar una din particularităţile procedurii penale britanice era aceea că delictele şi condamnările mai vechi ale unui delincvent recidivist nu pot fi menţionate la proces pînă ce juriul nu-şi dă verdictul cu privire la ultimul delict. Scopul lăudabil al acestei reguli este acela de a nu furniza juriului idei preconcepute împotriva unui delincvent cu condamnări anterioare. Dar Avory a folosit această regulă pentru a-l împiedica pe Gill de a chestiona pe expertul grafolog în timpul procesului. El a obiectat, spunînd că trecutul nu avea nici o legătură cu acest caz. Gill a protestat vehement. Trecutul era punctul esenţial al întregii apărări, a susţinut el. Judecătorul Fulton a susţinut poziţia acuzării, nepermiţînd nici o întrebare în legătură cu întîmplările din 1877. Aceasta însemna, cu siguranţă, că acuzarea trebuia să se dispenseze de mărturiile celor doi poliţişti, Spurrel şi Redstone, care urmau să confirme că Beck era aceeaşi persoană cu John Smith. Dar, de fapt, acuzarea putea foarte bine să-şi permită acest lucru pentru că în momentul în care Avory a început să plimbe femeile înşelate prin faţa juriului, punîndu-le să-l identifice pe Beck, nu a făcut altceva decît să cîştige juriul de partea lui.

La proces au apărut 10 din cele 22 de victime. Una după alta, arătînd spre Beck, au declarat. „El este ! El este individul". Anumite ezitări au trecut neobservate. Annie Townsend de exemplu, a spus : „El este omul", dar a adăugat : „Dar cînd îl aud vorbind, nu mai sînt sigură. Cînd venea la mine acasă, vorbea cu accent american". Şi Lilly Vincent a adăugat : „Cînd a trecut pe la mine, mustaţa lui era mai lungă şi mai deschisă la culoare". Aparent nici juriul nu s-a gîndit nici o clipă la natura echivocă a identificării prin aşezarea unui om într-un şir cu alţi indivizi cu care nu semăna deloc. Ar fi trebuit totuşi să fie puşi în gardă de cuvintele lui Lilly Vincent care spusese : „Ştiam că fusese arestat un bărbat şi că el trebuie să fie în vîrstă şi cu părul alb". În zadar a încercat apărarea să folosească această declaraţie. La fel de inutilă s-a dovedit şi încercarea de a folosi afirmaţia lui Ottilie Meissonnier care declarase „că acel individ avea o cicatrice pe partea dreaptă a gîtului,

sub ureche. E o cicatrice micuță ca o aluniță". Gill i-a cerut martorei să arate aluniţa sub urechea lui Beck. La aceasta ea a trebuit să recunoască : „Nu o mai văd acum".

Pe atunci legile englezești nu permiteau ca inculpatul să stea în boxa martorilor şi să depună mărturie în numele său. Gill a reuşit totuşi să facă în aşa fel încît Beck să aibă ocazia să vorbească pentru a dovedi cel puţin că inculpatul său nu vorbea englezeşte cu accent american, aşa cum afirmaseră toţi martorii. Beck folosi ocazia şi declară hotărît : „Nu am nici un amestec cu această acuzaţie groaznică. De la început pînă la sfîrşit sînt absolut nevinovat".

Protestele lui au fost însă zadarnice. La 5 martie, juriul l-a considerat pe Beck vinovat şi judecătorul Fulton l-a condamnat la 7 ani muncă silnică. Încă o dată Beck a strigat : „Sînt nevinovat. Absolut nevinovat".

În ziua următoare, Beck a început să-şi execute pedeapsa. Deşi la tribunal nu se menţionase nimic despre condamnarea lui John Smith din 1877, lui Beck i s-a dat numărul de condamnat pe care l-a purtat Smith : D. 523. Mai mult, la acest număr s-a adăugat litera W, un indiciu că era recidivist. Din 1896 pînă în 1901, Beck a prezentat 10 petiţii în care cerea rejudecarea cazului. Pe atunci, Anglia nu avea o curte de apel. Petiţiile erau singurul mijloc de a face recurs. În fiecare petiţie Beck insista asupra faptului că în 1877 fusese în America de Sud şi de aceea nu putuse să comită delictele pentru care fusese condamnat John Smith. Probabil, menţiona el, acelaşi Smith era vinovat şi de escrocheriile din 1895 pentru care el, Beck, era acum în închisoare.

Avocatul lui Beck a cerut permisiunea să vadă dosarul lui John Smith care cuprindea descrierea fizică a delincventului. Cererea i-a fost respinsă. Totuşi, la 10 mai 1898, un funcţionar de la Ministerul de interne a cerut administraţiei închisorii datele personale ale lui Smith. Cînd a examinat dosarul a descoperit că Smith era evreu şi că era circumcis. Beck nu era circumcis. Aflînd aceasta, Ministerul de interne a cerut părerea judecătorului Fulton în această privinţă. Dar Fulton fusese pe deplin convins de mărturiile femeilor. A răspuns că Beck nu putea să fie Smith, dar că el este impostorul care a comis ultimele delicte. Nu s-a făcut însă nimic decît să se şteargă litera W de lîngă numărul de deţinut al lui Beck. Beck a rămas în închisoare pînă la 8 iulie 1901 cînd a fost eliberat pe cuvînt de onoare. Imediat s-a apucat cu încăpăţînare să-şi dovedească nevinovăţia. Şi-a cheltuit ce-i mai rămăsese din avere cu avocaţii, fără să se gîndească că soarta îi va juca o altă festă crudă.

La 15 aprilie 1904, Beck ieșea din apartamentul său de pe Tottenham Court Road. În stradă, o femeie destul de tînără s-a repezit la el : „Tu ești cel ce mi-a luat bijuteriile", strigă ea. Beck se dădu înapoi : „Nu", strigă el îngrozit. „Nu eu. Nu te cunosc. Nu te-am văzut în viața mea". „Tu ești omul", repetă femeia. „Tu mi-ai luat bijuteriile și este cineva aici care vrea să te vadă".

Intrat în panică, Beck a încercat să fugă, dar a nimerit drept în brațele inspectorului detectiv Ward care l-a arestat și l-a dus la secția de poliție din Paddington.

Cum de a fost arestat din nou ? La 22 martie 1904 o femeie de serviciu numită Pauline Scott se prezentase la poliție cu o plîngere. Un domn în vîrstă, distins, cu părul alb i se adresase pe stradă, îi făcuse complimente, oferindu-i la urmă slujba de menajeră în casa lui. Restul relatării coincidea perfect cu ceea ce Scotland Yard-ul cunoștea din 1896. Inspectorul Ward trase repede concluzia că Beck se apucase de vechile escrocherii și a trimis-o la amiază pe Pauline Scott la restaurantul unde lua prînzul Beck. Deși a stat lîngă Beck și l-a observat timp de vreo oră, ea nu a recunoscut în el pe escroc. Totuși, Ward n-a vrut să renunțe. A învățat-o pe Pauline Scott să aștepte lîngă ușa casei lui Beck pînă la ieșirea acestuia din casă și să-l acuze direct. Fără îndoială, Beck se comportase în această situație ca un vinovat autentic, întrucît a încercat să fugă.

Beck era desigur îngrozit și practic redus la tăcere. Singurul lucru pe care l-a făcut a fost să strige desperat : „Jur pe ce am mai sfînt că sînt nevinovat. Nici un cuvînt din acuzare nu este adevărat". Cînd ziarele au anunțat rearestarea lui, au mai apărut 4 femei : Rose Reece, Grace Campbell, Lily King și Caroline Singer care fuseseră deposedate de bijuterii și bani în aceeași manieră. Toate erau gata să jure că Beck era omul care le escrocase. În zadar a protestat Beck că nu le văzuse, că nu vorbise cu nici una din acele femei și că el putea să aducă mulți martori să dovedească că își văzuse cinstit de treburile lui.

La 27 iunie 1904, Beck a apărut încă odată la Old Bailey în boxa acuzaților. De data aceasta, el nu a avut bani să angajeze un avocat pe toată perioada procesului. Avocatul a avut la dispoziție numai 4 zile în care să se familiarizeze în grabă cu cazul. Beck era prea zăpăcit și deprimat ca să-și mai relateze cazul coerent. Martorii l-au identificat pe Beck sub jurămînt. „Nasul e la fel", declara Rose Reece. „L-aș recunoaște dintr-o mie". Și de data aceasta nimeni nu a luat în seamă contrazicerile sau neclaritățile din declarațiile femeilor. Una din femei a declarat că escrocul purta monoclu, iar alta că nici nu e vorba de așa ceva. Dar toate repetau cu convingere : „El este... el este... el este".

Între timp, unele aspecte ale procedurii judiciare britanice se schimbaseră în comparație cu 1896. De data aceasta lui Beck i s-a permis să depună mărturie în numele său. Implorările inculpatului către juriu, prin care cerea să fie crezut că nu le cunoștea pe femei și că el este probabil victima unei asemănări perfecte cu o altă persoană, nu au ajutat la nimic. Procesul a început și s-a terminat în aceeași zi. Juriul l-a declarat vinovat pe Beck. Se pare însă că judecătorul, numit Grantham, avea anumite dubii. În orice caz el a amînat pronunțarea sentinței. Fără îndoială că Beck nu ar fi scăpat de trista-i soartă, dacă 10 zile mai tîrziu nu ar fi avut loc un incident care a adus cazul său în lumina strălucitoare a publicității, provocînd în Londra o furtună de indignare, aproape fără precedent.

La 7 iulie 1904, inspectorul detectiv Kane a făcut o vizită de rutină la sediul poliției din Tottenham Court. Polițistul de serviciu l-a informat că tocmai arestase un om care încerca să vîndă două inele escrocate de la actrițe șomere, chiar în după-amiaza aceea. Kane, care din întîmplare cunoștea cazul Beck, a mai cerut și alte informații. Spre surprinderea lui, relatarea incidentului coincidea perfect cu relatările martorilor din timpul procesului Beck, care, în momentul acela, era în închisoare. Același domn elegant, aceeași listă cu îmbrăcăminte, același cec fals...

Kane s-a dus în celula arestatului. La vederea deținutului, i s-a tăiat respirația. Același bărbat cu părul alb, de aproximativ aceeași înălțime cu a lui Beck, cu anumite trăsături, care, în mod straniu, semănau perfect cu ale lui Beck. Totuși Beck era mai tînăr și avea o constituție mai fragilă.

Arestatul și-a dat numele de William Thomas și a declarat că nu mai fusese condamnat. Dar Kane își dăduse imediat seama că de fapt se afla față în față cu John Smith. A anunțat imediat Scotland Yard-ul. Cele cinci femei care-l identificaseră pe Beck în ziua de 27 iunie au fost confruntate cu William Thomas. Împietrite, se uitau fix la el. Apoi Rose Reece, care fusese atît de sigură că nasul lui Beck era cel al escrocului, exclamă : „Doamne, ăsta-i omul". Celelalte au fost de acord cu ea.

Melville Macnaghten personal s-a dus să o vadă pe singura femeie care în 1896 susținuse că nu Beck era escrocul. Lucra într-o bodegă și la început a înțeles greșit motivul vizitei lui Macnaghten. Explicîndu-i de ce a venit, ea l-a însoțit la secția de poliție din strada Bow, unde Thomas fusese transferat între timp. Femeia declară : „Acesta este tîlharul care m-a prădat acum 9 ani".

Martorele din 1896, care au mai putut fi găsite, au fost și ele chemate. Rușinate, căutînd stîngaci explicații și scuze, și-au recunoscut greșeala. Thomas avea cicatricea de sub ureche care fusese

căutată în zadar la Beck. În plus era circumcis. Toate amănuntele din descrierea lui John Smith din 1877 coincideau perfect. Cînd, în sfîrșit, proprietarul din 1877 al lui John Smith a recunoscut în presupusul William Thomas pe fostul său chiriaș, arestatul a cedat și a mărturisit. În cîteva ore și-a relatat cu amănunte povestea vieții sale aventuroase, dezvăluind astfel cadrul în care s-a produs una din cele mai grave erori judiciare din Anglia acelor ani.

Thomas era într-adevăr John Smith. El fusese autorul delictelor pentru care fusese condamnat în 1877. Potrivit relatării sale se născuse în comitatul Lincoln în 1839. De la o vîrstă fragedă părinții îl luaseră cu ei în Rusia. Studiase medicina la Viena, fusese medic al regelui din Hawai și avusese o plantație în Honolulu. Cîte erau adevărate din toate acestea era imposibil de dovedit. În orice caz, Thomas, alias Smith, locuia la Londra în 1876 sub numele de William Weiss, pretins ofițer în retragere al armatei austriece. După condamnarea din 1877, a emigrat în Australia de sud în 1881. În 1894 s-a reîntors la Londra unde a fost din nou arestat sub numele de Meyers și acuzat că a încasat o scrisoare de credit falsă în valoare de 300 de lire. Totuși nu au existat dovezi suficiente împotriva lui pentru a fi condamnat. S-au comentat însă și de această dată eșecurile metodelor de identificare, întrucît poliția nu a reușit să descopere la timpul oportun că Meyers era aceeași persoană cu John Smith. În 1894 a reînceput să escrocheze numeroase femei folosind vechile trucuri, pînă ce a aflat că Adolf Beck fusese arestat în locul lui. Atunci și-a luat numele de dr. Marsh și a plecat în America. Pînă în 1903 a lucrat ca medic în Statele Unite sub numele de dr. W. A. Wyatt. În sfîrșit, în august 1903 s-a reîntors la Londra — acum avea 65 de ani — gata să-și reia vechea carieră. A continuat să escrocheze femeile pe o scară care a devenit cunoscută numai după arestare. Cele 5 femei care au depus mărturie la 27 iunie 1904 reprezentau numai o mică parte din femeile înșelate. Emisese cam 25 de cecuri false care fuseseră prezentate băncii Union. Celor mai multe femei le fusese rușine să depună vreo plîngere. Cu siguranță că Smith, alias Weiss, alias Meyers, alias dr. Marsh, alias dr. Wyatt, alias Williams Thomas ar fi scăpat de pedeapsă și de data aceasta dacă nu ar fi comis imprudența de a înșela femeile și după a doua arestare a lui Beck.

Ministerul de interne s-a grăbit să-l pună pe Beck în libertate. La 12 iulie 1904, el a fost eliberat fără rezerve și a primit compensația de 5 000 de lire. Dar cazul său provocase atît de mult indignarea opiniei publice încît întreaga țară blama Scotland Yard-ul, Ministerul de interne, pe procurorul Avory și pe judecătorul Fulton. Judecătorul Forrest Fulton s-a simțit obligat să încerce să se justifice într-o scrisoare deschisă, adresată ziarului *Times*. Guver-

nul a numit o comisie de anchetare a cazului. Audierile au fost pline de dramatism. Astfel Beck, confruntat cu Horace Avory, a declarat : „Nu am avut plăcerea să-l mai văd pe acest onorabil domn din 1896, de la Old Bailey cînd m-a privit cu îngîmfare, dispreț și cu un zîmbet sarcastic ca și cum ar fi spus : „Tu ești vinovatul". Deși redactat cu multă prudență, raportul comisiei reprezenta o evidentă condamnare a procedurii oficiale în cazul lui Beck și John Smith.

Acest caz și alte dovezi de aplicare greșită a justiției au condus la cîteva reforme importante. Pentru prima dată în istoria dreptului englez s-a creat o curte de apel. Dar rezultatul cel mai important al cazului Beck a fost acela că a dat o lovitură de grație vechilor metode de identificare, aflate deja pe cale de prăbușire. Problema evitării unor astfel de erori a devenit o problemă de interes general. Henry și Collins știau deja soluția : folosirea dactiloscopiei. Cu toate acestea, marele test public al dactiloscopiei nu avusese încă loc. Nici nu a trecut un an de la afacerea Adolf Beck, cînd amintirea cazului era încă proaspătă, și a și apărut șansa de a dovedi virtuțile noii metode de identificare. Din nou Old Bailey-ul trăia o cutremurătoare dramă. De data aceasta însă era vorba și de comiterea unor crime. Cazul „criminalilor din Deptford" avea să devină o piatră de hotar în dezvoltarea criminalisticii din Marea Britanie.

* * *

Străzile din Deptford, un cartier murdar din sud-estul Londrei, situat pe malul Tamisei, erau încă pustii la 7 și un sfert dimineața, în ziua de 27 martie 1905. Un lăptar văzu doi tineri ieșind în grabă dintr-o mică prăvălie de vopsele de la nr. 34 de pe High Street și dispărînd după colț. Erau așa de grăbiți încît nu au închis ușa după ei.

Lăptarul nu a acordat prea mare atenție acestui lucru. Viața în Deptford era grea și aspră. Pe cît era posibil, oamenii nu se amestecau unii în treburile altora.

Zece minute mai tîrziu, o fetiță care cobora pe High Street, văzu un om plin de sînge pe haine, scoțînd capul pe ușa aceleiași prăvălii. Omul își retrase capul imediat și închise ușa pe dinăuntru. Copilul nu fu prea surprins de ceea ce văzuse. Curgeau pîraie de sînge de la abatoarele din Deptford ; oameni cu fețele și halatele mînjite de sînge erau imagini obișnuite pe aceste străzi.

De-abia la 7.30, un băiat dădu alarma. El lucra ca ucenic în prăvălia de vopsele. Cînd s-a dus la lucru a găsit ușa închisă, ceea ce era un lucru neobișnuit. Stăpînul său, Farrow, un bătrîn blînd de peste 70 de ani, se trezea totdeauna devreme să-i servească pe

zugravii care se opreau pe la el ca să cumpere vopsele şi ustensile, în drumul lor spre lucru. Din această cauză uşa era totdeauna deschisă cînd sosea ucenicul. În dimineaţa aceea, uşa era însă închisă şi nimeni nu a răspuns cînd ucenicul a tras de clopoţel. În sfîrşit, el s-a hotărît să sară gardul în curte, pe la vecini. S-a uitat pe geamul din spate şi a alergat, strigînd ajutor, către prăvălia cea mai apropiată.

Inspectorul detectiv Fox, însoţit de alţi cîţiva detectivi au sosit în High Street în 20 minute. La scurt timp după aceea a apărut şi Melville Macnaghten personal.

Micuţa cameră din spatele prăvăliei, care servea ca birou şi magazie, era complet devastată. Toată mobila fusese răsturnată; sertarele smulse; se găsea sînge pretutindeni. Bătrînul Farrow zăcea pe duşumea şi din corpul lui nu mai rămăsese decît o grămadă informă, greu de recunoscut ca aparţinînd unei fiinţe omeneşti. Capul însîngerat zăcea pe vatra căminului. Sub pantalon şi haină, bătrînul mai era încă îmbrăcat cu o cămaşă de noapte. După numeroasele urme de sînge din prăvălie şi de pe scara îngustă ce ducea la etaj, Fox conchise că Farrow coborîse din dormitor pentru a-l servi pe cel ce presupunea el că este un client matinal. Probabil că fusese atacat şi doborît în prăvălie. Se părea că bătrînul reuşise să se ridice în picioare şi se străduise să-l împiedice pe criminal (sau criminali ?) de a merge la etaj unde dormea doamna Farrow. O baltă mare de sînge pe scări indica clar locul unde el leşinase pentru a doua oară. Cu toate că părea incredibil el reuşise să se ridice din nou după ce agresorii fugiseră. S-a tîrît pînă la uşa încă deschisă şi a privit afară. Probabil a vrut să strige după ajutor. Dar pentru că nu văzuse pe nimeni, zăvorîse uşa pe dinăuntru, probabil de teama unui nou atac. Apoi se tîrîse în camera din spate unde l-a prins şi moartea.

La etaj, în dormitor, zăcea doamna Farrow, o bătrînă pirpirie. Avea capul zdrobit. Mai respira încă, aşa că a fost dusă la spitalul Greenwich unde a murit 4 zile mai tîrziu, fără să mai poată scoate o vorbă.

Între timp, Fox descoperise două măşti făcute din ciorapi negri de damă. Acest fapt l-a condus pe Fox la concluzia că agresorii au fost în număr de doi. La început, se părea că agresorii nu au mai lăsat şi alte urme. O cutie de bani, găsită sub patul doamnei Farrow, i-a atras însă atenţia. Fusese deschisă forţat şi toţi banii fuseseră luaţi, cu excepţia unei monede de 6 penny. Dintr-o hîrtie cu socoteli, găsită în cutie, detectivii şi-au dat seama că prada nu se ridicase la o sumă mai mare de 9 lire. Macnaghten, care, după cum am văzut, era interesat foarte mult de dactiloscopie, a examinat imediat cutia pentru a găsi amprente. Şi, într-adevăr, a văzut

o pată clară înăuntrul cutiei bine lustruite. A ordonat imediat lui Fox, celorlalți polițiști, precum și uceniculuí uluit al bătrînului Farrow, care așteptau în prăvălie, să vină sus. A întrebat dacă vreunul din ei atinsese cutia de bani. Un tînăr sergent a recunoscut cu vinovăție că împinsese cutia mai încolo, sub pat, pentru ca brancardierii ce au dus-o pe doamna Farrow să nu se împiedice de ea.

Macnaghten a ordonat să fie împachetată cutia cu grijă și să fie dusă la inspectorul șef Collins. Tînărul sergent a fost trimis și la departamentul de dactiloscopie. Ca să fie mai sigur, Macnaghten a cerut să se ia și amprentele uceniculuí și ale celor două victime. (Acesta este primul caz în care s-au luat amprentele unui cadavru la Londra). Apoi Macnaghten l-a informat pe superiorul său, pe Henry, de măsurile luate. Ambii au așteptat în tensiune rezultatele cercetării.

Collins a raportat în dimineața următoare. Pata de pe cutia de bani era o amprentă a degetului mare. Nu corespundea cu amprentele victimelor, uceniculuí sau ale polițiștilor aflați la locul crimei. Amprenta nu fusese găsită nici printre cele 80 000 de amprente din colecția lor. Raportul lui Collins se termina cu afirmația că amprenta de pe cutia de bani, mărită fotografic, era extrem de clară. Dacă persoana care a lăsat acea amprentă ar fi arestată, ar putea fi identificată fără nici o dificultate.

Între timp Fox începuse cercetările, vizitînd locuințele din vecinătate. El a stat de vorbă și cu o tînără femeie numită Ethel Stanton. Cam în același timp cu lăptarul și ea văzuse doi tineri fugind pe stradă. Unul din ei purta un pardesiu maro. Unul din detectivii lui Fox, trăgînd cu urechea în bodega din Deptford, a auzit o discuție despre crimă, în care au fost menționate numele a doi frați, Alfred și Albert Stratton care erau bănuiți a fi „capabili de așa ceva".

Alfred și Albert Stratton nu erau necunoscuți Scotland Yardului, deși ei nu fuseseră pînă atunci niciodată arestați. Tinerii, în vîrstă de 20 și 22 de ani, erau considerați oameni de nimic, care nu-și căutaseră niciodată vreo slujbă și care trăiau întreținuți de diferite femei. Nu aveau o adresă stabilă. Cu toate acestea, în cîteva zile, Fox a aflat că Albert Stratton locuia într-o casă dărăpănată de pe strada Knott. Proprietăresei, doamnei Kate Wade, îi era grozav de teamă de locatarul ei, fapt pe care detectivii l-au scos la lumină în timpul interogatoriului. Odată, cînd făcea curățenie în camera lui Stratton, dăduse de niște măști, făcute din ciorapi negri, ascunse sub saltea. Fox a mai aflat că fratele lui Albert Stratton, Alfred, avea o amantă pe nume Hannah Cromarty. Fox descoperi că fata locuia în promiscuitate la parterul unei case din

strada Brookmill. Singura fereastră a camerei dădea în stradă. Fata arăta ca și cum ar fi fost bătută recent. Era destul de clar că Alfred Stratton o bătuse și că ea era destul de furioasă, încît se putea scoate ceva de la ea. A aflat, astfel, că Albert venea la ea numai cînd avea chef și ea trebuia să facă tot ce spunea el. Dormise la ea într-o noapte, cu o duminică înainte. Seara, tîrziu, un bărbat venise la fereastră și Albert a stat de vorbă cu el. Spre dimineață, s-a auzit o bătaie în geam și Alfred s-a îmbrăcat repede și a dispărut pe fereastră. După aceasta a adormit. Cînd s-a trezit, era ziua în amiaza mare și Alfred stătea în cameră îmbrăcat. Mai plecase și altădată pe geam noaptea și venise înapoi la fel, spuse ea. De data aceasta o avertizase că dacă o va întreba cineva, trebuia să spună că stătuse toată noaptea cu ea și că plecase luni dimineața după ora 9.

Hannah Cromarty a mai oferit un amănunt semnificativ. Din acea noapte, haina maro a lui Alfred dispăruse. Cînd ea a întrebat unde este, el i-a răspuns cu asprime că o dăduse unui prieten. Pe lîngă aceasta, el își vopsise în negru pantofii lui maro.

Macnaghten a eliberat mandate de arestare pentru frații Stratton, care urmau să fie ridicați de oriunde erau găsiți. O primă încercare de a fi surprinși la un meci de fotbal în Crystal Palace a eșuat. Între timp, Hannah Cromarty a dispărut din camera ei, dar, în dimineața următoare, Alfred a fost arestat într-o bodegă, iar fratele lui a fost prins în ziua următoare. Amîndoi erau niște tineri voinici cu figuri de brute. Au făcut mare tapaj cînd au fost aduși la secția de poliție de la Tower Bridge. Macnaghten era pe deplin conștient că datele adunate de Fox erau suficiente pentru a fi folosite ca dovezi pentru acuzare și, respectiv, condamnare. Dar el dorea să le ia amprentele.

Bătrînul magistrat de poliție, care trebuia să decidă dacă frații Stratton urmau să fie reținuți sau nu, a fost puțin impresionat de argumentele lui Fox. Ce dovezi avea? Bîrfa unei proprietărese și afirmațiile unei femei ușoare? După multe discuții contradictorii, judecătorul a fost convins să-i rețină pe suspecți timp de o săptămînă și să li se ia amprentele. Auzise ceva vag de dactiloscopie și era curios să vadă ce se poate face cu ea. Collins a venit cu trusa. Frații Stratton s-au amuzat grozav cînd li s-au murdărit degetele cu negru și cînd, astfel înnegrite, au fost presate pe cartoteci. „Ne gîdilă", au spus ei cu un aer de nevinovăție.

Macnaghten a scris mai tîrziu în memoriile lui: M-am întors la birou înainte de amiază și n-am să uit niciodată intrarea dramatică a expertului în biroul meu, după o oră sau două. „Extraordinar, domnule!", a strigat el, cu glasul sugrumat de emoție. „Am descoperit că amprenta de pe cutia de bani corespunde perfect cu

amprenta degetului mare de la mîna dreaptă a deținutului mai în vîrstă".

Alfred era fratele mai în vîrstă. Henry, care între timp devenise comisar al poliției din Londra, a fost informat imediat. De îndată, a luat legătura cu procurorul Richard Muir, pentru că vedea în acest caz o ocazie cum nu se poate mai binevenită pentru a scoate în evidență eficiența dactiloscopiei. Privirile întregii Anglii se vor îndrepta asupra procesului fraților Stratton, pentru că întreaga țară fusese șocată de această crimă oribilă.

Richard Muir a venit la Scotland Yard pentru a fi inițiat în dactiloscopie de Macnaghten și Collins. A ajuns tocmai la timp pentru a afla că frații Stratton fuseseră confruntați cu lăptarul care văzuse doi bărbați ieșind în fugă din prăvălia lui Farrow în ziua crimei. Lăptarul nu i-a putut identifica. Totuși, Ethel Stanton putea să jure că Alfred Stratton era unul din cei doi. Astfel unul din martori micșora mult din valoarea probelor cazului, pe cînd celălalt le întărea. Dar de fapt, singura dovadă palpabilă în acest caz era amprenta de pe cutia de bani.

Muir își dădea seama cît de fragil era cazul. Totul se va baza pe amprentă. Va accepta juriul amprenta ca o dovadă evidentă sau nu o va accepta? Muir a meditat la această problemă timp de două zile înainte de a lua o hotărîre. Apoi și-a anunțat decizia de a reprezenta acuzarea în cazul Alfred și Albert Stratton.

Acuzarea a avut loc la Curtea poliției din Tower Bridge, la 18 aprilie. Doi polițiști păzeau masa la care se afla Muir și pe care era așezată cutia cu bani. Însuși Muir se uita la cutie cu priviri de uliu. Era conștient că membrii juriului știau prea puține despre procedeele dactiloscopiei pentru a accepta numai proba fotografiei amprentei. De aceea, el avea nevoie de original. „Fiți atenți, nu atingeți", avertiza el pe oricine se apropia. „Pe cutie sînt amprente".

Collins era în așteptare, alături de Muir, gata să expună întreaga teorie a dactiloscopiei. Avocatul fraților Stratton declarase că în situația în care cazul va fi înaintat unei curți penale, el va chema doi experți ca martori pentru a dovedi că sistemul de amprentare folosit de Henry nu era concludent. Nu a dat și numele experților. Muir și Collins își frămîntau mintea întrebîndu-se cine ar putea fi acești experți misterioși. Cîte persoane în Anglia aveau cea mai vagă idee despre dactiloscopie?

Muir și Collins au reușit să obțină punerea sub acuzație și, la 5 mai, Alfred și Albert Stratton au apărut în sala tribunalului din Old Bailey, în fața judecătorului Channell. Acesta era primul contact al judecătorului cu dactiloscopia. Nici membrii juriului nu auziseră de această modalitate de identificare. Booth, care-i reprezenta pe frații Stratton, mai angajase doi avocați să pledeze pen-

tru apărare, pe Curtis Bennett și Harold Morris. Primul avea să ajungă în fruntea jurisprudenței britanice în următoarele decenii. Totuși nu ei reprezentau cel mai mare pericol. Muir își îndrepta tot timpul privirile asupra a două persoane ce luaseră loc lîngă avocați. Nu avea de ce să se întrebe cine erau contraexperții. Primul era dr. Garson, care multă vreme susținuse cauza bertillonaj-ului și care mai apoi a inițiat un sistem de folosire inadecvată a amprentelor. El fusese învins în rivalitatea cu Henry. Avea el de gînd să discrediteze sistemul care se dovedise mai bun decît al lui ?

Lîngă Garson stătea totuși dr. Henry Faulds ! Printr-un lanț de întîmplări nenorocoase, numele acestui om, care rezolvase prima crimă cu ajutorul amprentelor găsite la locul faptei, fusese umbrit de numele lui Herschel, Galton și Henry. De cînd Galton l-a proclamat pe Herschel descoperitor al dactiloscopiei, Faulds a luptat cu toată înverșunarea pentru a smulge gloria pe care o merita doar el. Devenise din ce în ce mai suspicios în legătură cu dactiloscopia și acum credea că existase în realitate o conspirație care să-l deposedeze de prioritate. De-a lungul anilor nu se dovedise prea moderat ; în articole, scrisori deschise și memorii, nu numai că a încercat să dovedească prioritatea ideii sale cu privire la importanța amprentelor de la locul faptei, prioritate pe care cu siguranță o merita, dar revendica și titlul de descoperitor al dactiloscopiei, în general. Avea el de gînd să depună mărturie împotriva dactiloscopiei, pur și simplu numai din ură oarbă, repudiindu-și astfel propria-i descoperire ?

Muir aruncă o privire spre adversari. Cînd se ridică să vorbească, o liniște mormîntală se lăsă în sala tribunalului. Biograful lui Muir, Felstead, avea să scrie mai tîrziu : „În sute de cazuri în care Muir reprezentase acuzația în numele coroanei, el nu a lăsat niciodată să se vadă o atît de mare înverșunare împotriva inculpaților, ca în cazul fraților Stratton. Cazul era considerat de el ca cea mai brutală crimă pe care o întîlnise în cariera sa, spunînd că felul în care fețele celor doi sărmani bătrîni fuseseră zdrobite făcea imposibilă acordarea celui mai redus sentiment de îngăduință omenească pentru cei doi ucigași. Vorbea cu siguranță, mai încet și mai prudent decît de obicei, dar cu un efect mai necruțător care îi făcea pe cei doi acuzați să privească spre el ca și cum procurorul și judecătorul ar putea în orice clipă să-i condamne la execuție".

Un ziar de duminică scria : „Cuvintele lui răsunau ca și cum ar fi bătut clopotul pentru a anunța o execuție la închisoarea Newgate".

Mai întîi Muir a chemat la bară un întreg cortegiu de martori, printre care pe Kate Wade și Ethel Stanton. Din mărturiile lor a reconstituit întregul tablou al crimei și al încercărilor acuza-

ţilor de a-şi asigura un alibi. Numai după aceasta a ridicat problema amprentelor. Arătînd spre cutia de bani a spus: „Nu este nici o îndoială că amprenta degetului mare de pe această cutie de bani, care a aparţinut cîndva victimei Farrow, provine de la degetul mare de la mîna dreaptă a lui Alfred Stratton".

Muir l-a chemat apoi ca martor pe Collins. În spatele lui Collins era o tablă mare care îi putea permite să dea unele explicaţii cu ajutorul schiţelor. Expunerea lui Collins a fost şi mai convingătoare decît cu trei ani în urmă, cînd s-a judecat cazul spărgătorului Jackson. El a prezentat fotografiile mărite ale amprentei de pe cutie alături de amprenta degetului mare a lui Alfred Stratton. A scos în evidenţă că cele două amprente erau identice din cel puţin 11 motive. Se lăsase o tăcere profundă asupra asistenţei pe tot parcursul expunerii lui Collins.

Examinarea încrucişată a lui Booth şi Bennett a dovedit imediat poziţiile fragile în care se afla apărarea. Ei înşişi nu aveau nici cea mai vagă idee despre dactiloscopie şi se bazaseră pe Faulds şi Garson, fără să-şi dea seama de ura iraţională de care aceştia erau conduşi. Cu multă inocenţă şi bună credinţă, ei au adus în faţa curţii o teorie sugerată de Faulds. Fotografiile lui Collins prezentau discrepanţe, spuneau ei, care erau clare pentru orice ochi atent şi care demonstrau o neglijenţă iresponsabilă din partea Scotland Yard-ului.

Discrepanţele de care ei făceau atîta caz erau diferenţele care inevitabil apar cînd sînt luate amprentele, deoarece e imposibil să se ruleze degetele pe hîrtie totdeauna cu aceeaşi presiune. Muir şi Collins au respins această obiecţie printr-o demonstraţie dramatică. Collins a luat amprentele unui membru al juriului de cîteva ori la rînd, apoi a demonstrat juriului că amprentele luate conţineau aceleaşi „discrepanţe" pe care apărarea le considera că anulează complet proba acuzării. Fiecare membru al juriului a putut să se convingă cu proprii ochi că aceste diferenţe nu anulau de loc desenele caracteristice care, în ultimă instanţă, contau. Chichiţele apărării fuseseră zdruncinate. Mai mult, o altercaţie violentă izbucni între Booth şi dr. Faulds după care ultimul se prăbuşi într-o tăcere sumbră.

Tulburaţi şi nesiguri, cu încrederea în experţii lor redusă considerabil, Booth şi Bennett au ezitat să-l mai cheme ca martor pe dr. Garson. Probabil că şi ei văzuseră o luminiţă în ochii lui Muir care sugera că avea o surpriză pregătită pentru a-l anihila şi pe Garson. Dar, în sfîrşit, din lipsă de alte probe apărarea a hotărît ca şi Garson să depună mărturie.

Decizia lor s-a dovedit şi mai fatală decît în cazul doctorului Faulds. Muir a scos o scrisoare. „Această scrisoare a fost scrisă de

dumneavoastră, doctore Garson ?!" întrebă Muir retoric. „Nu-i propusese dr. Garson să-l ajute în acuzare ca expert în dactiloscopie înainte de a-şi oferi serviciile apărării ? Cum putea să explice dr. Garson această duplicitate ? ".

Toţi au înţeles acuzaţia nerostită a lui Muir, aceea că dr. Garson fusese gata să depună mărturie exact în defavoarea apărării, dacă acuzarea ar fi acceptat să-l cheme şi să-i satisfacă dorinţa lui nemăsurată de orgoliu. Garson aruncă către sală o privire nervoasă, şi apoi răspunse sfidător : „Sînt un martor independent". Dar nu i s-a permis să mai continue. „Aş spune", îl întrerupse judecătorul Channell, „că sînteţi un martor lipsit de bună credinţă"... Judecătorul a ordonat ca Garson să părăsească banca martorilor.

Aceasta a însemnat de fapt victoria lui Muir. În instrucţiunile pe care le-a dat juriului, judecătorul Channell a adăugat cu prudenţă că amprenta, într-o oarecare măsură, poate fi cu siguranţă considerată o probă validă. Juriul s-a retras numai pentru două ore. Cînd s-a întors, o linişte profundă s-a lăsat asupra sălii. Apoi, reprezentantul juriului a prezentat verdictul : vinovaţi. Judecătorul Channell i-a condamnat pe Alfred şi Albert Stratton la moarte prin spînzurare. Şirul de insulte şi cearta care a izbucnit între cei doi condamnaţi au dovedit că-şi meritau pe deplin pedeapsa.

Procesul Stratton a fost prima piatră de hotar în drumul recunoaşterii definitive şi legale a dactiloscopiei. Sistemul lui Henry s-a răspîndit mai întîi în întreaga Mare Britanie şi în tot imperiul şi mai apoi în întreaga lume.

* * *

Este o lovitură dureroasă pentru orice cercetător să constate că munca lui e înlocuită cu o nouă descoperire, tocmai cînd aceasta îşi cîştigă pe deplin recunoaşterea. Aceasta a fost şi soarta lui Alphonse Bertillon, cînd dactiloscopia a fost pe deplin recunoscută în Anglia. O altă personalitate ar fi avut tactul să accepte inevitabilul, cu atît mai mult cu cît locul său în istorie era deja asigurat. Lui Bertillon i se va recunoaşte totdeauna prioritatea în privinţa aplicării primelor metode ştiinţifice în criminalistică, în privinţa folosirii fotografiei, în acelaşi scop, şi ca fondator al primului laborator de criminalistică din lume. Nimic nu-i putea smulge gloria pe care o căpătase cu aceste realizări. Dar din cauza îngustimii şi rigidităţii care-l caracterizau nu putea să se împace cu ceea ce el considera un rău personal.

Ar fi putut să tolereze „trădarea" Argentinei şi a multor ţări din America de Sud. El avea, în această privinţă, orgoliul caracte-

ristic europenilor în atitudinea față de Lumea Nouă. Dar sistemul de amprentare al lui Henry pătrundea din Anglia în „bastioanele" europene ale bertillonaj-ului. În 1902, Budapesta l-a trădat prin introducerea dactiloscopiei în Ungaria. În același an, comandamentul poliției din Viena a ordonat înființarea unui fișier de amprente pentru întreaga Austrie. Cu siguranță că au mai trecut cîțiva ani pînă ce antropometria a fost în sfîrșit complet înlocuită. Dar sentința era deja clară !

La 18 aprilie 1902, și Danemarca și-a însușit sistemul lui Henry. Spania, care era victima unor „grave erori" în folosirea bertillonaj-ului, i-a urmat imediat. Moríz Aquilera, profesor de anatomie la Madrid, avea sarcina de a reorganiza sistemul de identificare în Spania. La Geneva, acolo unde se înființase primul laborator de antropometrie din Elveția, a continuat să se folosească bertillonaj-ul, dar în același timp erau înregistrate și amprentele degetelor mari, indexului drept și stîng, degetelor mijlocii și inelarelor. În curînd, au început să fie adunate colecții de amprente la Aarau, Basel, Geneva, Lucerna și Zürich. În Germania, comisarul de poliție al Dresdei, Koenig, care, în calitate de șef al poliției criminale depuse o strădanie deosebită pentru introducerea antropometriei în Germania, era și de data aceasta în fruntea acelora care doreau să se treacă la dactiloscopie.

Această schimbare poate fi atribuită unui tînăr de 20 de ani, care mai tîrziu va deveni o personalitate remarcabilă în domeniul criminalisticii germane. Numele lui era Robert Heindl, student la drept la München. El dăduse într-un ziar britanic peste un raport cu privire la activitatea lui Henry din India. A scris la Calcutta și a cerut mai multe materiale referitoare la dactiloscopie. Cînd le-a primit, a trimis comisarilor de poliție din toate marile orașe germane lungi memorii în care pleda cu ardoare pentru introducerea noii tehnici.

Comisarul de poliție Koenig a folosit ocazia oferită de marele tîrg de la Dresda pentru a populariza tehnica dactiloscopiei. Un grup de manechine de mărime naturală demonstrau procesul amprentării. Heindl a numit mai tîrziu acest grup „monumentul funerar ridicat antropometriei". Într-adevăr, spre norocul suporterilor dactiloscopiei, în timpul tîrgului, un hoț a furat niște dulciuri și a lăsat în urmă amprentele degetelor, lipicioase din cauza zahărului. Arestarea rapidă a produs o impresie profundă asupra publicului și a dus la creșterea interesului pentru dactiloscopie. La 24 octombrie 1903, s-a introdus dactiloscopia în Saxonia. În același an, la Hamburg și Berlin au început să se organizeze caziere pe baza amprentelor. În Bavaria, Nürnbergul era în fruntea tuturor. Münchenul însă a întîrziat cu cîțiva ani în introducerea dactiloscopiei

pînă ce un număr de crime nedescoperite au dovedit slaba eficiență a vechii metode de identificare. În aceste împrejurări, s-a cerut lui Heindl să înființeze primul laborator de dactiloscopie din capitala Bavariei.

Se înțelege de la sine că noua metodă a întîmpinat, ici și colo, anumite rezistențe. Existau îndoieli cu privire la valabilitatea amprentelor ca dovezi judiciare. Un argument constant era acela că delincvenții vor găsi modalități de a modifica desenele papilare de pe degete. Dar numeroase experiențe au dovedit că și după arsuri puternice, opăriri și cauterizări, liniile papilare reapăreau pe noua piele a degetelor. Lui Heindl îi plăcea să le arate oamenilor un nev care se formase pe pulpa unuia din degete. Desenele papilare puteau fi recunoscute clar chiar și pe nev.

În curînd, antropometria avea să aparțină virtual trecutului, aproape în toate țările europene. Arestarea unui anarhist belgian, care a fost descoperit după amprentele găsite pe scrisorile anonime, a reprezentat prima victorie a noii metode în Belgia. La acest succes s-a adăugat cazul îngrozitor al unui bărbat care a intrat forțat în morga unde era cadavrul soției. Lăsînd amprente în urmă, s-a trădat ca fiind ucigașul femeii. Fiind cuprins de mustrări de conștiință se dusese să ceară iertare femeii moarte. În Norvegia, dactiloscopia s-a introdus în 1906 și a fost urmată în același an de Suedia. În Italia, profesorul Ottolenghi, în ciuda entuziasmului inițial pentru bertillonaj și portretul vorbit, sprijinea acum cu toată convingerea dactiloscopia. La 30 decembrie 1906, Rusia a introdus dactiloscopia în toate marile închisori. Un mare cazier central de dactiloscopie a fost înființat la Ministerul de interne din Petersburg. În octombrie 1912, un juriu din capitala Rusiei a condamnat pentru prima dată, pe baza amprentelor, un om acuzat de crimă. La acea dată, numai România, Luxemburgul și Monaco rămăseseră fidele antropometriei.

Pentru mulți politicieni și savanți din Paris, abandonarea antropometriei însemna mai mult decît o înfrîngere a lui Bertillon. Aceasta era perioada cînd mîndria națională franceză era deosebit de exacerbată și mulți francezi considerau că abandonarea bertillonaj-ului era un afront adus națiunii franceze. Acesta era tabloul înfrîngerii pline de amărăciune a lui Bertillon. El a luptat împotriva dactiloscopiei cu un fanatism care, în realitate, nu dezvăluia decît opacitatea lui în fața noului și adevărului.

Ne putem întreba cum de reușise Bertillon să respingă dovezile copleșitoare care favorizau dactiloscopia. El continua încă să susțină că „micuțele puncte de pe pulpele degetelor", așa cum le numea el, nu vor constitui niciodată baza unui sistem de identificare, demn de încredere.

Nu s-a gîndit prea mult atunci cînd a răspuns apelului lui Galton de a încerca noua tehnică. A răspuns că înregistrarea amprentelor era prea complicată pentru un funcţionar de poliţie şi implica prea multe dificultăţi practice. (Printre dificultăţile pe care le menţiona era şi curăţarea degetelor după ce erau apăsate pe tuşieră !). În 1893 a scris în *Manualul de antropometrie :* „Semnele de pe piele prezintă un desen insuficient de clar pentru a fi folosite ca bază a alcătuirii unor cazier". În 1894 el a inclus cîteva amprente în cazierul întocmit de el, luînd amprentele degetului mare, indexului, degetului mijlociu şi inelarului de la mîna dreaptă considerate ca „semne speciale". Bertillon nu putea să nu acorde o anumită semnificaţie amprentelor găsite la locul crimei, dar a fost o crudă ironie a soartei ca lui Bertillon, dintre toţi europenii, să-i revină sarcina să rezolve primul caz de identificare prin dactiloscopie, de dincolo de hotarele Angliei, în Europa.

În dimineaţa zilei de 17 octombrie 1902, la cererea judecătorului de instrucţie Joliot, Bertillon s-a dus la casa cu nr. 157 din strada Faubourg Saint Honoré, să fotografieze locul unei crime. Nici Joliot şi nici detectivii care se ocupau de caz nu s-au gîndit la amprente. Singurul lucru care-i interesa erau fotografiile.

Victima era un oarecare Joseph Reibel, servitorul unui dentist numit Alaux. Cadavrul fusese găsit în cabinetul dentistului. Un birou şi un dulap de sticlă fuseseră deschise cu forţa, dar se furaseră atît de puţine lucruri încît poliţia a suspectat imediat o înscenare de furt pentru a ascunde adevăratele motive ale crimei. În orice caz, în timp ce se luau fotografiile, Bertillon a dat de o bucată de geam pe care se puteau vedea amprentele uleioase ale cîtorva degete.

Ceea ce l-a determinat pe Bertillon să ia bucata de sticlă la laborator nu era faptul că dorea să folosească amprentele pentru identificare. Curiozitatea lui de fotograf fusese de fapt provocată pentru că se întreba dacă amprentele puteau fi fotografiate în cele mai bune condiţii. În sfîrşit, a făcut fotografia bucăţii de sticlă punînd-o pe un fond întunecat şi luminînd-o cu o lampă cu arc.

Fotografiile au ieşit extraordinar de bine. Toate liniile papilare puteau fi distinse. Acest fapt îl determină pe Bertillon să caute în amprentele din cazier. Probabil că inconştient juca o partidă cu duşmanul său suprem. Era puţin probabil ca amprentele să fie găsite printre puţinele cartoteci antropometrice ce includeau şi amprentele. Întrucît cartotecile erau aşezate după criteriul măsurătorilor fizice şi nu după desenul amprentelor, Bertillon şi ajutoarele sale au trebuit să examineze fişă cu fişă (erau în definitiv cîteva mii de cartoteci), comparînd cu multă trudă amprentele din cazier cu cele din fotografie. Au muncit cu tenacitate

cîteva zile şi, cu totul pe neaşteptate, şansa sau neşansa i-a ajutat: au găsit amprentele. Bertillon obişnuia să înregistreze pe cazier numai amprentele degetului mare, indexului, degetului mijlociu şi inelarului de la mîna dreaptă. Şi, ciudat, criminalul lăsase amprentele aceloraşi degete pe bucata de sticlă. Amprentele proveneau de la un tînăr, fost condamnat, numit Henri Léon Scheffer. La scurt timp după aceea, Scheffer s-a predat poliţiei din Marsilia şi şi-a recunoscut vina.

Raportul lui Bertillon asupra cazului trecea uşor asupra importanţei pe care au avut-o amprentele în identificare. El vorbea de „o identitate şi similitudine convingătoare în privinţa numărului de puncte" şi expunerea lui dovedea că nu înţelegea factorii decisivi din analiza dactiloscopică.

Nu e de mirare că a apărut în curînd legenda că Bertillon era descoperitorul amprentelor. În ziarele pariziene au apărut caricaturi care îl prezentau pe Bertillon în postura de avid vînător de amprente. Astfel, în *L'Assiette au Beurre* a apărut o caricatură care îl arăta pe isteţul personaj într-un W.C. murdar privind cu lupa la amprentele degetelor murdare lăsate pe pereţi. Fără îndoială că lui Bertillon nu-i făcea nici o plăcere o astfel de publicitate.

Pentru el, cazul Scheffer era doar un episod întîmplător din care refuza să tragă concluzii. Nu voia să ia în seamă protestele colegilor săi francezi, în special ale doctorului Lacassagne şi doctorului Locard, pe care îi vom mai întîlni din nou printre pionierii criminalisticii şi medicinii legale. Dr. Locard de la Lyon dedicase mulţi ani cercetărilor de dactiloscopie. Astfel, el a făcut dureroase experienţe pe degetele lui. De exemplu, şi-a ars degetele cu ulei şi cu un fier fierbinte pentru a dovedi caracterul nealterabil al amprentelor. Elevul doctorului Lacassagne, Forgeot, a pus la punct cîteva metode fizice şi chimice ingenioase care puteau fi folosite în scopul evidenţierii amprentelor la locul faptei. Dar Bertillon nu trata noua descoperire decît ca o manifestare a crizei prin care medicina legală trecea în 1911, criză care ar fi convins pe orice altă persoană, dar care l-a lăsat nemişcat pe Bertillon.

La 22 august 1911, ziarele pariziene au uluit cititorii cu relatarea unei infracţiuni care a afectat mulţi francezi şi care a fost de fapt un dezastru naţional. Cu o zi mai înainte, vestita capodoperă a lui Leonardo da Vinci, Mona Lisa, dispăruse din salonul Carré de la Louvre.

Exista pe atunci o zicală obişnuită la Paris care era folosită atunci cînd ceva e imposibil: „Aceasta este ca şi cum ai încerca să furi Mona Lisa". Dar de data aceasta Mona Lisa a fost într-adevăr furată şi emoţia provocată la scară naţională, deja exacerbată în anii ce au precedat primul război mondial, a transformat această

infracțiune într-un scandal politic. Au fost lansate tot felul de zvonuri absurde și tot felul de acuzații grave. Una din versiuni îl învinuia pe împăratul Wilhelm al II-lea ca instigator al furtului cu scopul de a lovi în mîndria Franței. Unele ziare germane, ca de exemplu *Berliner Lokalanzeiger*, contraatacau : „Furtul Mona Lisei este pur și simplu o stratagemă din partea guvernului francez care dorește să provoace confuzie în sentimentele populației, în actuala criză franco-germană".

Întreaga poliție franceză a fost pusă în alertă. Toate frontierele și porturile erau păzite cu cea mai mare strictețe. Ministrul afacerilor interne însoțit de procurorul de stat, generalul Lescouvé, comisarul de poliție Lépine, șeful Siguranței Hamard și Alphonse Bertillon s-au adunat la locul faptei. Tabloul a fost luat de pe perete împreună cu caseta de sticlă în care stătea atîrnat. Caseta a fost lăsată pe scările care erau folosite numai de personalul și lucrătorii de la Louvre. Tabloul fusese scos din casetă. Mona Lisa era pictată pe lemn și de aceea nu putea să fie făcută sul ca o pictură pe pînză. Cum reușise hoțul să scoată tabloul printre paznici, în afara muzeului ?

Sute de suspecți au fost interogați. Au fost controlate și azilele de nebuni pentru că există totdeauna maniaci care-și imaginează că au întîlnire cu Mona Lisa. Unii pictori, ca de exemplu tînărul Picasso, au fost suspectați că sînt amestecați în acest furt.

Deodată s-a răspîndit dramatica veste că Alphonse Bertillon găsise o cheie : amprentele degetelor pe caseta de sticlă în care era păstrată pictura.

Bertillon găsise într-adevăr o amprentă. Totul părea, la început, ca și cum cazul Scheffer din 1902 se va repeta. Speranțele însă au fost deșarte. Au fost verificați numeroși suspecți, dar în zadar. Nu s-a mai auzit nimic despre amprente multă vreme. Siguranța urmărea tot felul de piste efemere, în timp ce indignarea publicului continua să crească. Cu toate eforturile, siguranța s-a ales doar cu bătaia de joc a publicului.

La 2 decembrie 1913, la aproape 28 de luni de la comiterea furtului, un negustor de antichități florentin, numit Alfredo Geri, a primit o scrisoare de la o persoană care semna cu numele „Leonard" și care se oferea să vîndă Mona Lisa. Singurul său scop, se spunea în scrisoare, era să restituie Italiei o operă de artă care fusese furată de Napoleon (lucru care nu e adevărat). La scurt timp după aceea, omul a venit la Florența aducînd pictura cu el. Fiind arestat, el a dezvăluit cum a procedat în comiterea furtului.

Numele lui adevărat era Vicenzo Perrugia. Italian de origine, el lucra ca zugrav la Paris în 1911 și uneori fusese angajat și la Louvre. În fatidica zi de 21 august, se dusese să-l întîlnească pe

un alt zugrav care lucra la muzeu. Deşi Louvre era închis pentru public în acea zi, paznicii, care-l cunoşteau pe Perrugia, i-au permis să intre. Nimeni nu i-a acordat nici o atenţie. A aşteptat pînă ce a rămas singur în salonul Carré, a scos caseta cu Mona Lisa de pe perete şi a dus-o pe scara de serviciu unde a scos-o din casetă băgînd tabloul sub halatul lui de lucru. A trecut chiar pe lîngă paznici şi s-a dus în sordida-i cameră de pe Rue l'Hôpital Saint-Louis unde a ascuns tabloul sub pat. A ţinut-o acolo pe Mona Lisa timp de 2 ani, pînă ce indignarea publicului s-a mai potolit.

Uşurinţa cu care se comisese furtul era un oprobiu şi un trist comentariu asupra administraţiei muzeului Louvre. Că Perrugia nu putuse fi prins era o şi mai mare dezonoare, mai ales că, aşa cum s-a dovedit după aceea, Perrugia mai fusese închis de poliţia franceză de cîteva ori, ultima detenţie fiind în 1909, cînd încercase să fure poşeta unei prostituate. Atunci i se luaseră şi cîteva amprente ca urmare a hotărîrii luate de Bertillon încă din 1894. Ele fuseseră înregistrate pe cartotecile cu măsurătorile lui Perrugia ca „semne speciale". Dar, prin 1911, numărul cartotecilor pe care se înregistraseră amprentele deveniseră prea numeroase ca să mai poată să fie cercetate fiecare în parte, aşa cum se făcuse în cazul Scheffer. Ca urmare, Bertillon nu putea să dea de urma unui infractor cercetînd denunţătoarele „amprente pe care le avea". Infracţiunea care ar fi putut fi rezolvată în cîteva ore, dacă ar fi existat un sistem raţional de clasificare a amprentelor, rămase nerezolvată timp de peste 2 ani.

Lépine se temea că aducerea picturii ar provoca din nou un scandal împotriva poliţiei, asemănător cu cel de la începutul afacerii Mona Lisa. Simţea că e de datoria lui să instituie o anchetă şi să ordone o verificare amănunţită a activităţii serviciului de identificare. Totdeauna dorise să facă poliţia franceză populară şi nu se temea de nimic mai mult decît de agitaţia publică. Pe de altă parte, scandalul se va isca cu siguranţă dacă va îndrăzni să pună „mîinile sale profane" pe legenda naţională care devenise de fapt Bertillon. În timp ce medita ce să facă, află că Bertillon era bolnav grav şi mai avea puţin de trăit. Aceasta l-a determinat pe Lépine să aştepte pînă ce Bertillon dispărea de pe scenă.

În toţi aceşti ani, Bertillon avusese puternice dureri digestive la care se adăugau crizele de migrenă. În 1913, au apărut cîteva simptome noi şi alarmante. Tremura tot timpul. Nu exista nici o cameră destul de călduroasă pentru el, chiar dacă era înfăşurat în pături şi soba era ţinută fierbinte tot timpul. Se plîngea tot timpul de oboseală şi cînd vederea începuse să-i slăbească medicii au pierdut orice speranţă. Suferea de anemie pernicioasă, o boală echivalentă cu condamnarea la moarte. La presimţirea morţii apro-

piate, se adăugau temerile pline de îngrijorare pentru soarta antropometriei. Își dădea seama că dispariția lui de pe scenă va marca și sfîrșitul bertillonaj-ului în Franța.

Aceasta era situația cînd, în toamna anului 1913, a apărut un oaspete care a umplut complet cupa amărăciunii. Secretarul său i-a înmînat o carte de vizită, una din acele cărți de vizită încărcate, atît de scumpă inimilor sud-americanilor. Printre înfloriturile caligrafice a citit numele Juan Vucetich, La Plata. Bertillon nu uitase că Vucetich considerase potrivit să facă următoarea declarație publică : „Pot să vă asigur că în toată perioada în care am aplicat sistemul antropometric, în ciuda grijii cu care am lucrat, nu am putut dezvălui identitatea nici unei persoane prin măsurători".

Bertillon a lăsat pe vizitator să aștepte. În sfîrșit, s-a dus la ușa care ducea la palierul de la casa scărilor și a deschis-o cu o mînă ce tremura de furie și epuizare fizică. În timp ce Vucetich se apropia, fără nici o suspiciune, cu mîna întinsă cordial, Bertillon îi aruncă o privire rece și plină de furie. „Domnule ! Dumneata ai încercat să-mi faci un mare rău !" îi strigă el și trînti ușa cu zgomot în fața oaspetelui.

Probabil că amărăciunea lui Bertillon s-ar fi atenuat dacă ar fi știut că Vucetich era destinat să trăiască o dezamăgire tot atît de mare ca și a lui. În acea zi, cînd Vucetich a plecat în tăcere, șocat de primirea ce i se făcuse, el încă mai credea cu fermitate în triumful său final. I se părea că visul său de a amprenta întreaga populație a Argentinei era pe punctul de a se realiza. În 1911, guvernul provincial din Buenos Aires a votat legea nr. 8129 care prevedea recensămîntul tuturor adulților apți de serviciul militar și cu drept de vot. Sistemul de înregistrare urma să se bazeze pe dactiloscopie și Vucetich urma să coordoneze și să creeze toate condițiile pentru a facilita această operațiune. Pe la începutul lui 1913 dusese la capăt și această sarcină. Plin de bună dispoziție și cu sentimentul că se realizase, se decise să călătorească în Europa, America de Nord, Orientul îndepărtat, pentru a vedea stadiul în care se afla dactiloscopia, a cărei evoluție o urmărise în toți acești ani în articolele din ziare și reviste.

Renunțase la pretenția de a avea o pensie în schimbul unei sume totale de 25 000 de pesos care urma să-i acopere cheltuielile de călătorie. A vizitat India, Japonia și China. Spre bucuria lui a descoperit că numele lui era cunoscut și în alte țări. Pretutindeni i-au fost conferite decorații. Și-a continuat călătoria în Europa și, în sfîrșit, în ziua aceea fatală, stătea la ușa lui Bertillon doar cu dorința de a prezenta omagiile sale marelui pionier al criminalisticii științifice.

Ofensa lui Bertillon l-a tulburat mai mult decît ar fi trebuit. Reîntors în Argentina, în ianuarie 1915, el părea să aibă din nou motive de bucurie. Guvernul din Buenos Aires decisese să treacă la întocmirea unui cazier al întregii populații, bazat pe dactiloscopie. Din nou i se cerea să elaboreze un vast program. La 20 iulie 1916, cînd se sărbătorea a 58-a aniversare de la nașterea lui Vucetich, ambele camere ale parlamentului provincial au acceptat planurile sale și au votat aplicarea lor. Preocupat numai de realizarea proiectului vieții sale, Vucetich nu a acordat nici o atenție vocilor care se ridicau împotriva acestui proiect. Argumentele avansate împotriva proiectului erau aceleași ca și în alte țări și continente în care se făcuseră propuneri similare. Ele fuseseră rezumate într-o singură întrebare : „Oameni ai Buenos Aires-ului, vreți să vi se ia amprentele ca la niște criminali ?"

În mai 1917, a intervenit guvernul Argentinei. Provincia Buenos Aires a intrat sub supravegherea federală. Legea cu privire la înregistrarea generală urma să fie abolită și lui Vucetich i se interzicea continuarea activității. A fost obligat să predea toate fișierele, aparatele și chiar mobila din biroul său. Cu o pensie neînsemnată de 300 pesos pe an, a trebuit să se retragă în orașul natal al soției sale. Sărăcit, Vucetich a apelat la guvernele celorlalte state din America de Sud care introduseră sistemul dactiloscopiei. N-a primit decît răspunsuri care tergiversau o hotărîre finală. Bolnav de tuberculoză, a început să scrie *Istoria completă a identificării*. Dar, într-o criză de melancolie, în 1921, a distrus manuscrisul. Și ca și cum tuberculoza nu era suficientă s-a îmbolnăvit și de cancer la stomac. A supraviețuit încă vreo cîțiva ani sperînd că se va reabilita, dar a închis ochii pentru totdeauna la 28 iulie 1925.

Dar să ne întoarecm la Paris. Bertillon era într-un declin fizic rapid. Totuși a continuat să se tîrască pînă la birou atît timp cît era în stare să stea pe picioare. Cu hipersensibilitatea sa de om marcat de moarte putea să-și dea seama că unii din colaboratorii săi începuseră să se îndoiască de eficiența antropometriei. Lansa tot timpul un val de invective împotriva lor, fapt ce-l slăbea și mai mult. În momentul în care orbirea totală îl amenința, medicii au recurs la singurul remediu pe care îl știau : transfuzia de sînge. Dar, în 1913, transfuzia era încă un procedeu destul de periculos. La început, Bertillon s-a refăcut surprinzător de repede. Se părea că puterile-i revin. Temperatura a revenit la normal și vederea i s-a îmbunătățit. S-a reîntors la birou. Dar refacerea era numai temporară. După 3 luni, el era din nou tot atît de slăbit ca și mai înainte și alte două transfuzii nu au avut decît un efect trecător.

Dar chiar și în ultimele săptămîni de viață cînd stătea apatic, tot timpul întins pe șezlongul de acasă, a continuat să rămînă la fel

de încăpățînat. Cu 20 de ani mai înainte, guvernul îi acordase cordonul roșu al Legiunii de onoare, dar nu primise încă rozeta pe care și-o dorea. Avînd în vedere starea sănătății savantului, Ministerul afacerilor interne a decis să-i confere și această decorație cu condiția ca el să admită, la dorința guvernului, o gravă eroare, care nu avea însă nici o legătură cu antropometria. Aceasta se referea la cazul Dreyfus.

Prins în vîrtejul pasiunilor dezlănțuite în acel timp și împins probabil și mai mult de propria-i vanitate, Bertillon consimțise să apară ca expert în vestita afacere Dreyfus care a zguduit Franța ani de-a rîndul. Rolul său era acela de expert în grafologie, domeniu despre care el nu știa absolut nimic. Din cauza opiniei sale grotesc de greșite, Bertillon contribuise la condamnarea căpitanului Dreyfus ca spion german. Dreyfus a fost închis pe Insula Diavolului. În 1906, s-a recunoscut injustețea condamnării lui și Rreyfus a fost pe deplin reabilitat. Totuși, Bertillon refuzase să admită eroarea fatală, deși reprezentantul Ministrului de interne, care venise la patul lui Bertillon, exprimase această cerere a guvernului într-o manieră plină de tact. Muribundul nu a putut fi convins. Figura i se contorsiona de furie. „Nu ! Nu !", striga la 13 februarie 1914.

Cîteva săptămîni mai tîrziu, la Monaco, a avut loc Conferința internațională a poliției. Cuvîntul „internațional" era cam exagerat folosit deoarece majoritatea covîrșitoare a participanților era formată din judecători, avocați și criminaliști francezi. În ajunul primului război mondial, naționalismul francezilor atinsese punctul culminant și ca urmare ei puneau la punct pe oricine îndrăznea să vorbească altă limbă decît franceza. Problema principală aflată la ordinea de zi a discuțiilor conferinței a fost aceea de a facilita prinderea infractorilor internaționali care circulau din țară în țară. Cînd s-a pus problema identificării, David, succesorul temporar al lui Bertillon, a luat cuvîntul propunînd ca metodă standard de identificare nu antropometria ci dactiloscopia.

Odată cu moartea lui Bertillon, sistemul lui de măsurători a fost eliminat. În locul bertillonaj-ului, dactiloscopia a fost introdusă în toată Europa, inclusiv în Franța, ca metodă principală de identificare, în activitatea de zi cu zi a poliției.

Dar în ziua în care David dădea lovitura de grație antrometriei, Europa nu mai era centrul mondial care să poată lua o astfel de decizie. Cele mai interesante realizări în istoria dactiloscopiei și identificării științifice aveau loc peste Atlantic. Noua cetate a criminalisticii științifice devenise orașul New York.

În 1887, George W. Walling, supraintendent al poliției din New York, și-a publicat memoriile. Retrospectîndu-și cariera, el reflecta :

„Cunosc prea bine forța acestei remarcabile alianțe : politica și poliția. Am vrut să mă opun, dar rezultatul a fost dezastruos pentru mine.

Atît timp cît se permite o astfel de alianță, tot atît timp zăbava și corupția vor pune stăpînire asupra a ceea ce ar trebui să fie onoarea, integritatea și binele cetățenilor.

Conducerea municipală în Statele Unite nu se face ca în restul lumii civilizație. Ea se bazează pe sufragiul universal, iar campaniile electorale se desfășoară nu pe baza necesităților orașului ci pe baza intereselor politicienilor din cele două mari partide politice.

Nu cred că există un om din cinci sute care să poată să explice clar principiile de bază ale unuia din aceste partide. A le numi partide politice este fără îndoială greșit pentru simplul motiv că baza existenței lor, aici în New York cel puțin, este puterea și profitul.

Orașul New York este în realitate în mîna a aproximativ 20 000 de funcționari ai statului, cei mai mulți recrutați și controlați de cele mai nocive elemente ale comunității".

Afirmația lui Walling era valabilă nu numai pentru orașul New York ci și pentru poliția newyorkeză a timpului. Într-o măsură mai mare sau mai mică, ea era valabilă pentru multe alte state, orașe și instituții din uriașa și turbulenta țară care creștea necontenit. Gînditorii începuseră să-și dea seama că idealul american de libertate individuală prezenta pericolele sale întrucît libertatea devenise un brevet care să permită un gangsterism nu numai de tip criminal ci și economic și politic, mai evident decît în orice parte a lumii.

Starea poliției newyorkeze era numai un prototip scandalos al stării poliției din întreaga țară. Situația din forța polițienească era de fapt o reflectare și o extensiune a dominației conducătorilor hrăpăreți din viața politică și economică. Ei nu numai că foloseau metode lipsite de scrupule, ca frauda electorală și șantajul, dar aveau nevoie și de complicitatea poliției pentru a-și menține mîinile în casa cu bani. Funcționarii poliției erau cumpărați prin mituire fățișă, ușor camuflată sau prin acordarea unui profit permanent de către cei ce se ocupau cu jocurile de noroc și prostituția. Hotarul dintre dreptate și nedreptate dispărea cu totul prin arestarea nevinovaților, eliberarea martorilor turbulenți și prin presiuni brutale asupra polițiștilor cinstiți. O altă piedică în activitatea poliției era atitudinea municipalităților comitatelor și statelor care, fiecare în parte, își păzeau cu

sfințenie interesele lor speciale. Cooperarea dintre diferitele instituții menite să aplice legea lipsea cu desăvîrșire. Infractorii trebuiau doar să treacă într-un alt stat pentru a scăpa de pericolul arestării. Departamentul justiției din Washington și autoritățile federale erau lipsite de putere. Nu exista un aparat centralizat al poliției.

Această stare de lucruri poate explica de ce agenția de detectivi particulară Pinkerton a căpătat o importanță uriașă pe teritoriul ce se întindea de la un ocean la celălalt. Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, numele de Pinkerton era atît de cunoscut în întreaga lume încît europenii se gîndeau adesea că acest nume desemnează de fapt poliția criminală americană.

Nimeni nu ar fi prezis un astfel de viitor unui fiu de polițist. Născut la Glasgow, în 1819, a venit în Lumea Nouă și a trăit din dogărit. A lucrat în această meserie la Dundee, statul Wisconsin pînă ce, din întîmplare, a ajuns să lucreze ca detectiv. După urmele unui foc de tabără de pe o insulă, el a descoperit ascunzișul unei bande de infractori căutați de poliție. Peste noapte și-a cîștigat reputația de a fi un mare detectiv. Dîndu-și seama de marea șansă ce o avea, a plecat la Chicago unde forțele polițienești oficiale erau măcinate de corupție și a înființat Agenția națională de detectivi Pinkerton. „Emblema" agenției era un ochi larg deschis cu laconicele cuvinte scrise dedesubt : „Niciodată nu dormim".

Pinkerton și personalul său format din nouă detectivi au dovedit că într-adevăr așa era. Erau niște oameni de afaceri excelenți, dar incoruptibili și tenaci. Urmăreau călare sau pe acoperișurile vagoanelor de tren escrocii fugiți. Mînuiau un revolver cu șase focuri cît se poate de bine, dar în același timp erau și buni psihologi, observatori atenți și geniali în deghizări. În cîțiva ani, agenția lui Pinkerton a devenit cea mai vestită agenție de detectivi din America de Nord.

Faima agenției a crescut mai mult cînd Allan Pinkerton, urmărind o bandă de falsificatori, în iarna anului 1861, a dezvăluit o conspirație împotriva președintelui Lincoln. Dar acesta a fost numai un episod din aventuroasa viață a lui Pinkerton. Agenția lui s-a ocupat și de spionaj în favoarea Uniunii, în timpul războiului civil. Dar și acesta a fost numai un episod, cîmpul adevărat de investigație al lui Pinkerton fiind criminalistica.

După războiul civil, un convoi nesfîrșit de pionieri s-a revărsat asupra Vestului în căutare de aur, argint, terenuri agricole și pășuni. Decenii de-a rîndul, Vestul a fost într-adevăr „sălbatic". Jafurile la drumul mare, ale trenurilor sau ale poștei, ale băncilor, furturile de cai sau de vite, omuciderile plătite erau lucruri obișnuite. Existau șerifi care își țineau slujba numai pentru că a ucide și a avea de partea ta și legea prezenta mai multă siguranță.

În această lume, în care cel puternic avea dreptate, oamenii lui Pinkerton s-au dovedit demni de a fi angajați. Companiile de expresuri și

trenuri de transport puteau să se bazeze pe ei, pentru a le apăra de atacurile omniprezente. Metodele folosite de agenții lui Pinkerton erau acelea ale veacului lor. Singurul lucru prin care se deosebeau era că nu angajau informatori din lumea interpolă. În schimb, se deghizau ei înșiși, pătrundeau în sediile marilor bande din orașele din Vest, aflate la cheremul gangsterilor.

Spre sfîrșitul deceniului al optulea, din veacul trecut, agenții lui Pinkerton au anihilat puterea uneia din cele mai periculoase societăți secrete din Pennsylvania, societatea Molly Maguires. Sub influența acestei societăți, conflictele sociale din zonele carbonifere ale statului se transformaseră într-un regim sîngeros al tiraniei. Unul din cei mai buni detectivi ai lui Pinkerton, Jamie McParlan, devenit membru al societății, a rămas în mijlocul ei timp de 3 ani, punîndu-și constant viața în pericol, pentru că moartea era pedeapsa pentru trădare, apărînd în final ca martor în procesul intentat conducătorilor organizației. Dar stratagemele lui Pinkerton nu aveau totdeauna succes. James W. Whicher a reușit să pătrundă cu greu în fioroasa bandă condusă de Jesse James pe care agenții lui Pinkerton îl urmăriseră mii de mile. Whicher a fost recunoscut și ucis. Însuși Jesse James a pîndit la Chicago, luni de-a rîndul, pentru a-l împușca pe dușmanul său numărul unu, Allan Pinkerton.

Agenții lui Pinkerton se mișcau cu ușurință atît în orașele din Est ca și în Vestul sălbatic. Ei au fost probabil primii detectivi din America care au folosit fotografia în activitatea de identificare. În 1866, cînd Dick Winscott și-a luat sarcina de a distruge banda Reno, el avea asupra lui și un aparat de fotografiat. La un chef, el a convins pe Fred și John Reno să se lase fotografiați. Copii ale fotografiilor au fost trimise urgent lui Allan Pinkerton și publicate în lista celor urmăriți de agenția sa. Allan Pinkerton a creat, de asemenea, prima galerie a răufăcătorilor din America. El a colecționat desene și descrieri ale unor cai de cursă pentru a combate scandalul provocat de substituirea cailor de curse. El și fiii săi au întocmit un uriaș dosar special al hoților de bijuterii și al tăinuitorilor de pe atunci. Cînd Pinkerton a murit, în 1884, organizația lui rezista ca o stîncă a trăiniciei în haosul forțelor polițienești americane. Curînd însă avea să capete o reputație urîtă pentru rolul nefast pe care l-a jucat în lupta dintre industriași și mișcarea muncitorească americană. Cu toate acestea, serviciile pe care le-a făcut în descoperirea infractorilor nu au fost puse niciodată la îndoială.

Mai nimeni nu știa că un inginer american, un oarecare Gilbert Thompson, care construia căi ferate în New Mexico, în 1882, adoptase procedeul presării degetului mare al muncitorilor săi în registrul de salarii, pentru a evita falsurile. Și mai puțin se știa că trei ani mai tîrziu cetățenii din Cincinnati au propus să se introducă ștampilarea biletelor de cale ferată cu degetul mare, și că un fotograf din San Francisco, numit Tabor, s-a gîndit să-i înregistreze pe emigranții chinezi cu ajutorul amprentelor. Numai acei americani care mai citeau și cîte o carte puteau probabil să-și

amintească o întîmplare ciudată povestită de Mark Twain în *Viața pe Mississipi*. Povestirea se referea la un om numit Ritter a cărui soție și copii fuseseră uciși de un soldat jefuitor în timpul războiului civil. Ucigașul lăsase la locul crimei amprenta însîngerată a degetului mare. Pretinzînd că ghicește în palmă, Ritter a pornit în căutarea vinovatului. Le-a ghicit multor soldați, examinînd totdeauna atent desenul liniilor papilare de la degetul mare, pînă ce a găsit pe omul pe care îl căuta. El explica metoda astfel: „Cînd eram tînăr am cunoscut un bătrîn francez care fusese gardian la o închisoare timp de 30 ani și care mi-a spus că un singur lucru nu se schimbă la om niciodată, din leagăn pînă în mormînt, liniile de pe pulpa degetului mare. Și mai spunea că aceste linii nu erau asemănătoare niciodată la doi oameni. Degetul mare este singurul lucru sigur", spunea el. „Desenul de pe el nu mai poate fi modificat".

Cum de îi venise această idee atît de timpuriu lui Mark Twain, nimeni nu a putut explica. Este vorba de întîmplare, de inspirație sau de simțul de anticipație specific atîtor scriitori în legătură cu descoperirile viitorului!?

Cîțiva șefi de poliție și directori de închisori americane au încercat, încă din 1890, să lichideze confuzia generală în privința evidenței infractorilor prin aplicarea antropometriei lui Bertillon. În 1896, cîteva din aceste persoane oficiale s-au întîlnit din proprie inițiativă la Chicago pentru a discuta posibilitățile de cooperare interstatală în urmărirea infractorilor. La conferință s-a aflat că 150 de forțe de poliție și închisori aveau în orice caz laboratoare antropometrice, printre ele numărîndu-se marile penitenciare de la Sing Sing și Fort Leavenworth.

Dar toți șefii de poliție și directorii de închisori s-au plîns de toată agitația fără rost pe care aceasta o implica și de imprecizia măsurătorilor. Apăruse aceeași dificultate și în Statele Unite ca și în America de Sud și India. Cînd antropometria era pusă în aplicare, fără disciplina de fier a lui Bertillon, posibilitățile de eroare se înmulțeau. Și ceea ce a fost mai surprinzător, a fost știrea că din motive de economie, directorii închisorilor de la Sing Sing și Fort Leavenworth foloseau deținuții la luarea măsurătorilor și ținerea la zi a registrelor. Era firesc ca deținuții să nu fie prea entuziaști de munca lor, mai ales că aceasta, în final, era îndreptată împotriva lor și a camarazilor lor. Ei foloseau orice ocazie pentru a trece în registru măsurători greșite. Fără îndoială că acei reprezentanți ai poliției care se ridicaseră prin propriile lor eforturi deasupra masei de polițiști ar fi păstrat prin forța lucrurilor bertillonaj-ul dacă, cîțiva ani mai tîrziu, nu s-ar fi întîmplat ceva cu totul deosebit la penitenciarul de la Fort Leavenworth.

În primăvara anului 1903, directorul McCloughty de la Fort Leavenworth a primit de la un prieten din Anglia un exemplar din cartea lui Henry, referitoare la dactiloscopie, împreună cu o cutie care conținea un aparat simplu pentru luarea amprentelor. McCloughty a studiat atent cartea lui Henry și s-a apucat să facă experiențe cu o placă de zinc și tuș. Nu a fost deosebit de impresionat.

Cîteva luni mai tîrziu, un negru, Will West, a fost adus la închisoare și dus la biroul de măsurători. În timp ce era fotografiat și cartoteca sa cu măsurători nr. 3246 era completată, gardianul de serviciu a umblat printre fișe pentru a găsi un loc potrivit pentru noua cartotecă. Deodată a tresărit.

„Ei", mormăi el, scoțînd o cartotecă din fișier. „De ce mai ești măsurat a doua oară"?

Omul susținea că nu mai fusese măsurat pînă atunci deoarece era pentru prima dată în închisoare. Gardianul flutură pe sub nasul omului cartotecile cu numerele 3 246 și 2 626 pe care tocmai o găsise în fișier. „Will West și Will West" urlă el. „De două ori. Privește la aceste fotografii. Și fotografia asta este a ta și asta. Și măsurătorile sînt practic aceleași. Tu ești nr. 2626 și ești aici în închisoare de 8 luni. Pe cine încerci să prostești? La grozav truc te-ai mai gîndit ca să scapi de muncă pentru un ceas, două!"

Deținutul se holba uimit la fotografii. El a continuat să susțină că nu intrase în Fort Leavenworth decît cu o oră mai înainte.

Gardianul a blestemat, a amenințat și, în sfîrșit, și-a exprimat nedumerirea față de supraveghetorul de muncă. Răspunsul pe care l-a primit l-a uluit. Will West, deținutul din Leavenworth cu nr. 2626, era în acel moment la locul său de muncă în unul din ateliere și de aceea nu putea fi identic cu Will West, noul deținut măsurat și înregistrat la nr. 3246.

Directorul McCloughty a fost informat și a venit în biroul de măsurători cîteva minute mai tîrziu. A trimis după Will West, cel cu nr. 2626, și l-a confruntat cu noul Will West. Cei doi deținuți semănau atît de bine, ca și cum ar fi fost frați gemeni. McCloughty personal a verificat măsurătorile încă o dată. Nu era adevărat că cele 11 măsurători erau complet identice, așa cum s-a răspîndit zvonul mai tîrziu. Dar diferențele se încadrau atît de bine în limitele de eroare permise de antropometria practică încît McCloughty, în emoția clipei, a exclamat: „Aceasta înseamnă sfîrșitul bertillonaj-ului". A cerut să i se aducă imediat aparatul de luat amprente, le-a dat degetele cu tuș și le-a luat și amprentele. Nu se poate spune că el era un maestru al dactiloscopiei dar nu era nevoie de multă măiestrie în acest caz. Diferențele dintre amprentele celor

doi erau extrem de clare. Arareori a fost demonstrată atît de dramatic superioritatea dactiloscopiei asupra antropometriei. În ziua următoare, McCloughty a renunțat la bertillonaj și a adoptat dactiloscopia, deși biroul federal al închisorilor i-a dat numai șaizeci de dolari pentru a-și procura echipamentul necesar.

Întîmplarea cu cei doi West, care semănau ca două picături de apă, a circulat printre toți șefii de poliție din țară. Bertillonaj-ul primise o lovitură de moarte, dar aceasta nu însemna neapărat victoria imediată a dactiloscopiei. Pentru aceasta era nevoie de un caz senzațional.

Faptul senzațional a fost oferit trei ani mai tîrziu de un simplu polițist care lucra în micul birou de identificare de la sediul agitat de scandaluri al poliției newyorkeze de pe strada Mulberry 300. Acesta era sergentul detectiv Joseph A. Faurot. Și Faurot se ocupase multă vreme cu antropometria fără să aibă succese deosebite. Majoritatea polițiștilor newyorkezi preferau metodele tradiționale de identificare. Acestea fuseseră introduse mai ales de un individ pe care reporterii newyorkezi, — în orice caz acei care aveau o atitudine binevoitoare față de poliție — îl aclamaseră ca pe cel mai mare detectiv din țară, dacă nu chiar din lume. În timpul vieții ziarele făcuseră din inspectorul detectiv Thomas Byrnes o adevărată legendă.

În 1878, după ce Byrnes s-a remarcat prin prinderea unei bande de spărgători de bănci în Manhattan, el a schimbat uniforma lui albastră de polițist cu redingota și jobenul. A devenit șeful departamentului de detectivi al poliției din New York, un departament care pînă atunci fusese copilul orfan al poliției și care se afla într-o situație asemănătoare cu a Scotland Yard-ului la începuturile sale. Byrnes a făcut în această secție — lucru recunoscut chiar de dușmanii săi — o purificare completă și, în 1880, a creat, de fapt, prima divizie de polițiști detectivi din New York, formată din 40 de oameni. Prima sa „lovitură de maestru" a dezvăluit în el pe omul care avea de gînd să se recompenseze pentru îndelungii ani de restriște în care lucrase ca polițist cu un salariu de mizerie. Conștient că bogatul district financiar de pe Wall Street era terenul preferat al hoților și spărgătorilor, și-a instalat nouă oameni într-o cameră de pe Wall Street și a declarat interzisă o anumită zonă, marcată de ceea ce s-a numit „linia morții". Detectivii săi aveau ordin să aresteze pe orice persoană cu antecedente penale care depășea linia zonei interzise din cartierul Wall Street. Magnații finanțelor au fost cu deosebire recunoscători pentru această protecție specială. Amabilul căpitan Byrnes, care în orice caz răspundea de păstrarea legilor și ordinii, își primea onorariul

care îi revenea sub forma unor profituri la bursă. Dar Byrnes nu era interesat numai de bani. Avea şi ambiţia de a egala faimoasa Siguranţă franceză şi Scotland Yard-ul englez. Era înclinat să aprecieze realizările detectivilor săi după numărul arestărilor pe care le făceau şi a criminalilor pe care îi identificau. Aceasta explică motivul pentru care problema identificării i-a atras atenţia în mod deosebit. „Parada" de dimineaţă de pe strada Mulberry era inovaţia lui. La ora 9, în fiecare dimineaţă, toate persoanele arestate în ultimele 24 de ore trebuiau să treacă prin faţa detectivilor lui Byrnes care trebuiau să le memoreze chipurile şi să descopere recidiviştii. Byrnes a instituit, de asemenea, obiceiul de a fotografia pe fiecare criminal. Cei care voiau să se sustragă de la fotografiere erau repede convinşi prin alte mijloace de vînjoşii detectivi ai lui Byrnes. De fapt şi lui Byrnes îi plăcea să le arate vizitatorilor săi o fotografie în care el apărea într-o anumită poziţie studiată, supraveghind procedura „convingerii".

În 1886 a publicat o colecţie de fotografii cu titlul *Infractorii de profesie din America* în care includea fotografiile şi descrierile metodelor de lucru specifice tuturor criminalilor cunoscuţi de ei. Aceasta a fost prima încercare de a publica un material de către poliţie în legătură cu lumea interlopă şi aceasta i-a conferit o reputaţie deosebită lui Byrnes. Amenajase un fel de muzeu, în camera de vizavi de biroul său, pe care îl umpluse cu lucruri care aminteau de evenimentele memorabile din cariera sa şi pe care a numit-o „Camera misterelor". Cu apetitul său deosebit pentru publicitate, avea grijă să arate această cameră ziariştilor şi altor vizitatori. Pereţii camerei erau acoperiţi cu fotografiile tuturor criminalilor pe care îi arestase divizia de detectivi. Avea şi cîteva vitrine de sticlă în care erau expuse instrumentele de lucru ale spărgătorilor : arme, şperacle şi măşti. Din tavan, atîrna frînghia unui călău. Byrnes avea obiceiul să folosească acest „muzeu" drept cameră de interogatorii pentru că acel loc avea un efect descurajant asupra deţinuţilor. Patru ani după ce a fost numit în acest post, declara : „Într-o perioadă de 4 ani, înainte ca eu să devin şef al detectivilor, s-au făcut 1 943 de arestări şi s-au acordat 505 ani detenţie. În 4 ani de cînd am luat eu conducerea s-au făcut 3324 de arestări şi s-au dat 2428 ani de detenţie". Încrederea în sine era copleşitoare. Cînd Scotland Yard-ul încerca în zadar să rezolve crimele comise de Jack Spintecătorul, Byrnes se lăuda că l-ar prinde pe Jack Spintecătorul imediat ce ar apare în New York. În 1894, cînd el a fost implicat într-un scandal referitor la averea imensă pe care o acumulase (apreciată la peste 500 000 de dolari), a parat acuzaţiile declarînd că fusese meritul lui că se acordase 10 000 ani de închisoare criminalilor americani. Aceasta

depășise cu mult tot ceea ce realizase siguranța franceză și Scotland Yard-ul luate împreună.

Totul ar fi mers perfect dacă nu ar fi fost predicile ținute de preotul presbiterian Charles Henry Parkhurst, care, în 1892, a denunțat poliția newyorkeză că scoate profituri de pe urma bordelurilor și jocurilor de noroc. Ca urmare, în 1894 s-a instituit o comisie de anchetă independentă (comisia Lexow) care a început să facă o anchetă în legătură cu această acuzație (era prima din acele comisii care în anii următori aveau să joace un rol important în lupta „pentru o Americă mai curată", împotriva influenței lumii interlope în politică și activitatea poliției). Byrnes a dat comisiei multe explicații complicate cu privire la averea sa, acumulată atît de ciudat. Dar a fost silit să admită că era în obiceiul poliției să tolereze jocurile de noroc și casele de toleranță atît timp cît li se dădea o parte din profit și să le distrugă atunci cînd nu erau plătiți. Ziarul newyorkez *World* comenta că dacă Byrnes nu știuse ce se întîmplă sub propriul lui nas atîția ani, însemna că nu era un detectiv chiar atît de grozav și că nu era în stare „să dea de brînza Limburger și să nu mănînce din ea".

Byrnes, vînător de publicitate, fanfaron și avar și, în ciuda tuturor acestor defecte, un detectiv de prima mînă, a părăsit scena poliției din New York. Succesorul său, căpitanul McClusky a reorganizat departamentul de detectivi dar a păstrat metodele de identificare ale lui Byrnes, ca dealtfel și succesorii săi, în afară de experimentele eșuate cu bertillonaj-ul. În 1904, totuși, comisarul de poliție McAdoo a auzit de întîmplarea de la Fort Leavenworth și a hotărît să cerceteze problema dactiloscopiei, astfel încît New York-ul să nu rămînă în urmă, în privința celor mai noi tehnici criminalistice. Sergentul detectiv Joseph A. Faurot a fost trimis la Londra să se informeze și specializeze la Scotland Yard.

În primăvara anului 1904, Faurot a plecat la Londra. Inspectorul șef Collins s-a dovedit a fi un bun profesor. Dar cînd Faurot s-a reîntors la New York, McAdoo nu mai era comisar de poliție. Succesorul lui nu se gîndea prea mult la probleme științifice. El l-a sfătuit pe Faurot, ca, în propriul lui interes, să-și scoată ideile despre amprente din cap. Dar Faurot fusese captivat la Londra de ideea introducerii dactiloscopiei și a început să experimenteze pe cont propriu, așa cum făcuse Vucetich cu mulți ani în urmă. El a început să ia amprentele arestaților pe care îi înregistra într-un sistem destul de curios alcătuit prin combinarea metodelor lui Byrnes și Bertillon. Chiar cînd a fost scos din birou și trimis să patruleze pe străzi, nu a uitat de experiența sa londoneză. Și-a făcut o colecție particulară de amprente. În 1906 a apărut o șansă unică.

Către miezul nopții, în ziua de 16 aprilie 1906, Faurot, aflat în patrulă, a ajuns la celebrul hotel, vestit în întreaga lume, Waldorf-Astoria. S-a decis să inspecteze amănunțit clădirea pentru că, din cauza bogaților clienți, acest loc exercita o atracție magnetică asupra hoților și spărgătorilor din New York. Pur și simplu datorită norocului, la etajul al treilea, Faurot a dat peste un bărbat în haine de seară dar desculț, strecurîndu-se din apartamentul unui alt locatar. În ciuda protestelor individului, Faurot l-a arestat și l-a dus la sediul poliției. Dar omul continua să protesteze. El i-a informat că se numea James Jones, că era un cetățean britanic respectabil și că avusese o mică aventură sentimentală și că asta nu era treaba poliției. A insistat să-l vadă pe consulul britanic și l-a amenințat pe Faurot că va suferi cele mai neplăcute consecințe dacă nu era eliberat de îndată.

Arestatul era atît de sigur pe el, încît colegii lui Faurot l-au sfătuit să-i dea drumul pentru a evita să aibă necazuri fără rost. Dar instinctul lui Faurot, așa cum va spune el mai tîrziu, l-a determinat să acționeze altfel. A luat amprentele lui Jones și a expediat o copie a lor inspectorului Collins de la Scotland Yard. Au urmat 14 zile de îndoială și nesiguranță.

La 1 mai a primit răspunsul de la Londra. Conținea amprentele lui Jones și o copie a unei cartoteci dactiloscopice a Scotland Yard-ului. În scrisoarea ce le însoțea se afirma : „Amprentele lui James Jones sînt identice cu amprentele din cazierul nostru ce aparțin lui Daniel Nolan, alias Henry Johnson, cu cazier și condamnat la noi de 12 ori pentru furturi în hotele și care este căutat de poliție pentru că a prădat casa unui binecunoscut scriitor și pentru furtul a 800 lire... Sînt suspiciuni și aici că Johnson a fugit în Statele Unite". În scrisoare se mai aflau incluse două fotografii care erau fără îndoială ale omului arestat de Faurot.

Confruntat cu raportul de la Londra, Jones a recunoscut că era aceeași persoană cu Henry Johnson și Daniel Nolan și a mărturisit că era autorul cîtorva furturi de la hotelul Waldorf-Astoria. De data aceasta a fost condamnat la 7 ani închisoare, condamnarea cea mai lungă de pînă atunci. Ziarele newyorkeze au relatat cazul neobișnuit rezolvat de Faurot sub titluri ca : *Poliția învață de la indieni.* Pentru prima dată reporterii rubricilor de criminalistică și-au dat seama că dactiloscopia nu era un procedeu ineficient și ezoteric. Relatarea cu privire la demascarea hoțului din hotel a fost tipărită de ziarele din întreaga țară. Cu toate acestea, au mai trecut patru ani pînă ce dactiloscopia a fost pe deplin recunoscută în orașul New York.

Cu acest mare succes la activul lui, Faurot a mai prins curaj. Reporterii veneau regulat la el ca să-l întrebe dacă nu mai avea de relatat vreo întîmplare. În 1908, a avut în sfîrșit de relatat o întîmplare senzațională. Corpul plin de sînge al unei fete frumoase a fost găsit într-o casă cu camere de închiriat de pe strada 118 Est. Ea s-a dovedit a fi Nellie Quinn, soră la Walfare Island. Cînd Faurot a ajuns în cameră, un roi de reporteri erau deja acolo. Pe atunci nu existau reguli care să interzică atingerea obiectelor de la locul faptei de către alte persoane în afară de polițiști, așa că reporterii umblaseră prin toată camera, căutînd probe. Majoritatea obiectelor din cameră erau aproape pline de amprentele reporterilor. Dar cînd, în sfîrșit, Faurot s-a uitat sub patul femeii moarte a descoperit o sticlă goală de whisky care scăpase atenției reporterilor. Erau amprente și pe ea. Faurot a luat amprentele cadavrului. Ele nu corespundeau cu acelea de pe sticlă.

Nellie Quinn avusese relații cu cîțiva tineri. Faurot i-a căutat pînă ce a dat de un instalator numit George W. Cramer. El a comparat amprentele tînărului cu acele de pe sticlă și și-a dat imediat seama că el era făptașul. Speriat, Cramer a mărturisit că o omorîse pe fată la beție, într-o criză de furie.

Așa cum am mai spus, au mai trecut cîțiva ani pînă ce dactiloscopia a fost pe deplin acceptată și acest lucru s-a întîmplat de fapt în 1911. În acel an, în luna mai, un spărgător celebru, numit Caesar Cella, a fost judecat de un tribunal newyorkez. A fost acuzat că spărsese un magazin de pălării din centrul orașului. Prietenii săi au adunat suma de 3000 dolari pentru apărare și avocații au prezentat în instanță nu mai puțin de 5 martori care să confirme alibiul clientului. Acești martori au jurat că în noaptea spargerii, Cella se dusese la hipodrom iar după aceea mersese acasă cu soția și nu părăsise casa pînă dimineața. Toate eforturile procurorului de a-i face pe martori să se contrazică au eșuat. În sfîrșit, mai exista o singură cale de a-l condamna pe Cella. Procurorul a chemat pe Faurot la banca martorilor. Și curtea a auzit următoarea depoziție: Faurot descoperise amprentele cîtorva degete murdare pe fereastra magazinului prin care pătrunsese spărgătorul. Faurot fotografiase amprentele, le-a căutat și în fișierul său și le-a găsit. Ele aparțineau lui Cella.

Pentru prima dată în Statele Unite, amprentele au fost prezentate în instanță ca unice dovezi incriminatorii într-un caz în care aparent exista un alibi perfect. Un judecător care nu auzise niciodată de dactiloscopie și cu niște jurați care erau tot atît de ignoranți în astfel de probleme erau puși să decidă cîtă valoare poate fi atribuită unei astfel de dovezi. Nici nu și-a terminat Faurot depoziția, că avocatul apărării s-a ridicat și, plin de indignare, s-a pregătit să-și bată joc de Faurot și de proba lui de ultima modă. Știa că membrii juriului, cu dezgustul lor față de tot ce se pretindea a fi științific, vor fi de partea lui. Cu 5 ani în urmă Faurot ar fi cedat fără a răspunde unui astfel de atac. Dar acum

era pregătit. Ca și Collins înaintea lui, avea la îndemînă fotografii mărite și stătea pregătit lîngă „armele" sale. Cu toate acestea, cînd a părăsit banca martorilor nu era sigur dacă reușise să impresioneze juriul. Mare i-a fost surpriza cînd judecătorul a strigat cu asprime : „Stai", și a ordonat personalului tribunalului: „Duceți-l pe acest om în biroul meu și țineți-l acolo sub pază".

Îndată ce ușa sălii în care se ținea procesul s-a închis în spatele lui Faurot, judecătorul, a cărui nume din nefericire nu s-a păstrat, a cerut ca cincisprezece oameni din publicul din sală și din personalul tribunalului să iasă în față. I-a cerut fiecăruia să-și lase amprenta degetului arătător drept pe una din ferestrele camerei și să țină bine minte unde a lăsat semnul. Unuia dintre cei cincisprezece i s-a cerut să-și mai lase amprenta indexului și pe sticla de pe masa judecătorului. După ce au terminat, cei 15 și-au reluat locurile, iar Faurot a fost adus din nou în sală. „Acum", spuse judecătorul cu o voce prevestitoare de rău, „arată-ne care dintre amprentele de pe fereastră corespunde cu amprenta lăsată pe sticla de pe birou".

În timp ce membrii juriului se uitau la el cuprinși de uimire, Faurot s-a apucat să examineze amprentele cu lupa. În patru minute a dat răspunsul corect. Un murmur de admirație, ca și cum s-ar fi asistat la trucul unui magician, străbătu asistența. O parte din public chiar a bătut din palme. Cella a discutat cu avocatul său. Cîteva minute mai tîrziu, avocatul e anunțat că Cella cerea permisiunea să-și schimbe depoziția și să recunoască că este vinovat (în speranța, desigur, a unei pedepse mai blînde). Cella a mărturisit că el a așteptat ca soția lui să adoarmă și apoi s-a strecurat din casă, a comis spargerea și apoi s-a întors lîngă soția lui care dormea, fără să o trezească.

Acest proces a fost nu numai un moment istoric dar și un eveniment de un autentic senzațional. Pentru prima dată un judecător american a acceptat amprentele ca probă. Ziarele au popularizat întîmplarea în toată țara, astfel încît și șefii poliției din cele mai mici orașe au auzit de ea.

Evenimentele din 1911 au fost, fără îndoială, numai un început modest. Cele mai bune colecții de amprente de la New York, Chicago, Fort Leavenworth, sau Sing Sing nu aveau nici o valoare atît timp cît cele mai multe forțe polițienești nu aveau fișiere cu amprente și atît timp cît nu exista o cooperare în activitatea de identificare care să poată să acopere întreaga suprafață a Statelor Unite. Judecătorii americani au luat o hotărîre în favoarea infractorilor notorii care au protestat că amprentarea forțată însemna o violare a libertății personale. De abia în 1928, statul New York a hotărît că amprentarea persoanelor arestate era legală. Timp de mai mult de un deceniu, nenumărate crime au rămas nerezolvate din cauza

că organizațiile polițienești erau ori incapabile să folosească dactiloscopia, ori o ridiculizau, așa cum făceau cu toate „metodele științifice". Pe de altă parte, oportuniștii, care au sesizat viitorul și importanța amprentelor digitale, și-au oferit serviciile lor poliției, avocaților apărării, procurorilor de districte și adesea pretindeau că sînt experți chiar cînd nu posedau nici cele mai rudimentare cunoștințe asupra acestei metode. Au existat, de asemenea, și detectivi lipsiți de scrupule care falsificau amprentele sau foloseau ștampile de cauciuc pentru a le planta la locul delictelor în scopul incriminării persoanelor indezirabile.

În ciuda succeselor lui Faurot, perspectivele dactiloscopiei păreau tot atît de vagi ca și problema generală a combaterii crimei. Pentru ca sistemul dactiloscopiei în identificare să devină cu adevărat eficient era necesară o forță de poliție centralizată.

Este semnificativ că, în 1905, Președintele Theodore Roosevelt, fost comisar de poliție la New York, a luat o primă măsură în scopul creării unei autorități centrale care să se ocupe de problema violării legilor federale. Roosevelt se familiarizase cu condițiile de muncă ale organizațiilor polițienești de pe o mare întindere a țării din perioada cînd a lucrat la poliția newyorkeză. În timpul președinției sale, din 1901 pînă în 1908, el a dus o luptă aprigă împotriva escrocilor care puneau stăpînire pe mari suprafețe din pămînturile guvernului, în înțelegere cu funcționarii guvernamentali. Dar ministrul de justiție, Charles Joseph Bonaparte, nu a putut găsi nici un detectiv care să descopere aceste uriașe fraude. În cadrul guvernului federal, numai Departamentul poștelor și finanțelor avea detectivi în serviciul său. Încă din timpul războiului civil aceștia erau folosiți în scopul combaterii jafurilor asupra poștei și luptei contra falsificatorilor. Ministrul justiției, Bonaparte, s-a văzut obligat să împrumute cîțiva detectivi de la Departamentul finanțelor. Dar traficanții de influență, sprijiniți de bogătașii necinstiți, aveau suficientă trecere în rîndurile membrilor Congresului ca să treacă o lege care interzicea Departamentului justiției să facă așa ceva. Furios, Roosevelt a acuzat Congresul că face „comisioane" lumii interlope. În 1905, Președintele i-a dat instrucțiuni lui Bonaparte să înființeze un grup de detectivi bine pregătiți în propriul său departament, care să fie subordonați numai Ministrului justiției. Acest grup de detectivi a fost numit Biroul de investigație.

Timp de un deceniu, acest birou a existat mai mult formal. Oameni imuni la corupție erau greu de găsit în Washington. În anii de după primul război mondial, Biroul părea că e condamnat să se scufunde în propria-i mlaștină creată de mită, de goană după funcții și incompetență. Nepotismul și pilele au adus în fruntea biroului oameni ca William J. Burns, șeful unei organizații particulare destul de controversate, numită Agenția internațională de detectivi William J. Burns. Nici Burns și nici prietenii lui nu și-au pierdut cumpătul cînd au fost acuzați în mod deschis că mituiesc martorii și membrii juriilor.

În 1924, Președintele Calvin Coolidge a numit, în sfîrșit, în funcția de Ministru al justiției pe incoruptibilul Horlan Fiske Stone din Noua Anglie (mai tîrziu numit judecător principal al Curții Supreme). Stone l-a înlăturat pe Burns și a numit ca șef al Biroului de investigații pe un avocat de 29 de ani. Numele lui era J. Edgar Hoover. Hotărît să smulgă din rădăcini sursele corupției, Stone i-a dat lui Hoover deplină autoritate să o rupă cu politicienii și să concedieze pe toți angajații pătrunși în birou prin sprijinul acestora. De atunci încolo, membrii Biroului urmau să provină numai din rîndul avocaților și experților contabili. Fiecare dintre ei trebuia să aibă un caracter impecabil. Expertiza competentă și cinstea personală urmau să constituie fundamentele Biroului.

Stone făcuse o alegere bună. Hoover avea și hotărîrea dar și priceperea și răbdarea de a cultiva astfel de virtuți noi, ieșite din comun, ca buna pregătire de specialitate, eficiență, cinstea, la un grup de oameni care pînă atunci își băteau joc de astfel de calități. Provocat și atacat, Hoover a reușit totuși să realizeze miracolul constituirii unui centru de activitate criminologică precisă, care domina haosul din organizațiile polițienești americane. Hoover avea răbdare și nu a încercat să pătrundă brutal în atribuțiile păzite cu multă grijă de organizațiile polițienești statale și urbane. Lucra încet, astfel încît să permită realizărilor organizației sale să vorbească pentru el. Opinia publică agitată din cauza gravelor delicte și marilor scandaluri devenea din ce în ce mai indignată de îndrăzneala lumii interlope și de ineficiența poliției. Hoover își dădea seama că toți acești factori acționau în favoarea lui. Pe măsura trecerii timpului, Congresul a votat legi care asigurau o bază legală de existență Biroului Federal de Investigații, așa cum era numită acum organizația, astfel încît să poată acționa în toate statele. Din ce în ce mai multe delicte erau trecute în categoria delictelor statale și deci sub jurisdicția F.B.I.-ului.

Prima măsură importantă luată de J. Edgar Hoover, după numirea sa, se referea la identificarea delincvenților. Aceasta avea ca intenție depășirea unui obstacol principal în identificare, prin eliminarea situației existente în care cazierele de amprente erau împrăștiate în toată țara. Mai întîi, cazierele penitenciarelor federale, ca acelea de la Fort Leavenworth, au fost transferate la Washington. Dar aceasta nu a constituit o dificultate. S-a dovedit mult mai dificilă încercarea F.B.I.-ului de a obține cazierele agențiilor urbane statale și federale care adaptaseră dactiloscopia încă din 1911. Mult timp ostilitatea lor față de această organizație centrală a fost de nebiruit. În sfîrșit, în 1930, Congresul a autorizat pe Hoover să înființeze un birou de identificare care să aibă în vedere întreaga țară.

În acel moment, s-a făcut un mare salt. Luase ființă un serviciu de identificare de vaste proporții care funcționa cu o precizie pe care observatorii europeni ai inovațiilor din poliția ame-

ricană ar fi crezut-o de neatins. Statele Unite deveniseră o arenă uriaşă de experimentare în domeniul dactiloscopiei şi, în această arenă, metoda a primit o confirmare la care nici pionierii dactiloscopiei nu ar fi sperat, în visurile lor cele mai îndrăzneţe.

• • •

Istoricii şi sociologii nu vor cădea niciodată de acord asupra unei explicaţii în legătură cu uriaşul val de crime în care s-au prăbuşit Statele Unite între 1924 şi 1936. Evenimentele din America din acea perioadă au eclipsat, în privinţa masivei criminalităţi, orice altă experienţă similară prin care trecuse Lumea Veche şi Nouă. O perioadă de timp, s-a părut că întreaga structură socială a Statelor Unite era ameninţată şi că plaga criminalităţii făcuse paşi mari în lupta de a lua prin forţă puterea, în multe oraşe şi state.

Situaţia era, fără îndoială, alarmantă. În 1926, statistici greşite şi incomplete indicau mai mult de 12 000 de omucideri. În 1933, statistici la fel de incomplete indicau 1 300 000 de delicte serioase în care erau incluse jafurile şi crimele, dintre care 2/3 au rămas nepedepsite. În 1934 au fost înregistrate 46 614 jafuri, 190 389 spargeri, 142 823 furturi serioase şi 380 000 de furturi obişnuite. Se estima că numărul crimelor în care se folosiseră arme depăşea numărul soldaţilor americani care luptaseră în primul război mondial. Contrabandiştii de băuturi spirtoase organizau fabricarea, contrabanda şi distribuţia alcoolului pe o scară gigantică. Ei îşi asigurau protecţia prin plăţi substanţiale oferite poliţiei, procurorilor districtuali şi agenţilor federali care aveau obligaţia să traducă în viaţă prohibiţia.

Opinia publică americană, care se arătase excesiv de tolerantă în problemele corupţiei politice şi a poliţiei, a reacţionat cu totul diferit la creşterea valului de delincvenţe a lumii interlope. Sprijiniţi de opinia publică, J. Edgar Hoover şi F.B.I.-ul au putut să avanseze mult pe frontul larg al luptei împotriva delincvenţei. Arma cea mai aprigă în această luptă era dactiloscopia. Într-o ţară în care era foarte uşor să-ţi iei un nume fals, în care nu existau acte de identitate, nici birouri de înregistrare a locuitorilor sau rapoarte ale hotelurilor cu privire la persoanele în tranzit, criminalii aveau o libertate de mişcare necunoscută în Europa. Amprentarea devenise singurul mijloc de identificare. Numărul gangsterilor identificaţi de serviciul de identificare F.B.I. a ajuns în curînd la cîteva mii. Verificarea sistematică a amprentelor funcţionarilor publici a avut ca rezultat demascarea a nenumăraţi recidi-

viști. Din ce în ce mai multe delicte erau rezolvate pe baza amprentării. Dactiloscopia nu-și dovedise niciodată atît de mult valoarea ca în incidentul de la 6 ianuarie 1934, care a dezlănțuit un întreg lanț de evenimente dramatice.

În dimineața acelei zile, trei agenți ai F.B.I.-ului și sergentul Healy de la Poliția din Chicago s-au ascuns într-un bungalov în Bellwood. Timp de 4 ore au stat în așteptare, cu pușile mitraliere pregătite, pentru a captura pe șeful unei bande de gangsteri, numit Jack Klutas, cunoscut și sub numele de „Frumosul Klutas". Klutas era un gangster mai sofisticat decît alții. Fostul student de la Universitatea din Illinois se specializase în răpiri și șantaje asupra personalităților din lumea interlopă care, cu siguranță, gîndea el, nu vor apela la ajutorul F.B.I.-ului. Dar, pe la începutul lui ianuarie, un membru al bandei, Julius Jones, a dezvăluit poliției ascunzătoarea lui Klutas, bungalovul din Bellwood.

Așteptarea de patru ore a fost răsplătită. Către seară, Klutas s-a îndreptat spre bungalov cu mașina. Ieșind din mașină, s-a îndreptat spre ușa din față, a deschis-o dar s-a trezit holbîndu-se la butoiașele cu gloanțe ale celor patru puști mitraliere. A încercat să-și scoată pistolul, dar Healy a fost mai iute. O rafală a mitralierei l-a doborît pe frumosul Jack.

Era un lucru obișnuit ca polițiștii să ia și amprentele gangsterilor decedați pentru a ști cu exactitate numele care trebuiau șterse de pe lista lungă a delincvenților încă căutați de poliție. Dar polițistul care se ocupa de luarea amprentelor rămase perplex privind la mîinile lui Klutas. Ceva era în neregulă. Puțin mai tîrziu își dădu seama despre ce era vorba. Degetele lui Klutas nu aveau amprente !

Ne amintim că imediat după anul 1900, cînd dactiloscopia era încă un domeniu nou și controversat, oponenții ei au argumentat frecvent împotriva metodei, spunînd că delincvenții ar putea să-și schimbe sau să-și distrugă liniile papilare ale pulpei degetelor. Multă vreme nu s-a mai auzit nimic despre aceasta, întrucît delincvenții europeni nu au făcut astfel de încercări. Dar atunci, în ianuarie 1934, pericolul uitat devenise o realitate. Era dactiloscopia în fața unui dezastru, chiar acum în clipa în care nimeni nu se mai îndoia de eficiența ei ? Dovedea cazul Jack Klutas că amprentele puteau într-adevăr să fie șterse ? Ori era oare posibil ca, în ciuda tuturor așteptărilor, să existe oameni fără creste papilare ?

S-a trimis urgent un raport la Washington. J. Edgar Hoover personal a fost informat în legătură cu alarmantele știri. A ordonat imediat ca specialiștii de la Universitatea Northwestern să examineze cu atenție degetele cadavrului.

Au urmat două zile de așteptare înfrigurată. Rezultatele examinării au avut darul de a liniști enorm pe toți cei implicați. Jack Klutas ceruse unui medic necunoscut să-i înlăture pielea de pe pulpele degetelor, ca să evite identificarea în caz de arestare. Dar, așa cum se prezisese cu decenii în urmă în Europa, pielea nouă care creștea peste răni conținea vechile linii papilare, totuși distincte. Se reafirma încă o dată justețea principiului pe care se baza dactiloscopia.

Cîteva săptămîni mai tîrziu, în mai 1934, banda Barker — Carpis care opera în jurul orașului Chicago era atît de supusă presiunilor agenților F.B.I., încît Kate Barker a decis că ar fi bine să se „dea la fund" pentru o vreme. Membrii bandei s-au despărțit, și-au vopsit părul și au început să poarte ochelari fumurii. Karpis și Freddy Barker s-au decis să facă un pas mai departe, hotărîndu-se să-și schimbe amprentele. Un prieten din lumea interlopă le recomandase un chirurg pe nume dr. Joseph P. Moran care își desfășura activitatea la hotelul Irving Park. Moran, absolvent al școlii medicale din Tufts, se remarcase în primul război mondial, dar după aceea căzuse pradă tentației de a se îmbogăți repede. Fără să se gîndească prea mult, s-a apucat să facă avorturi. Arestat și condamnat în 1928, și-a ispășit pedeapsa în închisoarea Joliet, unde l-a întîlnit pe Olly Berg, un gangster celebru. Datorită legăturilor lui Berg cu anumiți oameni politici și cu poliția, doctorului Moran, după eliberare, i s-a dat din nou dreptul de a practica medicina. Judecînd lucrurile după aparențe, Moran era un medic ca oricare altul, cu deosebire că pacienții lui erau gangsteri răniți în ciocnirile cu poliția sau cu rivalii. Pe mulți a putut să-i scoată din încurcătură. Cadavrele celor care decedau erau aruncate în canalul de epurare din Chicago sau în lacul Michigan. Moran lua onorarii exorbitante, dar se ruinase complet din cauza alcoolului și morfinei, astfel încît, în 1934, era practic o epavă. Cu toate acestea, Carpis și Freddy Barker s-au dat pe mîinile lui.

Moran le-a subțiat pulpa degetelor pînă ce ei au început să urle de durere. Kate Barker și-a îngrijit băieții în ascunzătoarea ei timp de patru săptămîni, alinîndu-le durerile cu doze mari de morfină. La sfîrșitul lunii, cei doi au descoperit, spre groaza lor, că toată suferința le-a fost inutilă. Pe măsură ce rănile se cicatrizau, vechile creste papilare apăreau din nou. La scurt timp după aceea, dr. Moran, beat mort, a fost luat la o plimbare cu barca pe lacul Michigan. Nu s-a mai întors la mal niciodată.

Puțin mai tîrziu, în mai 1934, John Dillinger, alt gangster, trebui să se ascundă pentru o vreme. Avînd însă un temperament extrem de agitat, nu a putut sta multă vreme fără să iasă la lumină. Împins de dorința de a vedea cel puțin un film, s-a decis

să-şi schimbe înfăţişarea ca să poată ieşi la plimbare. Dar pentru că amprentele l-ar fi putut trăda dacă era prins într-o razie de rutină a poliţiei, s-a hotărît să-şi schimbe şi amprentele. Un avocat lipsit de scrupule, Louis Piquett, i-a luat 5 000 de dolari ca să-l prezinte la doi chirurgi care erau gata să-i facă o operaţie plastică. Aceştia erau doctorul Wilhelm Loeser, german de origine şi doctorul Harold Cassedy. La 27 mai, l-au operat pe Dillinger într-o ascunzătoare cedată cu 40 dolari pe zi de un fost traficant de alcool. Dillinger a fost pe punctul de a muri din cauza unui accident din timpul anesteziei. La aceasta, s-a adăugat dezamăgirea lui în legătură cu rezultatele operaţiei, care l-a făcut ca la prima criză de furie oarbă să-i ameninţe pe cei doi medici cu mitraliera. După acest incident, care i-a mai atenuat zelul, doctorul Loeser s-a gîndit că e mai bine să evite neplăcerile cu un astfel de pacient dificil. În locul operaţiei a încercat o altă metodă, arzînd pulpele degetelor cu un acid pînă ce crestele papilare au dispărut. Dar cînd Dillinger a fost încolţit şi împuşcat de agenţii F.B.I.-ului în faţa teatrului Biograph din Chicago, la 22 iulie 1934, crestele papilare erau din nou clare. Aceasta era încă o dovadă că liniile papilare erau într-adevăr imuabile.

Era această dovadă concludentă ? În octombrie, un poliţist din Chicago, patrulînd într-un cartier al oraşului, a dat de un cadavru ciuruit de gloanţe. I-a recunoscut chipul. Mortul era Gus Winkler, căutat pentru crimă şi pentru jaful unei bănci şi a poştei. Ca şi în cazul lui Klutas, poliţia i-a luat ca de obicei amprentele şi le-a trimis la biroul de identificare. Acolo a apărut surpriza. Degetele lui Winkler aveau creste papilare normale, dar ele nu conduceau la secţiunea din cazier unde ar fi trebuit să se afle cartoteca fostului condamnat. Ele nu duceau nicăieri. Desenul crestelor papilare de la degetul mijlociu al mîinii stîngi era cu totul diferit de amprenta din cazier. Totuşi Winkler era prea cunoscut pentru a fi confundat. Pentru a doua oară Washington-ul a intrat în alarmă. Ce se întîmplase ? Exista vreo metodă care să poată schimba amprentele şi să submineze acest sistem construit cu atîta grijă ? Răspunsul Washington-ului indica cît de serios fusese luată problema acolo pentru că se primise ordinul ca această constatare să fie ţinută secret şi, ca şi în cazul lui Klutas, să fie consultaţi chirurgii şi dermatologii.

De data aceasta investigaţiile medicilor au durat mai mult timp. În sfîrşit, o autoritate în dactiloscopie a dat o explicaţie. Amprentele de pe cartoteca originală a lui Winkler prezentau două formaţiuni delta pe degetul mijlociu stîng. Acum, pe locul unei formaţiuni delta era doar o cicatrice. Chirurgul necunoscut sau persoana care

îl operase pe Winkler se mulțumise să schimbe numai un detaliu de pe amprentă și, procedînd astfel, semănase mai multă consternare decît toți ceilalți medici care înlăturaseră întreaga piele de pe pulpa degetului sau care folosiseră acizi corozivi.

Problema a fost rezolvată. În viitor, cazurile de acest fel urmau să fie examinate imediat dacă nu prezintă zgîrieturi pe amprentă. Dar metoda aplicată în cazul Winkler era atît de ingenioasă încît reprezentanții F.B.I.-ului s-au întîlnit cu chirurgi și dermatologi vestiți pentru a discuta posibilitățile de alterare a crestelor papilare. Conferința a avut loc cu ușile închise. Doctorul Howard L. Updegraff, chirurg la Spitalul Lebanon din Hollywood a întreprins o serie de experiențe. Ele au dovedit că chiar metoda folosită în cazul lui Winkler avea numai un efect temporar. În ultimă instanță, modelul format de crestele papilare se refăcea. Era o singură modalitate de a schimba amprentele pentru totdeauna : aceea de a transplanta piele de pe palmă pe pulpa degetelor. Pielea grefată trebuia să provină de la același pacient. Transplantul și vindecarea durau aproximativ o lună și erau practic fără dureri. Totuși metoda nu reprezenta un pericol pentru serviciul de identificare, întrucît grefa lăsa totdeauna cicatrice și rupturi ale crestelor papilare la marginea pulpelor degetelor și aceste semne erau perfect scoase în evidență cînd degetele erau bine date cu cerneală și pulpa degetului era rulată cu atenție. Era însă necesar să se dea explicații funcționarilor de la serviciile de identificare despre existența acestei posibilități. Cicatricele din părțile corpului de unde se transplanta pielea ofereau dovezi în plus că se executase o operație de chirurgie plastică.

Au mai trecut cîțiva ani pînă ce au fost descoperite astfel de tentative. În jurul anului 1941, valul luptei deschise cu gangsterii s-a mai atenuat, dar au apărut forme mai ascunse și subtile de gangsterism, mai ales în domeniul marilor tranzacții ale afaceriștilor. La 31 octombrie 1941, în vecinătatea localității Austin din Texas, poliția a arestat un bărbat înalt, blond și destul de inteligent, care-și dădea numele de Robert Pitts și care nu avea asupra lui adeverința de recrutare. A fost dus la Austin pentru a i se verifica identitatea. Un funcționar de la biroul de dactiloscopie a rulat degetele lui Pitts pe obișnuitele foi de comparație, a rulat degetele de la o mînă și apoi de la cealaltă. Apoi a ridicat privirea împietrit. Pe chipul arestatului văzu o expresie de dispreț. Individul nu avea nici o urmă de creste papilare pe pulpele degetelor. Toate încercările de a-i lua amprentele au fost zadarnice.

Trecuseră 7 ani de cînd F.B.I.-ul fusese pus în încurcătură cu cazul Winkler. Dar de atunci, multe cercetări științifice fuseseră realizate. Washington-ul a cerut fișele de comparație și cicatricele

transplantului de piele au fost descoperite de îndată. Pitts a fost în continuare reținut. S-a dat ordin să i se cerceteze corpul pentru a se găsi cicatricele. În cîteva ore rezultatele au și sosit la Washington. Pe ambele părți ale pieptului au fost găsite grupuri de cîte cinci cicatrice. Fără îndoială că de acolo se luase pielea pentru a fi transplantată pe pulpele degetelor. Dar cine era Pitts? Ce criminal înrăit era ca să ia astfel de măsuri drastice pentru a-și ascunde identitatea? Care era numele lui adevărat? Unde se născuse? Unde fusese la 1 mai 1934, la 1 septembrie 1939 și la 15 iulie 1937? Cine era chirurgul? Unde locuia? Pitts refuza să vorbească. El era evident convins că-și acoperise cu succes urmele și la toate întrebările răspunsul lui era un rîs sarcastic.

F.B.I.-ul a verificat listele infractorilor căutați și a deținuților evadați. Ei au răsfoit dosarele tuturor spargerilor, atacurilor și crimelor nerezolvate. Cu 9 ani în urmă, un bărbat de 23 de ani numit Robert J. Philipps fusese arestat în Virginia pentru furt de automobile. Descrierea, fotografia și vîrsta coincideau perfect cu acelea ale lui Pitts. După aceea, Philipps, de fiecare dată identificat prin dactiloscopie, fusese arestat de nenumărate ori sub diferite nume false pentru jaf înarmat și-și executase pedeapsa la Atlanta și Alcatraz. Ultima dată fusese arestat la 22 martie 1941, la Miami, dar fusese eliberat din lipsă de probe. Dacă Pitts era aceeași persoană cu Philipps, atunci transplantul fusese făcut între 28 martie și 31 octombrie 1941, ziua cînd fusese arestat. Agenții F.B.I.-ului au interogat deținuții care stătuseră în celulă cu acest condamnat cu multe nume. Unul dintre ei a început să „ciripească". Își amintea că discutase despre un medic care era dispus să-i ajute în caz de urgență. „Doc" Brandenburg locuia undeva în New Jersey. Într-adevăr, doctorul Leopold William August Brandenburg a fost găsit în Union City, statul New Jersey. Era un bărbat extrem de gras, ai cărui ochi mici erau aproape pierduți în straturile de grăsime; purta ochelari fără ramă, avea o înfățișare bolnăvicioasă și șchiopăta ușor. Brandenburg fusese arestat de cîteva ori. O dată pentru un avort ilegal și altă dată pentru participare la un atac al poștei, care se soldase cu un cîștig net de 100 000 dolari. Doctorul a recunoscut că Robert Pitts era de fapt Robert J. Philipps și că acesta venise la el în mai 1941 pentru a-și modifica amprentele. Brandenburg făcuse transplantul acasă, luînd degetele fiecărei mîini pe rînd. Timp de trei săptămîni, Pitts a trebuit să-și țină degetele unei mîini pe locul transplantului de pe piept pînă ce pielea a crescut peste degete. Apoi pielea a fost scoasă de pe piept și amprentele „modelate" pentru un timp. Pitts și medicul au primit lungi pedepse penitenciare.

Acest caz a fost ultima încercare din partea unui delincvent de a „înșela" natura și dactiloscopia. Între timp serviciul de identificare de la F.B.I. se mărise extraordinar de mult și devenise cu rapiditate serviciul cel mai mare și mai eficient din lume. În 1956, cazierul de amprente din Washington număra mai mult de 141 231 713 cartoteci. Un fișier special conținea numai amprentele unui singur deget în loc de amprentele tuturor degetelor, fapt ce făcea posibilă identificarea atunci cînd numai o singură amprentă se găsea la locul faptei. Adeseori numai fragmente de amprente puteau fi identificate. Cu ajutorul calculatoarelor, orice cartotecă poate fi selecționată din cîteva milioane, în cîteva minute. Nenumăratele experiențe ale F.B.I.-ului au confirmat principiul că fiecare ființă umană are pe pulpa degetelor din naștere semne speciale a căror caracteristică esențială e unicitatea și nerepetabilitatea.

Ceea ce este mai semnificativ probabil este faptul că J. Edgar Hoover a reușit să materializeze visul sărmanului Vucetich de a se face amprentarea universală. Chiar la națiunea care ține cu atîta fermitate la principiul libertății individuale, răbdarea și apelurile la rațiune ale lui Hoover au dat roade. Cooperarea a numeroase instituții oficiale a dus la una din cele mai remarcabile victorii ale dactiloscopiei. Din totalul de 141 231 713 cartoteci cu amprente aflate în dosare, în 1956, nu mai puțin de 112 096 777 nu aparțineau delincvenților, ci unor cetățeni respectabili cu domiciliul permanent sau temporar în U.S.A., care nu au avut niciodată vreun incident cu legea. Acest cazier, care este într-adevăr enorm, dar nu complet, lărgește sfera utilizării serviciului de identificare dincolo de limitele criminalisticii. Serviciul și-a dovedit eficacitatea de neevaluat în cazul identificării victimelor accidentelor, dezastrelor naturale și războiului.

* * *

Utilitatea unei astfel de înregistrări generale a fost demonstrată, cu deosebire, după sfîrșitul celui de-al doilea război mondial. Schimbăm din nou scena și ne reîntoarcem peste Atlantic, în Marea Britanie. În noaptea de 14 mai 1948, s-a comis o crimă asupra unei paciente internate la secția de pediatrie a spitalului din orașul Blackburn din comitatul Lancashire.

Crima de la spital se adăuga la altele două care nu fuseseră încă rezolvate. Cu siguranță că opinia publică va protesta și va cere acțiuni mai energice din partea poliției.

În dimineața zilei de 15 mai, inspectorul șef Captick de la Scotland Yard și doi colaboratori au sosit la Blackburn și s-au

apucat de lucru. S-a examinat salonul pentru a se găsi amprente. Dintre toate amprentele recoltate, numai amprentele de pe o sticlă găsită sub pat păreau că aparţin criminalului necunoscut.

Campbell a trimis fotografiile amprentelor la Scotland Yard şi la toate poliţiile cu cazier de amprente din Marea Britanie. Scotland Yard-ul avea o colecţie de aproximativ un milion şi un sfert de amprente. Dar căutarea s-a dovedit zadarnică. Mai multe fotografii au fost trimise cu poşta aeriană pentru a se face identificarea la birourile din afara Marii Britanii. Exista posibilitatea vagă ca vreun marinar sau străin, care se oprise temporar la Blackburn, să fie criminalul. Dar toate eforturile nu au dat nici un rezultat. În sfîrşit, poliţia a ajuns la concluzia că periculosul criminal locuieşte în Blackburn sau în vecinătate. Cunoaşterea parcului spitalului şi faptul că era familiar cu gărzile de noapte ale surorilor erau argumente puternice în favoarea acestei teorii.

La 20 mai, Campbell a făcut o sugestie care va rămîne în istoria criminalisticii. Campbell nu prea îndrăznea să o formuleze întrucît era prea curajoasă. A propus ca toţi bărbaţii din Blackburn, în vîrstă de peste 16 ani să fie amprentaţi. De asemenea, urmau să fie amprentaţi toţi muncitorii ce făceau naveta la Blackburn. Blackburn era un oraş de 110 000 locuitori şi aproximativ 35 000 gospodării. Campbell a estimat că proiectul ar necesita cam 50 000 fişe dactiloscopice. Mai ştia foarte bine că nimeni nu putea să garanteze că o astfel de operaţie pe scară largă putea să se termine cu un rezultat pozitiv. Vaga lui speranţă că acest plan va fi acceptat se baza pe teama crescîndă şi revolta opiniei publice în faţa unei serii de crime atît de oribile.

Nu exista nici o lege care să poată forţa populaţia să accepte amprentarea în masă. Englezii, probabil mai mult ca orice alt popor, simţeau că înregistrarea amprentelor era „totdeauna în legătură cu un delict" şi ca urmare de la o persoană care respecta legea nu te puteai aştepta să se supună la ceva atît de umilitor. Cîţi cetăţeni nu vor permite să li se ia amprentele şi prin aceasta să se pericliteze succesul acţiunii ?

Cu toate acestea, planul a fost pus în aplicare. În scopul eliminării rezistenţei, în prealabil, apelul către populaţie nu a fost făcut de poliţie, ci de primarul din Blackburn care a rugat locuitorii să-şi ofere ajutorul în mod voluntar. El a asigurat populaţia că toate cartotecile cu amprente vor fi doar comparate cu ale criminalului, apoi distruse şi în nici un caz nu vor fi introduse într-un fişier permanent. Promisiunea lui a mers şi mai departe. Le-a promis că fişele cu amprente vor fi folosite exclusiv pentru compararea cu amprentele criminalului şi nu vor fi comparate cu amprentele altor delincvenţi căutaţi de poliţie. Aceasta însemna

că poliția renunța intenționat la ocazia, unică în felul ei, de a descoperi și alți delincvenți. În sfîrșit, s-a stabilit că amprentarea se va face acasă la fiecare persoană și nimeni nu va trebui să meargă la poliție.

La 23 mai, la mai puțin de o săptămînă după comiterea crimei, operația începuse. Poliția din Blackburn aștepta cu nerăbdare să vadă cum vor evolua lucrurile. Prima zi a trecut fără nici o problemă. Oamenii erau atît de agitați și atît de hotărîți să găsească criminalul încît renunțaseră la toate reticențele. Toate numele erau verificate după registrul electoral. Statele de plată ofereau numele muncitorilor ce locuiau în afara orașului. La multe case trebuia să se meargă de cîteva ori, dar, cu toate dificultățile, pînă la sfîrșitul lunii iunie cam 20 000 de fișe dactiloscopice au fost colectate fără însă ca printre ele să se afle și amprentele criminalului. Pe la mijlocul lunii iulie se luaseră amprentele de la 30 000 de locuitori și totuși poliția nu se apropiase nici măcar cu un pas de scopul final, cu toate că se făcuseră investiții extraordinare de timp și bani. Pe la sfîrșitul lunii iulie se adunaseră 40 000 de fișe iar la începutul lunii august 45 000 fișe fuseseră recoltate și examinate. Speranțele se reduseră aproape la zero pentru că acum se părea că aproape toți locuitorii orașului și toți muncitorii navetiști fuseseră amprentați. Dar puteai să fii sigur de aceasta? Oare nu plecase nimeni din Blackburn în acest timp?

În acest moment de criză, care însemna de fapt capitularea apropiată, unui polițist i-a venit ideea de a compara lista celor amprentați cu lista persoanelor care primeau cartele, pentru că în Anglia s-au mai distribuit cartele trei ani după sfîrșitul celui de-al doilea război mondial. Verificarea listelor a dezvăluit faptul că „vînătoarea" criminalului mai avea o ultimă șansă. În ciuda grijii cu care se lucrase, aproape 800 de bărbați fuseseră trecuți cu vederea. Era individul căutat de poliție printre ei?

La 11 august, comisarul Calvert, mergînd pe urmele celor 800 de locuitori, a bătut la casa nr. 31 de pe strada Birley. Casa era locuită de doamna Griffiths și de fiul ei Peter, un lungan destul de arătos, de vreo 22 ani. Vecinii spuneau că Peter e un băiat de treabă care iubește copiii. El era printre cei care scăpaseră amprentării generale. Calvert l-a întrebat dacă-i permite să-i ia amprentele. Fără să spună un cuvînt, Griffiths și-a întins mîinile. Împreună cu alte amprente colectate de Calvert în aceeași zi, amprentele lui Peter Griffiths au fost trimise la Hutton. 24 ore mai tîrziu, la 12 august, la ora 3 după-amiaza, unul din funcționarii care se ocupa cu compararea amprentelor a scos o exclamație care i-a făcut pe ceilalți care lucrau în cameră să ridice privirile.

„Am dat de el!" spuse el. „Iată-l".

Amprentele degetului mare stîng și ale indexului se potriveau perfect cu amprentele de pe sticla de apă distilată. În cîteva zile alte cercetări au dovedit că operația amprentării generale condusese poliția drept la criminal.

Griffiths, fiul unui tată bolnav mintal, fusese mult timp, în copilărie, pacient al secției de pediatrie de la Spitalul Queens. Totuși, poliția nu avea dovezi suficiente pentru a-l învinui și pentru o altă crimă comisă în condiții asemănătoare.

Criminalul bolnav și periculos fusese prins numai din cauză că „semnul imuabil" îl trădase. Rezolvarea cu succes a crimei, realizată printr-un efort atît de mare, a convins milioane de oameni că identificarea prin dactiloscopie are un rol vital și că aceasta oferă posibilități nelimitate de utilizare în viitor. Aceasta a confirmat convingerea multor specialiști, care lucrau independent în Marea Britanie și în afara ei, că înregistrarea dactiloscopică a populației tuturor țărilor și continentelor este esențială și că un astfel de program trebuie să fie acceptat într-un fel de marele public. Din punct de vedere al criminalisticii, cazul Griffiths a fost o dovadă evidentă. Dacă în Marea Britanie ar fi existat o astfel de înregistrare generală, ucigașul fetiței din Blackburn ar fi fost descoperit în cîteva zile.

Dar, așa cum a dovedit istoria, e nevoie de mult timp, de o perioadă enormă de timp, pentru a depăși ideile afective preconcepute. Amprentarea universală rămîne un proiect de viitor.

II

MORȚII VORBESC:

pietre de hotar în dezvoltarea medicinii legale

* * *

„Cadavrul a fost identificat". Așa suna titlul unui articol din ziarul parizian *L'Intransigeant* din ziua de 22 noiembrie 1889. Articolul era însoțit de două fotografii. În una se putea vedea capul descompus al unui trup vechi de patru luni și în cealaltă chipul unui bărbat.

Subiectul acestui macabru dublu portret era una și aceeași persoană: un portărel de la Judecătoria din Paris pe nume Gouffé. În timpul vieții acest individ dăduse impresia că este un burghez obișnuit, ca atîția alții, care se ținea de mici afaceri prospere în modestul său birou de pe Rue Montmartre. Dar, așa cum s-a aflat mai tîrziu, el combina această preocupare cu o viață amoroasă atît de prodigioasă, încît a căpătat treptat faima unui autentic Don Juan. Dispariția misterioasă a lui Gouffé a devenit curînd subiectul preferat de discuție al Parisului, depășind în această privință chiar senzația produsă de atracțiile Expoziției pariziene. Au trecut luni de zile în care șeful Siguranței franceze, Goron, a încercat în zadar să dea de urma dispărutului. Publicul a urmărit cu mult interes fiecare etapă a cercetărilor. Cînd ziarul *L'Intransigeant* a dat amănunte despre descoperirea cadavrului unui necunoscut în localitatea La Tour de Millery, din vecinătatea Lyon-ului, toată lumea a început să facă tot felul de presupuneri referitoare la identitatea cadavrului și la posibilitatea ca el să fie al de demult dispărutului Gouffé. Ziarul publica aceste două fotografii și scria: „El este".

Dar cum puteau fi identificate rămășițile acestea aflate într-o stare atît de deplorabilă? Performanța îi aparținea profesorului de patologie și medicină legală de la Universitatea din Lyon, Alexandre Lacassagne, a cărui muncă de pînă atunci nu fusese remarcată de nimeni. Dar, de data aceasta, *Petit Journal* încheia articolul asupra cazului cu provocatorul paragraf: „Națiunea franceză l-a dat lumii pe Alphonse Bertillon, mare inovator în domeniul

criminalisticii. Rezolvarea misterului de la Millery demonstrează că medicina franceză poate deschide criminalisticii drumuri spre progrese și în viitor. Identificarea cadavrului de la Millery rămîne o piatră de hotar în istoria acestei științe".

În noaptea de 27 iulie 1889, cumnatul lui Gouffé, Landry, s-a prezentat la poliția districtului Bonne Nouvelle și a reclamat dispariția portărelului. Inspectorul Brossaud, care era de serviciu, nu a dat prea mare importanță acestui fapt. Landry i-a spus că Gouffé era văduv în vîrstă de 49 ani, că locuia cu fiicele sale, că avea relații amoroase cu cel puțin 20 de tinere și că el „s-ar putea să aibă o aventură". Dar cum de dispărut nu s-a auzit nici în ziua de 30 iulie, cazul i-a fost repartizat lui Goron și judecătorului de instrucție Dopffer. Goron s-a dus să examineze biroul lui Gouffé. Pe podea, în fața seifului, a descoperit 18 bețe de chibrit arse. Portarul clădirii în care se afla biroul a declarat că, în noaptea dispariției lui Gouffé, un bărbat a urcat în biroul acestuia, a deschis ușa cu o cheie, a zăbovit acolo o vreme și apoi a plecat din clădire. Crezuse la început că e Gouffé, dar cînd bărbatul a părăsit clădirea și-a dat seama că era de fapt un străin. Goron conchise din aceasta că străinul făcuse rost de cheile lui Gouffé și încercase să deschidă seiful.

Goron a trimis cîțiva anchetatori la vestita Café Anglais din vecinătatea bulevardului Haussmann. Dar, deși ei au chestionat sute de fete, nimeni nu i-a putut spune că-l văzuse pe Gouffé în ultima vreme. Afacerile financiare ale lui Gouffé erau în ordine. Nu se punea problema unei dispariții prin care să se evite vreo încurcătură financiară. Avîndu-se în vedere apetitul său evident pentru viață se excludea și sinuciderea.

Descrierea lui Gouffé a fost trimisă tuturor posturilor de poliție din Franța. El a fost descris ca fiind o persoană zveltă, de 1,75 m, spilcuit, cu un păr des, castaniu și cu o barbă bine îngrijită. Goron a numit cîțiva funcționari care să verifice toate ziarele, chiar fițuicile care apăreau în provincie, pentru a semnala orice relatare cu privire la descoperirea vreunui cadavru în Franța.

Pînă la 16 august, Siguranța nu a făcut nici un progres. Apoi, în ziua de 17 august, Goron a găsit pe birou cîteva numere din ziarele *Quotidien Provençal* și *Lanterne* cu cîte un articol însemnat în ambele ziare. Se părea că un sac conținînd corpul unui om fusese găsit pe malurile Rhonului, într-un sat de lîngă Lyon. Trupul neidentificat fusese transportat la morga din Lyon.

Goron l-a îndemnat pe judecătorul Dopffer să telegrafieze imediat și să ceară informații de la Lyon. Dopffer avea rețineri.

El își dădea seama că poliția urmărise pînă atunci prea multe piste false. În final a cedat. Răspunsul judecătorului de instrucție Bastide din Lyon era mai mult decît glacial. Poliția din Lyon era în stare să rezolve cazul, replicase Bastide, și nu avea nevoie de ajutorul Parisului. Corpul nu putea să fie al lui Gouffé. Toate caracteristicile fizice erau diferite de ale dispărutului.

Dopffer consideră problema rezolvată. Dar nu și Goron. Acesta a telegrafiat redactorului ziarului *Lanterne* rugînd pe reporterul local să-i transmită și alte amănunte. La 20 august, Goron a primit relatarea detaliată pe care și-o dorea. Pe la începutul lunii august, locuitorii din Millery se tot întrebau de proveniența unui miros greu care părea să vină dintr-unul din tufișurile de mure de pe malul rîului. La 13 august, un cantonier a descoperit în tufișuri un sac folosit pentru ambalaje. Cînd l-a deschis cu cuțitul, capul pe jumătate descompus al unui bărbat cu părul negru s-a rostogolit la picioarele lui. Îngrozit, cantonierul a alergat la jandarmerie. Cîteva ore mai tîrziu, un funcționar de la Procuratura statului și un medic, doctorul Paul Bernard, au sosit la locul descoperirii. Doctorul Bernard era unul din acei medici care era consultat, de obicei, ori de cîte ori procurorii și judecătorii aveau nevoie de sfatul unui specialist în medicină. Întrucît la sosirea persoanelor oficiale era deja întuneric și lumina torțelor nu era suficientă pentru efectuarea imediată a unei autopsii, sacul cu îngrozitorul lui conținut a fost transportat la Lyon.

Doctorul Bernard a făcut autopsia în ziua de 14 august. Potrivit raportului său, corpul fusese băgat în sac, complet gol, cu capul la fundul sacului. Trupul fusese împachetat într-o mușama legată cu 75 m sfoară. Cadavrul măsura 1,70 m; vîrsta estimată la 35—45 de ani. Avea părul și barba neagră. Laringele prezenta două fracturi, ceea ce l-a făcut pe doctorul Bernard să conchidă că omul fusese sugrumat. Doctorul Bernard tocmai terminase autopsia cînd o nouă și sinistră veste veni dintr-un sat din apropiere de Millery. Un țăran care aduna melci pe malul rîului a dat peste niște bucăți ciudate de lemn. Jandarmul din localitate, Thomas, și-a dat seama că lemnul provenea de la un cufăr și avu impresia că acesta emana un „miros tipic de cadavru". Jandarmul a făcut legătura cu descoperirea trupului de la Millery și a dus imediat tot ce a găsit la Lyon. Pe capacul cufărului s-au găsit două etichete aplicate de compania de căi ferate. Pe ele era scris: „De la Paris 1231 — Paris 7/27/188. Tren Expres 3. Către: Lyons-Perrache I. „Ultima cifră a anului era aproape ilizibilă, dar inspectorul detectiv Remondencq de la Lyon a apreciat că trebuie să fie un 8. Cu alte cuvinte, cufărul fusese trimis la Lyon în 1888, adică cu un an mai înainte. Presupunerea că acel cufăr avea o oarecare legătură cu cadavrul a fost confirmată cînd s-a găsit o cheie ce se potrivea în broasca cufărului, chiar la locul unde fusese descoperit sacul cu corpul neînsuflețit".

Cam la atît se limita relatarea reporterului. Goron era convins că era pe urmele lui Gouffé, fără ca aparent presupunerea să aibă vreo justificare. Cunoştea perfect ce valoare aveau medicii legişti de pe vremea aceea şi ca urmare nu avea nici o încredere în constatările doctorului Bernard. A insistat, prin urmare, ca reticentul judecător de instrucţie Dopffer să-l trimită pe cumnatul lui Gouffé, Landry, la Lyon, însoţit de un funcţionar de la Siguranţă. Landry urma să încerce să identifice cadavrul.

La 21 august, brigadierul Soudais şi Landry au plecat la Lyon. Soudais avea tot atît de puţină încredere în rostul călătoriei ca şi Dopffer. Primirea făcută de judecătorul Bastide a fost departe de a fi încurajatoare. Cu toate acestea, Soudais a insistat mai mult dintr-un simţ al datoriei să vadă cadavrul. Era deja tîrziu, seara, cînd au ajuns la morgă. Morga din Lyon se afla pe un vechi şlep ancorat pe Rhône, în faţa hotelului Dieu de Soufflot. Cît e vara de lungă, şlepul emana un miros îngrozitor; iarna era atît de frig încît instrumentele cădeau din mîinile îngheţate ale doctorilor care veneau să facă autopsii.

Supraveghetorul de la morgă, Père Delaignue, un bătrîn murdar care trăgea dintr-o pipă, cu un păr şi o barbă care-i atîrnau aproape pînă la brîu, i-a condus pe Soudais şi Landry pe puntea de lemn ce ducea la şlep. Mai multe cadavre zăceau pe jos. Père Delaignue a apropiat lanterna de corpul găsit la Millery. Landry şi-a strîns tare nasul cu batista, a aruncat o singură privire la groaznicele rămăşiţe şi a rupt-o la fugă peste punte. Soudais a rămas numai atît timp cît i-a fost suficient să se convingă că părul era negru, negru ca cărbunele şi nu castaniu ca al lui Gouffé. În dimineaţa următoare, el i-a telefonat lui Goron şi i-a spus că deplasarea lor fusese inutilă. În plus, în aceeaşi dimineaţă, el a mai adunat cîteva informaţii interesante. Un birjar din Lyon venise la sediul poliţiei cu o ştire senzaţională şi tocmai fusese chestionat de judecătorul de instrucţie Vial.

Birjarul, pe nume Laforge, declara că în ziua de 6 iulie aştepta clienţi la gară. Un bărbat a coborît din tren şi l-a pus să încarce un cufăr mare şi greu în trăsură. S-au mai urcat şi alţi doi bărbaţi şi i-a dus pe toţi în vecinătatea localităţii Millery. După descărcarea cufărului, ei i-au cerut lui Laforge să aştepte. S-au întors după un timp fără cufăr şi i-a dus din nou cu trăsura la Lyons. Laforge a recunoscut cufărul după bucăţile care mai rămăseseră din el. După aceasta i s-a arătat colecţia cu fotografiile criminalilor din Lyon, şi el a ridicat repede trei fotografii. Aceia erau pasagerii. Cei trei, Chatin, Revol şi Bouvanet, erau deja la închisoare de la data de 9 iulie, fiind acuzaţi de jaf şi crimă.

Vial, care preluase acum cercetarea cazului Millery, i-a cerut lui Soudais să-şi informeze superiorul de la Paris că putea să renunţe la orice alte eforturi. Cazul fusese rezolvat şi cadavrul urma să fie înmormîntat în ziua următoare, în cimitirul comunităţii De la Guillotière.

Goron, așa cum dovedește un document contemporan, a primit „raportul din Lyon fără prea multă încredere ; cu încăpățînarea-i specifică, refuzase să-și schimbe părerea din cauza acestor constatări". Deocamdată însă nu vedea cum se mai putea amesteca în desfășurarea evenimentelor din Lyon, așa că se lansă cu și mai multă înverșunare în desfășurarea unor cercetări la Paris. În septembrie, primise de la un informator un raport care i-a dat mult de gîndit. La 25 iulie, află el, Gouffé fusese văzut în braseria Guttenberg cu un personaj suspect numit Michel Eyraud, care se dădea drept comerciant. Eyraud era însoțit de tînăra lui amantă, Gabrielle Bompart. La 27 iulie, Eyraud și Gabrielle dispăruseră din Paris și nu mai fuseseră văzuți de atunci. Tot la 27 iulie se reclamase dispariția lui Gouffé. Toată luna octombrie, Goron și-a pus oamenii să caute perechea dar fără rezultat.

Între timp, articolele referitoare la cazul Gouffé, care apăreau în ziarele pariziene, deveneau din ce în ce mai lungi și Goron era atacat din ce în ce mai puternic. Goron era obișnuit cu succesele și cu o publicitate ce-i era favorabilă, așa că noua stare de lucruri îl scotea din minți. La începutul lui noiembrie, reveni la vechea sa idee : cadavrul de la Millery trebuie să fi fost al lui Gouffé. Dopffer refuză să-i împărtășească opinia. Dar Goron s-a ținut de Dopffer pînă ce acesta a trimis o scrisoare autorităților din Lyon, prin care se cereau informații cu privire la sfîrșitul cazului Millery. Vial a răspuns că cei trei condamnați continuau să nege că ar fi avut vreo legătură cu cufărul și cadavrul. Laforge, birjarul, pretindea, între timp, că văzuse cum aceștia aruncaseră cufărul în tufișuri. De atunci fusese și el ținut sub arest fiind acuzat de complicitate la infracțiune. „E o problemă de timp", observa Vial, „pînă ce criminalii vor ceda și vor dezvălui identitatea cadavrului". Și pentru că trebuia să-i scrie lui Dopffer, Vial folosi ocazia pentru a-i cere ajutorul în ducerea la capăt a investigațiilor de la Paris. Cufărul fusese expediat fără îndoială de la Paris cu mai mult de un an înainte ; dar, întrucît era un bagaj neobișnuit, ar fi putut să existe posibilitatea vagă ca funcționarul de la gară să-și amintească persoana care dusese cufărul la biroul de primire a bagajelor. Vial bănuia că acesta fusese expediat de viitoarea victimă, care mai apoi fusese ucisă pentru a se pune mîna pe conținutul valoros al cufărului. Împreună cu scrisoarea, Vial a trimis și etichetele găsite pe cufăr.

Dopffer i-a dat lui Goron scrisoarea și etichetele. Data de 27 iulie, ziua dispariției lui Gouffé, se fixase atît de bine în memoria lui Goron încît s-a înfiorat imediat ce a citit datele de pe etichete. Goron s-a dus în grabă la Gare de Lyon. Un funcționar de la biroul de expediție a verificat registrul. Nici un bagaj cu nr. 12311 nu fu-

sese depus în ziua de 27 iulie 1888. Emoţionat, Goron l-a rugat să caute în registrul pentru anul 1889. Lista pe 1889 era mai lungă decît cea din 1888 din cauză că în perioada Expoziţiei, multe mărfuri trecuseră prin gară. Dar, în sfîrşit, s-a găsit următoarea înregistrare : „27 iulie 1889, trenul nr. 3, ora 11,45 dimineaţa, nr. 1231. Destinaţia : „Lyon — Perrache. Un cufăr în greutate de 105 kg".

Goron s-a grăbit să ajungă la Dopffer. Nu era totul clar ca lumina zilei ? întrebă el. Cufărul în care fusese găsit cadavrul la Millery, fusese expediat la Paris la 27 iulie 1889, chiar în ziua dispariţiei lui Gouffé. Chiar dacă Landry ar zice de o sută de ori că nu recunoaşte corpul desfigurat al cumnatului său şi chiar dacă doctorul din Lyon ar afirma de o mie de ori că mortul nu era Gouffé, el, Goron, îşi punea capul că victima fusese Gouffé şi nu altcineva.

Judecătorul de instrucţie era încă sceptic dar, luînd în consideraţie noile elemente, acceptă să-l trimită chiar pe Goron la Lyons. La 11 noiembrie, Goron a apărut la Lyon însoţit de inspectorul de siguranţă Jaume. El îşi revărsă furia asupra judecătorului de instrucţie Vial. De ce, strigase el, ţinea Vial sub arest pe birjarul Laforge cînd cadavrul pe care acesta pretindea că-l transportase la 6 iulie 1888 nu fusese expediat de la Paris decît la 27 iulie 1889 ? Laforge era un mincinos, unul din acei atotştiutori care întotdeauna doreau să-şi dea importanţă cînd apăreau cazuri senzaţionale.

Laforge a fost scos din închisoare şi curînd a mărturisit că inventase întreaga poveste. Îi fusese teamă că-şi va pierde permisul de birjar din cauza unei mici infracţiuni şi s-a gîndit că această istorie l-ar putea „pune bine" cu poliţia din Lyon.

Stăpînit de simţul dreptăţii, Goron considera necesară o nouă exhumare şi examinare a cadavrului neidentificat. Vial a formulat tot felul de obiecţii, iar procurorul de stat Bérard a inventat la rîndul lui alte subterfugii. Dar, la presiunile lui Goron, către seară, Bérard a dat ordin ca rămăşiţele să fie exhumate în ziua următoare, la 12 noiembrie 1889. Sarcina dezgustătoare a autopsiei i-a revenit lui Alexandre Lacassagne care, la vîrsta de 46 de ani, era de 9 ani titularul catedrei de medicină legală, nou înfiinţată la Universitatea din Lyon.

În acea zi memorabilă de 12 noiembrie 1889, medicina legală era ridicol de tînără în comparaţie cu vîrsta memorabilă a medicinii. Unii istorici, cu siguranţă, au găsit anumite paragrafe în operele medicului grecoroman Galenus, vestit în secolul al II-lea al erei noastre, care sînt date ca exemplu de prime incursiuni în domeniul medicinii legale. Astfel, se citează relatarea lui Galenus în legătură cu mărturia stranie a unui alt medic care

a salvat de la pedeapsă o femeie acuzată de adulter. Femeia născuse un copil care nu semăna absolut deloc cu soțul ei. Ca urmare, medicul a explicat că înfățișarea diferită a copilului provenea de la statueta unui bărbat care fusese în dormitorul femeii, și la care ea adeseori privise în timpul graviditații. Istoricii mai citează, de asemenea, pe medicul roman Antistius care a examinat cadavrul lui Julius Cezar după asasinare și care constatase că din cele 33 răni de pumnal, numai rana din piept fusese mortală.

Dar astfel de interpretări sînt lipsite de bază științifică. Prima dovadă reală despre o nouă ramură a medicinii, menită să sprijine munca judiciară și care era pe punctul de a se contura, datează din secolul al XIII-lea era noastră. Dovada provine din China și este o carte voluminoasă intitulată *Hsi Yüan Lu* publicată în acea țară în 1248. Era destinată să devină manual pentru aplicarea cunoștințelor medicale la rezolvarea infracțiunilor și în activitatea justiției. În concordanță cu caracterul cu totul speculativ al medicinii chineze timpurii, cartea conținea procedee cu totul fantastice. Cu toate acestea, ea cuprindea și instrucțiuni valoroase în privința examinării cadavrului. Menționa diferite feluri de răni provenite de la diferite arme, cu tot felul de tăișuri ; indica cum să distingi dacă o persoană a murit prin strangulare sau prin înecare ; discuta dacă un cadavru găsit în apă provenea de la o persoană care se înecase accidental sau fusese ucisă și apoi aruncată în apă ; arăta procedeele prin care se putea distinge un cadavru provenit de la o persoană care fusese arsă înainte sau după moarte, cu alte cuvinte, dacă nu fusese arsă pentru a se camufla o crimă. În sfîrșit, manualul sublinia importanța examinării atente a locului crimei. Concepția de bază a manualului poate fi sintetizată în proverbul : „Totul poate depinde de diferența dintre două fire de păr".

Nu se poate vorbi de existența unei cărți în Europa Evului Mediu care să se compare cît de cît cu manualul publicat în China. De-abia în 1507 a apărut o carte care recunoștea rolul medicului în rezolvarea cazurilor judiciare ce implicau infanticidul și rănile corporale. Acest document era *Constitutio Bambergensis Criminalis*, publicat în dioceza episcopului de Bamberg. Documentul a devenit model pentru un cod penal mult mai extins numit *Constitutio Criminalis Carolina* cunoscut și sub numele de *Constituția Criminală a împăratului Carol al V-lea și a Sfîntului Imperiu Roman*, dată de Carol al V-lea în 1532 și valabilă pentru toate teritoriile incluse în puternicul său imperiu. Fără îndoială însă că acest cod penal nu cerea examenul atent sau autopsia acolo unde cauza morții era îndoielnică. Singurul lucru pe care-l indica era acela că rănile *trebuiau cercetate pentru a se determina adîncimea aproximativă sau direcția de penetrare a armei*. Una dintre funcțiile principale ale medicului era de a stabili dacă un acuzat e destul de puternic ca să reziste la tortură.

A trecut mai mult de o jumătate de secol pînă la apariția primilor practicieni în domeniul medicinii legale. Printre aceștia se numără Ambroise

Paré (1510—1590), pionier al chirurgiei franceze, și doi italieni, Fortunato Fidelis din Palermo și Paolo Zacchia din Roma. Pașii lor au fost urmați de Andreas Vesalius, marele anatomist al secolului al XVI-lea, care începuse să disece cadavre și să dea o imagine reală a corpului omenesc menită să înlocuiască noțiunile fantastice ce dominaseră pînă atunci anatomia. În acea perioadă, Paré a cercetat efectele violenței asupra organelor vitale. El a descris plămînii copiilor asfixiați de părinți și a studiat urmele lăsate de crimele sexuale. Fidelis din Palermo a executat un număr de autopsii pe cadavre de înecați și a descoperit cum se poate diferenția un înec accidental de altul premeditat. Activitatea lui Zacchia a anticipat multe din subiectele care vor preocupa medicina legală în secolul al XIX-lea și al XX-lea. În afară de straniile relatări cu privire la „autocombustia corpului", sau „despre nașterea simultană a 365 de copii de către o singură femeie", s-a ocupat și de probleme folositoare ca acelea referitoare la rănile provenite de la gloanțe, tăieturi, răni provenite de la înjunghiere ; moartea prin sufocare, prin strangulare ; diferențele dintre sinucidere și crimă, pe de o parte, și decesul subit, survenit din cauze naturale, pe de altă parte ; crime sexuale, tulburări mintale, avort, infanticid și modalități de a determina dacă un copil s-a născut viu sau mort.

În 1663, medicul danez Thomas Bartholin a adus o contribuție esențială la rezolvarea problemei judiciare a infanticidului, arătînd că pentru a determina dacă un copil s-a născut mort sau viu, trebuia să se examineze plămînii copilului. Prezența aerului în plămîni dovedea că copilul respirase. În 1682, medicul Schreyer din Pressburg (Bratislava) și-a imaginat un test simplu pentru a demonstra acest lucru. El arunca plămînii copiilor bănuiți a fi născuți morți în apă. Dacă pulmonii nu se scufundau, însemna că conțineau aer și copilul trăise. Primele procedeuri standardizate în medicina legală erau destul de primitive, dar bazate pe experiență. În 1640 și 1687, doi medici germani, Michaelis și Bohn, au început să țină prelegeri la Universitatea din Leipzig cu privire la morțile violente și morțile simulate ca naturale. Ei au fost urmați de alți germani ca Teichmeyer, Alberti, Plenck și Metzger și de medicii francezi Louis, Lafosse, Mahon și Fodéré. În 1796, Fodéré a publicat o lucrare voluminoasă intitulată *Traité de médecine légale et d'hygiène publique.* Destul de interesant e de relatat că o carte similară tocmai apăruse la Viena cu titlul *System einer vollständigen medizinischen Polizei* de Johann Peter Franck. Cele două lucrări marcau confluența a două curente. Pe de o parte, efortul de a da o bază medicală judecării crimelor și delictelor de tot felul, de la omor la viol, de la rănire fizică la boala simulată, iar pe de altă parte, problemele provocate de concentrarea tot mai masivă a locuitorilor în marele orașe care ducea la epidemii. De aceea apărea o nouă sarcină în fața medicinii, aceea de a supraveghea condițiile generale de sănătate publică. Astfel, la începutul secolului al XIX-lea a apărut în Germania, Austria și Ungaria, o nouă disciplină a medicinii care a fost numită medicină publică. Multe districte și

municipalități au înființat postul de medic public, a cărui sarcină era de a avea grijă de condițiile generale de sănătate și de a servi ca medici consultanți al judecătorilor. În același timp, la unele universități (Erlangen, Praga, Viena) au început să se țină cursuri de medicină publică. Revoluția franceză a dat un imbold deosebit dezvoltării medicinii publice. *Codul de instrucție criminală* al lui Napoleon, elaborat în entuziastele zile ale lui 1808, a dat o lovitură de moarte practicilor juridice inchizitoriale și secrete ale secolelor precedente. Tortura a fost, în sfîrșit, abolită. Astfel, codul lui Napoleon a pregătit calea, în Franța și Europa, noilor procese deschise și directe. Activitatea judecătorilor și probele aduse de medici nu mai erau învăluite în mister.

Fără îndoială că vechile metode, dogmele învechite și onorate veacuri de-a rîndul, precum și speculațiile intelectuale continuau să domine medicina publică. Etapa de înflorire a medicinii legale va surveni cîteva decenii mai tîrziu, apărînd simultan cu descoperirile extraordinare din științele naturii și cu perioada trecerii de la speculație la experiment.

Secolul lui Darwin, Galton și Quételet a fost martorul unei revoluții și în medicină. Deși anatomia ca știință avea o vechime de 300 de ani, de-abia în secolul al XIX-lea ea a reușit să descrie mecanismele intime din structura corpului uman. Încă de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, anatomistul italian Morgagni a început să facă disecția cadavrelor și să compare leziunile organelor cu simptomele bolilor ce cauzaseră moartea. Astfel el a pus bazele științifice ale patologiei. De la mijlocul secolului al XIX-lea încolo, patologia s-a dezvoltat într-un ritm accelerat. Deși Leeuwenhoeck folosise, încă din secolul al XVII-lea, microscopul, recent descoperit, în studierea detaliilor structurii mușchilor umani, era anatomiei microscopice nu a început, de fapt, decît în secolul al XIX-lea. Au urmat, într-o succesiune rapidă, descoperirea celulei ca unitate de bază a corpului uman și a structurilor organice, dezvoltarea histologiei ce a dezvăluit cele mai fine detalii ale țesuturilor umane prin studiul sub microscop a sute de mii de secțiuni de țesuturi aproape imperceptibile, făcînd invizibilul vizibil prin colorare și, în sfîrșit, dezvoltarea patologiei microscopice.

Aplicarea descoperirilor medicinii noi științifice în domeniul medicinii publice a constituit obiectul strădaniei multor medici. Dar cei trei mari pionieri care au pus bazele medicinii legale științifice au fost Johann Ludwig Casper, născut la Berlin, în 1786, Mathieu Joseph Bonaventure Orfila, născut în Minorca, în 1787, întemeietorul toxicologiei, și Marie Guillaume Alphonse Devergie, născut la Paris, în 1798. Viețile lor au fost tot atît de diferite ca și împrejurările în care au lucrat. Ei aveau un singur lucru în comun : disprețul celorlalți confrați. Cei mai mulți specialiști în medicină îi considerau ca pe niște intruși, profitori de pe urma adevăratei arte a medi-

cinii, sau ca reprezentanți ai unei științe de mîna a doua, „pătată de crimă și de mizeria cartierelor sărace".

Casper a lucrat în Berlin în împrejurări care au îngrozit generațiile de medici de mai tîrziu. Mai întîi, a trebuit să lucreze în cumplita morgă berlineză numită „Anatomia", o clădire mai veche de 100 de ani. După un timp a fost forțat să se mute într-o pivniță la Charité. De acolo Rudolf Virchow, „tiranul patologiei", l-a alungat într-o altă pivniță cu mirosuri pestilențiale de pe Luisenstrasse. Dar cînd *Gerichtliche Leichenöffnung (Disecția în medicina legală)* a fost publicată în 1850, iar cînd în 1856 a publicat *Praktisches Handbuch der Gerichtlichen Medizin (Manual practic de medicină legală)* orizonturi nebănuite au fost deschise. Era un orizont macabru, totuși unul care trebuia dezvăluit. Cărțile lui Casper au completat cartea publicată mai înainte, în 1835, de Devergie, intitulată *Médecine légale, théorique et pratique.* Problemele tratate de Casper și Devergie nu diferau în mare de problemele tratate de predecesorii lor, cu secole în urmă. Problemele medicinii legale rămăseseră aceleași și vor rămîne aceleași și în secolul următor. Ele se ocupau, ca și tratatele mai vechi, de descrierea morții violente și naturale și de problema deciziei cu privire la integritatea sau nebunia infractorilor. Dar niște savanți de talia lui Casper și Devergie acceptau o singură bază pentru judecata lor : observația riguroasă, autopsia, examenul microscopic și chimic. Manualele și cursurile lor ofereau descrieri precise a sute de mii de cazuri pe care ei înșiși le cercetaseră. Hotărîrile lor se bazau pe o experiență cît se poate de vastă.

*
* *

La ora patru, în după amiaza zilei de 12 noiembrie 1889, cadavrul găsit la Millery era întins pe masa de piatră din amfiteatrul lui Lacassagne de la Lyon.

Rîndurile de bănci, de obicei arhipline cu studenți, erau goale acum. Inspectorul Jaume stătea singur acum în rîndul din partea cea mai de sus a amfiteatrului. În ciuda privirii sardonice a lui Lacassagne, el „fugise cît de departe posibil de lumea în care Lacassagne se simțea ca acasă", după cum un contemporan se exprima, cam pompos. Dar jos, lîngă masă, stăteau, Goron, procurorul de stat Bérard, cumnatul lui Lacassagne, doctorul Etienne Rollet, asistentul său dr. Saint-Cyr și dr. Paul Bernard. Ultimul era stăpînit de o nervozitate greu de ascuns. El fusese medicul care făcuse prima autopsie a cadavrului de la Millery.

Alexandre Lacassagne era de înălțime mijlocie. O mustață bogată îl făcea să pară mai în vîrstă de 45 ani. Ca toți pionierii științei, și el ardea de o adevărată pasiune pentru medicina legală. Într-o epocă în care nu se auzise de frigidere și nici de mănuși de cauciuc, numai pasiunea mai pu-

tea să te anime să te ocupi de o muncă atît de repulsivă. La Lyon, ca și în alte părți, savanții lucrau pe cadavre proaspete, fără mănuși, și arareori puteau scăpa de mirosul cărnii intrate în putrefacție. Lacassagne venea din Cahors și frecventase școala militară din Strasbourg. Mai tîrziu a lucrat ca medic militar în Africa de Nord, unde a început de fapt să se intereseze de medicina legală. Printre soldați și gloata nefericită și brutalizată a cartierelor sărace din Tunis și Alger, tatuajele erau extrem de obișnuite. Aceasta l-a îndemnat pe Lacassagne să scrie un tratat despre valoarea tatuajelor în identificare. Dar acela a fost numai începutul. El sesizase noua pertinență a medicinii legale în epoca industrializării și a conflictelor sociale. Această epocă de transformări dădea naștere la fenomene criminale și medicale care reclamau investigația. Pe la 1878, Lacassagne a publicat *Précis de médecine* și în 1880 cînd s-a înființat o catedră de medicină legală la Lyon, el a devenit primul ei titular. Vitalitatea sa intelectuală, farmecul personal și vastele cunoștințe de medicină, biologie și filozofie l-au făcut în cîțiva ani un serios rival al școlii de medicină legală din Paris, creată de Orfila și Devergie.

Lacassagne a fost autorul cîtorva importante contribuții la dezvoltarea medicinii legale și igienei publice. Astfel, el a descoperit noi metode pentru determinarea cu certitudine a decesului. Pentru că în această privință nu se înaintase prea mult, el încă își mai putea aminti morgile care aveau instalate cîte o sfoară și un clopot lîngă fiecare cadavru și care erau folosite de acele „cadavre" care se aflau numai în comă. Dacă se trezeau și își reveneau, „cadavrele" puteau anunța pe intendent că sînt în viață. Testele normale pentru a stabili că o persoană este în viață constau din folosirea unei oglinzi sau a unei pene puse în fața gurii sau nasului pacientului. Aburirea oglinzii sau mișcarea penei indica faptul că pacientul mai respiră încă. Nu se descoperise pînă atunci nici o metodă infailibilă de a diagnostica moartea. La Paris, Devergie mai apela cîteodată la procedeul de a face o incizie deasupra inimii și de a-și introduce un deget prin incizie pentru a simți dacă inima mai bătea încă.

Lacassagne făcuse, de asemenea, descoperiri folositoare în legătură cu petele ce apar pe cadavre. După observații îndelungate, el a conchis că ele rezultau din acumularea sîngelui în părțile inferioare ale corpului după ce înceta circulația, acumulări care produceau o colorație violacee a pielii. Această acumulare a sîngelui putea fi stabilită în timp. Începea la o jumătate de oră după moarte. În primele 10—20 ore apăsarea pe aceste pete putea duce la dispariția lor pentru că sîngele din capilare ceda la această presiune. Mai tîrziu, totuși, pigmenții sanguini pătrundeau prin pereții capilarelor în țesuturi și piele, și petele nu mai puteau fi înlăturate. Astfel de date erau foarte folositoare în determinarea timpului morții naturale sau aceleia survenite prin omucidere, în cazul în care acesta nu era precizat. La cîteva ore după moarte, petele puteau să-și schimbe locul, dacă poziția cadavrului era schimbată. Sîngele curgea totdeauna în părțile cele mai de-

clive ale corpului. Dar, după un timp, sîngele se îngroșa și își pierdea mobilitatea. Dacă petele erau descoperite în părțile superioare ale corpului, acest fapt indica că se schimbase poziția cadavrului într-un anumit interval de timp. Lacassagne aduna cu grijă date pentru a stabili timpul exact al fiecăreia din aceste faze.

Lacassagne a făcut, de asemenea, studii cu privire la rigiditatea cadaverică, un subiect care nu rămăsese cu totul neinvestigat. Cu cîteva decenii în urmă, în 1811, medicul belgian Pierre Nysten se ocupase de acest fenomen care, deși cunoscut de mult timp, nu fusese studiat cu acuratețe. După Nysten, rigiditatea cadaverică începea cu musculatura maxilarelor, se răspîndea apoi spre gît și brațe și, în sfîrșit, spre picioare, la laba picioarelor. După un timp dispărea în aceeași ordine. În general, rigiditatea cadaverică dispărea după trei, patru zile de la moarte. Această constatare fusese mult timp folosită ca o bază pentru estimarea datei morții. Dar Lacassagne și-a dat seama că erau mari fluctuații în privința debutului rigidității cadaverice. El a mai observat faptul că aceasta începea la inimă și nu la maxilare. Această problemă a angajat medicina legală în controverse care au durat multe decenii după aceea.

În afară de această problemă, Lacassagne a studiat ritmul în care corpul se răcea după moarte. Acest subiect interesase și pe marii pionieri ai medicinii legale, pentru că aceasta era o modalitate simplă de a determina momentul morții după accidente sau crime. Devenise o regulă esențială să se considere că temperatura corpului scade cu un grad Celsius pe oră, în timpul primelor patru ore după deces. Dar și în această privință au existat surprize și neconcordanțe. Exista o mare dependență de temperatura mediului. Nesiguranța acestui indiciu a făcut pe Lacassagne să creeze unul din aforismele sale: „Trebuie să știi cum să te îndoiești", Dar șaradele și incertitudinile care îl întîmpinau la tot pasul l-au determinat să caute răspunsuri definitive.

Lacassagne s-a încruntat cînd a început să lucreze pe cadavrul de la Millery. Un alt aforism preferat al lui suna cam așa: „O autopsie făcută de mîntuială nu mai poate fi refăcută". Dar și doctorul Bernard fusese pregătit în propriul institut al lui Lacassagne. „Ce treabă de cîrpaci a fost făcută aici", a bombănit Lacassagne. „Ce incizii dezordonate! Ce distrugere fără rost a gîtului! Ce treabă de casap a făcut din craniu și torace!" Craniul fusese de fapt deschis prin spargere. Multe părți din el lipseau. „Cît de brutal fusese dat la o parte sternul! Acesta era rezultatul lecțiilor pe care le predase el?" Și ceea ce nu sfîrtecase Bernard fusese distrus de cele trei luni de la deces. Singurele lucruri care mai puteau fi folosite în identificare erau oasele și părul. Dar nici măcar oasele nu mai erau ceea ce ar fi trebuit să fie.

Dar, fără îndoială, interesul pentru rezolvarea dilemei era mai puternic decît indignarea. Cu mîinile sale puternice, Lacassagne s-a apucat de lucru. A lucrat la acest cadavru timp de 11 zile. Primul

lucru pe care l-a făcut a fost acela de a elibera scheletul de părţile moi, în putrefacţie. Razele X, care vor deveni pentru medicina legală un instrument de nepreţuit în examinarea oaselor, vor fi descoperite abia 6 ani mai tîrziu. Lacassagne depindea numai de ceea ce putea vedea cu ochiul liber.

Dar colegul său, doctorul Etienne Rollet, dedicase cîţiva ani unei probleme speciale, aceea a determinării taliei unui cadavru ce nu mai putea fi măsurat din cauza distrugerii, prin măsurarea diferitelor oase. Rezultatul cercetărilor lui Rollet tocmai fuseseră publicate. Studiind 50 de cadavre, aparţinînd unor bărbaţi şi 50 unor femei, Rollet a putut stabili că erau corespondenţe aproape exacte între lungimea totală a corpului şi lungimea membrelor. Un humerus în lungimea de 34,95 cm corespundea în general unei talii de 175,21 cm. Estimarea era destul de vagă dacă aveai la dispoziţie un singur membru. Cu cît însă măsurai mai multe oase, cu atît rezultatele erau mai precise. Dacă ambele humerusuri existau, de exemplu, Rollet măsura lungimea amîndurora şi lua media ca bază pentru calculele sale. Dacă măsura şi oasele picioarelor, atunci ajungea la rezultate uimitor de precise. El întocmise tabele şi formule pe care cercetarea viitoare le va confirma.

Doctorul Bernard numai ghicise înălţimea cadavrului. Acum Lacassagne măsura oasele braţelor şi picioarelor cu instrumente speciale. Dacă se lua în seamă lungimea oaselor braţelor, înălţimea victimei trebuia să fie de 170,13 cm. Dacă se lua în consideraţie lungimea oaselor picioarelor, talia era de 175,21 cm. Dacă se lua media, talia era 172,67 cm. Potrivit datelor furnizate de familie, Gouffé avea o înălţime de 170 cm. Dar Goron, cu încăpăţînarea care l-a caracterizat pe tot parcursul cercetării acestui caz, a folosit telefonul proaspăt introdus pentru a lua legătură cu autorităţile militare din Paris. La 5 noiembrie i s-a adus la cunoştinţă că înălţimea lui Gouffé, trecută în actele militare, era de 172 cm. Goron a luat de asemenea legătura cu croitorul lui Gouffé, Hochard. Şi el avea înregistrate măsurile lui Gouffé. Înălţimea indicată de Hochard coincidea perfect cu calculele lui Lacassagne. Primul pas fusese făcut.

Între timp, Lacassagne se apucase şi de alte cercetări care urmau să se dovedească şi mai semnificative. În timp ce curăţa oasele piciorului drept, el a observat că acestea prezentau semne particulare. Nimic nu rămăsese din muşchi din cauza putrefacţiei. Dar starea oaselor indica că musculatura piciorului drept trebuie să fi fost mai slabă decît cea a piciorului stîng. Această atrofie era mai marcată în partea inferioară, în comparaţie cu partea superioară a piciorului. Lacassagne îşi dădea seama că această diferenţă putea să fie indiciul unei boli. El a comparat cu grijă toate părţile oaselor de la piciorul drept şi stîng. Genunchiul drept prezenta

o deformare evidentă a rotulei pe care Lacassagne o atribuia, ca urmare a experienței sale, acumulării inflamatorii de lichid în articulația genunchiului. Comparația oaselor labei piciorului i-a dat și mai multe indicii care confirmau justețea pistei pe care o urmărea. Încheietura gleznei drepte prezenta modificări care, de obicei, proveneau, printre alte cauze, de la vechi inflamații tuberculoase ale încheieturilor. Cînd Lacassagne a cîntărit oasele labei piciorului drept și stîng a descoperit că există diferențe mici dar semnificative. Tarsul sănătos, cel stîng, cîntărea 65 de grame, în timp ce tarsul drept cîntărea numai 55 de grame. Apoi, el a cîntărit piciorul drept și stîng și a găsit că între ele era o diferență de 39 grame. Toate acestea indicau că laba piciorului drept fusese afectată de o boală. Lacassagne i-a spus lui Goron că bărbatul al cărui cadavru fusese descoperit la Millery suferise în tinerețe de o afecțiune tuberculoasă a talusului drept (osul gleznei) care a provocat mai apoi slăbirea musculaturii piciorului drept. Aceasta însemna că bărbatul șchiopăta ușor cînd mergea sau își tîra ușor piciorul drept. La o vîrstă mai înaintată el a avut și apă la genunchi.

Goron a început să bombardeze imediat Parisul cu telegrame și telefoane. A întrebat-o pe fata lui Gouffé, pe medicul acestuia, doctorul Hervieux, pe cismarul lui Gouffé (care în mod straniu purta numele de Millery). Teoriile lui Lacassagne au fost întru totul confirmate. Gouffé șchiopăta ușor, dar era atît de vanitos încît nu permitea nimănui să pomenească de această afecțiune. Musculatura piciorului drept era slabă. Tatăl lui Gouffé și o femeie din Paris, numită Louis Dominique, care îl cunoscuse pe Gouffé din copilărie, își aminteau „că după ce a căzut de pe o grămadă de pietre a suferit o inflamație a gleznei care a durat ani de zile". În 1885, doctorul Hervieux l-a tratat pe Gouffé de apă la genunchi. Hervieux îl trimisese la tratament la doctorul Guillaud din Aix les Bains. Guillaud a confirmat nu numai existența unei afecțiuni a genunchiului, dar și modificările fizice intervenite la piciorul drept. Goron a început să trăiască sentimentul siguranței triumfului că presimțirea lui în legătură cu cadavrul era adevărată.

Lacassagne, totuși, nu terminase. În timpul examinării oaselor și cartilajelor din jurul gurii și gîtului el a dat peste două fracturi ale coarnelor superioare ale cartilajului tiroid. Acest indiciu, considera el, confirma opinia lui Bernard că victima murise prin sufocare violentă. Constatarea sa era totuși că victima fusese sugrumată și nu strangulată. Totuși, el a început să examineze capul pentru că voia să determine vîrsta victimei mai precis decît o făcuse Bernard. În acele zile, metoda de determinare a vîrstei cu aju-

torul dinţilor era la începuturile ei, ca dealtfel şi stomatologia. Se cunoştea cîte ceva despre dezvoltarea dinţilor la tineri, aşa că se putea stabili destul de exact vîrsta după dinţi numai pînă la vîrsta de 24—25 ani. Determinarea vîrstei persoanelor mai mari de 25 de ani, în special la cei de vîrstă mijlocie, prezenta dificultăţi mai mari. Ca urmare, constatarea lui Lacassagne, făcută pe la mijlocul lui noiembrie, că victima era mai în vîrstă decît stabilise Bernard a fost un remarcabil succes. El se baza în această afirmaţie pe gradul de uzură a dentinei, substanţa fundamentală a dintelui, pe acumularea de tartru la rădăcini şi pe slăbirea rădăcinilor. Toţi aceşti factori, afirma el, indicau că vîrsta victimei trebuie să fie de aproximativ 50 de ani. Deoarece Gouffé avea vîrsta de 49 ani, Goron a devenit şi mai optimist.

Dar Lacassagne avea să-i ofere încă o confirmare finală. Unul din principalele motive pentru care judecătorii de instrucţie, precum şi Soudais şi Landry, respinseseră afirmaţia că victima s-ar fi putut să fie Gouffé fusese constatarea lui Bernard că victima avusese părul negru. Părul lui Gouffé, aşa cum reieşea din mărturiile unanime ale familiei, frizerului şi prietenilor, fusese de culoare şaten. Lacassagne însă, ca toţi experţii din domeniul medicinii legale, era profund fascinat şi de tainele părului omenesc. De-a lungul carierei sale, făcuse nenumărate analize microscopice ale părului, şi-l îndemnase pe profesorul Hugounenq, chimist la Universitatea din Lyon, să facă investigaţii chimice cu privire la compoziţia părului. La dispoziţia lui Goron, un funcţionar de la Siguranţa pariziană s-a dus în apartamentul lui Gouffé şi a luat peria de cap a lui Gouffé. Un curier a adus-o la Lyon. Lacassagne a găsit pe perie mai mult păr decît avea nevoie pentru ceea ce urmărea el. El descoperise faptul că nuanţa părului se schimba adesea atunci cînd stătea mai mult în sicriu. Dar înainte de a compara părul cadavrului cu părul de pe peria lui Gouffé, el a spălat părul victimei de mai multe ori. Numai spălatul a fost suficient pentru a reda culoarea castanie părului negru. Pentru a fi şi mai sigur că nici părul lui Gouffé şi nici al victimei nu fusese vopsit vreodată, Lacassagne a luat probe din ambele surse şi le-a examinat chimic. Hugounenq a verificat cele mai comune elemente care se găsesc în vopselele de păr: cupru, plumb, bismut şi argint. Toate analizele s-au dovedit a fi negative. Lacassagne a măsurat grosimea probelor de păr şi a stabilit că ele corespundeau exact, aşa că, la 21 noiembrie, cu acel uşor aer teatral ce-i era tipic, a strigat către Goron şi Jaume: „Domnilor, în momentul acesta vă fac cunoştinţă cu Gouffé".

Cînd Goron a sosit la Paris în ziua următoare, la 22 noiembrie, ziarele erau pline cu date despre sfîrşitul misterului Gouffé. Articolele se ocupau de aspectele cele mai îngrozitoare ale autopsiei. Era prima dată cînd o performanţă a medicinii legale satisfăcea preferinţa gustului public pentru senzaţional. Probabil că Goron, ca un adevărat detectiv de şcoală veche, era mîhnit să descopere că gloria lui Lacassagne o umbrea momentan pe a sa. Acest fapt i-a întărit hotărîrea de a descoperi pe ucigaşul lui Gouffé, astfel încît să recîştige terenul pe care-l pierduse în faţa opiniei publice. La trei zile după aceasta, meşterii din Paris care făceau cufere, la ordinul lui Goron, au făcut o replică exactă a cufărului găsit în localitatea La Tour de Millery. Peste o zi, cufărul era expus la morga din Paris pentru a fi văzut de public. Întrebarea lui Goron suna astfel: unde fusese făcut cufărul şi unde fusese vîndut? Cazul Gouffé mai era încă un eveniment senzaţional astfel că, în trei zile, 25 000 de persoane au trecut pe lîngă cufărul de la morgă ca şi cum acesta ar fi fost catafalcul unei mari celebrităţi. La 26 noiembrie, un meşter de cufere din strada Basfoi s-a prezentat şi a declarat că acel cufăr, fără nici o îndoială, nu era de fabricaţie franceză ci, cu siguranţă, de fabricaţie engleză. Cam în acelaşi timp a sosit şi o scrisoare de la un francez numit Chévon, cu domiciliul în Londra. La 24 iunie 1889, scria Chévon, o franţuzoaică numită Vesprès, şi ea domiciliată în Londra, i-a recomandat un chiriaş din Paris. Acest chiriaş, un oarecare Michel, a închiriat o cameră pentru el şi fiica lui. După patru zile, cei doi au cumpărat un cufăr mare de la firma Zwanziger de pe strada Euston, un cufăr asemănător cu cel descris în ziare. La mijlocul lunii iunie, Michel şi fiica lui au plecat şi au luat cu ei cufărul.

Goron nu a irosit timpul; a fotografiat cufărul şi a trimis fotografiile la Londra, prin inspectorul de poliţie Hulier. Vînzătorul de la magazinul lui Zwanziger a recunoscut cufărul. Nu avea nici o îndoială. La 11 iunie vînduse un astfel de cufăr unui francez cu picioarele scurte, în vîrstă de aproximativ 50 ani, care era însoţit de o tînără doamnă. Clientul, îşi amintea vînzătorul, avea mîini neobişnuit de mari, purta barbă şi avea o privire dură. Goron s-a hotărît să se ducă el însuşi la Londra cu rămăşiţele cufărului original. La 19 decembrie era în capitala Angliei. Piesele originale ale cufărului au fost arătate vînzătorului de la magazinul Zwanziger, Lauterbach, lui Chévon şi doamnei Vesprès, la vestita judecătorie a poliţiei de pe strada Bow. Toţi au jurat că era cufărul lui Michel. Acum, însă, Goron a început să se intereseze de doamna

Vesprès. Cum îl cunoscuse pe Michel ? Ce ştia despre el ? De ce s-a adresat ei cînd a venit la Londra ?

Doamna Vesprès a fost uşor intimidată de poliţie aşa că ea a mărturisit imediat tot ce ştia despre Michel şi fiica lui. Nu o cunoştea pe faţă prea bine. Era totuşi sigură că nu era fiica lui Michel, ci amanta lui, numită Gabrielle Bompard. Cît despre Michel, ea îl cunoştea cu mult mai bine. Cu 14 ani în urmă îi fusese amantă la Paris. Cum se numea ? Care îi era numele adevărat ? Franţuzoaica a ezitat un moment. Dar apoi i-a dat numele : Michel Eyraud. Din acel moment Goron a întrezărit, aşa cum va spune el mai tîrziu, „întreaga soluţie a cazului Gouffé". Şi-a amintit de cuplul Michel Eyraud şi Gabrielle Bombard, cunoştinţele lui Gouffé, care dispăruseră din Paris în acelaşi timp cu portărelul.

La 22 decembrie, Goron s-a reîntors la Paris, hotărît să pună mîna pe criminal. Înainte de Crăciun, un spion al poliţiei i-a dat mai multe informaţii despre Eyraud. Individul era un cunoscut aventurier şi escroc. În ciuda faptului că avea 56 de ani, a urîţeniei şi a cheliei pe care o ascundea sub o perucă, avea reputaţia unui Don Juan. Provenea din Saint-Etienne dar fusese luat în Spania de părinţii săi încă din copilărie, aşa că vorbea spaniola curgător. Mai tîrziu, a învăţat meseria de vopsitor dar a fugit de la stăpînul la care-şi făcuse ucenicia, s-a dus în Mexic cu o forţă expediţionară franceză şi acolo a dezertat. După amnistia din 1869 s-a aventurat din nou în Franţa, s-a căsătorit cu o femeie bogată, i-a risipit banii, a abandonat-o şi pe ea şi pe copilul lor, ca mai apoi să-şi încerce norocul ca negustor de textile în America de Sud. În 1882 a revenit din nou în Franţa şi a înfiinţat o distilărie care, pînă la urmă, a dat faliment în mod fraudulos. Apoi s-a asociat unei alte firme care, în iulie 1889, era de asemenea pe pragul falimentului. Gabrielle Bompard era amanta lui din vara anului 1888. Era o femeie de stradă, fiica fugită a unui om de afaceri proaspăt îmbogăţit, care pretindea că în copilărie fusese hipnotizată şi apoi violată. La 20 ani era frumoasă, coruptă, mincinoasă, lipsită de scrupule şi capabilă de orice crimă.

Imaginaţia lui Goron punea una lîngă alta datele, pentru a realiza filmul faptei. Eyraud, considera el, îl cunoscuse probabil pe Gouffé în perioada falimentului distilăriei. Portărelul era natural să fi fost implicat în această afacere. Fără îndoială că Eyraud aflase nu numai de afacerile prospere ale lui Gouffé dar şi despre apetitul lui pentru femeile tinere. Îşi folosise el amanta ca nadă pentru Gouffé ? Pregătise el oare cuţărul într-o ascunzătoare ca mai apoi s-o pună pe Gabrielle să-l ademenească pe Gouffé acolo, în speranţa că acesta va avea cheile de la seif asupra lui ? Îl omorîse el oare pe Gouffé şi-i băgase cadavrul în cuţăr ca mai apoi

să-l expedieze la Lyon şi să-l facă să dispară într-un loc izolat pe malurile fluviului Rhône ?

Goron şi-a trimis oamenii în căutarea fotografiilor lui Eyraud şi Gabrielle Bompard. Inspectorul Garret o depistase pe soţia abandonată a lui Eyraud şi obţinuse cîteva fotografii ale fostului ei soţ. Şi ca să nu lase nici o piatră nerăsturnată, Goron a expediat scrisori către toate ambasadele, consulatele şi legaţiile franceze de pe ambele părţi ale Atlanticului. Le-a trimis fotografiile şi descrierea lui Eyraud şi le-a cerut să coopereze cu poliţiile locale. Ziarele franceze şi în curînd şi cele americane şi engleze au început să scrie despre vînătoarea pentru găsirea lui Eyraud.

În dimineaţa zilei de 16 ianuarie 1890, Goron a primit o scrisoare expediată din New York în ziua de 8 ianuarie. Citind numele expeditorului, primul gînd a lui Goron a fost că scrisoarea trebuie să fie opera unui psihopat lacom de atenţie. Dar comparînd scrisul cu hîrtiile găsite de agenţi în fostul apartament al lui Eyraud, nu mai avu nici o îndoială. Scrisoarea fusese expediată din New York chiar de Eyraud.

Cele 20 de pagini ale scrisorii traduceau un sentiment puternic de îndurerare. De ce fusese el calomniat în toată lumea că e ucigaş ? Eyraud scria că fugise de la Paris din cauza unor dificultăţi financiare. Gabrielle Bompard îl adusese pe marginea prăpastiei. În ceea ce-l priveşte pe Gouffé, acesta îi fusese totdeauna prieten. Dacă cineva îl omorîse pe portărel, atunci criminala trebuie să fi fost Gabrielle Bompard. Ei i-ar fi fost uşor să pună pe unul din mulţii ei amanţi să-l omoare pe Gouffé, afirma Eyraud.

Goron încă mai era uimit de întreaga răsturnare a evenimentelor cînd, la 18 şi 20 ianuarie, au mai sosit două scrisori de acelaşi fel de la Eyraud din New York. Dar cea mai mare dintre surprize încă îl aştepta. În dimineaţa zilei de 22 ianuarie, secretara l-a anunţat pe Gorot că o vizitatoare era în sala de aşteptare. Numele ei : Gabrielle Bompard. Arăta aşa cum fusese descrisă : micuţă, delicată, bine îmbrăcată, dar cu semnele unei vieţi agitate pe chipul ei. „Senzualitatea şi corupţia îi ieşeau prin pori", a spus Goron mai tîrziu. Nu venise singură ; era însoţită de un american, aparţinînd „evident clasei de sus" care s-a prezentat cu numele de George Garanger. Bărbatul începu să vorbească imediat. Goron a aflat de la Garanger că în timpul unei călătorii la Vancouver s-a întîlnit cu un om de afaceri francez numit Vanaerd, care călătorea împreună cu fiica lui Bertha. Garanger a fost cuprins de o pasiune nebună pentru tînăra femeie, a intrat în afaceri cu Vanaerd şi a fost fericit cînd acesta l-a rugat să-i facă serviciul de a-i conduce fiica, în siguranţă, la Paris. În timpul călătoriei a devenit amantul Berthei şi, în sfîrşit, a aflat că Vanaerd era vestitul

Eyraud, al cărui nume fusese în toate ziarele. În timp ce el o conducea pe Bertha la Paris, Eyraud a dispărut cu capitalul. Desigur că Garanger a mai aflat că Bertha era în realitate Gabrielle Bompard.

Dar el era atît de îndrăgostit de ea încît încă o credea doar victima lui Eyraud. Numai Eyraud era escrocul și criminalul care o folosise pe „sărmana inocentă" pentru a-l ademeni pe Gouffé pe calea pierzaniei. Ea a fost instalată de Eyraud într-un mic apartament pe Rue Tronson Ducoudray din Paris. La 26 iulie îl invitase pe Gouffé acolo. Gouffé nu era singurul bărbat cu care ea se culcase la cererea lui Eyraud pentru a obține bani pentru el. Atunci nu suspectase că s-ar fi putut întîmpla un fapt atît de îngrozitor. Dar în seara întîlnirii, Eyraud i-a spus că Gouffé era ocupat în altă parte și nu putea să vină. Cînd ea a ajuns acasă, la puțin timp după ora întîlnirii anulate, l-a găsit acolo pe Eyraud cu un bărbat cu părul roșu care și-a pus haina imediat ce ea a intrat. Străinul a plecat în grabă. Cufărul de la Londra era într-un colț al camerei. În dimineața următoare, Eyraud i-a propus să facă o călătorie în sud. Cufărul a fost dus la gară. La Lyon, Eyraud a închiriat o trăsură pe care a condus-o singur. A pus cufărul în trăsură și s-au îndreptat către Millery. Acolo, străinul cu părul roșu a apărut din nou și a luat cufărul. Eyraud i-a povestit după aceea despre niște mari afaceri pe care le are de făcut și i-a cerut să-l însoțească în America.

George Garanger era gata să garanteze cu viața pentru nevinovăția lui Gabrielle Bompard. Imediat după sosirea la Paris, el a sfătuit-o să se predea poliției și să pună capăt acestor false acuzații ; și în timp ce americanul nu mai termina cu relatarea, Gabrielle Bompard dădea afirmativ din cap la fiecare frază. Era „evident", a spus Goron mai tîrziu, că „ea era sigură că eu sînt tot atît de credul ca și admiratorul ei american".

În ceea ce-l privea, Goron a adoptat o atitudine cu totul diferită față de această afacere. Așa cum vedea el lucrurile, Gabrielle Bompard își dăduse probabil seama încă din America că venise timpul să o rupă cu Eyraud și să-și salveze pielea. Îl folosise probabil pe american doar pentru a avea un motiv acceptabil de a merge la Siguranța franceză și de a „mărturisi totul". Între timp, Eyraud trimisese scrisorile ca să anticipeze o astfel de „confesiune". În prezența admiratorului ei stupefiat, Goron a cerut ca Gabrielle Bompard să fie arestată. Ea a fost supusă vestitelor interogatorii franceze : a fost înfometată, chestionată zi și noapte și încarcerată cu spioni ai poliției. Goron a ordonat să fie dusă pe Rue Tronson-Ducoudray. Gazda a recunoscut-o imediat și și-a amintit și de cufărul mare. Proprietăreasa își amintea perfect ziua de 26 iulie,

dar nu-şi amintea s-o fi văzut pe Gabrielle Bompard venind tîrziu acasă. Îşi amintea mai degrabă faptul că Gabrielle primise un bărbat a cărui descriere coincidea cu a lui Gouffé. Faptul cel mai semnificativ era însă acela că, în ziua de 25 iulie, Gabrielle se dusese la un lăcătuş din apropiere pentru a face cufărul şi mai rezistent cu ajutorul unor legături exterioare din fier.

Gabrielle Bompard minţea cu o inventivitate de neepuizat şi de care numai mincinoşii patologici sînt capabili. Dar, la începutul lunii februarie, Goron a început să scoată, încetul cu încetul, tot adevărul de la ea. În sfîrşit, ea a mărturisit că Eyraud se dusese să-l prade pe Gouffé şi ea ştiuse acest lucru, dar că fusese numai o unealtă în această afacere. În spatele unui divan din apartamentul ei era un alcov camuflat de o draperie. Eyraud a fixat de tavan un inel metalic prin care a trecut o frînghie. La capătul frînghiei se afla un cîrlig. În noaptea de 26 iulie, Eyraud s-a ascuns în dosul draperiei, în timp ce ea l-a primit pe Gouffé. Îmbrăcată doar într-un capot şi strînsă la mijloc cu o curea, ea s-a întins pe divan, apoi şi-a desprins cureaua şi în „jocul dragostei" a pus cureaua în jurul gîtului lui Gouffé. Eyraud a strîns imediat cureaua şi a prins-o de frînghie, de care a început să tragă. Gouffé a reuşit totuşi să ţipe. Văzînd aceasta, Eyraud l-a prins cu mîinile de gît şi l-a strangulat, aşa cum stabilise şi Lacassagne. Apoi l-au pus într-o muşama cu care l-au înfăşurat şi l-au înghesuit în cufăr. Gabrielle a mărturisit că a stat singură cîteva ore cu mortul în casă, tremurînd de groază, în timp ce Eyraud s-a dus să prade biroul lui Gouffé. Furios de eşec, la întoarcere, a bătut-o. A urmat apoi transportul cufărului la gară, călătoria cu trenul la Millery, aruncarea cadavrului pe malul rîului şi, în sfîrşit, distrugerea cufărului pe un alt mal şi aruncarea lui bucată cu bucată în rîu. Aceasta era întreaga poveste. Goron a mai făcut trei vizite împreună cu Gabrielle pe Rue Tronson-Ducoudray. A descoperit cîrligul din tavan şi cîteva bucăţi din frînghia pe care o folosise Eyraud.

Odată cu arestarea Gabriellei Bompard, Parisul şi-a ieşit din minţi. Nenumărate familii se revărsau pe Rue Tronson-Ducoudray pentru a vedea casa în care se petrecuse crima. La 7 februarie, cînd judecătorul de instrucţie Dopffer a trimis arestata la Lyon pentru reconstituire, a trebuit chemată cavaleria pentru a ţine la distanţă mulţimea. S-au găsit unii care au şi aruncat flori Gabriellei Bompard, indivizi cuprinşi de o admiraţie perversă pentru criminală, lucru dealtfel destul de obişnuit. Acum Goron era convins că reconstituise filmul complet al uciderii lui Gouffé, cu excepţie unui singur punct. Era sigur că rolul jucat de Gabrielle Bompard nu fusese acela de victimă forţată să devină complice, ci o participantă conştientă la omucidere.

Pentru a doua oară, Goron a trimis mandate de arestare pe numele lui Eyraud tuturor reprezentanților francezi din străinătate. Dar înainte ca mandatele să ajungă la destinație, s-a auzit din nou de Eyraud. Mărturisirea Gabriellei Bompard îl determinase să trimită varianta proprie a cazului ziarului *L'Intransigeant*. Scrisoarea produsese o mare vîlvă. Scrisă într-o franceză stîlcită, cuprins de dorința de răzbunare, relatarea lui atingea limitele credibilității și arunca toată vina pe Gabrielle Bompard și misteriosul ei amant. Singurul lucru care l-a interesat pe Goron din întreaga scrisoare a fost ștampila. Dar nici nu a mai avut nevoie de aceasta. La 19 mai, Eyraud a fost recunoscut la Havana, Cuba, de un cetățean francez care locuia acolo. În noaptea următoare, poliția cubaneză l-a arestat pe Eyraud în momentul cînd ieșea dintr-un bordel. La 24 mai, inspectorul Soudais și Gaillard erau în drum spre Havana pe vaporul poștal *La Bourgogne*, pentru a-l aduce pe Eyraud la Paris. S-au reîntors împreună cu arestatul pe vaporul *La Fayette*. La 30 iunie, cînd vaporul a ancorat în Saint-Nazaire, o mulțime imensă aștepta pe chei. Cineva adusese chiar și un papagal pe care îl învățase să croncănească neîncetat numele de Eyraud. Reporterii stăteau agățați de scările trenului care-l ducea pe Eyraud la Paris. În aceeași zi, un individ isteț și cu cap de afacerist a închiriat casa de pe Rue Tronson-Ducoudray, pentru a scoate bani de la cei care voiau să viziteze camera în care fusese ucis Gouffé.

Ultimul act al dramei a început la 16 decembrie 1890 : procesul lui Eyraud și Bompard la Curtea cu juri de pe Sena. La început situația lui Eyraud era desperată. Gabrielle Bompard a continuat totuși să lupte pentru a-și salva viața, jucînd rolul inocentei. Ea a găsit un apărător strălucit în persoana unui avocat plin de imaginație, dar lipsit de scrupule, numit Henri Robert. Avocatul a folosit cît se poate de bine versiunea Gabriellei în legătură cu violarea ei sub hipnoză cînd era copil și a prezentat-o ca fiind „mediul bun" ce fusese hipnotizată din nou ca să ia parte la crimă. Hipnoza era, în orice caz, un subiect la modă pe atunci. Neurologia, noua ramură a medicinii, s-a angajat într-o aprigă dispută în legătură cu posibilitatea hipnotizării unei persoane care să poată fi astfel împinsă să comită o crimă. Robert a făcut din hipnoză punctul principal al apărării sale. Sala tribunalului era plină de neurologi și hipnotizatori, fapt care a făcut drama și mai senzațională.

Cu toate acestea, procesul a durat puțin. La ora 9, în seara zilei de 20 decembrie, președintele curții anunța verdictul : condamnarea lui Eyraud la moarte și a Gabriellei Bompard la 20 de ani de muncă silnică. Zece săptămîni mai tîrziu, la 2 februarie 1891, capul lui Eyraud a căzut sub barda călăului din Paris. La

ora execuției, vînzătorii ambulanți de pe bulevardele Parisului distribuiau niște cufere miniaturale cu un cadavru de plumb înăuntru. Suvenirurile purtau inscripția : „L'Affaire Gouffé".

• • •

Cazul Gouffé nu a fost singurul care a atras atenția publicului asupra importanței medicinii legale. În 1882, un proces senzațional din Austro-Ungaria a fost rezolvat cu ajutorul contribuției acestei noi științe, dar nu înainte de a produce o mare agitație publică care divizase țara în două tabere.

Totul a început în micul sat maghiar Tisza-Eszlár, în ținutul Szaboles, în apropiere de rîurile Theiss și Nyiregyhaza. Satul era format din trei părți, împrăștiate la oarecare distanță una de alta în pusta maghiară. Acestea erau „satul nou", Ujfalu, „satul slovac", Totfalu și „satul vechi", Ofalu. Locuitorii erau de religie romano-catolică, protestantă și mozaică.

La 1 aprilie 1882, cu o săptămînă înainte de Paști, o fată în casă, în vîrstă de 14 ani, de religie creștină, numită Esther Solymossy, a plecat din casa stăpînei din Ujfalu să cumpere niște vopsea de la un negustor numit Kohlmayer din Totfalu. Esther a făcut cumpărăturile și, în drum spre casă, a fost zărită și de sora ei mai mare, Sophia. Dar ea nu a mai ajuns niciodată înapoi la Ujfalu. Stăpîna, mama fetiței, văduva Solymossy și alte rude au căutat fetița pînă seara, dar nu au dat de urma ei. În timp ce mama Estherei trecea pe lîngă sinagogă s-a întîlnit cu ajutorul rabinului Joseph Scharf și cu soția acestuia. Scharf a încercat să o consoleze pe mama distrusă. Esther se va reîntoarce cu siguranță, spunea el. Cu cîțiva ani mai înainte o fetiță dispăruse din satul Nánas. Atunci evreii au fost acuzați că o omorîseră, dar, cînd fetița a ajuns teafără acasă, s-a dovedit de fapt că se rătăcise în pustă.

Văzîndu-se că Esther nu s-a întors nici după o săptămînă, comisarul de securitate Recsky din Nagyfalu a întreprins o serie de cercetări în tot districtul. Dar și aceasta a fost în zadar. Pe la începutul lunii mai, primele zvonuri au început să se răspîndească prin sat. Se pretindea că Samuel Scharf, fiul în vîrstă de 5 ani al ajutorului de rabin, ar fi spus : „Papa a chemat-o pe Esther în casă, a spălat-o și a dus-o la sinagogă. Casapul a înjunghiat-o. Fratele meu Moritz și cu mine am văzut cum sîngele era strîns într-o farfurie".

Districtul de care aparținea satul Tisza-Eszlár era reprezentat în Parlamentul maghiar de deputatul Onody, un antisemit notoriu. Era cunoscut faptul că el răspîndise cea mai defăimătoare și răutăcioasă calomnie care se putea arunca asupra evreilor, povestea cri-

melor rituale, inventată în timpul Evului Mediu pentru a „justifica" pogromurile. Se spunea că evreii aveau nevoie de sînge de creştin pentru riturile lor religioase şi omorau copii creştini pentru a turna sîngele în pasca fără drojdie care se face de Paştele evreiesc. Acum, văduva Solymossy şi-a amintit că Joseph Scharf vorbise despre copilul pierdut din Nánas, a cărui dispariţie fusese pusă pe seama evreilor. Dar, în mintea ei limitată şi plină de suspiciuni, a tras concluzia că Scharf avea mustrări de conştiinţă, aşa că ea a relatat totul comisarului Recsky, care, la rîndul lui, i-a raportat lui Onody. Deputatul a îndemnat cîteva familii din Tisza-Eszlár să tragă de limbă pe copiii lui Scharf. Ademenit cu bomboane, băieţelul de 5 ani a fost pus să spună lucruri pe care nici nu le înţelegea cîtuşi de puţin. La 19 mai, judecătorul de instrucţie Bary a venit de la Nyiregyhaza împreună cu ajutorul său, Piczely, comisarii de securitate Recksy şi Pay şi cîţiva poliţişti călări. La sosirea în sat, au început imediat să-l interogheze pe Joseph Scharf. Bary era un carierist brutal şi limitat, o unealtă în mîinile lui Onody. Venise în sat cu convingerea fermă că evreii o omorîseră pe Esther Solymossy şi considera de datoria lui să-i aducă în faţa justiţiei. După ce l-a interogat pe micuţul Samuel Scharf, a făcut un proces verbal cu declaraţiile pe care el pretindea că le făcuse băiatul sau care probabil fuseseră făcute chiar de acel copil cu imaginaţia bogată şi bolnăvicioasă, fapt pe care orice judecător îl ştie şi de care se teme.

Declaraţiile băiatului erau atît de contradictorii încît orice alt anchetator le-ar fi abandonat. Dar Bary a ordonat ca Joseph Scharf şi fiul său Moritz de 14 ani să fie aduşi la aşa numitul castel Kallay din Tisza-Eszlár, unde el îşi stabilise sediul.

Joseph Scharf, un om destul de cultivat, a declarat că afirmaţiile lui Samuel erau produsul imaginaţiei deliberat manipulate a copilului. Moritz, de asemenea, a negat că a văzut ceva din ceea ce povestise fratele mai mic. Dar Bary poseda acel instinct de detectare a slăbiciunilor omeneşti, instinct tipic pentru multe persoane care sînt, din alte puncte de vedere, cu un nivel mintal redus. El a sesizat că Moritz are un caracter psihopatic instabil şi uşor influenţabil. La 21 mai, Bary l-a predat pe băiat funcţionarului Piczely şi comisarului de securitate Recksy. Ei urmau să-l ducă la Nyiregyhaza ca să scoată de la el „nişte confesiuni utilizabile". În timpul călătoriei, peste noapte, ei s-au oprit la casa lui Recsky în Nagyfalu. Pe Moritz l-au închis într-un grajd întunecos, ameninţîndu-l că îşi va petrece tot restul vieţii acolo, dacă nu-şi va aminti cum fusese omorîtă Esther Solymossy. Dacă mărturisea, i-au promis că nu i se va întîmpla nimic. Spre miezul nopţii, Moritz a fost bătut cu atîta cruzime încît, în sfîrşit, s-a oferit să măr-

turisească orice doresc ei. Servitoarea lui Recsky, care fusese martoră la tot ce se întîmplase, le-a povestit totul vecinilor. Aflîndu-se, a fost biciuită de un polițist pînă ce a jurat că nu va mai scoate nici o vorbă în legătură cu ceea ce văzuse în noaptea aceea.

În aceeași noapte, Piczely a trimis poliția călare la Tisza-Eszlár să raporteze succesul repurtat, judecătorului de instrucție Bary. În zori, Bary a și ajuns la Nagyfalu și a transcris cu satisfacție mărturia lui Moritz Scharf care suna cam așa: „Tatăl meu, Joseph Scharf, slujbaș la sinagogă, a chemat-o în casă, din stradă, pe Esther Solymossy. Cerșetorul evreu Wollner, care locuiește cu noi, a dus-o în sinagogă, a întins-o pe podea și a dezbrăcat-o în pielea goală. În afară de tatăl meu și Wollner mai erau prezenți măcelarii Schwartz, Buxbaum, Braun și, de asemenea, Adolf Junger, Abraham Braun, Samuel Lustig, Lazăr Weiszstein și Emanuel Taub. Braun și Buxbaum au ținut-o pe Esther, în timp ce măcelarul Schwartz i-a tăiat gîtul cu cuțitul. Sîngele fetei a fost strîns într-o oală. Eu m-am uitat pe gaura cheii și am putut vedea totul... Esther Solymossy, pe care o știam de mai înainte, avea la ea vitriol alb (pentru vopsea) într-o cîrpă veche galbenă... Fratele meu Samuel nu a văzut nimic. Eu i-am povestit totul..."

Bary credea cu atîta putere în existența sîngerosului ritual evreiesc încît a fost convins că mărturisirea lui Moritz e întru totul credibilă. A ordonat ca băiatul să fie dus la Nyiregyhaza și să fie ținut în casa lui Henter, directorul închisorii orașului. Henter a primit ordin să-l țină pe Moritz într-o izolare completă și să-i amintească zilnic că va fi trimis imediat la închisoare dacă își schimbă declarația. Apoi Bary a arestat pe acei cetățeni evrei, ale căror nume fuseseră menționate de Moritz.

Toți, fără excepție, au susținut că nu știau nimic de presupusa crimă. Schwartz, Buxbaum și Braun se duseseră la Tisza-Eszlár în ziua de 31 martie pentru a solicita postul vacant de măcelar cușer. Ei participaseră la serviciul religios din dimineața zilei de 1 aprilie care a durat pînă la ora 10. Apoi au plecat de la sinagogă și nu s-au mai reîntors. Wollner era un cerșetor care s-a întîmplat să găsească adăpost în casa lui Scharf în ziua de 31 martie. După ce a participat la slujba din sinagogă și-a continuat drumul. Și Joseph Scharf fusese în sinagogă, la slujbă și apoi plecase acasă. La ora 12 a luat prînzul împreună cu cei trei copii, adică și cu Samuel și Moritz. La sfîrșitul serviciului religios, el însuși a închis sinagoga și nu a mai pus piciorul înăuntru. Scharf a refuzat să creadă că fiul său făcuse într-adevăr declarațiile care-i fuseseră atribuite. Cînd îngrijorat, cînd furios, cînd desperat, dar totdeauna cu fermitate, el s-a apărat. Toți ceilalți arestați au declarat că după slujbă s-au dus direct acasă, deci chiar la ora cînd Esther era încă în

drum spre Totfalu. Familiile lor au confirmat acestea. Dar Bary a ignorat toate aceste afirmații.

Primele rapoarte de la Tisza-Eszlár au căzut pe un teren fertil: antisemitismul direct sau ascuns era extrem de răspîndit în Austro-Ungaria. Ziarele erau pline de articole în legătură cu aceasta. Evreii au fost bătuți, locuințele evreiești au fost jefuite. Servitorii creștini angajați de evrei și-au părăsit slujbele de teama de a nu fi omorîți. Bary a primit nenumărate scrisori care îi întăreau și mai mult convingerile. Oamenii îi trimiteau ceea ce presupuneau ei că sînt rețete evreiești pentru „metoda cea mai bună de preparare a mîncării cu sînge de fecioare creștine". Bary a inclus aceste rețete în dosarele cazului și a trimis numeroși cetățeni să sape pămîntul din jurul sinagogii. Pivnițele tuturor arestaților au fost scotocite. Chiar și butoaiele cu vin au fost desfăcute pentru a se găsi cadavrul Estherei Solymossy.

Bary a ajuns cu ancheta sa la punctul în care o nouă descoperire a produs, în ziua de 18 iunie 1882, o puternică încurcătură. În dimineața acelei zile extrem de călduroase de iunie, un paznic de cîmp din satul Tisza-Dada a scos din rîu cadavrul unei fete. Mîna stîngă a corpului era încleștată pe o bucată de cîrpă în care erau împachetate niște cristale de culoare alb-albăstrii. Omul știa, ca toată lumea dealtfel, că Esther cumpărase vitriol de zinc chiar în ziua dispariției. S-a răspîndit zvonul că fusese găsit corpul lui Esther și că nu există nici o rană la gît.

Bary a plecat în grabă la Tisza-Dada. Dacă era într-adevăr cadavrul Estherei și nu avea nici o rană, atunci tot eșafodul acuzării s-ar fi prăbușit. A cerut ca mama fetei, numeroși vecini și rude să fie aduși la Tisza-Dada. Văduva Solymossy a confirmat faptul că Esther purta aceeași rochie ca și cadavrul. Dar, spre bucuria lui Bary, ea a susținut că acel corp nu putea fi al fiicei ei. Ea nu a motivat afirmația și nici Bary nu a insistat să afle de ce. Cîțiva vecini au fost de acord cu ea, dar alții au spus că aceea era Esther și nimeni altcineva.

În dimineața următoare, Bary a trimis doi medici, pe doctorii Trajtler și Kiss, și pe un student la medicină numit Horvath să determine dacă acela era cadavrul unei fetițe de 14 ani și dacă într-adevăr stătuse în apă din ziua dispariției lui Esther, adică de la 1 aprilie.

Trajtler și Kiss erau medici de țară care făcuseră numai cîteva autopsii în viața lor, iar Horvath nici măcar nu-și terminase studiile. În ziua de 10 iunie ei au prezentat un raport judecătorului de instrucție care conținea următoarele afirmații: 1) Cadavrul aparținea unei fete „de cel puțin 18 ani și cel mult 20 ani". Această constatare se baza pe gradul de dezvoltare generală a corpului, pe starea danturii, și pe faptul că oasele frontale

erau unite, fără sutură frontală. 2) Organele sexuale ale fetei erau atît de dezvoltate încît probabil că avusese relaţii frecvente cu bărbaţii. 3) Decesul survenise cu cel mult 10 zile în urmă. Pielea era albă şi nu prezenta semne de degradare. Intestinele erau bine păstrate. 4) Inima şi venele erau complet golite de sînge. Murise de anemie. 5) Pielea era foarte netedă. Mai mult, pielea de pe mîini, picioare şi unghii era foarte bine îngrijită. Nu mersese niciodată, probabil, cu picioarele goale şi aparţinea fără îndoială unei categorii sociale care nu făcea muncă grea.

Aceste observaţii nu erau valabile în cazul lui Esther Solymossy. Ea avusese 14 ani, nu suferise de anemie, fusese virgină, avea pielea bronzată, mîinile obişnuite cu munca şi nu se ştia dacă pusese vreodată pantofi în picioare. Pe lîngă aceasta, ea dispăruse cu două luni şi jumătate înainte şi nu doar de zece zile.

Bary se simţea complet justificat dar nu încă mulţumit. Antisemitismul său l-a făcut să suspecteze că ar exista o legătură între descoperirea cadavrului şi evreii din Tisza-Eszlár. Nu era ciudat că fata găsită în rîu era îmbrăcată cu o rochie asemănătoare cu a Estherei şi că ţinea în mînă un pachet cu vitriol alb ? Nu însemna aceasta că prietenii evreilor arestaţi îmbrăcaseră un alt cadavru ca să dea impresia că Esther se înecase şi ca să-şi salveze astfel confraţii de acuzaţia de omor ? Toate acestea erau confirmate şi de o scrisoare anonimă în care se urmărea acelaşi raţionament. Un plutaş evreu, numit Jankel Şmilovici, a fost acuzat că a participat la complot. Scrisoarea afirmă că Amsel Vogel din Tisza-Eszlár era capul întregului complot şi că doi evrei aduseseră trupul într-o căruţă pînă la Tisza-St. Marton unde i l-a predat lui Şmilovici. Un alt evreu plutaş, numit David Herşcu, l-a transportat la Tisza-Eszlár, sub pluta lui. Acolo, o evreică necunoscută a adus o rochie asemănătoare cu a lui Esther şi o bocceluţă cu vopsea. Ei l-au mituit pe un plutaş creştin, pe Ignaz Mathey, să-i ajute să îmbrace cadavrul.

Bary a ordonat ca Vogel, Şmilovici şi Herşcu să fie arestaţi şi aduşi la castelul Kallay. Ei au negat totul. Comisarul de securitate Pay l-a forţat apoi pe Vogel să bea peste doi litri de apă rece pînă ce victima s-a încovoiat de durere şi a intrat în agonie. Apoi a fost înjugat la o trăsură şi pus să tragă pînă a leşinat. În sfîrşit, a mărturisit tot ce au vrut ei. Şi Şmilovici a recunoscut de teama unor chinuri asemănătoare. Pentru că nu a putut să dea numele celor doi evrei care se presupunea că le predase cadavrul la Tisza-St. Marton, locuitorii evrei din Tisza-Eszlár au fost aliniaţi în faţa primăriei. Pay a ordonat lui Şmilovici să indice pe cei doi necunoscuţi. Îngrozit, Şmilovici a indicat pe primii doi de la începutul rîndului, pe Martin Gross şi pe Ignaz Klein. Ei au fost bătuţi şi forţaţi să bea apă pînă ce au strigat : „Spuneţi-ne ce trebuie să spunem, spunem orice". Herşcu a fost bătut pînă ce a fost de acord să semneze

o declarație. Era scrisă în maghiară iar el nu cunoștea această limbă. Mathey a fost singurul din grup care a scăpat nearestat, dar a primit atîtea lovituri pe tălpile picioarelor încît și el a mărturisit că e complice. Cînd noii arestați au fost aduși la închisoarea din Nyiregyhaza, deputatul Onody a ordonat directorului închisorii : „Mînă-i pe ciinii de evrei pînă în fața casei mele pentru ca soția și servitorii mei să se distreze".

Noul capitol al cazului a provocat violente discuții și resentimente dincolo de hotarele Austro-Ungariei. Cazul Tisza-Eszlár a devenit subiect de dezbatere în parlamentele din Budapesta și Viena. Procuratura generală din Budapesta nu a văzut nici o soluție în afară de aceea de a face o anchetă. Cazul a fost repartizat procurorului Szeiffert. În același timp, cîțiva din cei mai cunoscuți avocați din Ungaria s-au oferit să reprezinte apărarea. Printre ei se afla și deputatul în Parlament Karl von Eötvös.

Pînă în octombrie, Eötvös a terminat de studiat documentele și a vorbit cu cîțiva dintre acuzați. Era convins că nu era nici cea mai mică dovadă care să indice o „crimă în sinagogă". Toată povestea era pur și simplu o invenție, o împletire de minciuni, oportunism și discriminare rasială. Ce bază se putea pune pe declarația martorului principal, Moritz, un copil psihopat, nedemn de încredere, care fusese obligat să învețe declarația pe de rost. Dar, în definitiv, care dintre mărturii putea să fie luată în serios ? Oricare dintre acuzați și-ar retrage mărturia dacă s-ar ști în siguranță și n-ar mai fi speriat de chinurile la care îl supunea Bary.

Eötvös și-a îndreptat atenția asupra fetei moarte găsite în rîu. A citit memoriul întocmit de Trajtler, Kiss și Horvath. Practica sa de jurist l-a pus în contact cu pionierii medicinii legale din Ungaria, Ajtai și Belki, care studiaseră în Franța. Eötvös era, de asemenea, un vizitator frecvent al Vienei și cunoștea bine școala de medicină legală care se dezvolta acolo sub conducerea profesorului Eduard von Hofmann. Hofmann produsese o mare senzație prin identificarea multor cadavre complet arse de incendiul de la Ringtheater din Viena, prin studierea dinților și particularităților scheletului. Citind raportul autopsiei de la Tisza-Dada, Eötvös a fost izbit de superficialitatea cu care a fost făcut ; cei doi medici și studentul medicinist procedaseră ca niște persoane străine de medicină. Dar dacă medicii greșeau, dacă cadavrul nu era al unei fete mai în vîrstă, dacă cadavrul era a lui Esther Solymossy, atunci ce ar mai rămîne din toată acuzarea ?

Deocamdată, Eötvös s-a adresat lui Johannes Belki din Budapesta. Dar, pentru că specialistul avea numai 32 de ani, Eötvös s-a gîndit să apeleze și la ajutorul a doi patologiști mai în vîrstă. Ei nu erau o autoritate în medicină legală, dar puteau să acorde investigațiilor

lui Belki greutatea vîrstei și demnității lor. La 3 noiembrie 1882, Eötvös i-a cerut lui Bary să permită exhumarea cadavrului de la Tisza-Dada pentru ca profesorii din Budapesta să facă o nouă autopsie. Bary a refuzat pe motivul că este inutil. Dar Eötvös a avut o surpriză rară în experiența lui de avocat al apărării. Procurorul de stat Szeiffert a sprijinit cererea sa. Deși Eötvös nu știa aceasta, și Szeiffert studiase dosarul și constatase că nu exista nici o dovadă a vinovăției acuzaților. Continua însă să funcționeze ca procuror din cauză că agitația generală din țară nu-i permitea să renunțe.

La 3 decembrie 1882, profesorii Scheuthauer, Mikalcovici și Belki au primit permisiunea de a face exhumarea și de a lua în discuție posibilitatea ca acel cadavru să fie al lui Esther Solymossy. La 7 decembrie, medicii au sosit la Tisza-Dada. La o lună după aceea, la 8 ianuarie, au trimis procurorului și judecătorului raportul lor. Principalele puncte erau : 1) Cadavrul găsit în rîu nu putea să aparțină decît unei fetițe de 14—15 ani. 2) Putea foarte bine să fi zăcut în apele Tisei între două și trei luni. 3) Trajtler, Kiss și Horvath nu aveau nici o idee despre procesele care au loc în pielea unei persoane înecate și greșeau complet cînd afirmau că fata nu mersese niciodată cu picioarele goale. 4) Era indiscutabil că fata nu avusese relații sexuale. 5) Era aproape sigur că fata nu era alta decît Esther Solymossy. De luni de zile nimeni nu fusese dat dispărut din district în afară de Esther. Aceasta nu putea decît să întărească convingerea lor că fata înecată era Esther care căzuse în apă din motive necunoscute.

Bary a refuzat să introducă verdictul medicilor din Budapesta în dosarul cazului. Cînd deveni clar, în mai 1883, că Szeiffert intenționa să-i judece pe toți arestații la 19 iulie la Tribunalul din Nyiregyhaza sub acuzația de crimă, părtași la faptă și substituire de cadavru, Eötvös s-a hotărît să cheme pe cea mai mare autoritate în medicină legală din Austria. El s-a adresat profesorului Eduard von Hofmann din Viena.

* * *

Hofmann fusese numit profesor de medicină legală la Viena în 1875. Deși specialitatea aceasta se bucura de o faimă deosebită în prima jumătate a secolului, epoca în care și-a început cariera nu a fost una dintre cele mai fericite. A avut mult de luptat cu medicii legiști din Viena, înainte de a asigura dreptul Institutului său de a efectua toate autopsiile pentru investigații juridice și toate autopsiile pentru morți neexplicate.

În perioada în care a acceptat cazul Tisza-Eszlár, în iunie 1883, o clădire cu un mare amfiteatru se ridica în spatele morgii

spitalului general din Viena. Era noul sediu al Institutului. În cîțiva ani clădirea avea să devină o Mecca pentru studenții din toată Europa și restul lumii.

Într-un fel, cazul îl pusese pe Hofmann în oarecare încurcătură. I se cerea să judece ceva ce nu văzuse cu proprii lui ochi. Singurele date erau acelea furnizate de medicii din Budapesta. Aceste date totuși se caracterizau printr-o precizie și acurateță științifică deosebită. Pe de altă parte, greșelile medicilor din Tisza-Dada erau atît de evidente, ignoranța lor în unele probleme ale medicinii fiind atît de grotesc încît Hofmann nu avea nevoie să vadă cadavrul cu proprii lui ochi. El trebuia doar să se bazeze pe imensa lui experiență în legătură cu cadavrele înecaților pentru a demonstra că memoriul de la Tisza-Dada conținea eroare după eroare și că medicii de țară nu știau absolut nimic despre medicina legală.

Se punea și problema vîrstei fetei. Medicii din Tisza-Dada se bazaseră în aprecierea lor pe „impresia generală", pe examinarea superficială a dinților și pe starea suturii frontale. Hofmann nu avea mai multe cunoștințe decît Lacassagne în legătură cu raportul dintre vîrstă și stadiul de dezvoltare a scheletului. Aceste cunoștințe aparțineau încă viitorului. Dar el avea, în schimb, o vastă experiență. Afirmînd că sutura frontală era un semn al unei vîrste mai mari de 14 ani, medicii de țară nu făcuseră altceva decît să-și trădeze incredibila lor ignoranță. S-a dovedit de mii de ori că sutura frontală la om se definitivează în al doilea an al vieții. Mai mult, examinarea atentă a dinților făcută de medicii din Budapesta arăta că dinții permanenți erau cu toții prezenți și că numai măselele de minte nu apăruseră complet. Molarii posteriori, care apar la vîrsta de 12—13 ani, erau bine dezvoltați. Ca urmare, fata avea o vîrstă mai mare. Dar, pentru că măselele de minte, ce apar normal între 16—17 ani, erau absente, în cazul de față se putea presupune că fata putea să aibă între 12 și 17 ani. Dar, deoarece în unele cazuri măselele de minte nu apar pînă la vîrsta de 24—25 ani, Hofmann nu s-a mulțumit numai cu examinarea dinților. El s-a ocupat de întreaga descriere a scheletului, pe care Belki îl studiase cu o precizie demnă de încredere, dar căruia medicii din Tisza-Dada nu-i acordaseră nici o atenție.

Se știa faptul că părțile cartilaginoase ale omoplatului nu încep să se osifice pînă în al paisprezecelea an al vieții. Semne de osificare nu erau prezente la înecată. În mod similar, cele trei părți ale osului iliac se sudează între 16—18 ani. Cadavrul avea oasele iliace încă separate. Numeroase alte detalii ale dezvoltării scheletului indicau faptul că fata avea mai degrabă 13 decît 18 ani. În privința dezvoltării organelor genitale externe pe care

puseseră atît de mult accent medicii de țară, experiența îl învățase pe Hofmann că țesuturile slăbesc și se dilată în apă, așa încît ele depășesc cu mult dimensiunile normale. Hofmann a ajuns astfel la concluzia că trupul găsit în Tisza era al unei fete de aceeași vîrstă cu Esther Solymossy.

Un al doilea lucru discutabil era afirmația medicilor din Tisza-Dada potrivit căreia corpul stătuse în apă cel mult zece zile. Hofmann văzuse numeroase cadavre de înecați care rămăseseră uimitor de proaspete chiar după săptămîni și luni. În toate aceste cazuri, cadavrele nu se ridică la suprafață, așa cum se întîmplă îndeobște cu înecații, din cauză că sînt ținute sub apă de un obstacol oarecare. În timp ce cadavrele ce plutesc la suprafața apei sînt expuse influenței aerului care le deteriorează, cadavrele ținute sub apă nu intră în putrefacție din cauza temperaturii scăzute a apei curgătoare. Apa, pe lîngă faptul că împiedică distrugerea organelor interne, albește și pielea. Legătura dintre straturile pielii și derm slăbește. La cîteva săptămîni, epiderma, de pe mîini și picioare, și unghiile se descuamează și cad, uneori din cauza curentului apei. Părți considerabile ale pielii sînt luate de apă. Sîngele se strecoară prin dermul deschis și cadavrul se golește treptat de sînge.

Toate aceste fenomene naturale însă au condus pe medicii din Tisza-Dada la niște concluzii ridicole. Prospețimea cadavrului i-a făcut să afirme că moartea survenise doar cu cîteva zile mai înainte. Absența sîngelui i-a făcut să creadă că fata suferea de anemie acută deși Esther fusese totdeauna o fată sănătoasă. Cea mai absurdă dintre erori era afirmația medicilor că fata nu făcuse nici un efort fizic și nu mersese niciodată cu picioarele goale și că pielea de pe mîini și picioare, precum și unghiile de la mîini și picioare indicau că înecata era o persoană care se îngrijea foarte bine. Trajtler, Kiss și Horvath fuseseră induși în eroare de derma subțire care poate să pară extraordinar de delicată. Ei fuseseră înșelați de patul unghiilor pentru că unghiile căzuseră de mult și aceasta i-a făcut să spună că unghiile sînt bine îngrijite. Medicii din Budapesta nu găsiseră de fapt nici o unghie la mîini și la picioare. Hofmann nu era mirat de afirmația medicilor de la Tisza-Dada. Întîlnise adesea printre studenții de la medicină din ultimii ani de studiu pe unii care se lăsau înșelați de astfel de aparențe. La sfîrșitul cercetării sale el remarcă: „Medicina legală are propriile ei secrete. Ele trebuie studiate și însușite. Evenimentele de la Tisza-Dada mi se par un exemplu izbitor de eroare judiciară care poate apare dintr-o lipsă de respect, foarte răspîndită dealtfel, pentru cunoștințele speciale dar absolut esențiale".

Cînd Hofmann i-a înmînat raportul său lui Karl von Eötvös, în iulie 1883, el nu a îndrăznit să afirme că înecata era Esther Soly-

mossy. El a spus numai că acel cadavru era al unei fete de vîrsta Estherei, care stătuse cîteva luni în rîu. Manuscrisul lui voluminos a luat curînd drumul localităţii Nyiregyhaza unde procesul începuse încă din ziua de 13 iunie.

Tribunalul de la Nyiregyhaza devenise scena unei lupte neobişnuite dintre raţiune şi ură, dintre judecata rece şi fanatismul orb. Metodele de cercetare ale lui Bary fuseseră demascate. Piczely, funcţionarul, fusese demascat ca fost criminal şi deţinut. Nu mai era nici o îndoială că Moritz Scharf fusese împins la minciună prin ameninţări şi schingiuiri. Nici prejudecăţile, nici slăbiciunea judecătorului, nici agitaţia spectatorilor jurişti, nici atacurile dezlănţuite ale deputatului Onody asupra procurorului Steiffert nu au putut sta în calea dreptăţii. Zvonurile, minciunile şi mărturiile scoase cu forţa au fost practic desfiinţate. Profesorii din Budapesta, a căror opinie nu a fost inclusă în dosar, au fost audiaţi ca martori. La aceasta s-a adăugat raportul lui Hofmann, sosit înainte de sfîrşitul procesului. El a constituit elementul de bază al pledoariei de şapte ore ţinută de avocatul apărării Karl von Eötvös. La 3 august 1883, curtea a declarat pe toţi acuzaţii nevinovaţi.

Hofmann, ale cărui simpatii personale se îndreptau spre toleranţă, a fost, fără îndoială, mulţumit de verdict. L-a satisfăcut şi faptul că evenimentele de la Tisza-Eszlár au scos în evidenţă, într-un mod dramatic, una din convingerile sale cele mai puternice : necesitatea pregătirii speciale a medicilor care urmează să se ocupe cu probleme de medicină legală. Dar Hofmann nu avea să-şi vadă visul îndeplinit. Fără să se cruţe, muncind cu abnegaţie, a murit datorită unui accident cardiac, la mijlocul verii anului 1897, numai la vîrsta de 60 ani, la conacul său de la Igls. Elevul său Albin Haberda a fost considerat prea tînăr de conducerea Universităţii din Viena pentru a prelua conducerea institutului. Ca urmare, un patologist general, Kolisko, a fost numit la catedra lui Hofmann şi aceasta a dus la reinstaurarea unei stări de lucruri împotriva căreia Hofmann luptase atît de aprig de-a lungul întregii sale cariere.

* * *

Atingînd culmea prestigiului în privinţa realizărilor, noua ştiinţă, medicina legală a fost trezită la realitate de cazul Jeanne Weber, care a servit ca avertisment pentru toţi cei ce voiau să vadă şi să audă. Lacassagne a comentat astfel acest fiasco : „Istoria ne aminteşte totdeauna de limitele noastre, ori de cîte ori sîntem în pericol de a uita". Un val de indignare a cuprins Franţa cînd pro-

fesorul Thoinot a contribuit la salvarea „căpcăunei din Goutte d'Or", autoarea a peste cinci pruncucideri. Ţinînd mai mult la reputaţie decît la adevăr, profesorul Thoinot nu şi-a recunoscut eroarea de a nu fi văzut semnele pruncuciderii prin sufocare.

Cu încăpăţînarea caracteristică sufletelor meschine, Thoinot a încercat să-şi apere poziţiile pînă în pînzele albe chiar cînd profesorul Parisot a oferit toate dovezile. Thoinot şi colaboratorii au recurs la psihiatrie, deşi la acea dată medicina legală avea o experienţă de 80 de ani în rezolvarea cazurilor de sufocare provocate prin spînzurare, strangulare etc., şi beneficia de lucrările lui Ambroise Tardieu, Langreuter, Brouardel şi N. Minovici. În 1904 savantul român Minovici recursese la diferite experimente pentru a determina simptomele care se produc în timpul procesului de asfixie. Folosindu-se de persoana sa ca de un cobai, a determinat perioada de timp şi condiţiile în care apăreau zgomotele din urechi, pierderea vederii, învineţirea feţei, blocarea vaselor de sînge şi pierderea cunoştinţei. El a întrerupt experienţele numai după ce acestea i-au provocat o durere insuportabilă în laringe, durere care a persistat aproape 12 zile. Thoinot şi Robert au fost atît de cinici încît au pretins că Jeanne Weber comisese numai ultima crimă, cea de la Commercy. Agitaţia neobişnuită provocată de „decesele", naturale de la Paris şi Chambon, spuneau ei, folosindu-se de argumentele psihiatriei, o aduseseră într-o stare de autohipnoză sub care comisese o crimă de genul acelora de care fusese acuzată atîta timp pe „nedrept".

Medicina legală era departe de a fi infailibilă. Urmele unei crime puteau fi trecute cu vederea în timpul unei autopsii executate chiar de specialiştii cu cea mai mare experienţă. Exhumările şi autopsiile executate la cîtva timp după moarte puteau duce la erori grave. Acest caz pleda cu stăruinţă la modestie, la grijă, la gîndul că medicina legală nu putea stabili de una singură cazurile de crimă şi că, de multe ori, nu ar trebui să aibă rolul decisiv. Medicina legală trebuie considerată ca unul din instrumentele folositoare în complexa activitate de investigaţie criminalistică.

Peste 50 de ani, ideile lui Brouardel şi Thoinot vor fi total depăşite. Cu ajutorul microscoapelor, din ce în ce mai perfecţionate, specialiştii puteau urmări simptomele diferitelor forme de strangulare chiar în celulele ţesuturilor gîtului, învăţînd să recunoască modificările biologice. Astfel savantul maghiar Orso a studiat procesul de disoluţie a grăsimii în micuţele celule adipoase de sub semnele strangulării. Cercetătorii japonezi Kuboiwa şi Ogata au elaborat metode de colorare a ţesuturilor invizibile afectate de o „strangulare uşoară", astfel încît acestea pot fi diferenţiate de ţesuturile normale înconjurătoare. Walcher în Germania şi Mackintosh în Africa de

Sud au supus straturile fine ale țesuturilor cervicale examenului histologic. S-au făcut studii asupra ganglionilor limfatici, asupra intimei vaselor de sînge și asupra nervilor regiunii cervicale. S-au făcut studii asupra salivei pentru a se descoperi un criteriu clar de diferențiere a sinuciderilor de omuciderile deghizate prin spînzurarea cadavrului.

În general, a fost elaborat un arsenal de metode la care Brouardel și Thoinot nici nu puteau visa. Și cu toate acestea, nici un test nu putea da, de unul singur, verdictul final într-un caz oarecare. Afacerea Weber avea să ofere o lecție de durată.

• • •

Relatarea cazului Hawley Harvey Crippen, care și-a omorît soția la Londra în noaptea zilei de 1 februarie 1910, are toate atributele unui subiect de roman clasic polițist. Fuga romantică a criminalului însoțit de amanta deghizată în băiat a captivat imaginația generală, mai ales că arestarea lui Crippen pe bordul vasului cu vapori *Montrose* a putut fi făcută datorită unei noi invenții, telegraful fără fir. Nu este surprinzător că aceste amănunte de suprafață au atras mai mult atenția, astfel încît puțini oameni și-au dat seama de rolul jucat de medicina legală în acest caz. Cu toate acestea, cazul Crippen trebuie să fie considerat ca una din pietrele de hotar importante în dezvoltarea medicinii legale din Anglia.

Totul a început în ziua de 30 iunie 1910, cînd un bărbat pe nume Nash a cerut Scotland Yard-ului să se ocupe de dispariția unei prietene, de profesie cîntăreață, care nu mai fusese văzută de la 1 februarie. Numele ei de scenă erau Cora Turner sau Belle Elmore. Numele ei adevărat era Cora Crippen. Era soția medicului american Crippen, care locuia la Londra din 1900, ca agent a două firme americane, una pentru echipament medical, patentat sub numele de Remediile Munyon, iar cealaltă, cunoscută sub numele de Specialiștii în stomatologie, era specializată în comerțul cu proteze dentare.

Nash a putut oferi inspectorului șef Walter Dew următoarele date: familia Crippen locuia într-o căsuță din nordul Londrei pe Hilldrop Crescent 39. În noaptea de 31 ianuarie ei au avut musafiri, o familie cu numele de Martinelli. Cuplul Martinelli a plecat din casa Crippen în jurul orei unu și jumătate noaptea. Ei au fost ultimii care au mai văzut-o pe Cora Crippen. Nash a descris-o pe doamna Crippen ca pe o femeie sănătoasă și vioaie, de cel mult 35 de ani. În ziua de 3 februarie, Societatea cîntăreților de Music Hall, din care făcea parte și Cora, a primit două scrisori

semnate cu numele ei, dar scrise de altcineva. Scria că fusese nevoită să plece în California din cauza bolii unei rude apropiate. Familia Martinelli şi ceilalţi prieteni ai Corei i-au cerut în mod firesc lui Crippen şi alte amănunte. Se părea că doctorul nu avea chef să vorbească despre soţia lui. La cîteva săptămîni, el a apărut la o petrecere cu secretara lui, Ethel Le Neve. Tînăra purta bijuteriile şi blănurile Corei Crippen. În ziua de 12 martie, ea s-a mutat în casa lui Crippen. La 24 martie, Crippen a anunţat pe prietenii Corei că soţia sa murise de pneumonie la Los Angeles.

În ziua de 8 iunie, inspectorul şef Dew s-a deplasat la Hilldrop Crescent. A găsit-o acolo numai pe Ethel Le Neve, o tînără plăcută de aproximativ 20 de ani. Dr. Crippen îşi avea biroul pe strada Oxford. Dew l-a găsit acolo.

Crippen era un bărbat scund, în vîrstă de aproximativ 50 de ani. Avea o mustaţă mare şi ochii de dincolo de ochelarii cu rame de aur erau exoftalmici. Nu a fost surprins să fie vizitat de poliţie. „Cred că-i mai bine să vă spun adevărul, inspectore", a spus el. „Nu este adevărat ceea ce am spus cunoştinţelor despre moartea ei. După cîte ştiu este în viaţă". Adevărul era, a continuat el, că „soţia îl părăsise şi dispăruse cu un bărbat mai bogat". Inventase povestea în legătură cu moartea ei ca să salveze aparenţele.

Crippen a dat amănunte despre împrejurările dispariţiei şi Dew a adunat informaţii suplimentare de la persoanele care l-au cunoscut. Se născuse la Michigan, făcuse internatul la Clinica de oftalmologie din New York, practicase medicina în Detroit şi Philadelphia. În 1892 se căsătorise cu o tînără atrăgătoare de 17 ani care-şi dădea numele de Cora Turner sau Belle Elmore, dar al cărei nume adevărat era Kunigunde Mackamotzki. Cora avea o voce destul de slabă, dar era cuprinsă de febra scenei şi dorea să facă carieră pe scene muzicale. Crippen, orbit de pasiune, i-a oferit nenumărate dovezi de dragoste şi s-a mutat la Londra unde Cora credea că va face mai uşor carieră decît în New York. Dar nici la Londra nu a reuşit mai mult decît să apară în cîteva spectacole uşoare de music hall. Din fire agresivă, ea l-a făcut pe Crippen ţapul ispăşitor pentru eşecurile ei şi s-a înconjurat de o suită de curtezani insipizi, reducîndu-i pe Crippen la rolul de a face gospodărie şi de a-şi servi oaspeţii. Crippen nu-şi pierduse niciodată răbdarea şi nu dăduse nici un semn de revoltă. În sfîrşit se părea că soţia lui, Cora, fugise cu un american numit Miller.

Acestea erau datele cazului. Crippen l-a condus pe Dew acasă la el, i-a deschis toate camerele şi s-a oferit să ajute poliţia, atît cît era în stare, să-i găsească soţia. Dew se arătă mulţumit de relatarea lui Crippen. S-a hotărît să scrie un raport cu intenţia de a

clasa cazul dar, în timpul redactării, şi-a dat seama că-i lipseau unele date. Ca urmare, Dew a trecut din nou pe la biroul din strada Oxford unde a aflat că, în ziua de 9 iulie, Crippen părăsise în mare grabă Londra cu o destinaţie necunoscută. Dew s-a dus imediat pe strada Hilldrop Crescent şi a găsit casa de la nr. 39 părăsită. Dispăruse şi Ethel Le Neve. De-abia acum, Dew a început să aibă suspiciuni. A cercetat casa centimetru cu centimetru. Au trecut două zile pînă ce în dușumeaua pivniţei a observat un loc în care cărămida, cu care era pavată, părea umblată. După ce a înlăturat cărămizile şi a luat un strat de pămînt, a dat peste o parte dintr-un cadavru, o masă de carne plină de sînge, fără cap şi membre. A mai găsit şi rămăşiţe de îmbrăcăminte, printre care şi o vestă de damă. Inspectorul a mers imediat la Scotland Yard şi l-a informat pe Mellville Macnaghten. Pe la ora 11, în dimineaţa următoare, dr. Augustus Joseph Pepper, chirurg şi fost medic patologist la spitalul St. Mary, s-a dus să examineze îngrozitoarele rămăşiţe.

În acel timp, situaţia medicinii legale britanice era diferită în multe privinţe de aceea din restul Europei. Dacă pînă atunci avusese acolo un leagăn, atunci acela trebuia căutat în Scoţia. Către sfîrşitul secolului al XVIII-lea, Andrew Duncan-senior, profesor de medicină la Universitatea din Edinburgh, a început să ţină cursuri de medicină legală. Duncan se baza în cursurile sale pe modelele austriece. În 1807, fiul lui Duncan a fost numit profesor de medicină legală. Disciplina era atît de nouă în Scoţia încît membrii Parlamentului şi Consiliului oraşului Edinburgh au fost uimiţi de o astfel de numire pe care ei o considerau o „inovaţie jignitoare" a guvernului.

Tînărul Duncan a fost urmat la catedră de Christison, Trail, Henry Littlejohn şi fiul său Harvey Littlejohn. Aceasta se întîmpla înainte ca şcolile medicale engleze să acorde în programele lor un spaţiu, fie el cît de redus, medicinii legale. Primele eforturi în această direcţie sînt legate de numele lui Ryan şi John Gordon Smith. În 1844, Şcoala medicală de la spitalul Guy din Londra a făcut un important pas înainte prin desemnarea lui Alfred Swaine Taylor, pe atunci chirurg în vîrstă de 25 de ani, ca lector de medicina legală. Taylor îşi făcuse pregătirea în acest domeniu la Paris. Cartea sa, în două volume, *Principles and Practice of Medical Jurisprudence (Principiile şi practica jurisprudenţei medicale)* a fost primul manual complet scris în engleză asupra acestei discipline, care introducea pe concetăţenii săi în conceptele medicinii legale, aşa cum era ea înţeleasă în Europa. Pe de altă parte, în 1859, el a comis o eroare atît de crasă în procesul de otrăvire al doctorului Smethurst (vom discuta această problemă în capitolul de toxicologie) încît a atras lipsa de încredere a publicului englez faţă de noua ştiinţă, un public şi aşa destul de suspicios la inovaţii. O jumătate de secol mai tîrziu, această neîncredere era încă evidentă. Probabil că

aceasta explică de ce atît de puțini patologiști s-au ocupat de problemele medicinii legale. Totuși, cauza decisivă trebuie căutată în sistemul vechi de secole, pe care Anglia (dar nu și Scoția) îl folosise în anchetarea deceselor suspecte și subite.

În Europa, astfel de morți erau cercetate de poliție, de medicii oficiali și de specialiștii în medicină legală. În Anglia însă, personalul care avea rolul central în anchetarea acestor cazuri era coronerul, care avea de veacuri un statut aparte în tradiția engleză. Coronerul era o persoană oficială aleasă. În fața unui juriu de minimum 7 și maximum 11 jurați el conducea o anchetă judiciară asupra deceselor violente sau suspecte. La origine, coronerul era un reprezentant al coroanei, de unde și numele (din latinul *corona*, coroană). Datoria lui era de a descoperi delictele de tot felul și de a se ocupa ca proprietatea condamnaților sau sinucigașilor să fie trecută în patrimoniul coroanei. De-a lungul secolelor, coronerul și-a pierdut funcția originară și a păstrat-o numai pe aceea de anchetator al morților suspecte. Legea nu cerea cunoștințe speciale celor ce dețineau acest post, ci doar cinste și bună reputație. Timp de secole, coronerii și juriile de anchetare a morților suspecte au luat hotărîri asupra diferitelor cazuri, fără a avea cunoștințe medicale, bazîndu-se pe simpla observare a cadavrului și pe mărturiile anturajului. Cînd un coroner avea nevoie de sfaturi medicale, el le cerea de la primul medic generalist care se întîmpla să fie la îndemînă.

Dezvoltarea medicinei legale în Europa nu a avut nici o influență asupra acestui sistem, ca să nu mai vorbim de faptul că el era dublat și de o altă eroare, aceea că, pînă în anul 1873, nu exista o evidență a deceselor în Anglia. De-abia în 1874 s-a votat o lege care obliga la înregistrarea nașterilor și deceselor. Totuși, chiar și în 1893, o comisie de anchetă a afirmat că procedeul în vigoare atunci părea inadecvat și nu prevenea cu nimic explicațiile greșite cu privire la cauza morții în crime ci, dimpotrivă, favoriza crimele. Pînă aproape de sfîrșitul secolului, zeci de mii de decese nu au fost înregistrate sau au fost notate greșit, datorită metodelor incomplete de înregistrare și a ignoranței medicale a coronerilor. O anchetă din 1889 a scos la lumină faptul că multe decese neînregistrate, nu mai puțin de 127, puteau fi clar probate ca fiind crime. O altă comisie de anchetă, din 1910, comenta că situația, nici la acea dată, nu se îmbunătățise prea mult.

Faptul că sistemul bazat pe investigația coronerului era discutabil nu era un lucrù nou. Sistemul a fost constant o țintă de atac și critică de-a lungul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Pe de altă parte, acest sistem avea și un avantaj clar în comparație cu sistemul din restul Europei. Morțile subite și neexplicate nu erau raportate și investigate imediat de poliție, ci numai după ce ele erau verificate de coroner, așa că ele nu căpătau de la început eticheta de cazuri judiciare. Pe măsură ce medicina legală se dezvolta în Europa, englezii progresiști cereau ca funcția de coroner

să fie ocupată de persoane cu cunoştinţe medicale şi de patologie sau cel puţin să li se ceară prin lege coronerilor ca la investigarea cazurilor suspecte să solicite colaborarea unui medic patologist. Criticii sistemului erau însă conştienţi că chiar dacă această procedură s-ar pune în practică, ea nu ar duce neapărat la descoperirea crimelor datorate violenţei. Aceasta din cauză că singurii patologi existenţi în Anglia erau cei ce lucrau în marile spitale unde se ocupau numai de examinarea deceselor datorate cauzelor naturale. Ei nu puteau să recunoască decît cu greu leziunile ce atrăgeau după sine calificarea de moarte violentă. Mai mult, calea spre toate aceste reforme era împiedicată de ideile preconcepute şi foarte răspîndite care considerau autopsiile ca un fel de măcelărire a corpului. Aceste idei preconcepute erau accentuate de sentimentul pe care îl producea vederea condiţiilor de lucru de la morgile din Anglia.

La începutul secolului al XX-lea, devenise un lucru obişnuit ca unii coroneri, dar numai din Londra şi marile oraşe industriale, să-i consulte pe medicii patologişti. Aceasta nu se făcea numai în cazuri de crime, dar şi în cazurile din ce în ce mai numeroase unde cauza morţii reclama o verificare atentă din motive de siguranţă şi protecţie. În 1903, Consiliul Comitatului Londra a votat o lege care prevedea ca marile spitale să pună totdeauna la dispoziţie un patolog care să acorde asistenţă coronerului, prin executarea autopsiilor. Cei mai mulţi din aceşti medici patologi nu aveau deloc cunoştinţe de medicină legală sau, dacă le aveau, ele erau extrem de vagi.

Trei medici din personalul medical al vestitului spital St. Mary din Paddington constituiau însă o excepţie de la această regulă generală. Chirurgi şi specialişti în medicină internă, ei făcuseră cercetări de patologie şi toxicologie medico-legală numai din pasiune. Aceştia erau dr. A. P. Luff, dr. William Willcox şi dr. Augustus Joseph Pepper.

Aceşti medici se pregătiseră în acest domeniu mai mult mulţumită Scotland Yard-ului decît sistemului bazat pe coroner. Mult timp, coronerii care descopereau dovezile de crimă aveau iniţiativa investigării cazurilor şi a condamnării criminalilor. La rîndul lor şi judecătorii de pace făceau acelaşi lucru în cazurile suspecţilor predaţi de „denunţătorii de hoţi", „de alergători de pe Bow Street" şi de foştii poliţişti. Adesea, coronerii şi judecătorii de pace se ocupau de aceleaşi cazuri sau lăsau cazurile unii pe seama celorlalţi. Scotland Yard-ul era, în ultimul sfert de veac al secolului al XIX-lea, în urma poliţiei criminale de pe continent în privinţa recunoaşterii utilităţii medicinii legale, în practica de zi cu zi a poliţiei. Dar juriştii de la Ministerul de Interne dădeau peste cazuri din ce în ce mai frecvente, care ţineau de Scotland Yard şi în care probele nu erau evidente fără ajutorul cercetărilor de medicină legală.

De aceea, Ministerul de interne a început să caute medici patologi şi chimişti care să se ocupe de aceste probleme. Nimeni nu s-a gîndit să înfiinţeze institute de medicină legală în cadrul universităţilor, aşa cum se

făcea în Europa. În schimb, au fost aleşi cîţiva medici patologi şi chimişti cărora li s-a cerut să colaboreze cu serviciile lor în probleme de criminalistică. Între timp, aceştia continuau să lucreze la spitalele lor. Ei au primit titlurile de „patologi şi analişti ai Ministerului de interne". Cei mai capabili dintre ei erau Luff, Willcox şi Pepper şi acest lucru este dovedit de cîteva succese remarcabile pentru epoca lor.

În 1901, Pepper a identificat un cadavru care stătuse într-un canal de scurgere timp de trei ani de zile, cadavrul lui Camille Holland, victima crimei de la ferma Moat din Essex. Mai mult, el a reuşit să stabilească, după rănile ce provocaseră moartea, că era vorba de o crimă şi nu de o sinucidere, aşa cum se presupusese. Pepper a rezolvat şi alte două cazuri importante: cazurile Druce şi Devereux. Metodele lui atente şi competente au contribuit enorm la contrabalansarea prejudecăţilor în legătură cu repulsia faţă de patologie în general („ştiinţa bestială") şi faţă de patologia medico-legală, în particular. În 1908, Pepper şi-a dat demisia din postul său de medic patolog principal de la spitalul St. Mary, oferind postul unuia din elevii lui, în vîrstă de 33 ani, Bernard Spilsbury, dar a continuat să-şi execute funcţia de medic patolog al Ministerului de interne.

Aceasta era, în mare, situaţia medicinii legale din Anglia în dimineaţa zilei de 14 iulie 1910, cînd Pepper a coborît în pivniţa casei Crippen de pe Hilldrop Crescent pentru a examina rămăşiţele cadavrului ce tocmai fuseseră dezgropate. Şi-a dat seama de la prima vedere că criminalul era un bun cunoscător al anatomiei. Acesta nu înlăturase numai capul şi membrele dar extrăsese şi toate oasele din cadavru. Criminalul le distrusese sau le ascunsese în altă parte, pentru a împiedica identificarea după schelet. Toate părţile cadavrului care ar fi putut indica sexul victimei fuseseră înlăturate. Lipseau părţi însemnate din muşchi şi din piele.

Pepper a cerut ca rămăşiţele să fie scoase din pămînt cu atenţie şi duse la morga din Islington. În ziua de 15 iulie el a examinat masa de carne timp de cîteva ore. El a descoperit printre rămăşiţele din cadavru o bucată de la gulerul unei pijamale cu o etichetă pe care scria „Jones Bros, Holloway Ltd". Acest indiciu potenţial îi putea permite lui Pepper să spere că ucigaşul, cu toată grija lui, mai comisese şi alte greşeli. Examinînd starea în care se aflau părţile cadavrului, se putea preciza, cu destulă siguranţă, faptul că ele nu stătuseră sub duşumeaua pivniţei mai mult de 2 luni. Organele interne care puteau fi recunoscute (inima, plămînii, esofagul, stomacul, ficatul, rinichii şi pancreasul) nu prezentau semne de vreo boală organică. După aceasta, Pepper a predat resturile lui Willcox pentru ca acesta să verifice dacă nu există urme de otrăvire. Deocamdată nu putea înainta mai mult cu cercetările sale. Nu avea în faţă decît o masă de carne, grăsime şi piele, de neidentificat, şi cîteva fire de păr. Lungimea părului şi vesta pu-

teau sugera faptul că rămăşiţele proveneau de la o femeie, dar aceasta era numai o presupunere.

Între timp, la 15 iulie, Richard Muir, pe care l-am mai întîlnit în capitolul despre dactiloscopie, a preluat conducerea investigaţiilor. Muir era perfect conştient că „afacerea Crippen" nu va deveni niciodată „cazul Crippen" dacă nu se va dovedi că rămăşiţele din pivniţă aparţineau într-adevăr Corei Crippen.

Prietenele Corei au afirmat îndată, atunci cînd le-a fost arătată, că soţia lui Crippen purtase într-adevăr o astfel de vestă. Dar faptul acesta nu era suficient pentru a constitui o probă.

La început, Pepper nu i-a putut oferi lui Muir un material care să poată fi folosit. Dar, după ce a mai cercetat cadavrul, el a mai descoperit o bucată de piele de aproximativ 14/18 cm cu cîteva fire de păr pe margini, ce părea că provine din regiunea pubiană. S-ar fi putut ca pielea să fie de la abdomen. Structura ţesutului însă era destul de ciudată. Un astfel de ţesut dur putea proveni din plicaturarea pielii după moarte. Dar lui Pepper, care fusese decenii la rînd chirurg, i s-a părut că recunoaşte o cicatrice provenită de la o operaţie. Chestionînd numeroşii prieteni ai Corei, Muir a aflat că dispăruta suferise o histerectomie la New York.

În acest moment, Scotland Yard-ul a alertat toate posturile de poliţie prin transmiterea unor descrieri amănunţite ale lui Crippen şi Ethel Le Neve. Descrierea a fost trimisă şi tuturor vapoarelor ce plecau din Anglia. O astfel de descriere a ajuns în mîinile căpitanului transatlanticului britanic *Montrose*. La 20 iulie, *Montrose* făcuse o escală la Antwerp. Printre pasagerii care s-au urcat se afla şi un oarecare John Philo Robinson însoţit de fiul său John. În cea de a doua zi a traversării Atlanticului, căpitanul Kendall a observat că John Robinson avea gesturi extrem de feminine de a mînca. Observîndu-le mai atent comportarea, el şi-a dat seama că raporturile dintre cei doi semănau mai degrabă cu cele dintre doi îndrăgostiţi decît dintre tată şi fiu. A transmis prin radio bănuielile sale proprietarilor liniei maritime, care au luat legătura cu Scotland Yard-ul. În ziua de 23 iulie, inspectorul şef Dew şi sergentul Mitchell s-au urcat la bordul transatlanticului rapid *Laurentic*. Ei au ajuns din urmă şi depăşit transatlanticul *Montrose*, care a acostat la Quebec în ziua de 31 iulie, reuşind să-i aresteze pe cei doi Robinsoni care s-au dovedit într-adevăr a fi Crippen şi Ethel Le Neve. Cînd au ajuns din nou în Anglia cu cei doi arestaţi, la 10 august, nu ştiau că numai cu două zile înainte Pepper descoperise „cheia patologică" care putea conduce la identificarea cadavrului.

Pepper petrecuse trei săptămîni de zile examinînd bucata de piele. Provenea pielea de la abdomen? Era similară cicatricea cu

cele rezultate dintr-o operație abdominală de felul aceleia la care fusese supusă Cora Crippen ? Aceste întrebări erau atît de spinoase încît el l-a consultat pe fostul său elev Spilsbury. Spilsbury studiase la microscop timp de 20 de ani diferite țesuturi și se ocupase cu deosebire de fenomenul formării cicatricilor.

Ideea de a folosi cicatricile ca mijloc de identificare și pentru a stabili existența anumitor răni vechi nu era cu totul nouă. De această problemă se ocupase și Devergie. Printre alte descoperiri, el sugerase că cicatricile neobservabile pot fi făcute vizibile prin baterea pielii. Supuse la un astfel de proces, cicatricile se evidențiau prin apariția pe piele a unei zone de culoare mai palidă în zona pielii înroșite. Devergie se ocupase și de problema diferențierii cicatricelor provenite de la boli și de la răni.

Dar multe studii au mai trebuit să fie făcute pînă ce metodele histologice au fost îmbunătățite. Histologia era încă la începuturile ei cînd Pepper și Spilsbury au examinat bucata de piele descoperită în pivnița casei Crippen. Presupunerea că puținele fire de păr descoperite proveneau din regiunea pubiană nu era suficientă pentru a stabili precis locul din care provenea. Ei puteau să-și dea seama că au dreptate numai dacă găseau atașat de piele un țesut muscular sau nervos caracteristic regiunii abdominale dintre pubis și ombilic. Într-adevăr, ei au fost norocoși, întrucît o parte a mușchiului drept de pe peretele abdominal, cîteva aponevroze și nervi, și cîțiva mușchi mai mici atașați de mușchiul drept au fost într-adevăr descoperiți. Spilsbury a stat zile întregi și a pregătit lame, a comparat țesuturile, suprapunîndu-le pe secțiuni cunoscute ale pereților abdominali, înainte de a reuși, într-adevăr, să demonstreze că bucata de piele aparținea indubitabil părții mediene a abdomenului.

Acum ei puteau să se ocupe de cicatrice. La prima vedere, cicatricea se prezenta ca o modificare în formă de potcoavă a pielii normale. Examinarea la microscop a unei secțiuni din țesutul din vecinătatea cicatricii evidenția faptul că cele două margini ale semnului în formă de potcoavă erau foarte diferite. Una dintre ele rezultase evident de la plicaturarea pielii în timpul în care a stat îngropată în pivniță, din cauză că structura pielii era normală. Dacă în această zonă se puteau observa rădăcini de păr și toate glandele sebacee, zona cicatrizată prin operație se caracterizează, din contra, prin prezența unui țesut dur, lipsit de păr și glande. O impresiune de pe pielea din jurul cicatricii corespundea exact cu desenul de pe vesta Corei Crippen. Era clar că țesătura se imprimase pe piele și-și lăsase desenul pe ea. Cealaltă margine a semnului în formă de potcoavă era cu totul diferită. Ea consta dintr-o fîșie colorată deschis, dură, ce se lărgea către partea inferioară. Pepper și Spilsbury și-au dat seama că această zonă mai lată caracterizează de obicei cicatricile provenite de la operații, executate de la

ombilic în jos. Presiunea din zona inferioară a intestinelor măreşte partea inferioară a cicatricii.

Alte date care dovedeau prezenţa unei cicatrici rezultate din operaţie au fost oferite de examinarea la microscop a unei secţiuni transversale, care prezenta foliculi piloşi normali şi glande sebacee pe ambele părţi, dar nu şi în zona cicatricii. Această caracteristică era tipică pentru orice incizie chirurgicală şi mai apoi pentru procesul de formare al ţesutului cicatriceal. Numai într-un singur loc Spilsbury a descoperit la microscop rămăşiţe ale glandelor sebacee şi cîteva particule de grăsime în zona cicatricii propriu-zise. Pepper, în calitatea sa de chirurg cu experienţă, ştia că în sutura rănilor provenite din operaţie, stratul superior al pielii este frecvent îndreptat spre interior, aşa că părţi ale stratului superior cu rămăşiţe de glande puteau creşte în cicatrice. Mai ştia faptul că în multe cazuri, în procesul de formare a cicatricii, semnele lăsate de acul cu care se făcea sutura dispăreau cu timpul şi nu lăsau decît urme slabe. Într-adevăr, Spilsbury nu a găsit sub microscop decît cîteva urme uşoare ale acului de sutură.

La 15 septembrie, după aproape 8 săptămîni de muncă, Pepper şi Spilsbury erau convinşi că bucata de piele pe care o examinaseră provenea din zona abdominală şi că cicatricea corespundea ca poziţie şi tip cu urma lăsată de incizie în histerectomie.

Între timp, nici Willcox şi Luff nu s-au lăsat mai prejos. La 20 august, prin metode pe care le vom discuta mai tîrziu, Willcox a determinat că organele ce i-au fost date spre analiză conţineau o doză letală de otravă vegetală numită hioscină. Detectivii de la Scotland Yard, pe care Muir îi ţinea ca de obicei într-o activitate febrilă, au descoperit că în ziua de 17 ori 18 ianuarie, Crippen cumpărase cinci boabe de hioscină de la firma Lewis şi Burrows. În sfîrşit, ei au mai aflat că magazinul lui Jones Bros, a cărui nume era pe eticheta bucăţii de material găsită împreună cu cadavrul, vînduse trei perechi de pijamale luî Crippen, în ianuarie 1909. Astfel, la 15 septembrie se părea că lanţul de probe pentru dosarul lui Crippen a fost completat, prin efortul comun al medicinii legale şi detectivilor. Data procesului pentru crimă intentat lui Crippen a fost fixată la 18 octombrie 1910.

Apărătorul lui Crippen, Arthur Newton, era unul din avocaţii cei mai lipsiţi de scrupule din Londra acelui timp. Ştiind ce fel de probe va prezenta acuzarea, el nu a găsit decît o soluţie de scăpare, aceea de a pretinde că resturile găsite în pivniţa lui Crippen nu puteau să provină de la cadavrul Corei Crippen şi că ele se găseau deja acolo cînd Crippen a închiriat casa de pe Hilldrop Crescent, la 21 decembrie 1905. El se baza că această manevră va reuşi, întrucît şi el împărtăşea dispreţul general al opiniei publice

pentru medicina legală. Aceeași atitudine o avea și Alfred A. Tobin, avocatul care, după sistemul englezesc, urma să pledeze în cazul pregătit de Newton. Tobin era sigur că putea să aducă în instanță mulți contraexperți care să poată trezi dubii serioase în legătură cu demonstrațiile lui Pepper și Spilsbury. Dacă juriul ar refuza să accepte cicatricea ca unică probă pentru identificare, apărarea ar cîștiga pe jumătate bătălia.

Newton îl cunoștea pe directorul Institutului de patologie de la spitalul Londra, Hubert Maitland Turnbull, și pe fostul său asistent, Wall. El i-a întrebat dacă nu ar vrea să examineze pretinsa cicatrice a presupusei Cora Crippen, ocazie pe care el le-o oferea cu plăcere. Newton știa foarte bine că patologii de la Spitalul Londra invidiau într-o anumită măsură pe prestigioșii lor colegi de la St. Mary. Ca urmare, el și-a dat seama că se putea baza pe afirmațiile lui Turnbull și Wall care, cu siguranță, vor fi în dezacord cu opinia lui Pepper și Spilsbury. Dacă ei și-ar arăta dezacordul, așa cum se aștepta, el îi va face să-și susțină opinia, obligîndu-i să apară în instanță ca experți împotriva martorilor acuzării.

La 9 septembrie, cei doi medici au examinat bucata de piele. După o examinare superficială, cei doi l-au anunțat pe Newton că bucata de piele nu provenea de la abdomen ci de la coapsă și că așa numita cicatrice nu era altceva decît o cută a pielii. Pretinzînd că opinia lor nu va servi decît ca o indicație confidențială pentru apărare, Newton i-a convins să-și exprime opiniile în scris. Cînd Turnbull a aflat de adevăratele intenții ale lui Newton, a rămas consternat de superficialitatea cu care examinase bucata de piele. La 17 octombrie, cu o zi înainte de proces, el a mai cerut cîteva secțiuni microscopice. Atunci și-a dat seama cu groază că nu va putea să susțină că pielea provine de la coapsă. La fel de pripită și vulnerabilă era, gîndea el, și afirmația care respingea ideea prezenței unui țesut cicatricial. Dar acum era prea tîrziu. Își spusese părerea și-și imagina că reputația lui se va spulbera dacă își va recunoaște greșeala.

Cînd a început procesul Crippen, nimeni nu știa că victoria va fi de partea unui tînăr care avea să devină darul cel mai mare pe care Anglia îl oferea medicinii legale : Bernard Spilsbury. În ziua de 19 octombrie, la o zi după începerea procesului, Pepper și Spilsbury au apărut în instanță ca martori experți ai acuzării. Ei au arătat juriului bucata de piele păstrată în formol.

La 21 octombrie, Turnbull și Wall s-au prezentat în instanță pentru a respinge declarațiile lui Pepper și Spilsbury. Argumentele lor, adunate în grabă, constau din următoarele : 1) Pielea nu provenea din regiunea abdominală întrucît îi lipseau așa numitele *inscriptiones tendineae*, adică tendoanele ce leagă marii mușchi ver-

ticali, dispuși, la orice ființă umană, din zona sternului pînă la pelvis. Mai mult, lipsea *linea alba*, linia de țesuturi conjunctive care, de asemenea, se întinde de la stern pînă la oasele pubiene, adică din regiunea de unde se afirma că ar proveni pielea. În sfîrșit, ei afirmau că aponevroza tipică regiunii abdominale nu putea fi observată nicăieri. 2) Presupusa cicatrice nu putea fi luată în considerație întrucît nu au putut fi distinse urmele acului de sutură. Pe lîngă aceasta, erau prezente părți ale glandelor sebacee și corpi grași care nu au ce căuta într-o cicatrice. Ca urmare, semnul provenea de la cutarea pielii produsă prin presiunea vestei care s-a întîmplat să fie prezentă pe acea zonă. Tobin, avocatul apărării, a adăugat că Pepper avea cunoștință de operația abdominală suferită de Cora la data cînd a examinat pielea. Cicatricea pe care Pepper pretindea că o găsise servea pur și simplu o idee preconcepută.

În momentul în care Tobin a făcut aceste acuzații, mai era încă sigur pe el. El a presupus că dezacordul experților va produce confuzie printre jurați. Încrederea lui a crescut și mai mult cînd Pepper a declarat cu modestie că Spilsbury, elevul său, făcuse investigații microscopice și că acesta va da personal toate explicațiile. Dar în definitiv cine era Spilsbury ? Cum putea un tînăr necunoscut să impresioneze pe jurați ?

La 20 octombrie și apoi și la 21 octombrie, Spilsbury a depus mărturie în instanța de la Old Bailey. În vîrstă de 33 de ani, înalt, zvelt, cu o înfățișare plăcută și tinerească, ce inspira încredere, el nu se potrivea deloc cu imaginea unui oaspete obișnuit al morgilor. Îmbrăcat elegant, cu o garoafă la butonieră, el stătea în instanță explicînd cu o voce clară și puternică, producînd o impresie excelentă asupra judecătorului și a juriului.

Deși tatăl său fusese farmacist, Spilsbury nu arătase în copilărie o înclinație deosebită pentru științe. A devenit student la medicină mai mult dintr-o întîmplare decît din vreo înclinare deosebită. Prin natura sa un tînăr rezervat, el nu și-a făcut prieteni printre colegii de facultate. A dat impresia că e lipsit de pasiuni și interese deosebite pînă în anul de studiu în care a asistat la cursurile și demonstrațiile lui Pepper și cînd el însuși s-a aplecat asupra microscopului. Atunci a descoperit că nu era menit să devină medic practician. Patologia și histologia îl fascinau. Din 1902 s-a dedicat studiului acestor științe cu atîta pasiune încît a uitat să-și dea examenele de medic. A reparat această greșeală mult mai tîrziu cînd foștii lui colegi deveniseră de multă vreme medici prosperi. În acest timp, el muncise din greu în morgi și laboratoare, singur și cu tenacitate, urmărind unele modificări ale țesuturilor pe care nici Pepper nu reușise să le observe.

El nu era, așa cum va arăta viitorul, un inovator plin de dinamism, ci un om practic, cu un ascuțit spirit de observație. La autopsii își folosea

ambele mîini cu o extraordinară rapiditate și dexteritate. În 1910, el acumulase atîta experiență în legătură cu modificările patologice din țesuturi încît putea să recunoască cu ochiul liber ceea ce alții nu reușeau să vadă nici la microscop. Probabil că el nu putea să se laude cu nimic deosebit în domeniul teoretic, dar el era persoana de care medicina legală britanică avea nevoie în perioada primului deceniu al veacului al XX-lea, o persoană în care marele talent de medic legist să se întîlnească cu o înfățișare expresivă și cu echilibrul unui adevărat gentleman. A fascinat juriul și pe judecători cu farmecul său. Tobin urma să vadă acest farmec în plină acțiune. Dar, la început, Tobin a încercat să scape de „al doilea martor" pe motivul că fiind elevul lui Pepper nu va avea desigur decît aceleași opinii ca și profesorul lui.

La aceasta, Spilsbury a dat următorul răspuns : „Faptul că am lucrat cu domnul Pepper nu a avut nici o influență asupra opiniei pe care mi-am exprimat-o aici. Faptul că citisem în ziare că Belle Elmore suferise o operație nu a avut nici un efect asupra opiniei pe care mi-am exprimat-o. Nu am nici o îndoială că aceasta este o cicatrice. Am o situație independentă, sînt responsabil de opiniile pe care le exprim, și ele se bazează pe propriile mele cunoștințe științifice, care nu sînt în nici un fel influențate de vreo presupusă legătură cu domnul Pepper".

După aceasta și-a prezentat argumentele sale, dînd lovitură după lovitură lui Turnbull și Wall. Nu știu oare experții apărării că *inscriptiones tendineae* nu pătrund în piele, ci doar în mușchii care au fost înlăturați de către criminal ? Nu știe Turnbull că *linea alba* nu apare la suprafața pielii, ci numai la punctele de întîlnire a anumitor tendoane ? În cazul de față, acele tendoane au fost înlăturate odată cu mușchii. În privința aponevrozelor pe care Turnbull și Wall nu reușiseră să le găsească, el era încîntat să le arate. Spilsbury a luat o probă din formol cu ajutorul unei pense și le-a arătat membrilor juriului o bucată de tendon. Judecătorul, lordul Alverstone, s-a aplecat mai în față, încruntîndu-se. L-a întrebat pe Turnbull ce avea de spus. Turnbull a răspuns evaziv. Dar Alverstone a continuat să exercite presiuni asupra lui : „Te rog să răspunzi într-un fel sau altul ; este cît se poate de important. Există acolo vreun tendon sau nu ?"

Neavînd nici o scăpare, Turnbull a răspuns : „Da". Wall, pus în aceeași situație dificilă, a trebuit să fie și el de acord.

Cu toate acestea, chiar și după această înfrîngere, Turnbull și Wall au refuzat să recunoască că pe bucata de piele se găsea o cicatrice. Spilsbury nu și-a pierdut nici de data aceasta cumpătul. Își adusese cîteva lame microscopice cu el și s-a oferit să arate celor doi medici dovezile pe care și-a bazat concluziile.

A fost adus un microscop şi juraţii s-au adunat în jurul lui Spilsbury, care a dat explicaţii în legătură cu fiecare secţiune transversală din ţesutul cicatrizat. Le-a arătat felul în care sînt distribuiţi foliculii piloşi şi glandele sebacee şi le-a explicat modul în care rămăşiţele acestor glande pot fi încorporate în cicatrice în timpul suturii chirurgicale. Turnbull rămăsese fără nici un argument în picioare. Îşi găsi refugiu într-o afirmaţie răutăcioasă care sugera că nu te puteai baza pe nişte tineri cu insuficientă experienţă în a lucra cu microscopul. Dar Muir l-a pus la punct cu o remarcă caustică : „Noi nu vorbim aici despre persoane neobişnuite să lucreze cu microscopul, vorbim despre nişte persoane ca domnul Spilsbury".

La 22 octombrie, după o deliberare care nu a durat mai mult de 27 de minute, juriul a dat verdictul de vinovat. Patru săptămîni mai tîrziu, la 23 noiembrie, Crippen a fost spînzurat. Dovada bazată pe cicatrice şi demonstraţia lui Spilsbury au ocupat, desigur, coloanele presei britanice. Dar pe lîngă aceasta, acest episod a constituit un punct de cotitură în atitudinea opiniei publice engleze faţă de medicina legală. De aici încolo, opinia publică nu se va mai împotrivi cu încăpăţînare dovezilor oferite de patologia medico-legală. Afirmarea lui Spilsbury şi procesul lui Crippen au încununat activitatea lui Pepper, care începuse cu succesele de la ferma Moat şi cu cazurile Druce şi Devereux. Această schimbare a opiniei publice a marcat începutul unei noi ere în evoluţia patologiei medico-legale. În următoarele trei decenii, Bernard Spilsbury a dominat cu personalitatea sa noua ştiinţă, atît în aspectele ei pozitive, cît şi în cele negative.

* * *

Trei ani mai tîrziu, într-o seară în luna ianuarie a anului 1915, inspectorul detectiv Arthur Fowler Neil răsfoia buletinele distribuite zilnic de centrala Scotland Yord-ului circumscripţiilor de poliţie din Londra. Neil se afla atunci în districtul londonez Kentish Town.

Printre foile buletinului a găsit una cu titlul : „Decese suspecte. Pentru informarea dumneavoastră. Acţionaţi şi raportaţi". Alăturat, erau ataşate cîteva articole tăiate din ziar. Un articol provenea din săptămînalul de largă circulaţie, *The News of the World. (Ştiri din lume).* Articolul relata următoarele :

La o anchetă a coronerului din Islington s-au investigat împrejurările deosebit de triste în care a decedat o mireasă. Este vorba de Margaret Elizabeth Lloyd în vîrstă de 38 de ani, soţia unui comisionar din Holloway. Soţul a declarat că se căsătorise

nu de mult în localitatea Bath. După o călătorie la Londra, tînăra soţie s-a plîns de dureri de cap şi ameţeală ; soţul a dus-o la un medic care i-a dat o reţetă. În dimineaţa următoare, tînăra soţie s-a simţit mai bine şi în timpul zilei a mers să facă cumpărături. La 7,30, a spus că va face o baie şi după aceea ea a fost foarte bine dispusă. Un sfert de oră mai tîrziu, soţul a plecat de acasă şi s-a întors la 8 şi un sfert, aşteptîndu-se să-şi găsească soţia în salon. Întrucît nu era acolo, a întrebat gazda ca după aceea să intre în baia în care era întuneric. A aprins lampa de gaz şi şi-a găsit soţia sub apă, în cada plină pe trei sferturi. În ziua următoare, soţul a găsit o scrisoare printre lucrurile decedatei, dar nu a găsit nici o aluzie care să-i sugereze că ea avea de gînd să-şi ia viaţa.

Dr. Bates a declarat că moartea se datora asfixiei prin înec. Gripa împreună cu baia fierbinte au putut cauza un „atac sincopal".

Articolul din ziar era destul de recent. Ancheta coronerului avusese loc în ziua de 22 decembrie 1914, la 4 zile după moartea Margaretei Elizabeth Lloyd. Casa în care murise victima era pe strada Bismarck nr. 14, în Highgate, adică chiar în circumscripţia lui Neil.

A doua tăietură din ziar era mult mai veche. Era datată 14 decembrie 1913 şi conţinea raportul asupra anchetei ţinută de un coroner la 13 decembrie, în localitatea Blackpool. În articol se scria :

„Moartea bruscă a unei mirese. Înecată după un şoc într-o baie fierbinte. Doamna George Smith de pe str. Kimberley nr. 80, Portsmouth, care s-a căsătorit în urmă cu şase săptămîni, a decedat subit, într-o pensiune din Blackpool.

Soţul ei, care a depus mărturie la ancheta de sîmbătă, a declarat că nu avea nici o ocupaţie. O cunoscuse pe soţia sa, de profesie soră medicală, cu trei luni mai înainte şi se căsătorise cu ea de şase săptămîni. Miercurea trecută ei au venit la Blackpool şi au închiriat cîteva camere în str. Regent nr. 16.

În timpul călătoriei, soţia s-a plîns de dureri de cap şi întrucît nici la sosire nu se simţea bine s-a dus la un medic. Vineri seara a făcut o baie fierbinte. Întrucît ea stătuse prea mult în baie, soţul a strigat-o, dar nu a primit nici un răspuns. Intrînd în baie şi-a găsit soţia înecată în cadă.

Dr. Billing a afirmat că examenul post-mortem a arătat că inima era mărită şi afectată. El a conchis că fierbinţeala apei a acţionat asupra inimii şi într-un acces sau leşin, neajutorată, s-a înecat".

În afară de tăieturile din ziar, inspectorul Neil a mai găsit şi o scrisoare de la Blackpool, scrisă de un oarecare Joseph Crossley,

proprietarul pensiunii unde decedase doamna Smith. Trecuse mai mult de un an de la accident cînd domnul Crossley a citit din întîmplare articolul din *The News of the World*, referitor la moartea Margaretei Elizabeth Lloyd. Fusese izbit de asemănarea dintre cele două cazuri şi scrisese poliţiei cerîndu-i să cerceteze cazul.

Similitudinea dintre cele două decese survenite într-o cadă de baie era atît de izbitoare încît Neil s-a hotărît să facă şi el cercetări. În seara următoare, s-a dus pe strada Bismark, la nr. 14. Pensiunea aparţinea unei oarecare doamne Blatch. Dormitorul era la ultimul etaj, iar baia era pe scări, la palierul dintre cele două etaje. La 17 decembrie 1914, a spus doamna Blatch, Lloyd închiriase dormitorul şi baia, dar avea acces şi la salon. Ea observase că el a examinat cu atenţie baia înainte de a semna contractul de închiriere. Doamna Blatch l-a descris pe Lloyd ca fiind de înălţime mijlocie, cu un trup atletic, între 40—50 ani şi cu o înfăţişare destul de comună dacă nu ar fi avut o privire foarte expresivă. În noaptea zilei de 17 decembrie a întrebat de numele unui doctor, spunînd că soţia lui nu se simţea bine. Doamna Blatch l-a trimis împreună cu amabila lui soţie la doctorul Bates. În ziua următoare, doamna Lloyd s-a simţit mai bine. Înainte de a pleca la o plimbare, după-amiază, doamna Lloyd a rugat-o pe gazdă să-i pregătească baia pentru acea seară. Cînd ea şi cu soţul s-au reîntors, la 7,30, cada era pregătită. Doamna Blatch s-a dus în bucătărie. Mai tîrziu ea a auzit din baie o plescăitură. Puţin mai tîrziu, a auzit pe cineva cîntînd la acordeon în salon. S-a gîndit că trebuie să fie domnul Lloyd, care stătea în salon în timp ce soţia lui făcea baie. Puţin mai tîrziu s-a auzit sunetul clopotului de la intrare. A deschis şi l-a văzut pe Lloyd în faţa uşii. El a spus că se dusese să cumpere roşii pentru cină şi uitase cheia. Apoi a întrebat-o dacă soţia lui coborîse deja în salon. Întrucît ea nu apăruse încă, el a urcat la etaj. Imediat l-a auzit strigînd după ajutor. Urcînd în grabă scările, doamna Blatch l-a găsit pe Lloyd scoţîndu-şi soţia din baie. I-a strigat doamnei Blatch să se ducă şi să-l aducă imediat pe dr. Bates. Dar dr. Bates nu mai putea fi de nici un ajutor. Doamna Lloyd se înecase. Lloyd a mai rămas acolo numai atît timp cît au durat formalităţile funeraliilor şi apoi s-a mutat. Doamna Batch nu ştia unde plecase.

Neil a inspectat baia. Cada de metal avea 127 cm la bază şi 167 cm în partea de sus. Nu-şi putea deloc imagina cum putea un adult să se înece într-o asemenea cadă. În ziua următoare, Neil s-a dus la dr. Bates. Medicul a confirmat rolul său în acest caz. Doamna Lloyd era destul de letargică cînd soţii Lloyd au venit în cabinetul lui. De fapt, numai soţul a vorbit. Bates a crezut că doamna era „febrilă" şi i-a prescris un antipiretic. În privinţa accidentului din

cada de baie, în momentul cînd el a ajuns nu se mai putea face nimic. Era clar că doamna Lloyd se înecase. Văzuse că are puţină spumă albă la gură. Cu siguranţă, era un caz de înec din cauza unei stări de leşin. Cu grijă, Neil a întrebat medicul dacă nu observase vreo urmă de violenţă pe corpul victimei. Bates a declarat că nu. Cînd, la dispoziţia coronerului, a făcut autopsia a observat o mică vînătaie deasupra cotului stîng, dar aceasta nu putea fi considerată un semn de violenţă. Putea să provină de la o mişcare convulsivă. Ancheta a considerat că moartea se produsese accidental. Bates nu putea să mai ofere şi alte informaţii, în afară de un singur lucru care îl şocase. Llyod nu păruse că fusese afectat cîtuşi de puţin de decesul soţiei şi comandase sicriul cel mai ieftin. Neil l-a rugat pe doctorul Bates să-l anunţe imediat dacă va mai auzi, vreodată, ceva nou de Lloyd.

În timp ce Neil pleca din cabinet, a dat peste sergentul detectiv Dennison. Dennison auzise că Neil investiga acel caz şi avea de raportat ceva. Cunoştea pe o oarecare domnişoară Lokker ce ţinea o pensiune în Highgate. Iniţial Lloyd intenţionase să închirieze o cameră acolo şi se dusese să o vadă. Dar îl interesase mai mult baia şi în special cada din baie. Prima constatare a fost că „se putea sta întins în ea". Domnişoarei Lokker i s-a părut comportarea lui atît de ciudată încît a refuzat să-l mai primească în pensiunea ei.

Neil s-a reîntors la birou şi a început să organizeze vînătoarea lui Lloyd. În 24 de ore, datele au început să se acumuleze. Exista un testament la o secţie a Înaltei curţi de justiţie ce se ocupa de testamente şi succesiuni, pe care Margaret Lloyd, născută Lofty, îl făcuse în după-amiaza zilei de 18 decembrie, cu trei ore înainte de survenirea decesului. Testamentul lăsa ca unic moştenitor pe soţul ei, George Lloyd. În aceeaşi după-amiază, doamna Lloyd şi soţul ei s-au dus la Banca de economii de pe Muswell Hill pentru a-şi retrage economiile. Un alt raport indica că Lloyd luase legătura cu avocatul W. T. Davies de pe strada Uxbridge căruia i-a predat testamentul pentru executare.

La 12 ianuarie, doctorul Bates l-a rugat pe inspectorul Neil să treacă pe la el. I-a arătat lui Neil un chestionar primit de la compania de asigurări Yorkshire din Bristol. Compania dorea să cunoască împrejurările în care se produsese accidentul fatal al doamnei Lloyd, din cauză că, în ziua de 14 decembrie 1914, doamna Lloyd, pe atunci încă Margareta Lofty, dar logodită cu Lloyd, încheiase o poliţă de asigurare pe viaţă în valoare de 700 de lire, iar Lloyd era desemnat unicul ei succesor.

Neil a cerut doctorului să amîne un timp trimiterea răspunsului. Era sigur că se află pe urma unui caz neobişnuit. În aceeaşi

zi a trimis un rezumat al cercetărilor sale poliției din Blackpool. În scrisoare a introdus și tăietura din ziarul editat la Blackpool și a cerut și alte date despre acel caz. La 12 ianuarie a primit răspunsul de la Blackpool. Conținea mai mult decît îndrăznise să spere. În după-amiaza zilei de 10 decembrie 1913, George Joseph Smith, un domn din Portsmouth, a tras la pensiunea doamnei Crossley de pe strada Regent. Era însoțit de soția sa Alice, o femeie grasă, dar destul de drăguță, în vîrstă de 25 de ani, al cărei nume de domnișoară era Burnham. Smith se interesase mai întîi de camere la pensiunea unei oarecare doamne Marden. Aflînd că doamna Marden nu avea baie, a renunțat să mai închirieze camera. La pensiunea Crossley a închiriat camera numai după ce a inspectat baia. Era instalată la etajul al II-lea, exact deasupra bucătăriei. Familia Smith s-a mutat la pensiune chiar în după-amiaza acelei zile. Smith a rugat-o pe doamna Crossley să-i recomande un doctor pentru că soția lui avea dureri îngrozitoare de cap după călătorie. Doctorul George Billing a auzit sufluri cardiace nesemnificative cînd a examinat-o pe doamna Smith. I-a prescris puțină heroină și cafeină. În dimineața următoare, doamna Smith s-a simțit mai bine și a făcut o plimbare mai lungă cu soțul ei. La 6 seara, a cerut să i se pregătească baia. La ora 8, Smith și soția lui s-au dus în camera lor de la etaj. Familia Crossley locuia în bucătărie. La puțin timp după aceea ei au observat că tavanul bucătăriei s-a umezit într-un anumit loc. În timp ce discutau și se întrebau ce se întîmplase, s-a auzit clopoțelul de la intrare. În fața ușii era Smith care a spus că fusese plecat în oraș să cumpere ouă pentru micul dejun. Cînd i-au spus despre pata de pe tavan, s-a repezit pe scări la etaj. Într-o clipă, l-au auzit strigînd : „Aduceți un doctor ; aduceți pe doctorul Billing, el o cunoaște". Billing a venit în cîteva minute. L-a găsit pe Smith în baie ținînd capul soției deasupra apei. Apa era pînă la piept. Pentru că doamna Smith era foarte grea, Smith și Billing au scos-o cu dificultate din cadă și au întins-o pe dușumea. Billing nu a observat nici un semn de violență, dar atunci nici nu o examinase prea atent. Mai tîrziu nu și-a mai putut aminti nici în ce parte a băii era capul victimei. Coronerul care se ocupa și de un alt deces în acel timp fusese foarte grăbit. El a constatat următoarele : „Atac de inimă în cada de baie. Înec accidental". Domnul Smith s-a certat cu familia Crossley în legătură cu suma ce o avea de plătit pentru chirie și a dispărut.

Raportul poliției din Blackpool nu conținea nici o indicație în legătură cu adresa actuală a lui Smith, dar prezenta cîteva fapte importante în legătură cu căsătoria acestuia cu Alice Burnham. O întîlnise pe Alice la Southsea unde aceasta lucra ca soră parti-

culară. La acea dată îngrijea un bărbat în vîrstă. Ea avea numai 27 lire, dar îi împrumutase tatălui ei Charles Burnham suma de 100 lire. La cîteva zile după prima întîlnire cu Smith, ei s-au logodit. La 30 octombrie, la mai puțin de două luni, s-au căsătorit la Southsea. Cu o zi înaintea nunții, mireasa a încheiat o asigurare în valoare mai mare de 500 lire. Imediat după nuntă, Smith i-a cerut socrului să-i înapoieze cu dobîndă cele 100 de lire. Dovada influenței pe care Smith o avea asupra soției sale era întărită de faptul că ea și-a amenințat tatăl că îl va „da în judecată dacă nu-i va înapoia banii". La 8 decembrie, cu două zile înainte de plecarea în tardiva călătorie de nuntă, Alice Smith a redactat la Portsmouth un testament în favoarea soțului ei. Patru zile mai tîrziu ea zăcea moartă în cada băii din pensiunea Crossley.

La 23 ianuarie, inspectorul Neil a luat legătură cu Sir Charles Mathews, directorul biroului de procuratură. I-a spus că e convins că Lloyd și Smith sînt una și aceeași persoană, un bărbat care și-a imaginat un sistem de a omorî femei cu scopul de a le moșteni. Mathews a răspuns : „Mi se pare incredibil ca un bărbat să omoare două femei, înecîndu-le în cada de baie. Nu am auzit niciodată despre așa ceva în lunga mea carieră". Cu toate acestea, el l-a încurajat pe Neil să-și continue cercetările și, dacă putea, să-l aresteze pe Lloyd.

O oră mai tîrziu, Neil i-a cerut doctorului Bates să trimită companiei de asigurări Yorkshire un raport favorabil cu privire la decesul doamnei Lloyd. El se baza pe faptul că Smith ori Lloyd, indiferent care era numele escrocului, va lua legătura cu avocatul Davies de îndată ce va auzi că societatea de asigurări era gata să onoreze polița. Biroul lui Davies era păzit zi și noapte. În ziua de 1 februarie 1915 un bărbat a cărui înfățișare corespundea cu descrierea lui Lloyd și Smith s-a apropiat de ușa biroului. Neil l-a acostat și s-a prezentat. „Sînt inspectorul detectiv Neil de la poliția metropolitană a Londrei. Dumneavoastră sînteți John Lloyd, nu-i așa ?".

„Da, eu sînt".

„Același John Lloyd a cărui soție s-a înecat în cada de baie în noaptea de 18 decembrie, anul trecut, pe strada Bismarck din Highgate ?".

„Da, același".

„Din cercetările mele am toate motivele să cred că sînteți aceeași persoană cu John Smith, a cărui soție a fost găsită înecată în baie, la trei săptămîni după căsătorie, în 1913, la Blackpool. Căsătoria cu domnișoara Lofty, ultima dumneavoastră mireasă, ați contractat-o la Bath, Bristol, sub numele Lloyd".

„Da, e adevărat, dar asta nu dovedește că numele meu este Smith. Nu știu nimic de numele Smith pentru că numele meu nu este Smith".

„L-am studiat pentru o clipă", scria Neil mai tîrziu. „Și în ziua de azi mă întreb ce puteau găsi femeile la un astfel de individ. Chipul palid, trăsăturile grosiere, gura mare, senzuală indicau ceea ce de fapt orice om obișnuit ar califica imediat ca o înfățișare respingătoare. Foarte bine, am spus, am să vă reținpentru faptul că ați depus mărturie falsă, sub jurămînt, la biroul stării civile".

Bărbatul s-a întors brusc cu o privire ofensată către inspector. „A" spuse el „dacă faci caz de asta, aș putea spune foarte bine că sînt Smith".

Neil credea că ghicise motivul pentru care individul recunoscuse acest lucru. Criminalului îi era probabil teamă că fusese descoperit și credea că va scăpa dacă va admite această vină minoră. În orice caz, Neil își atinsese primul scop. Lloyd-Smith era arestat sub acuzație de „mărturie falsă". Sir Charles Mathews era uimit. Bernard Spilsbury a fost rugat să se ocupe de partea medicală a misteriosului caz. Spilsbury, acum în vîrstă de 37 ani, devenise cel de al doilea patolog al Ministerului de interne. El lucra alături de William Willcox. Întrucît Willcox se specializase din ce în ce mai mult în toxicologie, Spilsbury își asumase dificultatea principală a expertizei morfologice. Își luase o casă în Londra pentru a putea fi la dispoziție, zi și noapte, cînd era nevoie de autopsii. Lumina de la fereastra de la etaj stătea aprinsă pînă dimineața. Spilsbury își petrecea cea mai mare parte a timpului în micul lui laborator de acasă. Soția lui îl vedea foarte rar. Aștepta al doilea copil și avea crize de apendicită. Trăia cu teama că va fi necesară o operație în timpul sarcinii. Dar problemele familiale de această natură nu puteau să-l îndepărteze pe Spilsbury de la activitatea lui. Treptat, dîndu-și seama sau nu, și-a asumat nu numai sarcina de medic legist al Ministerului de interne și consultant al coronerilor din Londra, ci și pe aceea de ajutor direct al poliției. Mai tîrziu s-a pus pe seama lui faptul că a sfătuit Scotland Yard-ul în legătură cu necesitatea ca detectivii să fie asistați totdeauna la locul crimei de un specialist în medicină legală.

La 4 februarie, Spilsbury s-a dus la cimitirul din Islington pentru a participa la exhumarea lui Margaret Elizabeth Lloyd. Sarcina lui era de a descoperi dacă tînăra femeie s-a înecat accidental sau fusese înecată cu forța. Aceasta era una din cele mai vechi și discutate probleme din istoria medicinii legale.

În Roma antică, Galenus fusese primul care încercase să definească natura înecului accidental. El a presupus că victima deceda din cauză că înghițea

prea multă apă, producîndu-se astfel o dilatare excesivă a stomacului. Numai în secolul al XVII-lea, anatomistul Sylvius a elaborat teoria că moartea prin înec rezulta din penetrarea apei în plămîni. La acea dată cei mai buni medici l-au ridiculizat. De-abia la sfîrșitul secolului al XVII-lea, medicul patolog Morgagni a demonstrat, înecînd cîini și pisici, că plămînii conțineau după moarte un fluid apos și spumos. Dar, la sfîrșitul lui 1892, medicul francez Cuvillier a încercat să combată teoria prin curajoase experiențe făcute pe propria-i persoană. Pînă în 1915 se acumulaseră un număr de date practice cu privire la acest subiect, rod al cercetărilor unui grup internațional de savanți: francezul Brouardel, austriecii Hofmann, Paltauf, Wachholz și Horoszckievici, italianul Carrara, finlandezul Fagerlund și germanii Revenstorf. Ultimul, cu deosebire, a făcut numeroase experimente pentru a descoperi simptomele ce diferențiază moartea subită a unui înotător de înecul involuntar, de înecul prin forță sau din orice alte cauze naturale. Toți se ocupau de fapt de o problemă care fusese ridicată pentru prima dată de chinezii antici: cum să diferențiezi un om care a murit în apă din cauza unui atac de cord, din cauze accidentale, de un altul ucis în apă sau aruncat în apă după moarte.

Printre semnele externe ale înecului voluntar s-a constatat că victimele au spumă la gură și nas și piele de găină; printre semnele interne se remarcase o umflare a pulmonilor cu aer, o distensie, ca a unui balon, a cărei cauză era încă controversată. Paltauf, la Praga, observase și sufuziuni de sînge sub pleură, aparent cauzate de o rupere a veziculelor pulmonare. Laringele și bronhiile mai mari erau pline cu spumă.

Următoarele trei observații păreau însă că sînt cele mai importante:

1) Apa și alte fluide intră în venele plămînilor prin plămîni și de acolo ajung în cavitățile stîngi ale inimii. Aparent, fluidul nu merge mai departe din cauză că circulația se oprește. Totuși, în zona în care a ajuns, sîngele este diluat de apă. Dacă această diluare poate fi demonstrată, este clar că moartea a fost provocată de înec și că victima a intrat în apă vie, adică cu inima încă bătînd. Brouardel a încercat să numere hematiile din cordul drept și stîng al inimii, pentru a stabili dacă diluția avusese loc în cordul stîng.

2) Orice apă conține vietăți și plante microscopice. Prezența algelor este un lucru obișnuit. În 1904, Revenstorf a arătat că în 95% din cazurile de înec prin accident sau violență observase în țesuturile pulmonare prezența scheletelor de diatomee. Din nefericire, s-a constatat că apa și algele pot pătrunde și în pulmonii cadavrelor aruncate în apă. Dar, în astfel de cazuri, nici apa și nici algele nu par să penetreze regiunile mai profunde ale pulmonilor. Ca urmare, dacă se găsesc alge în regiunile mai profunde se poate presupune, cu o anumită siguranță, că decesul a survenit din cauza înecului.

3) Apa poate fi găsită, de asemenea, și în stomacul celor înecați. Dacă apa este limpede, aceasta nu dovedește înecul. Și aici trebuie să se facă

anumite distincții. În afară de alge, stomacul unei persoane înecate poate să conțină un amestec de aer, apă și spumă rezultat din activitatea convulsivă a mușchilor stomacului în timpul tusei și a înghițirii. La persoanele în viață, mișcările intestinale și stomacale sînt destul de violente în agonia morții și, ca urmare, numai la cei vii acest amestec ajunge pînă în duoden. Fagerlund, care lucra pe atunci în Helsingfors, a scos în evidență acest fapt în 1890. De atunci, aceste constatări au fost verificate în multe alte țări și datele au fost confirmate de fiecare dată.

Se poate spune, așadar, că existau metode de diagnosticare a deceselor prin înec, survenite la puțin timp înainte de autopsie. Era mai dificil să se stabilească dacă moartea a survenit prin ținerea unei persoane forțat sub apă sau înainte de aruncarea în apă. Problema era foarte complicată și devenea mai simplă numai dacă victima rezista destul de viguros. O astfel de rezistență ar fi forțat criminalul să strîngă tare victima, fapt care ar fi provocat numeroase vînătăi și zgîrieturi. Pe de altă parte și sinucigașii se răneau adesea cînd săreau în apă sau cînd, prea tîrziu, încercau să se salveze. Cîteodată, era imposibil să se facă această distincție.

Spilsbury a examinat mai întîi ultima victimă a lui Lloyd-Smith. A cercetat corpul, centimetru cu centimetru, căutînd semne de violență, dar în zadar. În afară de echimoza nesemnificativă de pe cot, pe care o menționase și dr. Bates, el a mai descoperit doar două puncte de sînge extravazat sub brațul stîng. Acestea nici nu puteau fi măcar văzute cu ochiul liber, așa că nu puteau fi considerate dovezi de violență. Spilsbury a examinat tot corpul pentru a descoperi cel mai minor semn al vreunei boli circulatorii sau cardiace, care ar fi putut explica întreruperea bruscă a circulației în timp ce victima făcea baie, dar și aceasta a fost în zadar. Pentru mai multă siguranță, el a luat probe din organele interne pentru a verifica dacă victima nu fusese otrăvită. Pe de altă parte, nici simptomele de înec nu puteau fi trecute cu vederea, deși ele nu erau prea evidente. De fapt, starea cadavrului sugera mai degrabă o moarte aproape instantanee ca și cum ar fi fost provocată de un atac subit.

Spilsbury se lupta să rezolve problema posibilității înecării unei persoane în cada de baie prin forță, dar fără lăsarea vreunui semn de violență. În sfîrșit, el i-a propus lui Neil să facă un număr de experiențe chiar în cada de baie în care murise Margaret Lloyd. Neil a cerut ca acea cadă să fie adusă de pe strada Bismarck la sediul poliției din Kentish Town.

Neil și Spilsbury au încercat să facă exhumarea cu cît mai multă discreție. Dar, în ultimii ani, reporterii se obișnuiseră să-l urmărească totdeauna pe Spilsbury. La 5 februarie, s-au publicat primele relatări despre misterioasa autopsie, iar la 7 februarie au apărut articole despre morțile survenite în cada din baie în ziarele

din Londra și Blackpool. În ciuda comunicatelor de război, care aglomerau paginile ziarelor, titluri ca „Miresele din căzile de baie" au făcut cazul și mai dramatic. La 8 februarie, Neil a primit o scrisoare de la Herne Bay, o mică stațiune de pe litoralul comitatului Kent. Șeful poliției de acolo citise articolele din ziarele londoneze. El i-a trimis lui Neil un raport cu privire la un deces survenit la Herne Bay la 13 iulie 1912. Asemănarea dintre un caz din orașul lui și celelalte cazuri era atît de izbitoare încît șeful poliției dorea ca Neil să examineze această problemă.

Raportul cerut de la Herne Bay conținea următoarele: la 20 mai 1912, un bărbat pe nume Henry Williams a închiriat o casă cu un singur apartament pe strada mare, pentru el și soție. Williams, în vîrstă de 45—50 de ani, împreună cu soția lui, Bessie, în vîrstă de 30 ani, s-au mutat în acea casă la cîteva zile după 20 mai. Șapte săptămîni mai tîrziu, la 9 iulie 1912, Williams a cumpărat o cadă de baie de la un magazin. Casa închiriată nu avea baie și Williams i-a spus proprietarului magazinului că soția sa nu mai putea suporta lipsa băii. A doua zi, Williams și soția lui s-au adresat doctorului French. Williams spunea că soția sa avusese un atac de epilepsie. Doamna însă se plîngea numai de dureri de cap. Doctorul French i-a prescris niște bromură. La 12 iulie, French a fost sculat din pat în mijlocul nopții și a fost rugat să vină de urgență la familia Williams. Williams i-a spus că soția sa avusese o altă criză. Fusese o zi foarte călduroasă și French a presupus că un nou atac de epilepsie a fost provocat de căldură. Și-a vizitat din nou pacienta în după-amiaza următoare, la ora 3, și a găsit-o perfect sănătoasă. Ca urmare, a fost foarte suprins cînd a fost chemat din nou de urgență la ora 8, în dimineața zilei de 13 iulie. De data aceasta i s-a înmînat un bilet pe care Williams scrisese. „Puteți să veniți imediat? Mi-e teamă că soția mea a decedat". French a găsit-o pe Bessie întinsă pe spate în cada de baie, cu capul sub apă. Strîngea o bucată de săpun în mîna dreaptă. Picioarele erau întinse, dar laba picioarelor ieșea deasupra apei, în celălalt capăt. French a întins-o pe dușumea și a încercat să-i facă respirația artificială, dar în zadar. Bessie Williams murise. French nu găsise nici o urmă de violență. Coronerul a examinat grăbit cadavrul și s-a mulțumit cu declarația doctorului French în legătură cu atacurile de epilepsie și a conchis că moartea a survenit prin înec în baie în timpul unei astfel de crize.

Raportul de la Herne Bay sosise tocmai cînd Neil era gata să plece la Blackpool pentru a face pregătiri în vederea autopsiei ce trebuia să o facă Spilsbury pe cadavrul celei de a doua soții a lui Smith-Lloyd, Alice. De aceea, deocamdată, el a trimis numai cîteva fotografii ale lui Lloyd-Smith la Herne Bay, cerînd ca ele să fie

arătate persoanelor ce fuseseră în legătură cu presupusul Williams, astfel încît să se facă o identificare preliminară.

La 10 februarie, Neil și Spilsbury au sosit împreună la Blackpool. Spilsbury a lucrat în timpul nopții pentru a scăpa de reporteri. În cazul Margaretei Lloyd analizele toxicologice erau negative: moartea survenise aproape sigur prin înec. Corpul lui Alice Smith se degradase mult mai mult decît al celeilalte victime. Cu toate acestea, Spilsbury a putut trage cîteva concluzii. Nici de data aceasta nu a găsit nici un semn de violență, ci doar cîteva simptome minore de înec. Moartea survenise cu mult mai repede decît în cazul Margaretei Lloyd. În organele circulatorii, Spilsbury a găsit doar o mică modificare față de normal la valvele inimii, un lucru destul de obișnuit în bolile reumatismale. Dar acesta era un simptom minor ce putea fi prezent la nenumărate persoane considerate sănătoase și nu putea, în nici un caz, să explice decesul subit în baie.

Din nou, Spilsbury a reflectat la această problemă. Cum era posibil să înneci o persoană cu forța fără să lași urme de violență și nici măcar urme distincte de asfixie? El a măsurat cu atenție cadavrul femeii și a cerut lui Neil să ordone transportarea căzii de baie din Blackpool la sediul poliției din Kentish Town. Cînd cei doi au ajuns la poliția din Blackpool, ei au aflat că Neil primise un telefon de la Londra. Se comunica de la Herne Bay că Williams era foarte probabil aceeași persoană cu Smith și Lloyd. Toți martorii au declarat că l-au recunoscut imediat.

Neil a trimis doi oameni pe coasta comitatului Kent. Cînd a ajuns și el acolo, la 18 februarie, oamenii săi înaintaseră atît de mult în cercetări încît a treia crimă din cada de baie stătea în fața lui, așa cum spunea el „ca o carte deschisă". Detaliile erau exact aceleași ca și în celelalte două crime. Lipsea un singur element: polița de asigurare. Dar în acest caz, Williams-Smith-Lloyd nu avusese nevoie de bani pentru că femeia cu care se căsătorise avea suficienți. El o întîlnise pe Bessie Mundy, în vîrstă de 30 ani, la Clifton, o suburbie a orașului Bristol, în vara anului 1910. Tatăl ei îi lăsase moștenire 2 700 lire, sumă ce era administrată de rude. Ea nu avea voie să se atingă de capital. Din dobîndă, ea primea opt lire pe lună, restul dobînzii fiind pusă deoparte pentru situații grave.

În 1910, acest surplus de dobîndă se ridica la suma de 138 lire, ce putea fi pusă la dispoziția lui Bessie Mundy oricînd. La 26 august 1910, Williams s-a căsătorit cu ea și în ziua nunții el i-a cerut cele 138 de lire. După ce a primit banii, a dispărut. I-a trimis soției o scrisoare în care-i spunea că ea îl îmbolnăvise de o boală venerică și nu mai voia să o vadă. Bessie nu putea să înțeleagă

cum de toate necazurile se abăteau numai asupra ei. Şi-a reluat viaţa plictisitoare de tînără solitară care nu prezintă nici un interes pentru bărbaţi. În februarie 1912, locuia la o pensiune în Weston-super-Mare. Într-o zi, şi-a întîlnit soţul, care o abandonase, pe stradă. Deşi pare incredibil, în cîteva ore, ea l-a iertat şi a venit cu el la Herne Bay. La 2 iulie, Williams a întrebat un avocat dacă moştenirea îi va reveni lui în cazul decesului soţiei şi a aflat că aşa este. Şase zile mai tîrziu, soţia lui a redactat un testament prin care el devenea singurul moştenitor în caz de deces. În ziua de 9 iulie, 24 ore mai tîrziu, Williams a cumpărat cada de baie ieftină în care Bessie a murit în ziua de 13 iulie 1912".

Din cauza războiului, localitatea Herne Bay era înconjurată de fortificaţii şi sîrmă ghimpată. În mijlocul fortificaţiilor se afla cimitirul. A fost destul de dificil să se aducă la morgă cadavrul lui Bessie Williams. Spilsbury a sosit la 19 februarie. În ciuda gradului avansat de degradare a cadavrului, el a reuşit să găsească un semn tipic de înec şi anume aspectul pielii de găină. Toate observaţiile pe care le-a mai putut face, luînd în consideraţie starea cadavrului, indicau că moarte survenise rapid, prin înec. Inima era bine păstrată şi nu s-a putut constata nici o boală cardio-circulatorie. În plus, nu a găsit nici cea mai mică urmă de rănire, de comprimare violentă sau de luptă. Spilsbury a măsurat cu atenţie cadavrul şi a cerut pentru a treia oară transportarea căzii de baie la Londra. Cada obişnuită de baie, uşor ruginită, a sosit în Kentish Town în ziua de 23 februarie.

Între timp, oamenii lui Neil au continuat să acţioneze, căutînd să afle adevărata identitate a lui Smith-Lloyd-Williams, încercînd să stabilească dacă mai avusese şi alte crime la activul lui. În sfîrşit, au aflat că adevăratul lui nume era George Joseph Smith, născut în 1872, fiul unui agent de asigurări. La vîrsta de 9 ani a fost trimis la o şcoală de corecţie. Pentru înşelăciuni, escrocherii şi furt a fost deţinut în cîteva închisori. Treptat, detectivii au aflat şi despre alte femei ce fuseseră escrocate de economiile lor şi apoi părăsite. Se părea că cele 2 700 lire ale lui Bessie Mundy îl împinseseră la crimă pentru că nu putea obţine banii altfel.

Dar, în ciuda tuturor faptelor aflate de Neil şi oamenii săi despre trecutul dubios al lui Smith, un fapt esenţial rămînea în picioare : nu exista un martor care să-l fi văzut pe Smith omorînd. În ciuda circumstanţelor incriminatorii, acuzarea trebuia să fie pregătită să explice procedeul prin care Smith îşi îneca victimele fără să lase vreo urmă de violenţă pe cadavre. Nici un juriu nu l-ar fi condamnat dacă răspunsul la această întrebare nu era verosimil.

Spilsbury, în ciuda stării grave a soţiei lui, venea în fiecare zi la poliţia din Kentish Town. Se ducea în camera unde se aflau

căzile de baie şi cădea pe gînduri. Examina lista cu măsurătorile şi greutatea victimelor. La sfîrşitul ultimei săptămîni a lunii martie i-a venit brusc o idee.

Să presupunem, îşi spunea el, că o femeie de mărimea şi greutatea lui Bessie Williams avusese într-adevăr un atac de epilepsie. Prima victimă a lui Smith avea 170,17 cm pe cînd cealaltă avea numai 152,39 cm. O parte a băii, unde stătea capul, era rotunjită şi puţin înclinată, pe cînd cealaltă parte era aproape verticală. La bază, cada avea puţin mai mult de 101,60 cm. Primul simptom al unei crize de epilepsie constă dintr-o contracţie tonică a întregului corp. Dacă s-a întîmplat aşa, atunci capul femeii ce făcea baie nu putea să ajungă sub apă, ci din contra, deasupra ei. Luîndu-se în consideraţie dimensiunile victimei şi ale căzii, partea superioară a cadavrului ar fi fost împinsă în sensul părţii înclinate a căzii, cu mult deasupra nivelului apei.

În faza a doua, criza de epilepsie constă din spasme violente ale membrelor care se apropie mai întîi de corp şi apoi sînt din nou îndepărtate de acesta. Din nou era dificil să-ţi imaginezi cum un corp omenesc aşezat în cadă putea să ajungă sub apă. Şi mai puţin era probabil ca decesul să survină în timpul celei de a treia faze a crizei cînd are loc o cădere şi relaxare a muşchilor. Diferenţa dintre dimensiunile victimei şi ale căzii era pur şi simplu prea mare. Pentru că doctorul French afirmase că femeia avea capul sub apă, picioarele întinse şi labele picioarelor deasupra apei, Spilsbury nu găsea nici un element care să explice cum Bessie Williams ajunsese în mod natural într-o asemenea poziţie, dacă nu... şi brusc, Spilsbury găsi răspunsul.

Mai era o singură posibilitate. Williams, prefăcîndu-se că se joacă cu soţia ca un îndrăgostit, putea să o apuce pe femeia naivă de picioare astfel încît capul să-i ajungă sub apă. Partea superioară a corpului victimei, alunecată sub apă, putea să ducă la intrarea apei în nas şi gît producîndu-se astfel un şoc şi o pierdere bruscă a cunoştinţei. Aceasta ar explica absenţa leziunilor de violenţă şi semnele reduse de asfixie prin înec.

Spilsbury s-a apucat să studieze cu tenacitate literatura referitoare la cazurile de decese subite prin înec. Puţini autori scriseseră despre posibilitatea pătrunderii bruşte a apei în cavitatea nazală şi gît, pătrundere care să aibă un efect nociv asupra inimii şi sistemului nervos central. Nu a găsit decît cîteva referinţe cu privire la aceasta, dar Spilsbury era convins că găsise soluţia.

Neil a fost impresionat de teoria lui Spilsbury. El a angajat cîteva înotătoare şi scufundătoare cu experienţă, care aveau aceleaşi dimensiuni şi greutate ca victimele lui Smith. Cu ajutorul lor, Neil a experimentat diferitele poziţii în care se poate sta în şezut

sau întins în cele trei căzi și situațiile în care capul și partea superioară a trunchiului puteau să fie împinse sub apă cu forța. S-a dovedit că aceasta e imposibil fără a te angaja într-o luptă violentă. Chiar cînd capul femeii era băgat sub apă cu forța, mîinile o ajutau cu succes să se prindă de marginile băii sau de atacator. Totuși, cînd Neil a apucat-o pe înotătoare brusc de picioare și a tras-o în sus, trunchiul și capul au alunecat sub apă înainte ca ea să mai aibă timp să se apuce cu mîinile de marginile căzii. Cîteva minute mai tîrziu, Neil a observat cu groază că înotătoarea nu mai mișca. A scos-o imediat de umeri din cadă, dar capul i-a căzut moale într-o parte. Timp de o jumătate de oră, Neil, o altă femeie și un medic s-au luptat să o readucă la viață. Cînd, în sfîrșit, și-a revenit ea și-a amintit un singur lucru, că atunci cînd a alunecat cu capul sub apă, aceasta i-a intrat brusc pe nas. În acel moment, ea și-a pierdut cunoștința ; suferise un șoc în ciuda faptului că, spre deosebire de victimele lui Smith, se așteptase la atac și pe lîngă aceasta, spre deosebire de soțiile lui Smith, ea era o înotătoare și scufundătoare cu experiență. Neil a pus capăt altor experiențe. Cercetările lui empirice confirmaseră cu corectitudine teza lui Spilsbury astfel încît mai tîrziu nu mai era nici o îndoială că membrii juriului vor tremura de groază și se vor lăsa convinși.

La 22 iunie 1915, George Joseph Smith a fost judecat la Old Bailey. Niciodată nu fusese venerabila și vechea judecătorie atît de plină de femei. Veneau cu sutele, femei singuratice, deficiente mintal sau fizic, femei ce doreau să fie iubite, toate de felul celor alese ca victime de Smith. Deliberarea a durat doar 20 de minute. La 30 iunie, juriul l-a declarat pe Smith vinovat, iar judecătorul Scrutton l-a condamnat la moarte prin spînzurare.

Din cauza primului război mondial, amănuntele despre cazul Smith au rămas necunoscute în afara Angliei. Cu toate acestea, deși mai tîrziu, ele au dat un nou impuls medicinii legale, care începea să iasă din criză. Amănuntele acestui caz au constituit puncte de plecare pentru noi descoperiri în medicină. Savanții începeau să pătrundă în misterele reglării nervoase a corpului uman. Ei au descoperit anumite reflexe care puteau produce moartea subită. Exista, s-a constatat, o relație interesantă între nervii faciali sau ai pupilei ochiului și centrii circulatori sau respiratori. Stimularea vădită a acestor zone putea să aibă efecte fatale subite. S-a descoperit, de asemenea, o relație ciudată între stimulii ce interesează organul auzului și morțile subite în apă. În general, s-au făcut progrese în acest domeniu al medicii legale, ca și în multe altele. Cu toate acestea, chiar și peste 40 de ani, specialiștii în medicină legală mai căutau metode noi, mai bune, de a evidenția prezența și componenții caracteristici ai lichidelor care indicau înecarea. Experiențele care au durat cîteva decenii au înlăturat presupunerea inițială că penetrarea algelor sau diatomeelor în bronhiile mai mici consti-

tuia o dovadă a înecului. În apele repezi, aceste alge puteau fi găsite chiar și în alveolele persoanelor ce muriseră înainte de a fi aruncate în apă. Pentru a dovedi în mod sigur că este vorba de un înec, astfel de alge trebuiau să fie găsite în musculatura inimii și în ficat. Nu era ușor să găsești aceste alge. Țesuturile trebuiau dizolvate cu acizi care să nu afecteze armura de silicați a diatomeelor.

S-au elaborat noi metode prin care să se stabilească gradul de diluare a sîngelui în ventriculul stîng. În 1921, savantul american Alexander O. Gettler, chimist toxicolog și medic examinator legist al orașului New York, a studiat în profunzime această problemă. Examinînd cadavrele a sute de înecați, pescuiți din apele sărate ale portului New York, el a descoperit că conținutul natural de sare din ventriculul stîng al inimii era mai mare decît normal. La persoanele înecate în apă curgătoare, acest conținut era sub cel normal. În aceste situații se putea face un test chimic care ar fi trebuit să fi fost adoptat imediat de toți cei interesați. Totuși metoda a rămas mult timp necunoscută sau neacceptată în Europa.

Cu toate acestea, activitatea lui Gettler dovedea faptul că americanii pătrundeau și în acest domeniu al medicinii legale în care vor aduce contribuții deosebite. Între timp medicina legală continua să se dezvolte în Lumea Veche.

• • •

Edinburgh, Buckingham Terrace 31, 17 martie 1926. La 9,30 dimineața, Henrietta Sutherland, femeie de serviciu a familiei Merrett, făcea treabă în bucătărie cînd a auzit o împușcătură. Cu cîteva minute mai înainte, ea verificase dacă arde focul cu cărbune din camera de zi, unde doamna Bertha Merrett, stăpîna casei, în vîrstă de 65 ani, stătea la masă și scria o scrisoare, în timp ce fiul ei Donald, în vîrstă de 18 ani, stătea în partea cealaltă a camerei într-un fotoliu, răsfoind o carte. Cînd Henrietta și-a băgat capul pe ușă, tînărul a venit spre ea și i-a explicat foarte agitat: „Rita, mama s-a împușcat". Apoi a adăugat: „I-am cheltuit banii și era foarte îngrijorată din această cauză".

Doamna Merrett zăcea pe covor între masă și secretieră. Din rana de la cap sîngele curgea șiroaie. Scaunul pe care stătuse era răsturnat. Henriettei i s-a părut că vede un pistol pe secretieră. S-a repezit la telefon. La scurt timp după aceea, comisarii Middlemiss și Izatt au sosit cu ambulanța. Au găsit-o pe doamna Merrett încă în viață și au ordonat să fie dusă la spitalul regal. Cei doi comisari erau polițiști tipici de modă veche, atît de numeroși prin 1926, care nu aveau decît o idee foarte vagă în legătură cu modul de comportare la locul crimei sau accidentului. Astfel, mai tîrziu, nu au fost în stare să-și amintească împrejurările în care au găsit-o pe femeia

grav rănită. De fapt ei au dat declarații complet contradictorii în privința poziției armei. Middlemiss a pus mîna pe armă, dar după aceea nu și-a mai putut aminti dacă a luat-o de pe podea sau de pe birou. Nu s-a luat nici o amprentă. Pe masă se afla scrisoarea neterminată pe care o scria doamna Merrett și care ar fi putut arunca o lumină asupra gîndurilor ei în acele ultime minute. Nimeni nu acordase nici o atenție scrisorii. Targa fusese scoasă din casă și Middlemiss era deja pe hol cînd i-a venit ideea să-l întrebe pe Donald despre necazurile mamei lui. Donald a răspuns: „Necazuri bănești". Pentru că tentativa de sinucidere este un fapt pedepsit în Scoția, inspectorul detectiv Fleming a trecut și el pe la apartamentul familiei Merrett, ceva mai tîrziu. Nici el nu găsise nici un indiciu, a ignorat scrisoarea doamnei Merrett și s-a mulțumit să ia în seamă doar două scrisori puse cu ostentație pe birou, prin care Banca Clydesdale o informa pe doamna Merrett că cheltuielile depășiseră contul din bancă. Aceasta i s-a părut o dovadă suficientă pentru a considera cazul o sinucidere. A trimis instrucțiuni la spitalul regal pentru a o pune pe doamna Merrett într-o cameră cu ferestre cu gratii pentru că, dacă ea își revenea, trebuia judecată.

Între timp, doi medici, doctorul Bell și doctorul Holcombe se străduiau să salveze viața femeii. Au găsit orificiul glontelui în dosul urechii drepte. La raze se văzuse că glontele se oprise în oasele de la baza craniului. Operația părea imposibilă așa că ei au tratat numai rana. În ziua următoare, Bertha Merrett și-a recăpătat cunoștința și a întrebat ce se întîmplase cu ea. Pentru că în spital se interziceau discuțiile cu sinucigașii, i s-a răspuns: „Ați căzut". Dar ea a continuat să se întrebe despre rană. I-a spus doctorului Holcombe: „Stăteam la masă și scriam niște scrisori, cînd fiul meu a venit lîngă mine. I-am spus: pleacă Donald, nu mă deranja. Și în clipa următoare am auzit un fel de explozie și nu-mi mai amintesc nimic".

Afirmația i s-a părut foarte ciudată doctorului. L-a informat pe inspectorul Fleming și l-a întrebat dacă considera că era vorba într-adevăr de o sinucidere. Starea doamnei Merrett era atît de gravă, a spus el, încît s-ar putea să nu mai aveți ocazia să o interogați. Dar Fleming nu a mișcat un deget. Pacienta a continuat să revină mereu la acel subiect. Unei prietene, Bertha Hill, care a venit să o viziteze, i-a spus: „Nu am căzut. Scriam o scrisoare doamnei Anderson, cînd un pistol s-a descărcat sub urechea mea". „Ai pus mîna pe pistol?" a întrebat-o prietena ei cu precauție. „Nu".

La 24 martie, sora doamnei Merrett, Eliza Penn a sosit la spital. Doamna Merrett i-a spus că stătea la masă și deodată i s-a părut că-i explodează capul, „ca și cum Donald ar fi împușcat-o".

A rugat-o pe sora ei să aibă grijă de Donald. În zorii zilei de 1 aprilie doamna Merrett a decedat.

Cînd Eliza Penn a început să „aibă grijă" de Donald a descoperit lucruri care au şocat-o profund. Imediat după ce mama lui a fost dusă la spital, Donald s-a încurcat cu o dansatoare de la Palais de Danse a lui Dunedin şi a dus-o acasă.Şi-a cumpărat o motocicletă nou nouţă (Eliza Penn nu ştia de unde avea bani) şi s-a dus-într-o călătorie la Londra cu două fete. Despre starea mamei sale se interesa numai în măsura în care voia să afle dacă era vie sau moartă. Pe duşumeaua camerei de zi, Eliza Penn a găsit un cartuş tras, pe care Fleming nu-l observase. În dormitorul lui Donald a găsit o cutie cu 38 de cartuşe de acelaşi fel. La întrebările mătuşii, Donald a răspuns că le cumpărase o dată cu pistolul ca să împuşte iepuri, dar maică-sa îi luase pistolul.

Eliza Penn nu fusese niciodată de acord cu felul în care sora ei îşi crescuse fiul. Dar, într-un fel, trebuia să o scuze pentru că soţul ei lipsea tot timpul, fiind un mare călător şi ea trebuia să se descurce de una singură cu băiatul. În ultimele luni însă, îl scăpase pe Donald complet de sub control. Se lăsase de şcoală, se combinase cu o dansatoare de la Palais de Danse căreia îi oferea cadouri scumpe. Se părea că mama fusese oarbă şi nu-şi dăduse seama de aceste escapade. Ceea ce o uimea pe Eliza Penn era sursa de bani a nepotului, pentru un mod de viaţă atît de costisitor. Dar nu a trecut mult şi s-a lămurit, întrucît Donald nu era un băiat prea isteţ.

Printre hrîtiile surorii ei, a găsit un testament prin care aceasta lăsa modesta-i proprietate lui Donald, urmînd ca aceasta să fie administrată de un tutore pînă la majorat. Cînd sistemul de tutelă a început să intre în acţiune, s-a descoperit că, în ultimele luni înaintea morţii doamnei Merrett, băncile Clydesdale şi Midland îi plătiseră lui Donald, fără ştirea mamei, suma de 457 de lire. Cecurile erau semnate de doamna Merrett. Dar şi cea mai superficială privire ar fi descoperit că semnăturile erau false. La 15 martie, Banca Clydesdale a anunţat-o pe doamna Merrett că cheltuielile depăşiseră contul. Se pare că Donald interceptase această scrisoare şi balansase contul printr-un cec fals la banca Midland. Dar acesta dezechilibrase contul de la banca Midland şi, la 17 martie, o scrisoare de la această bancă ajunsese în casa de pe Buckingham Terrace. Eliza Penn se îndoia că şi această scrisoare ajunsese în mîinile surorii ei. Probabil că Donald interceptase şi cea de a doua scrisoare şi-şi dăduse seama că nu mai putea să continue cu fraudele. Pe măsură ce punea cap la cap răspunsurile la întrebările ei, se îndoia şi mai mult de faptul că sora ei se putuse sinucide.

In toamna anului 1926, începuse să devină din ce în ce mai evident faptul că doamna Merrett fusese împuşcată de fiul ei şi procurorul districtual (care în Scoţia, spre deosebire de Anglia, are atribuţii similare cu ale procurorilor din restul Europei) a început să se ocupe de acest caz. La 29 noiembrie, Donald a fost arestat şi acuzat de falsificare de cecuri şi matricid.

Acestea erau împrejurările cazului Merrett pînă în clipa în care medicina legală a intrat pe scenă.

* * *

Medicina legală începuse să se ocupe de problema rănilor prin împuşcare încă de pe vremea lui Devergie. Fuseseră cercetate diferite aspecte ale rănilor provocate de arme. În ce împrejurări erau fatale rănile prin împuşcare ? Cum se putea face distincţia între orificiul de intrare şi cel de ieşire ? Stabilirea omuciderii sau sinuciderii depindea frecvent de răspunsul la astfel de probleme. În cursul autopsiei, medicul legist studiase şi drumul glontelui care putea indica direcţia din care se trăsese cu arma.

O altă sarcină era de a deduce, luîndu-se în consideraţie aspectul rănii, distanţa de la care se trăsese. Acest factor putea explica dacă e vorba de crimă sau sinucidere. Un anumit deces nu putea fi considerat sinucidere atît timp cît se trăsese de la o distanţă la care victima nu putea ajunge. Desigur însă, erau şi cazuri speciale. Astfel, un sinucigaş putea să-şi instaleze arma într-o anumită poziţie, să se aşeze în faţa ei şi să tragă de piedică cu o sfoară. Dar aceste cazuri erau foarte rare. În general, determinarea distanţei de la care se trăgea era de o importanţă deosebită.

Cînd se trage cu o armă, un con de flacără şi funingine iese din ţeavă, lungimea şi caracterul său depinzînd de tipul de armă şi de cartuş. Dacă se trage de la o distanţă de aproximativ 30 cm, această flamă va pîrli părţi din haine, părul şi pielea din jurul orificiului de intrare a glontelui. Eduard von Hofmann, din Viena, a stabilit că această distincţie trebuie făcută în mod obligatoriu. Decenii de-a rîndul s-a considerat că decolorarea marginilor rănii provocată de glonţ era rezultatul arderii şi deci un indiciu că se trăsese de la o distanţă mică. Hofmann a demonstrat că se întîmpla cu totul altfel. Ca să intre în corp, glonţul străbate pielea şi acest fapt produce o colorare maronie a pielii. Acelaşi lucru se întîmplă cînd împuşcăturile au loc de la distanţă sau din apropiere.

Există totuşi semne autentice de arsură, în special atunci cînd glontele străbate un articol de îmbrăcăminte. Tardieau, Brouardel, Strassmann şi Hofmann au putut adesea determina că un glonte fusese tras de la o distanţă mică numai simţind mirosul de arsură.

Totuşi, o mai mare importanţă s-a acordat unei alte caracteristici. Ei au observat că ori de cîte ori se trage cu o armă, particule nearse de praf de puşcă ies pe ţeavă o dată cu glontele. Dacă se trage de la o distanţă mică, aceste particule de pulbere izbesc cu putere pielea sau o penetrează producînd tatuarea ei. Semnele lăsate de fumul exploziei sînt în egală măsură edificatoare. Cantitatea de fum depinde de lungimea ţevii armei. Uneori fumul ia forma unui con iar alteori forma unei ciuperci. Suprafaţa cuprinsă de această înnegrire provocată de praful de puşcă din jurul rănii are o mare importanţă. Înnegrirea este mai intensă cînd se trage de la o distanţă de 3—11 cm. Cînd ţeava se aplică direct pe corp, praful de puşcă şi funinginea pătrund în interiorul rănii. Pe lîngă acestea, mai pătrund şi gazele care, prin presiunea exercitată din interior, fac ca pielea să se umfle.

Pînă la primul război mondial, medicina legală ajunsese să stabilească un sistem empiric de diferenţiere a împuşcăturilor de la mică şi mare distanţă. După aceasta, s-a inventat praful de puşcă fără fum care a răsturnat toate datele acumulate pînă atunci. Zona flăcării înceta practic să mai existe. Împrăştierea rămăşiţelor de praf în răni era mult redusă şi mai difuză. Înnegrirea produsă de praful de puşcă era mai puţin distinctă.

În toamna anului 1926, cînd procurorul din Edinburgh, William Horn, l-a acuzat pe Donald Merrett de matricid, medicina legală era în stadiul tatonărilor noilor modalităţi prin care să diferenţieze împuşcările. Multe arme vechi, care foloseau praful de puşcă negru, mai erau încă folosite, dar numărul revolverelor, pistoalelor şi armelor moderne care foloseau praf de puşcă fără fum era în continuă creştere. Erau necesare metode mai rafinate de analiză care să facă faţă acestor arme perfecţionate.

Curînd, William Horn şi-a dat seama că nu va avea nici o dovadă evidentă că e vorba de o crimă. Singurul martor ocular era chiar acuzatul. Inspectorul Fleming neglijase să o interogheze pe doamna Merrett şi să îi ia o declaraţie. Aceasta însemna că Horn depindea de dovezi indirecte, bazate pe zvonuri, de la medici şi rude, care nu ar fi fost acceptate de tribunal. Existau motive serioase de suspiciune, dar nici o dovadă. Dovezile materiale care ar fi putut fi adunate s-au pierdut datorită incompetenţei lui Fleming şi a comisarilor lui. Cea mai regretabilă era pierderea scrisorii pe care doamna Merrett o scria în momentul cînd a fost lovită de glonte. Scrisoarea ar fi putut dezvălui dacă ea se gîndise sau nu la sinucidere. Luînd în consideraţie toate acestea, Horn nu a văzut altă alternativă decît să apeleze la ajutorul medicinii legale. Spera că se va putea demonstra că rana din cap nu putuse fi provocată de o armă trasă cu mîna victimei sau că distanţa de la care

se trăsese scotea din discuție posibilitatea unei sinucideri.

În dosarul cazului, Horn a găsit un document care nu-l încuraja prea mult. La 1 aprilie, Harry Littlejohn, profesor de medicină legală la Universitatea din Edinburgh, făcuse autopsia cadavrului doamnei Merrett. În raport, Littlejohn scria că a descoperit „o rană penetrantă" în dosul urechii drepte a decedatei. Orificiul se îndrepta spre frunte și era înclinat ușor în sus. Infecția rănii a avut ca urmare o meningită letală. Afirmația cu rolul decisiv în raport era următoarea: „Nu există nici un element care să ne indice distanța de la care a fost descărcată arma, aceasta putîndu-se produce de la cîțiva centimetri sau de la o mare distanță. Poziția rănii arată că în acest caz se poate vorbi de o sinucidere".

Harvey Littlejohn era considerat specialistul numărul unu în medicină legală din Scoția. De 20 de ani deținea conducerea celei mai vestite catedre de medicină legală din Marea Britanie, ca succesor al tot atît de vestitului său tată Henry Littlejohn. Ceea ce nu știa Horn era faptul că și Littlejohn, de cînd auzise de modul de viață scandalos al lui Donald Merrett, începuse să aibă îndoieli cu privire la exactitatea concluziilor sale. Îndoielile sale au devenit și mai serioase cînd, în iulie, i-a întîlnit pe doctorii Bell și Holcombe, cei doi medici care au tratat-o pe doamna Merrett. Amîndoi au declarat că atunci cînd doamna Merrett a fost internată în spital nu au simțit nici un miros de arsură de la rană și nu au văzut nici semne de înnegrire din cauza prafului de pușcă. Aceste indicii care însoțeau o sinucidere le erau familiare și ei, cu siguranță, le-ar fi observat. Littlejohn a început să realizeze faptul că el însuși, la vîrsta de 65 de ani, comisese una din acele erori împotriva căreia adeseori își avertizase studenții, căzînd pradă unei idei preconcepute. Presupunînd de la început că este vorba de o sinucidere, nu-i venise ideea să întrebe pe medici dacă existaseră semne de împușcare de la distanță mică.

În ultimii 20 de ani, Littlejohn văzuse cel puțin 500 cazuri de sinucideri prin împușcare dar, ca cei mai mulți specialiști în medicină legală din generația sa, nu acordase o atenție prea mare studiului armelor de foc. Expertiza în cazul armelor de foc era lăsată pe vremea aceea pe seama armurierilor. După primul război mondial, cînd numărul morților și rănirilor provocate prin arme de foc a crescut, tînăra generație de specialiști în medicina legală începuse să-și îndrepte atenția mai mult asupra armelor de foc decît asupra rănilor provocate de acestea. Unul din acești tineri era Sydney Smith, un elev de-al lui Littlejohn. Născut în Noua Zeelandă, Smith venise la Edinburgh, în 1908, fără nici un ban în buzunar, dar cu calități de tînăr întreprinzător ce dorea să studieze medicina cu orice preț.

Și-a atins scopul și, mai tîrziu, atras de o bursă disponibilă, a devenit unul din asistenții lui Littlejohn, specializîndu-se astfel în medicină legală.

Din 1917, Smith a început să lucreze ca medic legist principal, expert al guvernului egiptean, și ca profesor de medicină legală la Universitatea din Egipt. De-a lungul unui deceniu, el și asistenții lui au trebuit să analizeze mii de crime și atentate. În 1926, acest savant cu mintea extrem de imaginativă și vioaie avea la dispoziție laboratoare cu mult superioare celor din Anglia și Scoția. Acumulase mai multă experiență decît profesorul lui de odinioară. S-a întîmplat ca în vara anului 1926, cînd avea deja vîrsta de 43 de ani, Smith să vină la Edinburgh într-un concediu. A folosit această ocazie pentru a-l vizita pe Littlejohn în apartamentul său de burlac, singur și amărît. Se gîndea neîncetat la cazul Merrett. Littlejohn, chinuit de ani de zile de astmă, bronșită și o boală de stomac, ajunsese la concluzia că nu mai era bun de nimic. Cazul Merrett era o dovadă a acestui fapt, dar nu vedea nici o modalitate de a-și îndrepta greșeala.

Smith avea să fie recunoscut mai tîrziu ca pionier al balisticii medico-legale. Aici trebuie să menționăm numai faptul că, în perioada în care a lucrat în Egipt, el s-a ocupat de o mare varietate de crime comise cu diferite tipuri de arme, vechi și moderne. În 1925, cînd își publicase prima sa carte, *Manual de medicină legală*, provocase o mare agitație printre confrați cu afirmația că balistica era o ramură a medicinii legale. Smith efectuase cercetări numeroase asupra problemei distanței de împușcare făcînd numeroase experimente pe pielea umană. Clinica chirurgicală din Cairo îi putea da oricînd material pentru aceasta. Smith pretindea că a făcut diferite reconstituiri de împușcări, pentru comparație, folosind exact arma și muniția utilizate în crimele respective. Un element esențial era reconstituirea cît se poate de exactă a condițiilor împușcării originale. În cazul pistoalelor cu butoi, de exemplu, cartușul ar trebui tras din aceeași cameră a butoiului, reproducîndu-se exact condițiile în care a fost făcută crima sau sinuciderea. Deși pare incredibil, el a constatat că înnegrirea din jurul rănii datorată glonțului variază cu vechimea prafului de pușcă. Fiecare armă lasă urmele ei caracteristice.

Smith a ascultat cu atenție relatarea lui Littlejohn cu privire la cazul Merrett. Apoi a spus: „Mi se pare că e vorba de crimă" și i-a cerut lui Littlejohn să-i facă rost de pistol și de unul din cartușele din posesia lui Donald Merrett. „De ce nu faceți niște experiențe cu arma?" a sugerat el. „Aflați dacă o descărcare făcută în apropierea pielii ar putea lăsa semne de praf de pușcă".

Littlejohn a meditat la propunere şi s-a decis să urmeze sfatul lui Smith. La 6 august, a început să facă teste cu arma la Institutul de medicină legală. Merrett avea un pistol ieftin de fabricaţie spaniolă. Cartuşele erau marcate cu inscripţia : „Cartuşele fără fum ale lui Eley". Littlejohn a tras primele focuri pe o hîrtie albă umedă. A tras de la distanţe de 1 cm, 2,5 cm, 5 cm, 7,5 cm, 9 cm, 18 şi 30 cm. La distanţa dintre 1 şi 5 cm se producea o înnegrire puternică, iar hîrtia era împroşcată cu particule de praf de puşcă. La distanţa de 20 de cm, aceste semne începeau să dispară. Deşi cartuşele erau considerate ca fiind încărcate cu praf de puşcă fără fum, ele erau grosolane şi de calitate proastă. Urmele puteau fi văzute chiar şi cu ochiul liber. Atunci, Littlejohn şi-a dat seama că doctorii Holcombe şi Bell curăţiseră rana doamnei Merrett şi de aceea el a şters cu atenţie foile de hîrtie şi a descoperit că o parte din funingine şi din praful impregnat putea fi îndepărtată, dar o parte rămînea vizibil prinsă de hîrtie, putînd fi înlăturată numai după curăţiri repetate. Împuşcarea de la distanţă apropiată lăsa urme evidente. Atîta putuse dovedi experienţa lui Littlejohn. Dacă aceste urme ar fi fost prezente în jurul rănii, doi medici care erau familiarizaţi cu sinuciderile nu puteau să nu le observe.

La 18 august, Littlejohn a trimis un raport procurorului cu privire la experienţele sale. A recunoscut că primul raport fusese superficial. Acum era convins, spunea el, că posibilitatea sinuciderii trebuie exclusă. Donald Merrett îşi împuşcase probabil mama în timp ce ea era aplecată deasupra mesei, scriind acea ultimă scrisoare. Cuvintele „nu mă deranja" puteau fi explicate numai de venirea lui Donald în spatele ei sau într-o parte, cînd a şi tras. Aceasta ar putea explica direcţia înclinată a rănii produsă de cartuş.

Oricît de binevenită era depoziţia lui Littlejohn, Horn îşi putea da seama că orice avocat al apărării se va năpusti asupra acestei inconsecvenţe ca să arunce o umbră de îndoială asupra autorităţii expertului. De aceea, el l-a întrebat pe Littlejohn dacă avea vreo obiecţie în cazul în care ar fi consultat şi un alt expert. Procurorul se gîndea la John Glaister, profesor de medicină legală la Universitatea din Glasgow. La auzul numelui, Littlejohn s-a crispat. Glaister, ca şi Smith, aparţinea generaţiei mai tinere a cărei ridicare anunţa propria lui cădere. Cu toate acestea, Littlejohn a consimţit.

După îndelungi discuţii preliminare, Glaister a venit la Edinburgh. Împreună cu Littlejohn a repetat experienţele. De data aceasta, în afară de hîrtie, ei au folosit şi piele proaspătă luată de la un picior omenesc, amputat la clinica chirurgicală. Rezultatele au coincis cu acelea obţinute de Littlejohn în august. Ele erau chiar şi mai convingătoare. S-a mai observat că pe pielea omenească, o împuşcătură trasă din apropiere produce o înnegrire, din cauza

prafului de puşcă ce nu mai putea fi înlăturat. La 10 decembrie, Glaister a înaintat raportul său procurorului. Littlejohn era acum atît de reticent încît aştepta o cerere expresă de la Horn înainte de a-şi redacta depoziţia.

În timp ce Littlejohn îşi întocmea raportul, a aflat că avocatul apărării, Craigie Aitchison, angajase un contraexpert: pe Sir Bernard Spilsbury. În Anglia, lui Spilsbury, a cărui reputaţie era deja enormă, nu i s-ar fi permis să apară în instanţă decît ca medic legist al acuzării. Legea scoţiană însă îi permitea să depună mărturie în favoarea apărării. Faptul că acceptase cazul de faţă dovedea că era gata să încrucişeze săbiile cu Littlejohn. Un astfel de duel nu putea să îl bucure pe un om bolnav care, în inima lui, se îndoia de capacitatea lui, dar care, în acest caz, era ferm convins că are dreptate. Şi acum, în ceea ce va fi probabil ultima bătălie a vieţii, avea de înfruntat pe unul din cei mai puternici adversari pe care îi putea întîlni.

Procesul lui Donald Merrett a început la 1 februarie 1927, la Înalta curte din Piaţa Parlamentului din Edinburgh, cu Lord Alness ca judecător şi cu un juriu format din şase femei şi nouă bărbaţi. Cînd Donald Merrett a apărut în boxa acuzaţilor, un tînăr chipeş, înalt, cu umerii laţi, el părea complet indiferent şi calm, ca şi cum nu viaţa lui ar fi fost în joc. Între 1 şi 3 februarie, un întreg şir de martori ai acuzării s-au perindat prin faţa juriului: inspectorul Fleming, Eliza Penn, doctorul Bell, doctorul Holcombe. Mărturia lui Fleming s-a dovedit că nu are nici o valoare pentru acuzare. Pe de altă parte, mărturiile Berthei Hill, Elizei Penn, doctorului Bell şi doctorului Holcombe, referitoare la ceea ce spusese muribunda, păreau să aibă o mare greutate în faţa juriului. Aitchison a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru a zdruncina depoziţiile acestor martori. A folosit toate tehnicile de examinare încrucişată, de la întrebările amabile la terorizarea brutală a martorilor. Cu încăpăţînare, se lupta să zdruncine depoziţiile lui Bell şi Holcombe cu privire la aspectul rănii. Ambii medici însă şi-au susţinut mărturiile, dar au admis că nu erau specialişti în medicină legală. Erau în schimb specialişti în chirurgie şi puteau să-şi exprime o părere autorizată în privinţa aspectului plăgii. De fapt, nici un medic specializat în medicină legală nu văzuse rana provocată de glonte chiar de la început. Aceasta însă nu era greşeala lor, ci a poliţiei care neglijase să aducă un specialist la locul crimei. Ei au explicat că rana sîngera şi că într-adevăr au curăţat-o, dar au susţinut că era imposibil să nu observe semnele evidente lăsate de glontele tras de la mică distanţă. Aitchison nu i-a putut face să-şi retracteze depoziţiile.

Momentul decisiv al procesului a fost ziua de 3 februarie. Littlejohn a apărut ca principal martor al acuzării. Se vedea clar că era bolnav, dar vorbea cu multă siguranţă, dovedind că era hotărît să-şi adune toate forţele pentru a-şi susţine părerea.

El a explicat pas cu pas, elementele ce l-au determinat să facă experienţele şi la ce rezultate ajunsese.

Aitchison şi-a notat fiecare cuvînt spus de Littlejohn. Avocatul avea în faţă un teanc de cărţi de medicină legală, inclusiv manualul ilustrat al lui Littlejohn, *Medicina legală*, şi *Manualul de medicină legală* scris de Sydney Smith. Aitchison a aprofundat problema crimelor comise cu arme de foc cu scopul de a pregăti terenul pentru depoziţia lui Spilsbury.

Energic, el a început examinarea încrucişată a lui Littlejohn. L-a întrebat mai întîi dacă e adevărat că el scrisese prefaţa la cartea lui Sydney Smith. Littlejohn a confirmat. Putea el atunci să considere că acea carte este valoroasă şi corectă ? Şi de data aceasta, Littlejohn a aprobat.

În acest caz, a spus Aitchison, el va citi un paragraf din acea carte care conţinea rezultatul ultimelor cercetări de medicină legală. El a citit următorul paragraf : „Studentul în medicină legală trebuie să aibă în vedere faptul că armele automate sînt totdeauna încărcate cu praf de puşcă fără fum şi că absenţa arsurii şi înnegririi în împuşcările din apropiere, ca şi în cazurile de sinucidere, este un lucru destul de obişnuit". Littlejohn putea să pareze lovitura dată cu acest citat. El a cerut avocatului să citească şi restul pasajului pentru că în rîndurile următoare Sydney Smith afirma că niciodată nu se pot da reguli fixe şi că în fiecare caz în parte trebuie să se facă experienţe cu arma şi muniţia cu care s-a tras. Littlejohn a spus că el a efectuat astfel de experienţe şi că ele au dovedit că presupusul praf de puşcă fără fum din gloanţele folosite de Donald Merrett lăsa urme distincte.

Aitchison a încercat să mai dea şi alte citate, dar Littlejohn, cu chipul palid, uşor colorat, i-a reproşat că cita manuale învechite. Autorii acelor manuale nu şi-au dat seama că praful de puşcă nu are totdeauna aceeaşi compoziţie. Lucrul cel mai important este experimentul.

Aitchison a încercat apoi o altă manevră. Să presupunem, a încuviinţat el, că şi praful de puşcă fără fum poate lăsa urme. Cît de bine pot rezista astfel de urme la spălat ? Desigur că Littlejohn nu va avea nimic de obiectivat dacă el va cita din propria lui carte publicată cu doi ani în urmă. Cu siguranţă el nu va contesta ceea ce el însuşi a scris ?

Nu, Littlejohn nu avea nimic împotriva celor scrise de el însuşi.

Foarte bine, a continuat Aitchison. La pagina 120 a cărții sale existau cîteva desene care ilustrau orificiul de intrare a glontelui într-o sinucidere, înainte și după curățire. Littlejohn scrisese : „Cu un burete, funinginea lăsată de fum ca și sîngele pot fi șterse". Era Littlejohn de acord cu această afirmație ?

Littlejohn a recunoscut, dar i-a sugerat lui Aitchison să citească pasajul următor, fără să omită nimic. În continuare, se afirma că negreala lăsată de praf putea fi curățată, dar nu și particulele de praf de pușcă, cu care fusese impregnată rana. El i-a mai sugerat avocatului să mai examineze cu o lupă și al doilea desen de la pagina 120. Dacă ar face-o, ar putea ușor observa particulele de pulbere.

Cu încăpățînare, Aitchison încerca să smulgă de la Littlejohn chiar și cea mai mică concesie, ca de exemplu că în anumite împrejurări semnele pulberii pot fi ușor ascunse din cauza sîngerării sau cînd sînt înlăturate prin spălare. Eforturile avocatului au fost însă zadarnice. Cu răbdarea unui profesor îngăduitor, Littlejohn a repetat de nenumărate ori că negreala produsă de fum putea fi înlăturată cu ușurință, dar că acest lucru nu este valabil în cazul semnelor particulare lăsate de particulele de pulbere. În cazul de față, folosind arma lui Merrett, el demonstrase că o parte din negreală putea să dispară prin spălare, dar că mai exista o zonă de negreală în jurul rănii care nu putea fi complet înlăturată. Ca și cum era conștient de natura ciocnirii imanente cu Spilsbury, Littlejohn a continuat să afirme că numai experimentul putea oferi rezultatul corect și că acest experiment trebuie făcut cu aceeași armă și aceeași muniție. Orice alt experiment nu avea nici o valoare.

În sfîrșit, Aitchison a renunțat.

În depoziția lui, Glaister a repetat afirmațiile lui Littlejohn, scoțîndu-le și mai mult în evidență. Acum, totul depindea de argumentele lui Spilsbury.

La 7 februarie, după ce acuzarea a pierdut cîteva zile enumerînd încurcăturile financiare și sumele însușite de Donald, Spilsbury și-a luat locul pe banca martorilor.

Trecuseră cinci ani de cînd Spilsbury fusese înnobilat. Avea acum 50 de ani și se obișnuise cu rolul său de expert infailibil. Începînd cu anul 1922 acumulase numeroase cunoștințe și experiență de pe urma celor 5 000 de autopsii făcute. Anul 1925, totuși, fusese un an critic pentru el.

În decembrie 1924, o stenografă din Londra, numită Elsie Cameron, a fost dată dispărută. Tot ce se știa era că fata plecase să-și viziteze prietenul, pe Norman Thorne, care avea o fermă de păsări, destul de sărăcăcioasă, în Crowborough, comitatul Sussex. Thorne a negat că o văzuse pe Elsie. Dar cîteva săptămîni mai tîrziu, ră-

măşiţele fără cap şi picioare ale corpului au fost găsite îngropate pe ferma lui. Atunci Thorne a mărturisit că tăiase cadavrul lui Elsie şi-l îngropase. Elsie îl bătea la cap să se căsătorească cu ea. A refuzat-o, a spus el, şi a lăsat-o singură în casă în timp ce el s-a dus la o întîlnire cu o altă fată. La reîntoarcere, a găsit-o pe Elsie spînzurată de o grindă. De teamă să nu fie învinuit de crimă, i-a îngropat trupul.

Spilsbury i-a examinat rămăşiţele şi a descoperit un număr de răni. În regiunea gîtului a evidenţiat numai pliurile naturale de piele şi nici un semn de spînzurare. Cazul i s-a părut atît de clar încît nu a mai făcut nici o examinare microscopică în secţiunile histologice ale ţesutului gîtului. El a conchis că fata fusese bătută, şi că murise în şoc şi, prin urmare, declaraţia lui Thorne era o minciună. Curtis Benett a mobilizat o echipă de medici patologi care să depună mărturie pentru apărare. Printre ei se aflau Robert Brontë, irlandez de origine, care lucrase multă vreme ca specialist în patologia medico-legală pentru guvernul irlandez şi David Nabarro, patologist la spitalul londonez din strada Great Ormond.

La mijlocul lunii februarie, ei au examinat rămăşiţele lui Elsie Cameron, exhumate pentru a doua oară. Ei au făcut secţiuni histologice ale gîtului şi au descoperit infiltrate hemoragice care puteau fi atribuite spînzurării. Ei nu au negat faptul că celelalte vînătăi de pe corpul lui Elsie fuseseră produse în timpul vieţii, dar au susţinut că ele nu au putut fi fatale. După părerea lor, fata încercase să se spînzure ca să-şi dramatizeze nefericirea. Thorne i-a tăiat frînghia cînd era în agonie şi tîrînd-o pe pat i-a cauzat diferite vînătăi.

De data aceasta şi Spilsbury preparase secţiuni din ţesuturile gîtului. El a depus mărturie că examenul histologic al ţesuturilor gîtului la atît timp după deces nu era revelator. Cadavrul fusese îngropat într-un sol extrem de umed şi prin urmare orice urmă de sînge se scursese din ţesuturi. Brontë şi Nabarro, a spus el, confundau rămăşiţele glandelor pielii cu infiltratele sanguine.

Probabil că Spilsbury avea dreptate. El lucra cu mult mai multă precauţie decît ceilalţi şi avea cunoştinţe mult mai vaste de patologie medico-legală. Studiase modificările celulare ale cadavrelor ce stătuseră în pămînt luni de zile pe cînd experienţa celorlalţi medici patologi se baza mai ales pe disecţia cadavrelor proaspete. El putea face referinţe la o cercetare deosebită pe care o executa chiar în acei ani. Medicina legală studiase rănile descoperite la persoanele spînzurate care puteau proveni din timpul agoniei sau acelea care puteau rezulta dintr-o încercare neîndemînatecă de salvare. Se acordase atenţia cuvenită şi urmelor lăsate de frînghia folosită la spînzurare. Pe grinzile din casa lui Thorne nu se găsiseră astfel de urme. În orice caz, Spilsbury fusese de data aceasta

prins că a comis o eroare. Sigur că nimeni nu-i va contesta părerea, dar el neglijase să facă preparatele microscopice care ar fi trebuit să stea la baza opiniei sale.

Judecătorul procesului lui Thorne a explicat juriului că opinia lui Spilsbury era fără îndoială cea mai corectă din cîte se puteau obține. Juriul l-a declarat pe Thorne vinovat de crimă și l-a condamnat la moarte prin spînzurare. Dar înainte de a se termina procesul, pentru prima dată, a avut loc o revoltă deschisă împotriva rolului de autocrat pe care Spilsbury îl juca în viața judiciară a țării. Înainte de retragerea judecătorului, avocatul lui Thorne a strigat : „Cu toții putem admira cunoștințele, cu toții ne putem ridica pălăriile în fața inteligenței, cu toții putem recunoaște înalta poziție pe care a cîștigat-o domnul Spilsbury în medicina legală, dar este un drum lung pînă a ajunge să spui că atunci cînd un om afirmă ceva nu există loc și pentru greșeală".

Același ton era evident și într-un articol publicat în *Law Journal (Revista de drept)* care comenta : „Thorne e îndreptățit să creadă că a fost condamnat de un tribunal care nu a fost în stare să-și formeze o opinie personală, ci doar să-l urmeze, în luarea deciziei, pe omul cu numele cel mai mare".

O altă persoană s-ar fi putut simți lezată de un asemenea incident, dar Spilsbury a sosit la Edinburgh tot atît de sigur pe el ca întotdeauna. Ochii tuturor membrilor juriului erau îndreptați asupra lui în timp ce el stătea pe banca martorilor, cu nelipsita-i garoafă la butonieră și cu fața radiind de încredere deplină. Auzise de experiențele de la Edinburgh, spunea el, și de aceea, la rîndul lui, a făcut și el experiențe. În acest scop, și-a unit forțele cu acelea ale lui Robert Churchill, un armurier londonez de reputație internațională. Spilsbury și-a început depoziția afirmînd că :

„Experiențele au fost făcute împreună cu domnul Churchill, folosind un pistol automat asemănător cu cel folosit în cazul de față. Avînd o descriere a pistolului, am căutat unul cu aceeași lungime a țevii și cu aceeași încărcătură. Am ales cartușe care să corespundă cît mai mult posibil cu descrierea acelora folosite în acest caz".

Majoritatea celor prezenți în sala tribunalului erau atît de orbiți de reputația lui Spilsbury încît puțini și-au dat seama că acele cuvinte reduceau la zero valoarea experiențelor lui, întrucît arma pe care el o folosise avea doar o vagă asemănare cu pistolul lui Merrett și în consecință era cu totul nepotrivită pentru experiențele de comparație. Același lucru rămîne valabil și pentru muniție. Dar cine să-și dea seama de acest lucru ? Toată lumea era fascinată de relatarea lui Spilsbury referitoare la experiențele sale care au condus la rezultate contrarii celor obținute de Littlejohn.

Spilsbury și Churchill, de asemenea, trăseseră mai întîi în niște hîrtii și apoi în pielea omenească. Se obținuse numai o ușoară dispersare a particulelor și funinginei de pulbere care au putut fi înlăturate prin spălare, fără mare dificultate, și care nu puteau fi văzute cu ochiul liber. Ca urmare, sîngerarea abundentă și spălarea rănii, susținea Spilsbury, erau suficiente pentru a înlătura urmele. Ușoarele urme din jurul rănii de penetrare a glontelui, după sinuciderea Berthei Merrett, nu au rezistat probabil nici măcar pînă ce victima a ajuns la spital, argumenta Spilsbury.

Nu se bazase numai pe experiențele de la Londra, a continuat Spilsbury, așa că le-a continuat și la Edinburgh, folosind arma lui Merrett, fără a utiliza însă muniția originală. În locul ei, folosise cartușe cumpărate de la Londra. De data aceasta a tras numai în hîrtie nu și în piele și nu a făcut nici o încercare de a înlătura semnele de pulbere. Orice ascultător atent nu ar fi putut să nu tresară cînd l-a auzit pe Spilsbury declarînd că în timpul experiențelor de la Edinburgh a rezultat mai multă funingine decît în experiențele de la Londra. Cu alte cuvinte, doar folosirea armei originale, fără muniția originală, a dat rezultate diferite.

„În privința ușurinței cu care funinginea a putut fi înlăturată există vreo diferență între experiențele de la Londra și cele de la Edinburg ?" a întrebat Aitchison. „Nu aș putea spune", a replicat Spilsbury cu tonul cel mai aristocratic posibil. Îndemnat de Aitchison, el a continuat, spunînd că experiențele de la Edinburgh nu i-au modificat cu nimic concluziile.

Procurorul a notat cu atenție punctele nevralgice din experiențele lui Spilsbury, pe care a încercat mai apoi să le evidențieze în examinarea încrucișată. Era de acord Spilsbury cu afirmația că experiențele reclamate de comparație ar trebui făcute cu arma și cartușele originale ? „Desigur", a răspuns Spilsbury. La aceasta procurorul a adăugat că experiențele de la Londra nu îndeplineau această condiție. Avîndu-se în vedere acest fapt, nu credea Spilsbury că experiențele lui Littlejohn erau mai relevante pentru acest caz decît ale lui ? Cu un calm absolut, Spilsbury respinse sugestia procurorului.

În pledoaria finală către juriu, Aitchison a subliniat reputația științifică de excepție a lui Sir Bernard Spilsbury. Fără să conteste capacitatea lui Littlejohn sau Glaister, el a subliniat că în domeniul medicinii legale din Marea Britanie și Europa nu exista nimeni care să se poată compara cu Spilsbury. Dovezile medicale, a declarat el, pledează cît se poate de clar pentru acuzat.

La 8 martie, juriul l-a găsit pe Donald Merrett vinovat de folosirea de cecuri false, dar nevinovat de crimă.

Cînd Sydney Smith a auzit la Cairo despre acest verdict, a exclamat: „Vom mai auzi de tînărul Merrett". În orice caz, Littlejohn nu a mai auzit de Donald Merrett. A murit cîteva luni mai tîrziu, în august 1927 (Sydney Smith s-a mutat de la Cairo la Edinburgh, urmîndu-și la catedră profesorul). Nici Spilsbury nu a mai trăit să apuce ziua care va dovedi că Littlejohn a avut dreptate și că el a greșit. La 19 decembrie 1947, a fost găsit mort în laboratorul său de la Colegiul Universității din Londra. După încă 20 de ani de muncă neîncetată, după ce a făcut 25 000 de autopsii și a adunat o experiență uriașă pe care nu a avut timp să o adune într-un volum, și-a pus capăt zilelor prin asfixie cu oxid de carbon. Avea vîrsta de 70 de ani și avusese două crize vasculare. Conștient că agilitatea minții i se stingea treptat, Spilsbury a preferat să se sinucidă.

Șapte ani mai tîrziu, la 16 februarie 1954, cadavrul unui bărbat a fost găsit în zona păduroasă din preajma Rinului, lîngă Cologne. A fost identificat ca fiind Ronald Chesney. Individul venise în Republica Federală a Germaniei odată cu trupele de ocupație britanică, la sfîrșitul războiului, și-și folosise poziția pe care o avea în armată, pentru a se angaja în diferite afaceri comerciale dubioase. „Ronald Chesney" nu era altul decît Donald Merrett. După ce și-a ispășit pedeapsa pentru fals, a moștenit 50 000 de lire de la un bunic și și-a schimbat numele. O fată de 17 ani, cucerită de înfățișarea lui plăcută, s-a căsătorit cu el, dar a fost destul de prudentă (sau imprudentă), insistînd ca suma de 8 400 de lire să fie pusă pe numele ei. Chesney a risipit restul în cîțiva ani. După aceasta a trăit din șantaj, furt și fraudă. A stat în închisoare de nenumărate ori. În timpul războiului a intrat în marina britanică. A devenit comandantul unui mic vas pe care l-a folosit însă pentru contrabandă. Cînd perspectivele afacerilor dubioase în Germania au început să se restrîngă, după 1950, a retras banii pe care mai înainte îi transferase pe numele soției. Trăiau despărțiți de multă vreme. Soția lui Merrett lucra împreună cu mama ei la un cămin particular pentru bătrîni din Ealing. În februarie 1954, Merrett-Chesney și-a făcut un plan prin care să-și refacă fondurile. A obținut un pașaport pe nume fals, s-a prezentat la soție sub numele lui, s-a reîntors în Germania și chiar în noaptea următoare a venit cu avionul în Anglia, folosind, de data aceasta, pașaportul fals. Strecurîndu-se în casă, și-a înecat soția în cada de baie. Descoperit de soacră, a omorît-o și pe ea într-o luptă sălbatecă. Cu hainele pătate de sînge, cu brațele și mîinile zgîriate, a luat din nou avionul spre Cologne. Vecinii din Ealing însă zăriseră un bărbat înalt îmbrăcat în negru. La cîteva zile după aceea, Scotland Yard-ul era pe urmele lui. Dîndu-și seama că de data aceasta nu va scăpa, s-a

împușcat. Înainte de a se sinucide i-a mărturisit amantei sale din Germania că numele său era Donald Merrett și că în urmă cu 25 de ani își împușcase mama la Edinburgh.

Deși acest sfîrșit nu putea fi bănuit în 1927, cazul Merrett a stimulat puternic medicina legală. S-a acordat o mai mare atenție problemei rănilor produse prin împușcare. Se credea că rănile penetrante ale inimii și ale anumitor zone ale capului, abdomenului, plămînilor și arterelor principale sînt absolut letale. Cercetările de mai tîrziu asupra sistemului nervos au arătat medicilor că chiar și o împușcare razantă putea produce moartea, datorită șocului sistemului nervos autonom. Pe de altă parte, s-au semnalat nenumărate cazuri de persoane rănite mortal care rămîneau pe picioare și erau capabile să se miște un timp îndelungat. Mai mult, gloanțele nu străbăteau totdeauna un drum drept prin corp. Ele puteau fi deviate, urmînd căi destul de curioase după penetrare. Rănile produse de gloanțe au început să fie studiate nu numai cu ochiul liber sau cu microscopul, dar și prin analize spectroscopice, chimice și biochimice care suplimentau informația inițială ce preciza doar locul de intrare și ieșire a glontelui și stabilea doar dacă existau semne că se trăsese de la o distanță mică sau mare. Următorii specialiști au dedicat ani și decenii unor studii speciale cu privire la această problemă: Ivanov, Hérissel, Hausser, Grillon și Piédelièvre în Franța, Müller, Elbel, Schöntag și Krauland în Germania, Molchanov și Skopun în U.R.S.S. Analiza chimică permite acum stabilirea precisă a distanței de la care se trage. Vechile pulberi conțineau salpetru și sulf, cele mai noi, nitriți, pulbere fără fum. Munițiile moderne, fără fum, în care și plumbul este prezent, de-abia lasă urme. Specialiștii au învățat să stabilească cele mai slabe urme ale acestor substanțe și să determine nu numai prezența, dar și cantitatea lor. Stabilindu-se concentrația, ei puteau să măsoare distanța de la care se trăsese. Ca și în cazul problemei complexe a sufocării și înecului, cercetarea rănilor produse prin împușcare a pornit de la observația microscopică obișnuită și a ajuns pînă la cele mai subtile metode de analiză fizică și chimică.

* * *

Întîietatea în privința realizărilor în medicina legală aparținea cînd unei țări, cînd alteia. Spre sfîrșitul anului 1929, Germania a ajuns din nou în frunte. Principalul reprezentant al medicinii legale germane era Richard Kockel care, de trei decenii, de cînd își începuse cariera de specialist în medicină legală la Leipzig, devenise una din personalitățile cele mai prestigioase în acest domeniu.

Cazul Merrett a scos în evidență necesitatea imperioasă ca atît poliția cît și specialiștii în medicină legală să colaboreze în cercetarea locului faptei. Kockel a apărat cu putere acest principiu. El a militat ca domeniul medicinii legale să fie lărgit astfel încît

să includă în sfera de cercetare şi probleme importante pentru criminalistică, dar care nu ţin neapărat de domeniul medical. Probabil că susţinea această opinie şi datorită faptului că el avea deprinderi tehnice deosebite.

Kockel avea duşmani care doreau să ţină medicina legală în hotarele ei tradiţionale. Ei au ridiculizat experienţele complicate de balistică, inspecţia urmelor de praf, cercetarea atentă a îmbrăcămintei şi a scrisului pentru evidenţierea unor posibile probe. Dar el avea şi mulţi suporteri. Era aproape sigur că viitorul era al lui chiar dacă, în ultimă instanţă, metodele tehnologice se vor dezvolta într-o aşa măsură încît fiecare din ele să devină, în mod independent, o specialitate distinctă.

În anii '30 ideile lui Kockel au fost îmbrăţişate de aproape toţi specialiştii şi de poliţie încît orice omucidere era imediat verificată din punctul de vedere al medicinii legale.

Aceasta era situaţia Institutului de medicină legală de la Universitatea din Leipzig la data de 30 noiembrie 1929, cînd a apărut un caz neobişnuit. Pe la amiază, un agent al marii companii de asigurări germane Nordstern a trecut pe la Kockel. Avea de discutat o problemă urgentă şi confidenţială. El l-a anunţat pe Kockel că un cadavru depus la capela funerară a cimitirului sudic din Leipzig urma să fie îngropat peste o oră. Decedatul era Erich Tetzner, om de afaceri din Leipzig, născut în 1903. Fusese victima unui accident de automobil. Aşa cum raportau poliţia şi procuratura districtuală din Regensburg, Tetzner conducea Opelul său verde pe şoseaua 8 cînd s-a lovit de o bornă, a luat foc, iar Tetzner, prins în scaun, a fost carbonizat. Autorităţile din Regensburg autorizaseră înmormîntarea cadavrului.

Compania de asigurări era intrigată de faptul că Tetzner cumpărase poliţe de asigurări şi de la alte două companii, astfel încît suma asigurărilor se ridica la totalul de 145 000 mărci, o sumă enormă pentru situaţia financiară a victimei accidentului. Poliţele de asigurare intraseră în vigoare numai cu cîteva săptămîni în urmă. Văduva lui Tetzner, Emma, născută Georgi, ceruse ca poliţele să fie achitate imediat după moartea soţului. Toate aceste fapte au atras, în mod inevitabil, anumite îndoieli ale companiilor de asigurări. Desigur Tetzner putea să sufere de o boală de inimă şi să fi murit de atac de cord. Pe de altă parte, exista posibilitatea ca Tetzner să se fi sinucis. În orice caz, după multe discuţii aprinse, văduva a consimţit să permită autopsia. Nu mai era timp să se aducă cadavrul la Institutul lui Kockel. Autopsia se putea face numai în capelă. Va accepta Kockel să o facă ?

Ca cei mai mulţi specialişti în medicină legală, Kockel nu avea oroare de macabru. A căzut de acord, a sărit peste masa de prînz

și s-a dus cu mașina la cimitir, împreună cu agentul de la compania de asigurări. În sicriu zăcea ceea ce Kockel a descris mai tîrziu astfel : „un corp aproape complet carbonizat la care mai puteau fi distinse segmentul cervical al coloanei vertebrale, împreună cu baza craniului, jumătățile superioare ale ambelor coapse, articulațiile inferioare ale femurului drept și părți dispersate ale brațelor. În plus, lîngă corp mai era și o bucată de creier de mărimea unui pumn. Cu toate că autopsia nu prea avea rost, avînd în vedere starea cadavrului, totuși, ea a fost făcută... A fost destul de ușor să se determine că acel corp aparținea unui bărbat. Uretra masculină era carbonizată dar se păstra totuși. Nu s-a putut găsi nici un fir de păr pentru că tegumentele craniului lipseau".

Partea din creier găsită era ciudat de bine păstrată. Kockel nu găsea nici o explicație pentru acest fapt. În gură, laringe și ceea ce mai rămăsese din trahee, nu s-au găsit urme de funingine. Inima conținea puțin sînge vîscos. Lobul inferior drept al pulmonului era bine păstrat. Kockel a pus sîngele din inimă și lobul păstrat al pulmonului în eprubete și le-a băgat în servietă. Apoi a început să examineze oasele. Era uimit. Erau neobișnuit de fragile, părînd mai degrabă a fi oase de femeie, încît, nu ar fi fost de mirare să-ți pui întrebarea dacă scheletul era al unui bărbat sau nu. Dar Kockel a rămas perplex cînd a tăiat cu ferăstrăul capul articular al humerusului. A recunoscut imediat rămășițele unui cartilagiu care se întinde între capetele articulare ale oaselor lungi numai la persoane foarte tinere. Odată cu creșterea, aceste cartilagii dispar cam pe la vîrsta de 20 de ani și cel tîrziu pe la 22—23 de ani. Intrigat, Kockel a întrebat din nou pe agent despre vîrsta lui Tetzner. A aflat că victima avusese 26 de ani.

„Și ce înălțime avea ?"

Agentul de la compania de asigurări s-a uitat printre documentele lui și a răspuns : „172 cm, cu umerii lați, scund, foarte puternic și puțin cam prea gras".

Murmurul vocilor celor ce veniseră la înmormîntare putea fi deja auzit în antecameră cînd Kockel a ieșit pe ușa din spatele capelei. În drum spre poarta cimitirului i-a venit în minte un caz ce se petrecuse cu un an înainte și care preocupase îndelung poliția din Fulda și pe profesorul Ernst Giese, directorul Institutului de medicină legală al Universității din Jena.

La 1 ianuarie 1928, un om de afaceri de 32 ani din Fulda, numit Heinrich Alberding, și-a luat rămas bun de la soție și a plecat la Frankfurt unde intenționa să se ducă la teatru. De atunci nu se mai auzise nimic de el. La începutul lunii februarie, poliția din Fulda a primit o scrisoare expediată din Regensburg cu cîteva zile

mai înainte. Era scrisă de mîna lui Alberding. După ce a scris scrisoare, o aruncase pe fereastră în speranța că cineva o va găsi și o va pune la poștă. Era ținut ostatec de doi oameni de afaceri cu care era în rivalitate, spunea el, al căror comerț infam cu narcotice fusese descoperit de el. L-au drogat și l-au răpit în timp ce se îndrepta spre Frankfurt. Dacă cadavrul lui va fi găsit, ruga ca poliția să caute în căptușeala mînecii drepte a hainii lui.

Șapte luni mai tîrziu, la 23 august 1928, s-a descoperit scheletul unui bărbat, în pădurea de lîngă Saalfeld. Victima decedase din cauza unui glonte tras în cap. Membrele inferioare îi fuseseră retezate și hainele arse. Pe osul inelarului de la mîna dreaptă s-a găsit un inel pe care era gravat „M.T. 1920", iar în buzunarul vestei un ceas gravat cu numele „H. Alberding, Fulda". În căptușeala mînecii drepte a hainei s-a găsit o scrisoare ușor pîrlită, scrisă de Alberding. Scrisoarea conținea următoarele propoziții : „S-a spus că acum trebuie să mă pregătesc pentru ultima mea călătorie. Dacă ceva... s-ar întîmpla, informați imediat poliția din Fulda. Numele și adresa mea : sînt Heinrich Alberding, strada Mark nr. 24, Fulda".

Îndată ce a aflat de moartea soțului ei, văduva a pretins să i se achite două polițe de asigurare pe viață de la două companii, totalizînd suma de 60 000 mărci. Cele două polițe fuseseră cumpărate în septembrie 1927, cu mai puțin de 5 luni înainte de dispariția lui Alberding.

Între timp, profesorului Giese din Jena i s-a cerut să examineze cadavrul. Luîndu-se în considerație stadiul de dezvoltare a coloanei vertebrale, el a stabilit că acel corp nu putea aparține unui bărbat de 32 de ani ci cel mult unuia de 20—22 de ani. În același timp, profesorul Stadtmüller, anatomist de la Göttingen, a demonstrat cu ajutorul unei metode noi că trupul nu putea să aparțină lui Alberding. El a folosit cîteva fotografii de-ale lui Alberding pentru a executa pe foi de hîrtie transparentă desene exacte și în mărime naturală ale formei craniului. A pregătit desene similare pentru craniul victimei. Cînd foile de hîrtie transparentă au fost suprapuse, diferențele izbitoare în ceea ce privește forma capului au devenit evidente. Alberding dispăruse, dar părea probabil că un străin fusese omorît cu scopul de a înșela companiile de asigurări.

(Introduc aici o notă scurtă cu privire la sfîrșitul acestui caz : În 1924, poliția din Fulda a făcut o percheziție neașteptată în casa lui Alberding și l-a găsit sub pat, în dormitor. El a fost condamnat la moarte pentru crimă. Victima nu a fost niciodată identificată).

În momentul în care Kockel și-a amintit această întîmplare, cazul Alberding nu fusese rezolvat încă. În timp ce ieșea din cimitir, adresîndu-se agentului companiei de asigurări, el l-a întrebat dacă era sigur că decedatul era Erich Tetzner.

„Vă îndoiți de aceasta?" a întrebat cu perplexitate agentul companiei de asigurări.

„Da, cu siguranță, că mă îndoiesc" a răspuns Kockel. „Îmi rezerv dreptul să dau verdictul mai tîrziu, în această după-amiază".

La acea dată, medicina legală se putea lăuda cu aproape 100 de ani de cercetări în domeniul studierii tipurilor de arsuri și a morților provocate de acestea. Unul din cele mai senzaționale cazuri din istoria acestor cercetări a fost moartea contesei Görlitz din Darmstadt, din anul 1847. Contesa a fost găsită în apartamentul ei, decedată din cauza arsurilor. Mari specialiști, ca de exemplu marele chimist Justus Liebeg, au cercetat acea moarte misterioasă. Au avut loc controverse îndelungate cu privire la posibilitatea unei „combustii spontane", despre care putem găsi ecouri și în romanul lui Charles Dickens, *Casa groazei*. Se considera că respirația unei persoane care băuse mari cantități de alcool putea să se aprindă ca flacăra unei lumînări, ca mai apoi combustia întregului corp să fie întreținută de grăsimea din organism. Această teorie cu privire la combustia spontană era o legendă care mai persista în vechea medicină legală. Liebeg a ridiculizat o astfel de idee, dar nici el și nici ceilalți experți nu au putut demonstra, din punct de vedere medical, că acea contesă fusese strangulată de servitor și apoi arsă pentru a se ascunde urmele faptei. Crima a fost de fapt rezolvată numai pentru că servitorul a recunoscut.

Groaznicul incendiu de la Ringtheater din Viena, din anul 1882, în care au murit foarte mulți oameni, l-a determinat pe Eduard von Hofmann să cerceteze problema identificării corpurilor arse și, de asemenea, să studieze efectele fiziologice ale arsurilor. De atunci încolo, medicina legală a trebuit, în repetate rînduri, să se ocupe de problema rănilor prin arsură, să rezolve dubiile companiilor de asigurări și să ajute la rezolvarea crimelor. Tot mai multe cărți și lucrări despre moartea accidentală și crima prin arsuri, arderea după moarte în scopul ascunderii crimei, ca în cazul Görlitz, au început să fie publicate.

De o mare importanță a fost descoperirea faptului că oamenii arși de vii inhalau funinginea ce putea fi găsită în bronhii sau în alveolele pulmonare. S-a descoperit, și acest lucru a fost și mai semnificativ, că oxidul de carbon, care apare în cazul combustiei, este inhalat și de aceea trebuie să fie prezent în sîngele victimelor arse de vii.

Cum numărul de morți accidentale și sinucideri a crescut după introducerea iluminatului cu gaz, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, medicina legală a evidențiat faptul că urmele de oxid de carbon trebuie căutate în sîngele unor astfel de victime. Exista o „afinitate" deosebită, cum era ea numită pe atunci, a oxidului de carbon pentru hemoglobină, substanța colorată a hematiilor. Această afinitate este mai puternică decît aceea dintre hemoglobină și oxigen, care este un factor vital al vieții. Oxidul de carbon produce moartea prin înlocuirea oxigenului din hemoglobină. Culoarea roșie

a carboxihemoglobinei e mai rezistentă la decolorare decît pigmentul oxihemoglobinei. Medicina legală s-a folosit de acest principiu pentru a descoperi oxidul de carbon din sînge. Dacă sîngele este tratat cu anumite substanţe chimice, oxihemoglobina normală capătă imediat o culoare maronie în timp ce carboxihemoglobina rămîne roşie.

Analiza spectroscopică a sîngelui s-a dovedit a fi şi mai eficientă decît testele chimice. Expusă la anumiţi reactivi chimici, liniile spectrale ale oxihemoglobinei se schimbă, în timp ce acelea ale carboxihemoglobinei rămîn neschimbate. Cu toate acestea, cel puţin 20% oxid de carbon trebuie să fie prezent pentru ca acest test să fie pozitiv. În 1928, Schwarzacher, în Austria, a perfectat un număr de metode care au dat rezultate, cu un procentaj semnificativ mai mic de oxid de carbon în sînge.

Kockel cunoştea foarte bine toate aceste cercetări. La ora trei, în după-amiaza zilei de 30 noiembrie 1929, el s-a reîntors la Institut şi a examinat probele de sînge, pentru a verifica dacă oxidul de carbon e prezent sau nu. El a folosit toate metodele chimice şi spectroscopice. Rezultatele au fost în toate cazurile negative. Acest fapt l-a convins pe Kockel şi mai mult că victima din capela funerară nu era de fapt Tetzner. Din cauză că nu exista funingine în căile respiratorii şi nici oxid de carbon în sînge, persoana din maşină nu ar fi putut arde de vie şi nici respira cînd maşina a fost cuprinsă de flăcări. Să fie posibil că acesta să fie un alt caz Alberding ? Omorîse oare Tetzner un străin şi apoi îl arsese odată cu maşina pentru ca soţia lui să încaseze asigurarea ?

Următoarea măsură pe care a luat-o Kockel a fost aceea de a vedea dacă cadavrul fusese supus la violenţe înainte de a fi ars. Aceasta implica o altă ramură a medicinii legale pe care am avut ocazia să o mai discutăm. O mare parte din cei mai de seamă specialişti ai timpului, printre care Kurt Walcher în Germania, Piédelièvre în Franţa, Kernbach în România, Balotta şi Domenici în Italia, Okros în Ungaria, se ocupaseră de elaborarea unor metode prin care să se facă distincţie între rănile produse în timpul vieţii, de acelea produse accidental sau deliberat asupra corpului, după moarte. Examinînd secţiuni microscopice din plămîn, pe care le adusese de la cimitir, Kockel a observat că porţiuni din cele mai mici alveole din plămîni erau blocate de picături transparente de formă alungită. El şi-a dat seama că acestea erau embolii grăsoase care blocau vasele de sînge, în special acelea pulmonare, cu propria grăsime a organismului.

Cu cîteva decenii mai înainte, chirurgii şi patologii au observat că unul din efectele violenţei asupra corpului omenesc era migrarea grăsimii din ţesuturi în vasele de sînge. Acest fenomen apare după fracturi, răni ale craniului, bătăi şi uneori chiar după contuzii. Aceste particule de grăsime

migrau odată cu sîngele în ventriculul drept al inimii şi de acolo în plămîni. Acestea puteau produce un blocaj al circulaţiei mici pulmonare, realizînd astfel moartea subită prin stop cardio-circulator. Dacă circulaţia era destul de puternică, aceasta putea antrena grăsimea în alte regiuni ale corpului, ducînd-o în rinichi sau creier. Uneori emboliile grăsoase puteau să survină în cîteva secunde. Ele erau totdeauna rezultatul exercitării unei violenţe externe asupra organismului. Încă din 1898, Mario Carrara a arătat că acest lucru se putea întîmpla şi în morţile obişnuite prin arsuri cînd particulele de grăsime, lichefiate prin căldură, puteau să pătrundă în plămîni. Cînd cadavrele erau supuse la căldură puternică, presiunea exercitată de vapori putea să introducă cu forţa grăsimea topită în plămîni. Dar cei mai mulţi specialişti în medicina legală credeau că „migrarea grăsimii" nu poate fi confundată cu o embolie grasă naturală. Cînd embolia grasă naturală, susţineau ei, apare în plămîn, este totdeauna însoţită de o rănire gravă a organismului, înainte ca acesta să fie ars. Pe baza acestei constatări, Kockel a considerat că victima fusese ucisă înainte de a fi arsă.

Cînd a ajuns la această concluzie se lăsase seara. Cu toate acestea, Kockel s-a hotărît să informeze imediat poliţia din Leipzig. De-a lungul carierei sale el a avut relaţii apropiate cu poliţia, considerînd această colaborare drept o datorie a sa. Şeful poliţiei, Kriegern, a fost sceptic la început dar Kockel a reuşit să reconstituie cazul cît mai plauzibil posibil, convingîndu-l pe deplin. Concluziile la care ajunsese Kockel erau următoarele : 1) Cadavrul nu era al lui Tetzner. 2) Corpul aparţinea unui necunoscut care a fost mai întîi omorît şi apoi ars. 3) Criminalul era probabil Tetzner care încercase să ducă în eroare compania de asigurări. 4) Părţile care lipseau din corp, partea superioară a craniului şi picioarele de la coapse în jos, nu dispăruseră în timpul incendiului. O parte din cap a fost înlăturată din cauză că prezenta probabil răni letale. Membrele inferioare fuseseră tăiate de ucigaş, pentru că ele ar fi dezvăluit că victima nu era Tetzner. Dacă un specialist în medicină legală ar fi fost chemat imediat la locul accidentului, aceste părţi din corp ar fi putut fi găsite. În orice caz, ar fi trebuit ca acestea să fie căutate în zona accidentului. 5) Tetzner era fără îndoială ascuns şi va încerca să ia legătura cu soţia lui.

În aceeaşi noapte, Kriegern a dat ordin ca locuinţa Emmei Tetzner să fie pusă sub observaţie. A doua zi, el a aflat că Emma folosea telefonul unui vecin, cu o frecvenţă neobişnuită. A pus imediat telefonul sub observaţie. În acelaşi timp a trimis o echipă care să cerceteze locul accidentului. Singura informaţie furnizată de echipă a fost aceea a inspectorului Pfeiffer, care sosise primul la locul accidentului. El descoperise că bucata de creier, pe care Kockel o găsise nearsă la autopsie, provenea de la o distanţă de aproximativ un me-

tru și jumătate de mașină, pe partea opusă locului șoferului. Kriegern l-a informat pe Kockel de acest fapt semnificativ. Kockel a folosit ocazia pentru a spune încă o dată că era păcat că un specialist în medicină legală nu fusese chemat la locul accidentului.

La scurt timp după aceea, Kriegern a primit un raport interesant de la poliția din Ingolstadt. Un lăcătuș, pe nume Alois Ortner, a fost internat la spitalul din acea localitate la data de 22 noiembrie. El a informat poliția că în ziua de 21 noiembrie, șoferul unui Opel verde se oferise să-l ia cu mașina. La puțin timp după ce au ieșit în afara localității Ingolstadt, șoferul a pretins că ceva se defectase la mașină și i-a cerut lui Ortner să se bage sub ea și să strîngă niște piulițe. Cînd Ortner a ieșit de sub mașină a primit două lovituri puternice pe un umăr și în cap. A reușit totuși să se ridice în picioare și a văzut că atacatorul era șoferul mașinii care înainte se purtase atît de prietenos. Șoferul ridicase din nou cheia să mai lovească o dată. Deși grav rănit, Ortner s-a luptat cu el, dar a trebuit să cedeze și să fugă în pădure. Pentru că mașina lui Tetzner fusese verde, s-ar fi putut ca el să fie misteriosul atacator. Fusese Ortner ales ca victimă la întîmplare și încercarea lui Tetzner eșuase din cauză că Ortner era prea puternic ?

La ora 8, în dimineața zilei de 4 decembrie, detectivul care asculta convorbirile telefonice efectuate de la telefonul vecinilor doamnei Tetzner a auzit că aceasta avea o convorbire interurbană, cerută din Strasbourg. Detectivul a intrat pe fir și i-a spus că nu poate vorbi cu doamna Tetzner care nu va fi acasă pînă la ora 6 seara și că domnul Sraneli trebuie să telefoneze din nou. Între timp, s-a stabilit că Straneli telefonase de la o cabină telefonică de la poșta centrală din Strasbourg. Kriegern a luat legătura cu siguranța franceză și a cerut ca polițiștii francezi să păzească oficiul poștal. Imediat, Kriegern a plecat cu un avion special la Strasbourg, un lucru neobișnuit în acele zile, și a sosit la timp să-l aresteze pe bărbatul care intrase în cabina telefonică cu cîteva minute înainte de ora 6. Surprinderea a fost atît de mare pentru Sraneli încît el a recunoscut imediat că numele său adevărat era Erich Tetzner. În noaptea aceea el a făcut o mărturisire completă. Încă din septembrie, a declarat el, își făcuse planuri în legătură cu înșelarea companiei de asigurări. După ce a făcut cîteva polițe de asigurare, a pornit în căutarea unei victime convenabile. El a recunoscut că în ziua de 21 noiembrie îl ademenise pe Ortner în mașina lui, încercînd să-l omoare. Înainte de a porni în căutarea unei noi victime, în ziua de 26 noiembrie, el și-a instruit soția dîndu-i toate amănuntele. Dacă lovitura îi reușea, îi va trimite o telegramă în care va descrie hainele victimei pentru ca ea să poată să dea aceste amănunte poliției, înainte de a vedea cadavrul. După

aceea, ea urma să încaseze poliţele. El urma să telefoneze soţiei la anumite intervale, dînd un nume fals telefonistei ca mai apoi, după încasarea asigurării, cei doi să se întîlnească în străinătate.

La 27 noiembrie, el a văzut un tînăr care voia să facă autostopul pe şoseaua ce ducea la Regensburg. Individul nu semăna cu el pentru că avea o constituţie fragilă şi era mai tînăr. Dar după eşecul cu Ortner, preferă să aleagă o victimă inferioară ca putere. În drum spre Regensburg, tînărul a adormit. Tetzner a îndreptat cu atenţie maşina spre o bornă de pe şosea. Cînd pasagerul s-a trezit, Tetzner i-a spus că a avut un mic accident. Îndată ce tînărul a adormit din nou, Tetzner a turnat benzină peste maşină dintr-o canistră ce o avea cu el şi a aprins cu chibritul motorul care mergea. Cînd maşina a fost cuprinsă de flăcări, a fugit.

Kriegern a discutat cazul cu Kockel, dar medicul i-a spus că declaraţia lui Tetzner era falsă. Cum se putea explica embolia grasă a plămînilor ? Străinul nu decedase din cauza incendiului, insista Kockel, ci datorită unor lovituri violente primite înainte. Dovezile poliţiei erau în concordanţă cu deducţiile medicale. Altfel cum se putea explica faptul că victima fusese găsită pe locul şoferului deşi, după declaraţie, tînărul adormise pe locul pasagerului şi ca urmare arsese probabil acolo ?

Kriegern l-a interogat pe Tetzner de nenumărate ori. Tetzner a continuat să-şi menţină declaraţia pînă în aprilie 1930 cînd i-a fost arătat raportul întocmit de Kockel. Imedit, Tetzner a renunţat la prima declaraţie. Kriegern îi dăduse timp suficient să se familiarizeze cu conţinutul raportului medicului legist. Se pare că Tetzner, după ce s-a gîndit un timp, şi-a dat seama că prezenţa emboliei grăsoase era de fapt o probă puternică împotriva lui. Dar, în acelaşi timp, a văzut în ea, o şansă de a scăpa măcar parţial de pedeapsa pentru crima pe care a comis-o. De aceea, la începutul lunii mai, a cerut să-l vadă pe judecătorul de instrucţie. „Declaraţia mea precedentă a fost falsă", a spus el. Lîngă Bayreuth, într-o noapte întunecoasă, a relatat el, călcase din greşeală cu maşina un individ care voia să meargă cu autostopul. Descoperind că omul îşi pierduse cunoştinţa, l-a urcat în maşină. Omul a murit după cîteva minute. Brusc i-a venit ideea să-l folosească pe străin ca victimă pentru planul său de a înşela compania de asigurări. De aceea el a pus cadavrul pe locul de la volan şi apoi a dat foc maşinii.

Noua declaraţie era fără îndoială inteligent ticluită. Ea explica apariţia emboliei grăsoase şi în acelaşi timp îl dezvinovăţea pe inculpat de acuzaţia de crimă premeditată. Un accident rutier şi o escrocherie erau în definitiv acuzaţii mai puţin grave decît o crimă premeditată.

Aflat în încurcătură, procurorul din Leipzig a trecut peste Kockel și s-a adresat lui Hans Molitoris, directorul Institutului de medicină legală din Erlangen căruia i-a cerut părerea asupra acestui caz. El a examinat documentele care i-au fost trimise. Fără să cunoască direct cazul, fără să examineze organele respiratorii sau sîngele, fără să-și dea seama de gradul emboliei grăsoase, el a ajuns la concluzia că prima depoziție a lui Tetzner, aceea în care spusese că arsese omul de viu, era cea corectă. El a citat diferite cazuri luate din cărți în care victimele au murit în incendii fără să acumuleze nici funingine în căile respiratorii și nici oxid de carbon în sînge. În privința emboliei, el a făcut referiri la unele cazuri de decese prin arsuri în care grăsimea topită fusese împinsă în pulmoni datorită presiunii vaporilor.

Confruntat cu afirmațiile acestui coleg prestigios, Kockel a reacționat cu toată furia de care era capabil. Ceva din starea lui sufletească de atunci poate fi observată dintr-o relatare a cazului pe care a făcut-o 3 ani mai tîrziu : „Acea opinie trebuia respinsă", spunea el, „pentru că decizia într-un caz atît de complicat trebuie să se bazeze în egală măsură pe o cunoaștere aprofundată a literaturii, o experiență medicală adecvată și o investigare directă și riguroasă a cadavrului și locului faptei, așa cum procedează medicina legală modernă din Germania".

În continuare el scotea în evidență importanța legăturii dintre medicina legală teoretică și realitățile unui caz dat. Dacă victima lui Tetzner fusese arsă de vie în mașină, întreba el, cum se putea explica prezența bucății nearse de creier, fără îndoială provenită de la victimă, în stradă, la un metru și jumătate de locul șoferului, de cealaltă parte a mașinii închise ? Ce se întîmplase cu membrele care lipseau și care nu fuseseră distruse de incendiu ? Ce altă explicație se putea da decît aceea la care fusese condus de prezența emboliei grase, și anume că Tetzner omorîse victima în afara mașinii, tăiase părțile din corp care i-ar fi putut trăda fapta și pierduse din neatenție sau uitase bucata de creier în toată această operație complicată ?

La 17 martie 1931, procesul lui Erich și Emma Tetzner a început la Regensburg. Inculpatul, susținea Kockel, „a ars un om care mai înainte fusese mutilat și omorît. Probabil că acest om fusese ucis în împrejurări pe care Tetzner le considera mai groaznice decît arderea unui om viu". Cîteva zile mai tîrziu, Tetzner a fost condamnat la moarte. La 2 iunie, după ce cererea de recurs i-a fost respinsă, Tetzner a recunoscut cel puțin o parte din adevăratul lanț al evenimentelor. Îl dusese pe străinul care făcea autostopul de la Reichenbach pînă în apropiere de Nürenburg, cînd pasagerul a început să se plîngă că-i este frig. Tetzner l-a înfășurat într-o

pătură pe care o avea în mașină atît de strîns încît victima a devenit neajutorată. După aceasta l-a strangulat. Dar nici această relatare nu dezvăluia complet adevărul. Tetzner și-a terminat ultima depoziție cu o recunoaștere indirectă. „A fost exact cum și-a imaginat profesorul Kockel", a admis cu părere de rău criminalul.

Trei ani mai tîrziu, la 19 ianuarie 1924, Kockel a murit de cancer al traheii. Datorită lui, medicina legală a început să acorde o mai mare atenție emboliei grăsoase și procedeelor prin care se poate determina dacă o persoană a fost arsă de vie sau era decedată în momentul arderii. Astfel s-a descoperit că oxidul de carbon poate pătrunde în sînge prin piele, chiar în cazul persoanelor deja decedate. Oxidul de carbon descoperit în vasele superficiale nu constituie o dovadă că acesta a fost inhalat în timpul incendiului. Descoperirea oxidului de carbon în sîngele din inimă poate să conducă la presupunerea că victima fusese arsă de vie. Pe lîngă aceasta, unele cercetări, mai ales ale savantului austriac Breitenecker, făcute în 1936—1937, au îmbogățit considerabil tehnicile spectroscopice care permit o măsurare mai exactă a cantității de oxid de carbon din sînge, oferind astfel un instrument suplimentar pentru a face distincția dintre accident și crimă. Mai tîrziu, între 1941 și 1943, Wolff în Suedia și Gettler în America au elaborat metode chimice și mai precise. Metoda lui Wolf poate fi folosită chiar și pentru a determina prezența și cantitatea de carbon din petele uscate de sînge.

Experiențele îngrozitoare ale bombardamentelor din timpul celui de al doilea război mondial au oferit alte noi date. Astfel, s-a constatat că funinginea poate pătrunde profund în bronhiile cadavrelor dar niciodată în ramificațiile cele mai fine, în alveole. Dacă se găsește funingine în alveole, aceasta înseamnă că eă a fost inhalată în timpul vieții victimei. Făcîndu-se multe observații în această privință, medicina legală a reușit să stabilească ce tipuri de răni prezente pe un cadavru ars, suspect de a fi rezultatul unei omucideri, puteau fi diferențiate după moarte. De exemplu, semnele lăsate de strangulare rezistau acțiunii focului, în timp ce leziunile laringelui, care timp de decenii fuseseră considerate ca dovezi evidente de strangulare și spînzurare, puteau fi produse din cauza căldurii flăcărilor, fără să fi avut loc o strangulare.

Problema stabilirii cazurilor în care embolia grăsoasă este, într-adevăr, un semn de violență din timpul vieții nu a putut fi rezolvată cu ușurință. S-au făcut nenumărate experiențe în efortul de a diferenția emboliile grăsoase autentice de migrările de grăsime cauzate de căldură. Treizeci de ani după moartea lui Kockel, medicina legală încerca să pună la punct problema rolului violenței anterioare, prin stabilirea aspectului fibrelor elastice din țesutul conjunctiv care oferă organismului suplețe. Se pare că fibrele elastice sînt în mare parte distruse cînd o persoană e arsă de vie dar nu și în cazul cînd o persoană e arsă după moarte.

S-au deschis noi orizonturi și au apărut noi dubii. Existau mari posibilități de a se comite erori. Erau încă necesare vechile principii care cereau exactitate, atenție, putere de discernămînt față de toate informațiile medicale și nemedicale.

* * *

Sidney Tiffin, muncitor la o fermă, trecea cu barca printre mlaștinile de lîngă Tillingham, pe la amiază, în ziua de 21 octombrie 1949. Atunci nu-și imagina că el va declanșa cercetarea unui caz cu totul neobișnuit. În seria extraordinarei perfecționări a medicinii, de după al doilea război mondial, acest caz va scoate în evidență cîte probleme nerezolvate își au originea chiar în progresul medicinii și cum acest fapt va obliga medicina legală să se specializeze și mai adînc.

Lunecînd cu privirea pe deasupra apei, Tiffin zări un pachet care plutea pe apa lenește a unui afluent al Rîului Negru. La început a presupus că era un sac de vînt pierdut de un avion aparținînd Forțelor aeriene regale. Cînd s-a apropiat, și-a dat seama că e o legătură destul de mare din postav, prinsă cu o sfoară. Desfăcînd legătura, văzu cu groază torsul unui corp omenesc. Capul și picioarele lipseau. Atîrnate de tors erau rămășițile unei cămăși de mătase, pătată de sînge, și ale unei perechi de pantaloni albaștri.

O oră mai tîrziu, detectivul Totterdell de la poliția din Essex, aflînd despre îngrozitoarea descoperire, a apelat la ajutorul Scotland Yard-ului. Detectivul MacDougall a fost delegat de Scotland Yard să se ducă la Tillingham. Din cauza mareei, numai în dimineața următoare torsul a putut fi urcat într-o barcă și adus la morga din Chelmsford. De acolo, MacDougall a telefonat la Londra și a cerut să fie trimis un specialist în medicină legală. După aceasta s-a dus să caute printre mlaștini membrele și capul care lipseau. Vînturi puternice se năpusteau asupra ținutului și transformau căutarea în coșmar. După cîteva ore, MacDougall s-a văzut nevoit să renunțe.

Cînd a ajuns la Chelmsford, ud pînă la piele, l-a găsit deja la lucru pe specialistul în medicină legală. Numele acestuia era Francis E. Camps. Camps era unul din membrii unui grup restrîns de specialiști în medicină legală care reușiseră să se bucure de protecția și aprecierea lui Spilsbury. Cel mai reputat membru al acestui grup era, fără îndoială, Keith Simpson, un bărbat fragil, nervos, sensibil, dar extraordinar de energic, care devenise lector de medicină legală la Școala medicală a spitalului Guy și profesor la Universitatea din Londra. Simpson a căpătat o reputație

deosebită datorită rolului important pe care l-a avut în soluționarea unor crime neobișnuite, ca de exemplu cazul Dobkin din 1942, cazul lui Songret, „criminalului din wigwam", din același an, și acela al lui Haigh, criminalul care folosea acizi, din primăvara anului 1944. Simpson era într-o anumită măsură handicapat de prestigiul predecesorului său Spilsbury. Cînd Simpson apărea la vreo morgă cu instrumentarul său modern, personalul de acolo gîndea că „se apropie sfîrșitul lumii" din cauză că Simpson refuza să folosească instrumentarul demodat al lui Spilsbury. Ca și Spilsbury, Simpson era adeptul unei colaborări strînse cu poliția dar, în același timp, era un specialist de o autentică distincție care știa să-și păstreze totuși independența. Ținta vieții lui era înființarea unui Institut de medicină legală, așa cum nu se mai văzuse în Londra. În 1942, făcuse primii pași în această direcție, folosind o încăpere din spitalul Guy, atît de mică, încît înăuntru nu puteai nici măcar „să învîrtești o pisică ținînd-o de coadă". Ajutoarele lui erau Francis E. Camps, lector de medicină legală la spitalul din Londra, și Donald R. Teare.

În morga de la Chelmsford, Camps, pufăind cu calm din pipă, îi oferea lui MacDougall, pentru prima oară, ocazia să se familiarizeze, cît de cît, cu datele superficiale oferite de cadavru.

Torsul, spunea Camps, aparținea unui bărbat solid care cîntărea aproximativ 86 de kilograme și avea o înălțime de aproximativ 1,70 m. Bazîndu-se pe vechi adevăruri empirice, potrivit cărora pielea și unghiile se descuamează dacă stau în apă mai mult timp, Camps a tras concluzia că torsul a stat în apă cel puțin douăzeci și una de zile. Camps a estimat că torsul fusese aruncat în apă la aproximativ 48 de ore după deces. Găsise cinci lovituri de pumnal în piept. Pe lîngă aceasta, a constatat că un număr de coaste și oase erau rupte, dar aceste fracturi surveniseră după deces. Camps a propus ca pielea de pe mîini să fie îndepărtată și trimisă inspectorului șef Cherrill de la secția de dactiloscopie a Scotland Yard-ului.

Detectivul Totterdell a plecat înainte la Londra, Camps rămînînd să-și termine treaba. Imediat ce a sosit la Scotland Yard împreună cu MacDougall, el a fost informat că Cherrill, după ce a întins glicerina sub pielea degetelor a obținut niște amprente care puteau fi folosite. Pe lîngă aceasta, el descoperise și amprentele corespunzătoare în fișele Scotland Yard-ului. Corpul aparținea lui Stanley Setty, care în 1928 fusese condamnat, pentru faliment fraudulos, la 18 luni detenție. Setty avusese 47 de ani și era de origine turc. Numele lui inițial fusese Sulman Seti. Venise în Anglia, în 1903, cu părinții săi, care se ocupau de comerțul cu covoare. În ultima vreme se ocupase cu multă ostentație de comerțul cu mașini uzate pe care le vindea pe piața din strada Warren.

Această ocupație era însă numai un paravan pentru alte afaceri dubioase. Era suspectat că face comerț cu cartele false pentru benzină și cu comerțul de avioane, pe punctul de a fi scoase din uz, cu țările din Orientul apropiat.

Setty, cu chipul lui obez, cu cămășile de mătase și cravatele țipătoare, era o figură cunoscută pe strada Warren. Nu mai apăruse pe acolo însă din ziua de 4 octombrie. În ziua de 5 octombrie, familia surorii lui, cu care împărțea luxosul apartament de pe Lancaster Gate, a anunțat dispariția fratelui la sediul poliției de pe strada Albany. În ziua de 4 octombrie, Setty a vîndut o mașină și a încasat 205 lire sterline, în bancnote, de la banca Yorkshire Penny. Inspectorul șef Jamieson, șeful biroului care se ocupa de găsirea persoanelor dispărute, a reușit să afle seria bancnotelor. În dimineața zilei de 5 octombrie, mașina lui Setty, cu cheile la bord, a fost găsită în fața garajului său de pe Cambridge Terrace Mews. Nu s-au descoperit și alte urme. Din ziua de 6 octombrie, dispariția lui fusese obiectul speculațiilor cotidienelor londoneze. Ce se întîmplase cu Stanley Setty ?

Acum, la data de 22 octombrie, nu mai era necesar să se facă speculații pe această temă. Setty fusese găsit și era fără îndoială victima unei crime. Rămăsese încă o problemă nerezolvată. De ce fusese necesar ca torsul să fie transportat de la Londra în mlaștinile din Essex ?

În cursul serii, rămășițele din corpul lui Setty au fost transportate la Școala de medicină a Universității din Londra unde aștepta Camps. Autopsia a dezvăluit faptul că victima fusese lovită cu un pumnal de cel puțin 10 cm lungime. Loviturile de pumnal nu au putut fi date în timp ce Setty stătea în picioare, ședea sau stătea întins. Rănile prezentau niște distorsiuni ciudate care păreau să indice că Setty fusese rostogolit într-o parte și alta în timp ce era lovit. Una din lovituri a străpuns lobul superior al plămînului, lîngă bază. Această lovitură a produs o hemoragie abundentă care a dus la o moarte rapidă. Era destul de ciudat faptul că brațele și mîinile lui Setty nu prezentau rănile caracteristice, adeseori evidente, ale victimelor care luptă să-și salveze viața. Oasele coapsei și vertebrele cervicale au fost despărțite de trunchi cu un fierăstrău cu dinții foarte fini, dar cu rupturi la capete.

Camps a rugat pe anatomistul Dixon Boyd să facă o examinare suplimentară. Radiografia a evidențiat întinderea fracturilor. „Leziunile", scria mai tîrziu Camps într-un raport, „proveneau clar din cauza zdrobirii și dovedeau că torsul fusese aruncat de la înălțime".

În dimineața zilei de 23 octombrie, în timp ce stătea în holul Școlii de medicină cu detectivul MacDougall, Camps a făcut cu

precauție observația că fracturile lui Setty îi aminteau de ceea ce văzuse în timpul autopsiilor pe care le făcea paraşutiştilor a căror parașute nu se deschideau și care căzuseră de la o mare înălțime în apă. I se părea cam hazardat să creadă, adăugă el, că în cazul acesta fusese folosit un avion pentru a se arunca rămășițele în mlaștină. MacDougall l-a informat îndată pe superiorul său, detectivul șef Beveridge, despre această posibilitate. Beveridge avea destulă imaginație ca să dea crezare presupunerii lui Camps. Ca urmare, l-a autorizat pe MacDougall să facă cercetări la aeroporturile din vestul Angliei. A doua zi, a primit un raport de la aerodromul Elstree, un aeroport particular din Hertfordshire, în care se specifica faptul că în ziua de 5 octombrie, la o zi după dispariția lui Setty, un tînăr pe nume Donald Hume, de pe strada Finchley nr. 620 B, Golders Green din Londra, închiriase un avion sport, un Auster G—AGXT, pentru un zbor la Southend. Hume era cunoscut la Elstree ca fost pilot de război, întrucît în ultimii ani închiriase adesea cîte un avion. Supraveghetorul de serviciu de la aeroport, William Davey, își amintea că Hume a cărat două pachete din mașină în avion. A observat că Hume a pus pachetul mai mare pe locul de lîngă pilot. MacDougall s-a dus imediat cu mașina la Elstree, cu frînghia și pînza de postav în care fusese împachetat torsul și i-a pus cîteva întrebări lui Davey. Davey nu-și amintea cum arăta postavul, dar și-a amintit de frînghie. Pe lîngă aceasta, MacDougall a descoperit cîteva pete de sînge pe podeaua avionului, în spatele locului pilotului secund.

Imediat, Beveridge a hotărît să-l pună sub urmărire pe Donald Hume și să afle, între timp, ce făcuse acesta din ziua de 4 octombrie. Rezultatele investigației au fost extrem de interesante. În ziua de 5 octombrie, între ora 4 și 5 după-amiaza, la două ore și jumătate după apusul soarelui, Hume a decolat de la Elstree. Contrar obiceiului său, și-a lăsat cîinele, pe care-l striga cu numele de Tony, în mașina închiriată, pe care a parcat-o la aeroport. A spus că se va întoarce înainte de a se întuneca. Cu toate acestea, el a aterizat la Southend pe la ora 6 și jumătate după-amiaza, cînd se lăsa deja întunericul. Personalul aeroportului îl considera pe Hume un pilot cam nervos, nu prea bun la zborurile de noapte. De aceea nimeni nu a fost surprins că el și-a amînat zborul la Elstree pe a doua zi. Ceea ce era surprinzător era faptul că și-a lăsat cîinele în mașină, pe care dealtfel îl răsfăța, toată noaptea pînă în dimineața zilei de 6 octombrie. De la Southend, Hume a luat un taxi, pe la ora șapte și jumătate, după-amiaza, și a plecat la Londra, unde a ajuns în strada Finchley la ora opt și jumătate. În dimineața următoare, s-a dus la Elstree cu un alt taxi să ia mașina închiriată și cîinele. A promis că

va aduce avionul de la Southend în după-amiaza aceea. A apărut la Southend pe la trei și jumătate. Inginerul șef Yeoman de la Southend l-a văzut cărînd din mașină în avion un pachet greu, învelit într-un material ce părea să fie o pătură cazonă. Hume a pus legătura pe locul pilotului secund și a decolat. Trei ore mai tîrziu a aterizat nu la Elstree, ci tot la aeroportul Gravesend. A motivat că s-a rătăcit. De la aeroport a plecat acasă cu un taxi, achitînd cu o bancnotă de cinci lire. A doua zi, a cerut autorităților de la Elstree să trimită pe cineva să aducă avionul Auster de la Gravesend.

Toate aceste detalii sugerau fără nici un dubiu că Hume era implicat în uciderea lui Setty. L-a ademenit el oare pe Setty în apartamentul din strada Finchley unde l-a omorît, împachetat și apoi transportat, bucată cu bucată, cu avionul, dîndu-i drumul în Canalul Mînecii ? Trecutul și modul de viață de pînă atunci întăreau aceste suspiciuni. Faptul cel mai semnificativ era că Donald Hume se număra printre cunoștințele lui Setty.

Biografia lui Hume nu contribuia cu nimic la alcătuirea unei fișe de caracterizare pozitivă. Beveridge aflase anumite detalii, care nu puteau fi verificate, de la informatorii lui din Soho. Datele generale erau tulburător de edificatoare. Hume avea treizeci de ani și era fiul nelegitim al unui învățător care și-a trimis copilul nedorit la un orfelinat. Din copilărie trăise sentimentul dureros al nedreptății sorții, care l-a privat de toate bucuriile din cauza nașterii sale nelegitime. Era convins că are dreptul să se răzbune pe societate și „să ia de la ea orice putea, fără să dea nimic în schimb". Deși fusese înfiat de o familie de oameni de treabă, și deși odată cu terminarea școlii a căpătat o slujbă bună ca electrician, niciodată nu s-a ataşat de vreun loc de muncă. La vîrsta de 17 ani începuse să fure la întîmplare automobile, pe care după ce le conducea pînă rămîneau în pană, le parca la un loc ferit și se folosea de ce mai rămăsese bun din ele. Setos de aventură, în 1939, s-a angajat voluntar în Forțele aeriene regale unde a reușit să fie admis prin declarații false. Cu toate acestea, a fost eliberat la cîteva luni din cauză că în această scurtă perioadă se îmbolnăvise de meningită. Pe lîngă aceasta, a dovedit că nu avea nici calități de pilot și nici de mitralior. După aceasta a început să facă speculații la bursa neagră, vînzînd spirt medicinal amestecat, pentru a-i da gust, cu puțin gin și îmbuteliat sub marca : „Vechiul gin englezesc al lui Finlinson". De îndată ce sursa de alcool a secat s-a angajat ca supraveghetor al raidurilor aeriene, la uzina de avioane Nopier. Acolo s-a „distins" dînd o falsă alarmă aeriană pentru a fura proviziile de alimente de la cantină, în timp ce personalul stătea în adăpostul antiaerian. Mai tîrziu, a reușit să-și cumpere

pentru suma de 5 lire o uniformă de pilot, iar din 1942 încolo a început să-şi facă apariţia la diferite depozite ale Forţelor aeriene unde se prezenta sub numele ofiţerului de aviaţie Don Hulme şi rechiziţiona cu acte false piese de schimb pentru motoare, pe care mai apoi le vindea. Cînd a fost prins, un judecător blînd de la Old Bailey l-a eliberat, acordîndu-i un termen de probare de doi ani. Hume a continuat să exploateze condiţiile oferite de starea de necesitate impusă în timpul războiului şi în anii de după război. Fabrica aparate electrice de prăjit pîine, a înfiinţat cîteva ateliere în Londra şi în Hay on Way şi a fost bănuit că ar fi participat la un furt pe scară mare. Purta costume făcute de comandă şi conducea maşini scumpe. Era vizitatorul nelipsit al celor mai scumpe cluburi de noapte ; s-a mutat într-un apartament dublu, de şase camere, pe strada Finchley şi s-a căsătorit cu fiica unui bancher. Soţia lui, Cynthia, nu se întreba de unde provin banii. În anul 1947, cînd s-a sfîrşit cu anii de austeritate şi s-a revenit la viaţa normală, cînd vechile valori bazate pe calitate şi cinste au adus din nou ordinea în ţară, Hume s-a trezit într-un impas financiar. Cam în această perioadă l-a întîlnit pe Setty cu care se pare că colaborase în tot felul de afaceri tenebroase. Astfel, se zvonise că Hume transportase pentru Setty cîteva avioane militare vechi în Nordul Africii.

Cercetările ajunseseră cam la acest stadiu cînd apăru şi şoferul taxiului care l-a dus pe Hume de la Southend la Londra, în ziua de 5 octombrie. Încă mai avea asupra lui bancnota de 5 lire cu care-l plătise Hume. Purta seria bancnotelor pe care le avusese Setty înainte de dispariţie.

La ora opt fără un sfert dimineaţa, în ziua de 23 octombrie, inspectorul şef Jamieson s-a prezentat acasă la Hume pentru a-l aresta. A descoperit că Hume era un bărbat cu chip de băieţandru, cu pometii obrajilor pronunţaţi, o privire rece, pătrunzătoare şi o gură ale cărei colţuri păreau lăsate tot timpul într-un zîmbet atotştiutor şi batjocoritor. Detectivul şef Beveridge obişnuia să spună că e o experienţă de viaţă cu adevărat înfricoşătoare să fii arestat pentru o crimă capitală şi că această experienţă temperează pînă şi pe cei mai aroganţi bărbaţi. Hume însă părea cu totul nemişcat de faptul că este arestat şi dus la poliţie.

La început, Hume a negat totul, dar, după ce poliţiştii au făcut dovada că aveau suficiente informaţii, a mărturisit că-l cunoscuse pe Setty şi că transportase pachetele cu avionul. S-a oferit să recunoască cinstit totul. Declaraţia lui începea astfel :

„Sînt căsătorit şi locuiesc cu soţia mea Cynthia şi fiica mea, în vîrstă de trei luni, în Golders Green. Am servit 18 luni în Forţele

aeriene regale în timpul războiului, unde am executat cîteva ore de antrenament de zbor. Cu aproape nouă luni în urmă, am intrat în Clubul aeronautic al serviciilor unite... În ultimii trei ani am făcut afaceri cu negustorii de motoare din strada Warren. Printre alţii, am făcut afaceri cu domnii Salvadori şi Mansfield la care m-am lăudat că pot pilota un avion şi am exagerat calităţile mele de pilot. De cîteva ori am fost întrebat dacă nu aş putea transporta cu avionul nişte persoane în Italia şi Belgia...

Într-o vineri, în ziua de 30 septembrie, în biroul lui Salvadori, continua el, am fost abordat de un bărbat cu numele de Mac. Mac mi-a mai prezentat un străin cu numele de Gree sau Green. Hume i-a descris amănunţit pe cei doi bărbaţi. Mac l-a întrebat pe Hume dacă voia să cîştige o sumă de bani. Hume a spus că da şi i-a dat lui Mac numărul lui de telefon. Sîmbătă, 2 octombrie, Mac i-a telefonat şi l-a întrebat dacă poate face rost de un avion imediat ce va fi anunţat. Hume i-a răspuns afirmativ. Trei zile după aceea, în ziua de 5 octombrie, Mac i-a telefonat din nou şi i-a cerut lui Hume să se pregătească imediat de zbor pentru că va veni să-i dea o „misiune". Între ora 2 şi 3 după-amiaza, Mac, Gree şi un alt bărbat numit Boy au venit acasă la Hume. Gree şi Boy cărau fiecare cîte un pachet. Mac i-a spus că trebuie să scape de nişte matriţe folosite la falsificarea cartelelor de raţii de benzină. Misiunea lui Hume era de a zbura deasupra Canalului Mînecii şi de a le da drumul în mare. În timp ce vorbea, Mac se juca cu un pistol. Hume a primit zece bancnote, fiecare în valoare de 5 lire. Mac i-a spus că aceeaşi sumă îi va fi plătită la ora 8 seara, cînd ei vor reveni. După aceasta cei trei au plecat.

Hume a descris cele două pachete. Descrierea coincidea cu cea primită de detectivi de la Elstree. Un pachet era ambalat în carton, iar celălalt în hîrtie ondulată. Hume le-a depozitat într-un dulap din debara. Pe la ora trei şi jumătate după-amiaza, Hume a încărcat pachetele în automobilul închiriat, şi-a luat cîinele şi s-a îndreptat spre aeroport. După decolare a zburat spre Canalul Mînecii, ridicîndu-se la altitudinea de aproximativ 4 500 m înălţime şi, după ce s-a depărtat de digul din Southend cu 4—5 mile, a dat drumul pachetelor. Pentru că spusese celor de la aeroport că se va duce la Southend, a aterizat acolo şi s-a întors la Londra cu taxiul pentru că se făcuse deja prea întuneric ca să se mai reîntoarcă cu avionul. A plătit şoferul de pe taxi cu una din bancnotele primite de la Mac. Cînd a ajuns la uşa casei, din întuneric a apărut Mac care i-a spus cu asprime : „Asta zic şi eu întîrziere". Dorea ca Hume să mai arunce un pachet în Canalul Mînecii, în aceeaşi noapte. Hume i-a explicat că nu putea să zboare noaptea şi, în sfîrşit, după multe tergiversări, au căzut de acord să arunce pache-

tul a doua zi. Cei trei aveau pachetul cu ei în mașina parcată de cealaltă parte a străzii. Mac și Boy au dus pachetul în apartamentul lui Hume și l-au pus în dulapul din debaraua bucătăriei.

„În dimineața următoare", a continuat Hume, „am închiriat o mașină de la garajul Saunders și m-am dus la Elstree și am luat mașina lăsată acolo. În cursul dimineții, cred că pe la ora 11, cu ajutorul unui angajat de la Saunders, am dus pachetul de la etaj la parter și de acolo în mașină. În timp ce îl duceam pe scări, am auzit un fel de clipocit. În momentul acela m-am gîndit că poate transportam un cadavru... Mi-a trecut prin minte că pachetul s-ar fi putut să conțină cadavrul lui Setty pentru că citisem în ziare în dimineața aceea că fusese dat dispărut... Era împachetat într-un postav ce semăna cu o pătură cazonă de culoare gri-maronie. Cred că era strîns în jur cu o frînghie sau sfoară".

Următoarea secțiune a declarației lui Hume coincidea și ea cu informațiile primite în prealabil de la Southend, Gravesend și Elstree. Numai detaliile cu privire la aruncarea pachetelor în Canalul Mînecii erau noi pentru detectivi. În dimineața zilei de 7 octombrie s-au anunțat în ziare seriile bancnotelor pe care Setty le avusese asupra lui. Hume a descoperit cu groază că bancnotele pe care le-a primit ca plată erau din acea serie. Hume și-a încheiat declarația astfel :

„Duminică, în ziua de 23 octombrie, am citit în ziare că o parte din cadavrul lui Setty a fost găsit în Essex. La ora 11 a sunat telefonul și cred că a răspuns soția mea. Individul cu numele de Boy a vrut să vorbească cu mine. M-a întrebat dacă citisem ziarele de duminică. Mi-a spus : Sper că nu ai de gînd să devii prea pretențios și să mai ceri și o recompensă... ai o soție și un copil".

„Confesiunea" lui Hume se potrivea atît de bine cu rezultatele investigațiilor încît Beveridge și MacDougall, oricît de puțină încredere aveau în individ, nu puteau să facă abstracție de ea. Au cerut din nou o descriere exactă a celor trei străini. Hume le-a oferit imediat toate detaliile și le-a spus că indivizii ar putea fi găsiți pe strada Warren. Întrucît declarația dată îl implica și pe Hume, cel puțin în calitate de complice, la uciderea lui Setty, el a fost reținut sub arest. Inspectorul șef Jamieson și o întreagă armată de detectivi au pornit în căutarea lui Mac, Gree și Boy. Nimeni din cei care frecventau sau locuiau pe strada Warren nu le-a putut da vreo indicație în privința identității celor trei indivizi. Verificarea atentă a barurilor și cluburilor de noapte, unde astfel de indivizi dubioși puteau pierde vremea, nu le-a oferit nici un element nou. Detectivii s-au dus la Salvadori în al cărui birou Hume pretindea că-l întîlnise pe Mac. Salvadori a negat că ar ști

pe cineva care să corespundă acelei descrieri. MacDougall era convins că cei trei bărbaţi erau produsul imaginaţiei lui Hume.

Pretextînd că poliţia dorea să-i protejeze soţia de eventualele represalii ale misteriosului necunoscut, cîţiva detectivi s-au mutat în apartamentul lui Hume. Ei au cercetat amănunţit apartamentul pentru a găsi posibile amprente lăsate de Setty. Au interogat metodic toate persoanele care au intrat în apartament între 4 şi 6 octombrie şi pe toţi cei care au avut vreun contact cu familia Hume. Amprentele lui Setty nu au putut fi găsite. Cynthia Hume a declarat că nu l-a văzut pe Setty în casa lor şi nici nu a observat să se fi petrecut ceva neobişnuit între 4 şi 5 octombrie. În ziua de 5 octombrie a stat cu copilul bolnav în dormitorul de la etaj, iar în după-amiaza acelei zile şi-a internat copilul la spital. Ziua de 6 octombrie şi-a petrecut-o aproape în întregime la spital. Nu s-a amestecat niciodată în afacerile lui Hume. Totuşi, spunea ea, e puţin probabil ca în casă să se fi comis o crimă, iar corpul să fi fost tăiat şi împachetat acolo, fără ca ea să observe ceva. Tuturor vecinilor li s-a arătat fotografia lui Setty. Nimeni nu-şi amintea să fi văzut vreodată un astfel de individ intrînd în casa de pe strada Finchley. Nimeni nu auzise zgomote neobişnuite, de luptă, bufnituri sau pe cineva cărînd un cadavru greu în noaptea de 4 ori 5 octombrie. Fără îndoială, nici ceilalţi oaspeţi nocturni Mac, Gree ori Boy nu au fost văzuţi de nimeni. În momentul acela, inspectorul Jamieson a descoperit prima breşă în relatarea lui Hume. Tocmai o interoga pe doamna Stride, femeia de serviciu, care venea să facă curăţenie în apartamentul familiei Hume în fiecare miercuri. Venea de obicei la ora două după-amiaza şi termina cu curăţenia pe la ora 5. La fel a făcut şi în miercurea aceea, la 6 octombrie. Cînd a intrat la parter, care consta dintr-un hol, o cameră de zi mare, o sufragerie pe stînga şi lîngă ea o bucătărie, spre surpriza ei, a văzut că din camera de zi lipsea covorul. Hume i-a explicat că a trimis covorul la curăţat şi vopsit cu o zi mai înainte. El a mai spus că intenţiona să folosească ocazia pentru a repara şi lustrui duşumelele din toate camerele, în afară de hol unde aveau linoleum pe jos. I-a cerut doamnei Stride să-şi cumpere o nouă cîrpă de frecat pentru că cea veche, a spus el, era uzată şi ca urmare o arunca se. Apoi Hume s-a retras în bucătărie, închizînd uşa după el. Mai tîrziu, a apărut cu două pachete sub braţ şi a plecat din casă. Pachetele erau grele. Doamna Stride nu a observat venirea vreunui bărbat în casă, deşi în relatarea lui Hume se menţiona faptul că cei trei indivizi au adus primele pachete în casa lui în acea după-amiază.

La garajul Saunders, Jamieson s-a întîlnit cu un lucrător pe nume Stadden. În dimineaţa zilei de 6 octombrie, Hume l-a rugat

să vină să geluiască duşumeaua. Stadden a început să lucreze după-amiază. Puţin mai tîrziu, Hume l-a rugat să-l ajute să ducă un pachet pînă la maşină. Hume încercase să ducă pachetul de unul singur, dar n-a reuşit să-l ducă decît pînă la scări. Era un pachet mare şi foarte greu, învelit într-o pătură şi legat cu sfoară. Hume a insistat ca Stadden să apuce pachetul numai de sfoară fără să-l atingă. Hume a fost nevoit să tragă maşina la intrarea din spatele casei pentru ca distanţa să fie mai mică. Era ciudat totuşi că Hume a insistat ca Stadden să-l însoţească în timp ce a mutat maşina.

Se pare că se temea să-l lase singur cu pachetul pe scări.

Deocamdată MacDougall şi Jamieson nu au mai găsit alte probe incriminatorii, dar ceea ce descoperiseră le întărea şi mai mult convingerea că Hume acţionase de unul singur în înfăptuirea acestei crime şi că el îşi ascundea fapta printr-o declaraţie inteligent ticluită. Venise Setty oare pe furiş în casa lui Hume în seara zilei de 4 octombrie, unde acesta l-a omorît? Rămăseseră aşa de multe urme de sînge pe covorul şi duşumeaua camerei de zi încît Hume să fi hotărît să dea covorul la vopsit şi să geluiască duşumeaua? Ascunsese oare în grabă corpul neînsufleţit în dulapul din debara, ca să-l taie şi să-l facă pachete abia în după-amiaza zilei de 5 octombrie, cînd soţia era plecată cu copilul la spital, iar femeia de serviciu aspira praful în camerele de sus?

În ziua de 29 octombrie, Francis E. Camps a fost trimis în apartamentul lui Hume să caute urme de sînge şi rumeguş de oase, provenit eventual de la tăierea cadavrului cu ferăstrăul. O parte din această sarcină a fost preluată de doctorul Henry Smith Holden, directorul laboratoarelor poliţiei metropolitane. Holden era chimist şi avea o mare experienţă în domeniul testelor medico-legale de sînge. Încă de pe vremea lui Uhlenhuth, această ramură devenise atît de complexă încît s-a impus, cu timpul, ca o disciplină de sine stătătoare, denumită serologie medico-legală. Această disciplină a primit un impuls deosebit odată cu descoperirea grupelor sanguine A, B, AB şi 0. Acest fapt şi descoperirea diferiţilor factori sanguini caracteristici fiecărui individ au constituit instrumente de mare ajutor în activitatea specialiştilor medico-legişti. Era un lucru obişnuit, încă de pe atunci, să se determine grupa sanguină a oricărei victime. O dată cu autopsia cadavrului lui Setty, s-a stabilit şi faptul că grupa lui sanguină era 0.

Holden şi Camps au cercetat apartamentul, centimetru cu centimetru. Pe dosul covorului curăţat şi vopsit, Holden a descoperit urmele unei pete cu dimensiunea de 35,5/23 cm. Era o pată de sînge, dar din cauza curăţatului şi vopsitului a fost imposibil să se dovedească proveniența sîngelui şi grupa sanguină. Totuşi, Holden a reuşit să găsească pete de sînge pe trei scînduri, chiar lîngă uşa

camerei de zi. De data aceasta, sîngele a putut fi testat şi s-a putut dovedi că provine de la om. Alte urme din acelaşi sînge s-au găsit şi pe linoleumul din hol. Pata de sînge se întindea de la uşa camerei de zi pînă la uşa sufrageriei. Din cauză că duşumeaua fusese recent geluită, în camera de zi nu s-a mai putut găsi nimic altceva. Dar altfel stăteau lucrurile cu spaţiile dintre scînduri, în care s-a găsit sînge uscat aparţinînd grupei sanguine 0. Descoperind acest lucru, Camps a decis să scoată toată duşumeaua. Examinarea spaţiului de sub duşumea a dus la concluzia că urmele proveneau de la minimum o cană de sînge. Nu s-au găsit urme similare în bucătărie şi în dulapul din debaraua de lîngă bucătărie. În ceea ce priveşte stropii de pe pereţii holului şi de pe linoleumul casei scărilor, aceştia erau atît de mici încît era imposibil să fie raşi şi analizaţi. S-a dovedit, de asemenea, imposibilă stabilirea exactă a vechimii sîngelui, deşi unele teste indicau că petele sînt relativ proaspete.

Era acum evident faptul că apartamentul fusese plin de sînge uman, dar urmele au fost înlăturate în mare parte prin eforturi evidente. Ele au dat rezultate numai în cazul suprafeţelor netede de pe duşumeaua bucătăriei şi din dulap. Cîteva picături minuscule pe linoleumul din hol au scăpat vigilenţei criminalului. Aceste amănunte păreau să indice că aproape întreg apartamentul fusese stropit cu sînge.

Camps şi Holden au încercat să aprecieze cantitatea de sînge care ar fi trebuit vărsată pentru a realiza urmele de sînge coagulat găsite de ei sub duşumea. Ei au experimentat acest lucru pe o duşumea similară. Au turnat aproape o jumătate de litru de sînge proaspăt pe această duşumea şi au controlat ce cantitate se prelingea prin crăpături. Experienţa a durat cîteva zile şi la sfîrşitul ei au conchis că ar fi fost necesar cel puţin un litru şi jumătate de sînge pentru a se crea o situaţie similară. Dar pe lîngă această cantitate de sînge, trebuia să se ia în consideraţie şi sîngele de pe covor, duşumeaua camerei de zi, a holului şi a băii ! Cu siguranţă că Hume nu va putea explica uşor provenienţa sîngelui şi nu-l va putea pune pe seama unui accident, ca de exemplu pe seama unui epistaxis. În sfîrşit, Camps a examinat şi pătura în care fusese împachetat torsul lui Setty. Turnînd sînge şi pe pătură a observat că acesta străbătea ţesătura foarte repede.

Dacă s-ar fi găsit vreo explicaţie în privinţa urmelor de sînge din apartament — o explicaţie care să corespundă cu declaraţia lui Hume — aceasta nu putea să invoce decît faptul că sîngele provenise din pachetele în care, aşa cum crezuse şi el, fusese pus cadavrul lui Setty. Dar dacă din pachete a curs atît de mult sînge, atunci, în primul rînd, pătura ar fi trebuit să fie îmbibată cu sîn-

ge, fapt care nu a fost menționat de Hume în declarația sa. Pe lîngă aceasta, nici doamna Stride și nici Stadden nu au remarcat acest lucru. Mai mult încă, pachetele ar fi trebuit să fie tîrîte prin camera de zi și hol, puse jos în sufragerie, într-un cuvînt plimbate prin tot apartamentul ca să se poată explica prezența sîngelui în atîtea locuri. Dar nici în această privință, Hume nu declarase nimic. Era de aceea cu mult mai plauzibil să se considere că Hume și nimeni altcineva îl omorîse pe Setty în acest apartament și că tot el a tîrît corpul sîngerînd prin hol, sufragerie și bucătărie, lăsînd astfel urme de sînge pretutindeni în urma lui.

Beveridge bănuia că în timpul primului interogatoriu, cînd detectivii nu știau nimic despre urmele de sînge, Hume îi dusese de nas cu viclenie, oferindu-le o declarație falsă care corespundea perfect cu datele aflate de ei. Din acest motiv, Beveridge a căzut de acord cu procurorul Cristmas Humphreys să păstreze secretul descoperirii petelor de sînge ca să nu-i mai ofere lui Hume șansă de a-și imagina o nouă explicație. Era cu mult mai nimerit să i se aducă la cunoștință aceste lucruri în ultimul moment, deși chiar și atunci exista posibilitatea ca Hume să lanseze rapid o versiune convenabilă.

Humphreys se întreba dacă nu ar exista vreo modalitate prin care urmele de sînge să dovedească irevocabil că omuciderea a avut loc chiar în apartamentul lui Hume și nu în altă parte. Datele cu privire la coagularea sanguină nu puteau oferi o asemenea dovadă ? Își amintea că citise într-o carte de medicină legală că sîngele devine rapid incoagulabil după deces. Bazîndu-se pe acest fapt se întreba : s-ar mai fi putut coagula sîngele sub dușumeaua sufrageriei lui Hume dacă el ar fi provenit din pachetele care conțineau cadavrul dezmembrat al omului ce fusese omorît cu atîta timp înainte ? Dacă declarația referitoare la pachetul care conține torsul era adevărată, atunci trecuseră cel puțin 10 ore sau chiar 24 de ore de la decesul lui Setty și, ca urmare, sîngele nu s-ar mai fi putut coagula. Nu putea constitui acest fapt o dovadă concludentă că declarația lui Hume era falsă și că sîngele coagulat provenea de la Setty, care fusese omorît chiar în casa lui Hume ?

Dacă faptul s-ar fi petrecut cu două sau trei decenii în urmă, Camps și Holden ar fi fost de acord cu Humphreys.

Între 1935—1938, Walcher în Germania și Piédelièvre în Franța stabiliseră că sîngele din cadavre devenea incoagulabil la cîteva ore după deces (Walcher estimase că aceasta se întîmpla după șase ore). Dar cunoștințele care păreau sigure în anii '30 nu mai erau valabile în anul 1949. Teoria nu rezistase timpului. Se acumulaseră prea mult date noi și contradictorii. Cercetări din ce în ce mai aprofundate ale proceselor biochimice din corpul omenesc evidențiaseră

faptul că procesul de coagulare, chiar în timpul vieții, diferă foarte mult de la individ la individ, fiind dependent de numeroși factori încă necunoscuți. În acest sens, Berthold Müller, unul din cei mai de seamă specialiști în medicină legală din Germania, afirma în 1953 : „Cu cît aflăm mai multe despre acest fenomen, cu atît lucrurile devin mai complicate".

Coagulabilitatea sîngelui postmortem este o problemă și mai complicată. După o moarte cauzată de o boală de lungă durată, medicii au găsit atît sînge coagulat cît și sînge lichid. În cazul morții subite, deci și a morții prin violență, s-a găsit de obicei sînge lichid. În 1897, Brouardel a constatat că sîngele spînzuraților se coagula în prima oră de la deces și apoi se relichefia. Comunicarea lui fusese uitată încît același lucru a fost redescoperit după cel de al doilea război mondial.

În această perioadă, cercetările au oferit noi și uimitoare date. Schleyer, Berg și Klein în Germania, Jdin, Bagdassarov și Guliaev în U.R.S.S. au adus noi contribuții în această privință. Războiul civil din Spania a impulsionat enorm cercetările sovietice de hematologie. S-a impus folosirea sîngelui cadavrelor în transfuzii. Aceste transfuzii nu numai că au fost uimitor de bine tolerate, dar i-a inițiat pe medici în tainele comportării sîngelui din cadavre. Era limpede că sîngele decedaților prin moarte subită se coagula, de cele mai multe ori, relativ repede după deces, ca mai tîrziu să se relichefieze. În general, se credea că sîngele cadavrelor se coagula mai greu, comparativ cu sîngele de la oamenii vii. Cu toate acestea, nu se putea trage o concluzie definitivă cu privire la timpul de coagulare și la noncoagulare. Rușii descoperiseră că timpul de relichefiere a sîngelui provenit de la cadavre varia în limite foarte largi de la 30 minute la 3 zile. Timpul de coagulare se pare că depinde foarte mult de organul din care provine. În același timp, coagularea este influențată de o gamă variată de procese biochimice și fiziologice care diferă înainte, în timpul și după deces și în funcție de modalitatea de deces.

Nu există o explicație precisă în privința faptului că sîngele din inimă rămîne în stare lichidă în cazul morții subite și se coagulează în cazul morții lente. S-au emis o serie de explicații în legătură cu acest fenomen. Astfel o teorie susține că un exces de bioxid de carbon în sînge, care apare de obicei în morțile prin sufocare, încetinește coagularea. O altă teorie susține că anumite procese biochimice continuă să aibă loc și după moartea subită, în timp ce în moartea lentă ele încetează treptat înainte de momentul morții. Klein a efectuat un număr de experiențe care păreau să indice că sîngele cadavrului rămîne susceptibil la coagulare numai două ore după deces. Potrivit cercetărilor sovietice însă, sîngele se

poate coagula chiar după cinci, șase sau mai multe zile de la deces. Probabil că ambele observații sînt corecte, iar rezultatele diferite pot fi atribuite condițiilor variate ale experimentării. Schleyer, studiind sîngele periferic, a ajuns la concluzii cu totul diferite. Din observațiile sale rezultă că sîngele rămîne coagulabil după moartea subită și dacă totuși sîngele este în stare lichidă, aceasta nu înseamnă că s-a coagulat și apoi s-a relichefiat, ci că a rămas lichid de la început, iar mai devreme sau mai tîrziu și-a pierdut capacitatea de coagulare. Pe de altă parte, Berg a găsit dovezi care să susțină teoria coagulării inițiale și a relichefierii ulterioare. Toate aceste afirmații pot fi însă considerate ipoteze.

Cercetările în acest domeniu erau încă în stadiul de experiment. Specialiștii în serologie erau în căutarea răspunsurilor care să explice misterele coagulării.

Multe din datele cu privire la aceste cercetări nu erau cunoscute cînd Camps și Holden se confruntau cu dilema stabilirii vinovăției lui Hume, pe baza mecanismului coagulării. Ei cunoșteau doar lucrările omului de știință britanic MacFarlane, publicate între 1946—1948, și rezultatele cercetărilor sovietice. Ca urmare, au mai studiat încă o dată toată literatura cu privire la acest subiect. În această privință, ei și-au dat seama că specialiștii erau unanimi în a considera că după decesul subit, și Setty cu siguranță era un astfel de caz, sîngele rămîne în stare lichidă sau se relichefiază. Această constatare îl favoriza pe Hume, dacă acesta își va completa declarația cu afirmația că sîngele s-a scurs din pachete cînd acestea au fost aduse și scoase din apartament. Pe de altă parte, nu existau date precise care să indice perioada de timp cît sîngele cadavrului rămîne coagulat și cînd acesta își pierdea coagulabilitatea. Cu siguranță existau și multe experiențe care indicau că sîngele rămînea coagulabil numai cîteva ore. Acest fapt îl incrimina pe Hume pentru că se presupunea că la scurt timp după deces, cadavrul fusese în apartament. Atît Camps cît și Holden erau convinși că acesta era adevărul. Dar mai știau că nu avea nici un rost să încerce să prezinte toate aceste date științifice complicate în timpul procesului. Orice avocat iscusit ar fi putut cita exact literatura științifică care contrazicea argumentele lor și care dovedea că sîngele lui Setty putea să rămînă necoagulat zile în șir. Nu avea nici un rost să pună la baza acuzării această probă extrem de ambiguă.

În zilele de 18, 19 și 20 ianuarie 1950, Christmas Humphreys a fost acuzatorul principal în procesul lui Donald Hume, ținut în sala nr. 1 a tribunalului Old Bailey. El a încercat să dovedească că Donald îl omorîse pe Stanley Setty în noaptea de 4 octombrie, îi dezmembrase corpul pe care l-a pus în 3 pachete și pe care mai

apoi le-a aruncat din avion în Canalul Mînecii, în zilele de 5 și 6 octombrie.

„Cu părul negru, des, și trăsăturile chipului proaspete, bucălat", așa îl descria pe acuzat ziaristul britanic John Williams, „Hume părea că are mai puțin de 30 de ani, cît avea în realitate. Dar chiar dacă asprimea și răceala din privire nu se dezvăluiau în acea zi, linia buzelor și cutele de deasupra sprîncenelor groase sugerau duritatea latentă a caracterului său". Nu cu mult înainte, Hume dovedise cît de dur putea fi și ce minte ageră avea. Timp de trei zile Humphreys a chestionat martorii, începînd cu supraveghetorul aeroportului din Elstree, continuînd cu doamna Stride și cu tot felul de indivizi de pe strada Warren, care nu văzuseră niciodată în viața lor pe Mac, Gree și Boy. Dar lovitura de grație a procurorului a constituit-o fără îndoială depoziția lui Francis C. Camps și Henry S. Holden și urmele de sînge descoperite. Aceasta s-a dovedit a fi o mare surpriză. „Donald Hume", scria John Williams, „părea destul de sigur pe el în timp ce stătea în boxa acuzaților, în acea dimineață de ianuarie, dar se simțea că este într-o tensiune neobișnuită, nerăbdător să afle cît de multe date acumulase acuzarea împotriva lui".

Și procurorul însă era tot atît de nerăbdător. Va fi în stare Hume să improvizeze o explicație plauzibilă în legătură cu urmele de sînge găsite în apartament și să susțină în același timp că este nevinovat ?

Humphreys, Camps și Holden nu au trebuit să aștepte multă vreme. Spre consternarea lor, Hume i-a manevrat cu mai multă iscusință decît s-au așteptat. Cînd avocatul lui, Levy, l-a chemat la banca martorilor el a repetat vechea depoziție cu desfășurarea evenimentelor pînă în seara zilei de 6 octombrie, cînd Mac, Gree și Boy i-au adus pachetul mare în apartament și pe care l-a pus în dulap. Depoziția coincidea cu cea veche pînă la acest punct.

„Ce ai făcut cu pachetul ?" l-a întrebat Levy. „Ce ai făcut după ce au plecat oamenii aceia" ?

„M-am îndreptat spre dulapul din debaraua bucătăriei", a răspuns Hume, „să pun pachetul acolo. Cînd l-am ridicat am văzut că picura ceva din el și că pe dușumea rămăsese o baltă de sînge".

Humphreys s-a aplecat deasupra mesei ca nu cumva să-i scape vreun cuvînt, vreo afirmație cît de cît vulnerabilă, din noua depoziție a lui Hume, care să poată fi atacată. Cu un aplomb extraordinar Hume a spus că în acel moment simțise „frica lui Dumnezeu". Găsise sînge în camera de zi, unde fusese lăsat mai întîi pachetul, și-l curățase. În dimineața următoare, a făcut prima încercare să ducă pachetul din apartament în mașină. Cînd a ajuns în sufragerie l-a scăpat din brațe. Pachetul s-a desfăcut la un capăt

și sîngele s-a revărsat peste tot. Se desfăcuse sfoara. A tîrît pachetul în hol unde l-a legat din nou, a rupt una din rochiile soției, cu care a învelit pachetul, ca să ascundă petele. A curățat din nou tot sîngele, a făcut curățenie în bucătărie și în dulap. Cam la ora aceea a sosit și omul de la garaj care venise să geluiască dușumeaua. Nu după mult timp, Hume l-a rugat să-l ajute să transporte pachetul. Omul nu a observat nici o urmă de sînge. Și-a continuat depoziția relatînd drumul cu mașina pînă la aeroport și afirmînd lucruri deja cunoscute din depoziția anterioară.

Depoziția era, într-adevăr, foarte inteligentă. În timpul examinării încrucișate, Humphreys a încercat să-l facă pe Hume să se contrazică. El a examinat îndeaproape singura lacună pe care Hume uitase să o completeze, aceea că manipularea pachetelor nu explica prezența petelor de sînge de pe covorul din sufragerie. Covorul fusese trimis la curățătorie în ziua de 5 octombrie, cînd, fără îndoială, era pătat de sînge. Cum s-a pătat covorul ? Hume nu și-a pierdut siguranța nici de data aceasta. Cu un calm perfect, a răspuns că nu-și explica de unde provine pata. Dacă și alte locuințe ar fi tot atît de atent cercetate ca a lui, a spus el, nu s-ar găsi pete de sînge pe multe din covoare, pete a căror origine ar fi tot atît de necunoscută ? Și, în definitiv, afirma el, au putut ei stabili că sîngele de pe covor e de origine umană ? Într-adevăr, Camps și Holden nu au putut dovedi acest lucru.

Toate răspunsurile lui Hume întăreau convingerea de nezdruncinat a lui Humphreys că acuzatul mințea. Din păcate era incapabil să-i demonstreze că minte pentru că Camps și Holden nu au putut să-i ofere dovezi de necontestat. Cînd Humphreys a terminat examinarea încrucișată, el și-a dat seama că pierduse și ultima șansă. Ceea ce urma nu avea importanță prea mare. Nu conta că Levy a adus cîțiva martori de la Paris care se întîlniseră acolo cu Mac, Gree și Boy. Nu mai conta că Donald R. Teare a declarat, ca martor al apărării, că Hume nu ar fi putut tăia cu ferăstrăul oasele cadavrului lui Setty fără să facă un zgomot de natură să alarmeze vecinii. „Este imposibil", a spus în glumă Teare, bazîndu-se pe experiența sa de patologist „să-i dictez secretarei în timp ce cadavrele sînt tăiate cu ferăstrăul". Important era faptul că singura dovadă adevărată, sîngele omului ucis, nu a putut servi la nimic.

Juriul s-a retras pentru deliberare în a șasea zi a procesului, la 23 ianuarie. Cînd juraților s-au reîntors în sala tribunalului, primul jurat, evident oscilînd între faptul că instinctul îi spunea că Hume era un mincinos și responsabilitatea lui față de litera legii, a anunțat că juriul nu putea să cadă de acord asupra unui verdict.

Humphreys a folosit fără îndoială ocazia pentru a cere o rejudecare a cazului. Era însă sigur că un nou juriu nu ar lua o altă hotărîre. Hotărît să nu-l lase pe Hume să scape fără nici o pedeapsă, procurorul s-a agăţat cu desperare de propria declaraţie a lui Hume care recunoscuse că din pachetul mare curgea sînge. Folosindu-se de această afirmaţie, Humphreys a renunţat la acuzaţia iniţială de crimă şi l-a incriminat pe acuzat în baza propriei confesiuni referitoare la faptul că ajutase în cunoştinţă de cauză la înlăturarea rămăşiţelor. Prin urmare, Humphreys îl acuza de complicitate la crimă. Hume nu putea decît să accepte că e vinovat în această privinţă. Judecătorul Sellers l-a condamnat la 12 ani de închisoare. A doua zi, Hume a început să-şi execute pedeapsa la penitenciarul din Dartmoor.

„Toată Anglia îşi dădea seama că Hume minţea ca să-şi salveze pielea" scria mai tîrziu Victor Sim, reporterul de la ziarul *Sunday Pictorial. (Revista ilustrată duminicală).* Au fost şi comentatori care şi-au dat seama că Camps şi Holden ar fi putut să descopere vinovăţia lui Hume, dacă ştiinţa le-ar fi oferit o bază solidă pe care să sprijine acuzarea.

Acesta a fost unul din momentele în care medicina legală nu a reuşit să fie la înălţime, deşi cercetările în acest domeniu aveau o tradiţie de un secol. Camps suferea profund din cauza eşecului. Sentimentul acesta de frustrare a ieşit mai bine în evidenţă cînd el a prezentat cazul Setty în faţa Societăţii de medicină legală din Londra, la 23 noiembrie 1950. Cu toată detaşarea sa de specialist, era clar că Camps credea în vinovăţia lui Hume şi, ca urmare, suferea din cauza incapacităţii sale de a dovedi acest lucru. Problema adevăratei identităţi a criminalului lui Setty, a conchis el, va rămîne probabil pentru totdeauna un subiect de speculaţie. În acel timp nu putea să-şi imagineze că vor trece numai cîţiva ani pînă cînd una din cele mai neobişnuite şi cinice confesiuni din istoria criminalisticii va aduce din nou cazul Setty în luminile rampei, lămurind definitiv întrebările la care el nu putuse răspunde.

La ora 9 dimineţa, în ziua de 1 februarie 1958, Hume a fost eliberat din închisoarea Dartmoor, cu patru ani mai devreme, pentru comportare bună. Patru luni mai tîrziu, la 1 iunie 1958, ziarul britanic *Sunday Pictorial* a publicat pe prima pagină un articol senzaţional purtînd un titlu scris cu litere uriaşe : „Cutremurătoarea confesiune a lui Hume. Eu l-am omorît pe Setty... şi am reuşit să nu fiu condamnat pentru crimă". Oricît de incredibil şi monstruos ar părea, confesiunea era autentică. Incapabil de a duce o viaţă normală, în dorinţa de a cîştiga bani şi de a-şi satisface

pornirile-i de psihopat care voia să-şi bată joc de întreaga societate, Hume a relatat întreaga istorie a uciderii lui Stanley Setty unui ziar, pentru suma de două mii de lire sterline. Era conştient de faptul că nici un tribunal englezesc nu-i mai putea pune viaţa în pericol pentru o vină pentru care fusese deja condamnat.

Relatarea lui Hume, verificată atent înainte de a fi publicată, era uimitor de asemănătoare cu constatările şi deducţiile făcute de poliţie şi specialiştii în medicină legală. După ce afacerile bănoase de după război s-au prăbuşit, Hume devenise complicele lui Setty în tot felul de afaceri dubioase. Fura automobile şi transporta ilegal arme cu avionul. Setty îl plătea bine dar îl trata totdeauna ca pe un om de nimic, ca pe un „lăudăros şi gură spartă". În 1949, ura lui Hume împotriva „patronului" său atinsese un punct periculos. Cînd Setty a venit să-l vadă, în ziua de 4 octombrie 1949, pentru a-i încredinţa o nouă misiune, a făcut una din obişnuitele sale remarci insultătoare care l-a făcut pe Hume să vadă roşu în faţa ochilor. A pus mîna pe un cuţit şi l-a atacat pe Setty. Setty a încercat prea tîrziu să se apere, lovind cu piciorul. A fost trîntit pe covor şi înjunghiat de cîteva ori. Lupta a durat doar cîteva minute. Perdelele nici nu erau măcar trase. Cînd şi-a dat seama că Setty murise, Hume a tîrît trupul greu prin hol în sufragerie şi de acolo în bucătărie, unde l-a băgat în debara, un loc în care soţia lui nu intra niciodată de teama şoarecilor. O cantitate mare de sînge se împrăştiase pe duşumea, iar pe covorul din camera de zi era o pată mare. Hume a şters cu grijă sîngele de pe duşumea şi a încercat să cureţe covorul. Cu toate acestea nu a putut înlătura pata. După aceea a şters toate obiectele atinse de Setty sau pe care acesta le-ar fi putut atinge, înlăturînd astfel toate amprentele acestuia. După aceasta s-a dus în stradă să mute din faţa casei Citroën-ul lui Setty. A lăsat maşina pe strada Cambridge Terrace Mews şi a mers pe jos pînă pe Avenue Road, unde a găsit un taxi cu care a parcurs numai o parte a drumului, pentru că, după ce a coborît din taxi, a străbătut o bună bucată de drum pe jos pînă acasă. Nimeni nu l-a văzut cînd a intrat în casă, pe la ora 11. Cu un ferestrău vechi şi cu un cuţit de bucătărie a reuşit să dezmembreze corpul lui Setty. I-a băgat capul într-o cutie în care fuseseră conserve de fasole Heinz. Picioarele şi alte bucăţi le-a împachetat într-un ambalaj de carton, iar torsul şi braţele le-a înfăşurat cu o bucată de postav şi după aceea cu o pătură cazonă.

A doua zi, cînd a venit doamna Stride, femeia de serviciu, totul era gata. Debaraua şi bucătăria erau curate, covorul fusese trimis la curăţătorie şi Hume luase deja măsuri ca duşumeaua să fie geluită. Nu a curs sînge din pachete, dar pachetul în care se

afla torsul înfăşurat în pătură era puţin umed. Din această cauză, Hume a insistat ca Stadden să ţină pachetul de sfoară. Pentru că nu avea prea mult timp la dispoziţie, Hume nu s-a îndepărtat prea mult de coastă. A fost o greşeală fatală pentru că altfel torsul nu ar fi fost luat de curent şi dus pe coasta Essex-ului. Timp de trei săptămîni înainte de arestare, Hume a căutat să şteargă în continuare orice urmă făcînd o curăţenie minuţioasă. Cînd a considerat că a înlăturat orice urmă a crimei, Hume a aflat cu groază că ziarele au publicat seria bancnotelor luate de la Setty. Dîndu-şi seama că va avea necazuri, a inventat povestea cu cele trei personaje : Mac, Gree şi Boy. Faptul că s-au descoperit totuşi pete de sînge a fost un şoc pentru el. Dar, gîndind cu repeziciune, a găsit pe loc explicaţia pe care a dat-o în instanţă şi cu care şi-a atins minunat ţinta.

La data cînd cinica confesiune a fost publicată, Hume părăsise Anglia. S-a stabilit la Zürich, dîndu-şi numele de Bird, şi pretinzînd că este pilot de testare a avioanelor şi că venea din Canada. Cît a mai avut bani a trăit pe picior mare. În 1959 a încercat să-şi refacă fondurile prădînd o bancă. După ce a rănit un casier de la Zürich Gewerbebank şi a împuşcat un taximetrist, a fost prins şi condamnat la închisoare pe viaţă.

Confesiunea lui Hume, din iunie 1958, a dat o satisfacţie tîrzie eforturilor lui Humphreys, Beveridge şi oamenilor lor. Aceasta era importantă din două puncte de vedere. Pe de o parte se demonstrase că investigaţia lor fusese cît se poate de completă şi concluziile fuseseră corecte. Pe de altă parte, era cu atît mai frustrant sentimentul că nu au reuşit să-l condamne pe Hume pentru crimă din cauza datelor extrem de contradictorii cu privire la celelalte procese care survin postmortem în organism.

* * *

Nu mai există nici o îndoială asupra faptului că, într-un secol, medicina legală devenise o disciplină ştiinţifică studiată în întreaga lume. Dar cîmpul ei de investigaţie, atît de larg, formează numai o parte a acestei relatări. O altă parte se referă la efortul continuu al medicinii legale de a se adapta noilor descoperiri în medicină şi schimbărilor rapide ale delincvenţei în societate. Încă de la începuturile ei, medicina legală se obişnuise nu numai cu lupta dar şi cu procesul continuu de transformare. A luptat să convingă medicina, „mama din care s-a născut", de necesitatea de a stabili o punte de legătură între jurisprudenţă şi criminalistică. Mult timp, medicina legală a îmbrăţişat toate cunoştinţele ştiinţifice medicale

și tehnologice esențiale, importante în rezolvarea crimelor și obținerea condamnărilor în tribunal. La mijlocul secolului al XX-lea, medicina legală se găsea din nou într-o nouă etapă. Cerințele criminalisticii s-au multiplicat incredibil de mult, în timp ce cunoștințele științifice, medicale și tehnologice s-au îmbogățit și extins atît de rapid, încît amenințau să depășească cadrul medicinii legale, dacă nu o făcuseră deja. În momentul acela, medicina legală nu mai putea cuprinde singură, în cadrul materiei ei, toate cunoștințele criminalistice. Ideea coordonării lansată de Sydney Smith a devenit din nou actuală. S-au căutat noi căi de ieșire din impas. Se lansase ideea ca marile institute de medicină legală să fie subdivizate în mai multe institute subspecializate, fiecare avînd sarcina de a face cercetări într-o anumită ramură. Oare era mai fructuoasă soluția oferită de Knut Sand de la Institutul de medicină legală din Copenhaga care a înființat „Marele consiliu medico-legal" în care intrau specialiștii în medicină și științele fizice de la Universitatea din Copenhaga ? Sub președinția lui Sand, acest consiliu se întrunea și lua în discuție toate cazurile care prezentau dificultăți din punct de vedere tehnic.

La mijlocul secolului nostru organizarea și administrarea deveniseră tot atît de vitale pentru medicina legală ca și descoperirea de noi tehnici de investigare.

III

DRUMUL SINUOS AL TOXICOLOGIEI MEDICO-LEGALE

• • •

La începutul anului 1840, visurile şi planurile domnişoarei Marie Lafarge, o pariziană în vîrstă de 24 ani, nu erau cunoscute de nimeni altcineva în afară de ea.

Cîteva luni mai tîrziu însă, numele ei avea să fie pe buzele tuturor, nu numai la Paris, Londra, Berlin, Viena sau Roma dar şi la Petersburg şi New York. Acuzată că şi-a otrăvit soţul, Marie Lafarge a devenit cunoscută în întreaga lume. Procesul Lafarge aducea în luminile rampei o nouă ştiinţă, toxicologia, ştiinţa otrăvurilor.

Pentru prima oară, medicii şi chimiştii şi-au dat întîlnire în sala tribunalului, în calitate de martori, încercînd să smulgă cadavrului secretul otrăvii care ar fi putut fi folosită ca mijloc de ucidere. Rămîne un fapt de necontestat că în perioada care a precedat darea verdictului în cazul Marie Lafarge, atenţia întregii lumi s-a îndreptat spre toxicologie şi dispute aprige au izbucnit în întreaga lume în legătură cu validitatea premiselor acestui caz.

Dar să vă relatăm cazul în ordine cronologică. Charles Lafarge era un bărbat bine făcut, dar necioplit, de aproximativ 30 de ani, fiul unui topitor care şi-a ridicat o turnătorie pe locul unei foste mănăstiri şi care acumulase cu timpul o avere considerabilă. Moştenindu-şi tatăl, Charles Lafarge s-a căsătorit cu fiica prosperului domn de Beauford a cărei dotă a fost folosită pentru extinderea uzinei. Soţia a decedat cu mult înainte ca planul de extindere să fi fost dus la bun sfîrşit. În 1839, turnătoria a fost închisă. Lafarge era presat de creditori. S-a decis să contracteze o căsătorie avantajoasă din punct de vedere financiar, care să-l scoată din această situaţie desperată. A împuternicit pe un mijlocitor de profesie din Paris să-i găsească o partidă convenabilă. Lipsit complet de scrupule, Lafarge s-a dat drept industriaş şi proprietar al unei somptuoase reşedinţe în provincie.

În august 1839, a fost pus în legătură cu părinţii adoptivi ai unei orfane de 24 ani, Marie (Fortunée) Cappelle, fiica unui co-

lonel sărăcit dar morbid de mîndru și ambițios, care servise sub Napoleon. După moartea colonelului și a soției sale, părinții adoptivi, cetățeni prosperi din Paris, dar în nici un caz bogați, au trimis orfana la cele mai bune școli unde ea a cunoscut fiicele unor vechi aristocrați și a unei noi nobilimi pline de bani. Acolo, cu pretențiile pe care le moștenise de la tatăl ei, a folosit tot felul de stratageme și a inventat tot felul de minciuni, pe care ajunsese să le creadă și ea, pentru a-i convinge pe cei din jurul ei că și ea provenea dintr-o familie bogată și ca urmare trebuia acceptată de această lume și tratată pe picior de egalitate. După terminarea școlii, Marie s-a prăbușit din ce în ce mai mult în această lume a iluziilor. Întrucît nu era nici prea frumoasă și nici destul de bogată să facă o partidă bună la Paris, privea cu amărăciune crescîndă la prietenele ei care se căsătoreau cu nobili și se mutau în conacele de la moșii. Cu puțin înainte ca Charles Lafarge să apară la Paris, ea a însoțit o fostă colegă de școală la castelul vicontelui de Léautaud, cu care aceasta se căsătorise nu de mult. În timpul vizitei, bijuteriile prietenei au dispărut și vicontele a cerut lui Allard, șeful Siguranței, să facă o anchetă. Allard a ajuns la concluzia că virtual exista un singur hoț: Marie Cappelle. Dar vicontele a considerat rezultatul anchetei atît de neverosimil, încît nu i-a permis lui Allard s-o aresteze pe Marie, care și-a terminat astfel vizita fără să fie pedepsită. Cînd s-a reîntors la Paris, părinții ei vitregi au primit-o cu vestea că i-a apărut în cale un curtezan prosper.

Cînd Marie l-a văzut pe Charles Lafarge, l-a găsit repulsiv și banal. Dar proprietatea de la țară era prea atrăgătoare. Oricum, s-a hotărît să se căsătorească imediat. Îndată după nuntă, nepotrivita pereche a părăsit Parisul. Cuplul era însoțit și de camerista Mariei, Clémentine. În timpul călătoriei spre Le Glandier, Marie, căzută în extaz, se și vedea castelană, bucurîndu-se în fanteziile ei și făcîndu-și planuri cum să-și primească fostele colege de școală.

Deziluzia i-a fost fără margini. Glandier era doar un tîrg prăpădit și trist, cu străzi noroioase, cu o mănăstire pe jumătate dărîmată, în loc de castel, în care totul era întunecat, umed, murdar, dărăpănat, roind de șobolani care străbăteau camerele ziua în amiaza mare. Marie i-a cunoscut rudele soțului, țărani aspri care au dezgustat-o. În ceea ce-i privește, și ei au primit-o pe străina din Paris cu profundă neîncredere. În locul mult speratei bogății, Marie a găsit o gospodărie înspăimîntător de împovărată de datorii. În prima noapte de la sosire, Marie s-a încuiat într-una din camerele dărăpănate și i-a scris soțului ei o scrisoare în care îl implora din toată inima s-o elibereze din această căsnicie. Dacă nu o va elibera, scria ea, se va otrăvi cu arsenicul pe care îl purta cu

ea. Totuşi, după cîteva zile, ea a dat impresia că s-a liniştit. Lafarge, care era în pragul falimentului, era gata să-i facă orice concesie, în afară de desfacerea căsătoriei. A acceptat chiar şi dorinţa ei de a nu fi „atinsă". A promis să renoveze casa, a angajat cîţiva servitori şi a făcut rost de un cal de călărie.

În săptămînile care au urmat, Marie a trimis multe scrisori familiei şi prietenilor ei care, avîndu-se în vedere situaţia ei reală, erau într-adevăr remarcabile. Scria în extaz despre fericirea pe care o găsise în Le Glandier. Se părea că-şi acceptase soarta şi că-şi reluase vechiul exerciţiu de a trăi într-o lume a imaginaţiei, înşelîndu-i pe alţii şi pe sine. Este surprinzător faptul că ea a trecut o parte din mica ei moştenire pe numele lui Lafarge, dîndu-i şi scrisori de recomandare pentru a merge la Paris ca să ridice banii care, spera el, îl vor salva de la faliment. Înainte de plecarea lui Lafarge la Paris, în decembrie 1839, brusc şi aparent fără nici un motiv deosebit, Marie şi-a făcut testamentul, lăsînd întreaga ei proprietate soţului ei, cerînd în schimb lui Lafarge să facă acelaşi lucru pentru ea, dorind mai cu seamă proprietatea din Le Glandier. Lafarge a căzut de acord dar, în acelaşi timp, fără ştiinţa ei, a făcut şi un al doilea testament în care lăsa întreaga proprietate mamei lui.

În timp ce Lafarge stătea la Paris şi scria scrisori de recomandare în care falsifica semnătura soţiei, Marie îi trimitea scrisori pline de tandreţe. Ca o dovadă de iubire, i-a trimis şi portretul ei pictat de o tînără numită Anna Brun care locuia în casa Le Glandier. În sfîrşit, înainte de Crăciun, a rugat-o pe soacră să facă nişte prăjituri, ca Charles, la Paris, să nu fie lipsit de ambianţa sărbătorii de acasă. I-a scris, anunţîndu-l de sosirea apropiată a prăjiturilor şi a menţionat că, în semn de afecţiune pentru el, va mînca şi ea cîteva din aceste prăjituri, în acelaşi timp cu el. La 16 decembrie, pachetul cu dulciuri a fost expediat de la Le Glandier. I-a parvenit lui Lafarge la hotelul „Univers" din Paris în ziua de 18 decembrie. Pachetul nu conţinea prăjiturile făcute de mama lui Lafarge şi despre care Marie îi scrisese că le va trimite, ci un singur cozonac mare. Cu toate acestea, Lafarge nu s-a gîndit la această discrepanţă. A mîncat din cozonac şi la scurt timp după aceea a început să se zvîrcolească din cauza durerilor provocate de crampe, „să vomite şi să aibă diaree". Ziua următoare şi-a petrecut-o în întregime în pat din cauza unei slăbiciuni puternice a membrelor. Şi pentru că simptomele acestea de dizenterie şi vomă, asemănătoare cu acelea provocate de holeră, erau obişnuite în acele zile, Lafarge nu s-a gîndit să cheme un medic. A aruncat cozonacul aparent stricat.

Cînd s-a reîntors la Le Glandier, în ziua de 3 ianuarie, încă se simţea slăbit şi bolnav. Totuşi, gîndul că ridicase 28 000 de franci, care îi vor permite să achite datoriile cele mai presante, îl făcea să uite de boală şi de epuizarea sa fizică. Marie l-a primit cu căldură, i-a pregătit patul şi l-a tratat cu carne de vînat şi trufe. Imediat după ce a mîncat, „boala de la Paris" s-a declanşat din nou. A vomat şi s-a zvîrcolit din cauza îngrozitoarelor crampe. Chiar în noaptea aceea a fost chemat doctorul Bardon, medicul familiei. Şi el s-a gîndit că e vorba de o boală care seamănă cu holera şi nu a avut suspiciuni nici măcar atunci cînd Marie i-a cerut o reţetă pentru arsenic. Avea nevoie de otravă, spunea ea, pentru a omorî şobolanii care în timpul nopţii tulburau somnul soţului. În ziua următoare, boala lui Lafarge s-a agravat. Era chinuit de dureri ale gambelor, de o sete intensă şi voma ori de cîte ori mînca. Toţi membrii familiei şi multe alte rude s-au adunat în jurul patului : Marie, camerista ei Clémentine, mama lui Lafarge, surorile lui, tînăra lui verişoară Emma — singura persoană din familie care nu numai că o agrea pe Marie dar o şi admira profund, Anna Brun, pictoriţa, şi Denis, secretarul şi servitorul lui Charles. Marie îi dădea pacientului lichide şi medicamente, în special gumă arabică, care, pretindea ea, îi făcuse şi ei totdeauna extrem de bine şi ca urmare o purta totdeauna în cutia ei de malachit în care păstra medicamentele. Cu toate acestea, nimeni nu avea nici o suspiciune, deşi forţele lui Lafarge erau într-un declin rapid. La 10 ianuarie, un alt medic, doctorul Massénat, a fost chemat pentru un consult. Şi el a pus diagnosticul de holeră şi a recomandat laptele de pasăre ca întăritor. În timp ce Marie pregătea acest întăritor, Anna Brun a văzut-o luînd un praf alb din cutia de malachit, pe care apoi l-a turnat în lapte. Cînd a întrebat-o ce este acel praf, Marie a răspuns că este zahăr de flori de portocale. Puţin mai tîrziu, Anna Brun a găsit paharul din care pacientul luase doar cîteva sorbituri şi a observat că deasupra laptelui pluteau fulgi albi. I s-a părut ciudat că zahărul nu se dizolvase. Puţin neliniştită, a arătat fulgii doctorului Bardon. Doctorul i-a gustat cu vîrful limbii şi a avut o senzaţie de arsură. Totuşi, el a explicat cu neglijenţă că în zahăr căzuse probabil nişte tencuială de pe tavan. Explicaţia i s-a părut atît de incredibilă Annei încît ea a închis paharul cu restul de lapte în dulap. Din acel moment, Anna a supravegheat-o cu atenţie pe Marie. Astfel, a observat că Marie a amestecat pe furiş acelaşi praf alb şi în supa cu crutoane pe care o pregătise mama lui Lafarge. După prima înghiţitură, bolnavul a strigat : „Marie, ce-mi dai să mănînc ? Arde

ca focul". Anna Brun a sustras restul supei şi, în sfîrşit, a împărtăşit suspiciunile ei mamei lui Lafarge, surorilor şi verişoarei lui, Emma.

În noaptea de 12 ianuarie, o furtună puternică lovea necruţătoare zidurile vechi de la Le Glandier. Lupii urlau. Cădea o ploaie cu lapoviţă. Acum familia nu era copleşită numai de teama pentru viaţa bolnavului ci era îngrozită şi de gîndul că el s-ar putea să fie victima soţiei sale. Mama şi surorile lui Lafarge s-au adunat în camera bolnavului, în timp ce Emma s-a dus să-i spună Mariei de acuzaţia gravă ce i se aducea. Suspiciunea a crescut şi mai mult cînd, servitorul lui Lafarge, Denis, le-a spus că, în ziua de 6 ianuarie, Marie l-a trimis pe Alfred, grădinarul, iar în ziua de 8 ianuarie chiar pe el, la farmacistul Eyssartier din Lubersac să cumpere arsenic pentru a deratiza casa. Lui Alfred îi dăduse o reţetă făcută de doctorul Bardon, dar Denis putuse cumpăra din Brives aproximativ cinci grame de arsenic fără reţetă. El i-a predat otrava lui Marie. Mama lui Lafarge a căzut în genunchi la patul fiului, implorîndu-l să nu mai ia nici o înghiţitură din hrana oferită de soţia lui.

Singura persoană care nu fusese afectată de toată această panică, de atmosfera plină de suspiciune şi nelinişte, era Marie Lafarge. Cu fruntea sus, ea a intrat în camera bolnavului. A trimis după Alfred care a confirmat faptul că ea îi predase lui atît arsenicul cumpărat de el cît şi cel obţinut de Denis la Brevis, cu instrucţiunea de a face din el o pastă otrăvitoare pentru şobolani. El a confirmat că aşa se întîmplase şi că mai avea asupra lui puţin arsenic.

Suspiciunile, potolite astfel, au apărut din nou în ziua următoare, 13 ianuarie, cînd sora lui Lafarge, Amena, a găsit un precipitat alb pe fundul unui pahar de apă îndulcită pe care Marie îl pregătise pentru bolnav. Prin ploaia torenţială, mergînd călare şi anevoios, pe drumuri aproape de nestrăbătut, un al treilea doctor, Lespinasse, a sosit la Le Glandier în noaptea de 13 ianuarie. Descrierea simptomelor lui Lafarge l-a convins pe Lespinasse că pacientul fusese otrăvit cu arsenic. Din nefericire, spunea el, era prea tîrziu ca muribundul să mai poată fi salvat. Cîteva ore mai tîrziu, în zorii zilei de 14 ianuarie, Charles Lafarge a murit.

Agitaţia de la Le Glandier era de nedescris. Încă o dată, o singură persoană şi-a păstrat demnitatea şi calmul : Marie Lafarge. În timp ce zvonul că ea îşi otrăvise soţul începuse să se răspîndească, Marie, numai în prezenţa cameristei ei Clémentine, s-a îmbrăcat în doliu, şi-a aranjat hîrtiile şi a trimis notarului ei testamentul lui Lafarge (neştiind că este nul şi neavenit). Emma a fost singura membră a familiei care s-a dus la ea. Sfîşiată de îndoieli, fata i-a spus desperată Mariei că unul din cumnaţii lui Lafarge era în drum

spre Brives pentru a-i anunța pe jandarmi și pe judecători. Emma încă o mai venera pe Marie. Cu toate acestea, avea temeri că s-ar putea să existe un grăunte de adevăr în toate aceste acuzații. Într-un moment de panică, ea și-a însușit cutia de malachit a Mariei, de teama ca aceasta să nu conțină arsenicul ce ar putea s-o incrimineze pe idolul ei. A fost un fapt necugetat, dar o dovadă de devotament tineresc. Și Alfred, cuprins de panică, a îngropat restul arsenicului cît mai departe, într-un capăt al proprietății Lafarge.

Aceasta era situația cînd Moran, judecătorul de pace din Brives, a sosit la Le Glandier, la 15 ianuarie, însoțit de funcționarul Vicant și de trei jandarmi. Era un judecător competent dar handicapat și plin de nesiguranță în fața pariziencei. Manierele alese ale doamnei, doliul, aerul de profundă durere, toate l-au făcut să creadă că ea era doar victima urii familiei. Cuprins de îndoieli, judecătorul a ascultat acuzațiile familiei, a luat dovezile materiale pe care Anne Brun le adunase : laptele de pasăre, apa îndulcită și, în sfîrșit, resturile din conținutul vomei lui Charles. Toate au fost puse la întîmplare într-un coș. După un scurt interogatoriu, Alfred a indicat locul unde îngropase arsenicul. În plus, a mai declarat că nu numai în ziua de 5 ianuarie Marie Lafarge îi ceruse să prepare o pastă cu arsenic împotriva șobolanilor dar și la mijlocul lunii decembrie, după ce ea făcuse un drum la Lubersac. Totuși, șobolanii se fereau de otrava care putea fi găsită peste tot în casă. Moran a cerut să se adune pasta de arsenic din colțurile casei și a trimis un jandarm la Lubersac să-l consulte pe farmacistul Eyssartier.

Jandarmul s-a întors cu niște date care l-au făcut pe Moran să-și schimbe atitudinea față de Marie Lafarge. Într-adevăr, în ziua de 12 decembrie, Marie cumpărase o cantitate considerabilă de arsenic. Aceasta se întîmplase cu cîteva zile înainte ca ea să trimită pachetul la Paris, cînd Charles avusese de fapt prima criză, după ce a mîncat din cozonac.

Mai mult, cîteva săptămîni mai tîrziu, în ziua de 2 ianuarie, Marie s-a mai dus o dată la Lubersac și a cumpărat din nou arsenic „pentru șobolani". Aceasta s-a întîmplat exact cu o zi înainte de întoarcerea lui Lafarge de la Paris.

Devenind tot atît de suspicios ca și familia, Moran a trimis să fie aduși medicii care l-au tratat pe Lafarge. La 15 ianuarie, Bardon, Massénat și Lespinasse au sosit de la Le Glandier. Moran le-a cerut să facă autopsia și să determine cauza morții. Dar nu se gîndea la o autopsie obișnuită. Aflase de la niște prieteni că medicii legiști din Paris foloseau metode chimice pentru a izola arsenicul nu numai din mîncare dar și din cadavre.

Era vorba, mai ales, de realizările neobişnuite în acest sens obţinute de profesorii Devergie şi Orfila. Ţinuseră cei trei medici pasul cu aceste descoperiri ca să poată să aplice aceleaşi metode în cazul Lafarge ? Bardon, Massénat şi Lespinasse au fost puşi la mare încurcătură de această întrebare, dar erau prea mîndri să-şi recunoască ignoranţa. După o scurtă discuţie, Lespinasse a răspuns că erau pregătiţi să ducă la capăt o astfel de expertiză chiar şi la Brives. Totuşi, spuneau ei, îi vor consulta şi pe colegii lor Lafosse şi d'Albay care aveau mai multă experienţă în domeniul chimiei.

Acesta a fost primul act al primei mari drame din istoria toxicologiei, care avea să captiveze imaginaţia a milioane de oameni de pe ambele coaste ale Atlanticului.

* * *

Cronicarii epocii nu ne-au lăsat prea multe date în legătură cu maniera în care d'Albay, Massénat, Bardon, Lafosse şi Lespinasse s-au apucat să ducă la capăt această sarcină. Dar raportul pe care ei l-au înmînat judecătorului de instrucţie, în ziua de 22 ianuarie 1840, îşi dezvăluie propria-i istorie.

Medicii s-au mulţumit să scoată stomacul din cadavrul lui Lafarge, după ce, mai întîi, au legat ambele capete cu o sfoară, pentru a împiedica scurgerea conţinutului stomacal. Apoi, cadavrul a fost înhumat în cimitirul Reynac. În afară de stomac, medicii au analizat diferitele alimente pe care Moran le adusese de la Le Glandier.

Deşi trecuseră patru ani de la descoperirea metodei de izolare a arsenicului, elaborată de James Marsh în 1836, aceasta nu ajunsese să fie cunoscută şi în localităţile de provincie din Franţa. Medicii au apelat la cîteva cărţi vechi care descriau amănunţit procedeele elaborate de Hahnemann şi Rose, printre mulţi alţii, cu cîteva decenii mai înainte.

Cînd hidrogenul sulfurat a fost turnat în laptele de pasăre, în supă şi în apă îndulcită, a rezultat „un precipitat de culoare galben intens care s-a dizolvat în amoniac". Aceasta însemna, considerau medicii, că arsenicul era prezent în acele resturi de mîncare într-o cantitate considerabilă. Cînd resturile de vomă provenite de la victimă au fost analizate, folosindu-se aceeaşi metodă, a rezultat doar o soluţie uşor gălbuie. Aceasta i-a determinat să considere că voma era în cantitate prea mică pentru a da rezultate relevante. Massénat şi Lespinasse au tratat o parte din conţinutul stomacal şi cîteva bucăţi din stomac cu acid azotic (apă tare), la

care au adăugat o soluție apoasă de hidrogen sulfurat și au obținut din nou un sediment de culoare galbenă. Aceasta a fost pus într-o eprubetă cu mangal. Conținutul eprubetei a fost încălzit pînă la incandescență. Dar raportul cu privire la această experiență se încheie astfel : „A avut loc însă o explozie din cauză că, din neglijență, eprubeta a fost închisă ermetic și de aceea nu am putut obține nici un rezultat". Cu toate acestea, ei au afirmat că resturile alimentare din stomac și stomacul trădau prezența „acidului arsenios" și că „moartea lui Charles Joseph Pouch Lafarge survenise din cauza otrăvirii cu acid arsenic". Examinarea pastei preparate pentru otrăvirea șobolanilor și a arsenicului pe care Alfred grădinarul îl îngropase le-a oferit o mare surpriză. În ambele cazuri nu s-a găsit arsenic ci doar o pudră albă care s-a dovedit a fi, nici mai mult nici mai puțin, decît inofensivul bicarbonat de sodiu.

Întrucît judecătorul de instrucție avea deja motive suficiente să o suspecteze pe Marie Lafarge, raportul medicilor nu a făcut altceva decît să-l convingă pe deplin de vinovăția ei. A fost șocat, cu deosebire, de faptul că pasta pentru șobolani nu conținea arsenic. Nu însemna aceasta că Marie Lafarge folosise adevăratul arsenic pentru otrăvirea soțului și încercase să-și ascundă fapta dîndu-i credulului grădinar un amestec de sodă și făină ? Și chiar dacă Moran mai avea dubii, acestea au fost spulberate cu totul în ziua de 24 ianuarie. În acea zi, cutia de malachit, în care Marie Lafarge pretindea că ține pudra de gumă arabică, a căzut în mîinile lui. După cîteva zile de luptă cu propria ei conștiință, Emma s-a hotărît să predea cutia poliției. Lespinasse a încălzit o parte din conținutul cutiei pe cărbuni incandescenți. Camera s-a umplut de un puternic miros de usturoi, o dovadă evidentă, gîndea Lespinasse, că acea cutie conținea cantități considerabile de arsenic.

În ziua de 25 ianuarie, jandarmii au revenit la Le Glandier s-o aresteze pe Marie. Au închis-o și pe ea și pe camerista ei Clémentine în închisoarea de la Brives. A doua zi, toate ziarele franceze relatau cu amănunte presupusa crimă prin otrăvire de la Le Glandier. Părinții adoptivi ai Mariei au angajat pe unul din cei mai de seamă avocați parizieni din acele zile, pe maestrul Paillet, pentru a o apăra pe Marie împotriva a ceea ce ei considerau o cu totul incredibilă și infamă acuzație de crimă.

Înainte ca Paillet și ajutorul său Bac să înceapă pregătirea apărării, a mai apărut o surpriză. Relatările din ziare i-au reamintit vicontelui de Léautand de furtul bijuteriilor de la castel. Acum, acuzațiile șefului Siguranței, Allard, împotriva Mariei nu i se mai păreau absurde. Vicontele a cerut o percheziție la Le Glandier și,

fără dificultate, bijuteriile pierdute au fost găsite în camera Mariei. Confruntată cu dovezile, Marie Lafarge a recunoscut cu nonşalanţă că bijuteriile fuseseră tot timpul la ea. Ea pretindea însă că prietena ei, contesa de Léautaud, i le dăduse, cerîndu-i să le vîndă, întrucît aceasta era şantajată de un amant necunoscut de nimeni în afară de ea, numit Clavé, şi avea, prin urmare, nevoie de bani pentru a-i cumpăra tăcerea.

Şi acest amănunt, aşa cum s-a dovedit curînd, era produsul imaginaţiei ei debordante, al cărei regat devenise de mult o a doua natură şi adevăratul univers în care trăia Marie Lafarge. În timp ce pregătirile pentru procesul de omucidere prin otrăvire continuau, în luna iulie, Marie a fost judecată pentru furt la Brives. Atît de bine şi-a jucat rolul de victimă încît un număr de ziare i-au luat apărarea, aruncînd toată vina pe contesa de Léautaud. Cu toate acestea, tribunalul nu a putut fi dus în eroare. Marie a fost condamnată la doi ani închisoare. Acest proces a contribuit la transformarea banalului caz Lafarge într-un eveniment senzaţional, stîrnind astfel interesul general şi dincolo de hotarele Franţei. Cu mult înainte de începerea procesului pentru crimă, care urma să aibă loc nu la Brives ci la Tulle, toate hanurile din acest oraş şi din vecinătate deveniseră arhipline. Ziariştii şi amatorii de senzaţii tari din toată Europa au venit să o vadă pe Marie Lafarge.

În ziua de 3 septembrie 1840, o zi neobişnuit de toridă, o companie de soldaţi a înconjurat tribunalul pentru a ţine la distanţă mulţimea. Cei care au fost admişi în sala tribunalului se holbau cu o curiozitate bolnăvicioasă la acuzată care, în ciuda zăpuşelii, era învesmîntată în doliu. Cu o sticlă de săruri într-o mînă a intrat în sala tribunalului cu demnitatea femeii pe nedrept acuzată. Atît de mişcătoare a fost apariţia ei încît imediat spectatorii s-au împărţit în două tabere, una dintre tabere fiind convinsă de nevinovăţia ei chiar înainte de începerea procesului.

Marea dramă a fost deschisă de procurorul Decous care a prezentat rechizitoriul. Aceasta a subliniat motivele care au determinat-o pe Marie Lafarge să-şi omoare soţul.

Decous şi-a încheiat rechizitoriul spunînd : „Din fericire, cercetarea crimelor prin otrăvire a fost recent revoluţionată de descoperirile din chimie. Probabil că acuzata nu ar mai sta în boxa acuzaţilor în acest moment dacă ştiinţa nu ne-ar fi oferit mijloacele de a dovedi prezenţa otrăvii acolo unde pînă acum nu ar fi putut fi detectată, adică în cadavrele victimelor". Acestea sînt zorile unui nou veac, afirma Decous cu emfază retorică, un veac în care astfel de crime nu mai pot fi comise cu nerușinare. Reprezentanţii noii ere, medicii specialişti în chimie din

Brives, vor apare pe banca martorilor pentru a depune mărturie în favoarea justiției.

Cu toate că procurorul adusese în discuție rolul științei, elementul toxicologic nu ar fi jucat un rol așa de important dacă nu s-ar fi ivit șansa unică ca maestrul Paillet, care o apăra pe Marie Lafarge, să fie în același timp și avocatul lui Orfila, cea mai mare autoritate în toxicologie din Franța.

Paillet și-a dat imediat seama că, avînd în vedere dovezile de circumstanță împotriva clientei sale, cazul ar fi cu siguranță pierdut de la început, dacă nu se făcea dovada reală a prezenței otrăvii în cadavrul lui Charles Lafarge. Dacă dovezile științifice în legătură cu aceasta îi convingea pe judecători și juraţi, nu mai era nici o speranță pentru salvarea ei. Singura cale prin care el ar fi putut-o salva ar fi fost zdruncinarea încrederii în astfel de dovezi.

Îndată ce Paillet a procurat copiile de pe rezultatele analizelor chimice făcute la Brives, s-a dus la Orfila și i-a cerut sfatul. Orfila i-a oferit îndată „muniția" de care avea nevoie. Nu era un lucru dificil pentru el. Ignoranța și neglijența medicilor din Brives erau evidente din fiecare rînd al raportului. Ce însemna așa numitul precipitat de culoare galbenă, solubil în amoniac? În laboratorul său, Orfila i-a arătat lui Paillet că poate obține un precipitat galben în absența arsenicului. El a demonstrat că chiar și depunerea de oglinzi metalice în eprubete încălzite pînă la incandescență nu însemna nimic dacă oglinzile nu erau supuse la teste suplimentare pentru izolarea arsenicului. În experiențele de la Brives, eprubeta a explodat înainte de formarea oglinzii de arsenic. Dacă s-a întîmplat așa, cum îndrăznea cineva să afirme că a izolat arsenicul? O astfel de pretenție ar fi fost considerată o aberație chiar și înainte ca James Marsh să fi inventat vestitul său aparat. Cu atît mai mare era îndrăzneala medicilor din Brives, acum în 1840, pentru că așa-zișii specialiști nici nu auziseră de aparatul lui Marsh. În ceea ce privește încercarea acestora de a demonstra prezența arsenicului fără să folosească acest aparat, aceasta era o îndrăzneală de neconceput. Toate aceste constatări critice au fost înregistrate în scris de Orfila care i-a permis lui Paillet să folosească cum dorește depoziția pe care i-a oferit-o cu toată responsabilitatea.

Prin urmare, Paillet era bine înarmat cînd, în după-amiaza zilei de 3 septembrie 1840, d'Albay și Massénat au intrat în sala Tribunalului în robele lor negre, solemne, pentru a depune mărturie în legătură cu constatările lor. Mai mult, norocul i-a scos în cale lui Paillet un martor care observase neglijența de neima-

ginat cu care „probele pentru analiză" recoltate din cadavrul lui Lafarge au fost mînuite la Brives. Nimeni nu s-a ostenit să conserve într-un vas stomacul lui Lafarge. Timp de cîteva zile, secretarul judecătorului de instrucție a ținut stomacul victimei în sertarul biroului său, aparent fără să fie deranjat de mirosul degajat de stomacul intrat în putrefacție, pînă ce mediciii au fost gata să facă analizele.

D'Albay și Massénat au delectat publicul cu o relatare amănunțită asupra procedeelor folosite de ei. Auditoriul din sala tribunalului a fost străbătut de un fior cînd a auzit cum ei au tăiat stomacul în bucățele și au „stors" otrava din el. Dar succesul repurtat în calitate de „stele" ale procesului a fost de scurtă durată.

Paillet a ascultat cu multă plăcere recitalul. Îndată ce ei au terminat, el s-a ridicat și a lansat asupra lor un șir de întrebări de baraj. Avea numele lui Orfila vreo semnificație pentru ei? Desigur, au răspuns ei, citiseră lucrările lui Orfila. Care lucrări? a replicat Paillet. Fără îndoială, cele publicate cu mai mult de douăzeci de ani în urmă. Erau marii doctori conștienți de faptul că între timp avusese loc o revoluție în toxicologie? Auziseră ei vreodată de James Marsh și de aparatul lui de izolare a arsenicului?

Judecătorii, jurații și auditoriul au privit disprețuitori spre Massénat cînd acesta a recunoscut cu voce slabă că nu auzise de Marsh. Apoi Paillet a citit depoziția lui Orfila, scoțînd în evidență, cu deosebire, acele pasaje care acuzau pe medicii din Brives de ignoranță și neglijență. Paillet a cerut ca Orfila să fie chemat la Tulle.

Un ropot de aplauze a izbucnit în rîndul publicului. Președintele completului de judecată, Barny, a depus mari eforturi să restabilească ordinea. Bănuiala procurorului se adeverise. Problema dovezilor științifice în legătură cu prezența otrăvii în cadavru urma să fie punctul cheie al procesului, dar nu în felul în care își imaginase Decous. Procurorul, palid, a cerut suspendarea ședinței. Cînd s-au reluat lucrările procesului, înfățișarea lui Decous redevenise normală. Acuzarea era atît de sigură de vinovăția Mariei Lafarge, a spus el, încît era gata să accepte efectuarea unei contraexpertize chimice bazate pe principiile lui Orfila și Marsh. Cu toate acestea, acuzarea nu vedea necesară aducerea unui specialist de la Paris. El a cerut cunoscuților farmaciști Dubois (tată și fiu) și chimistului Dupuytren să vină de la Limoges. Cei trei specialiști erau pregătiți să aplice noua metodă științifică.

În zadar a protestat Paillet care a cerut din nou să fie chemat Orfila, întrucît știința din provincie își dovedise deja incompetența.

Cu toate acestea, completul de judecată a acceptat moţiunea acuzării. Domnii Dubois şi Dupuytren urmau să fie chemaţi şi rugaţi să ducă la capăt noile analize. Totul e perfect, a exclamat indignat Paillet, dar mai păstraseră medicii d'Albay şi Massénat restul probelor pentru analiză aşa cum Orfila ceruse, cu scopul de a permite şi alte teste dacă acestea s-ar dovedi necesare? Fără îndoială că cei doi epuizaseră deja tot materialul care le fusese la dispoziţie.

Massénat, încă tremurînd din cauza recentei umilinţe la care fusese supus, a respins această insultă. A cerut să fie adusă în instanţă cutia cu probele. Aceasta conţinea toate materialele în discuţie, cele care fuseseră folosite la analiză şi cele care fuseseră puse deoparte. Dar, spre satisfacţia lui Paillet, Massénat a trebuit să recunoască că nu mai putea să spună în care borcan se afla conţinutul stomacal neanalizat. A trebuit să-i roage pe Bardon şi Lespinasse să-l ajute. Numai după discuţii îndelungate cei trei medici au reuşit să separe borcanele şi să le predea farmaciştilor din Limoges care au plecat imediat acasă pentru a nu pierde vremea şi a ajunge cît mai repede în laboratorul lor.

Procesul a continuat să fie tergiversat. Nu e greu de imaginat că toată lumea aştepta cu sufletul la gură rezultatele celui de-al doilea set de analize.

La 5 februarie, Dupuytren şi cei doi Dubois au reapărut la Tulle. Cînd au intrat în sala tribunalului nimeni nu-şi imagina că, aşa cum relata un ziar, „ei erau posesorii unei veşti senzaţionale". Dubois senior, îmbrăcat în robă neagră, solemnă, primise o lecţie din oprobiul la care fuseseră supuşi medicii din Brives. Mai întîi, el a predat completului de judecată o jumătate din materialul de analizat „în cazul că vor mai fi necesare analize suplimentare". După aceasta, el şi-a citit raportul. Specialiştii din Limoges şi-au concentrat atenţia asupra examinării stomacului şi conţinutului său. Dubois a ţinut o adevărată conferinţă despre aparatul lui Marsh, lăudîndu-i sensibilitatea extraordinară, fără să menţioneze că atît el cît şi colegii lui construiseră acest aparat pentru prima dată şi că îl folosiseră fără nici cea mai mică experienţă prealabilă.

După această introducere, Dubois s-a adresat nerăbdătorilor juraţi. El a declarat cu gravitate: „Am aplicat un număr de procedee diferite, în special acelea recomandate în lucrările lui Orfila". El a arătat că probele de analizat au fost arse, obţinîndu-se extrase, conform indicaţiilor lui Orfila, pe care, mai apoi, le-au introdus în aparatul lui Marsh. Apoi, ridicînd vocea, a continuat: „Dar oricît de atenţi şi minuţioşi am fost în timpul analizelor,

n-am obținut nici un rezultat. ...Ei au ținut stomacul și conținutul stomacal nu mai puțin de o oră în aparatul lui Marsh, pe care l-au supus la încălzire fără întrerupere. Dar, în final, nu s-a întîmplat nimic. Conchidem, a declarat Dubois, că materialele care ne-au fost prezentate spre analiză nu conțin nici o urmă de arsenic".

În procesul verbal al ședinței s-au menționat următoarele: „Aceste concluzii au produs în sala tribunalului o reacție de nedescris... Doamna Lafarge, frîngîndu-și mîinile, și-a îndreptat privirea spre cer". Curieri călare, purtînd veștile despre depozițiile specialiștilor, au pornit în goană către cel mai apropiat oficiu telegrafic, spre Bordeaux. Paillet „a vărsat lacrimi de triumf".

Dar triumful lui Paillet a fost prematur. Primul lui atac îl surprinse pe procuror cu totul nepregătit. Între timp, Decous studiase lucrările lui Orfila și Devergie și era bine pregătit de atac. Știa, spre exemplu, că în unele cazuri de otrăvire cu arsenic, otrava nu putea fi detectată în stomac, dar ea putea fi găsită în ficat și alte organe. Înainte ca Paillet, care radia de bucurie, să-și dea seama care erau intențiile procurorului, Decous a reușit să-i încurce pe Dubois senior și pe medicii din Brives, a căror mîndrie profesională era din nou pusă la încercare într-o dispută științifică. Între Dubois și Massénat a avut loc un schimb neplăcut de remarci malițioase. Această altercație i-a oferit procurorului ocazia să afirme: „Aici căutăm adevărul și nu gratificarea vanității cuiva. Dorim să folosim știința exclusiv în scopul aplicării justiției"... Apoi a întrebat dacă specialiștii prezenți acolo știau de faptul că la Paris, cînd otrava nu se găsea în stomac sau în conținutul stomacal ea era căutată în alte organe. Nu se știe dacă informația oferită de procuror a fost o surpriză pentru specialiști, întrucît nici unul dintre ei nu a vrut să-și recunoască ignoranța. Ca urmare, cînd Decous a propus ca specialiștii din Brives și Limoges să coopereze în efectuarea unei noi expertize cu probe luate și din alte organe ale cadavrului lui Charles Lafarge, făcîndu-se astfel un al treilea efort pentru a descoperi adevărul, toți specialiștii au căzut de acord. Decous a declarat că el încă mai credea că acești specialiști vor descoperi arsenicul și că nu va fi necesar să ceară ajutorul experților parizieni. Desigur, aceasta însemna că Lafarge trebuia exhumat iar organele interne neanalizate, predate pentru expertiză specialiștilor.

Paillet a încercat prea tîrziu să împiedice acest lucru. Ce rost mai avea o altă expertiză, comenta el. A încercat să sugereze că rezultatele primelor două analize nu prezentau în realitate diferențe. Dacă medicii din Brives nu ar fi avut un accident cu epru-

beta lor, cu siguranţă că ar fi ajuns la constatarea că nu se găsea arsenic în stomac, constatare la care ajunseseră şi specialiştii din Limoges. Întrucît argumentele prezentate de Paillet erau atît de încîlcite, preşedintele completului de judecată a aprobat moţiunea lui Decous.

În timp ce experţii se aflau la Le Glandier, procesul a continuat să fie tărăgănat. Curtea dorea să ştie cum a fost introdus cozonacul în pachetul trimis la Paris cu ocazia Crăciunului şi de ce se găsise arsenic în cutia de malachit a acuzatei. Cu toate că Marie Lafarge şi-a susţinut în continuare nevinovăţia, nu a putut să ofere nici o explicaţie plauzibilă la cele două întrebări. Dar chiar şi în această situaţie, ea a fost puternic aclamată cînd a declarat cu o voce de martiră, că ea are anumite explicaţii în legătură cu aceste probleme misterioase, dar nu le va da glas, pentru că nu dorea să supună pe nimeni altcineva la suferinţele la care ea a fost supusă, din cauza nesăbuitelor acuzaţii ce fuseseră aruncate asupra ei.

Pe toată durata mărturiilor şi a interogatoriilor încrucişate, desfăşurate cît se poate de lent, toată lumea aştepta cu nerăbdare rezultatul celei de a treia expertize chimice.

Medicii din Brives învăţaseră cîte ceva din eşecurile experienţelor precedente. De data aceasta, ei au pus fiecare organ intern scos din cadavrul lui Lafarge în „recipiente curate". Au studiat în grabă ultimele lucrări publicate de Orfila şi nu au uitat să ia probe din pămîntul cimitirului şi să observe starea sicriului.

În ziua de 8 septembrie, ei s-au reîntors la Tulle aducînd în sala tribunalului două lăzi legate cu frînghii, pentru ca juraţii să fie convinşi că probele de analiză sînt „adecvate". În procesul verbal al şedinţei s-au notat următoarele : „Masa pe care erau aşezate cutiile a fost înconjurată de doamne şi chiar şi cele mai curajoase, în momentul în care cutiile au fost deschise, nu şi-au putut ascunde groaza, deşi pînă la urmă aceasta a fost cu succes depăşită din cauza curiozităţii irezistibile. La propunerea specialiştilor s-a hotărît ca analizele chimice să fie făcute chiar în piaţa din faţa tribunalului. Cele două intrări erau păzite de santinele".

În sfîrşit, în dimineaţa zilei de 9 septembrie, medicii şi farmaciştii, avînd în frunte pe Dupuytren, au apărut în sala tribunalului. „Toate privirile erau îndreptate asupra doamnei Lafarge care păstra cel mai perfect calm. Domnul Dupuytren şi-a citit raportul".

Medicii şi juriştii, colaborînd la această expertiză, au macerat ficatul lui Lafarge şi au luat măsurile necesare pentru a obţine un

extras în stare lichidă. Dupuytren a dedicat o mare parte a raportului descrierii fiecărei etape a experienței, apoi, în sfîrșit, a citit fraza care i-a eliberat de tensiune pe procurori, judecători, juraţi, avocaţi şi spectatori : „Am introdus acel lichid în aparatul lui Marsh şi nu am obţinut nici o urmă de arsenic". Să citäm din nou din procesul verbal al şedinţei : „Rumoare în sală. Aplauze prelungi. Doamna Lafarge s-a înclinat zîmbind către avocatul apărării, care, stăpînindu-şi mai puţin emoţia decît ea, îşi ştergea lacrimile de pe faţă".

După aceea, Dupuytren şi colegii lui au supus aceluiaşi procedeu de preparare părţi din splină, plămîni, inimă şi creier şi din nou lichidul rezultat a fost introdus în aparatul lui Marsh. Dupuytren a repetat : „Nu am găsit nici o urmă de arsenic". Massénat a adăugat cu umilinţă : „Astăzi am aplicat noul procedeu cu aparatul lui Marsh şi, ca şi colegii mei, m-am convins că otrava nu era prezentă". Luîndu-se în considerare aceste rezultate, experţii nu s-au mai deranjat să examineze dacă probele de pămînt conţin arsenic.

Cu o enormă satisfacţie, Paillet s-a ridicat şi a declarat că tot cadavrul a fost ciopîrţit şi examinat şi nu s-a găsit nici un atom de arsenic. Nici măcar un atom. Acest rezultat ar fi putut fi obţinut cu luni în urmă şi astfel nu ar mai fi fost nevoie de un proces Lafarge.

Vestea a ajuns imediat la urechile mulţimii, care aştepta în stradă. Se auzeau exclamaţii de bucurie. Şi mai mulţi curieri călări s-au îndepărtat în grabă. Toată lumea, inclusiv Paillet, era atît de copleştită de noile rezultate încît otrava găsită în băuturi cu ocazia primelor analize de la Brives a fost complet uitată. Procurorul însă nu uitase. Acum, cînd înfrîngerea sa părea aproape sigură, cu dezinvoltură, s-a referit din nou la otrava găsită atunci, ca şi cum punea în scenă o retragere strategică ori ca şi cum nu-şi putea depăşi credinţa de nezdruncinat în vinovăţia acuzatei. El a cerut ca băuturile şi conţinutul cutiei de malachit a Mariei Lafarge să fie testate în aceeaşi manieră, cu aparatul lui Marsh. Paillet căzu cu uşurinţă de acord. Triumful pe care tocmai îl trăise îi crease o stare de euforie atît de puternică încît era absolut sigur că procurorul se îndrepta spre o înfrîngere totală. Experţii din Brives, care acum şi-au recunoscut greşeala, făcuseră de mîntuială şi analizele băuturilor şi a conţinutului cutiei de malachit. Ei găsiseră pur şi simplu arsenic acolo unde nu era.

Pentru că nu erau necesare pregătiri preliminare complicate pentru aceste noi analize, aşa cum fusese nevoie pentru analiza organelor din cadavru, ele au fost terminate în cîteva ore. Analiza

a fost făcută de cei doi Dubois. Între timp, ședința a fost întreruptă. Un ziarist, prezent în sală, scria într-un stil bombastic. „Doamna Lafarge s-a retras profund mișcată, fulgerînd o clipă auditoriul cu zîmbetul ei aproape hipnotizant, ca și cum ar fi vrut să mulțumească pentru simpatia atît de evidentă cu care a fost încurajată".

Din nou un moment de puternică încordare. Dar, de data aceasta, tensiunea era mai suportabilă în comparație cu aceea din zilele trecute. „Lafargiștii erau cît se poate de fericiți". În după-amiaza aceleiași zile a fost reluată ședința de audiere a experților.

Chipurile experților erau ciudat de sumbre cînd au intrat în sala tribunalului. Dubois senior a ezitat o clipă înainte de a vorbi. Apoi și-a citit raportul cu voce strangulată : el și colegii lui găsiseră arsenic în toate probele analizate. Laptele de pasăre, de exemplu, conținea atîta arsenic, încît putea, a admis Dubois trist, „să se otrăvească cu el cel puțin zece persoane".

Cu o mișcare bruscă procurorul a sărit în picioare. Rezultatul, a strigat el cu satisfacție, confirma și justifica insistența cu care ceruse expertiza completă. „Lafargiștii", care și-au revenit brusc, l-au boicotat. Decous a continua cu curaj : „Sînt convins că această femeie și-a ucis soțul. Dar pentru că știința a oferit din nou rezultate contradictorii, este de datoria completului de judecată să apeleze la cea mai mare autoritate în acest domeniu. El a cerut ca Orfila să fie adus de la Paris pentru a da verdictul final. Apărarea a cerut cu insistență, în nenumărate rînduri, ca Orfila să fie consultat. De aceea, cu siguranță că apărarea nu va avea nimic de obiectat ca acesta să fie chemat în acea etapă a cercetărilor.

Desigur că Paillet nu a avut ce face și a trebuit să consimtă. El a contat pe faptul că și Orfila, ale cărui metode în definitiv fuseseră cu atenție aplicate și de specialiștii din Brives și Limoges, va ajunge la aceleași rezultate și nu va găsi nici o urmă de arsenic în cadavru. Pe lîngă aceasta, mai nutrea și speranța că Orfila va răsturna rezultatul pozitiv și inexplicabil al prezenței otrăvii în băuturi și în cutia de malachit. Un curier călare a fost trimis la Bordeaux să trimită o telegramă lui Orfila în care i se cerea să vină la Tulle cît de repede posibil. În ziua de 12 septembrie, Orfila a telegrafiat că va sosi în ziua următoare.

Marele savant a sosit de la Paris la Tulle în cursul dimineții, cu poștalionul expres. El a insistat ca toți specialiștii care lucraseră pînă atunci la cazul Lafarge să participe la experiențe ca martori. Ca să nu se zvonească că el a adus de la Paris reactivi conținînd arsenic, el a cerut să folosească aceleași probe și reactivi folosite de experții din provincie. Analizele s-au făcut într-o sală

a tribunalului, cu toate ușile închise și păzite. Orfila a făcut experiențe toată noaptea dinspre 13 spre 14 septembrie și în dimineața zilei de 14 septembrie. În sfîrșit, tîrziu, în după-amiaza zilei de 14 septembrie, Orfilă a intrat în sala de ședințe. Cei doi Dubois, Depuytren și medicii din Brives îl urmau cu capetele plecate.

„Am venit să prezentăm curții rezultatele experiențelor noastre", a declarat sobru Orfila. După cîteva afirmații preliminare, Orfila a continuat cu cîteva fraze care au înghețat orice suflare din sala tribunalului. „Voi dovedi, în primul rînd, că în cadavrul lui Lafarge se găsesc arsenine iar în al doilea rînd că arsenicul nu provine nici de reactivii cu care am lucrat, și nici din pămîntul din jurul sicriului. De asemenea, voi arăta că arsenicul pe care l-am găsit nu este un compus al arsenicului care se găsește în mod natural în orice corp omenesc".

Paillet, incapabil să realizeze faptul că Orfila, Orfila al lui, îi dădea lovitura de grație, asculta amețit continuarea raportului. Orfila transformase toate resturile de stomac și conținut gastric într-un extras pe care l-a tratat în aparatul lui Marsh. După o scurtă perioadă de timp, a apărut clar o depunere de arsenic. Testul cu oxidul de argint a dovedit că depunerea era într-adevăr de arsenic. După aceea, a mai pregătit cîteva probe din bucățile de organe rămase nefolosite de la celelalte experințe, din ficat, creier, etc. care, la rîndul lor, au fost și ele analizate. Aparatul lui Marsh a evidențiat o mică cantitate de precipitat, dar care era, negreșit, de arsenic. În sfîrșit, Orfila a luat tot materialul rămas în filtre cînd a preparat probele și l-a macerat cu salpetru. Din acest preparat proaspăt el a obținut de douăsprezece ori mai mult arsenic decît în experiențele precedente.

Examinarea probelor din sol nu a evidențiat urme de arsenic, prin urmare arsenicul nu putuse pătrunde în cadavru din pămîntul cimitirului.

Pentru că, a continuat să explice Orfila, arsenicul natural, prezent în corpul omenesc, este înmagazinat numai în oase și nu și în organele interne, acesta nu poate juca nici un rol în cazul Lafarge.

În sfîrșit, Orfila a încercat să dea o explicație rezultatelor greșite obținute de medicii din Brives și Limoges. În cazul primelor analize, făcute la Brives, a spus el, se folosiseră metode depășite. Aparatul lui Marsh, care a fost folosit după aceea, era atît de sensibil încît începătorii puteau ușor să-l folosească în mod greșit. O greșeală obișnuită, de exemplu, se făcea atunci cînd flacăra era ținută sub eprubetă, pînă ce aceasta se încălzea prea tare, eliberînd arsenicul sub formă gazoasă, în loc să-i permită să precipite.

Președintele completului de judecată, de Barny, a pus o singură întrebare : consideră Orfila cantitatea de arsenic găsită suficientă pentru a se putea afirma că s-a comis o crimă prin otrăvire ? Orfila a răspuns că aceasta era o problemă care nu putea fi judecată separat ci numai în corelație cu alte aspecte ca simptomele bolii, modalitatea în care a fost procurată otrava și cu prezența eventuală a unor mîncăruri și băuturi otrăvite, oferite victimei. Dacă există și astfel de informații și dovezi, atunci problema putea fi ușor rezolvată.

Era aproape șapte seara cînd Orfila a părăsit sala tribunalului. De Barny se temea că profesorul ar putea fi atacat de lafargiști și ca urmare a cerut ca șapte jandarmi să-l conducă la poștalionul de Paris. Șocul provocat de mărturia lui Orfila paralizase pe partizanii doamnei Lafarge. Paillet nu era în stare să facă nici o declarație. Pentru prima dată, siguranța de sine a Mariei Lafarge a cedat. O dată înapoiată în celulă, ea a suferit o prăbușire psihică atît de evidentă, încît procesul a trebuit să fie amînat cu două zile.

Paillet și-a dat seama că era inutil să mai apeleze la alt expert întrucît chiar el îl ridicase în slăvi pe Orfila ca pe cea mai înaltă autoritate în acest domeniu. Cu toate acestea, un avocat din localitate, numit Lachaud, care fusese asistentul lui Paillet în timpul procesului și care făcuse o pasiune nebună pentru Marie Lafarge, a trimis din proprie inițiativă un mesager special la Paris. El l-a rugat pe François Raspail, politician dar și chimist, un liberal care încrucișase adesea săbiile cu conservatorul Orfila și care nu se dăduse niciodată din fața unei dispute cu „prințul toxicologiei", să vină urgent la Tulle. Totul a fost însă în zadar. Raspail a răspuns rugăminții dar la data la care părăsise Parisul, procesul ajunsese deja în faza finală.

În ultima pledoarie plină de desperare, Paillet a încercat să demonstreze că Marie Lafarge era o ființă atît de aleasă încît nici ideea crimei nu i-ar fi putut trece vreodată prin minte. În timp ce strada pe care se afla tribunalul răsuna de strigătele demonstranților care cereau să se aștepte sosirea lui Raspail, judecătorii și jurații s-au retras să delibereze. Era în noaptea zilei de 19 septembrie. Într-o oră ei au declarat-o pe Marie Lafarge vinovată. La ora 11 și jumătate noaptea s-a dat sentința de închisoare pe viață și muncă silnică.

Cam la acea oră a sosit și Raspail la Tulle. A fost întîmpinat de aclamațiile unei mari mulțimi de lafargiști. Mulțimea l-a amenințat pe curierul care se deplasase prea încet. Raspail nu a putut face altceva decît să examineze placa de porțelan cu oglinda de arsenic pe ea și să se reîntoarcă la Paris.

Soarta Mariei Lefarge era pecetluită, chiar dacă regele Louis Philippe i-a anulat condamnarea la muncă silnică, rămînînd ca ea să execute numai sentința de închisoare pe viață. Marie a fost dusă la Montpellier în octombrie 1841. A rămas acolo zece ani și și-a scris memoriile. În sfîrșit, roasă de tuberculoză, a fost eliberată. A murit cîteva luni mai tîrziu, susținînd, pînă și-a dat sufletul, că era nevinovată. Cu toate acestea, asistentul lui Paillet, Bac, care mult timp crezuse în inocența ei și făcuse totul pentru a o salva, a spus la moartea ei următoarele cuvinte : „Puteți s-o judecați cît de aspru puteți dar chiar și atunci probabil că nu o judecați destul de aspru pe cît ar merita".

În primii ani după proces, opinia publică nu a putut adopta un punct de vedere obiectiv asupra acestui caz. Bătălia dintre lafargiști și antilafargiști continua să fie la fel de zgomotoasă.

Întrucît noua știință, toxicologia, fusese centrul de gravitate al acestui proces, ea vă rămîne în atenție și în controversele viitoare. Dacă procesul nu atrăsese suficient de mult atenția opiniei publice mondiale, atunci consecințele lui o vor face. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, în care atît de multe domenii neexplorate erau călcate pentru prima dată, privirile medicilor, chimiștilor și farmaciștilor de pretutindeni s-au îndreptat către domeniul atît de controversat al toxicologiei. Tinerii chimiști luau cu asalt Parisul pentru a învăța de la Orfila și de la ceilalți toxicologi francezi.

Începea secolul toxicologiei medico-legale științifice.

* * *

Încă de la începutul studierii otrăvurilor a început să se manifeste o lege ciudată. Această lege va domina toxicologia într-o măsură mult mai mare decît oricare alt domeniu al medicinii legale. Cu fiecare nou pas, cu fiecare pisc cucerit, apăreau noi probleme de rezolvat, noi enigme. Îndată ce misterele unui grup de otrăvuri erau dezvăluite, în luminile rampei apăreau sau erau create alte otrăvuri.

Orfila însuși și-a îndreptat de timpuriu atenția asupra cîtorva otrăvuri vegetale, în afară de cele metalice și minerale. Unele din aceste otrăvuri vegetale erau cunoscute de milenii iar altele doar de cîteva secole. Chiar în perioada în care toxicologii se străduiau să elaboreze metode care să demonstreze prezența arsenicului, continuînd mai apoi să facă același lucru cu antimoniul, plumbul, mercurul, fosforul, sulful și multe alte metale minerale, grupul inițial mic de otrăvuri vegetale cunoscute era pe punctul de a căpăta dimensiuni de neimaginat.

Istoricul dezvoltării acestui grup de otrăvuri vegetale a început în 1805 cînd farmacistul german Sertürner a izolat morfina de opium. În deceniile care au urmat, specialiştii au extras nenumărate otrăvuri, în special din plantele exotice. Pentru că toate aceste otrăvuri aveau proprietăţi bazice, adică aveau caracter alcalin, au primit numele de alcaloizi. Toţi alcaloizii de origine vegetală afectează sistemul nervos al oamenilor şi animalelor, fiind folosiţi în doze mici ca medicamente. În doze mai mari, însă, se dovedesc a fi otrăvuri fatale. În 1819, Caventou şi Pelletier au izolat stricnina ucigătoare din *nux vomica*. În 1820, Desosse a descoperit chinina în coaja copacului *cinchona* iar Runge a extras cafeina din cafea. În 1826, Giesecke a descoperit coniina în cucută. La numai doi ani, în 1828, Possell şi Reimann au izolat nicotina din tutun. Mai tîrziu, în 1833, Mein a extras atropina din beladonă. Cu toate acestea, încă vreo 2 000 de alcaloizi diferiţi, incluzînd cocaina, hiosciamina, hioscina, colchicina şi aconitina aşteptau să fie descoperiţi. A mai trecut un timp pînă ce primii alcaloizi şi-au croit drum din laboratoare şi din lucrările specialiştilor pînă la medici, chimişti, farmacişti şi, în sfîrşit, pînă la marele public. De fapt medicii au fost aceia care au utilizat pentru prima dată atît efectele curative cît şi nocive ale acestor droguri. Destul de repede totuşi, aceste otrăvuri au căzut şi în alte mîini, devenind mijloace efective de creştere constantă a numărului de crime şi sinucideri. Fiecare caz demonstra faptul că aceste otrăvuri vegetale ucideau fără a lăsa urme evidente în corpul victimelor, aşa cum se întîmpla şi cu otrăvurile metalice şi minerale de genul arsenicului.

La 15 noiembrie 1823, procurorul general al Franţei, de Broe, stătea tremurînd de indignare în faţa completului de judecată a tribunalului din Paris. Se judeca cazul unui tînăr medic parizian numit Edmé Castaing, acuzat că şi-a ucis doi prieteni şi pacienţi, otrăvindu-i cu morfină. Doctorul Castaing stătea pe banca acuzaţilor cu braţele încrucişate şi cu o expresie plină de încredere în sine.

„Dacă legea", striga de Broe, „vrea să ia în consideraţie dovezile tehnice ale otrăvii fatale ca dovezi materiale indispensabile în cazul acestei otrăviri, atunci ar trebui să adăugăm un nou paragraf la codul nostru penal. În mod obligatoriu acest paragraf ar trebui să sune cam aşa : întrucît otrăvurile vegetale nu lasă nici o urmă, crimele provocate cu astfel de otrăvuri nu sînt pedepsibile... Prin urmare să le aducem viitorilor otrăvitori la cunoştinţă, următoarele : Nu folosiţi arsenic, nu folosiţi otrăvuri metalice, pentru că ele lasă urme ! Folosiţi otrăvurile vegetale. Ucigaşi, otrăviţi-vă taţii, otrăviţi-vă mamele, otrăviţi-vă toată familia şi bucuraţi-vă de moştenire ! Nu vă temeţi de nimic ! Crima voastră nu va fi pedepsită. Nu există nici un corp delict pentru că acesta nu poate fi găsit". Cu toate că vocea-i puternică începuse să-l lase, de Broe a conti-

nuat : „Prin urmare, nimeni să nu mai fie sigur de viața lui dacă un caz de otrăvire atît de cumplit nu va fi pedepsit".

Printre medicii care au fost citați ca martori experți ai acuzării se aflau figuri celebre ale medicinii pariziene și profesorii Magendie și Laënnec, ultimul rămînînd în istoria medicinii ca inventator al stetoscopului. Toți încercau să răspundă la întrebarea dacă doctul Edmé Castaing și-a omorît cei doi prieteni, pe frații Hippolyte și Auguste Ballet cu doze mari de morfină, pe atunci proaspăt descoperită, cu scopul de a pune mîna pe averea lor.

S-a dovedit că în ziua de 5 octombrie 1822, Hippolyte, care era perfect sănătos, a murit subit în apartamentul său din Paris, doar în prezența medicului și prietenului, Castaing, care-l îngrijea. S-a stabilit că doctorul Castaing, care mai înainte fusese împovărat de datorii, și-a plătit pe neașteptate toți creditorii în ziua de 14 octombrie și i-a împrumutat mamei lui suma de 30 000 de franci. Fratele lui Hippolyte, Auguste, a murit cîteva luni mai tîrziu, la 2 iunie 1823, la hotelul Tête Noire din Saint-Cloud. Și de data aceasta era prezent doar Castaing. Decesul a fost precedat de vărsături, o puternică stare de agitație, epuizare fizică, de o evidentă încetinire a pulsului și de micșorarea pupilelor.

Dar toate eforturile medicilor și chimiștilor parizieni de a descoperi urme de morfină în cadavrul lui Auguste Ballet au eșuat.

Se părea că prezența morfinei nu putea fi dezvăluită prin mijloace chimice. Procurorul general de Broe a fost nevoit să-și plece capul în fața acestei constatări. Dar cînd procesul lui Edmé Castaing a început, în ziua de 10 noiembrie 1823, procurorul mai spera că specialiștii vor oferi măcar unele informații generale despre morfină, ca de exemplu, modalitatea de acțiune a drogului asupra corpului omenesc, ce cantitate era fatală, ce simptome producea și dacă aceste simptome fuseseră prezente în perioada care a precedat moartea lui Auguste Ballet. Nu mai puțin de 12 experți, reprezentînd crema medicinii pariziene, au depus mărturie. Dar ei nu au putut spune completului de judecată mai nimic, nefăcînd altceva decît să scoată și mai mult în evidență ignoranța medicilor în problemele alcaloizilor vegetali.

Mai tîrziu, se va stabili prin experiențe că 0,0648 gr de morfină constituie o doză letală ; desigur însă că doza variază într-o anumită măsură de la individ la individ. Simptomele tipice ale otrăvirii cu morfină sînt : voma, oboseala, pierderea cunoștinței, paralizia sistemului nervos central și uneori convulsii violente. Unul din cele mai evidente simptome este îngustarea vizibilă a pupilei ochiului. Cu toate acestea, în a treia zi a procesului Castaing, o autoritate atît de ilustră ca profesorul Laënnec a depus mărturia că unele persoane pot să suporte chiar și o doză de 6,48 gr de mor-

fină în timp ce alţii pot muri chiar după 0,648 grame. Segalas susţinea că o doză de 0,5184 grame poate produce moartea. Pigache considera că micşorarea pupilei ochiului, care fusese observată la Auguste Ballet, trebuie să fie considerată ca un simptom de importanţă deosebită. Magendie l-a aprobat. Bătrînul Chaussier şi elevii lui, pe de altă parte, au susţinut, din contra, că otrăvirea cu morfină produce întotdeauna o mărire a pupilei, cu alte cuvinte, exact opusul afirmaţiilor de mai înainte. Cînd de Broe a atras atenţia asupra faptului că Pigache şi Magendie aveau opinii diferite, Chaussier a replicat cu condescendenţă : „Eu nu întreb ce gîndesc colegii mei. Eu vorbesc pe baza propriei mele experienţe îndelungate".

În mare, se poate spune că în cele două zile în care experţii şi-au depus mărturiile nu s-a făcut nici măcar o singură afirmaţie exactă. Nu e de mirare că Castaing şi avocaţii apărării au devenit din ce în ce mai optimişti, aşa cum nu este de mirare că de Broe le-a recomandat juraţilor : „Nu vă lăsaţi induşi în eroare de ignoranţa medicilor şi chimiştilor. Gîndiţi-vă la greutatea copleşitoare a celorlalte dovezi şi nu încurajaţi, prin darea verdictului de nevinovat, pe alţi criminali, care ar putea să urmeze exemplul lui Castaing".

De Broe a cîştigat. În ziua de 17 noiembrie 1823, juriul l-a declarat pe medicul Edmé Castaing vinovat de uciderea lui Auguste Ballet. Dar, deşi s-a făcut dreptate şi medicul Castaing a fost condamnat la moarte, impresia cea mai puternică lăsată de proces a fost aceea că noua ştiinţă era încă nesigură pe picioarele ei, fiind, în multe privinţe, dominată de ignoranţă. Acest aspect al cazului a impresionat neplăcut şi a produs îngrijorare atît în Franţa cît şi în restul Europei. Constatarea că otrăvurile vegetale nu puteau fi descoperite în cadavrele victimelor a fost primejdios de mult popularizată la acea dată. Nimeni nu poate estima cîte doze de astfel de otrăvuri alcaloide au fost administrate în următoarele decenii, cîte victime au fost îngropate, fără ca nimeni să ştie că au fost otrăvite, şi cîţi criminali au scăpat nepedepsiţi, mai ales că majoritatea otrăvitorilor erau mai precauţi decît Castaing, şi-şi acoperau cu mult mai multă iscusinţă urmele crimelor lor.

În jurul anului 1850, toxicologii au descoperit cîţiva reactivi chimici care puteau să semnaleze prezenţa alcaloizilor cu condiţia ca aceştia să fie în stare pură sau în soluţie relativ pură. În astfel de condiţii, acidul tanic, clorura de mercur şi alţi reactivi produc tulburarea sau precipitarea soluţiei. După numeroase experienţe, mulţi alţi reactivi, care produceau colorаţii caracteristice, au fost descoperiţi. Dacă, de exemplu, acidul nitric este turnat într-o soluţie de morfină, soluţia se înroşeşte. Dar, deşi aceste me-

tode puteau fi folosite perfect în laborator, rareori se dovedeau utile în cazul morților suspecte. Otrava inițială, băutura letală sau hrana otrăvită nu prea stăteau la dispoziția celui ce voia să facă analizele. În momentul în care survenea moartea, alcaloizii erau deja profund pătrunși în organism, îmbibînd organele interne, părțile pe care Orfila adeseori le numea „materia animală". Oricît au încercat, specialiștii s-au găsit în imposibilitatea de a izola otrăvurile vegetale din această materie. Otrăvurile minerale sau metalice, de tipul arsenicului, fiind de natură anorganică, reacționează la anumite substanțe chimice. Dar alcaloizii nu puteau fi ușor izolați de „materia animală" în care au pătruns. Cînd țesuturile erau distruse, căci acesta era procedeul folosit în mod obișnuit pentru izolarea arsenicului, se descompuneau și alcaloizii.

În 1847, bătrînul Orfila, după un șir nesfîrșit de experiențe pe animale, a afirmat cu tristețe că otrăvurile alcaloide s-ar putea să rămînă pentru totdeauna imposibil de izolat. Nu avea de unde să știe că doar peste 3 ani, dilema în care se găsea își va găsi, în sfîrșit, rezolvarea.

* * *

Într-o seară mohorîtă, în luna noiembrie 1850, preotul paroh al comunității belgiene Bury, situată între orașele Mons și Tournai, a primit vizita unui grup de tineri. Grupul era format dintr-un băiat și trei fete, toți servitori la castelul Bitremont din vecinătate. Preotul i-a recunoscut pe Gilles, care lucra ca vizitiu, pe Emmerance Bricourt, cameristă, pe Justine Thibaut și pe Virginie Chevalier, îngrijitoare la copii. Veniseră să ceară sfatul preotului. În după-amiaza zilei trecute, spuneau ei, s-au întîmplat lucruri bizare în bătrînul castel, înconjurat de ziduri și șanțuri, pur și simplu niște lucruri care îi înspăimîntaseră.

Emmerance Bricourt vorbea în numele grupului. Ceea ce ea relata era fără îndoială un lucru neobișnuit, chiar și pentru castelul Bitremont, vestit în tot districtul pentru orgiile sălbatice și misterioase ce aveau loc acolo.

Mergea vorba printre țărani că stăpînul castelului, contele Hippolyte de Bocarmé fusese alăptat de o leoaică, de unde, de fapt, și moștenise temperamentul lui sălbatic. Deși aceasta era doar o legendă, nu se poate spune că nu erau multe amănunte exotice în biografia contelui.

După mamă, Bocarmé era belgian, iar după tată olandez. Se născuse pe mare, în timpul unei furtuni, la bordul fregatei *Eurimus*

Marinus, aflată în drum spre Orientul Îndepărtat, unde tatăl său deţinea postul de guvernator al Javei. Primii ani ai copilăriei şi i-a petrecut la tropice, fapt ce a oferit fundalul pentru legenda cu leoaica doică. Mai tîrziu, tatăl lui şi-a încercat norocul ca negustor de tutun şi vînător în Statele Unite. Băiatul fusese totdeauna neglijat şi într-un fel crescuse ca un sălbatic. După reîntoarcerea familiei în Lumea Veche, s-au făcut nenumărate încercări de a se da cît de cît o educaţie copilului, dar tentativa a fost sortită eşecului întrucît tînărul întîmpina dificultăţi la citit şi scris. Cu timpul, totuşi, băiatul a început să pară interesat de anumite ştiinţe şi mai ales de agricultură. Aceasta este şi explicaţia pentru care a preluat administraţia castelului Bitremont.

Pentru a-şi mai rotunji averea, în 1843, Bocarmé s-a căsătorit cu Lydie Fougnies, pe care o credea foarte bogată. Tatăl ei era farmacist la Peruwelz, un individ excentric şi ambiţios care îşi crescuse cei doi copii, pe Lydie şi pe un fiu bolnăvicios, Gustave, în spiritul luptei pentru dobîndirea unor „lucruri mai elevate" care, de fapt, însemnau un titlu nobiliar. După căsătorie, contele de Bocarmé a descoperit că a supraestimat cu mult averea lui Fougnies. Noua contesă a primit ca dotă doar un venit anual de 2 000 de franci, o sumă cu totul insuficientă pentru modul extravagant de viaţă pe care şi-l dorea cuplul.

Amîndoi aveau predilecţie pentru orgii şi vînători fastuoase. La castel era angajat un personal numeros şi numai salariile pentru acest personal reprezentau o serioasă povară financiară. Raporturile dintre conte şi contesă erau extrem de nestatornice. Aşa cum spuneau servitorii, între conte şi contesă izbucneau certuri violente, în care contele o bătea sălbatic pe contesă, dar că aceste certuri alternau cu perioade de o puternică pasiune reciprocă. După moartea bătrînului Fougnies, venitul contesei s-a ridicat la 5000 de franci.

Doar şi această sumă era doar o picătură într-o găleată. Se părea că nu există nici o soluţie pentru achitarea celor mai presante datorii, în afara vînzării pămîntului. Dar, în 1849, şi această resursă fusese epuizată. Situaţia devenise atît de desperată încît Bocarmé a fost nevoit să împrumute bani de la servitori. Contele şi contesa îşi puseseră acum ultima speranţă în moartea lui Gustave, fratele Lydiei, care moştenise cea mai mare parte a averii. Dacă murea necăsătorit, toată proprietatea i-ar fi revenit contesei.

Gustave fusese grav bolnav din momentul în care i se amputase un picior. Se putea mişca numai cu ajutorul cîrjelor. Prin urmare, speculaţiile despre posibilul lui deces nu erau cu totul nejustificate. Cu atît mai mare a fost prin urmare surpriza cînd, în primăvara anului 1850, a început să circule un zvon, acela că Gustave voia

să se căsătorească. Curînd, s-a aflat că, într-adevăr, el cumpărase castelul unei familii nobile ruinate, Grandmetz, şi că se logodise cu fosta proprietăreasă, domnişoara de Dudzech. La începutul lunii noiembrie, căsătoria celor doi părea iminentă. Aceasta ar fi însemnat prăbuşirea speranţelor familiei Bocarmé de a-l moşteni pe Gustave Fougnies.

În noaptea de 21 noiembrie, cînd preotul paroh asculta relatarea servitoarei în legătură cu ciudatele întîmplări de la castel, Gustave Fougnies era deja mort de 24 de ore. Din după-amiaza zilei precedente, 20 noiembrie, cadavrul gol, cu obrajii tăiaţi şi gura de culoare neagră, ca şi cum ar fi fost arsă, zăcea în camera unei servitoare.

Povestea lui Emmerance suna cam aşa : un mesager a venit să-i anunţe pe cei doi Bocarmé că Gustave va sosi pe la amiază să-i anunţe în legătură cu iminenta căsătorie. Ca urmare, s-au făcut tot soiul de pregătiri ciudate. De obicei, copiii castelanilor mîncau cu părinţii în sufrageria principală. Dar în acea zi au fost exilaţi să mănînce în bucătărie. Contesa în persoană a supravegheat servirea mesei. Tîrziu, în după amiaza aceleiaşi zile, Emmerance a auzit o bufnitură în sufragerie, ca şi cum cineva căzuse pe duşumea. Imediat după aceea, oaspetele a strigat cu o voce strangulată : „Vai, iartă-mă, Hippolyte". Emmerance s-a dus să vadă ce se întîmplă, dar s-a ciocnit de contesă care, ieşind din sufragerie, a închis cu iuţeală uşa în urma ei. Contesa a alergat în bucătărie şi s-a reîntors în sufragerie cu cîteva vase în care se afla apă fierbinte. Nu mult după aceea, contesa i-a chemat pe Emmerance şi pe vizitiul Gilles s-o ajute. „Lui Gustave îi este rău", a strigat ea, „Veniţi şi ajutaţi-mă ! Cred că a murit. A avut o criză".

Servitorii l-au găsit pe Gustave inert, întins pe duşumea. Contele de Bocarmé era într-o stare de extremă agitaţie. I-a ordonat lui Gilles să aducă nişte oţet dintr-un butoi din pivniţă şi să dezbrace mortul. Apoi, contele a turnat cîteva pahare de oţet în gura mortului şi i-a cerut servitorului să-i spele şi corpul cu oţet. Contesa s-a dus în grabă cu hainele fratelui ei la spălătorie şi le-a aruncat într-un cazan cu apă leşioasă care fierbea.

Între timp, lui Gilles i se ceruse să toarne cît se poate de mult oţet peste cadavru. Mai tîrziu, Gilles a dus cadavrul în camera lui Emmerance şi l-a întins pe pat.

Contesa a petrecut restul nopţii, frecînd duşumeaua din sufrageria unde murise Gustave. Ea a spălat şi cîrjele, dar mai tîrziu s-a decis să le bage în foc. Devreme, dimineaţa, a apărut şi contele cu un cuţit şi a început să răzuiască şi el duşumelele. A continuat să le răzuiască pînă tîrziu după-amiaza. De-abia la ora înserării, contele şi contesa, complet epuizaţi, s-au dus la culcare şi numai după aceea

servitorii şi-au luat inima în dinţi şi au plecat la Bury. Stăteau acum în casa parohială şi aşteptau răspuns la întrebarea pe care i-o puseseră preotului: „Doamne, dumnezeule, ce să facem!?"

Din fericire, preotul putea să transfere responsabilitatea autorităţilor. De-abia terminase Emmerance de povestit, că funcţionarul de la primărie a şi adus vestea că judecătorul de instrucţie din Tournai va sosi a doua zi. Zvonul că Gustave Fougnies nu murise de moarte naturală ajunsese la Tournai. Judecătorul de instrucţie nu a crezut zvonul dar s-a gîndit că trebuie să-şi facă datoria şi să ancheteze cît de cît cazul.

Tîrziu, în după-amiaza zilei de 22 noiembrie, Heughebaert a sosit la Bury, însoţit de trei jandarmi şi de chirurgii Marouzé, Zoude şi Cosse. Atît de sceptic era judecătorul în privinţa zvonurilor, că i-a lăsat pe jandarmi la Bury, ducîndu-se la castel însoţit numai de medici şi de funcţionarul din Bury. Cu toate acestea, ajuns acolo, îndoiala s-a transformat brusc într-o puternică suspiciune. La început, contele a trimis răspuns că nu poate să primească pe nimeni. A trecut mult pînă ce, în sfîrşit, a catadicsit să apară. Căminul din sufragerie era plin de cenuşă în care erau vizibile cărţi şi hîrtii arse. Pe duşumeaua sufrageriei se mai zărea talaş de la geluituri. Vrînd, nevrînd, soţii Bocarmé l-au condus pe Heughebaert în camera în care se afla cadavrul. Contesa a refuzat să tragă perdelele care ţineau camera în întuneric. Numai la insistenţele judecătorului de instrucţie acestea au fost trase, dezvăluind, în lumina care năvălise, starea îngrozitoare în care se afla faţa lui Gustave. Bocarmé a încercat în zadar să ascundă cu mîinile crestăturile de pe faţa mortului. „Începuse să fiarbă sîngele în mine", a spus magistratul mai tîrziu. El a cerut medicilor să examineze cadavrul şi să stabilească dacă moartea survenise dintr-o cauză naturală sau nu.

La cererea medicilor, corpul a fost dus în magazia în care se ţinea trăsura. Două ore mai tîrziu, ei au adus la cunoştinţa judecătorului rezultatele expertizei medicale. Au găsit creierul în stare perfectă şi ca urmare posibilitatea ca decesul să fi survenit în urma apoplexiei ieşea din discuţie. Gura, limba, gîtul şi stomacul prezentau arsuri corosive evidente care i-au determinat pe medici să afirme că Gustave Fougnies murise din cauză că băuse un lichid corosiv, probabil acid sulfuric. „Moartea", au declarat ei, „a survenit din cauza îngrozitoarelor dureri provocate de arderea gurii şi esofagului".

Heughebaert a cerut medicilor să scoată toate organele care s-ar putea dovedi necesare expertizei toxicologice. Însuşi judecătorul a supravegheat pe medici în timp ce aceştia puneau limba, esofagul, ficatul, plămînii, stomacul şi intestinele, ultimele două

împreună cu conținutul lor, în niște borcane în care se pusese alcool pur. Vasele au fost sigilate și transportate la Tournai de către funcționar și un jandarm. Doi alți jandarmi au pus pe contele și contesa Bocarmé sub stare de arest.

Îndată ce s-a întors la Tournai, Heughebaert a angajat o trăsură cu cai iuți și a plecat la Bruxelles cu probele pentru analiză. Cunoștea chiar pe omul potrivit pentru așa ceva, pe profesorul de chimie de la Școala militară regală, Jean Servais Stas.

Stas avea 37 de ani cînd Heughebaert i-a încredințat misiunea ce avea să-i aducă gloria. Flamand de origine, Stas se născuse în Louvain, unde studiase medicina și chimia. A învățat destul de repede ceea ce profesorii din Louvain puteau să-l învețe. În mansarda din casa părintească și-a făcut un mic laborator cu aparate pe care și le-a proiectat singur. Printre ele se afla o balanță făcută din metal, sticlă și ceară de sigiliu cu care putea să cîntărească chiar cîteva miligrame. Stas a purtat cu el această primă balanță, ca un talisman, pînă la sfîrșitul vieții. În acest laborator de la mansardă a descoperit el florizina, un glucozid provenit din coaja rădăcinilor unor pomi fructiferi. Această descoperire a avut-o în vedere marele chimist suedez Berzelius cînd a prezis că se aflau în fața unui tînăr de al cărui nume se va mai auzi. În 1835, Stas, asemenea multora din contemporanii lui, s-a îndreptat spre Paris pentru a învăța de la eminentele personalități Gay-Lussac, Arago, Dumas și Orfila. Dumas s-a interesat de tînăr și i-a permis să lucreze patru ani în laboratorul său, dezvăluindu-i adevăratul și minunatul univers al chimiei. În timp ce se afla acolo, el a îndrăznit să-l corecteze chiar și pe Berzelius, care calculase greșit greutatea atomică a carbonului.

Fără îndoială că anii petrecuți la Paris l-au costat mult pe Stas care din copilărie fusese destul de fragil și nervos. El a contractat o boală intestinală, probabil din cauza privațiunilor și meselor neregulate, care l-a torturat pînă la sfîrșitul vieții. Cu toate acestea, în 1840, cînd, sprijinit de Dumas, a obținut postul de profesor de chimie la Bruxelles, își cunoștea atît de bine specialitatea, încît nu putea fi întrecut de nici un alt chimist belgian contemporan cu el. Laboratorul de la Școala militară regală din capitala Belgiei era atît de îngrozitor de prost utilat încît chimistul german Liebig a încercat să-l convingă pe Stas să se ducă în Germania. Stas a rămas însă credincios patriei lui. Pentru a doua oară în viață și-a amenajat propriul său laborator, mai întîi pe Rue des Champs în Ixelles și mai tîrziu într-o căsuță de pe Rue de Joncour în Saint-Gilles. Acolo locuit de fapt și el, și deși, din pivniță pînă la mansardă, își transformase întreaga casă în laborator, Stas a rămas în acest imobil modest pînă la moarte (1891). În ultimii ani ai vieții a fost vizitat acolo de miniștri și regi.

În ziua în care Heughebaert a sosit la Bruxelles, Stas mai locuia încă pe Rue des Champs. Acolo, între decembrie 1850 şi sfîrşitul lunii februarie 1851, a făcut o a doua breşă în istoria toxicologiei, elaborînd metoda clasică de izolare a otrăvurilor vegetale din diferite amestecuri şi chiar din cadavre.

Medicii au presupus că Gustave Fougnies fusese omorît cu acid sulfuric. Aceasta a fost singurul indiciu pe care Heughebaert i l-a dat lui Stas. Nimeni nu se gîndise la un alcaloid vegetal.

Dar se cunoşteau destul de multe lucruri despre otrăvurile corosive ca Stas să elimine imediat presupunerea că decesul survenise din cauza acidului sulfuric. Ca mulţi dintre contemporanii săi, Stas, din lipsă de alte mijloace, mai sigure, se baza pe miros şi gust pentru a detecta prezenţa unor substanţe chimice. Mirosul l-a avertizat imediat de prezenţa unui alt acid, oţetul. Cînd a făcut această remarcă, Heughebaert i-a relatat că mortul fusese spălat cu oţet. Stas şi-a dat seama că mortul fusese stropit cu oţet cu scopul de a se ascunde semnele sau efectele unei alte otrăvi. Ca urmare, prima lui grijă a fost să stabilească dacă acidul acetic este prezent în gura mortului şi în organele digestive. Presimţirea că oţetul fusese doar un paravan pentru a ascunde adevărata otravă letală, l-a făcut să procedeze cu o extremă precauţie. Ştia prea bine cît de uşor se dispersează otrăvurile din cauza căldurii şi aerului, astfel încît orice urmă de otravă poate dispare. Pentru a preveni dispersia a făcut cele mai multe evaporări şi distilări într-un aparat etanş, foarte complicat.

Conţinutul stomacului, intestinelor şi vezicii urinare, care i-au fost aduse păstrate în alcool, consta dintr-o pastă de culoare grinegricioasă şi acră la gust. Stas a pus la o parte jumătate din probe pentru alte experienţe. A amestecat cealaltă jumătate cu apă, a filtrat soluţia de cîteva ori, a încălzit-o şi a distilat-o. A rezultat un lichid roşu-maroniu din care a scos cîteva probe. Una din aceste probe a fost supusă evaporării pînă a căpătat densitatea unui sirop. Aceasta a emanat un evident miros de oţet. Cînd a dizolvat însă alte două probe cu potasă caustică, şi-a întrerupt brusc analiza. Aceste probe emanau un miros slab care îi amintea de mirosul urinei de şoarece. De cîţiva ani acest miros devenise familiar chimiştilor. Era mirosul coniinei, alcaloidul toxic extras din cucută. Acest indiciu părea să confirme prima teorie a lui Stas, aceea că oţetul fusese folosit pentru a camufla crima prin otrăvire.

Obţinînd acest prim rezultat, Stas a început să lucreze în laborator zi şi noapte. A adăugat cantităţi mai mari de alcool proaspăt celorlalte probe, le-a filtrat, a adăugat apă, le-a filtrat din nou, a supus evaporării ceea ce filtrase, pînă ce a obţinut o soluţie con-

sistentă, lipicioasă. În această soluție a turnat potasa caustică și din nou s-a degajat acel miros specific, dar efemer. De data aceasta, mirosul era însă mai puternic, mai penetrant, cu calități narcotice mai pronunțate. Pînă la acea dată erau cunoscuți numai doi alcaloizi vegetali, coniina și nicotina, ultimul un component extraordinar de otrăvitor al tutunului, din care numai 50 de miligrame puteau provoca moartea unui om în cîteva minute. Mirosul pătrunzător pe care Stas l-a simțit pentru o clipă îi amintea clar de mirosul nicotinei.

Stas a turnat o parte din probă într-o sticlă și a adăugat eter pur. A agitat sticla și apoi a lăsat emulsia rezultată pînă ce eterul s-a separat din nou. A decantat o jumătate din eter și l-a lăsat să se evapore într-o farfurie. După un timp, în farfurie n-a mai rămas decît un cerc subțire, maroniu, cu un miros puternic și evident de tutun. Cînd Stas a atins pata maronie circulară din inel cu limba, a simțit o arsură puternică și un gust de tutun care i s-a răspîndit în toată gura. Gustul neplăcut n-a dispărut decît după cîteva ore. După mai multe analize în care a folosit eter și care au dat constant același rezultat, Stas a tratat toată soluția pe care o făcuse din conținutul stomacului, intestinelor și vezicii cu potasă caustică. A testat soluția alcalină rezultată cu eter, folosind aceeași metodă. De data aceasta, eterul nu s-a mai separat din cauză că mai erau încă rămășițe de „materie animală" în soluție. Numai după ce Stas a înlăturat materia organică prin spălări și filtrări repetate cu apă și alcool, eterul s-a separat din nou. Fiindu-i clar faptul că eterul era acela care izolase substanța cu gust arzător de tutun în experiențele precedente, Stas a pus de șase ori eter în soluție, ca să fie sigur că obține alcaloidul bănuit și ca urmare otrava folosită în omucidere. De fiecare dată, după evaporare, rezulta în final o substanță uleioasă care avea gust și miros de nicotină.

Ca să verifice că într-adevăr obținuse nicotină, Stas a utilizat procedeele chimice descoperite de diferiți farmacologi pentru testarea alcaloizilor puri. Dacă, de exemplu, o baghetă de sticlă umezită cu acid clorhidric era apropiată de nicotină, vapori albi, denși se degajau de pe baghetă. Dacă se adăuga acid nitric unei substanțe conținînd nicotină, aceasta se transformă într-o masă vîscoasă de culoare galbenă. Stas nu s-a limitat la reactivii cunoscuți. Ca urmare, a amestecat nicotina pură cu un mare număr de substanțe chimice, observînd precipitatele și cristalele ce se formau, schimbările de culoare și comparînd rezultatele cu efectele acelorași substanțe chimice asupra substanței uleioase preparate din intenstinul lui Gustave Fougnies. În toate cazurile, efectele au coincis.

Numai atunci, era deja 28 noiembrie, a turnat Stas extrasul său uleios într-un balon de sticlă pe eticheta căruia a scris „Nico-

tina din organele interne ale lui Gustave Fougnies". A trimis balonul lui Heughebaert la Tournai. În scrisoarea care însoţea balonul el a sugerat judecătorului de instrucţie să cerceteze dacă contele şi contesa de Bocarmé au avut vreodată nicotină asupra lor. L-a rugat pe Heughebaert să-i transmită şi lui rezultatul cercetărilor în această privinţă.

Heughebaert a primit scrisoarea lui Stas în ziua de 30 noiembrie. Imediat a luat cîţiva jandarmi cu el şi a plecat la Bitremont. Acolo, a perchiziţionat toate camerele şi a mai interogat o dată servitorii. Grădinarul Deblicqui, mai slab din fire, i-a mărturisit că în vara şi toamna anului 1850 l-a ajutat pe contele de Bocarmé să fabrice apă de colonie. În acest scop, Bocarmé a cumpărat mari cantităţi de frunze de tutun pe care le-a prelucrat într-un laborator bine utilat pe care-l instalase în spălătoria castelului.

„Să prepare apă de colonie din tutun" ? a întrebat Heughebaert. „Da, din tutun", a răspuns Deblicqui, „din foarte mult tutun". Astfel a aflat Heughebaert că, din ziua de 28 octombrie pînă la 10 noiembrie, contele a lucrat zi de zi şi uneori chiar toată noaptea în spălătorie, „extrăgînd" apă de colonie din sucul de tutun. În ziua de 10 noiembrie a pus apa de colonie într-un dulap din sufragerie, dulap a cărui uşă stătea mereu închisă. În ziua următoare, toată aparatura folosită la distilarea tutunului a dispărut din spălătorie. Probabil că le luase de acolo contele pentru că nici grădinarului şi nici unui alt servitor nu i se ceruse să le mute sau îndepărteze.

Deşi jandarmii, sub supravegherea lui Heughebaert, au răscolit întreg castelul, nu s-a găsit nici un vas sau aparat care să fi fost folosit în laborator. Totuşi, judecătorul de instrucţie a reuşit să afle un amănunt important de la vizitiul Gilles. În februarie 1850, Bocarmé s-a dus la Ghent să-i facă o vizită unui profesor de chimie. Atît ştia Gilles. Imediat Heughebaert s-a dus şi el la Ghent. Nu i-a fost greu să discute cu toţi chimiştii din Ghent pentru că nu erau prea mulţi, reuşind astfel să dea de profesorul Loppers, care preda la liceul industrial din acel oraş. Loppers şi-a amintit că din luna februarie a acelui an a fost vizitat frecvent de un domn din Bury. Descrierea făcută de Loppers coincidea cu înfăţişarea lui Bocarmé. Vizitatorul îşi dăduse numele de Bernat şi sub acel nume îi şi scrisese profesorului cîteva scrisori. Toate scrisorile se refereau exclusiv la problema extragerii nicotinei din frunzele de tutun.

Cu ocazia primei vizite făcute profesorului de chimie, Bocarmé-Bernat afirmase că tocmai se întorsese din America. S-a plîns că rudele lui de acolo erau frecvent atacate de indieni care îşi otrăveau săgeţile cu nişte substanţe de origine vegetală. Voia să afle totul despre otrăvurile vegetale cunoscute, în speranţa că va putea să-şi ajute rudele. Este adevărat, întreba el, că o otravă vegetală

nu lăsa urme care să poată fi detectate în organismul persoanei otrăvite ? După ce a primit de la Loppers asigurarea că acest lucru e adevărat, vizitatorul şi-a luat rămas bun, dar s-a întors la Ghent în cursul aceleiaşi luni.

De data aceasta, l-a informat pe Loppers că indienii obţineau un extras din frunzele de tutun care putea provoca moartea în cîteva minute. În Europa acel extras este numit nicotină. Vizitatorul voia să încerce să prepare un astfel de extras pentru a-i studia efectele. Loppers i-a explicat metoda de obţinere a nicotinei şi i-a recomandat pe fabricantul Vandenberghe şi pe farmacistul Vanbeukelaer din Bruxelles ca furnizori ideali ai aparatelor şi vaselor necesare. Judecătorul de instrucţie i-a vizitat şi pe Vandenberghe şi pe Vanbeukelaer şi a aflat că pînă în luna noiembrie ei trimiseră la Bury 120 de aparate şi vase diferite folosite în chimie. În luna mai, Bocarmé s-a dus la Ghent pentru a treia oară şi i-a arătat lui Loppers primele mostre de nicotină. Mostrele aduse conţineau nicotină, dar în stare impură. Pînă în octombrie însă, Bocarmé a făcut un progres atît de mare în tehnica preparării, încît a putut să-i prezinte chimistului o mostră de nicotină pură. Pe lîngă aceasta, l-a informat că reuşise să otrăvească cu succes nişte pisici şi nişte raţe, folosind substanţă obţinută de el.

În cîteva zile, Heughebaert s-a deplasat cu iuţeală dintr-un loc în altul. A mers de la Bury la Tournai, apoi la Ghent, la Bruxelles şi din nou la Ghent şi la Bury şi, în sfîrşit, la 2 decembrie s-a dus să-l informeze pe Stas, la Bruxelles, în legătură cu rezultatul cercetărilor lui. Nici Stas nu pierduse timpul. Ajunsese la o explicaţie logică în legătură cu metoda care-i permisese să evidenţieze, pentru prima dată în lume, urme de alcaloizi vegetali în conţinutul intestinal al victimei unei omucideri. Se apucase între timp să caute nicotina în ficat, plămîni, limbă şi laringe. Metoda lui Stas, odată formulată, părea extraordinar de simplă şi uşor de explicat.

Toate otrăvurile vegetale „care se comportă ca baze din punct de vedere chimic" sînt solubile *atît* în apă *cît şi* în alcool. Pe de altă parte, practic aproape toate substanţele din care este compus corpul omenesc, de la proteine la grăsimi şi pînă la celuloza din conţinutul stomacului şi intestinelor, sînt solubile *ori* în apă, *ori* în alcool, *ori* sînt insolubile în amîndouă. Dacă organele din cadavru sînt macerate pînă ajung sub forma unei paste şi dacă pasta este tratată cu mari cantităţi de alcool şi cu un acid, atunci alcoolul acidulat penetrează masa probei şi o dizolvă, separînd otrava vegetală alcalină.

Cu alte cuvinte, norocul sărise în calea lui Stas. Cititorul își aminteşte probabil că organele interne aduse pentru analiză fuseseră păstrate în alcool. Din cauză că victima fusese spălată în repetate ori după deces cu oţet, acidul acetic a venit din întîmplare în contact cu alcoolul. Cînd pasta saturată cu alcool a fost trecută printr-un filtru, permiţîndu-se separarea alcoolului, substanţa filtrată (adică alcoolul) a luat cu ea zahărul, mucusul şi alte substanţe din organism care sînt solubile în alcool. Odată cu aceasta au fost îndepărtaţi şi cea mai mare parte a alcaloizilor otrăvitori, în urmă rămînînd numai substanţele insolubile din organism. Dacă şi reziduurile de pe filtru erau tratate cu alcool proaspăt de cîteva ori şi filtrarea era repetată pînă ce alcoolul nu mai dizolva nici un reziduu, ceea ce era evident numai cînd alcoolul era perfect limpede, atunci era clar că cea mai mare parte a alcaloizilor toxici fuseseră transferaţi în alcool. Dacă filtratul era supus evaporării pînă ce devenea siropos şi acest sirop era la rîndul lui amestecat cu apă şi din nou filtrat de cîteva ori, filtrul reţinea acele substanţe organice, cum ar fi grăsimile, care nu sînt solubile în apă, în timp ce alcaloizii, din cauză că sînt solubili în apă, vor trece o dată cu apa prin filtru. Pentru a obţine soluţii şi mai pure din otrăvurile respective, Stas a considerat că extrasul apos rezultat trebuie supus încă o dată evaporării şi din nou tratat cu alcool şi apă pînă ce, în sfîrşit, va obţine un filtrat care este solubil, în egală măsură, în apă şi alcool. Această soluţie este încă acidă şi aciditatea menţine alcaloizii bazici în soluţie. Dar în momentul în care se adaugă o substanţă alcalină, ca de exemplu soda caustică sau potasă caustică, alcaloizii sînt eliberaţi din soluţie.

În clipa în care Stas a adăugat potasă caustică în soluţia pe care o analiza, a simţit pentru prima dată mirosul unui alcaloid şi mai tîrziu mirosul penetrant care era negreşit specific nicotinei. Pentru a extrage otrava vegetală, care acum era liberă, din soluţia alcalină, Stas avea nevoie de un solvent care atunci cînd este amestecat cu apa formează temporar o emulsie, dar care se separă din nou de apă dacă soluţia nu este agitată. Norocul i-a sărit în cale şi de data aceasta, pentru că Stas a ales ca solvent eterul, care tocmai în acea perioadă începuse să fie folosit ca anestezic în sălile de operaţie din întreaga lume. Eterul este mai uşor decît apa, dar prin agitare se amestecă cu apa, ca după aceea să se separe. Prin separare eterul ia şi alcaloizii. Dacă eterul este distilat cu atenţie sau este lăsat să se evapore într-un vas întins, în urmă rămîne un extras care conţine alcaloidul otrăvitor.

Acest extras alcaloid poate să fie purificat în continuare. Ultima etapă a fost aceea de a determina cu ajutorul reactivilor chimici, ori prin alte metode, natura exactă a otrăvii.

Stas nu putea să prevadă că această metodă va permite, în ultimă instanță, toxicologiei să izoleze și să demonstreze prezența tuturor alcaloizilor importanți, de la atropina din beladonă pînă la delfinina extrasă dintr-o varietate de nemțișor de cîmp. Nu avea de unde să știe că o variantă ușor modificată a acestui procedeu (adăugarea de clorat de amoniu în ultima etapă și folosirea cloroformului și alcoolului amilic în loc de eter) va duce la extragerea din corpul omenesc a celui mai important dintre alcaloizii opiului, morfina.

Stas nu putea să prevadă că această metodă va permite, în ziua de 2 decembrie, Stas tocmai reușise să izoleze nicotina din ficatul și limba lui Gustave Fougnies. Cantitatea de nicotină era atît de mare încît era suficientă „pentru a omorî cîteva persoane".

Heughebaert i-a adus lui Stas cîteva din articolele de îmbrăcăminte ale victimei și șapte scînduri de stejar din dușumeaua din sufragerie, pe care le tăiase cu ferăstrăul. Examinarea hainelor nu a dat nici un rezultat. Fără îndoială fuseseră spălate cu multă grijă. Pe dușumea, totuși, erau urme evidente de nicotină. În ziua de 7 decembrie, Stas a examinat și pantalonii pe care grădinarul Deblicqui îi purtase cînd îl ajutase pe contele de Bocarmé să fabrice „apa de colonie". Pantalonii erau pătați cu nicotină. În ziua de 8 decembrie, Heughebaert și jandarmii au găsit în grădina castelului pisicile și rațele îngropate, care muriseră în urma experiențelor lui Bocarmé. Analiza acestor rămășițe a demonstrat prezența unui „alcaloid volatil ce avea toate caracteristicile nicotinei". În ziua de 27 februarie 1851, Stas a făcut ultima serie de experiențe. A omorît un cîine administrîndu-i nicotină pe cale bucală. Un alt cîine a fost sacrificat pentru un test similar, dar imediat după moarte s-a turnat în gura cîinelui acid acetic. Prima experiență a dovedit că nicotina în sine nu produce nici o arsură tipică de acid. A doua experiență, pe de altă parte, a dus la apariția unor arsuri de culoare neagră, asemănătoare acelora găsite pe cadavrul lui Gustave Fougnies. Gustave fusese trîntit pe dușumea și imobilizat probabil de conte, în timp ce contesa turna otrava în gura fratelui ei. Era clar că victima se apărase mai viguros decît se așteptase perechea de ucigași. În luptă, victima a fost rănită și nicotina s-a împrăștiat. Aceasta a fost cauza pentru care Bocarmé a dezbrăcat mortul și a pus hainele la fiert. Oțetul a fost folosit tot pentru a se camufla semnele externe de otrăvire cu nicotină. La aceste date s-a adăugat și descoperirea de către jandarmi, la cîteva zile după ultima

experiență a lui Stas, a instalației pe care contele Bocarmé o folosise pentru „experiențele lui de chimie". Era ascunsă în castel, după niște panouri.

Trei luni mai tîrziu, în ziua de 27 mai, procesul contelui și contesei Bocarmé a început la Tribunalul din Mons. La acea dată procurorul Marbaise stătea pe un teren atît de solid încît cauza apărării era pierdută de la bun început. Dovezile erau atît de copleșitoare încît apărătorii nici n-au încercat să nege acuzația adusă clienților lor. Cele două sinistre creaturi stăteau în fața instanței, acuzîndu-se unul pe celălalt. Contesa a recunoscut că a ajutat la pregătirea și desfășurarea crimei. Dar ea a aruncat toată vina pe soțul ei, spunînd că acesta o obligase, folosindu-se de forța lui de brută, să fie părtașă la crimă. Contele a recunoscut că el preparase otrava dar a încercat să-și salveze pielea pretinzînd că strînsese nicotina într-o sticlă de vin pe care intenționa să o ia cu el într-o călătorie în America de Nord. Din greșeală, a spus el, soția lui, crezînd că în sticlă e lichior, a turnat nicotina în paharul oaspetelui. Această minciună sfruntată nu a convins pe nimeni. Juriul nu a lipsit din sală mai mult de o oră și s-a reîntors declarîndu-l pe conte vinovat de crimă. Contesa, spre indignarea publicului a fost achitată, doar pentru că jurații nu s-au putut hotărî să condamne „o doamnă" la ghilotină.

În noaptea de 19 iulie 1851, Hippolyte de Bocarmé a fost executat la lumina torțelor pe eșafodul de la Mons. Numele lui Jean Servais Stas va rămîne nemuritor în toxicologie și chimie prin metoda de izolare a nicotinei care-i poartă numele.

* * *

„Nemuritor" este un cuvînt care practic nu ar trebui folosit. Cu toate acestea, el este cît se poate de adecvat dacă ne referim la Stas. Deși a suferit modificări, metoda Stas rămîne, chiar și la mijlocul secolului al XX-lea, o metodă clasică de izolare a alcaloizilor otrăvitori.

Treisprezece ani după breșa lui Stas, în 1863, Parisul epocii împăratului Napoleon al III-lea a devenit scena unui extraordinar proces de crimă prin otrăvire în a cărui deznodămînt noua metodă a jucat un rol fundamental.

Victima era o tînără văduvă numită de Pauw iar criminalul era un tînăr doctor pe nume Couty de la Pommerais. Numele celor doi au fost pe buzele tuturor parizienilor timp de o jumătate de an. De o egală atenție s-a bucurat și numele lui Ambroise Tardieu, profesor de medicină legală la Paris, pe atunci în vîrstă de 45 de ani.

„Sufăr doar de o uşoară formă de holeră. Doctorul de la Pommerais mi-a spus că mă voi face bine în 24 de ore". Acestea au fost ultimele cuvinte spuse de domna de Pauw în dimineaţa zilei de 17 noiembrie 1863 — cel puţin ultimele cuvinte aduse la cunoştinţă de către martori — pentru că după aceasta ea a devenit incoerentă, murind la cîteva ore, doar după o scurtă suferinţă ce începuse cu o noapte înainte. Boala a debutat cu dureri de stomac şi vomă, fiind urmată de „o înspăimîntătoare slăbiciune musculară". Vecinii au fost aceia care, găsind-o scăldată în transpiraţie, i-au chemat pe domnii Blasces şi Gaudinot, medicii cartierului. Cei doi medici au fost uimiţi de comportamentul inimii bolnavei. Bătea cu o repeziciune extraordinară, apoi dădea impresia că se opreşte, uneori zgomotele inimii devenind aproape imperceptibile. Gaudinot a optat pentru diagnosticul de hernie a stomacului. Doamna de Pauw a refuzat să fie tratată de vreunul din cei doi medici, insistînd să fie chemat doctorul de la Pommerais.

La scurt timp după ce cei doi medici au plecat, a apărut Pommerais, un bărbat chipeş şi elegant, în vîrstă de 28 de ani. A rămas singur cu pacienta, în timp ce vecinii curioşi s-au adunat în jurul casei. Cei mai mulţi îl cunoşteau pe tînărul doctor. De doi ani de zile fusese un vizitator frecvent al doamnei de Pauw. Pommerais venise din Orléans şi se stabilise la Paris în calitate de medic homeopat. O vreme l-a tratat pe soţul doamnei de Pauw care suferea de o boală incurabilă. La scurt timp după moartea soţului, văduva sărăcită a devenit amanta doctorului Pommerais. Mai tîrziu, din motive financiare, Pommerais s-a căsătorit cu o oarecare domnişoară Dubiczy şi a încetat să o mai viziteze pe doamna de Pauw. De cîteva luni însă, reîncepuse s-o viziteze destul de frecvent. Fără îndoială, nu era vorba de un caz neobişnuit. Nu era nimic ciudat în faptul că un bărbat care avea o amantă, se căsătoreşte apoi cu o femeie bogată şi după o vreme se reîntoarce la femeia abandonată. Doar cu o noapte mai înainte Pommerais fusese la văduvă; vecinii o văzuseră cum, stînd în uşă, îi ura veselă noapte bună tînărului.

Puţin după ora trei după-amiază, Pommerais a ieşit în stradă cu capul plecat şi i-a anunţat pe vecinii care aşteptau că doamna de Pauw murise de holeră. Întocmise certificatul de deces, spunea el, şi el însuşi se va îngriji de pregătirea funeraliilor. Aşa a şi făcut. Doamna de Pauw a fost înmormîntată fără prea mult zgomot în cimitirul sudic al Parisului.

Doamna de Pauw şi Pommerais n-ar fi devenit nicioadtă eroii unei *cause célèbre*, dacă şeful Siguranţei pariziene, Claude, nu ar fi primit o scrisoare anonimă în dimineaţa zilei de 20 noiembrie.

Autorul scrisorii îi sugera lui Claude să verifice dacă un oarecare doctor de la Pommerais nu avea vreun profit bănesc din moartea doamnei de Pauw.

Claude a însărcinat un detectiv să facă cercetări în legătură cu Pommerais. Pentru Siguranță, aceasta era o muncă de rutină, dar brusc, în acest caz, totul a devenit foarte interesant. S-a aflat că decedata avusese cumpărate polițe de asigurare pe viață la un număr de societăți de asigurare pariziene, suma totală la care se ridicau asigurările fiind, de fapt, o mică avere de 550 000 franci. Pe lîngă aceasta, Pommerais tocmai se prezentase la o companie de asigurări cu ultimul testament valabil al decedatei care prevedea ca asigurările să fie plătite tînărului medic care urma să fie și tutorele copiilor familiei Pauw.

Detectivul adunase și alte informații despre Pommerais. Se părea că într-o scurtă perioadă de timp acesta reușise să-și facă o clientelă considerabilă. Se știa însă că este cartofor și risipitor, fiind tot timpul strîmtorat financiar. În privința numelui nobiliar, s-a aflat că particula nobiliară „de la" și-o atribuise de unul singur. Doamna Dubiczy, soacra doctorului, avea atît de puțină încredere în el, încît păstră moștenirea fiicei sub controlul ei. La două luni după nuntă însă, doamna Dubiczy s-a îmbolnăvit după ce a luat masa cu ginerele ei și a murit după cîteva ore. Proprietatea soției a ajuns astfel în mîinile lui Pommerais, ceea ce l-a salvat de la falimentul iminent. Dar, pe la mijlocul anului 1863, el a ajuns să aibă din nou probleme financiare. Cam în această perioadă și-a reluat vizitele la fosta amantă. La scurt timp după aceea, au fost cumpărate și polițele de asigurare. Pommerais a fost cel care a plătit primele de asigurare și și-a însoțit amanta la un avocat unde a semnat testamentul ce-l desemna pe el singurul beneficiar al banilor de pe polițele de asigurare în caz de deces.

Companiile de asigurare au cerut ca doamna de Pauw să facă un examen medical. Printre medicii care au consultat-o erau vestiții medici Nélaton și Velpeau. În vara anului 1863, ei au certificat că doamna Pauw era perfect sănătoasă. La scurt timp după cumpărarea polițelor de asigurare, vecinii au auzit, într-o noapte, zgomotul făcut de o persoană care a căzut puternic pe scările care duceau la apartamentul doamnei Pauw. În dimineața următoare, văduva a fost nevoită să stea la pat, plîngîndu-se de mari dureri „interne". Nélaton și Velpeau au fost chemați imediat dar, așa cum au spus ei, n-au constatat nimic deosebit. Cu ocazia acelei vizite ei l-au cunoscut și pe Pommerais. Homeopatul i-a spus lui Nélaton că Societatea de asigurări nu ar

trebui să fie surprinsă dacă va afla că doamna s-a îmbolnăvit de o gravă boală internă. Nélaton, care nu constatase nici un simptom îngrijorător, a atribuit această supoziție lipsei de experiență a tînărului medic. Într-adevăr, doamna de Pauw s-a refăcut surprinzător de repede. Cu toate acestea, în noapte de 16 noiembrie, moartea i-a curmat neașteptat viața.

Claude a devenit atît de interesat de acest caz ciudat încît s-a hotărît să se ocupe el însuși de rezolvarea lui. Dar, în ziua de 26 noiembrie, înainte ca el să fi avansat prea mult cu cercetările, o oarecare doamnă Ritter a cerut cu insistență să fie primită de șeful siguranței. Ea s-a prezentat ca fiind sora decedatei. Relatarea ei avea să arunce o lumină și mai clară asupra cazului. După ce a auzit de căderea doamnei Pauw pe scări, desigur că ea a fost îngrijorată și s-a dus să-și vadă sora. Spre stupefacția ei, doamna de Pauw i-a spus că nu i se întîmplase nimic rău. Un prieten, doctorul Pommerais, aruncase un sac greu pe scări, astfel încît vecinii să confirme că auziseră zgomotul căderii cuiva. Doamna de Pauw i-a spus surorii ei că doctorul Pommerais își imaginase un plan extraordinar care o va ajuta să scape de grijile financiare pe tot restul vieții. În acest sens, el o ajutase să cumpere cîteva polițe de asigurare pe viață pentru sume extraordinar de mari. Acum, cu ajutorul lui, ea urma să se prefacă că este serios bolnavă. Îndată ce companiile de asigurare se vor convinge că ea suferă de o boală incurabilă, ea va propune ca polițele de asigurare să fie transformate în rente anuale care îi vor asigura un venit lunar de 500 de franci. Companiile de asigurare vor accepta imediat această propunere pentru că e firesc ca ele să prefere să plătească rente lunare unei persoane care nu mai avea mult timp de trăit, decît să achite niște sume uriașe de bani în caz de deces. După ce va căpăta renta anuală, ea și amantul ei vor trăi în sfîrșit fericiți, fără grija zilei de mîine.

Așa cum i-a mărturisit lui Claude, doamna Ritter a rămas perplexă cînd a auzit de plan și și-a avertizat sora că s-ar putea să fie la mijloc vreun șiretlic. S-a înspăimîntat și mai tare cînd a auzit de testament. Ea și-a avertizat sora că Pommerais nu numai că s-ar putea să-i provoace o boală dar chiar ar putea să o și omoare ca să o moștenească. Dar sora ei nici nu a vrut să audă de așa ceva, fiind complet sub vraja lui Pommerais.

În noiembrie 1863, Claude nu-și imagina nici cît de mult putea să ajute toxicologia activitatea zilnică din domeniul criminalisticii și nici că, o jumătate de secol mai tîrziu, Franța va înființa unul din primele laboratoare din lume ale poliției. Dar în cazul Pommerais el s-a dovedit, ca de altfel și Heughebaert, un adevărat pionier al viitoarei strînse colaborări dintre detectiv și

știință. Imediat după discuția cu doamna Ritter, Claude l-a convins pe judecătorul de instrucție Genet de importanța exhumării cadavrului pentru a se stabili dacă moartea fusese provocată de otravă sau nu. Lui Ambroise Tardieu i s-a cerut să facă expertiza.

Tardieu și asistentul său Roussin s-au apucat de lucru în ziua de 30 noiembrie 1863. Cadavrul fusese înhumat numai cu 30 de zile în urmă. Nu au găsit nici o leziune internă, toate organele, inclusiv inima, fiind în stare perfectă. Nici holera și nici hernia stomacului nu ar fi putut cauza moartea. Ca urmare, Tardieu s-a apucat să izoleze o eventuală otravă. În timp ce făcea analizele pentru izolarea arsenicului, antimoniului și a altor otrăvuri metalice și minerale, Claude a ordonat arestarea lui Pommerais și percheziționarea casei. În afară de cîteva bizare scrisori de dragoste, adresate de văduvă doctorului, detectivii au mai găsit și o colecție de substanțe și medicamente toxice, într-o cantitate destul de mare pentru un practician în homeopatie. Medicul avea pe mînă mari cantități de arsenic, clorură de mercur, stricnină, aconitină, atropină și alți alcaloizi toxici, ca, de exemplu, cianura de potasiu, acidul cianhidric, frunze de digitală sub formă de pudră și digitalină.

La 10 decembrie, Claude i-a predat lui Tardieu colecția de substanțe toxice găsite la Pommerais precum și scrisorile confiscate. Au trecut zece zile de așteptare înfrigurată pentru Claude, fără a primi nici un răspuns. Tot mai nervos din cauza tăcerii lui Tardieu, Claude s-a dus să vadă ce se întîmplă în laboratorul Universității pariziene. I-a găsit pe Tardieu și pe asistenți printre eprubete și instalații complicate din care se ridicau vapori. Toți erau foarte indispuși. Folosiseră toate metodele cunoscute de izolare a otrăvurilor anorganice, metalice și volatile, dar totul fusese în zadar. Trecuseră deja cîteva zile de cînd se apucaseră să încerce să izoleze eventualele otrăvuri alcaloide vegetale. Tardieu preparase nenumărate probe după metoda lui Stas și le supusese aproape la toate testele. Probele aveau un gust amar dubios dar nu exista nici cel mai slab indiciu că ar fi vorba de o otravă vegetală specifică. Gustul amar al probei era însă atît de puternic încît Tardieu nu putea să renunțe la părerea inițială că fusese folosită o otravă vegetală, una a cărei reacție de colorare nu fusese descoperită.

Tardieu era extrem de irascibil și bodogănea tot timpul că detectivii, ca să nu mai vorbim de poliția obișnuită, nu aveau nici cea mai sumară noțiune despre ceea ce însemna munca în toxicologie. Dacă ar ști, detectivii nu ar mai preda pur și simplu cadavrele toxicologilor, așteptîndu-se ca aceștia să facă minuni.

Poliţiştii ar trebui mai degrabă să verifice orice pistă care ar putea fi eventual folositoare expertizei toxicologice. Munca lui, a spus Tardieu, ar fi de o mie de ori mai uşoară dacă ar avea conţinutul vomei decedatei sau cel puţin cîteva urme de vomă adunate de pe duşumea, pentru că voma, spunea el, conţine totdeauna mai multă otravă decît ar putea fi extrasă din cadavre.

După plecarea lui Claude, într-o stare care numai optimistă nu era, Tardieu a examinat din nou colecţia de otrăvuri găsită la Pommerais. Nu era de prea mare ajutor întrucît colecţia conţinea atît de mulţi alcaloizi încît era greu să se decidă asupra unuia dintre ei. În privinţa scrisorilor de dragoste, acestora nu le-a acordat nici o atenţie. I se păreau irelevante pentru ceea ce avea de făcut şi aceasta şi din cauza lui Claude care, dezamăgit de încetineala şi greutatea cu care înaintau cercetările, uitase să-i atragă atenţia asupra unor pasaje din scrisori care ar fi putut prezenta interes pentru toxicolog.

În ziua de 12 decembrie, după ce toate eforturile sale au eşuat, Tardieu s-a apucat de o nouă experienţă. El a luat o parte din probele pe care le obţinuse din organele victimei şi, aşa cum a spus el mai tîrziu, „le-a injectat direct în sîngele unui cîine mare şi puternic, cu scopul de a determina dacă extrasul avea vreun efect toxic".

Tardieu şi-a amintit că Stas a făcut experienţe similare, deşi numai pentru a confirma identificarea unui alcaloid care fusese deja izolat prin alte metode. Acum Tardieu a luat un amestec din diferitele probe pe care le avea şi a injectat 0,3240 grame din acest amestec, intravenos, unui cîine. El a observat cu atenţie reacţiile cîinelui.

La început, inima cîinelui a bătut normal şi timp de două ore şi jumătate nu s-a întîmplat absolut nimic. Brusc, animalul a început să vomite şi s-a întins pe duşumea, fiind evident extrem de slăbit. Inima îi bătea neregulat şi din cînd în cînd se oprea pentru cîteva clipe. După şase ore şi jumătate, pulsul a scăzut la 45 şi respiraţia cîinelui a devenit superficială şi anevoioasă. Această stare a durat 12 ore, după care cîinele a început să-şi revină. Deşi efectele amestecului nu fuseseră fatale, Tardieu nu avea nici o îndoială că preparatul conţinea otravă şi că otrava afecta inima. Ceea ce i-a suscitat cu deosebire interesul a fost corespondenţa dintre simptomele cîinelui şi acelea ale văduvei Pauw, la începutul bolii ei fatale.

Tardieu a examinat din nou colecţia de droguri a doctorului Pommerais. De data aceasta privirea i-a fost atrasă de numele „digitalină". Digitalina este un extras din florile de degeţel roşu

a căror proprietăţi curative, în cazul bolilor de inimă, fuseseră descoperite de medicul de ţară englez Withering, în 1775. Efectele curative depind însă de administrarea ei în cantităţi foarte mici. Dacă digitalina este administrată în cantităţi mari, neregularităţile în ritmul cardiac sînt urmate de paralizia muşchiului inimii şi de moarte. Şi aici Tardieu găsea o analogie cu simptomele pe care le avusese văduva. Suspiciunile lui Tardieu au crescut şi mai mult cînd a aflat că Pommerais cumpărase un gram de digitalină la 11 iunie 1863 şi două grame în ziua de 19 iunie. Cu toate acestea, numai a douăzecea parte din cantitate se mai găsea în sticluţa pe care o confiscase poliţia. Suspiciunile lui Tardieu s-au transformat în certitudine absolută cînd a aruncat o privire asupra scrisorilor de dragoste pe care le ignorase pînă atunci. De-abia atunci şi-a dat seama de ce Claude îi lăsase şi scrisorile. În ele, era menţionată şi digitalina de cîteva ori. Cu cîteva săptămîni înainte de moarte, doamna Pauw l-a informat pe medic, ca din întîmplare, că la sfatul „cunoştinţelor ei ce nu aparţineau lumii medicale", ea luase şi digitalină pentru „a se stimula". Aceasta era cu atît mai ciudat cu cît restul scrisorilor nu se mai refereau absolut la nici o altă problemă medicală.

După aceasta, Tardieu a injectat intravenos unui cîine o parte din digitalina care provenea din colecţia de droguri a lui Pommerais. În 12 ore, cîinele a murit. Simptomele care au însoţit moartea au fost: vomă, stare de agitaţie, slăbiciune musculară, aritmie şi, în sfîrşit, paralizia inimii. Tardieu era acum convins că doamna de Pauw fusese otrăvită cu digitalină şi că Pommerais alesese acea otravă pentru că ştia că ea nu putea fi izolată prin metodele cunoscute pînă atunci. În plus, Tardieu şi-a dat seama că chiar Pommerais o determinase pe credula amantă să menţioneze digitalina în scrisorile pe care i le adresa. Probabil că Pommerais se gîndise că acest fapt îl va acoperi, în eventualitatea că cineva va demonstra în final prezenţa otrăvii în cadavru. Prin urmare, scrisorile urmau să servească ca dovadă că femeia folosise prosteşte medicamentul otrăvitor, din propria ei iniţiativă.

Dar Tardieu era destul de versat să-şi dea seama că intuiţiile pe care le avea nu puteau fi considerate în acelaşi timp şi probe. Preparatele din cadavrul femeii nu omorîseră primul cîine. Prin urmare, Pommerais ar fi putut contraargumenta că otrava nu putuse să provoace decesul doamnei de Pauw. Tardieu s-a hotărît să repete experienţele pe broaşte, pentru că farmacologii descoperiseră că inima broaştei era foarte adecvată pentru testarea efectelor drogurilor cardiace. Reacţiile broaştelor la aceste

droguri constituiau, de asemenea, un excelent indiciu în privinţa modalităţii în care ar putea reacţiona şi oamenii la administrarea unor astfel de droguri.

Dar, înainte de a începe noua serie de experienţe, el a primit un mare ajutor dintr-o sursă neaşteptată. Tîrziu, în noaptea de 12 decembrie, un mesager de la Siguranţa pariziană a adus în laboratorul lui Tardieu cîteva pachete sigilate. Cînd Tardieu le-a deschis, a găsit cîteva bucăţi de scînduri din duşumeaua dormitorului doamnei de Pauw, pe care aceasta vomase, precum şi nişte talaş din alte părţi ale duşumelii, pe care căzuse voma.

La reproşurile lui Tardieu, Claude reacţionase într-un mod extraordinar pentru acea epocă. Şeful siguranţei s-a dus din nou în camera în care murise femeia şi a găsit exact ceea ce îi ceruse cu atîta vehemenţă Tardieu. Chiar în acea noapte, Tardieu s-a apucat să examineze noile probe. El spera ca resturile uscate de vomă să conţină cu mult mai multă concentraţie de toxic decît probele obţinute de el, în prealabil, din organele interne. Ca urmare, a preparat o probă în stare lichidă prin adăugare de alcool pur pe care apoi a filtrat-o, spălat-o şi evaporat-o. A făcut apoi cîte o incizie pe trei broaşte, evidenţiindu-le inima. Pulsul acestora era aproape acelaşi, variind între 40 şi 42 bătăi pe minut. Prima broască a fost păstrată ca martor. Sub pielea celei de a doua broaşte a injectat şase picături dintr-o soluţie făcută din 0,0972 grame de digitalină pură în 0,3240 grame apă. Cea de a treia broască a fost injectată cu 0,0972 grame din proba preparată din vomă.

Ceea ce a urmat a şters orice urmă de îndoială în ceea ce îl privea pe Tardieu. Era acum sigur că doamna de Pauw murise otrăvită cu digitalină. În timp ce inima broaştei martor a continuat să bată regulat, în următoarea jumătate de oră, inima broaştei injectate cu digitalină şi a celei injectate cu conţinut din vomă s-au comportat exact în acelaşi mod. La zece minute după injectare, inimile au început să bată neregulat, pulsul scăzînd la 15—20 bătăi, ca mai apoi, în 31 de minute, ambele inimi să se oprească.

Ca să fie şi mai sigur, Tardieu a repetat experienţele. Şi-a continuat experienţele încă două săptămîni. În sfîrşit, în ziua de 29 decembrie 1863, i-a mai cerut lui Claude nişte probe din camera femeii. De data aceasta dorea nişte bucăţi de scîndură pe care nu căzuse vomă. Acestea au fost luate din duşumeaua de sub pat. Din geluiala de pe aceste scînduri a făcut nişte preparate. Scopul lui era de a evita vreo eventuală obiecţie că vopseaua de pe duşumea ar putea conţine o otravă care reacţiona ca şi digitala. Aceste ultime preparate nu au avut nici un efect asupra

broaştelor. După aceasta, Tardieu şi-a formulat raportul oficial pe care l-a înaintat judecătorului de instrucţie Genet. „Există toate motivele să credem", conchidea Tardieu, „că doamna de Pauw a decedat din cauza otrăvirii cu digitalină".

Tardieu era sigur că Pommerais, prin avocatul său, maestrul Lachaud, va ataca puternic metoda folosită de el, aceea de a verifica prezenţa otrăvurilor din organismul uman prin efectuarea unor experienţe pe animale. Dacă Tardieu ar fi avut puterea de previziune în viitor, el ar fi putut aştepta atacul lui Lachaud cu mai mult calm, pentru că metoda prin care el a abordat această problemă va deveni metodă clasică în cazurile de otrăvire cu digitalină. În 1938, o văduvă în vîrstă de 59 ani, numită Marie Alexandrine Becker, a fost judecată pentru că a otrăvit 11 persoane cu digitalină. A fost judecată şi condamnată la închisoare pe viaţă. Expertiza de laborator a fost făcută de toxicologi, farmacologi şi fiziologi de renume, sub directa supraveghere a lui Firquit, specialist în medicină legală din Bruxelles. Aceşti oameni de ştiinţă au putut folosi în timpul expertizei toate descoperirile ştiinţifice care se făcuseră de la Tardieu pînă la ei. Se stabilise că digitalina se descompune foarte repede în organism aşa că e foarte greu să o izolezi din cadavrele victimelor. Cea mai bună modalitate de identificare a otrăvii constă în examinarea conţinutului vomei, adică prin metoda pe care o folosise Tardieu. Între timp, Kiliani descoperise o reacţie de colorare chimică. Dar culoarea de albastru indigo sau verde albăstrui stabilită de el apare numai în prezenţa unor mari doze de digitalină, mai mari decît acelea la care un criminal ar putea recurge în mod obişnuit, deoarece cantităţi infime au efecte fatale. Metoda obişnuită folosită de experţi în zilele noastre nu se bazează pe reacţii chimice ci pe aceleaşi „experienţe fiziologice" pe inimile broaştelor pe care Tardieu le efectuase în decembrie 1863.

Procesul doctorului Couty de la Pommerais a început în primăvara anului 1864. Aşa cum Tardieu se aşteptase, apărarea a recurs la un contraatac energic. Maestrul Lachaud a denunţat cu toată fervoarea metodele lui Tardieu. Unde este otrava care se presupune că a omorît-o pe doamna de Pauw? Unde se găseşte măcar un miligram din acea otravă? Unde putea fi ea văzută, mirosită, pipăită? Putea cineva să menţioneze o singură reacţie de colorare pe care se bazează toxicologii cînd este vorba de evidenţierea otrăvurilor vegetale? Nu există aşa ceva. Tardieu ştia, perora Lachaud, că nu putea să prezinte instanţei nici măcar o singură reacţie de colorare. Ambiţia îl împingea pe profesor la căi lăturalnice şi primejdioase. A pătruns într-un domeniu atît de înşelător încît oricine s-ar cutremura la gîndul că vinovăţia sau

inocența, viața sau moartea unei ființe omenești depinde de găsirea drumului prin aceste labirinte întortocheate. Cu cîtă ușurință se trag concluzii despre reacțiile oamenilor, luîndu-se în considerație reacțiile broaștelor ! Da, chiar a broaștelor ! Cît dispreț pentru diversitatea și varietatea naturii ! Tardieu poate să omoare fără milă sute de animale dar el nu are să convingă nici o ființă rațională că inima unei broaște poate fi pusă pe picior de egalitate cu inima omenească. Dacă era bine informat, a continuat Lachaud, știința susține că toxicele vegetale își datorau originea descompunerii proteinelor vegetale. Nu s-a gîndit niciodată domnul Tardieu că în cadavrele omenești, de exemplu în acel al doamnei de Pauw, s-ar fi putut să aibă loc o descompunere a proteinelor și că unele otrăvuri, care nu au nici o legătură cu digitalina, ar fi putut să apară în acest proces de descompunere și să fi omorît astfel broaștele ?

Sofismele lui Lachaud nu l-au salvat pe Pommerais. Prea istețul medic a fost condamnat la moarte și executat în ziua de 9 iunie 1864. Argumentele lui Lachaud nu au avut nici un efect, pentru că, așa cum toată lumea și-a dat seama, Tardieu extrăsese otrava nu din cadavru ci din conținutul vomei care provenea de pe dușumeaua din camera victimei. Argumentele avocatului nu au convins pe nimeni și pentru că cea mai șocantă idee din pledoaria lui, problema apariției otrăvurilor în cadavre, otrăvuri care seamănă cu cele vegetale, a părut tuturor atît de grotescă încît nimeni nu i-a acordat nici cea mai mică atenție. Impresia pe care a produs-o a fost aceea că ea e rezultatul fanteziei dezlănțuite a unui avocat ce caută cu desperare o cale de a-l scoate dintr-o mare încurcătură pe clientul său. Cu toate acestea, ideea lui Lachaud nu era cu totul absurdă. Lachaud dăduse peste un adevăr șocant, un adevăr care avea să-i arunce pe toxicologii angajați în lupta cu otrăvurile vegetale într-o criză gravă.

* * *

În după-amiaza zilei de 13 martie 1882, la tribunalul Old Bailey din Londra, avocatul Montagu Williams, vorbind pentru apărare, a ținut una din cele mai importante pledoarii din întreaga sa carieră. Jurații, procurorul Herschell, judecătorul Sir Henry Hawkins, nenumărații spectatori care se îmbulzeau, bărbatul de pe banca acuzaților priveau și ascultau cu respirația tăiată pe avocatul înalt și puternic. Fața străvezie a bărbatului de pe banca acuzaților avea o paloare cadaverică. Era doctorul Geor-

ge Henry Lamson, acuzat că şi-a ucis cu aconitină un cumnat paralizat, în vîrstă de 18 ani, pe Percy John, în ziua de 3 decembrie 1881. Printre cei care îl priveau cu atenţia concentrată pe Williams, erau şi doi experţi în toxicologie, doctorul Thomas Stevenson, profesor de chimie şi medicină legală de la spitalul Guy şi doctorul Auguste Dupré de la spitalul Westminster. Cei doi au depus mărturie că examinînd cadavrul tînărului au dat de un alcaloid care prezenta toate caracteristicile aconitinei. Trecuseră ani de zile de cînd procesul unei crime nu mai atrăsese la Londra o atît de mare mulţime de spectatori şi în special de femei. Probabil că aceasta se datora faptului că încă un doctor era acuzat de crimă prin folosirea unei misterioase otrăvi. Un alt motiv era acela că chiar personalitatea interesantă a lui Lamson exercita o astfel de atracţie. Născut în familia unui preot englez, fusese chirurg în războiul sîrbo-turc din 1876 unde căzuse pradă morfinei. Întors în ţara natală, în zadar a încercat să renunţe la morfină şi să se stabilească definitiv într-un loc. La data procesului, amănuntele despre viaţa lui erau cunoscute de toată lumea. La scurt timp după ce s-a întors în ţară, Lamson s-a căsătorit cu o tînără orfană care mai avea trei fraţi şi surori şi cărora părinţii le lăsaseră o modestă moştenire. Cu suma ce i-a revenit soţiei a deschis un cabinet medical în Bournemouth dar nu a reuşit să scoată nici un ban şi, ca urmare, a continut să facă datorii din ce în ce mai mari. Temporar a fost salvat de moartea subită a cumnatului lui, Herbert, a cărui moştenire a fost apoi împărţită între fraţii şi surorile rămase în viaţă, soţiei lui revenindu-i o treime. Cu toate acestea, în 1881 el a falimentat din nou. Acest fapt l-a determinat să fugă în America. S-a reîntors curînd şi a început să cutreiere ţara în căutare desperată de morfină. S-a dus în insula Wight şi a încercat să împrumute bani de la sora cea mai mare a soţiei. Nereuşind, a plecat din nou în America. S-a reîntors cu soţia în Anglia dar nu mai aveau locuinţă aşa că s-au instalat la hotelul Nelson din Londra unde el a încercat să achite hotelul cu cecuri false. Procesul a dezvăluit fiecare etapă tristă din viaţa lui Lamson, pînă la data de 3 decembrie 1881, cînd tînărul său cumnat Percy a murit subit.

Cu siguranţă că situaţia sa financiară desperată era un motiv serios ca să-l împingă la crimă. Aşa cum stăteau lucrurile la acea dată, singurul fapt ce l-ar mai fi putut salva pe Lamson ar fi fost moartea cumnatului său, ale cărui picioare erau paralizate. Băiatul, nevoit să stea într-un scaun cu rotile, frecventa şcoala de la Blenheim House din Wimbledon. Prin moartea lui Percy, partea lui de moştenire revenise surorilor rămase în viaţă, deci o jumătate soţiei lui Lamson. În cursul procesului, împrejurările în care a sur-

venit moartea lui Percy au fost descrise de nenumărate ori. Evenimentele au început cu o scrisoare surprinzătoare adresată de Lamson lui Percy, la începutul lui decembrie 1881, prin care acesta era anunțat că în drum spre Paris, el și cu soția doreau să-i facă o vizită de adio.

În noaptea de 3 decembrie, Lamson a sosit la Wimbledon palid, numai piele și os și într-o stare de extremă agitație. Domnul Bedbrook l-a condus pe Lamson la Percy și a stat cu cei doi tot timpul vizitei. Bodbrook l-a servit pe Lamson cu sherry. Lamson l-a întrebat dacă ar putea să servească și ceva dulce la sherry și a scos din servietă o prăjitură tăiată deja în felii, dînd și lui Percy și lui Bedbrook cîte o bucată și păstrînd-o pe a treia pentru el. Restul prăjiturii a fost pusă pe masă. Toți trei au mîncat din prăjitură. Între timp, Lamson a vorbit despre ultima lui călătorie în America. A scos din servietă cîteva capsule, pe care le-a descris cu cuvintele : „o invenție americană care te ajută să iei mai ușor medicamentele". El i-a oferit lui Bedbrook una din aceste capsule, spunînd că a adus-o special pentru el în cazul că are nevoie să-și convingă elevii cîteodată să înghită vreun medicament amar.

Ca să demonstreze cum se folosește, Lamson a deschis una din capsule, a umplut-o cu zahăr din zaharnița de pe masă, a închis capsula și a oferit-o rîzînd lui Percy, cerîndu-i să arate directorului cît de ușor se poate înghiți o astfel de capsulă. Percy a acceptat cu amabilitate. Imediat după aceea, Lamson și-a luat rămas bun, spunînd că nu vrea să piardă următorul tren spre Londra.

Imediat a început o scenă oribilă. Lamson nu plecase de zece minute și Percy s-a și prăbușit. A vomat și a spus, cu respirația întretăiată, că se simte ca și cum cineva l-ar strînge de gît. Au urmat cîteva crize paroxistice de acest fel, încît ceilalți elevi au trebuit să-l țină cu forța pe băiat în pat. Medicul școlii, doctorul Berry, și colegul său, doctorul Little, au rămas complet perplecși. La 9 și jumătate, durerea a devenit și mai puternică. Băiatul bolnav avea frisoane și spunea că are sentimentul înspăimîntător că cineva îl jupoaie de piele. Durerea era atît de puternică încît doctorul Little i-a făcut cîteva injecții cu morfină. La ora 11 și 20 noaptea, după cîteva ore de chinuri îngrozitoare, băiatul a decedat.

Autopsia, făcută de doctorii Bond, Berry și Little, nu a scos la lumină nici o anomalie care ar fi putut explica moartea înfricoșătoare a lui Percy, exceptînd o ușoară sufuziune sanguină, în unul din lobii plămînului. În final, doctorul Bond nu s-a mai

putut gîndi la altă explicaţie decît la o otrăvire cu un alcaloid. E normal că suspiciunea a căzut asupra lui Lamson. Privind retrospectiv, comportarea lui Lamson nu poate fi calificată decît sinistră. În ziua de 4 decembrie a fost chemat inspectorul de poliţie Fuller. El a examinat camera în care murise băiatul, a luat resturile de prăjitură, zahărul şi sticla cu sherry. Inspectorul Butcher de la Scotland Yard l-a căutat pe Lamson, dar Lamson plecase deja în Franţa. Acest fapt a întărit suspiciunile care s-au transformat aproape în certitudine cînd, după apariţia primului articol despre moartea lui Percy în ziare, un vînzător de la o farmacie a luat legătura cu Scotland Yard-ul. El era angajat la firma londoneză Allen şi Hanbury de pe strada Lombard, şi-şi amintea că, în ziua de 24 noiembrie, un oarecare doctor Lamson cumpărase 0,1296 gr atropină. Vînzătorul i-a cerut numele şi a verificat dacă numele de Lamson este trecut în anuarul medicilor, înainte de a elibera reţeta. Butcher l-a informat pe comisarul şef Williamson care l-a trimis imediat pe sergentul Moser la Paris să dea de urmele lui Lamson. Dar, destul de surprinzător, înainte ca Moser să sosească la Paris, Lamson şi-a făcut apariţia la Londra şi, spre surprinderea lui Butcher, s-a prezentat la Scotland Yard. Auzise, spunea el, că era bănuit că ar avea legătură cu moartea groaznică a cumnatului lui şi pentru că nu avea nici un motiv să se simtă vinovat se întorsese imediat să-şi dovedească nevinovăţia. Era clar că în acel moment doctorul Lamson era sub influenţa morfinei pentru că vorbea extrem de incoerent. Cînd a fost arestat, inspectorul Butcher a găsit în bagajele lui o carte despre efectele otrăvurilor vegetale.

Pe vremea aceea, orice expertiză toxicologică se făcea din ordinul organelor de procuratură ale Ministerului de Interne. De regulă, astfel de expertize erau cerute specialiştilor în medicină legală sau profesorilor de chimie care aveau o oarecare tangenţă cu toxicologia. De data aceasta, alegerea a căzut asupra doctorilor Dupré şi Stevenson. Ultimul, în vîrstă de 40 de ani, îl urmase în calitate de medic legist al spitalului Guy, din 1878, pe doctorul Alfred Taylor. Stevenson, fiul unui fermier din Yorkshire, devenise cunoscut pentru expertizele sale meticuloase făcute în cîteva procese de otrăvire. În ciuda laboratorului vechi în care lucra, el va soluţiona un mare număr de cazuri extrem de complicate în anii care vor urma.

La 8 decembrie, resturile de sherry, prăjitura şi zahărul au fost trimise medicilor, împreună cu vasele sigilate, în care se aflau stomacul, conţinutul stomacal, ficatul, splina şi vezica urinară a victimei. Aplicînd metoda lui Stas, doctorul Stevenson a pregă-

tit cîteva preparate care au reacţionat la testele generale pentru alcaloizi, rezultînd precipitate care s-au depus. Reactivul special pentru morfină a evidenţiat uşoare urme ale acestei otrăvi dar acestea se datorau, desigur, injecţiilor cu morfină făcute de doctorul Little şi în nici un caz nu explicau moartea lui Percy. De aceea Stevenson şi-a continuat cercetările. Nu a găsit nici o urmă de atropină, în ciuda informaţiei că Lamson a cumpărat acest alcaloid. De-a lungul carierei sale, Stevenson şi-a dovedit o remarcabilă dar periculoasă abilitate de a recunoaşte otrăvurile după gust. Testase după gust aproximativ 50 de otrăvuri vegetale şi era atît de familiarizat cu gustul unor alcaloizi încît adesea putea să le identifice înainte ca reacţia de coloraţie să-i indice prezenţa otrăvii respective. Această modalitate de identificare era în concordanţă cu obiceiul pe care îl avea ca, din cînd în cînd, să folosească metode mai vechi, datînd din perioada care a precedat descoperirea reacţiilor de colorare.

În cazul Lamson, această deprindere s-a dovedit extrem de importantă. Limba sa extrem de sensibilă a recunoscut gustul tipic de aconitină, înainte de a fi aflat că funcţionarul de la firma Allen şi Hanbury îşi corectase declaraţia iniţială întrucît, verificînd registrele, descoperise că Lamson cumpărase nu atropină ci aconitină.

Stevenson a făcut experienţe cu toţi reactivii alcaloizi cunoscuţi dar fără nici un rezultat. Singura explicaţie pe care o putea da era aceea că otrava folosită era aconitina pentru care, pînă în 1881, nu se descoperise încă nici un reactiv chimic (şi nici nu erau speranţe că va fi descoperit vreodată). Pentru a dovedi prezenţa otrăvii, Stevenson a folosit metoda lui Tardieu, aceea a experienţelor pe animale. El a injectat aconitina proaspătă, pe care medicii o folosesc uneori ca analgezic în caz de nevralgii, unor şoareci albi. El a mai injectat şi un preparat din organele interne ale victimei. Şoarecii au murit în jumătate de oră, prezentînd simptome identice cu ale lui Percy. Cel mai ciudat dintre ele era agitaţia extremă. În timpul acestor experienţe, Stevenson a aflat că vînzătorul de la farmacie îşi corectase declaraţia iniţială.

Întrucît farmaciile furnizau diferite tipuri de aconitină, el a mai făcut o altă experienţă de comparaţie cu preparatul său şi cu aconitina de la firma Allen şi Hanbury. De data aceasta, simptomele prezentate de un lot de animale diferite au corespuns perfect. În sfîrşit, Stevenson a mai făcut şi alte experienţe care au dovedit că era foarte simplu să introducă o doză fatală de aconitină, adică cîteva miligrame, într-o capsulă goală, recent inventată de americani, şi mai tîrziu să o umpli cu zahăr, în faţa martorilor, pentru a masca gustul otrăvii care ar putea fi, de altfel, cu

totul evident. În a patra zi a procesului Lamson, în ziua de 11 mai, Stevenson și Dupré au depus mărturie în legătură cu rezultatele expertizei lor.

În acea zi, sala tribunalului era mai aglomerată ca oricînd. Toată lumea era curioasă să știe cum se va descurca Montagu Williams în timpul interogatoriului încrucișat al lui Stevenson, pentru că mărturia lui Stevenson fusese pînă atunci cea mai puternică lovitură dată clientului său.

Williams nu a dezamăgit așteptările. La început nu era prea evident unde voia să ajungă, dar mai tîrziu, după un număr de întrebări nesemnificative, l-a întrebat pe Stevenson dacă era absolut sigur că descoperise un alcaloid otrăvitor în cadavrul lui Percy John și dacă Percy murise prin otrăvire cu aconitină.

Stevenson a răspuns afirmativ la ambele întrebări.

Doctorul Stevenson cunoaște probabil ultimele descoperiri științifice, a continuat Williams, și fără îndoială cunoaște și recentele descoperiri făcute de toxicologii italieni. Cu siguranță, medicul știa că există substanțe alcaline care se dezvoltă în cadavre, pur și simplu datorită procesului de descompunere, alcaloizi care reacționează în același fel ca și alcaloizii vegetali. Fără îndoială, a adăugat Williams, doctorul Stevenson a citit despre acele cazuri din Italia în care toxicologii au confundat acești alcaloizi nevegetali cu otrăvurile vegetale și au văzut crimă acolo unde în realitate nu era decît moarte naturală. Dar, din fericire, greșeala în acele cazuri a fost la timp corectată de specialiști.

Ajuns aici, se vedea din ce în ce mai clar, din fiecare propoziție, unde țintea Williams. Era la fel de clar cît de importantă era arma nouă pe care o deținea avocatul. Confruntat cu dovezile care se acumulau și care deveneau din ce în ce mai periculoase pentru clientul lui, Williams a ales calea discreditării expertizei toxicologice. În acest scop, el a apelat la profesorul Tildy, un toxicolog londonez, care se bucura de o reputație tot atît de mare ca și Stevenson. Tildy, care, adeseori, acorda asistență avocaților apărării, își făcuse obiceiul de a urmări ultimele descoperiri științifice, trecute uneori cu vederea de oameni de specialitate eminenți, care erau prea obișnuiți cu gloria căpătată ca să mai facă eforturi de a fi la zi cu bibliografia. El bănuise că Stevenson nu cunoștea noile descoperiri privind fenomenul formării alcaloizilor în cadavre și că în acest fel își va trăda nesiguranța dacă această problemă îi era pusă brusc. Acesta era de fapt singurul mijloc prin care putea semăna nesiguranța în rîndul juraților, în legătură cu depoziția expertului în toxicologie. Pe lîngă aceasta, Tildy era convins, cu toată onestitatea, că noul feno-

men, într-adevăr, submina siguranța metodelor curente de demonstrare a prezenței otrăvurilor vegetale. Tildy îl instruise pe Williams foarte bine în legătură cu această problemă controversată.

Încă din 1865, chimistul Marquardt izolase din cadavrele unor persoane care decedaseră cu siguranță de o boală naturală preparate alcaline care dezvăluiau o înrudire surprinzătoare cu coniina alcaloidă vegetală, otrava din cucută. Aceste preparate aveau miros de urină de șoarece iar atunci cînd erau amestecate cu acid fosfomolibdic produceau un precipitat care conținea cristale prismatice de culoare galbenă, care semănau extraordinar de bine cu prismele asociate de obicei cu prezența coniinei. De la această descoperire, un mare număr de mari chimiști au încercat să pătrundă tainele acestui ciudat fenomen al alcaloizilor din cadavre.

Impulsul decisiv îndreptat spre investigarea acestor alcaloizi din cadavre a venit de la Francesco Selmi, un farmacist care a ajuns profesor de chimie farmaceutică la Universitatea din Bologna. În 1878, a publicat cartea *Sulle ptomaine e alcaloidi cadaverici e loro importanza in tossicologia* în care prezintă cercetările sale în acest nou domeniu.

Printre alte probleme fascinante, Selmi descrie în cartea sa două cazuri de crimă în care chimiștii au fost complet duși în eroare de alcaloizii nou descoperiți. Primul caz descris se referea la moarte subită a generalului Gibbone din sudul Italiei. Chimiștii desemnați să facă analiza toxicologică au declarat că ei au izolat din cadavru delfinina, un alcaloid toxic din nemțișor. Valetul generalului a fost acuzat de crimă. Numai faptul că acuzatul nu avea nici un motiv care să-l determine la o astfel de faptă a făcut instanța să ceară ca profesorul Selmi să facă o a doua expertiză toxicologică. Din organele interne ale cadavrului, Selmi a obținut cîteva preparate care au reacționat la binecunoscuții reactivi pentru delfinină. Cînd însă a injectat delfinină pură la cîteva broaște iar la altele le-a injectat preparatul din cadavru, el a observat diferențe fundamentale în reacțiile lor. Într-adevăr, preparatul a produs un stop cardic, ca și în cazul delfininei autentice, dar în faza sistolică și nu în cea diastolică a contracției inimii. Se știa că delfinina nu are efecte într-o astfel de fază. Diferența l-a determinat pe Selmi să repete toate reacțiile și să-și continue cercetările pentru descoperirea unor noi reactivi care ar putea fi caracteristici delfininei autentice și care ar permite o comparație cu preparatul alcalin din cadavru. Astfel, el a descoperit că delfinina reacționează cu hiposulfatul sodic de aur și cu alte substanțe chimice formînd anumiți precipitați. Cînd a aplicat aceiași reactivi la alcaloizii din cadavru nu a mai obținut nici un precipitat. În final, Selmi a tras concluzia că generalul Gibboni nu fusese otrăvit cu delfinină ci că, după moarte, un alcaloid de origine animală și nu vegetală se formase în țesuturile lui. Acest alcaloid dădea reacții similare cu cele ale delfininei și putea, prin urmare, duce la o gravă eroare judiciară.

Al doilea caz era şi mai semnificativ. În legătură cu decesul văduvei Sonzogno din Cremona se zvonise că era vorba de o otrăvire. La douăsprezece zile după moartea ei, procuratura a cerut chimiştilor din Cremona să examineze corpul. Chimiştii au susţinut că au găsit morfină în cadavru. Pentru că şi în acest caz procuratura nu a putut găsi alte motive de suspiciune, li s-a cerut altor chimişti din Milan şi Brescia să refacă analizele. Aceşti chimişti au determinat prezenţa unui alcaloid, dar erau siguri că nu era vorba de morfină. În sfîrşit, i s-a cerut lui Selmi să-şi formuleze opinia finală cu privire la acest caz şi el a constatat că preparatul din organele interne ale cadavrului produceau într-adevăr multe din acele reacţii de colorare care erau considerate tipice pentru morfină. Totuşi, cînd a aplicat testul Pellagri pentru evidenţierea morfinei, rezultatul a fost negativ. Pe lîngă aceasta, experienţele pe broaşte au dat rezultate atît de diferite în privinţa efectelor cunoscute ale morfinei încît nu a mai avut nici cel mai mic dubiu. Cadavrul doamnei Sonzogno, a certificat el, nu conţinea nici o urmă de morfină şi din nou se putea spune că în cadavru se dezvoltase un alcaloid care putea să ducă din nou la o eroare judiciară. Mai tîrziu, Selmi avea să ajungă la concluzia că dintre toate testele pentru evidenţierea morfinei cel mai sigur era testul Pellagri. Însuşi Selmi evitase eroarea făcînd fiecare etapă a analizelor cu o exactitate care i-a cerut mari eforturi. Cu toate acestea, orice examen toxicologic pentru evidenţierea alcaloizilor vegetali ascundea capcane de acest fel. Ministrul italian al justiţiei a fost atît de impresionat de munca lui Selmi încît în 1880 s-a numit o comisie de specialişti care să examineze problema alcaloizilor din cadavre şi să încerce să clarifice această ambiguitate. Între timp, alţi toxicologi europeni au devenit conştienţi de această problemă şi au început să fie din ce în ce mai preocupaţi de ea în cercetările lor.

În ziua de 11 mai 1882, Montagu Williams a folosit din plin această problemă controversată cînd a început să-l bombardeze cu întrebări pe Stevenson. Era o linişte mormîntală în sala tribunalului Old Bailey. Se auzeau numai vocile lui Williams şi Stevenson. După cîteva întrebări şi răspunsuri a devenit clar că Stevenson avea numai cunoştinţe vagi — dacă cumva avea — despre cercetările făcute în Italia cu privire la alcaloizii din cadavre. Pus în încurcătură, a recunoscut faptul că auzise că unii toxicologi europeni pretind că alcaloizii din cadavre se comportau asemănător cu otrăvurile vegetale. În schimb, nu auzise de Selmi, nu ştia italiana şi a trebuit să mărturisească că nu ştie dacă toxicologii europeni au dreptate sau nu în legătură cu pretinsa similitudine dintre alcaloizii care apar în cadavre şi alcaloizii vegetali. Pe lîngă aceasta, nu a putut să dea un răspuns nici în privinţa existenţei unui alcaloid dezvoltat în cadavre care să aibă acelaşi gust cu aconitina. Încolţit, nu a putut să garanteze decît

ceea ce știa din propria lui experiență. De-a lungul carierei sale, a spus el, examinase un mare număr de cadavre dar pînă atunci nu dăduse de niște alcaloizi otrăvitori dezvoltați în cadavre. Niciodată nu întîlnise vreo otravă, a afirmat el, cu un gust care să poată fi confundat cu cel al aconitinei. La sfîrșitul interogării încrucișate, el a trebuit să recunoască că nu era pregătit să conteste observațiile făcute în această privință în restul Europei. Montagu Williams putea fi cît se poate de mulțumit de rezultatele audierilor martorilor din acea zi. Prin lovitura de grație dată prin surprindere reușise să convingă pe cei prezenți în sala tribunalului Old Bailey de nesiguranța generală ce domina toxicologia și să dea o vagă speranță clientului implicat în acest caz tenebros. Acesta este motivul pentru care pledoaria sa pentru apărare a fost așteptată cu atîta nerăbdare în după-amiaza zilei de 13 mai. Pledoaria lui Williams a acoperit durata ședințelor complete ale procesului, în zilele de 13 și 14 mai. Atingînd punctul culminant al pledoariei din prima zi, el s-a întors către juriu, căruia i s-a adresat direct, declarînd cu o voce implorătoare :

„Să vă amintiți că l-am interogat pe doctorul Stevenson în legătură cu existența alcaloizilor dezvoltați în cadavre și el v-a spus că, deși era înclinat să creadă în această teorie, problema rămîne încă *sub judice*. Dacă savanții mai pot să aștepte pînă vor lua o decizie, mințile lor încă fiind deschise căutărilor, dumneavoastră, în mod absurd, trebuie să luați curînd o hotărîre în privința acuzatului. Cînd aveți în față un *gentleman* ca doctorul Stevenson care vă spune că problema e încă *sub judice*, eu vă invit să vă luați o clipă de răgaz și să chibzuiți. Dacă alcaloizii se dezvoltă într-adevăr în cadavre va trebui să vă amintiți că în acest caz examenul postmortem a avut loc la șase zile după deces. Luînd în considerație toate acestea, puteți să ajungeți la concluzia că este vorba de aconitină sau nu ? Nu trebuie să uitați acest lucru cînd veți ajunge să luați hotărîrea dacă sînteți siguri sau nesiguri că s-a comis o crimă. Trebuie să fiți siguri că vinovăția este stabilită dincolo de orice posibilitate de îndoială și că acest tînăr nefericit a murit într-adevăr din cauza administrării aconitinei. Mă întreb dacă se poate dovedi ceva în acest caz sau dacă nu cumva vechiul verdict scoțian *nedovedit* este cel mai nimerit în acest caz".

Nu se poate spune cîte speranțe avea Williams pentru clientul său în acel moment. El știa perfect de bine, în definitiv, că celelalte dovezi îl incriminau puternic pe Lamson. Dar cuvintele finale ale procurorului indicau destul de clar că Williams trezise dubii periculoase în rîndul juraților. Procurorul Herschell, a spus: „Ați auzit că mărturiile aduse de medici și experți sînt considerate doar speculații și teorii și, prin urmare, nu pot fi luate în considerație de dumneavoastră în darea verdictului. Nu pot însă să

nu mă gîndesc că dacă dumneavoastră acceptaţi un astfel de punct de vedere înseamnă că se creează un precedent care va deschide calea oricărei persoane, care doreşte să ia viaţa unui semen, să selecteze o otravă puţin cunoscută, fiind în felul acesta în deplină siguranţă". Aceste cuvinte aminteau în mod ciudat de cuvintele procurorului francez de Broe către juraţii de la procesul Castaing care avusese loc cu 60 de ani în urmă.

În ziua de 14 martie, după o deliberare de numai trei sferturi de oră, juriul şi-a dat verdictul. Lamson a fost declarat vinovat. Judecătorul Hawkins l-a condamnat la moarte. S-a aflat însă curînd că juraţii au exclus din discuţiile lor problemele ştiinţifice şi s-au bazat în luarea hotărîrii numai pe celelalte dovezi. Faptul că hotărîrea a fost corectă a fost dovedit de confesiunea pe care Lamson a făcut-o cu patru zile înainte de a fi executat.

Cazul Lamson a rămas, fără îndoială, o excepţie în istoria toxicologiei. El a contribuit la instalarea unei îndoieli şi nesiguranţe crescînde care avea să tulbure profund noua ramură a medicinii legale numai la cîteva decenii după ce înregistrase progrese enorme. Zece ani mai tîrziu, unul din cele mai dramatice cazuri penale din istoria Americii a aruncat o lumină şi mai semnificativă asupra acestor nesiguranţe dar în acelaşi timp a stimulat eforturi remarcabile care aveau să le pună capăt.

• • •

Robert W. Buchanan, medic din New York, domiciliat pe strada 11 Vest, numărul 267, în Greenwich Village, de-abia dacă împlinise 30 de ani, în 1892, cînd a devenit figura numărul unu într-un neobişnuit caz de crimă.

În mai 1892, Ike White, reporter la ziarul *World (Lumea)* din New York, a auzit nişte zvonuri în legătură cu împrejurările suspecte în care murise, în ziua de 23 aprilie, soţia doctorului Buchanan. Doamna era mai în vîrstă cu cîteva decenii decît soţul ei şi, ca urmare, cazul a făcut vîlvă în ziarele timpului. În ziua de 7 iunie, Arthur A. Carey, unul din detectivii lui Byrnes, l-a arestat pe doctorul Buchanan într-o cafenea din New York. Cu toate acestea, Byrnes şi Carey au jucat un rol minor în rezolvarea cazului. Reporterul White a adunat de fapt cele mai multe din dovezile importante, demonstrînd încă o dată rolul extraordinar pe care îl joacă ziariştii americani, atît în latura lor bună cît şi în cea rea, cînd se amestecă în problemele de criminalistică.

Cazul a debutat cu multă timiditate. Pe la începutul lui mai 1892, White, în căutare de veşti senzaţionale, a intrat în biroul

lui Louis Schultze, coronerul New York-ului. În timp ce White era în birou, coronerul a mai primit un vizitator, un bărbat destul de vîrstnic şi cu o înfăţişare neplăcută, care s-a recomandat cu numele de Smith din Newark, statul New Jersey. Venise, a spus el, să-l acuze pe doctorul Buchanan că şi-a ucis soţia.

Se părea că pînă la sfîrşitul anului 1890, Smith veghease asupra fetelor dintr-o casă de toleranţă, aparţinînd unei femei corpolente de vreo 50 de ani, numită Annie Sutherland. Doctorul Buchanan, care era mai mult interesat de femei şi de băutură decît de medicină, a fost de fapt patronul adevărat al stabilimentului timp de un an. S-a încurcat pe rînd cu toate fetele. Totuşi, la mijlocul anului 1890, a început să acorde o atenţie deosebită ofilitei, îmbătrînitei şi „vulgarei" (cum spunea Smith) patroane. Smith, care începuse să-şi dea seama că propria-i poziţie este ameninţată, a început să adune informaţii despre doctorul Buchanan. A aflat că Buchanan venise la New York din Halifax, Noua Scoţie, în 1887, să-şi deschidă un cabinet. A adus-o cu el pe tînăra lui soţie Helen, cu care se căsătorise la Halifax. La început, Buchanan şi-a făcut în Greenwich Village o clientelă considerabilă. Dar zvonurile despre viaţa particulară agitată a doctorului s-au răspîndit curînd şi, după un timp, pacienţii au încetat să-l mai frecventeze. În sfîrşit, soţia a divorţat şi s-a întors la Halifax.

Smith s-a gîndit că Buchanan, aflat în încurcătură financiară, voia s-o stoarcă de bani pe Annie Sutherland pentru că patroana mai avea în afară de stabiliment şi apreciabila sumă de 10 000 de dolari.

Temerile lui Smith s-au dovedit justificate cînd, în toamna anului 1890, Annie a vîndut stabilimentul (Smith rămînînd astfel fără slujbă) şi a făcut un testament, în ziua de 27 noiembrie, prin care lăsa toată averea doctorului Buchanan, cu care s-a şi căsătorit a doua zi, mutîndu-se la New York. Nu e nici o îndoială că cei doi formau un cuplu grotesc şi că toată întîmplarea în sine era grotescă. Smith susţinea că el are martori care ar putea confirma pînă şi ultimul amănunt din afirmaţiile lui. Aceştia erau doi dintre tovarăşii de chefuri ai doctorului Buchanan, Michael Macomber, proprietarul barului preferat al lui Buchanan, de pe strada 10, şi un aventurier pe nume Doria, un client tot atît de frecvent al barului ca şi Buchanan. Cei doi, în afară de Buchanan, au fost singurele persoane care au însoţit-o pe Annie Buchanan pe ultimul ei drum la cimitirul Greenwood din Brooklyn, în ziua de 26 aprilie 1892, la mai puţin de un an şi jumătate de la căsătorie.

Smith l-a îndemnat pe coroner să afle şi părerile lui Macomber şi Doria în legătură cu viaţa de familie a lui Buchanan. După cîteva pahare, ei îşi vor da cu siguranţă drumul la gură.Tot ei i-au spus că proaspeţii căsătoriţi s-au împăcat de la început ca pisica cu cîinele. Annie îl ameninţase în repetate rînduri pe Buchanan că nu-i va mai da un cent dacă nu o respectă ca pe o adevărată soţie. De la o vreme, Buchanan a început să se plîngă prietenilor că soţia lui devenise morfinomană şi că va muri curînd dacă nu renunţă la viciu. Dar Smith era gata să jure că Annie nu luase morfină în viaţa ei. Nu murise din cauză că era morfinomană, afirma Smith, ci pentru că Buchanan o omorîse ca să pună mîna pe bani. Era adevărat că doctorul McIntire, care o tratase pe Annie, din ziua de 22 aprilie, cînd ea s-a îmbolnăvit ca din senin, şi pînă la decesul ei survenit în mai puţin de 24 de ore, certificase că moartea fusese cauzată de „apoplexie". Dar oare nu greşesc mereu doctorii ?

Ura lui Smith împotriva lui Buchanan era atît de evidentă încît coronerul Schultze nu a luat în consideraţie acuzaţiile lui. Dar Ike White, reporterul, a urmărit firul, mai ales la auzul cuvîntului morfină care i-a amintit de o crimă prin otrăvire de care se ocupase nu de mult. Chiar el dăduse pe mîna legii un criminal, în ciuda rezistenţei iniţiale a poliţiei şi procurorului districtual.

În acel caz era implicat Carlyle Harris din New York, student la medicină, în vîrstă de 23 de ani. În ziua de 1 februarie 1891, el o omorîse pe Helen Potts, o elevă în vîrstă de 19 ani, cu care el se căsătorise în secret. Trecuseră numai cîteva săptămîni de cînd Carlyle Harris fusese condamnat la moarte cînd iată că, în aceea zi de mai a anului 1892, White a început să se ocupe de doctorul Buchanan.

La început White nu-şi putu da seama cît de mult era legat cazul Harris de cazul doctorului Buchanan.

Harris, nepotul lui Benjamin McCready, un respectat profesor de medicină din New York, era un tînăr intelectual cu un mare apetit pentru aventuri erotice. A aflat curînd însă că Helen Potts, crescută într-o severă familie de burghezi din Ocean Grove, nu-i cedează dacă nu se căsătoreşte cu ea. A ţinut căsătoria în secret pentru că tînărul se temea de mînia bunicului. Cînd mama lui Helen şi-a dat seama ce se întîmplă, i-a cerut lui Harris să anunţe public căsătoria. Pentru că soacra devenea din ce în ce mai insistentă, Harris s-a hotărît să scape de tînăra-i soţie, de a cărei farmece se bucurase deja suficient. Faptul că Helen suferea de insomnii s-a dovedit a-i fi de mare ajutor. Deşi era doar student, el a completat o reţetă pentru 6 capsule, fiecare conţinînd 0,3348 grame de chinină şi 0,0108 grame de morfină. Aceasta

era o rețetă standard în acele zile îngăduitoare și firma McIntire de pe bulevardul nr. 6 a onorat prompt rețeta.

În ziua de 24 ianuarie, Harris i-a dat 4 din cele 6 capsule soției, care locuia în Școala pentru tinere Comstock din New York, cu indicația de a lua o singură capsulă înainte de culcare. El a reținut 2 capsule intenționat pentru a nu lăsa prea multe medicamente pe mîna Helenei. La ora 10,30, în noaptea de 31 ianuarie, Helen s-a trezit și a început să se plîngă că are amețeli și simte o greutate în membre. O oră mai tîrziu, ea și-a pierdut cunoștința. Medicul școlii, E. P. Fowler, care a sosit pe la miezul nopții, a observat consternat că pupilele fetei se micșoraseră atît de mult încît nu depășeau o gămălie de ac. Încă de pe atunci, acesta era un semn bine cunoscut de otrăvire cu morfină. Toate încercările de a o salva cu ajutorul atropinei și cafeinei au eșuat. În ziua de 1 februarie, la 11 dimineața, Helen a decedat.

Coronerul Louis Schultze a examinat cadavrul. Evoluția bolii și contracția pupilelor indicau atît de clar otrăvirea cu morfină încît era imposibil ca Schultze să nu fi observat. Dar el nu știa nici un amănunt despre fată și în acele zile, coronerii, avocații districtuali și judecătorii se străduiau cît mai mult să scutească buzunarul contribuabililor de cheltuielile reclamate de expertizele chimice și de procesul cu jurați. Ca urmare, Schultze nu a recomandat efectuarea altor cercetări. Nu numai el trebuie blamat pentru această hotărîre, pentru că și mama Helenei purta o mare parte din vină deoarece a ascuns relațiile dintre Harris și Helen și a afirmat că fiica ei suferea de o boală de inimă din copilărie. Mult mai tîrziu, afirmația ei s-a dovedit a fi o minciună prin care se încerca să se dea impresia că Helen murise de o boală naturală. În ceea ce-l privește, coronerul a acceptat minciuna, fiind fericit că a mai scăpat de un caz. El a declarat că moartea a survenit datorită unui accident nefericit, din vina farmacistului care pusese din greșeală o doză prea mare de morfină în capsule, ori din cauza lui Helen care încălcase indicațiile lui Harris și luase mai mult decît o capsulă. Dacă se întîmplase așa, a conchis Schultze, inima nu a putut să suporte o doză dublă de morfină. Helen Potts a fost înmormîntată la 7 februarie 1891.

Cu toate acestea, două luni mai tîrziu, la 21 mai, Ike White le-a servit cititorilor revistei newyorkeze *World* un caz senzațional. A cercetat toate antecedentele cazului, a forțat-o și pe mama lui Helen să recunoască că a făcut o declarație falsă și a dezvăluit date despre viața amoroasă a lui Harris. Această dezvăluire publică l-a forțat pe procurorul districtual Nicoll și pe ajutorul lui,

Francis L. Wellman, să ordone exhumarea cadavrului şi să-i ceară singurului toxicolog de seamă al New-York-ului anului 1891, doctorul Rudolph Witthaus, să facă expertiza toxicologică. Witthaus a găsit morfină în toate organele interne care i-au fost predate. Aflîndu-se această, Harris a fost arestat şi acuzat că şi-a ucis tînăra soţie prin umplerea capsulelor, pe care i le-a dat ca sedative, cu o cantitate fatală de morfină, de care un student la medicină putea face uşor rost.

Harris avusese destul de multe dificultăţi în procurarea capsulelor de la o farmacie pentru a avea astfel acoperirea că doza de morfină era nevătămătoare. El a umplut o capsulă cu o cantitate nocivă de otravă şi i-a dat-o soţiei împreună cu alte trei capsule nevătămătoare. În felul acesta, Harris era sigur că atunci cînd Helen Potts va lua capsula nocivă, capsulele rămase vor dovedi că toate au fost nevătămătoare dacă erau examinate. Dacă s-ar fi întîmplat ca Helen să ia capsula cu otravă la urmă, atunci cele două capsule pe care Harris le-a reţinut din precauţie puteau fi imediat înmînate procurorului districtual, servind, în acest fel, ca o dovadă a bunelor sale intenţii. În ziua de 4 ianuarie 1829, a început procesul lui Harris în faţa judecătorului Smyth şi, după discuţii îndelungi şi obositoare, totul s-a terminat cu condamnarea la moarte.

Totul se petrecuse cu puţin timp înainte şi detaliile senzaţionalului proces erau încă vii în mintea lui White cînd a început să sondeze cazul doctorului Buchanan. Curînd, el a găsit dovezi care au confirmat relatarea lui Smith. El a examinat testamentul lui Annie Buchanan la Secţia de testamente şi succesiuni a Înaltei Curţi de Justiţie şi a mai descoperit că Macomber şi Doria erau într-adevăr extrem de vorbăreţi după cîteva pahare. Buchanan, au spus ei, plecase din New York pentru a se reface, după stressul la care îl supusese căsătoria. Habar nu aveau unde se dusese. Dar cînd White l-a rugat pe un coleg de la un ziar din Halifax să afle cîteva amănunte despre viaţa lui Buchanan din perioada cît stătuse acolo, el a primit o informaţie care pur şi simplu i-a tăiat respiraţia. Se părea că Buchanan era din nou în Noua Scoţie şi că în ziua de 16 mai se recăsătorise cu Helen, soţia de care divorţase. Cei doi erau pe punctul de a se întoare la New-York unde, se vorbea la Halifax, Buchanan se aştepta să intre în posesia unei mari sume de bani.

Acum White era sigur că se apropia ziua publicării unui nou articol senzaţional. Convingerea lui a fost întărită atunci cînd a mai avut o discuţie cu Macomber şi Doria. Doria şi-a reamintit un incident din iulie care l-a impresionat profund. Buchanan venise la bar în noaptea în care Carlyle Harris fusese condamnat.

Se lăuda cu cunoştinţele lui şi spunea că Harris fusese un prost că se lăsase prins. „Doctorul a spus", şi-a reamintit Doria, „că el crede că este posibil să nu fii prins dacă otrăveşti pe cineva cu morfină. În chimie, fiecare acid îşi are baza lui şi fiecare substanţă are reactivul ei. Să fiu al dracului, dar el nu a vrut să explice ce-a vrut să spună".

Următoarea etapă a cercetărilor lui White îl includea pe doctorul McIntire, care fusese chemat s-o îngrijească pe Annie Buchanan înainte de moartea ei. McIntire a luat drept afront faptul că White bănuia că diagnosticul de apoplexie s-ar fi putut să fie greşit şi de faptul că se întreba dacă el observase vreun simpton de otrăvire cu morfină. Dar s-au împăcat totuşi cînd White i-a citat remarcile lui Buchanan în legătură cu Harris. Apoi el a recunoscut că observase unele simptome care corespundeau cu simptomele otrăvirii cu morfină. Dar, simptomul principal, micşorarea pupilelor, nu fusese prezent în acel moment. Ca urmare, el a pus diagnosticul de hemoragie cerebrală. Astfel de hemoragii, spunea el, au adesea aceleaşi simptome cu acelea ale otrăvirii cu morfină. Într-adevăr, hemoragia, într-o anumită parte a creierului, puntea lui Varoli, producea o micşorare a pupilelor. Da, White îşi amintea că acest fenomen jucase un rol important în procesul lui Harris.

Într-adevăr, White îşi reamintea. William Travers Jerome, avocatul în vîrstă de 33 de ani al lui Harris, studiase pe vremuri chimia la Colegiul Amherst. Se străduise extrem de mult să dovedească că Helen Potts nu decedase din cauza otrăvirii cu morfină. Jerome aduse un număr de medici vestiţi din New York şi Philadelphia ca să dovedească că uşoarele modificări din punte ar putea duce la contractarea pupilelor, fenomen observat de doctorul Fowler la Helen Potts. Această afirmaţie, care a produs o impresie deosebită asupra juraţilor, nu a putut să înlăture greutatea mărturiei că se găsise morfină în organele interne ale cadavrului fetei.

Erau şi alte mijloace pentru a explica micşorarea pupilelor, a continuat doctorul McIntire. Pe de altă parte, nu exista nici o cauză care să explice absenţa contracţiei pupilei într-un caz autentic de otrăvire cu morfină. Nu am cunoştinţă de nici un drog, a continuat McIntire, care să împiedice sau să mascheze micşorarea pupilelor, în cazul otrăvirii cu morfină. Prin urmare, nu se putea găsi nici o explicaţie în cuvintele puse pe seama lui Buchanan în această privinţă.

Această conversaţie a avut loc în noaptea de 18 mai. Tîrziu, în acea noapte, White s-a mai dus o dată la barul lui Macomber. A

fost salutat cu vestea că Buchanan era în oraș și chiar în acel moment era în bar.

Prima impresie a lui White despre otrăvitor a fost dezamăgitoare. Buchanan era un tip sfios. Avea tenul uscat și ochii din spatele ochelarilor cu rame de aur erau congestionați White a făcut cinste în mai multe rînduri, în speranța că doctorul va scoate vreo vorbă care să-l încrimineze. Dar medicul se controla fenomenal de bine. Într-un moment prielnic, totuși, White s-a întîmplat să privească prin paharul pe care îl ținea în mînă și prin lentilele ochelarilor lui Buchanan, drept în ochii doctorului. Pupilele lui Buchanan i-au atras atenția prin mărimea lor neobișnuită. Imediat, și-a amintit de un coleg de școală ce suferea de o boală de ochi, și care venea adesea de la consultație de la oculist cu pupilele extrem de mărite. Medicul, își amintea el, turna cîteva picături de atropină în ochii colegului lui de școală pentru a ușura examinarea.

Asociația pe care a făcut-o White în acel moment i se părea chiar și lui puțin hazardată dacă nu fantastică, dar nu putea să se debaraseze de ideea care îi venise în minte în acea clipă. Să explice oare acest lucru misterioasele cuvinte spuse de Buchanan? Oare pusese Buchanan atropină în ochii soției muribunde după ce o otrăvise cu morfină pentru a împiedica contracția pupilelor? Să fi fost oare acesta secretul?

White a părăsit imediat barul și s-a dus la o oarecare doamnă Crouch care o îngrijise pe Annie Buchanan în timpul scurtei ei suferințe. O mai chestionase o dată, dar femeia aceea era destul de simplă și nu putuse să-i spună mare lucru. Acum nu voia să afle decît răspunsul la o singură întrebare. Răspunsul doamnei Crouch i-a întărit suspiciunea, pentru că ea a afirmat că Buchanan a intrat în camera bolnavei de cîteva ori, s-a aplecat asupra ei și i-a turnat un medicament în ochi.

Înainte de căderea nopții, White era în biroul lui Schultze. Experiența cîștigată de Schultze în cazul Harris l-a determinat să asculte cu respect relatarea lui White. Inspectorul șef Byrnes a primit ordinul să-l supravegheze pe Buchanan. În ziua de 22 mai, cadavrul doamnei Buchanan a fost exhumat din cimitirul Greenwood și trimis pentru expertiză la Institutul Carnegie. În aceeași zi, detectivul Carey, care-l supraveghea pe Buchanan în ziua de 19 mai, a pierdut urma doctorului. Se părea că Buchanan simțise ceva și se ascunsese. Carey i-a găsit din nou urma cînd a aflat că un individ numit Hood începuse să dea tîrcoale mormîntului doamnei Buchanan din Greenwood, încă din ziua de 18 mai. Cînd Carey l-a arestat, Hood a recunoscut că era acolo din ordinul lui

Buchanan şi avea sarcină să-l avertizeze pe doctor de îndată ce mormîntul soţiei sale va fi deschis. Hood ştia şi care este ascunzătoarea lui Buchanan de pe strada 29-Est. Carey a devenit din nou umbra lui Buchanan pînă cînd s-au primit rezultatele autopsiei.

Dintr-un anumit punct de vedere, raportul cu privire la autopsie nu lăsa nici urmă de îndoială, întrucît stabilea că Annie Buchanan nu murise cu siguranţă de apoplexie. Ca şi în cazul lui Carlyle Harris, tot doctorul Rudolph Witthaus a primit sarcina de a face expertiza toxicologică. Raportul trimis în ziua de 7 iunie confirma prezenţa unei cantităţi nocive de morfină în cadavru. Tratamentul cu atropină, continua raportul, putea să împiedice perfect micşorarea pupilelor care, fără îndoială, ar fi trebuit să însoţească otrăvirea cu morfină. Avîndu-se în vedere aceste constatări, Buchanan a fost arestat şi trimis la Tombs, vestita închisoare newyorkeză. După toate aparenţele, cazul era perfect lămurit şi vinovăţia lui Buchanan stabilită. În realitate, tot ce s-a petrecut pînă în acest moment formează doar cadrul dramei în care toxicologia a jucat rolul principal. Istoria toxicologiei medico-legale va rămîne totdeauna legată de cazul Buchanan.

Procesul lui Buchanan a început în ziua de 20 martie 1893. Acuzarea a fost reprezentată de Delancy Nicoll, James W. Osborne şi Francis L. Wellman. Din nou prezida judecătorul Smith. Apărarea avea în frunte pe Charles W. Brooks şi William J. O'Sullivan. Mai nimeni nu îl cunoştea pe O'Sullivan la începutul procesului. Cinci săptămîni mai tîrziu însă, cînd procesul se va fi terminat, el era un avocat celebru. Cazul Buchanan îl lansase, şi aceasta numai din cauza dramei prin care trecea toxicologia, dramă pe care el a pus-o în scenă cu un simţ impecabil al regiei.

Înainte de a deveni avocat, O'Sullivan fusese medic. Timp de şase luni, înainte de începerea procesului, el a parcurs întreaga bibliografie referitoare la alcaloizi şi la metodele lor de izolare. El a găsit o plăcere deosebită în lectura lucrărilor lui Francesco Selmi. O'Sullivan s-a decis să se folosească de problema alcaloizilor care se dezvoltă în cadavre, datorită degradării, pentru a-şi salva clientul. El ştia prea bine că juraţii erau totdeauna sensibili la dramele judiciare.

O'Sullivan avea un plan de luptă bine pregătit, chiar înainte de începerea procesului. Din întîmplare, a găsit un sprijin şi ajutor în persoana lui Victor C. Vaughan, profesor de chimie la Universitatea din Michigan. Vaughan era entuziasmat de scrierile lui Selmi. Mai mult din ambiţie decît din pasiune ştiinţifică, el făcuse numeroase experienţe pe organele interne ale unor animale în descompunere, în căutarea alcaloizilor cadaverici (ptomaine). În

cursul cercetărilor, a descoperit o ptomaină în resturile unui pancreas care reacţionase la testul Pellagri precum şi la alte şase teste pentru evidenţierea morfinei. Aveau loc (aşa cum explică Vaughan) „aceleaşi reacţii de colorare ca şi în cazul morfinei". Din cărţile lui Selmi, O'Sullivan ştia că testul Pellagri se dovedise a fi cel mai sigur şi mai important dintre testele pentru evidenţierea morfinei. El fusese prezent şi la şedinţa în care doctorul Rudolph Witthaus depusese mărturie în calitate de expert, în procesul Harris, şi ştia prea bine ce metodă folosea acesta pentru a demonstra prezenţa morfinei. Avocatul lui Harris, Jerome, făcuse tot ce-i stătuse în putinţă pentru a zdruncina mărturia lui Witthaus. Aprofundase problema alcaloizilor cadaverici şi avertizase juriul în legătură cu varietatea imensă a otrăvurilor şi capcanele în care putea cade toxicologul nicircumspect. Dar Witthaus fusese perfect pregătit şi reuşise să spulbere toate dubiile. Folosise absolut toate testele cunoscute de evidenţiere a morfinei şi, ca să fie mai sigur, efectuase şi teste fiziologice pe broaşte. Dintre alcaloizii cadaverici descoperiţi pînă atunci, nici unul nu reacţiona la mai mult de trei sau patru din testele bine cunoscute de evidenţiere a morfinei. Witthaus pedalase cel mai mult pe testul Pellagri, declarînd că era mijlocul cel mai sigur de a diferenţia morfina de înşelătorii alcaloizi care apăreau în cadavrele în descompunere. În sfîrşit, Jerome a trebuit să bată în retragere.

Din aceste motive, O'Sullivan era aproape sigur că, în apropiatul proces al doctorului Buchanan, Witthaus nu numai că va cita binecunoscutele teste dar va considera că testul Pellagri este cel concludent. Acesta era momentul în care O'Sullivan se hotărîse să atace. El îl va convoca pe Vaughan care urma să depună mărturie în legătură cu nesiguranţa testului Pellagri, înfrîngîndu-l astfel pe Whitthaus cu propria lui armă.

Rudolph Whitthaus împlinise în acel an 47 de ani. Era mic de statură şi avea o înfăţişare cam ciudată. Era aproape complet chel, capul dînd impresia că e prea mare în comparaţie cu trupul. Purta mustaţă şi favoriţi şi avea ochi albaştri deschişi. Contactul cu lumea infractorilor îl făcuse cinic, crizele lui de furie nefăcîndu-l prea popular printre cei care aveau de-a face cu el. Dar, în acelaşi timp, era una dintre cele mai culte şi educate persoane din New York. Încă din copilărie, îşi făcuse propriul său laborator de chimie în grajdul tatălui său. Mai tîrziu, a studiat chimia şi medicina la universităţile Columbia şi Sorbona. Din 1876 era chimist şi fiziolog la Universitatea din New York. Căr-

țile de chimie și toxicologie pe care le publicase, începînd din 1879, atrăseseră atenția și specialiștilor din Europa.

Dar și Witthaus învățase ceva din procesul Harris și era mai bine înarmat ca oricînd. Metodele chimice și fiziologice pe care le folosise pentru a dovedi prezența morfinei în organele interne ale lui Annie Buchanan erau atît de precise și complete încît toxicologii de mai tîrziu nu vor avea nici un dubiu că aceasta murise otrăvită cu morfină și nu din alte cauze. Dar Witthaus nu auzise încă de recentele descoperiri ale lui Vaughan, așa că, și de data aceasta, în mărturia sa a pus un accent deosebit pe testul Pellagri. Astfel, fără să-și dea seama, s-a predat în mîinile lui O'Sullivan, devenind un simplu actor în drama pe care avocatul o regizase atît de bine.

Intenționat, O'Sullivan a amînat punctul culminant al „spectacolului" pînă la sfîrșitul depunerii mărturiei de către experți și după examinarea încrucișată. Cu abilitate, el a întins plasa loviturii sale fatale, menționînd în repetate rînduri, de-a lungul interogatoriului încrucișat, despre posibilitatea că ptomainele să dea naștere la o înșelătoare impresie că e vorba de prezența morfinei. A insistat asupra acestei probleme atît de des și cu atîta emfază, încît și cel mai limitat jurat putea să-i înțeleagă intenția. Apoi s-a ridicat și i-a pus lui Witthaus un număr de întrebări, aparent inocente, în legătură cu diferitele teste pe care acesta le aplicase, adică testul cu clorură ferică, testul Husemann, testul Fröhde, testul cu acid iodic, acid nitric și mai cu seamă testul Pellagri.

Juraților li s-a spus, a declarat el, că așa numitul test Pellagri avea importanța cea mai mare pentru demonstrarea prezenței morfinei. L-a întrebat pe Witthaus dacă este amabil să mai confirme o dată acest lucru.

Witthaus a confirmat.

În continuare, el a menționat faptul că testul Pellagri, considerat ca cel mai eficient pentru dovedirea prezenței morfinei autentice, nu dădea rezultate în cazul alcaloizilor cadaverici care ar putea fi confundați cu morfina.

Witthaus nu a avut în principiu nimic de obiectat la această afirmație deși el a adăugat că mai multe teste sînt totdeauna necesare.

O'Sullivan a considerat bun și acest răspuns. În continuare el a spus că, dacă a înțeles bine, prezența morfinei putea fi stabilită fără nici un dubiu din apariția unei culori purpurii strălucitoare care se transformă repede într-un roșu aprins. L-a întrebat, prin urmare pe Witthaus dacă și această constatare este corectă.

Şi de astă dată Witthaus a fost de acord.

Auzind răspunsul, O'Sullivan a întrebat dacă acea reacţie se produce numai în cazul morfinei autentice.

Witthaus a răspuns că aceeaşi reacţie apărea în prezenţa codeinei dar că, după metoda Stas, codeina putea fi izolată numai prin folosirea eterului în timp ce morfina putea fi izolată ori cu cloroform ori cu alcool amilic şi prin urmare nu era nici un pericol ca cele două să fie confundate. În această privinţă, a afirmat el, testul Pellagri era tipic pentru morfină.

O'Sullivan l-a întrebat, după aceea, dacă era imposibil ca şi un alcaloid cadaveric să dea aceeaşi reacţie.

La aceasta, Whitthaus a replicat că pînă atunci acest lucru nu-l constatase nimeni în lume.

Imediat, O'Sullivan a reacţionat şi a anunţat completul de judecată că, avîndu-se în vedere răspunsul lui Witthaus, îl va chema ca martor pe profesorul Victor C. Vaughan.

Vaughan şi-a pus eprubetele şi sticlele cu reactivi şi cu extrasele pe o masă. Cu abilitate, O'Sullivan nu se mai oprea din interminabilul discurs referitor la îndelungatele experienţe ale lui Vaughan în legătură cu ptomainele. În sfîrşit, cînd Vaughan aproape că a terminat cu pregătirile, O'Sullivan a întrebat dacă testele făcute de acuzare au evidenţiat doar prezenţa morfinei ori dacă rezultatele nu fuseseră cumva influenţate de prezenţa alcaloizilor apăruţi în cadavru.

Vaughan a răspuns negativ la prima întrebare şi afirmativ la cea de a doua.

În continuare, avocatul l-a întrebat pe Vaughan dacă este adevărat că testul Pellagri este perfect valid şi dacă acesta reacţiona numai la morfina autentică sau şi la acele substanţe care se dezvoltă în cadavrele în descompunere.

Răspunsul lui Vaughan a fost negativ. Nimeni nu poate fi sigur de aşa ceva.

Prin urmare, a subliniat avocatul, testul Pellagri putea să dea naştere la erori.

Constatarea avocatului a fost confirmată de Vaughan.

După aceasta, O'Sullivan l-a întrebat pe Vaughan dacă este pregătit să demonstreze erorile care au putut fi comise de experţii acuzării. Fiind gata, Vaughan a fost invitat să facă această demonstraţie.

În sala tribunalului, în care se lăsase o tăcere mormîntală, toată lumea îl urmărea cu respiraţia tăiată pe Vaughan care le-a prezentat un preparat alcalin obţinut dintr-un pancreas intrat în descompunere de cîteva săptămîni. Apoi, a arătat instanţei un

preparat de pacreas de la o persoană căreia nu i se administrase niciodată morfină. După aceasta, a adăugat 5 miligrame de morfină și a supus preparatul testelor folosite de expertiza acuzării, în special testului Pellagri. Pentru comparație, el a făcut aceleași teste cu preparatul de pancreas putrefiat, fără a adăuga însă morfină. El voia să dovedească că cele două preparate vor reacționa identic, obținîndu-se absolut aceeași reacție de coloratie.

Vaughan a început cu testul în care se folosea clorura ferică, și care, lucru prea bine cunoscut de toxicologii cu experiență, dădea o culoare de un albastru clar în prezența morfinei. Culoarea albastră-verzuie a apărut în eprubeta lui Vaughan, dar Vaughan a afirmat că, în literatura de specialitate, culoarea reacției era menționată cînd albastră, cînd albastră-verzuie. Important era, a explicat el juriului, ca ambele eprubete să se coloreze exact la fel cu sau fără prezența morfinei. În cazul testului Husemann, preparatul era tratat cu acid sulfuric concentrat, apoi încălzit într-o baie de aburi timp de cinci minute, ca după aceea să fie tratat cu acid nitric. După ce a apărut o culoare violet închis care s-a schimbat mai apoi în roșu și portocaliu, Vaughan a adăugat acid sulfuric soluției folosită pentru comparație. În cazul acesta, el va renunța să o încălzească, pentru că, spunea el, îi lipseau condițiile. Dar nici această parte a experienței nu era cea mai importantă. Fără ezitare, el a adăugat apoi acid nitric. S-a obținut culoarea albastră-verzuie, dar în nici un caz o culoare violetă. Vaughan a subliniat faptul că în reacția Husemann, coloratia dispare foarte repede. A subliniat din nou însă că în cele două eprubete, în eprubeta cu morfină și în eprubeta care nu conținea decît extrasul din pancreasul putrefiat, culorile erau identice. În continuare, reacția nu a dat, așa cum ar fi fost normal, o coloratie care să fie pe rînd violetă, albastră și galbenă, ci un portocaliu murdar. Dar Vaughan a afirmat că aceea culoare întunecată era de fapt violetă și nu a luat în seamă protestul lui Wellman care a strigat: „Am impresia că sufăr de daltonism". Vaughan a susținut în continuare că el vede culoarea violet și jurații, care erau acum atît de năuciți de „similitudinea" culorilor din eprubete, l-au crezut pe Vaughan sau mai degrabă și-au pierdut toată încrederea în valabilitatea testelor de colorare. Nu i-a deranjat faptul că în testul cu acid nitric în loc să rezulte o culoare roșu-portocalie, care mai apoi să devină galbenă a rezultat o culoare de un gălbui nedefinit. Deși toate testele au ieșit cam anapoda, se reușise să se creeze o situație favorabilă unui atac general asupra testului Pellagri.

Înainte ca Vaughan să înceapă, O'Sullivan a mai menționat o dată faptul că acuzarea pretinde că reacția Pellagri era decisivă.

Potrivit acesteia, a declarat el, o coloraţie purpurie strălucitoare ce se transforma într-un roşu aprins indica prezenţa morfinei. Profesorul Vaughan vă va arăta cum extrasul de pancreas, fără nici o urmă de morfină în el, va căpăta exact aceleaşi culori.

În timp ce Witthaus privea cu uimire, Vaughan a făcut testul Pellagri într-o manieră care sfida toate procedeele introduse în ştiinţă de-a lungul anilor. Preparatul a fost tratat cu acid clorhidric şi sulfuric concentrat şi apoi evaporat pe o baie de apă. Vaughan s-a limitat să pună numai acid clorhidric şi nu a mai luat în seamă şi evaporarea. Dar acum era prea tîrziu pentru a se mai manifesta vreo opoziţie.

În scurt timp după aceasta, primii reporteri au zbughit-o din sala tribunalului să-şi scrie cît mai repede articolele despre evenimentul senzaţional al zilei. Preparatul făcut de Vaughan din pancreas putrefiat a dat culoarea roşu deschis în cazul testului Pellagri, culoare similară cu aceea produsă de morfină în eprubeta folosită pentru comparaţie. Nu era nici o îndoială că alcaloizii cadaverici se comportau ca şi morfina. Infailibilitatea testului Pellagri era acum de domeniul trecutului. Autoritatea ştiinţifică a lui Witthaus şi întregul eşafod complicat al toxicologiei fusese zdruncinat. Ziariştii, juraţii, judecătorul şi spectatorii au văzut dovada cu ochii lor, o culoare roşie strălucitoare în eprubete.

În noaptea aceea, toată lumea era convinsă că acuzarea a pierdut în cazul doctorului Buchanan. Brooks şi O'Sullivan exultau de fericire şi probabil că ar fi rămas triumfători pînă la sfîrşit dacă în următoarele zile nu ar fi comis o eroare fatală. După procesul Harris, s-a zvonit în New York că tînărul student fusese declarat vinovat mai ales pentru că, la sfatul avocaţilor, nu a apărut pe banca martorilor în propriul său proces, dîndu-se astfel impresia că-i era teamă să se supună interogării încrucişate a acuzării. Acum însă, în dispoziţia provocată de triumf, Brooks dorea să evite o astfel de impresie. Nedîndu-şi seama că face o greşeală decît atunci cînd a fost prea tîrziu, el l-a lăsat pe Buchanan sa depună mărturie. Comportarea lui jalnică nu a cîştigat simpatia juriului. Pe lîngă aceasta, el nici nu era prea inteligent şi nici destul de rezistent să facă faţă interogării încrucişate nemiloase la care l-a supus Francis L. Wellman care era încă furios din cauza înfrîngerii pe terenul toxicologiei. Buchanan s-a încurcat atît de mult în răspunsuri contradictorii şi în minciuni încît a reuşit să anuleze impresia făcută asupra juriului de către spectacolul pe care l-a oferit mai înainte drama toxicologiei. Cu toate acestea, cînd s-a retras pentru deliberare, în ziua de 25 aprilie,

juriului i-au trebuit 28 de ore pentru ca să dea verdictul de vinovat.

Avocaţii lui Buchanan au mai luptat să-i salveze viaţa doctorului pe la curţile de apel încă doi ani de zile. Argumentul că probele toxicologiei fuseseră inutile a jucat un rol important în această bătălie. La cererea apărării, un iepure a fost ţinut îngropat în cimitirul Greenwood timp de cîteva luni. Încă o dată toxicologii au refăcut testele pentru izolarea alcaloizilor cadaverici care ar putea să producă aceleaşi reacţii ca şi morfina. Dar toate eforturile au fost zadarnice. Nu este surprinzător nici faptul că Witthaus, încă îndurerat de umilinţa la care îl supusese O'Sullivan, descoperise între timp sursele erorii lui Vaughan. El a demonstrat că Vaughan folosise alcool amilic impur în prepararea extraselor şi că reacţiile de colorare înşelătoare erau rezultatul acelor impurităţi.

La 2 iulie 1895, Robert W. Buchanan a fost executat.

• • •

Ştirile despre desfăşurarea procesului Buchanan s-au răspîndit cu iuţeală în lumea ştiinţifică, acest proces obligînd pe toxicologi să-şi îmbunătăţească metodele şi să elimine din testele lor orice elemente neclare. În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea şi primul deceniu al secolului al XX-lea devenise clar că multe rapoarte cu privire la înşelătorii alcaloizi cadaverici rezultau din impurităţile din reactivi sau din observarea neatentă a reacţiilor de colorare. În al doilea rînd, specialiştii au dovedit că atunci cînd extrasele sînt preparate corect, după procedeul Stas, ei puteau să fie siguri că nu era prezent nici un alcaloid care să fi apărut în cadavrul în descompunere. În al treilea rînd, dacă acesta totuşi apare, folosirea a cel puţin şase teste de colorare şi dacă e nevoie şi a testelor fiziologice suplimentare putea elimina posibilitatea de a se face o confuzie între alcaloizii vegetali şi cei cadaverici.

Dar ceea ce este mai important e faptul că toxicologia, în căutarea unor metode infailibile, a făcut primii paşi pe o cale, care în al doilea sfert al secolului al XX-lea şi la mijlocul secolului avea să ducă la succese uimitoare.

• • •

La 4 decembrie 1911, inspectorul şef Alfred Ward de la Scotland Yard l-a arestat pe Frederick Henry Seddon, agent de asigurări

din Londra, exact în faţa casei sale din strada Tollington Park nr. 63. Seddon era acuzat de omuciderea Elizei Mary Barrow prin otrăvire cu arsenic.

Din nou, la un interval de aproximativ 70 de ani, arsenicul intră în atenţia toxicologiei şi prin urmare şi în cartea noastră. Din ziua în care poarta închisorii s-a închis în urma Mariei Lafarge, toxicologii s-au luptat din răsputeri cu problemele pe care le implică otrăvirea cu arsenic. De-abia trecuseră cincizeci de ani de cînd Alfred Swaine Taylor, toxicolog şi specialist în medicină legală, şi-a pus în gravă primejdie reputaţia printr-o greşeală grosolană făcută în expertiza unui caz de otrăvire cu arsenic.

În 1842, chimistul german Hugo Reinsch a prezentat o nouă metodă de izolare a arsenicului. Soluţiile suspectate de prezenţa arsenicului erau amestecate cu acid clorhidric şi mai apoi supuse fierberii. După aceasta se introducea în soluţie o sită fină de cupru. Dacă arsenicul era prezent, acesta precipita pe cupru sub forma unui strat de culoare gri-fer. Aceasta a fost metoda prin care s-a demonstrat greşeala lui Taylor. În 1859, cea de a doua soţie a doctorului Smethurst, bigam, a murit în împrejurări suspecte şi ca urmare Taylor a folosit metoda lui Reinsch pentru a analiza conţinutul vomei provenită de la victimă. În audierile care au precedat procesul, el a jurat că a găsit arsenic. Dar, înainte de începerea procesului, a trebuit să-şi recunoască greşeala. Într-adevăr, el testase acidul clorhidric pentru a verifica dacă nu conţine arsenic, aplicînd întocmai regulile stabilite de Orfila. Dar nimeni, nici chiar Reinsch, nu şi-a dat seama că chiar şi cuprul ar putea conţine un amestec de arsenic. Spre groaza lui, Taylor a descoperit că arsenicul pe care el crezuse că-l izolase din cadavru fusese introdus în proba testată de către sita de cupru.

Cincisprezece ani mai tîrziu, Franz Leopold Sonnenschein, autorul unuia din cele mai bune manuale de chimie medico-legală, a comis aceeaşi greşeală. În 1875, în orăşelul prusac Bomst, un farmacist pe nume Speichert a fost acuzat că şi-a otrăvit soţia care, deşi nu suferea de nici o boală, a murit subit. Sonnenschein, în analizele făcute, a descoperit „urme foarte clare“ de arsenic. Mărturia lui a contribuit la condamnarea la moarte a farmacistului. Din fericire, pedeapsa capitală a fost comutată mai apoi în închisoare pe viaţă. Chiar Sonnenschein a recunoscut, mulţi ani mai tîrziu, că arsenicul se strecurase în rezultatul analizei din hidrogenul sulfurat folosit la analiză. S-a susţinut din totdeauna faptul că hidrogenul sulfurat şi arsina se excludeau reciproc dar, în 1879, Robert Otto a arătat că hidrogenul sulfurat putea să conţină arsenic. Mai tîrziu, în 1886, O. Jacobson a elaborat o metodă de purificare a hidrogenului sulfurat de astfel de urme.

Nesiguranța care fusese complet eliminată din expertizele de detectare și izolare ale alcaloizilor, cu atîtea decenii în urmă, începuse să invadeze din nou domeniul aparent stabil al otrăvurilor minerale. Oare să existe totuși arsenic natural în corpul omenesc? Și totuși, chiar dacă nu există, atunci există posibilitatea ca oamenii să ingereze arsenic dintr-o mie de surse necunoscute, acumulînd treptat o cantitate de otravă în organele lor interne care poate să conducă la concluzii greșite în investigațiile de omucidere.

În 1898, Eduard Schiff, specialist în dermatologie, a scos în evidență faptul că arsenicul poate fi găsit cu o frecvență uimitoare în părul omenesc. El a sugerat ca test standard analiza firelor de păr în orice expertiză cînd o persoană este suspectată de moarte prin otrăvire.

Pe la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, în orașul Manchester, aproape 6.000 de persoane s-au îmbolnăvit, prezentînd simptome de otrăvire cu arsenic. O comisie regală a descoperit că fabricile de bere din Manchester foloseau glucoză contaminată cu arsenic în procesul fabricării berii. Comisia a stabilit că numeroase alte alimente conțin cantități mici de arsenic: praful de copt, malțul, oțetul, gemul, pîinea, dulciurile colorate cu coloranți pe bază de arsenic. Ei au mai stabilit că arsenicul este prezent și în anumite vopsele de culoare verde folosite în gospodărie, precum și în hîrtia de tapet. Experiențele efectuate au demonstrat că hîrtia de tapet putea produce simptome de otrăvire cu arsenic la locatarii camerei. Comisia a mai confirmat și faptul că urme de arsenic se acumulează în părul omenesc. La scurt timp după otrăvire, arsenicul pătrunde în păr. La început, desigur, el se localizează în zona apropiată rădăcinii părului. Dar, întrucît părul crește cu aproximativ 1,5 cm pe lună, arsenicul înaintează o dată cu creșterea părului și prin urmare distanța dintre zona acumulării și scalp crește. Cu cît arsenicul este găsit la o distanță mai mare de scalp, cu atît este mai lungă perioada care desparte momentul expertizei de începutul otrăvirii cu arsenic. Dacă se găsește arsenic numai într-o secțiune transversală a părului, se poate trage concluzia că doza de arsenic a fost luată temporar. Dacă însă se găsesc cîteva secțiuni transversale, separate între ele, aceasta arată că otrăvirea cu cantități mici de arsenic s-a făcut intermitent.

Vechea problemă a prezenței arsenicului în pămîntul din cimitire a intrat din nou în centrul atenției. Cu timpul, punctul de vedere al lui Orfila, după care arsenicul se găsește în pămînt sub forma arseniatului de calciu și prin urmare nu putea să fie dizolvat de apa de ploaie sau umezeală, a început să fie treptat acceptat. Aceasta implica faptul că arsenicul nu putea pătrunde în cadavrele

îngropate în pămînt şi, cu atît mai puţin, în cadavrele îngropate în coşciuge. De-abia mai tîrziu, cînd şi sicriul se dezagrega şi resturile veneau în contact direct cu pămîntul, existau condiţii ca arsenicul găsit în cadavru să provină din pămînt şi nu dintr-o eventuală otrăvire cu arsenic.

Totuşi, pentru a preîntîmpina eventualele erori, devenise o practică obişnuită ca în toate cazurile de exhumări să se ia probe de pămînt de deasupra, de desubtul şi de pe părţile sicriului şi, de asemenea, din diferite locuri din cimitir aflate la o oarecare distanţă de mormîntul deschis. Dacă testul Marsh evidenţia o cantitate mai mare de arsenic în pămînt, în special în probele luate de deasupra sicriului, decît în cadavru, rămînea deschisă posibilitatea ca arsenicul să fi pătruns în cadavru din exterior. Pe de altă parte, dacă pămîntul din cimitir nu conţinea arsenic sau dacă acesta era în cantităţi infime, în timp ce cadavrul conţinea mari cantităţi, atunci otrăvirea era un lucru aproape sigur. Mai mult, exista posibilitatea ca arsenicul din pămînt să provină din cadavre şi nu invers.

Dar ce înseamnă în definitiv *cantităţi infime* şi *cantităţi foarte mari?* Nu exista oare posibilitatea ca aceste estimări să fie foarte înşelătoare? Nu depindeau ele de aprecierea subiectivă a specialistului în chimie care făcea respectiva expertiză?

Întrucît arsenicul era practic prezent pretutindeni, toxicologii au fost forţaţi să caute metode precise pentru detectarea şi izolarea otrăvii. Cercetările trebuiau să determine cu o eroare de fracţiune de miligram cît arsenic putea fi tolerat de organismul uman. Trebuiau găsite tehnici de măsurare a cantităţii de arsenic prezente în cadavru ori în părul victimei. Trebuia, de asemenea, stabilită cantitatea de arsenic aflată iniţial în cadavrul unei persoane care, se ştie, în agonia morţii, elimină o mare parte din această otravă. De îndată ce o întrebare care începe cu *ce* era rezolvată, apărea o alta nerezolvată care începea cu *cît, cîtă.*

Acesta era stadiul la care ajunsese toxicologia în acea zi de 4 decembrie 1911, cînd inspectorul şef Ward de la Scotland Yard l-a arestat pe Frederick Henry Seddon. Eliza Barrow, pe care Seddon era acuzat că o ucisise, era o femeie de patruzeci şi opt de ani, destul de corpolentă şi cu un intelect destul de limitat. Din ceea ce moştenise şi din ceea ce economisese, Eliza Barrow reuşise să acumuleze o avere bunicică constînd dintr-o casă, acţiuni, bani în numerar şi bijuterii. Pînă în luna iulie 1910, Eliza Barrow locuise în casa vărului ei Vonderahe, împreună cu un nepot de şapte ani, Ernest Grant, cheltuindu-şi cea mai mare parte din energie cu administrarea banilor şi acuzînd pe membrii familiei Vonderahe că-şi fac planuri în legătură cu averea ei. Discuţiile neplă-

cute deveniseră foarte frecvente. În vara anului 1910, Eliza Barrow a auzit că în casa lui Frederick Seddon se putea închiria o cameră la etajul al III-lea pentru suma de 12 şilingi pe săptămînă. Ca urmare, a părăsit familia Vonderahe împreună cu nepotul ei şi s-a mutat în casa lui Seddon, în iulie 1925.

Frederick Henry Seddon era un individ mic de statură, în vîrstă de patruzeci de ani, aproape chel şi cu o privire rece. Dacă avea vreo trăsătură de caracter, atunci aceea era avariţia. În decurs de 20 de ani, cît a lucrat ca inspector districtual al Companiei de asigurări industriale Londra şi Manchester, reuşise să devină proprietarul unei case şi posesorul unui venit anual de 400 de lire. Era căsătorit şi avea cinci copii de care puţin îi păsa. Singurul lucru care îl interesa era acela de a descoperi noi modalităţi de sporire a bunurilor acumulate deja.

În această privinţă, sîntem siguri că Seddon semăna perfect cu Eliza Barrow. Dorinţa de cîştig i-a apropiat în curînd pe cei doi. În ziua de 14 octombrie, la numai trei luni de cînd locuia acolo cu chirie, domnişoara Barrow a transferat pe numele lui Seddon acţiunile în valoare de o mie şase sute de lire pe care le avea la o companie în India, în schimbul achitării unei rente săptămînale, pînă la sfîrşitul vieţii ei. Cu siguranţă că ea făcuse calculul că o astfel de rentă e mai sigură şi mai profitabilă decît acţiunile. În ziua de 9 iunie a anului următor, Seddon a devenit şi proprietarul unei case închiriate care îi aparţinea Elizei Barrow, în schimbul sporirii rentei săptămînale la cifra de trei lire pe săptămînă. În vara anului 1911, banca unde Eliza Barrow îşi depusese banii a avut de întîmpinat unele dificultăţi. La îndemnul lui Seddon, Eliza Barrow şi-a retras întreaga sumă, aproximativ patru sute de lire, pe care de la acea dată a păstrat-o împreună cu bijuteriile în camera ei. Prin urmare, întreaga ei avere era ori în mîinile lui Seddon, ori în casa lui. La scurtă vreme după aceasta, la 26 august 1911, fiica lui Seddon, Maggie, a cumpărat un pachet de hîrtie împotriva muştelor îmbibată cu arsenic. La cîteva zile după aceasta, Eliza Barrow a suferit de o „criză biliară, cu diaree acută şi greaţă". Un medic care locuia în vecinătate, doctorul Sworn, a pus diagnosticul de „diaree epidemică" şi a sfătuit-o pe bolnavă să accepte să fie internată într-un spital. Dar, din zgîrcenie, femeia a refuzat, preferînd să fie îngrijită de doamna Seddon. A zăcut la pat douăsprezece zile, în acelaşi pat pe care, în paranteză fie spus, îl împărţea cu nepotul ei. În noaptea de 13 septembrie ea se văita de dureri atît de puternice, încît strigătul „Mor !", putea fi auzit de la parter. Seddon a crezut totuşi că nu are nici un rost să mai cheme medicul. A aşteptat în holul din faţă pînă ce muribunda şi-a dat ultima suflare. Imediat după aceasta s-a apucat să cotrobăiască prin casă. Mai tîrziu a pretins că găsise

numai zece lire. Dar unul din agenții lui îl observase cum acesta număra niște monezi de aur în dimineața acelei zile. Mai tîrziu, în aceeași zi, a trecut pe la un bijutier cu unul din inelele decedatei, cerîndu-i să înlăture inițialele mamei Elizei Barrow. În aceeași zi, a depus mari sume de bani la bancă. A trecut și pe la doctorul Sworn care a întocmit un certificat de deces. Fără să se mai deranjeze să examineze cadavrul, acesta a pus cauza decesului pe seama „diareii epidemice". În sfîrșit, Seddon a aranjat ca funeraliile să aibă loc cît mai repede, fără să mai anunțe familia Vonderahe, singurele rude ale decedatei. A ales mormîntul cel mai ieftin și a mai și pretins, reușind să capete, 12 șilingi comision de la antreprenorul de pompe funebre pe motivul că i-a plasat această afacere.

În ziua de 16 octombrie 1911, bulgării de pămînt au acoperit sicriul Elizei Barrow, înmormîntată la cimitirul Finchley. Șase zile mai tîrziu, familia Seddon a plecat în concediu la mare.

În absența lor, familia Vonderahe a aflat de moartea rudei lor. Avînd în perspectivă iminentă obținerea banilor, Vonderahe s-a prezentat la casa din Tollington Park. Cînd a găsit casa închisă a avut prima suspiciune. În ziua de 9 octombrie, zece zile mai tîrziu, în sfîrșit, l-a găsit pe Seddon acasă. Seddon l-a informat că bunurile Elizei Barrow se ridicaseră la suma de 10 lire, dar că el, Seddon, cheltuise între timp unsprezece lire, un șiling și zece peni și jumătate cu nepotul, așa că dacă Vonderahe voia să pună mîna pe moștenire, îi mai datora mai mult de o liră. În ceea ce privește celelalte bunuri, ele se rezumau la cîteva piese de îmbrăcăminte și mobilă, a căror valoare se ridica la suma de șaisprezece lire. Cînd Vonderache l-a întrebat de casa închiriată, de asigurări și de contul din bancă, Seddon i-a arătat actele care dovedeau că toate acestea intraseră legal în stăpînirea lui și că el respectase cu strictețe înțelegerea, plătind ratele pînă la sfîrșitul vieții Elizei Barrow. Cît privește banii în numerar, pe care i-ar fi avut Eliza, aceasta era doar o presupunere.

Chiar a doua zi, Vonderahe s-a dus la Scotland Yard și și-a manifestat suspiciunile. Inspectorului șef districtual și sergenților detectivi Cooper și Hayman, li s-a ordonat să facă cercetări în legătură cu bănuielile lui Vonderahe. Pînă în ziua de 10 noiembrie, ei descoperiseră atît de multe lucruri încît s-a hotărît ca Spilsbury să facă autopsia cadavrului. Cînd Spilsbury nu a găsit nici un semn că Eliza Barrow murise de moarte naturală, el s-a adresat lui Willcox, devenit o autoritate după rezolvarea cazului Crippen, pe care l-a rugat să facă o expertiză toxicologică. Aplicînd testul Marsh, Willcox a descoperit imediat cantități nocive de arsenic în viscere

și în păr. Nu era nici o îndoială că moartea survenise din cauza otrăvirii acute cu arsenic.

Willcox cocheta de mult cu ideea de a face o incursiune în ceea ce mai era un teritoriu neexplorat pentru toxicologie, acela al determinării exacte a cantității de otravă folosită. După ce a produs o mare agitație la procesul Crippen cu noua lui metodă de detectare a alcaloizilor, el era tentat să atace și alte zone necunoscute. În această privință, cazul Seddon i se părea o primă ocazie de a face un pas înainte în acest domeniu care, la Londra cel puțin, era o noutate. Scopul lui era de a determina, cu o acuratețe pînă atunci fără precedent, cantitatea de otravă din cadavrul femeii.

În ziua de 29 noiembrie, Willcox s-a dus la morga la care erau păstrate rămășițele Elizei Barrow și a cîntărit cadavrul cu cea mai mare precizie posibilă. Reîntorcîndu-se la laborator, el a cîntărit toate organele interne pe care le adusese deja acolo. A constatat că victima, după exhumare, mai cîntărea doar 27,216 kg, în timp ce în timpul vieții greutatea femeii era de 63,50 kg.

Pînă atunci se crezuse că este practic imposibil să cîntărești cantitatea de arsenic care se precipită sub forma de oglinzi de arsenic, dar Willcox credea că acest lucru este realizabil. S-a decis să treacă sute de diferite cantități de arsenic pur prin aparatul lui Marsh și să stabilească cantitățile rezultate sub formă de oglinzi de arsenic. Dacă reușea să obțină mostre de comparație pentru cantități variind de la un miligram pînă la două sutimi de miligram, el putea să aibă un termen de comparație cu care să estimeze greutățile proporționale de arsenic din cadavru.

Cu multă răbdare, Willcox a făcut cîteva sute de astfel de teste. Apoi a început să examineze organele interne din cadavrul Elizei Barrow. După ce a cîntărit stomacul și a stabilit că acesta are o greutate de 105 grame, a luat o bucată de țesut din stomac în greutate de 0,525 grame, reprezentînd 1/200 din greutatea totală. Supunînd acest țesut testului lui Marsh, el a obținut oglinzi arsenice pe care le-a comparat cu cifrele standard din tabelul de comparație pe care îl stabilise, corespunzătoare greutății arsenicului din probă. El a înmulțit această greutate cu 200 și a tras concluzia că doza de arsenic din tot stomacul se ridica la cifra de 7,3 miligrame. A aplicat același procedeu și în cazul celorlalte organe interne. Willcox a stabilit că în intestine existau 41 miligrame de arsenic, în ficat 11,13 miligrame și așa mai departe. Procedeul s-a dovedit mai dificil de aplicat cînd s-a apucat să determine greutatea arsenicului din piele, oase și mușchi. Întrucît nu putea să meargă atît de departe încît să distrugă tot cadavrul, el a supus analizei prin comparație o bucată de mușchi în greutate de 6 grame și a stabilit că el con-

ţinea 1/30 dintr-un miligram de arsenic. Dar, întrucît nu putea cunoaşte greutatea exactă a tuturor muşchilor, nu avea date precise cu care să multiplice această cifră. În sfîrşit a recurs la regula empirică după care greutatea muşchilor din corpul omenesc este de 2/5 din greutatea totală a corpului. Prin urmare, dacă presupunea că două cincimi din 27,216 grame reprezentau greutatea totală a muşchilor Elizei Barrow, el trebuia să înmulţească conţinutul de arsenic din cele 6 grame de muşchi cu 2 000 pentru a stabili greutatea arsenicului din tot sistemul muscular al corpului. A tras prin urmare concluzia că muşchii victimei conţineau 67,2 miligrame de arsenic. Cercetîndu-i părul, el a descoperit în medie 18 miligrame de arsenic la 100 grame de păr. În sfîrşit, s-a decis să omită cantităţile neesenţiale de arsenic din păr, piele şi oase din calculul total. Datele obţinute în urma analizei conţinutului în arsenic a organelor interne indicau o cantitate de 131, 57 miligrame, o dovadă evidentă că victima fusese otrăvită. În privinţa celorlalte date obţinute, el s-a hotărît să nu le comunice, folosindu-se de ele ca de o rezervă în cazul în care avocaţii lui Seddon găseau vreo greşeală în calcule sau în metoda sa de analiză.

Willcox avusese dreptate să se înarmeze cît se poate de bine, întrucît îl aştepta o luptă pe viaţă şi pe moarte. În clipa în care Seddon şi soţia lui au apărut în tribunalul Old Bailey, în ziua de 4 martie, 1912, a început una din cele mai aprige bătălii pe care toxicologia medico-legală le-a avut de dat în tribunalele din Londra. Avocatul lui Seddon era Edward Marshall Hall care avea o bogată experienţă în domeniul medicinii legale. De la început a recunoscut că avea de-a face cu un caz dificil. Contrar politicii sale obişnuite, el nu a crezut de data aceasta în nevinovăţia clientului său. Cu toate acestea se lupta ca şi cum ar fi apărat un om nevinovat. În cea de a patra, a cincea şi a opta zi a procesului, Willcox a devenit ţinta principală a atacurilor strategice şi tactice pline de viclenie ale avocatului. Acesta îşi pregătise apărarea cu cea mai mare atenţie.

Hall a început interogarea încrucişată a lui Willcox în ziua de 7 martie. El îi pregătise expertului în medicina legală două capcane la care, a recunoscut Willcox mai tîrziu, acesta nu se aşteptase, astfel încît, toxicologul, puţin a lipsit să nu fie prins în cea de a doua. Hall era destul de isteţ ca să-şi dea seama că nu putea să ignore pur şi simplu calculele lui Willcox. În schimb, el putea dezvălui cîteva puncte nevralgice în aceste calcule. Foarte bine, şi-a zis Hall, după ce acum avea o idee foarte clară despre felul în care Willcox calculase cantitatea totală de arsenic. El a înmulţit valorile obţinute în urma fiecărei analize cu factori extremi de mari : 60 în

cazul rinichilor, 200 în cazul stomacului și 2 000 în cazul mușchilor. Erau aceste cifre corecte ?

Willcox a confirmat corectitudinea datelor.

Hall a adăugat că el speră că Willcox își dă seama că cea mai mică eroare în determinarea greutății unei mostre ar duce la o creștere exagerat de mare prin înmulțire și ar da, prin urmare, rezultate extrem de eronate.

Willcox i-a răspuns că-și dădea seama de risc.

„În cazul mușchiului analizat, este adevărat că proba luată cîntărea numai șase grame ?“ îl întreba imediat Hall.

„Da“, a răspuns Willcox.

„Și a apărut o oglindă pe care ați estimat-o ca fiind a treizecea parte dintr-un miligram ?“.

„Da“.

„Cifra cu care ați înmulțit rezultatul am impresia că este enormă în acest caz“.

„Da, este foarte mare“.

„Este de aproape două mii, după cum îmi dau eu seama. Nu ?“.

„Da, se apropie de această cifră“, a recunoscut Willcox. Pînă aici totul era bine. Dar, s-a întrebat Hall, nu cumva Willcox a trecut cu vederea un aspect vital al acestei probleme ? Eliza Barrow cîntărise în timpul vieții 63,5 kg, iar cadavrul exhumat numai 27,216 kg. Pierderea în greutate era consecința evaporării apei din țesuturi și se știe faptul că mușchii conțin o proporție cu mult mai mare de apă decît oasele. „Mușchiul conține 77% apă“, a subliniat Hall. „Oasele conțin 50%, așa că vă dați seama că mușchii pierd cea mai multă apă, chiar dacă această pierdere s-ar produce în același ritm, adică în proporție de 77 la 50 în raport cu oasele“. Nu cumva acest lucru răsturna regula empirică folosită de Willcox, după care mușchii au 2/5 din greutatea întregului corp ? Și nu afecta acest lucru cifra de 2 000 cu care Willcox înmulțise rezultatul ? „Sînt sigur că aici este vorba de o neglijență !“ a exclamat Hall. „În calculele dumneavoastră nu ați luat în considerație cîtuși de puțin pierderea de apă ?“.

„Nu, nu am luat-o“, a fost obligat să recunoască Willcox. Eroarea nu zdruncina cu totul teoria pe care se bazase cînd făcuse calculele, întrucît existau alți factori de compensare, ca de exemplu, părțile neexaminate din organism, ale căror conținut posibil de otravă nu era prin urmare inclus în calculele lui. Nu este nici o îndoială că acesta a fost unul din acele momente, frecvente în istoria toxicologiei, în care un avocat inteligent și avizat dădea o lecție aspră unui toxicolog și, prin urmare, stimula această știință în obținerea altor progrese, deși scopul avocatului nu era decît acela de a zdruncina încrederea juraților în mărturia specialistului. Fără

îndoială că Hall își atinsese ținta deși nu în măsura în care ar fi dorit. Dar încă nu era înfrînt. Brusc, a schimbat subiectul. A început să vorbească despre cantitățile de arsenic descoperite de Willcox în părul Elizei Barrow. Hall studiase cu atenție raportul din 1906 al Comisiei regale de anchetare de la Manchester. El avea toate detaliile raportului în minte în timp ce Willcox și le amintea doar vag. „Este adevărat că ați găsit în inimă 1/60 de miligrame de arsenic, iar în zona apropiată de scalp a părului ați găsit 1/80 de miligrame de otravă ?".

„Da".

„Ce ați găsit în capătul îndepărtat de scalp al părului ?".

„A trei mia parte, adică cu un sfert mai mult".

Auzind aceasta, Hall a rezumat concluziile comisiei de anchetă de la Manchester. Willcox susținea că Eliza Barrow murise din cauza otrăvirii acute cu arsenic, o otravă care după părerea specialistului începuse să-i fie administrată victimei cu două săptămîni înainte ca aceasta să fi încetat din viață. Dar cum se împăca diagnosticul de otrăvire acută cu arsenic cu concluziile comisiei, întrucît în cazul Elizei Barrow se găsise otravă și la capătul firelor de păr, nu numai în zona de lîngă scalp. Arsenicul avea nevoie de cîteva săptămîni ca să pătrundă în rădăcina părului și de zece luni pentru a străbate 15,24 centimetri de păr. În acest caz, apărea un fapt care nu putea fi explicat. Cum se putuse ca în două săptămîni arsenicul să ajungă în vîrful firelor de păr. În lumina acestei constatări, a întrebat Hall, nu trebuia să se presupună că Eliza Barrow ingerase arsenic aproape timp de un an de zile înainte de deces ?

Willcox se clătina sub loviturile lui Hall. Întrebarea îl ameți se. „Mai mult de un an înainte de deces", a murmurat el.

Hall ar fi putut obține o remarcabilă victorie dacă nu ar fi căzut pradă conștiinciozității sale și hotărîrii de a-i face pe jurați să înțeleagă logica completă a argumentării sale. Din nefericire, el nu a întrerupt interogatoriul încrucișat în acest moment și a continuat să-l asalteze pe Willcox cu nenumărate întrebări, dîndu-i astfel timp toxicologului să reflecteze. Astfel că, în timp ce răspundea la întrebări, Willcox a găsit în sfîrșit soluția misterului. Spălase părul Elizei Barrow cu multă atenție. Timp de decenii astfel de spălări au fost considerate drept procedee sigure de a înlătura de pe păr arsenicul care nu provonea din cadavru, ci din exterior, adică din pămîntul cimitirului. În timp ce Willcox răspundea la întrebările lui Hall, mai mult sau mai puțin mecanic, gîndurile lui se învîrteau asupra unui singur dubiu. Nu cumva nu a spălat părul suficient de bine și a rămas pe el arsenic provenit din exterior ?

Brusc i-a venit în minte o explicație și a reușit să spună : „Aș vrea să menționez un fapt pe care l-am omis, dar care trebuie adus

la cunoştinţă juriului şi care ar putea modifica impresia creată. Vreau să spun că atunci cînd am luat probele de păr pentru analiză, pentru a doua oară, părul se afla în sicriu şi era, prin urmare, mai mult sau mai puţin îmbibat cu arsenic din cadavru".

Pentru o clipă Hall şi-a ţinut respiraţia. Apoi i-a replicat brusc că această afirmaţie nu prea era convingătoare. Era cu siguranţă o scuză inventată în ultimul moment după ce adevărul fusese stabilit, a insistat Hall.

De îndată ce interogatoriul încrucişat s-a terminat, Willcox s-a dus în grabă la laborator. Acolo a luat cîteva fire de păr de la un cadavru în care nu se găsise arsenic şi le-a pus în lichidul eliberat de cadavrul Elizei Barrow în sicriu. În ziua de 11 martie, în luna următoare, a verificat dacă părul lăsat în sicriu conţinea arsenic. Rezultatul nu lăsa nici o urmă de echivoc : părul absorbise o mare cantitate de arsenic. Explicaţia pe care o dăduse era corectă. Arsenicul din părul Elizei Barrow pătrunsese din exterior şi nu apăruse în păr ca rezultat al unui proces natural care a avut loc în organismul viu.

În ziua de 12 martie, procurorul l-a chemat din nou pe Willcox să depună mărturie. Dezvăluind rezultatul ultimei sale experienţe, eşafodajul apărării lui Hall s-a prăbuşit complet.

Două zile mai tîrziu, juriul şi-a dat verdictul. Seddon a fost condamnat, iar soţia achitată. În ziua de 18 aprilie 1912, Seddon a fost executat prin spînzurare la închisoarea Pentonville.

Hall şi-a desfăşurat bătălia cu inteligenţă şi ingenuitate, dar a pierdut-o. Noua metodă a lui Willcox ieşise din bătălie vrednică de laudă. Cu toate acestea, atacul lui Hall a avut un efect durabil, cel puţin personal asupra lui Willcox şi asupra dezvoltării ulterioare a toxicologiei cantitative. Hall subliniase sursele unei posibile erori de care nici nu toxicolog nu putea să nu ţină seama.

• • •

În ziua de 21 iulie 1949, în ziua arestării, Marie Besnard avea 53 de ani. Ea era una din cele mai avute persoane din oraşelul Loudun. Pe vremuri o femeie frumoasă, acum evident pe cale de îmbătrînire, avea înfăţişarea alterată de o pereche de ochelari cu lentile groase.

Afacerea Marie Besnard a izbucnit dintr-un zvon, iniţial lansat, şi acesta este tipic pentru micile oraşele, de soţia dirigintelui de poştă, doamna Pintou.

La 25 octombrie 1947, Léon Besnard, soţul Mariei Besnard, a decedat după o scurtă suferinţă. Imediat după aceasta, doamna Pin-

tou i-a spus unui prieten, lui Auguste Massip, că nu cu mult înainte de moarte, Léon Besnard îi spusese că soţia lui îi punea otravă în mîncare. După spusele doamnei Pintou, el îi spusese toate acestea în grabă, în timp ce Marie Besnard conducea la uşă pe cei doi medici care-i tratau soţul, pe doctorii Gallois şi Chauvenel. Auguste Massip a transmis cele spuse de doamna Pintou poliţiei din Poitiers. De cercetări s-a ocupat iniţial judecătorul de instrucţie Pierre Roger, un tînăr care împlinise vîrsta de 25 de ani. El şi cu inspectorii de la siguranţă Nocquet, Chaumier şi Normand au lansat afacerea Besnard care avea să dureze nu mai puţin de 14 ani.

Desigur că şi a zecea parte din dovezile adunate împotriva Mariei Besnard, pe care Roger a început să le dezgroape curînd, ar fi fost suficiente pentru a trezi suspiciunea de otrăvire. Prima anchetă nu a ajuns prea departe pentru că doamna Pintou a negat că ar fi acuzat-o vreodată pe Marie Besnard de aşa ceva. În schimb, erau alţi locuitori din Loudun care aveau ce povesti. În primăvara anului 1947, familia Besnard avea pe ferma lor un angajat numit Dietz, care era un prizonier german de război. Se spunea că tînărul este amantul Mariei Besnard, în ciuda diferenţei de vîrstă de 30 de ani. Se zvonea chiar că Léon Besnard ar fi spus cu obidă că el nu mai era stăpînul casei ci servitorul servitorului lui. Pînă la apariţia tînărului german, locuitorii din Loudun fuseseră supuşi unui chinuitor bombardament de scrisori anonime obscene. Doctorul Edmond Locard, din Lyon, pionier al criminalisticii ştiinţifice (despre care vom mai auzi mai tîrziu), a comparat aceste scrisori cu mostre din scrisul de mînă al Mariei Besnard. Locard a stabilit că Marie era autoarea scrisorilor anonime care, aşa cum au confirmat nenumărate exemple din istoria criminalisticii, nu erau altceva decît manifestări de frustrare sexuală. Marie Besnard a negat cu încăpăţînare că ar fi scris acele scrisori, dar se considera semnificativ faptul că şirul de scrisori anonime a încetat de îndată ce Dietz a început să lucreze la fermă.

Inspectorul Nocquet şi-a dat seama că a dat de cheia esenţială a acestui caz. Obsedată sexual, femeia a scăpat de bătrînul ei soţ ca să poată conviețui cu tînărul german. Se ştia că după moartea soţului ea a plecat cu Dietz în cîteva călătorii lungi cu automobilul şi că atunci cînd tînărul s-a reîntors în Germania, în 1948, ea a păstrat legătura cu el. De fapt, ea l-a convins pe tînăr să se întoarcă la Loudun, în anul următor şi să pretexteze că este în căutare de lucru în Franţa, deoarece nu găsise o slujbă în Germania. Motivul său nu era de loc neplauzibil pentru că dezvoltarea economică postbelică a Germaniei nu începuse încă la acea dată.

În ziua de 16 ianuarie 1949, mama Mariei Besnard, Marie Louise Davaillaud, născută Antigny, în vîrstă de 87 de ani, care locuise în casa fiicei ei din 1940, a decedat. Doctorul Gallois, care-l îngrijise şi pe Léon Besnard punîndu-i mai întîi diagnosticul de criză hepatică iar mai tîrziu de angină pectorală şi în sfîrşit de uremie, a fost chemat să o îngrijească şi pe bătrînă. În ianuarie 1949, o puternică epidemie de gripă făcea ravagii în Loudun. Cînd bătrîna, după o suferinţă scurtă, a intrat în comă urmată de o hemiplegie, doctorul a considerat că ea fusese slăbită de gripă şi ca urmare a suferit o hemoragie cerebrală. În orice caz, şi moartea bătrînei a oferit din nou un subiect de bîrfă locuitorilor oraşelului. Astfel, inspectorul Nocquet a aflat că bătrîna fusese tare mînioasă cînd şi-a dat seama de legătura fiicei ei cu neamţul şi că ea a fost aceea care a acuzat-o cel mai tare în legătură cu planul reîntoarcerii lui Dietz. Nocquet a bănuit, prin urmare, că după ce şi-a ucis soţul, Marie Besnard şi-a ucis şi mama pentru a-şi putea satisface nestingherită pornirile ei erotice. Acum Nocquet a convins-o pe doamna Pintou să aibă o discuţie cu el. Ea i-a descris ultimele ore ale vieţii lui Besnard care se plîngea de dureri acute stomacale, de vomă şi i-a relatat dialogul dintre ea şi muribund: „Vai, ce mi-au dat?" „Cine, germanul?" „Eram pe punctul de a mînca supa cînd am văzut un fel de lichid pe farfuria mea. Marie a turnat supa peste el. De îndată ce am mîncat supa, am început să vomit".

Cînd Nocquet a mai aflat şi de faptul că Marie Besnard angajase un detectiv particular, cu reputaţie dubioasă, cu numele de Loccident, care încercase să o intimideze pe doamna Pintou, ultimele lui dubii au dispărut.

În ziua de 9 mai, s-a obţinut un aviz al Tribunalului ce permitea exhumarea lui Léon Besnard din cimitirul Loudun precum şi expertiza cadavrului suspect de intoxicaţie. Sarcina a fost încredinţată groparului Jean Morin şi medicilor Séta şi Guillon. Expertiza toxicologică urma să fie făcută de doctorul Georges Béroud, directorul laboratorului poliţiei din Marsilia, care, de decenii, se bucura de o deosebită reputaţie în sudul şi sud-vestul Franţei şi care, în 1938, stîrnise senzaţie în întreaga lume cu cartea sa *Précis de criminologie et de police scientifique*. Cadavrul fusese îngropat de aproape un an şi jumătate. Părţile necesare expertizei toxicologice au fost puse în borcane etichetate şi trimise la Marsilia. Doctorul Béroud a trimis rezultatele expertizei sale la Poitiers. În raport Béroud scria că făcuse analize cantitative şi calitative ale probelor luate din cadavrul lui Léon Besnard şi că estima că acesta fusese intoxicată cu aproximativ 39 miligrame arsenic pe kg/corp,

Cantitatea era atît de mare încît ea putea fi considerată ca o dovadă a evidentei otrăviri cu arsenic. Ca urmare s-a emis un ordin de exhumare şi a mamei Mariei Besnard. Béroud a descoperit nu mai puţin de 58 de miligrame de arsenic pe kg/corp.

La 21 iulie 1949, inspectorii Nocquet şi Normand au venit la Loudun, i-au arestat pe Marie Besnard şi pe Dietz şi i-au dus în faţa lui Pierre Roger din Poitiers. Într-o dispreţuitoare şi originală caracterizare, Marie Besnard l-a descris mai tîrziu pe tînărul judecător de instrucţie : „Avea un cap uriaş şi se holba' la mine ca şi cum ar fi privit printr-o sită de salată".

Înfăţişarea ei mîndră nu l-a intimidat pe Roger. După un lung interogatoriu, el a trimis-o la închisoarea Pierre Levée. L-a supus şi pe Dietz unui interogatoriu sever dar cînd neamţul a negat cu încăpăţînare că avea relaţii intime cu Marie Besnard, Roger l-a eliberat temporar. Dietz a trecut imediat graniţa în Germania şi nu s-a mai întors niciodată. Gestul lui era firesc dar nu a ajutat să se împrăştie norii de suspiciuni care se adunaseră deasupra Mariei Besnard.

Ancheta pe care Roger o grăbea cu toate mijloacele ce-i stăteau la dispoziţie a dat rezultate fantastice, descoperindu-se un şir de decese misterioase nu numai printre membrii familiei Besnard dar şi printre vecinii şi prietenii lor. Detectivii lui Roger au împins cercetările spre perioade din ce în ce mai îndepărtate pînă ce au ajuns în anul 1927, cînd Marie Besnard, pe atunci în vîrstă de 23 de ani, se căsătorise cu vărul ei August Antigny, muncitor agricol. Cei doi au devenit îngrijitori la Château des Martins. August Antigny a decedat în 1929 de tuberculoză, aşa cum indica actul de deces, dar după exhumare, survenită după 22 de ani, Béroud a descoperit în rămăşiţe 60 de miligrame de arsenic pe kg/corp, şi în acest caz o dovadă de otrăvire fatală cu arsenic.

În 1929, Marie Besnard s-a recăsătorit. Căsătoria cu Léon Besnard a însemnat pentru ea urcarea primei trepte pe ierarhia socială. Besnard avea o casă în Loudun, o fabrică de frînghii şi o apreciabilă proprietate la ţară. Marie Besnard nu i-a făcut nici un copil lui Léon dar s-a dovedit a fi o bună gospodină şi o ageră tovarăşă de viaţă. Besnard era certat cu părinţii lui care locuiau de altfel în vecinătate. El nu putea să-i ierte că ei o iubeau pe sora lui, Lucie, mai mult decît pe el. Ostilitatea s-a răsfrînt şi asupra celorlalte rude. Cu toate acestea, Marie Besnard a ignorat duşmăniile din familie şi a reuşit să intre în graţiile mătuşii soţului ei, văduva Louise Lecomte, care a făcut un testament prin care lăsa averea sa Mariei şi surorii lui Besnard, Lucie. La scurt timp după aceea, la 22 august 1938, şi mătuşa lui Léon Besnard a decedat.

Ea avea mai mult de 80 de ani şi nimeni nu putea afirma că simptomele bolii ei semănau cu simptomele caracteristice otrăvirii cu arsenic. Cu toate acestea examenul toxicologic făcut de Béroud rămăşiţelor din cadavru a evidenţiat existenţa unei cantităţi de 35 mg arsenic pe kg/corp. Singurul lucru care s-a putut afla era acela că Marie Besnard îi trimitea frecvent vin mătuşii Louise şi că ea petrecuse mult timp la capul femeii muribunde.

Doi ani mai tîrziu, la 2 septembrie 1940, bunica lui Besnard, văduva Gouin, a decedat. Bunica fusese singura din familie care se purtase frumos cu Léon, după cum spunea el, şi-l lăsase unic moştenitor. Şi ea era în vîrstă dar se ştia că nu cu mult timp înainte de deces, Marie Besnard şi soţul ei îi făcuseră o vizită. Nu exista nici un document medical precis în care să se fi descris simptomele manifestate de bătrînă înainte de deces. Cu toate acestea s-a hotărît ca şi cadavrul ei să fie exhumat.

Rămăşiţele ei erau însă atît de uşoare şi prezentau urme de arsenic atît de infime încît în acest caz nu putea să se facă o acuzaţie de omucidere.

Rezultatele analizelor toxicologice au trezit însă mari suspiciuni cînd Roger a ordonat exhumarea cadavrului tatălui Mariei Besnard, Pierre Davaillaud, care murise în ziua de 15 mai 1940. Cauza morţii era, aşa cum scria în certificatul medical, apoplexia. La data decesului, Marie Besnard nu fusese în casa tatălui ei, dar, cu toate acestea, analizele au evidenţiat prezenţa unei cantităţi de 30 mg arsenic pe kg/corp. Marie Besnard a moştenit ferma tatălui, iar mama ei s-a mutat la ea la Loudun.

La 19 noiembrie 1940, a mai murit o rudă. Este vorba de socrul Mariei Besnard, Marcellin Besnard, pe care ea îl vizita adesea, în ciuda animozităţilor dintre el şi soţul ei. Nici de data aceasta Marie nu fusese la căpătîiul bolnavului. Bătrînul suferea de ani de zile de paralizie progresivă şi doctorul Delaroche, medicul familiei, a certificat că moartea survenise din cauza vîrstei înaintate şi apoplexiei. Dar, şi în acest caz, Béroud a găsit 38 mg arsenic pe kg/corp în cadavrul exhumat. În urma decesului, familia Besnard a intrat în posesia unei sume totale de 227.734 franci.

La 16 ianuarie 1941, la numai cîteva săptămîni, soacra Mariei, Marie-Louise Besnard, în vîrstă de 66 de ani, şi-a urmat soţul în mormînt. Boala ei fatală a durat 9 zile şi doctorul Delaroche i-a pus diagnosticul de pneumonie. Marie Besnard şi-a îngrijit soacra pînă în ultimele clipe. Jumătate din suma moştenită a revenit fiicei ei, Lucie, iar cealaltă jumătate, în valoare de 262 325 franci, familiei Besnard. Roger, care acum presupunea că toate aceste decese surveniseră din cauza otrăvirii, a cerut ca şi cadavrul

Mariei Louise Besnard să fie exhumat. Deşi zăcuse în mormînt 8 ani de zile, Béroud a găsit 60 mgr arsenic pe kg/corp.

Imediat a mai urmat un deces. La cîteva săptămîni, la 27 martie 1941, Lucie Besnard, sora în vîrstă de 45 de ani a lui Léon, a fost găsită spînzurată în casa părinţilor ei. Nu s-a făcut o anchetă amănunţită deşi sinuciderea ridica multe semne de întrebare, mai ales că Lucie era o catolică pioasă. Pe de altă parte, se ştia că suferea groaznic de singurătate după moartea mamei ei. Cînd Béroud a găsit 30 mg de arsenic pe kg/corp în rămăşiţele ei, sinuciderea a părut şi mai ciudată decît în 1941. Roger a început să suspecteze că Léon Besnard participase şi el la otrăvirea mai întîi a părinţilor, apoi a surorii, pe care o spînzurase ca să se creeze impresia că este vorba de o sinucidere. Mai tîrziu, a raţionat Roger, însuşi Besnard a căzut victimă impulsiunilor criminale ale soţiei lui. La acea dată însă, motivaţia nu mai era avariţia, ci frustrarea sexuală.

Lista deceselor suspecte părea că nu se mai termină niciodată. La 14 iulie 1929, a decedat şi un vecin al familiei Besnard, Toussaint Rivet, de profesie cofetar. Cauza decesului, trecută în certificat, era tuberculoza. Soţia cofetarului, Blanche Rivet, a cerut familiei Besnard să o ajute în administrarea micii ei proprietăţi. După un timp, ea s-a mutat la familia Besnard, cărora le-a cedat casa în schimbul unei mici rente anuale. Ea a decedat la 27 decembrie 1941. Şi decesul ei a fost pus pe seama tuberculozei. Marie Besnard fusese aceea care o îngrijise pe bolnavă. Cînd Roger a trimis probe din cele două cadavre la Marsilia, analizele au arătat că în fiecare cadavru era o cantitate de 18 mg arsenic pe kg/corp.

Dar, cu aceasta, lista nu s-a terminat. În mai 1941, cînd trupele germane au intrat în Franţa, două verişoare în vîrstă de-ale lui Léond Besnard, Pauline şi Virginie Lalleron, şi-au găsit adăpost în casa familiei Besnard. Toţi banii Paulinei constau în nişte bancnote ascunse într-o curea. Cînd a murit, la 1 iulie 1941 (de uremie, datorită vîrstei înaintate, a certificat doctorul Gallois), sora ei a insistat să-i lase Mariei Besnard toată averea lor. Însăşi Valerie a decedat la numai opt zile după moartea surorii ei.

În această perioadă, Béroud făcea analizele cu o rapiditate firească după atîtea cazuri dar probabil că acest lucru era în detrimentul unei expertize atente. El a găsit şi de data aceasta o cantitate de 48 de miligrame de arsenic pe kilogram corp la Pauline şi 24 pînă la 30 de miligrame de arsenic în cadavrul Virginiei Lalleron. Din nou cantităţile de otravă erau atît de mari încît Roger nu-şi putea închipui că putea fi vorba de altceva, în afară de otrăvirea cu arsenic.

În afară de doamna Pintou, care putea să depună mărturie numai pe baza unor zvonuri, nu mai existau şi alţi martori care să dovedească că Marie cumpărase arsenic şi că ea amestecase arsenic în mîncare sau că ea dăduse o astfel de mîncare vreuneia din victimele ei. O altă dificultate consta în aceea că în nici unul din cazuri nu fuseseră observate simptome acute sau cronice de otrăvire cu arsenic. Pe de altă parte, Marie Besnard nu ar fi fost prima otrăvitoare din istorie care să procedeze cu o astfel de precauţie încît să nu existe nici o dovadă directă împotriva ei. În privinţa ultimului aspect, a persoanelor otrăvite care au trecut neobservate timp îndelungat din cauza lipsei de experienţă şi a neatenţiei medicilor de familie, acestea erau recunoscute ca fiind cîtă frunză şi iarbă.

Totuşi, Roger voia să evite o acuzaţie bazată pe dovezi de circumstanţă. De-a lungul celor doi ani de cercetări preliminare, el a încercat toate metodele pentru a o face pe Marie Besnard să mărturisească. A recurs chiar şi la unele metode demodate, clasice, niciciînd complet abandonate de Siguranţă. De exemplu, el a trimis o informatoare în celula Mariei Besnard dar prudenţa şi tenacitatea deţinutei ori poate inocenţa ei au determinat-o să nu facă nici o remarcă care să o trădeze. Nu e nici o îndoială că ea îşi păstra sîngele rece şi din cauza că apărarea fusese preluată de unul din cei mai renumiţi avocaţi din Paris. La puţin timp după arestare, Marie şi-a asigurat sprijinul lui René Hayot şi Ducluzeau, doi avocaţi ce se bucurau de o reputaţie deosebită. Dar datorită interesului mereu crescînd pentru acest caz, cei mai de seamă avocaţi din Paris, totdeauna în căutarea cazurilor senzaţionale, şi-au îndreptat atenţia asupra acestei femei din provincie. Chiar René Hayot l-a adus la Poitiers pe unul din cei mai străluciţi avocaţi parizieni, pe Albert Gautrat, în vîrstă de 64 ani, cavaler al Legiunii de onoare. Vestitul avocat şi-a petrecut o zi întreagă discutînd cu deţinuta.

Probabil că Gautrat s-a hotărît să preia acest caz neobişnuit cu mult înainte de a vorbi cu Marie Bernard. Îşi dăduse deja seama de faptul că acuzarea va trebui să se bazeze, în mare parte, pe probele toxicologice şi ştia din experienţă că putea oricînd să răstoarne complet cursul procesului dacă reuşea să discrediteze dovezile ştiinţifice. Gautrat făcuse deja cercetări în legătură cu metodele de lucru ale lui Béraud. Cît de bine se informase asupra expertului reiese dintr-o remarcă pe care a făcut-o cînd Marie Besnard l-a ponegrit pe toxicolog : „Nu-i vorbi de rău pe duşmani, pentru că duşmanii te vor salva".

În ziua de 20 februarie 1952, în sala tribunalului din Poitiers, a început procesul Besnard.

Chiar de la început a avut loc un scurt preludiu care amintea de vechea afacere Lafarge. Marie Besnard era acuzată că şi-a însuşit în mod ilegal unele sume de bani, reprezentînd rentele plătite unei rude decedate a cărei semnătură era falsificată pe chitanţe de Marie Besnard. A fost găsită vinovată şi condamnată la doi ani închisoare şi o amendă de 50 000 franci. Cu siguranţă că acesta era doar un preludiu, regizat foarte abil, cu scopul de a arunca de la început o pată pe caracterul acuzatei. De-abia a doua zi a început procesul pentru crimele propriu-zise, odată cu apariţia martorilor procurorului Giraud.

Orice spectator atent şi-a dat seama imediat că toate declaraţiile directe ale martorilor, exceptînd-o pe doamna Pintou, nu aveau nici cea mai mică greutate. Fără îndoială că acumularea de bîrfe şi zvonuri a contribuit la realizarea tabloului acuzatei ce fusese prezentată ca o criminală care şi-a premeditat cu sînge rece fiecare pas. Nici măcar un martor nu a putut da vreun amănunt care să capete valoarea reală a unei dovezi judiciare. Majoritatea mărturiilor, se pretindea, tindeau, de fapt, să semene îndoieli şi să se dea impresia că acuzata reuşise, cu un ascuţit simţ practic, să fie pusă în situaţia de a comite un şir de crime. Dar, de fiecare dată, cînd apărea o astfel de îndoială, procurorul şi preşedintele completului de judecată evocau numele doctorului Georges Béroud. El fusese acela care descoperise otrava şi, în definitiv, nu era el cel mai cunoscut toxicolog din sudul Franţei. Cum putuse pătrunde otrava în toate acele cadavre dacă nu fusese la mijloc o mînă criminală? Şi dacă arsenicul fusese administrat tuturor acestor victime, cine ar fi putut-o face în afară de Marie Besnard care, în fiecare din aceste cazuri, a avut de profitat de pe urma decesului?

De nenumărate ori, de-a lungul primului proces, numele lui Béraud a fost invocat cu insistenţă. Numele lui intrase în centrul atenţiei procesului, înainte ca el să fi păşit în sala tribunalului. În seara zilei de 22 februarie, toată lumea aştepta cu sufletul la gură să vină ziua următoare, cînd Béraud urma să depună, în sfîrşit, mărturie în legătură cu expertizele făcute.

Nu s-a aflat niciodată cum de reuşise Gautrat să intre în posesia unei părţi a corespondenţei dintre Roger şi Béroud, precum şi a cîtorva documente de laborator de la Marsilia. Oricum aceste piese se aflau în posesia avocatului. Maniera în care s-a folosit de ele a dezvăluit că Gautrat era foarte sîrguincios şi destul de inteligent încît să stăpînească datele ştiinţifice necesare pledoariei, dar şi un om care nu era prea scrupulos în alegerea mijloacelor pe care le folosea. Departe de a evita efectele ieftine, senzaţionale, el le căuta în mod deliberat.

Béroud a intrat în sala tribunalului în dimineaţa zilei de 23 februarie. Era un bărbat brun, solid, cu umerii laţi şi cu înfăţişarea omului impasibil. Mai tîrziu, Marie Besnard a scris cu maliţie: „Nu arăta prea inteligent, dar în comparaţie cu toate prostiile şi greşelile pe care le-a făcut avea totuşi o înfăţişare respectabilă".

În afara toxicologiei, Béroud avea bogate cunoştinţe ştiinţifice în general şi de criminalistică în special. Se ocupase chiar şi de grafologie.

În timp ce-şi descria lungile serii de analize, dădea impresia unui tip extrem de plictisitor. A prezentat mai întîi împrejurările în care, de-a lungul cîtorva luni de zile, a muncit din greu datorită nenumăratelor exhumări care au avut loc, mai ales la Loudun. Borcanele de sticlă care conţineau probele de analizat au fost plimbate între Loudun şi Marsilia, umplute cu sute şi sute de părţi din organele interne sau cu rămăşiţele lor, după cum era starea cadavrului. Béroud izolase arsenicul cu aparatul lui Marsh, determinînd cantităţile de otravă mai cu seamă prin metoda Willcox, aplicată şi în cazul Seddon. Totuşi el se folosise şi de colorimetrie. Era sigur că estimarea cantităţilor de arsenic găsit în cadavre era corectă, în limitele erorilor inevitabile care apar în analizele cantitative. Pe lîngă aceasta, analizase şi numeroase probe din pămîntul din jurul mormintelor pentru a stabili conţinutul lor în arsenic solubil şi ajunsese la concluzia că arsenicul solubil era prezent în sol în cantităţi neglijabile şi, ca urmare, nu putea să explice prezenţa unor cantităţi atît de neobişnuite de arsenic în cadavre. Cu toate acestea, Béroud, conştient că poate greşi, a refuzat să facă afirmaţii neacoperite din punct de vedere ştiinţific. Cînd preşedintele completului de judecată l-a pus în faţa periculoasei întrebări. „Puteţi să afirmaţi că o mînă criminală a distribuit arsenicul în toate aceste cazuri?", el a replicat cu austeritate: „O, nu, niciodată nu am să pot să fac o astfel de afirmaţie. Ceea ce am spus se limitează numai şi numai la faptul că am găsit arsenic în cadavre".

Sărmanul Béroud nu ar fi putut să prevadă că după cîteva minute va deveni victima unui şir de capcane medico-legale puse cu atîta abilitate de Gautrat, încît întregul eşafodaj al analizei toxicologice a fost subminat. Trebuie însă să adăugăm că Béroud nu era numai victima capcanelor, dar şi a neatenţiei şi omisiunilor pe care şi le-a permis lui şi asistenţilor lui. În acest sens, poate fi considerată o greşeală a lui Béroud faptul că nu a folosit metodele cele mai noi de analiză. Dar aceasta este o problemă controversată. Aşa cum s-a aflat mai tîrziu, aplicarea celor mai moderne metode nu a făcut decît să confirme şi nicidecum să răstoarne rezultatele obţinute de Béroud. Greşeala lui a constat în faptul că nu s-a

străduit să fie cît se poate de exact în cazul fiecărui detaliu din munca de laborator şi mai ales nu a luat în seamă procedurile birocratice fără de care un laborator, mai devreme sau mai tîrziu, într-un secol ca al nostru, ajunge inevitabil să comită greşeli, dacă se ţine seama de avalanşa mereu crescîndă de probe de analiză.

Gautrat a început cu interogarea medicilor Séta şi Guillon, care răspunseseră de exhumările de la Loudon, făcînd disecţia şi separînd părţile din cadavre care urmau să fie trimise, în borcanele pe care tot ei le sigilau, pentru analize, la Marsilia. „Sînt convins", a spus el amabil, „că aţi lucrat cu cea mai mare atenţie, totdeauna numărînd borcanele şi întocmind liste cu tot ceea ce se trimitea la Marsilia...".

„Desigur", a răspuns Séta, „am fost într-adevăr foarte atenţi". A mai adăugat că atenţia este esenţială dacă probele urmează să ajungă într-un laborator.

Gautrat a luat un număr de liste de pe masa din faţa lui, le-a distribuit judecătorilor, juraţilor şi reporterilor. Luîndu-se în consideraţie cele spuse de doctorul Séta, a declarat avocatul, într-adevăr se poate crede că domnia sa nu a ştiut cum să aducă la cunoştinţă instanţei anumite probleme pe care el ca avocat al apărării se simţea obligat să le dezvăluie acum. Era clar că aveau de-a face cu un mister. Dacă se vor compara listele făcute de doctorul Séta la locul exhumării cu listele de probe ale doctorului Béroud, se va observa că la Marsilia se trecuseră pe liste mai multe borcane, conţinînd probe din cadavrele implicate în procesul Besnard decît fuseseră umplute cu probe şi trimise de la Loudun. Desigur, rămîne posibilitatea ca borcanele să se fi înmulţit în drum spre Marsilia, pentru că altfel situaţia nu s-ar putea explica decît dacă s-ar considera că printre probele de laborator din cazul Besnard au nimerit, din greşeală, şi probele altor cazuri aflate în laboratorul doctorului Béroud. Cu aceasta, Gautrat l-a invitat pe Béroud să explice misterul.

Béroud, luat pe neaşteptate de acest atac, nu a putut supune nici un cuvînt. A privit spre sala tribunalului complet dezorientat. „Te rog, nu te necăji, doctore!" a continuat Gautrat cu un sarcasm de care numai geniile rele sînt capabile. „Într-un laborator ca al dumneavoastră, asemenea lucruri se pot întîmpla. E firesc ca dumneavoastră să primiţi în fiecare zi borcane cu probe ca acelea din cazul de faţă şi întrucît borcanele sînt puse pe rafturi, e foarte uşor să le încurcaţi. Nu trebuie decît o clipă de neatenţie din partea asistenţilor dumneavoastră. Dacă, de exemplu, şi acum vocea lui Gautrat a căpătat brusc o notă de nervozitate, listele din Loudun menţionau numai fibre musculare şi nici un organ intern

printre rămăşiţele corpului doamnei Gouin, în raportul dumneavoastră în legătură cu rezultatele analizelor făcute probelor din acel corp se menţionează mari cantităţi de arsenic găsite în intestinele ei. Desigur că nu te poţi gîndi decît la faptul că ele au fost luate de la un alt cadavru".

Béroud şi-a scos ochelarii şi şi-a şters ochii cu fularul lui galben. Gautrat nu avea în nici un caz de gînd să-i dea răgaz să-şi revină din şoc. „În raportul dumneavoastră", a spus el cu o voce care devenea din ce în ce mai puternică şi ameninţătoare, „am găsit o afirmaţie în legătură cu arsenicul găsit în părul lui Tousaint Rivet. Dar se ştie că Rivet era chel. Acesta mi se pare un mare mister sau, dacă nu cumva şi aici e vorba din nou de o neglijenţă, părul analizat provine, fără îndoială, de la un alt cadavru adus de la Institutul dumneavoastră. În sfîrşit, printre documentele întocmite de dumneavoastră se află şi rezultatul analizei făcute unui ochi aparţinînd cadavrului văduvei Louise Lecomte. Cu toate acestea, pe lista făcută la exhumare, nicăieri nu este menţionat ochiul extirpat şi trimis la analize. Nici nu s-ar fi putut să fie, întrucît văduva fusese înmormîntată de unsprezece ani şi ochiul omenesc care să poată să stea în pămînt atîta timp fără să se degradeze nu a fost încă descoperit".

Atacul lui Gautrat nu era în nici un caz atît de formidabil pe cît părea. O comparaţie completă a celor două liste nu a dus decît la descoperirea cîtorva discordanţe. Avîndu-se în vedere sutele de probe testate, aceste discrepanţe nici nu aveau o importanţă prea mare, întrucît ele nu afectau concluzia care fusese trasă pe baza a numeroase probe. Dar Gautrat a reuşit să jongleze aceste mici scăpări în aşa fel încît era absolut sigur că aceste amănunte vor produce o puternică impresie asupra instanţei. Din felul în care avocatul a prezentat lucrurile, reieşea că Béroud lucrase cît se poate de neglijent şi că rezultatele analizelor efectuate de el nu prezentau nici o garanţie. Gautrat ştia că trebuie să-şi bazeze restul pledoariei pe această constatare, urmînd ca în continuare să nu-i dea inamicului surprins nici o şansă de reabilitare.

Avîndu-se în vedere toate aceste date, a continuat el, îşi putea, pe bună dreptate, pune întrebarea dacă arsenicul găsit de Béroud provenea într-adevăr de la cadavre. Arsenicul s-ar fi putut să provină din borcanele trimise de Béroud la Loudun pentru ca în ele să fie puse probele. „Cu alte cuvinte, mă întreb dacă borcanele erau curate sau dacă ele nu conţineau deja arsenic!".

Între timp, Béroud simţea oricum din nou pămîntul sub picioare. A protestat vehement împotriva unei astfel de insinuări. „Atunci înseamnă", a întrebat Gautrat „că trebuie să cred că bor-

canele au fost curățate și sterilizate de fiecare dată, înainte de a fi trimise la Loudun ?".

„Desigur", a exclamat Béroud.

„Da ! ?", a replicat Goutrat. „Atunci trebuie să vă aduc la cunoștință că declarația dumneavoastră nu coincide cu informațiile pe care le deținem".

Imediat Gaudrat l-a convocat ca martor pe groparul Morin. Morin a declarat că multe borcane erau retrimise de la Marsilia destul de murdare și că nici la Loudun ele nu erau curățate. S-ar putea pune întrebarea de ce Morin a fost singurul martor care a fost chestionat în această privință. De ce Goutrat nu-l chestionase și pe doctorul Séta care, susținuse avocatul, nu cu mult timp înainte, era un model de acuratețe în activitatea lui ? Este de neconceput de ce Béroud nu a insistat ca și doctorul Séto să depună mărturie în această privință. Dar Béroud era atît de zguduit încît s-a lăsat „încolțit", după cum scria un reporter. Agitația din sala tribunalului a crescut. Reporterii se împingeau în față. Reflectoare puternice se aprindeau tot timpul sporind confuzia lui Béroud.

Dar Gautrat știa mai bine decît oricine altul pe ce ghiață subredă călca. Trebuia să-și intensifice atacul pentru a nu se acorda timp apariției unei breșe. A mai scos și alte hîrtii pe care le-a distribuit judecătorilor și juraților. Era în posesia cîtorva scrisori interesante, spunea el, adresate de doctorul Béroud lui Roger, judecătorul de instrucție. Cu multă dezinvoltură, a scos o coală de hîrtie care, voia el să dea impresia, era tipică pentru întreaga corespondență dintre cei doi și l-a întrebat pe Béroud dacă el e autorul unei fraze pe care el o va cita în instanță. Cu multă îndrăzneală, Goutrat a citit cu voce tare : „Dacă raportul întocmit cu privire la analize nu vă satisface, vă rog să aveți amabilitatea să-mi aduceți la cunoștință pentru a face modificările necesare".

Era clar că de data aceasta avocatul nu mai ataca exactitatea analizelor lui Béroud ci chiar cinstea lui. Sugera prin aceasta că Béroud ajustase rezultatele analizelor conform cu cerințele judecătorului de instrucție. Pentru o clipă, indignarea cea mai aprigă a înlocuit confuzia din mintea lui Béroud. Cu o voce tremurătoare a întrebat cum de a ajuns această corespondență în mîinile apărării. Roșu de furie, a strigat cît se poate de tare că el nu falsifică rezultatele analizelor. Cu siguranță că se gîndise doar la anumite modificări ale textului din punct de vedere stilistic, pentru a fi sigur că prezentase datele științifice mai aride cît se poate de clar pentru a fi înțelese de instanță. Dar explicațiile și interpretările nu puteau să înlăture impresia, cu atîta viclenie creată de

Gautrat, că Béroud nu era altceva decît un comisionar al judecătorului de instrucție. „Această frază îmi este suficientă", a replicat Gautrat, „și mie și celorlalți, îmi imaginez", și, aproape fără să mai respire, a aplicat următoarea lovitură. „Recunoștea Béroud că el e autorul paragrafului pe care îl va citi mai departe ? Citi un paragraf scris de Béroud, în care expertul afirma că după decenii de experiență era în stare să recunoască, fără nici un aparat, oglinzile metalice formate în aparatul Marsh și să distingă oglinzile arsenice de alte oglinzi metalice, care ar putea fi produse în același aparat în prezența unor otrăvuri metalice, ca de exemplu a antimoniului. Făcuse Béroud în scris această afirmație, întreba insistent avocatul.

Béroud a recunoscut și a încercat să dea o explicație dar Gautrat l-a întrerupt. Voia să știe numai dacă afirmația îi aparținea.

E dificil să-ți dai seama ce l-a determinat pe Béroud să facă astfel de afirmații. Era adevărat că în anii de ucenicie ai lui Béroud, mulți toxicologi aveau o dexteritate neobișnuită în a face o distincție clară între arsenic și antimoniu și se amuzau realizînd astfel de performanțe chiar în fața studenților lor. Dar, în nici un caz, el nu și-ar fi permis să-și bazeze expertiza toxicologică, într-un proces de crimă, pe dovada oferită de ochiul liber. Fără îndoială că Béroud era foarte circumspect în munca lui și acea propoziție, deliberat scoasă din context, nu era altceva decît un moment de lăudăroșenie, o modalitate de a-și scoate în evidență experiența în fața judecătorului de instrucție care era atît de tînăr încît putea să-i fi fost elev. Probabil că și Gautrat știa că acea propoziție nu însemna mai mult și că lui Béroud nu trebuie să i se permită să citeze din alte părți ale scrisorilor.

Da, a declarat Béroud, el era gata să-și sprijine afirmația. Din nou a încercat să dea explicații dar, ca un magician, Gautrat, brusc, a ridicat în mînă șase flacoane sigilate în care erau ținute pentru comparație oglinzi de arsenic și de antimoniu. „Foarte bine, atunci", a exclamat el, întinzîndu-i flacoanele lui Béroud, „Spuneți-mi, care din aceste flacoane conține arsenic și care conține antimoniu".

O persoană mai versată, mai puțin credulă decît Béroud, nu ar fi căzut în capcana lui Gautrat. Ar fi refuzat să joace un rol în acest vodevil și ar fi clarificat, pe loc, implicația afirmației din scrisoare. Mai presus de toate, ar fi trebuit să sublinieze că indiferent dacă e sau nu capabil să recunoască oglinzile de arsenic cu ochiul liber, în acest caz nu procedase astfel. Dar Béroud nu era un partener de talia inamicului său. Șocat că reputația îi fusese deja discreditată, Béroud a reacționat prea lent și în clipa în care

el i-a acceptat jocul lui Gautrat, în privința eprubetelor, era ca și pierdut. Probabil că altă dată, dacă ar fi avut mintea clară, ar fi putut într-adevăr să dovedească că este capabil să facă diferențierea cu ochiul liber. Dar atunci, cînd era atît de emoționat, cu mii de ochi răuvoitori îndreptați asupra lui, nu putea face nimic.

Cu fruntea transpirată, Béroud a examinat eprubetele. Apoi i-a dat trei din ele lui Gautrat, declarînd că cele trei conțineau arsenic în timp ce celelalte oglinzi fuseseră formate de antimoniu.

Ochii lui Gautrat au strălucit. „Doctore Béroud", a spus el, vocea cutremurînd sala tribunalului, „am niște date interesante pentru dumneavoastră. Nici măcar una din aceste eprubete nu conține arsenic. Toate conțin antimoniu. Iată ce scrie laboratorul de la care am căpătat eprubetele". S-a întors cu fața la judecător și jurați și a strigat cu un dispreț șfichiuitor : „Aceasta este dovada că doctorul Béroud este un expert în care trebuie să avem încredere absolută".

Un hohot de rîs a străbătut sala tribunalului. Doctorul Béroud s-a prăbușit pe scaun. Președintele completului de judecată, Favart, a cerut de nenumărate ori să se facă liniște și, cînd vacarmul nu a mai putut fi potolit, a întrerupt ședința. Béroud era atît de tulburat încît atunci cînd a părăsit clădirea s-a clătinat și a căzut, rănindu-se atît de tare încît la ședința următoare a procesului, unul din asistenții lui, doctorul Médaille, i-a luat locul. Dar disputa cu privire la exactitatea expertizei toxicologice din Marsilia se terminase de fapt.

Fără îndoială, nimeni nu știa mai bine decît Gautrat că el jucase o carte riscantă, dar că nu reușise într-adevăr să elimine constatările lui Béroud în privința prezenței arsenicului. Era atît de conștient de limitele loviturii sale de teatru încît nu a insistat să se dea un verdict imediat. Mai mult, a căzut de acord cu propunerea instanței, rămasă perplexă, în legătură cu numirea unor noi experți, care să refacă complet analizele toxicologice. Știa cu mult mai bine decît instanța din Poitiers că erau puține șansele de a se prezenta spre analiză probe de bună calitate într-un caz ca acesta. Victoria obținută de el a fost într-adevăr o excepție în istoria toxicologiei medico-legale și Gautrat putea fi absolut sigur că va fi în stare să descopere puncte nevralgice și erori și în noile analize. De fapt, noile analize vor putea fi mai ușor discreditate decît în primul caz, pentru că fiecare nouă exhumare face sarcina cu mult mai complicată. René Fabre, E. Kohn-Abrest, Henri Griffon și René Piédelièvre, acestea erau numele noilor experți numiți de Tribunalul din Poitiers. Pe aceștia nimeni nu-i mai pu-

tea acuza de provincialism. Toţi patru se numărau pritre toxicologii şi specialiştii reprezentativi ai medicinii legale pariziene.

Ne-am mai întîlnit deja cu numele de Piédelièvre. Reputaţia sa de specialist în medicină legală depăşise cu mult hotarele Franţei. René Fabre, în vîrstă de 63 de ani îşi începuse cariera în 1919, ca farmacist la vestitul spital Necker. Din 1931 devenise profesor de toxicologie la Universitatea din Paris, iar din 1946 decan al Facultăţii de farmacie. Kohn-Abrest. un bărbat deşirat care purta barbă, avea o vîrstă înaintată şi o experienţă de o viaţă în toxicologie. Henri Griffon, cel mai tînăr dintre cei patru specialişti, era şeful secţiei de toxicologie a laboratorului poliţiei din Paris. Numele lui este legat de prima încercare de a folosi noile tehnici atomice în domeniul toxicologiei. A început o nouă serie de exhumări la Loudun. Exhumările şi analizele au durat în total doi ani.

De data aceasta, Piédelèvre însuşi supraveghea exhumările. Septuagenarul cărunt, comandant al Legiunii de onoare, şi-a stabilit sediul în capela centrală a cimitirului din Loudun. Orice rămăşiţă umană luată pentru probe era adusă mai întîi la Piédelièvre şi trecută cu atenţie pe o listă. Încerca să facă tot ce e posibil ca să evite vreo eroare. Spre stupefacţia lui (şi satisfacţia lui Gautrat) s-a aflat că reînhumările, după prima exhumare, fuseseră făcute cu mare neglijenţă. Conştiinciozitatea lui Séta, de care Gautrat a făcut atîta caz şi care fusese folosită împotriva lui Béroud, apărea acum într-o lumină foarte defavorabilă. Nu îi trecuse nimănui prin cap că se va face şi o a doua exhumare şi nu se făcuse nici cel mai mic efort ca rămăşiţele cadavrelor să fie separate. Acelaşi lucru rămîne valabil şi pentru rămăşiţele din diferite organe interne care, în multe cazuri, erau atît de amestecate cu pămînt încît nu mai rămăsese aproape nimic din ele. Piédelièvre era pe deplin conştient că în împrejurările acelea, Gautrat va obiecta imediat şi va spune că orice urmă de arsenic găsită în cadavre provenea din pămînt. De aceea, a luat numeroase probe de pămînt din diferite straturi ale cimitirului Loudun cu scopul de a mai verifica încă o dată solubilitatea arsenicului natural. Piédelièvre trăise în universul nu arareori macabru al medicinii legale. Deşi obişnuit cu aceste scene, pentru care nu avea repulsie, considera totuşi că asista la ceea ce poate fi numit „culmea macabrului". Unele cadavre erau atît de dezintegrate încît nu mai rămăsese pentru analiză decît părul. La acea dată, toxicologia descoperise de mult că părul oferă indiciul cel mai sigur în privinţa felului, gradului şi duratei otrăvirii cu arsenic.

Resturile de organe şi unele din probele din sol au fost trimise la laboratorul profesorului Kohn-Abrest. Scalpul, părul şi res-

tul probelor de sol au fost trimise la laboratorul lui Henri Griffon din Paris. Gautrat, care era bine informat în privința probelor de laborator, nu a privit favorabil următoarea etapă a procedurii. Curînd a aflat însă că rezultatele, în ciuda acestui handicap, puteau fi considerate oricum dar numai favorabile Mariei Besnard nu. Kohn-Abrest, care lucrase atît cu aparatul lui Marsh cît și cu cele mai moderne tehnici de spectroanaliză, a stabilit prezența unei cantități medii de 20 de miligrame de arsenic pe kilocorp, rezultat care, avîndu-se în vedere cantitatea mică de probe de analiză care le-a stat la dispoziție, trebuia considerat ca o confirmare a constatărilor lui Béroud. Și mai alarmantă era informația pe care Goutrat o obținuse de la laboratorul Griffon : părul lui Léon Besnard conținea de patruzeci și patru de ori mai mult arsenic decît părul normal.

Gautrat vedea cu ochii cum i se spulberă speranțele. Dacă la reluarea procesului, corpul de experți va confirma în unanimitate prezența arsenicului în „cadavrele Mariei Besnard", cu greutatea autorității lor de specialiști parizieni, el nu va mai reuși să capete ascendent asupra lor. A aflat că Griffon aplicase unele metode folosite în cercetările atomice în analiza firelor de păr dar nu știa că chiar acest fapt îl va ajuta, în ultima instanță, să repete lovitura de teatru pe care a dat-o în cazul Béroud. Nu abandonse nici speranța că va găsi niște puncte nevralgice în mărturiile experților, dar și-a dat seama că el ar fi putut, tot atît de bine, să fie forțat să accepte dovada prezenței arsenicului. De aceea el și-a imaginat o nouă tactică, aceea de a accepta că există arsenic în cadavre, dar că acesta nu provenea din mîna unui ucigaș, ci din solul cimitirului.

La început, Gautrat a fost puțin neliniștit din cauza acestei tactici. El a aflat că experții acuzării se străduiau din toate puterile să respingă dinainte netemeinicia vreunor posibile contraargumentări pe care le-ar ridica avocatul. Griffon analiza probele de sol de la Loudun pentru a stabili gradul de solubilitate. El a constatat că deși există, fără îndoială, arsenic în pămînt, doar cantități infime puteau să se dizolve în apă. În 1952, René Truhaud, profesor de farmacie și toxicologie la Paris, elev și asociat al lui Fabre, a îngropat cîteva fire de păr, a căror cantitate de arsenic fusese atent stabilită, într-un loc deosebit de bogat în arsenic din cimitirul Loudun. Și ca să nu fie nici o îndoială, firele de păr au fost îngropate exact la aceeași adîncime cu „victimele Mariei Besnard". Întreaga experiență a fost făcută sub supravegherea strictă a poliției. În 1953, părul a fost scos din pămînt și supus din nou analizelor pentru a se stabili conținutul de arsenic. În timp ce părul cadavrelor conținea cantități neobișnuit de mari de arsenic, conținutul în arsenic al firelor de păr îngropat s-a modificat aproape

nesemnificativ în decurs de un an. Avîndu-se în vedere aceste date, existau puține perspective ca apărarea să poată convinge instanța că doza mare de arsenic din cadavre provenea din solul de la Loudun.

Cu siguranță că nu exista o altă cale pe care putea să o ia apărarea. În impasul în care se afla, Gautrat a recurs, în final, la exemplul înaintașilor, a celor mai de seamă avocați ai apărării. S-a apucat să studieze literatura de specialitate referitoare la conținutul în arsenic al solului și pe la sfîrșitul anului 1953 a zărit o lumină salvatoare.

Gautrat a dat de lucrările unui număr de specialiști al căror domeniu atingea doar tangențial toxicologia. Aceștia erau mai degrabă biologi decît toxicologi, ori medici care erau pasionați de biologie. Primii doi care i-au stîrnit interesul erau Henri Ollivier și Lepeintre. Ollivier era șeful laboratoarelor Facultății de medicină din Paris și lector de biologie ; Lepeintre era șeful laboratorului care verifica puritatea apei potabile din capitala Franței.

Și ca și cum îl urmărea norocul, cei doi specialiști, studiind arsenicul din apă, au ajuns la concluzia că existau procese necunoscute care aveau loc în sol și care făcea arsenicul din sol solubil în cantități mult mai mari decît își imaginaseră toxicologii pînă atunci. Desigur că aceste procese, în mod evident, nu depindeau de nici o reacție pur chimică ci erau, mai degrabă, procese biologice, direct legate de activitatea bacteriilor din sol. Astfel, Gautrat a aflat că există un mare număr de bacterii în sol care pot fi împărțite în două grupe mari, după metabolismul lor. O grupă este formată din acele bacterii care, ca și omul, au nevoie de oxigen pentru realizarea proceselor lor vitale, adică bacterii aerobe. În a doua grupă intră acele bacterii care nu au nevoie de oxigen. Bacteriile anaerobe își obțin energia de care au nevoie pentru procesele vitale din fermentații.

Ollivier și Lepeintre au făcut un număr de experiențe extrem de instructive. Ei au introdus niște bacterii anaerobe într-un sol bogat în arsenic, pe care în prealabil l-au analizat prin procedeele toxicologice obișnuite, trecînd apa prin el și negăsind în final arsenic solubil. Dar după introducerea bacteriilor s-a observat că arsenicul se dizolvă în cantități uimitoare, fiind transportat în felul acesta de apă. Dacă se introduc bacterii aerobe în astfel de soluri, arsenicul rămîne insolubil. Aceasta înseamnă că ori de cîte ori au loc procese de descompunere și fermentație în sol, din cauza activității bacteriilor anaerobe, existau precondiții pentru un grad neașteptat de înalt de solubilitate a arsenicului din pămînt. Și, în definitiv, unde puteau să aibă loc mai multe pro-

cese de descompunere și fermentație decît în vecinătatea cimitirelor ?

Gautrat nu se mai putea opri din citit și continuîndu-și lectura a aflat că exista o legătură evidentă între bacteriile anaerobe și părul omenesc. Această legătură se stabilea din cauză că bacteriile anaerobe din cimitire, nu totdeauna, dar în foarte multe locuri, își extrag hidrogenul necesar pentru procesele lor vitale din compușii sulfului aflați în păr. În locul unde aceste procese chimice complicate aveau loc, arsenicul intra în păr direct, înlocuind sulful, ca și cum ar fi circulat prin corpul unei persoane otrăvite și ar fi pătruns în păr prin rădăcinile părului. Trebuie scos în evidență faptul că teoriile lui Ollivier și Lepeintre nu erau în nici un caz acceptate de toată lumea și nici cei doi specialiști nu pretindeau că au atins fondul problemei pe care ei doar o tatonaseră. Însă ei stabiliseră un adevăr care nu putea fi respins în nici un caz, acela că, în apă, arsenicul are o mare solubilitate și în felul acesta pătrunde în părul cadavrelor ca rezultat al activității bacteriilor din sol. Dar procesele care aveau loc nu puteau fi anticipate cu precizie. Ele puteau, spre exemplu, să aibă loc într-un mormînt dar nu și în cel din imediata lui apropiere.

Pentru Gautrat aceste teorii erau o mană cerească. În sfîrșit, avea la îndemînă niște contraargumente științifice cu care putea să contracareze doctrinele oficiale ale toxicologiei. Fabre, Kohn-Abrest și Griffon nu vor avea ultimul cuvînt.

Gautrat a luat legătura cu Ollivier și Lepeintre. Ei i-au făcut cunoștință cu alți doi biologi care făcuseră constatări similare și erau gata să mai facă și alte experiențe și chiar să apară în instanță ca martori ai apărării. Aceștia erau profesorul Jean Kelling de la Institutul Național de Agronomie al Franței și profesorul Paul Léon Truffert care, în ciuda celor 75 de ani pe care îi avea, era un pasionat cercetător în acest domeniu. Cavaler al Legiunii de Onoare, cu o reputație extraordinară la Paris, Paul Truffert a devenit cel mai important dintre noii aliați ai lui Gautrat.

Se părea că Gautrat e urmărit tot timpul de noroc pentru că la puțin timp după primele discuții cu Paul Léon Truffert, soarta i-a mai oferit încă o șansă. Obținuse ceea ce căutase în zadar multă vreme, adică informații precise despre metoda folosită de Henri Griffon în cercetarea arsenicului din păr.

Universul fizicii atomice era pentru Gautrat o carte închisă așa cum era pentru marea majoritate a contemporanilor lui. De aceea, el a pornit în căutarea unor atomiști care, spera el, vor putea să-i semnaleze dacă experiența făcută de Griffon nu conținea vreo posibilă sursă de eroare. În sfîrșit, a găsit doi fizicieni care au fost gata să-i dea sfaturi în această privință. Este vorba de

Lebreton și Derobert. Aceștia i-au spus că metoda de detectare a arsenicului din oase și păr cu ajutorul radioactivității avea, fără îndoială, un mare viitor. Fizicienii i-au explicat, de asemenea, întregul procedeu.

Arsenicul în stare normală nu este radioactiv. Totuși, el poate deveni radioactiv dacă este pus într-un reactor nuclear și bombardat cu neutroni care apoi sînt captați de atomii de arsenic obișnuit, transformîndu-i în izotopi radioactivi a căror radiații poate fi măsurată ca orice fel de radioactivitate, cu contorul Geiger-Müller. Pentru a se testa părul în privința prezenței arsenicului este necesar, de aceea, ca părul să fie introdus într-un reactor nuclear. Dacă există arsenic în păr, acesta este transformat în arsenic radioactiv a cărui radiație poate fi mai apoi măsurată. Pentru a se determina cantitatea de arsenic din păr, se ia o probă de arsenic care e cîntărită cu atenție în prealabil și care e introdusă simultan în același reactor. Și proba martor va deveni radioactivă, radiația ei putînd fi măsurată pentru compararea rezultatelor. În acest fel, specialiștii pot ușor determina cantitatea de arsenic din păr.

Dificultatea cea mai mare în aplicarea procedeului consta în luarea deciziei cu privire la durata de timp la care substanța supusă analizei pentru stabilirea cantității de arsenic să fie supusă bombardamentului cu neutroni în reactorul nuclear. Radiația fiecărui element radioactiv rezultă din descompunerea atomilor.

Elementele diferă foarte mult între ele în privința vitezei de descompunere. Unele elemente radioactive se descompun în cîteva minute, altele în ani sau milioane de ani.

Pentru Gautrat, acest aspect al problemei era extrem de dificil de înțeles. Fizicienii se refereau tot timpul la timpul de înjumătățire, prin care ei înțelegeau timpul în care jumătate din atomii unui element dat se dezintegrau. Astfel, timpul de dezintegrare a arsenicului radioactiv este de 26 ore și jumătate, însemnînd că în 26 ore și jumătate, jumătate din atomii lui se dezintegrează. Din jumătatea rămasă, o altă jumătate se dezintegrează în următoarele 26 ore și jumătate și tot așa pînă ce se termină transformarea completă a arsenicului radioactiv într-un element neradioactiv.

Dacă, pe de altă parte, fizicianul dorește să facă un element radioactiv, el poate folosi durata timpului de înjumătățire pentru a calcula durata optimă de timp necesară activării elementului în reactorul nuclear. În cazul arsenicului se stabilise nu de mult că această primă perioadă de înjumătățire, cu alte cuvinte o perioadă

de 26 de ore și jumătate în reactor, era suficientă pentru stabilirea cantității de arsenic prezent.

Perioada de iradiere ridica imediat o nouă problemă. Părul omenesc conține un număr de alte elemente care devin, de asemenea, radioactive cînd sînt supuse bombardării în reactorul nuclear. Radiația lor se interferează inevitabil cu timpul de înjumătățire a arsenicului și, în unele împrejurări, acest fapt anulează rezultatul. Părul, de exemplu, conține carbon, oxigen și hidrogen precum și un mare număr de urme de elemente, ca de exemplu calciu, cupru, argint, potasiu, magneziu și sodiu. Descompunerea lor radioactivă nu se interferează cu timpul de înjumătățire a arsenicului dacă timpul de înjumătățire diferă considerabil de acela al arsenicului. Astfel, magneziul se descompune atît de repede, încît în 2 ore nu mai există radiații. Calciul, pe de altă parte, are un timp de înjumătățire de 164 de zile și poate fi diferențiat de arsenic prin tehnici nucleare care nu interesează în cazul de față. Dar elementele cu un timp de înjumătățire apropiat de cel al arsenicului ridică mai multe probleme. Printre acestea se numără sodiul care are timpul de înjumătățire de 18 ore și potasiul cu timpul de înjumătățire de 12 ore și jumătate. Problemele ridicate de aceste elemente nu fuseseră încă soluționate. Specialiștii au învățat pur și simplu cum să le evite prin alegerea unor perioade de bombardare favorabile. În același timp, ei iau în considerație și modalitățile de înlăturare pe cale chimică a elementelor rebele din păr, înainte de măsurarea radiației arsenicului. De îndată ce probele de păr erau scoase din reactorul atomic, ele erau tratate cu reactivi chimici, ca acid clorhidric și hidrogen sulfurat care, se știe, extrag sodiul, potasiul și alte elemente.

Pentru Gautrat, această lecție de fizică, interesantă și semnificativă în sine, era doar un preludiu. Din momentul în care el a aflat că analiza arsenicului prin tehnici nucleare implica totuși unele probleme încă controversate și nesigure, ambițiile lui au prins din nou aripi. Poate că va putea să dovedească că Griffon se făcuse vinovat de vreo omisiune, de vreo greșeală, de vreo concluzie prematură, indiferent cît de mică ar fi fost ea. Realitatea este că el nu a trebuit să aștepte mult pînă cînd speranțele lui au devenit realitate.

Lebreton și Derobert i-au indicat greșeala principală pe care a comis-o Griffon. Este greu să ne dăm seama ce l-a făcut pe Griffon să comită această greșeală. Putea fi vorba pur și simplu de neatenție sau poate de ambiția ca metoda radioactivă aplicată în toxicologie să fie pentru totdeauna legată de numele lui. În orice caz, el nu așteptase suficient ca noua metodă să fie perfecționată

și validată. Ca urmare, el a comis o greșeală grosolană, care nu ar fi putut fi trecută cu vederea de nici o persoană familiarizată, cît de cît, cu această metodă. Părul lui Léon Besnard fusese ținut în reactorul nuclear nu timp de 26 de ore și jumătate, ci numai 15 ore. Ca urmare, radiația sodiului se interferase indiscutabil cu calculul exact. Această eroare nu duce în mod necesar la o confuzie a rezultatelor, dar dă posibilitate apariției greșelilor.

Gautrat jubila. La sfîrșitul anului 1953, pentru a fi sigur de poziția lui, el a discutat cu un număr de fizicieni atomiști britanici și specialiști în medicină legală. Ei au confrmat ceea ce el știa deja. Pe măsură ce data reluării procesului Mariei Besnard, 15 martie 1954, se apropia, Gautrat simțea că poziția lui este mai puternică decît oricînd. El era sigur că va cîștiga și noua luptă.

Marie Besnard își petrecuse cea mai mare parte a acestui timp în închisoarea de la Poitiers, dar din iulie 1953 fusese transferată la Bordeaux, unde urma să se desfășoare cel de al doilea proces. Acuzarea era reprezentată de data aceasta de procurorul Steck. Președinte al completului de judecată era Porquery de Boisserin, a cărui energie și caracter ferm veneau în contradicție cu blîndețea lui. Nici unul din cei doi nu avea nici cea mai vagă idee de ceea ce li se pregătea. Steck era sigur că acum avea niște experți în toxicologie a căror dovezi nu puteau fi zdruncinate. Toți confirmaseră fără nici un echivoc prezența unor cantități fatale de arsenic în cele douăsprezece cadavre. Toți erau de acord cu teoria că arsenicul nu putuse pătrunde în cadavre din solul cimitirului.

Pentru a doua oară, ședințele preliminare, care au durat patru zile, au constat din parada martorilor acuzării din departamentul Vienne. Încă o dată, ca și în timpul primului proces, ei nu au oferit nici o dovadă substanțială ci doar o sumedenie de zvonuri și caracterizări din care se putea trage concluzia că Marie Besnard era o femeie dezagreabilă, avară, calculată și probabil psihopată, ceea ce însă nu însemna că ea e și criminală. Gautrat, Hayot și o tînără avocată atrăgătoare din Bordeaux, Favreau-Colombier, au hărțuit mulțimea martorilor cu destulă violență. Dar, ca și în procesul anterior, această hărțuială nu era decît uvertura la drama decisivă în care Marie Besnard, palidă și bolnavă după lunga perioadă de detenție, dar totuși tot timpul în gardă, șireată și hotărîtă, a fost complet abandonată pe fundalul scenei care era ocupată acum de duelul experților.

Gautrat a fost precaut și nu a aitacait prea puternic constatările lui Kohn-Abrest și Fabre. Prestigiul lor era atît de mare și mărturia lor atît de clară, încît el nu se putea aștepta să obțină vreun succes. Dar, de fapt, nici nu avea nevoie de acest atac. El

şi-a concentrat focul asupra lui Henri Griffon pe care, mai tîrziu, Marie Besnard, cu profundul dispreţ pe care l-a arătat tuturor „prigonitorilor" ei, l-a numit „peşte dubios". „Cu un picior de 10 cm şi resitul corpului păstrînd aceleaşi proporţii, de statură foarte mică, avea înfăţişarea neplăcută a omului care este convins de propria sa importanţă şi care considera pe toţi ceilalţi semeni nesemnificativi. Era prea tînăr ca să fi învăţat ceva din experienţa vieţii".

S-ar părea că aceasta este o caracterizare cît se poate de exactă. Oricum, aceasta ne ajută să înţelegem mai bine eşecul inutil în care s-a implicat Griffon şi odată cu el acuzarea. Vanitatea, ambiţia mistuitoare, importanţa de sine excesivă şi probabil în aceeaşi măsură, iresponsabilitatea unei generaţii care în timpul războiului şi a ocupaţiei naziste încetase să mai aibă vreun respect pentru noţiunile de siguranţă şi precizie, toţi aceşti factori au jucat poate un rol în acest eşec. Absurditatea acestui fiasco a ieşit la iveală mai tîrziu cînd s-a dovedit că metodele radiochimice încă nesigure erau practic inutile. Testele ulterioare au dovedit că, deşi Griffon nu lucrase cu cea mai mare atenţie şi se grăbise să tragă concluzii, avusese noroc şi obţinuse rezultate corecte. Afirmaţia că descoperise cantităţi fatale de arsenic în părul cadavrelor din Loudun a fost confirmată mai tîrziu. Dar el ar fi putut ajunge la aceleaşi concluzii cu ajutorul metodelor verificate folosite de Fabre şi de Kohn-Abrest. Prin urmare, mai cu seamă dorinţa lui de a se evidenţia ca inovator l-a făcut vulnerabil atacului lui Gautrat. E aproape sigur că el nu-şi imaginase că poate fi atacat de un avocat pe dificilul teren al fizicii atomice.

Avocatul şi-a pregătit terenul cu o mare precauţie, ţinînd instanţei un curs de fizică atomică şi de analiză radiochimică a arsenicului. Faptul că el însuşi era un profan şi-şi însuşise recent cunoştinţele din acest domeniu străin de meseria lui a făcut subiectul cît se poate de clar pentru ceilalţi profani. Nu şi-a început atacul pînă ce nu a fost sigur că absolut fiecare jurat a înţeles ce înseamnă timp de înjumătăţire de 15 ore şi de 26 de ore şi jumătate. Numai în acel moment a lansat atacul asupra lui Griffon care alesese din neglijenţă un timp greşit de bombardare în reactorul nuclear şi prin urmare devalorizase complet rezultatele experienţei lui.

Deşi într-un fel era consternat, Griffon a adoptat poziţia arogantă a savantului care nu permite unui profan să se amestece în meseria lui. Dar Gautrat a refuzat să accepte să fie pus la punct. A continuat să insiste asupra unui detaliu controversat pe care juraţii neversaţi în ale ştiinţelor puteau să-l înţeleagă şi reţină : expusese Griffon părul la 15 ore de iradiaţie în reactorul nuclear ori la 26

ore și jumătate ? Era acea perioadă de bombardare corectă sau incorectă ? Exista pericolul iminent al unei greșeli ori nu ? În sfîrșit, a reușit să-l forțeze pe Griffon să admită că metoda folosită de el era atît de nouă încît, desigur, erau diferențe de opinii printre experți.

În acel moment, Gautrat a realizat că reușise ceea ce și încercase de fapt : semănase sămînța îndoielii în sala tribunalului. Simțea, de asemenea, că agitația lui Griffon crește continuu și că aceasta era pe punctul de a exploda. L-a atacat încă o dată. „A fost timpul de iradiere de 15 ore prost ales ori nu" ?

Controlîndu-și nervozitatea cu dificultate, Griffon i-a replicat că nu se poate vorbi de corect și incorect în această privință ci numai de diferite opinii în privința noțiunilor de corect și greșit. Cu toate acestea, cîteva minute mai tîrziu, explozia a avut loc. Probabil că și Griffon simțea că îndoielile și neîncrederea celor din jur cresc.A început să bată cu pumnul în masă. „Încerci să mă înveți pe mine", a strigat el. „Vă pretindeți savant ?".

„Nu", a replicat cu răceală Gautrat, „dar domnii Lebreton și Derobert sînt savanți". I-a fluturat declarația pe care o obținuse de la cei doi fizicieni francezi și apoi a citit-o cu voce tare. „Ei sînt experți", a conchis el, „dar acum am să vă arăt ce cred atomiștii britanici despre expertiza dumneavoastră". Le-a citit cu voce tare depoziția scrisă sub jurămînt a specialiștilor britanici care criticau concluziile premature ale lui Griffon.

„Englezii nu au experiență în analizele radiochimice ale arsenicului", a exclamat furios Griffon.

„Atunci", a replicat glacial Gautrat, „vă sugerez să vă duceți în Anglia și să-i învățați".

Acum pe fața procurorului nu se mai putea distinge nici o culoare. Desperat și neajutorat, privea la spectacolul ce se desfășura în fața lui. Experții munciseră doi ani de zile. Sperase că munca lor nu va lăsa nici o fisură în care Gautrat să-și împlînte cuțitul. Și acum, își dădea el seama, numai prin neglijența de neprevăzut a unui singur om, Gautrat putea să semene încă o dată semințele îndoielii care aproape distruseseră capetele de acuzare din 1952.

Cînd Gautrat i-a permis lui Griffon să plece de pe banca martorilor, avocatul realizase tot ceea ce sperase în legătură cu prima fază a bătăliei. Reușise să zdruncine încrederea juriului în analizele științifice. A aruncat o privire victorioasă și batjocuritoare către Marie Besnard, ale cărei buze subțiri și livide se contorsionau într-un simulacru de zîmbet. Gautrat avea toate motivele să fie încrezător pentru că partea principală a atacului nu fusese încă dezlănțuită.

Se vorbeşte de otrava în cadavre multă sau puţină, prezentă sau nu. Ce înseamnă în definitiv toată povestea aceasta ? Aşa a început să lanseze Gautrat partea principală a ofensivei. Nimeni nu putea afirma că Maria Besnard fusese în posesia unei cantităţi de arsenic. Nimeni nu o văzuse vreodată pe Marie Besnard cumpărînd sau administrînd otrava vreunei victime. Experţii acuzării au afirmat că cei decedaţi au fost probabil otrăviţi dar se ştie că de mai mult de 100 de ani toxicologii studiau problema solubilităţii sau insolubilităţii în apă a arsenicului din sol şi dacă acesta pătrunde sau nu în cadavre. Timp de un secol ei au negat această posibilitate. Aceasta s-a întîmplat numai din cauză că ei au ignorat faptul că solul se comportă ca un organism viu, în care au loc mii de procese necunoscute. Ei au negat această posibilitate şi în cazurile cadavrelor din Loudun. Timp de doi ani ei au drenat apa din solul din Loudun şi au măsurat arsenicul din el. Dar ei nu au luat în consideraţie noile date oferite de o ştiinţă care începuse să se dezvolte, ştiinţa proceselor organice din sol. El era probabil primul avocat care convoca pe reprezentanţii acestei ştiinţe în tribunal, pentru a depune mărturie pentru justiţie, dar era sigur că în viitor nici un proces de acest fel nu va mai trece cu vederea descoperirile dobîndite de aceşti specialişti. El a cerut instanţei permisiunea de a audia mărturiile lui Ollivier, Lepeintre, Kelling şi Truffert.

Gautrat introduce într-adevăr un nou element într-un capitol al toxicologiei care nu evoluase de mult timp. Şi de data aceasta a procedat cu cea mai mare precauţie. Avocatul ştia că deşi Ollivier, Lepeintre şi Kelling erau savanţi de o înaltă reputaţie, acestora le lipsea uşurinţa exprimării în termeni accesibili tuturor, contribuind astfel la diminuarea valorii depoziţiei lor în faţa judecătorilor şi juriului. Dar cei trei puteau, în definitiv, să servească doar la pregătirea terenului. Marea lui lovitură va fi dată o dată cu aducerea lui Paul Léon Truffert în faţa tribunalului, cu toată demnitatea şi prestigiul lui de membru al Academiei de Ştiinţe şi de cavaler al Legiunii de onoare. Fără îndoială, depoziţiile lui Ollivier, Lepeintre şi Kelling în legătură cu rolul bacteriilor din sol în solubilitatea arsenicului au provocat o senzaţie neobişnuită. Depoziţiile aveau farmecul noutăţii care totdeauna seduce chiar şi pe cei care întîmpină dificultăţi în urmărirea controverselor ştiinţifice dintre experţi. Aşa cum scria un reporter, mărturiile celor trei specialişti „puteau zdruncina datele acumulate de toxicologie de-a lungul unui secol".

Aşa s-a şi întîmplat.

Din nou, procurorul s-a găsit că e luat prin surprindere. Experţii acuzării, la fel de surprinşi, nu aveau nici experienţă şi nici

argumente care să contracareze aceste noi ipoteze. Singura soluție a acuzării era de a-i eticheta pe Ollivier, Lepeintre și Kelling ca pe niște „novici în ale științei", încercînd astfel să ridiculizeze ideile lor. Dar în clipa în care Truffert a fost chemat să depună mărturie, toate aceste eforturi au devenit inutile. Așa cum s-a așteptat și Gautrat, reputația lui Truffert, rangul și manierele lui alese au intimidat orice încercare de acest fel.

Concentrat, tăcut, întregul auditoriu îl asculta pe vorbitorul calm, obiectiv și reticent. Așa cum dovedise propriile lui cercetări, a afirmat el, bacteriile din sol, în special acelea din solul cimitirelor, reacționau cu totul imprevizibil asupra solubilității arsenicului și respectiv în privința pătrunderii lui în pămînt, în cadavre și în părul morților. Ca rezultat al activității bacteriene, arsenicul putea pătrunde atît de puternic în structura părului încît nu mai putea fi înlăturat prin procesele de spălare, pe care, de obicei, se bazau toxicologii. Mai mult decît atît, unele din experiențe au evidențiat că arsenicul din sol, introdus în păr datorită acțiunii bacteriene, putea să se fixeze la anumite intervale de-a lungul firului de păr ca și cum acesta ar fi pătruns în păr din corp. Astfel, teoria toxicologică, după care arsenicul adițional scaldă tot părul și prin urmare poate fi diferențiat de arsenicul provenit din corp, nu mai poate fi considerată ca absolut vitală. În sfîrșit, ca rezultat al activității bacteriene era posibil ca doza de arsenic din cadavru sau din păr să depășească de mai multe ori conținutul în arsenic al solului înconjurător. Aceasta arunca o umbră de îndoială asupra doctrinelor de pînă atunci, potrivit cărora pătrunderea arsenicului din solul înconjurător putea fi scoasă din discuție dacă acel sol conținea cu mult mai puțin arsenic decît cadavrul.

Truffert a conchis cu o afirmație impresionantă prin modestia ei. Cercetările lui nu fuseseră încă terminate, a declarat el. Știința se afla pe teritoriul unui nou domeniu de cercetare și ca urmare avea nevoie de timp. Dar conștiința lui îi dicta să afirme, cu toată siguranța, adevărul că doctrinele curente cu privire la solubilitatea ori insolubilitatea arsenicului din sol nu mai puteau fi considerate infailibile. În lumina noilor descoperiri, posibilitatea ca mari cantități de arsenic din cadavrele de la Loudun să fi provenit din solul din cimitir nu mai putea fi exclusă. Dorea să scoată în evidență că ceea ce afirma era doar o posibilitate, dar oricît de mică ar fi fost această posibilitate, ea trebuie avută în vedere în favoarea acuzatei.

Cînd Truffert a terminat, procurorul a aruncat o privire rugătoare către Kohn-Abrest și Fabre. I se citea în priviri dorința ca ei să ia o poziție, să demaște noile teorii ale lui Truffert ca fiind

complet fantastice, întrucît ele subminau elementele de bază ale capetelor de acuzare. Dar Fabre și Kohn-Abrest erau oameni în vîrstă și îndelungata lor activitate în domeniul toxicologiei îi învățase de mult să nu excludă niciodată posibilitatea unei erori, să nu uite niciodată varietatea și complexitatea naturii. Ei aveau totuși profunde îndoieli cu privire la aceste noi teorii. Deși foarte sceptici, atunci cînd completul de judecată le-a cerut să-și exprime părerea, amîndoi au declarat că nu puteau să nege complet „acuratețea, exactitatea și posibilitatea ca experiențele și cercetările lui Truffert să fie adevărate". Kohn-Abrest a adăugat că era o singură soluție pentru a lămuri problema care se ridicase acolo și care avea o semnificație deosebită pentru toxicologie. Singura soluție era de a supune noile idei unui aprofundat studiu științific.

La 31 martie 1954, al doilea proces al Mariei Besnard a atins exact punctul la care se terminase primul, adică într-o situație de completă derută și nesiguranță. Gautrat a văzut în acel moment condiția propice lansării unui apel dramatic. El nu avea nici o obiecție, a strigat el către judecători și jurați, în privința propunerii profesorului Kohn-Abrest. Și el îndeamnă la o cercetare atentă pentru a se ajunge la adevăr. Dar cît timp va necesita acest studiu ? Încă doi ani sau poate mai mult ? Dacă se lua în considerație experiența precedentă, această posibilitate nu putea fi exclusă. El a apelat la sentimentele umanitare și la conștiința justiției franceze. Putea să fie vreunul din judecători sau din juraţi atît de lipsit de inimă încît să o oblige pe Marie Besnard să mai aștepte cîțiva ani în celula din închisoare pînă ce știința va ajunge la o decizie în privința vinovăției sau nevinovăției ei ? Avocatul cerea eliberarea acuzatei din închisoare, cerea libertate Mariei Besnard, pînă ce, în sfîrșit, va fi dovedită nevinovăția ei.

Tribunalul a deliberat mai mult de o oră și apoi a hotărît ca un grup de experți să examineze obiecțiile lui Truffert și ale celorlalți martori ai apărării. Pînă ce se vor primi opiniile noilor experți, necesare celui de al treilea proces, Marie Besnard urma să fie eliberată pe baza unei cauțiuni de un milion și două sute de mii de franci.

Aceasta a fost una din cele mai senzaționale decizii luată vreodată de un tribunal francez. În ziua de 12 aprilie, Marie Besnard a părăsit Bordeaux-ul. A stat o vreme la Paris apoi s-a reîntors la Loudun, în vechea ei casă, care fusese prădată între timp de hoți. Puțini s-au bucurat de reîntoarcerea ei. Cei mai mulți au uitat-o. Ea a continuat să lupte cu încăpățînare pentru a-și păstra averea pe care a acumulat-o. Puțini erau aceia care credeau în nevinovăția ei. Amatorii de curiozități și reporterii apăreau la intervale

regulate la Loudun şi portretele pe care i le făceau erau destul de contradictorii. Concluziile celor mai multe articole despre Marie Besnard coincideau, întrucît afirmau că femeia era convinsă că, după atîţia ani şi după atîtea incertitudini, nici un tribunal nu o putea condamna în realitate, oricît de mult ar fi pusă nevinovăţia ei sub semnul întrebării. Tabloul făcut de cei mai mulţi dintre reporteri era acela al unei criminale ce-şi datora libertatea greşelilor acuzării, greşelii şi slăbiciunilor omeneşti ale experţilor şi isteţimii avocatului ei.

Între timp, un nou procuror, extrem de hotărît, Guillemin, lupta ca prin orice mijloc să obţină o condamnare şi să respingă argumentele aduse de biologie cu care, de fapt, Gautrat subminase capetele de acuzare din cel de al doilea proces. Guillemin a reuşit să-l convingă pe vestitul fizician atomist francez Frederic Joliot-Curie să verifice lucrările lui Griffon. Laureatul premiului Nobel, care înfiinţase primul reactor nuclear francez şi organizase programul de cercetări nucleare din ţara lui, a ezitat. Nu avea nici un chef să fie atras în scandalurile şi disputele din afacerea Besnard. Dar problema ştiinţifică îl atrăgea în suficientă măsură pentru ca, în sfîrşit, să accepte să verifice îndoielile apărute în legătură cu analizele radiochimice ale arsenicului şi să elimine astfel sursele de eroare. Experienţele lui au durat cîţiva ani. În sfîrşit, Joliot Curie a confirmat faptul că Griffon se făcuse vinovat de anumite inexactităţi dar avea perfectă dreptate atunci cînd semnalase prezenţa unor doze letale de arsenic.

Cînd Joliot-Curie a murit, în 1958, elevul său, Pierre Savel, i-a continuat activitatea. El a perfectat metoda şi a confirmat, fără nici o urmă de îndoială, că părul din cadavrele de la Loudun conţinea cantităţi letale de arsenic. De data aceasta era vorba de experţi a căror muncă meticuloasă nu mai putea fi atacată. În această privinţă acuzarea triumfase.

Dar Guillemin şi-a dat seama că verdictul nu se putea da numai pe baza constatării prezenţei otrăvii. Cazul era pierdut dacă nu se respingea atacul lui Gautrat în privinţa controversei în legătură cu posibila pătrundere a arsenicului din sol în cadavre şi păr. Cazul era pierdut dacă exista cea mai slabă şansă ca teza lui Gautrat şi ideile experţilor aduşi de apărare să se dovedească adevărate în orice loc, oricînd şi în orice fel de împrejurări. După o perioadă atît de lungă, după atît de multă confuzie şi nesiguranţă, nici un jurat nu ar fi gata să o declare vinovată dacă rămînea şi cea mai mică îndoială care să-i apese conştiinţa.

În nu mai puţin de incredibila perioadă de 7 ani, din 1954 pînă în 1961, experţii au tot cercetat problema arsenicului din solul

cimitirului din Loudun, a solubilității și rolului activ în solubilizare al bacteriilor în sol. Tribunalul a desemnat ca verdictul în această problemă să fie dat de trei savanți de reputație internațională : profesorul René Charles Truhaud de la Universitatea din Paris, toxicolog, profesorul Albert Demolon și cînd acesta a murit, tocmai în perioada cînd cerceta această problemă, pe profesorul Maurice Lemoigne de la Institutul Pasteur din Paris, un bărbat trecut deja de vîrsta de 70 de ani. Demolon și Lemoigne erau microbiologi și specialiști în pedologie. Lemoigne conducea secția de cercetări în domeniul fermentării de la Institutul Pasteur. Cimitirul din Loudun a devenit scena unei activități permanente. Truhaut și Lemoigne apăreau acolo la intervale regulate pentru a-și face experiențele. Martorii lui Gautrat, de la Truffert la Ollivier, au depus mari străduanii să găsească dovezi care să le sprijine noile lor teze. Încă o dată resturile umane au fost exhumate. S-au îngropat din nou fire de păr și animale. Cadavrele unor persoane care nu au avut nimic de-a face cu procesul Besnard și care nu muriseră otrăvite cu arsenic au fost exhumate și supuse analizelor de izolare a otrăvii. S-a construit o machetă mare a cimitirului ca bază pentru studiul detaliat al mișcării apelor subterane.

În sfîrșit, în noiembrie 1961, a avut loc a treia și ultima bătălie. În ziua de 17 noiembrie, poliția a condus-o pe Marie Besnard de la Loudun la Bordeaux și a instalat-o în infirmeria închisorii de acolo. La 21 noiembrie, ea a apărut pentru a treia oară în boxa acuzaților. Acum însă acuzata era o femeie bătrînă. Pe fața ei se putea însă citi aceeași hotărîre îndîrjită din totdeauna. Pentru a treia oară, a început parada martorilor inutili, ca doamna Pintou și inspectorii Nocquet și Normand. Singurii martori care nu au apărut erau aceia care muriseră între timp, așa cum a fost cazul cu moșierul Massip. Pentru a scăpa de închisoare, pentru o insultă adusă generalului de Gaulle, Massip emigrase în Algeria și, așa cum a declarat Marie Besnard cu satisfacție răutăcioasă, „se reîntorsese la Loudun într-un sicriu". Întregul spectacol preliminar era tot atît de inutil ca și în celelalte două procese precedente, dar a continuat să se desfășoare, deși toată lumea știa că verdictul depindea de o singură problemă, aceea dacă otrava găsită în cadavrele din Loudun provenea din solul cimitirului ori dacă această posibilitate putea fi complet exclusă. În mod inutil, acuzarea a mai adus încă o dată ca martori pe profesorii Savel, Kohn-Abrest și Piédelièvre pentru a depune mărturie cu privire la existența cantităților fatale de otravă. Gautrat se putea baza doar pe cîteva din trucurile cu care îl învinuise pe Béroud cu mulți ani înainte. Încă o dată, a început să scoată la iveală diferitele liste întocmite în timpul ex-

humărilor şi analizelor de laborator. Încă o dată a găsit discrepanţe. De data aceasta, el a comparat notele făcute de profesorul Piédelièvre în 1952 la cimitirul Loudun, cu înregistrările din registrul laboratorului făcute de Henri Griffon şi Savel, referitoare la analizele făcute părului lui Léon Besnard. Pentru că în notele lui Piédelièvre era menţionat numai scalpul lui Léon Besnard nu şi părul, Gautrat şi-a permis să afirme cu mult curaj că nici un fir de păr din capul lui Léon Besnard nu fusese trimis la Paris. El a încercat să facă un caz capital din faptul că părul lui Léon Besnard, testat mai întîi de Griffon şi apoi de Joliot-Curie şi Savel, apărea în raportul lui Griffon ca avînd 5,71 cm lungime în timp ce în raportul lui Joliot-Curie avea o lungime de 7,62 cm. Prin urmare, a afirmat Gautrat, nu era vorba de acelaşi păr. Acest fapt a reamintit de mărturia lui Piédelièvre care afirmase că părul omenesc după moarte se scurtează cu 25% şi că odată cu scalpul lui Léon Besnard fusese trimis la Paris şi părul lui. În sfîrşit, un reprezentant al acuzării a cerut furios ca Gautrat să înceteze cu glumele lui macabre. Această punere la punct era pe deplin meritată, întrucît Gautrat se putea dispensa foarte bine de toate acele amănute prosteşti.

Zilele decisive ale procesului au fost acelea din săptămîna dintre 23 noiembrie şi 1 decembrie, în timpul cărora Truhaud şi Lemoigne, acum bătrîni şi greoi, au apărut ca martori ai acuzării, iar Truffert, Ollivier, Kelling, Lepeintre şi doctorul Bastisse ca martori ai apărării. Din nou Marie Besnard a dispărut complet în umbră. Deşi soarta ei era pusă în balanţă, miza era mult mai mare : o problemă fundamentală de toxicologie.

René Charles Truhaud a apărat doctrina tradiţională conform căreia arsenicul nu putea pătrunde în cadavru din sol, în astfel de cantităţi ca acelea găsite în cadavrele din acest caz. Afirmaţiile sale se bazau pe numeroase experienţe făcute la Loudun. Nu era nici o îndoială că solul din cimitir conţinea arsenic, dar cantitatea de arsenic pe kg/sol era incomparabil mai mică decît cantitatea de arsenic din cadavre. Truhaud a declarat că e imposibil ca astfel de cantităţi mari de arsenic din cadavre să fi provenit din mica cantitate de arsenic din sol. În cadavrele care nu aveau nici o legătură cu cazul Besnard, dar care fuseseră de asemenea îngropate la Loudun, nu se găsise absolut nici o urmă de arsenic, deşi toate stătuseră în acelaşi pămînt. Marcellin Besnard, Louise Lecomte, Marie-Louise Gouin, trei dintre pretinsele victime ale Mariei Besnard, fuseseră îngropate una lîngă cealaltă în aceeaşi criptă timp de aproximativ 11 ani. Dacă arsenicul pătrunsese în cadavre din exterior, ele ar fi trebuit, logic vorbind, să fi conţinut cantităţi egale

de otravă. Dar nici nu se poate vorbi de așa ceva. În timp ce rămășițele cadavrului lui Marcellin Besnard prezentase cantități extraordinar de mari de arsenic, în cadavrul lui Marie-Louise Gouin de-abia dacă s-au găsit cîteva urme. Prin urmare, toate cercetările negau posibilitatea penetrării otrăvii în cadavre din exterior.

După aceea, au urmat depozițiile lui Truhaud, Ollivier, Lepeintre, Kelling, Bastisse și mai cu seamă ale lui Truffert. Ei au descris rezultatele ultimelor lor cercetări, care confirmau dilema lor în privința previzibilității proceselor din sol, datorită activității bacteriilor și fermenților lor. Regularitatea acestor procese, căutată de Truhaud, practic nu exista. Și ei îngropaseră păr și examinaseră cadavre și puteau demonstra că în cazul cîtorva cadavre care fuseseră așezate în același loc avusese loc o bogată activitate bacteriană, producîndu-se solubilizarea și pătrunderea arsenicului în sol în unele cadavre, pe cînd în altele nu. În unul și același cimitir, arsenicul putea deveni solubil în apă într-un loc iar în altul nu. Truffert a arătat, pe baza unor cercetări americane recente și rezultatelor propriilor sale experiențe făcute între 1952 și 1954, că nu exista nici un raport clar între cantitatea de arsenic din sol și din cadavru. Nu avea nici o semnificație faptul că dozele de arsenic din sol erau foarte mici în timp ce cantitatea de arsenic din cadavru era foarte mare. În condiții microbiologice favorabile, părul omenesc putea extrage 50 miligrame de arsenic dintr-o soluție de apă cu un conținut de 0,01 miligrame arsenic, o cantitate extraordinar de mare, dacă se luau în considerație depozițiile anterioare. Ultimele lui experiențe au confirmat, de asemenea, constatarea că părul nu înmagazina arsenicul numai din cadavre dar și din mediul înconjurător. Uneori arsenicul putea fi izolat și din segmentele separate de păr, în special în apropierea imediată a rădăcinii părului. Acest fenomen se explică prin activitatea bacteriană neobișnuită din vecinătatea scalpului. Truffert și-a terminat depoziția cu afirmația că teoriile precedente cu privire la această problemă sufereau de o eroare comună și anume aceea că nu luau în considerație extraordinara complexitate a naturii. Microbiologia, spunea el, era în situația privilegiată de a putea aprecia la justa valoare complexitatea naturii, mai mult decît oricînd înainte, deși se confruntă din ce în ce mai mult cu problemele violării aparente a unor legi care pînă atunci dăduseră impresia că sînt perfect valabile. Explicarea acestor abateri de la regulile generale va fi o sarcină a viitorului. Truffert s-a adresat în sfîrșit lui Truhaud căruia i-a cerut să răspundă la o întrebare : „Ați uitat", a întrebat el „să trageți concluzii din experiența pe care chiar dumneavoastră ați făcut-o în 1952 ?"

S-a aflat că, în 1952, Truhaud a otrăvit un câine pe care l-a ținut îngropat timp de 2 ani în cimitirul de la Loudun. Cînd câinele a fost exhumat și examinat, doi ani mai tîrziu, Truhaud s-a confruntat cu un mister. Cadavrul câinelui nu mai prezenta urmele de otravă cu care fusese omorît.

„Ei", a insistat Truffert, „puteți să ne explicați procesul dispariției otrăvii ? Nu a putut fi izolată nici din cadavrul câinelui nici din solul din jur. Unde a dispărut ?"

Truhaud a răspuns că nu știa.

Atunci Truffert a replicat : „Să admitem, prin urmare, că ne confruntăm cu o lume necunoscută cînd ne ocupăm de comportarea arsenicului din sol și din cadavre". După opinia lui, a continuat Truffert, toxicologia nu mai putea răspunde fără reticențe la întrebarea referitoare la pătrunderea otrăvii din pămînt sau respectiv nepătrunderea ei, potrivit principiilor stabilite cu atîta timp în urmă. Specialiștii în toxicologie trebuie să admită că au ajuns la un hotar și că ei trebuie să respecte hotarul pînă ce vor cunoaște mai bine terenul de dincolo de el.

Ca și în cel de al doilea proces Besnard, care avusese loc cu 7 ani în urmă, depoziția lui Truffert a constituit faza decisivă a ultimei bătălii. Cu toate acestea, depoziția fundamentală s-a dovedit a fi aceea a profesorului Lemoigne, biologul pe care acuzarea îl desemnase să verifice afirmațiile lui Truffert. După o lungă descriere a cercetărilor sale, făcute la Loudun și Institutul Pasteur, bătrînul savant a îndrăznit să afirme că „în general, trebuie spus că... putrefacția bacteriană a plantelor și resturilor de animale duce la solubilizarea arsenicului, dar este imposibil de judecat și imposibil de spus dacă arsenicul se va dizolva sau nu într-un sol dat. Răspunsul la această problemă depinde de prea mulți factori, mai mulți decît putem noi include în competența noastră în acest moment".

Cu această afirmație, Lemoigne a confirmat ceea ce Truffert, Ollivier, Lepeintre, Kelling și Bastisse argumentaseră și anume faptul că nu mai exista o siguranță absolută în legătură cu originea arsenicului găsit în cadavre. Posibilitatea, chiar dacă ea s-ar fi putut să fie cît se poate de redusă, ca arsenicul să fi provenit din sol trebuia să fie luată în considerație. Prin urmare, specialistul trebuie să ia o decizie favorabilă acuzatei, oricare i-ar fi opinia personală despre vinovăția sau nevinovăția ei.

Gautrat, care ascultase fiecare cuvînt cu mare atenție, a sărit în picioare și a strigat : „Acesta este sfîrșitul cazului Besnard".

Procurorul știa că acesta era finalul dar din ariergardă a mai încercat o ultimă manevră. Cu multă amărăciune, i-a răspuns lui

Gautrat : „Aveţi o remarcabilă capacitate de a interpreta tot ce auziţi în favoarea dumneavoastră. După cîte înţeleg eu, experţii nu pot lua o hotărîre decisivă, întrucît există mai multe posibilităţi. Dumneavoastră însă vă grăbiţi să trageţi concluzia că există o singură posibilitate şi anume posibilitatea solubilităţii arsenicului. În egală măsură însă există posibilitatea ca arsenicul să fie insolubil, adică, altfel spus, posibilitatea ca arsenicul să nu poată pătrunde în cadavru după deces".

Victorios, Gautrat i-a replicat : „Da, dar dumneavoastră nu ştiţi care din cele două posibilităţi este corectă. Dumneavoastră şi experţii dumneavoastră sînteţi incapabili să faceţi afirmaţii sigure în legătură cu această problemă. Trebuie să admiteţi, chiar aici pe loc, că este imposibil să vă susţineţi acuzaţia.

Drama care durase mai mult de 10 ani ajunsese de fapt la sfîrşit. În ziua de 12 decembrie 1961. tribunalul a achitat-o, din lipsă de dovezi, pe Marie Besnard de cele 12 omucideri prin otrăvire.

* * *

Lecţia cea mai importantă dată de procesul Besnard a constituit-o admiterea şi recunoaşterea candidă că toxicologia îşi avea limitele ei. Afacerea a fost un caz extrem, dar se pare că oamenii acordă atenţie numai extremelor. E evident însă faptul că lecţia a fost dată la timpul oportun.

În 1954, chiar în perioada cînd la Bordeaux se desfăşura al doilea act al dramei Besnard, toxicologii din lumea întreagă s-au trezit aruncaţi într-o luptă ce le oferea puţine motive de automulţumire şi nu-i lăsa să se culce pe lauri.

Problemele ridicate deja de apariţia unor alcaloizi, dezvoltarea impetuoasă a industriei farmaceutice de la mijlocul secolului al XX-lea, cantităţile enorme de noi otrăvuri sintetice şi de medicamente care puteau să vindece dar să şi ucidă au ridicat în faţa toxicologilor o multitudine de noi probleme, care puneau în pericol însăşi existenţa acestei ştiinţe. Progresul tehnologic răspîndea din ce în ce mai multe otrăvuri în mîinile nenumăratelor milioane de oameni, oferind din ce în ce mai multe mijloace de omucidere, sinucidere sau moarte accidentală şi depăşind rapid tehnicile toxicologiei medico-legale.

În 1863, Adolf Baeyer, pe atunci profesor de chimie organică la Academia de comerţ din Berlin (şi mai tîrziu laureat al Premiului Nobel), a sintetizat ceea ce avea să fie cunoscut sub numele de acid barbituric. Cu o imaginaţie de poet, el a dat acidului nou des-

coperit numele unei prietene, Barbara. În 1904, patruzeci de ani mai tîrziu, Emil Fischer şi baronul Joseph von Mering au descoperit că barbitalul şi fenobarbitalul, doi derivaţi ai acidului barbituric, îşi dovedeau eficacitatea ca sedativi. Şi Mering era într-o dispoziţie poetică similară. Întrucît ideea i-a venit în timpul unei călătorii în împrejurimile Veronei, el a numit primele sedative barbiturice veronal. Fenobarbitalul a intrat în farmacie sub numele de luminal.

Chiar în perioada primului deceniu de la descoperire, preparatele veronal şi luminal au început să fie folosite cu rapiditate în sinucideri. Ca urmare, tot Emil Fischer a început să cerceteze problema detectării barbituricelor în cadavrele unor astfel de sinucigaşi. Întrucît cercetările nu au avansat mult în perioada 1924—1931, creşterea numărului de decese din această cauză a devenit o problemă majoră pentru toxicologi.

Problema modalităţii în care aceste droguri soporifice circulau prin organismul uman şi-l afectau, era foarte puţin cunoscută. Tot ce se ştia cu siguranţă era faptul că se produceau anumite modificări în metabolism. La sfîrşitul deceniului al treilea, nimeni nu ar fi putut să-şi imagineze creşterea extraordinară a producţiei de droguri sedative şi soporifice în următorii 15—20 de ani. Războiul şi anii postbelici, creşterea anxietăţii în veacul atomic şi în timpul războiului rece au declanşat o tendinţă exagerată, virtual răspîndită în toată lumea, de creştere a consumului de droguri sedative care atenuau stress-ul. Au apărut o mulţime de derivaţi ai acidului barbituric sub nenumărate denumiri : alfenal, amital, delvinal, evipan, nembutal, noctal, fanodorn, sandoptal, seconal... Emil Weinig, directorul Institutului de medicină legală din Erlangen a întocmit o listă cu nu mai puţin de 265 medicamente germane de acest fel. În 1948, producţia anuală de barbiturice a înregistrat cifra enormă de 308 404 kg. Într-o ţară mică ca Danemarca, cu o populaţie de aproximativ patru milioane şi jumătate de locuitori, au fost consumate în anul 1957 aproximativ 9 072 kg barbiturice. În 1954, în Anglia, numărul sinuciderilor cunoscute ca fiind datorate barbituricelor era de 12 ori mai mare decît în 1938. Apoi, în vara anului 1955, descoperirea unei pruncucideri în Anglia a scos la iveală un fapt trecut multă vreme cu vederea, acela că barbituricele nu erau medicamente folosite numai pentru sinucidere, dar şi pentru omucidere.

Locul tragediei a fost Gosport, un oraş de pe coasta sudică a Angliei, în vecinătatea oraşului Portsmouth.

La ora 1,20 după-amiaza, în ziua de 22 iulie 1955, doctorul Bernard Johnson, medicul generalist al oraşului, şi colegul său

doctorul Buchanan, au primit un telefon de la John Armstrong, felcer la Spitalul marinei din Haslar. El a anunțat că fiul său în vîrstă de 5 luni era foarte bolnav. Johnson a pornit la adresa dată, fără multă discuție.

Doctorul cunoștea pe membrii familiei Armstrong. Era un cuplu de tineri, izbitor de nematurizați pentru vîrsta lor, care se mutaseră în acel oraș în februarie 1954. John Armstrong avea aproape 26 de ani și soția lui cel mult 19. Cei doi nu erau legați unul de celălalt de nici un alt sentiment în afară de o pasiune primitivă. Se certau, se băteau, se despărțeau și apoi iar se împăcau. Erau pînă peste cap înglodați în datorii. În haosul vieții acestei căsnicii, Janet a născut trei copii : Stephen, Pamela și Terence. Cel mai mare dintre băieți murise cu un an înainte. În timp ce mergea cu mașina să-l consulte pe Terence, doctorul se gîndea la faptul că Armstrong telefonase cu o noapte mai înainte și anunțase că mezinul este bolnav. Pentru că la telefon tatăl nu era prea agitat, dăduse impresia că nu este vorba de un caz urgent și, ca urmare, colegul lui, doctorul Buchanan, a amînat să se ducă să-și vadă pacientul pînă la 8,40 dimineața, în ziua următoare. Cînd a ajuns, a găsit copilul vioi și sănătos.

Doctorul Johnson a ajuns acasă la familia Armstrong pe la 1,30 după-amiaza. S-a dus la căruciorul copilului, aflat în dormitor, și a găsit copilul mort. Janet Armstrong părea puțin agitată, dar pe fața ei bucălată nu puteai să distingi nici un semn de îndurerare. Doctorul a întrebat-o despre simptomele bolii de care murise copilul. După multe întrebări, a putut afla că amîndoi copiii nu se simțiseră bine cu o zi înainte. Le dăduse să mănînce biscuiți și lapte între ora 4 și 5 după-amiaza, dar amîndoi au vomat la scurt timp după aceea. Cînd tatăl lor s-a întors de la spital la ora 7, copiii se simțeau din nou bine. La ora 11 noaptea, Janet a observat că cel mai mic dintre copii respira greu. Corpul îi era rece și nu a reușit să-l trezească. Și pentru că soțul ei John Armstrong este în definitiv felcer și știe cîte ceva despre boli, a băgat degetul în gîtul lui Terence, dar copilul nici nu a vomat, nici nu a tresărit. În aceeași noapte, pe la 12,30, au pus cîteva sticle cu apă fierbinte în jurul copilului. Cînd fața copilului a început să se învinețească, John s-a dus să telefoneze doctorului Buchanan. Dar doctorul Buchanan, spunea Janet, s-a iritat atît de tare că e deranjat la acea oră încît John n-a mai îndrăznit să-i ceară să vină imediat. Pînă în zori, copilul și-a revenit, dar la scurt timp după ora 12, după ce John venise acasă să ia masa, boala a luat o întorsătură și mai neplăcută. A început să respire mai greu și nu și-a mai putut reveni.

În acel moment John s-a hotărît să cheme doctorul, de îndată ce va ajunge la spital.

Aatît a putut afla doctorul Johnson de la femeia aceea limitată, care se exprima atît de greu. De ce oare, a întrebat Johnson, nu a alergat Armstrong la cabina telefonică cea mai apropiată, în loc să meargă 5 mile cu bicicleta la locul său de muncă în Haslar de unde a telefonat ? Janet Armstrong a ridicat din umeri. Nu știa. Ea nu știa nimic.

Doctorul Johnson nu a suspectat nici un joc murdar. El mai avea printre pacienții lui cîteva familii, tot de teapa familiei Armstrong, tot atît de ignoranți, limitați, împovărați de copii și care nu erau deranjați de loc dacă vreunul din ei murea. Dar, pentru că nu a găsit nici o cauză care să explice decesul, doctorul Johnson l-a informat pe coronerul din Gosport. Coronerul a trimis pe asistenții săi Bulley și Edge acasă la familia Armstrong. Ei au luat sticla copilului, perna pe care acesta vomase cu o zi înainte și au ordonat transportarea cadavrului la morgă. Doctorului Harold Miller, patologul spitalului, i s-a cerut să facă autopsia în cursul acelei după-amieze.

În afară de decolorația albăstruie a petelor cadaverice, Miller nu a descoperit nimic care să-i indice o cauză specifică a morții. În vecinătatea laringelui el a dat de o coajă de culoare roșie, încrețită, care i-a amintit de pielița de la poamele de *daphne*. Astfel de pieliță au fost găsite și în stomacul colorat în roșu. Pentru mai multă siguranță, a pus pielița din gură într-o sticlă cu formaldehidă. A păstrat conținutul stomacal cu pielițele poamelor într-o altă sticlă și le-a pus pe amîndouă în frigider. Începuse să se gîndească la faptul că moartea provenise probabil din cauza ingurgitării unei mîncări otrăvite. În aceeași seară, Bulley și Edge s-au dus din nou la familia Armstrong să afle dacă copilul a avut posibilitatea să pună mîna pe niște poame de *daphne*. I-au găsit pe cei doi uitîndu-se la televizor, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Într-adevăr, aveau în grădină un pom de *daphne* care tocmai în acea perioadă avea fructe. Tatăl și-a amintit de faptul că pentru un timp, cărucior copilului stătuse sub copac și ca urmare s-ar fi putut ca fructele să fi căzut în gura copilașului. Desigur, era posibil, mai ales că poamele de *daphne* erau foarte otrăvitoare.

Cînd doctorul Miller a citit raportul celor doi despre pomul de *daphne* s-a gîndit că a găsit soluția misterului. Totuși, în dimineața următoare, cînd a deschis frigiderul, a descoperit că pieliță roșietică din sticla de formaldehidă dispăruse. Se dizolvase și colorase formaldehida în roșu. Și cojile din conținutul stomacal dispăruseră peste noapte, transformînd în roșu intens culoarea slab roșiatică

observată la început în conținutul stomacal. Doctorul Miller a trimis aceste sticle, precum și sticla și perna copilului, la un laborator chimic, unde se făceau de obicei expertizele toxicologice cerute de coroner. Rezultatul primit indica că nu s-a putut izola nici o otravă cunoscută. Laboratorul nu reușise să descopere nici o urmă care să indice otrăvirea cu poamele de daphne. Singurele substanțe neobișnuite din stomac erau o mică cantitate de amidon și de colorant roșu de eozină. Cauza decesului copilului rămînea încă nelămurită. Dar, în definitiv, exista un mare număr de cauze naturale de deces, în special la copiii mici, care nu lăsau nici o urmă. Totuși, ca să fie mai sigur, inspectorul Gates, de la poliția din Gosport, a mai făcut o vizită familiei Armstrong, în ziua de 28 iulie. S-a uitat prin jurul bungalovului și a pus cîteva întrebări. John Armstrong i-a făcut o impresie foarte neplăcută. Nu este un tînăr prea inteligent, dar este extrem de viclean, gîndea Gates. Cu toate acestea nici Janet, nici John nu s-au încurcat în răspunsuri.

Probabil că dosarul ar fi fost clasat chiar atunci pe loc dacă Gates ar fi putut uita impresia neplăcută pe care i-o produsese John Armstrong. La începutul lunii august, Gates s-a dus cu mașina la Haslar. Acolo, a pus cîteva întrebări superiorilor lui Armstrong despre caracterul angajatului lor. Ceea ce a auzit nu a dus la eliminarea antipatiei lui. Aprecierile tipice ale superiorilor erau de felul : „neserios, murdar, neîngrijit, cu foarte puțin bun simț...“ — dezordonat, un tînăr prost care încă își mai roade unghiile...“ — „Te împiedici de el în spital mai mult decît de oricine altcineva“. Armstrong fusese păstrat numai din cauza lipsei acute de personal.

Gates s-a întors la Gosport, a trecut pe la doctorul Miller și a întrebat dacă descoperise vreun simptom care ar putea duce la presupunerea că este vorba de o moarte violentă. Patologul i-a răspuns că i-au mai venit pe parcurs niște idei. Presupunea că așazisele pielițe de la poame s-ar fi putut să fie capsule colorate de gelatină folosite pentru medicamente. Acum, dacă se gîndește bine, culoarea roșie portocalie îi amintea de capsulele în care era livrat seconalul. Cu siguranță că fusese un număr de capsule de seconal în sucul gastric pentru că observase că, după dizolvare, ele produceau aceeași colorație roșiatică pe care o observase în stomacul copilului. Gates a întrebat ce efect avea seconalul.

A aflat astfel că seconalul era un soporific foarte puternic cu un efect rapid care dispărea însă după o scurtă perioadă de timp.

Gates a întrebat dacă era posibil ca simptomele prezentate de copil să fi fost cauzate de o doză de seconal.

Doctorul Miller a răspuns pozitiv. Cîteva granule ar fi fost suficiente pentru a omorî un copil. Dar, desigur, acestea erau doar

niște speculații îndrăznețe. Nimeni nu mai auzise ca o crimă să fie comisă cu barbiturice. Totuși, această discuție nu l-a potolit pe Gates. El a raportat totul superiorului său, comisarului șef Jones, care s-a decis să ceară ajutorul Scotland Yard-ului. În ziua următoare, L. C. Nickolls, care din 1951 fusese numit director al Laboratorului poliției metropolitane a Scotland Yard-ului, a telefonat și a cerut toate probele de analiză. Gates a fost trimis să le aducă dar, spre surprinderea lui, a descoperit că chimistul de la Gosport folosise probele trimise pentru analiză cu o extraordinară neglijență. Mai rămăseseră cîteva resturi din ele. Din toate probele, singura care era păstrată mai bine era perna pătată cu vomă. În ziua de 23 august, la aproape o lună de la moartea copilului, Gates a plecat la Londra cu probele pe care le mai avea.

Timp de cinci zile, de la 23 la 28 august, Nickolls a analizat formaldehida, conținutul stomacal și voma. Cele mai multe metode au eșuat pentru că chimiștii de la Gosport folosiseră o cantitate prea mare din materialele aflate la dispoziție. De cîteva ori, în timpul analizelor, Nickolls a avut dubii în privința prezenței seconalului. Dar, în ziua de 28 august, a găsit o dovadă convingătoare. Urmele rămășițelor de vomă de pe pernă conțineau mai mult de 0,013 gr. seconal. Din rămășițele conținutului gastric, Nickolls a mai izolat 0,021 gr. Pentru a determina cantitatea totală de seconal administrată copilului el a propus exhumarea cadavrului.

Autorizația de exhumare a fost dată în ziua de 6 septembrie.

Cadavrul era într-o stare de descompunere destul de avansată. Experiența arătase că multe barbiturice se descompuneau și se eliminau repede din organism. Ca urmare, în cel mai fericit caz, se mai puteau găsi cantități destul de mici de seconal în corpul copilului. Cea mai ușoară neglijență în aplicarea tehnicilor de laborator putea pune în pericol rezultatul expertizei.

Nickolls încă mai lucra în laborator cînd inspectorul Gates a mai trecut o dată pe la Spitalul naval din Haslar. Dacă Nickolls va reuși să dovedească că acel copil decedase din cauza seconalului, Gates își dădea seama că următoarea lui sarcină era de a stabili modalitățile prin care Armstrong obținuse drogul. Nu era greu de ghicit că el s-ar fi putut folosi de medicamentele puse la dispoziție de spitalul în care lucra. La început, cercetările lui Gates păreau că nu dau de nici un fir. Dar, după un timp, a dat de un doctor care și-a amintit că Armstrong făcuse gărzi de noapte, timp de cîteva săptămîni, și că administrase somnifere pacienților. Apoi, Gates a întîlnit-o pe sora care răspundea de aceste medicamente, la etajul la care lucra Armstrong. Se părea că flerul îl dusese pe calea cea bună. Sora a declarat că în luna februarie

a observat că un dulap închis, care conținea medicamente otrăvitoare, a putut fi deschis într-o zi fără cheie. S-a constatat că broasca fusese forțată. Din dulap dispăruseră capsule de seconal în greutate de 0,0972 gr. Furtul rămăsese un mister. Armstrong avea acces la camera în care se afla dulapul. Desigur că acest fapt nu constituia o dovadă că el furase capsulele. Și totuși...

Primele două săptămîni ale lunii septembrie au trecut chinuitor de încet pentru inspectorul Gates. Nickolls refuza să se grăbească. Cu toate acestea, Gates a folosit timpul cît se poate de profitabil. A început să cerceteze împrejurările morții celui mai mare dintre copiii lui Armstrong, Stephen, care decedase în martie 1954. Spre surprinderea lui, Gates a descoperit că certificatul de deces fusese întocmit de un medic în vîrstă de 82 de ani, cu care familia Armstrong nu mai avusese niciodată vreun contact. Acest fapt i-a reamintit lui Gates de cîteva cazuri de otrăvire mai vechi, în care criminalii apelaseră la medici în vîrstă, a căror judecată nu mai era atît de clară ca în tinerețe, în scopul obținerii unor certificate care să confirme o moarte naturală. Astfel, inspectorul a aflat că simptomele lui Stephen erau izbitor de asemănătoare cu ale lui Terence, adică învinețirea feței, somnolență, respirație dificilă și moarte subită. Nu mai puțin izbitor era un alt fapt. În luna mai 1954, fetița soților Armstrong, pe atunci în vîrstă de 2 ani, se îmbolnăvise. Și ea suferise de somnolență, învinețirea feței și prezenta dificultăți de respirație. Un medic a transportat-o la spital unde și-a revenit imediat.

Aici ajunsese investigația lui Gates cînd, la mijlocul lunii septembrie, au sosit în sfîrșit la Gosport, rezultatele mult așteptatelor analize efectuate de Nickolls. Din organele copilului, în ciuda împrejurărilor nefavorabile, Nickolls izolase 0,0031 gr. de seconal. Pe baza vastei sale experiențe, el a conchis că copilului îi fuseseră administrate între 3 și 5 capsule, pentru ca o astfel de cantitate de seconal să fi rămas în cadavru. Aceasta înseamnă că doza administrată era absolut fatală.

În aceeași zi, la 16 septembrie, comisarul șef Jones și inspectorul Gates s-au dus să-i interogheze pe soții Armstrong. Mai întîi, ei au vrut să reconstituie desfășurarea exactă a evenimentelor din ziua în care a survenit decesul copilului, adică exact cum a evoluat boala acestuia. La 4,30 după-amiază, în ziua de 21 iulie, copilul fusese hrănit cu biscuiți și lapte pe care acesta le-a vomat pe pernă (în conținutul vomei se afla seconal). Cine fusese lîngă copil la acea oră? Mama copilului și nu altcineva. La 7 seara, în aceeași zi, John Armstrong s-a întors acasă. Copilul se simțea bine. Pe la 11 noaptea, copilul respira greu, era rece, și nu mai

mișca. Pe la 12,20 noaptea, fața copilului a început să se învinețească. John i-a telefonat doctorului Buchanan dar a acceptat, fără să se alarmeze, ca doctorul să nu vină pînă a doua zi ; 22 iulie, ora 7 dimineața : John pleacă cu bicicleta la spitalul din Haslar ; 8,40 dimineața : doctorul Buchanan găsește copilul sănătos ; 12,15 după-amiaza : John Armstrong se întoarce să ia masa de prînz. Copilul din nou respiră greu, e somnolent și nu poate fi trezit. Ora 1 după-amiaza, sau la puțin timp după aceea : John se hotărăște să cheme din nou pe doctor dar este atît de puțin grăbit să o facă încît străbate 5 mile cu bicicleta pînă la Haslar. Numai atunci, pe la 1 și 20 după-amiaza, i-a telefonat doctorului Johnson.

Așa se desfășuraseră evenimentele. Soții Armstrong au confirmat fiecare amănunt. Dar acum Jones a pus o întrebare crucială : cum pot explica soții Armstrong că o cantitate fatală de seconal a fost găsită în cadavrul copilului ? A așteptat în tensiune efectul întrebării, dar singura reacție a soților Armstrong a fost să privească spre ei prosteşte. În sfîrșit, Janet a spus că habar nu avea ce este seconalul. John însă, în calitate de felcer, nu putea să nege că nu cunoaște drogul. Dar, oricît de imbecil ar fi fost, știa și el ceva despre lege ca să-și dea seama că are dreptul să refuze să răspundă pînă consultă un avocat.

Jones și Gates au plecat convinși de vinovăția celor doi. Ei au obținut un ordin de exhumare a cadavrului lui Stephen Armstrong, deși Nickolls declarase că, avîndu-se în vedere particularitățile barbituricelor, era puțin probabil că le va putea detecta după o perioadă atît de lungă. În ziua de 17 decembrie, John Armstrong a însoțit pe Gates la cimitir. Legea îl obliga să asiste la exhumare. La intrarea în cimitir, s-a oprit pentru o clipă, a privit cu viclenie la Gates și a spus : „În definitiv, nu o mai fi rămas mult din el după atîta vreme. Nu-i așa ?“. Gates a sesizat în afirmația brutei o urmă de vinovăție și speranță. Inspectorului îi era teamă că inculpatul avea dreptate și, într-adevăr, așa a și fost. Toate încercările lui Nickolls de a detecta și izola otrava din rămășițe s-au dovedit inutile. Chiar dacă Stephen fusese otrăvit cu seconal, nu mai rămăsese nici cea mai mică urmă de otravă în cadavru. Investigația se concentră din nou asupra morții pruncului.

Atît Jones cît și Gates erau ferm convinși că John și Janet Armstrong premeditaseră moartea copilului pentru a scăpa de o povară. Dar care dintre cei doi administrase capsulele fatale ? Lui Jones îi veni ideea că ar putea reconstitui crima mai exact dacă ar afla viteza cu care acționează seconalul. Aflase că aceasta acționa foarte repede dar că efectul nu dura prea mult. Viteza cu

care acesta începea să acţioneze depindea de timpul de care avea nevoie capsula pentru a se dizolva în stomac şi a pătrunde apoi în sînge. Dacă simptomele fatale prezentate de copil începuseră deja de la 12 şi un sfert după-amiaza, John Armstrong ar fi putut administra otrava numai dacă aceasta acţiona repede, la cîteva minute, pentru că el plecase de acasă la 7 dimineaţa şi se întorsese la scurt timp după ora 12. Se excludea posibilitatea ca nişte capsule administrate la 7 dimineaţa să aibă efect de-abia la prînz. Dacă seconalul nu acţiona imediat, în cîteva minute, atunci Janet trebuia incriminată ca adevărata criminală.

Nickolls s-a apucat din nou de lucru. El a pus un număr de capsule de seconal în condiţii similare cu acelea din stomacul copilului. Capsulele făcute din gelatină s-au dizolvat repede şi nu au lăsat în urmă pieliţa roşie pe care o găsise doctorul Miller. Nickolls a întrebat dacă mai erau şi alte feluri de seconal pus în capsule roşii. Se părea că nu. S-a interesat la firma producătoare şi a aflat că de 3 ani de zile, „din motive comerciale", firma folosise un tip diferit de capsule, fără ca acest lucru să fie adus la cunoştinţă autorităţilor medicale. Capsulele noi erau făcute din metil celuloză colorată cu eozină. În afară de seconal, capsulele conţineau şi o mică cantitate de amidon. Metil celuloza absoarbe lichidul gastric. Cînd acesta penetrează capsula, amidonul se umfla desfăcînd capsula în două şi eliberînd astfel seconalul în stomac. Mai tîrziu, jumătăţile de capsulă se dizolvau şi culoarea dispărea. În sfîrşit, era clar de ce chimiştii din Gosport găsiseră amidon în stomacul copilului. Între timp Nickolls şi-a reluat experienţele, de data aceasta cu capsule făcute din celuloză metilică. Rezultatele obţinute explicau de ce fabricantul întrerupsese folosirea acestor capsule. Efectul lor era cu totul de neprevăzut. În unele cazuri ele se deschideau foarte repede iar în altele se deschideau numai după o oră şi jumătate. De regulă, seconalul începea să fie eliberat după o jumătate de oră sau chiar o oră, după ce capsula era supusă acţiunii sucurilor gastrice.

Oricînd de interesante ar fi fost aceste constatări, din punct de vedere al specialiştilor ele nu prea ajutau mult la elucidarea cazului. Mai degrabă ele făceau imposibilă stabilirea criminalului care administrase drogul. Dacă declaraţiile lor erau acceptate, şi timpul la care seconalul începuse să acţioneze era stabilit la 12 şi un sfert după-amiaza, atunci era clar că numai Janet ar fi putut comite crima. Dar aceasta nu era în nici un caz sigur pentru că capsulele se puteau deschide şi în cîteva minute.

Profund descurajat, Jones a pus deoparte raportul trimis de la Londra. Avîndu-se în vedere această incertitudine, ştia că

nu putea pune pe nimeni sub acuzare. Lucrul cel mai elementar pe care l-ar fi cerut orice mare juriu ar fi fost dovada că seconalul fusese în posesia soților Armstrong în ziua crimei. Dar și în această privință, toate rezultatele obținute pe investigațiile lui Gates nu puteau să ofere decît o puternică suspiciune, dar în nici un caz o dovadă.

Gates i-a ținut pe soții Armstrong sub observație. Avea nevoie de multă răbdare. Trecuse aproape un an și era pe punctul de a abandona cazul cînd, brusc, o întîmplare i-a venit în ajutor. La 24 iulie 1956, Janet Armstrong a făcut o cerere la Tribunalul din Gosport prin care cerea separarea de soț și un ordin de pensie împotriva soțului ei. Pretindea că soțul ei o bate tot timpul. Se părea că el depășise limitele în certurile atît de obișnuite din căsătoria lor. Oricum, se părea că ea îl urăște din toată inima. Cînd tribunalul a refuzat cererea, ea a trecut, la cîteva ore după aceea, pe la inspectorul Gates și s-a oferit să dea o declarație.

În declarație, Janet Armstrong recunoștea că mințise în luna iulie, cu un an în urmă. Aveau seconal în casă, John adusese multe capsule de la Haslar. La trei zile după moartea copilului, John o obligase să arunce toate capsulele pentru că altfel ea ar fi acuzată de crimă. L-a ascultat și a aruncat cîteva sticle într-un teanc de fleacuri pe care le strîngea iar o parte la gunoi. În ziua de 16 septembrie, cînd comisarul șef Jones și inspectorul Gates trecuseră pe la ei, John i-a spus cu asprime că avusese noroc că aruncase acele capsule pentru că erau într-adevăr capsule de seconal. Numai atunci, a declarat Janet, își dăduse ea seama că avusese somnifere în casă. Ea l-a întrebat: „I-ai dat copilului vreo una?" Dar John i-a răspuns batjocoritor: „De unde să știu că nu i-ai dat tu?" Ea nu se dusese la poliție imediat pentru că îi era teamă că John o va bate. „Dar acum nu-i mai păsa. Nu-i mai păsa de nimic".

Gates și-a dat seama că femeia acționa din răzbunare dar nu avea nici o îndoială că ea spunea adevărul în legătură cu seconalul. Avea în schimb cele mai grave îndoieli în legătură cu adevărul spuselor ei despre rolul jucat de ea în tot acest caz. Dar oricare ar fi fost adevărul, acum, cel puțin, el avea declarația în care se afirma că în ziua decesului copilului, soții Armstrong avuseseră seconal asupra lor. Mai tîrziu, la aproximativ 4 luni, în ziua de 3 decembrie 1965, procurorul general, Sir Reginald Manningham-Buller, personal, i-a acuzat pe John și Janet Armstrong de a fi premeditat împreună uciderea prin otrăvire a propriului lor copil Terence. Procesul desfășurat în fața judecătorului Pilcher a fost un spectacol dezgustător, sumbru, dominat de acuzațiile reciproce ale

soților, de învinuiri și contraînvinuiri, minciuni și ură. După o deliberare care a durat 45 de minute, juriul format din 12 persoane, 9 bărbați și 3 femei, l-a declarat vinovat pe John Armstrong. Spre surprinderea tuturor ei au achitat-o pe Janet Armstrong. Ea își datora probabil achitarea, manierei ingenioase în care avocatul ei, Norman Skelhorn, folosise descoperirile lui Nickolls în legătură cu comportarea seconalului, pentru a trasa un posibil curs al desfășurării evenimentelor care putea să o absolve pe Janet de participare la crimă.

Nu este adevărat, a insistat el, că există capsule de seconal care se dizolvă și încep să acționeze imediat și altele care își varsă conținutul otrăvitor în stomac numai după o oră, o oră și oră și jumătate? Chiar și Nickolls făcuse această afirmație. Acuzarea susține, a continuat Skelhorn, că Janet participase probabil la administrarea capsulelor pentru că primele simptome ale ultimei faze a bolii fatale a copilului apăruseră la 12 și 15 cînd John Armstrong de-abia sosise acasă. Dar care era adevărul în această privință? Nu ar fi fost oare posibil ca John Armstrong să fi administrat copilului cîteva capsule de seconal imediat după ce s-a întors acasă și că primele se dizolvaseră imediat, provocînd simptomele inițiale ale bolii? Pe lîngă aceasta, nu se putea oare presupune că celelalte capsule se deschiseseră după o oră sau mai mult producînd moartea rapidă prin acumularea otrăvii? O astfel de desfășurare a evenimentelor coincidea cu concluziile la care ajunsese Nickolls în urma cercetărilor asupra capsulelor, a subliniat Skelhorn.

Indiferent dacă Janet a fost sau nu vinovată, primul proces senzațional al unei crime comise prin folosirea barbituricelor a subliniat cît de important și urgent era ca toxicologii să stăpînească problemele ridicate de aceste otrăvuri noi care se răspîndeau atît de rapid. Faptul că seconalul trecuse neobservat în expertiza toxicologică de la Gosport, și este foarte probabil că acest lucru s-a mai întîmplat și în multe alte laboratoare, indica necesitatea umplerii unui gol periculos în știința toxicologiei. Încă o dată, progresul farmacologiei a oferit noi posibilități otrăvirilor secrete.

* * *

Problema ridicată de barbiturice a fost curînd urmată și de alte complicații. Tocmai cînd toxicologii s-au apropiat de țelul final al cercetărilor în acest domeniu, elaborînd metode tot mai sigure de detectare a barbituricelor sau a compușilor lor metabolici, a apărut o nouă familie de otrăvuri potențiale, aceea a tran-

chilizantelor. Aceste noi medicamente afectau direct psihicul persoanelor agitate şi suprastimulate, deşi ele au fost iniţial administrate pentru ameliorarea depresiunilor nervoase. Şi ca şi cum aceasta nu era suficient, cercetătorii trebuiau să se ocupe tot timpul de alte substanţe toxice noi care apăreau an de an. Fără îndoială însă că unele dintre ele erau foarte folositoare. Au apărut însă şi numeroase surprize. Probabil nimic nu a scos mai mult în evidenţă lipsa de previzibilitate a modalităţilor de desfăşurare a competiţiei dintre toxicologi şi otrăvitorii potenţiali, ca o serie de crime comise în oraşul german Worms, pe la începutul anului 1954, şi care, timp de luni de zile, au oferit emoţii dintre cele mai tari, au trezit instinctele, dorinţele latente de moarte ale milioanelor de oameni.

Povestea acestei crime, care pentru oraşul Worms a rămas crima secolului, a început în ziua de luni, 15 februarie 1954, într-o căsuţă sărăcăcioasă de pe Grosse Fischerweide. Casa era locuită de următoarele persoane : Eva Ruh, văduvă în vîrstă de 75 de ani, fiul ei Walter, fiica ei Annie Hamann, de asemenea văduvă (soţul ei fusese omorît în război), şi Uschi, fiica Anniei, în vîrstă de 19 ani. Era un cămin cu nimic deosebit de alte cîteva mii din acei ani. Părinţi sau mame în vîrstă, care-şi adăposteau fiicele ale căror vieţi fuseseră puternic zdruncinate de război şi care-şi creşteau şi nepoţii pentru că fiicele nu-şi mai puteau reface vieţile prin căsătorie sau nu puteau reveni la o existenţă normală, lăsîndu-se în schimb pradă, cu pasiune, „vieţii“ care, considerau ele, le fusese furată. Annie Hamann era şi ea o femeie care se considera frustrată de viaţă.

În după-amiaza zilei de 15 februarie, Annie Hamann s-a întors acasă după o escapadă, a căutat ceva de mîncare şi a găsit, pe o farfurie, în dulapul din bucătărie, o trufă de ciocolată umplută cu cremă. Aşa cum s-a aflat mai tîrziu, Eva Ruh păstra trufa de ciocolată pentru nepoata ei Uschi, care era plecată în vizită la nişte rude.

Annie Hamann a luat o gură din trufa de ciocolată, a înghiţit parţial şi restul l-a scuipat cu o grimasă pe duşumea. „Ce-o fi avînd!? E amară“, a exclamat ea, în timp ce ciinele familiei, un spiţ alb, s-a repezit la ciocolata de pe duşumea pe care a devorat-o. Evenimentele care au urmat s-au desfăşurat cu atîta repeziciune încît Eva Ruh, care stătea lîngă cuptorul din bucătărie, nu a putut relata, mai tîrziu, decît foarte vag cele întîmplate. Annie Hamann a devenit lividă, s-a împleticit, a încercat să se ţină de masă şi a strigat : „Mamă, nu mai văd ?“... A mers împleticindu-se pînă în dormitor, s-a prăbuşit în pat, s-a zvîrcolit din cauza unor crampe groaznice şi şi-a pierdut cunoştinţa. Pînă cînd bătrîna

mamă a reuşit să strige după ajutor, Annie Hamann a decedat. Doctorul, pe care vecinii l-au chemat, era tentat să caute o cauză naturală a decesului şi să dea în felul acesta un diagnostic greşit dacă nu s-ar mai fi întîmplat ceva. Pe duşumeaua bucătăriei zăcea cîinele alb. Murise şi el. Era clar că atît Annie cît şi cîinele fuseseră otrăviţi şi că otrava provenea probabil din trufa de ciocolată. Doctorul a anunţat poliţia.

Inspectorul şef Dahmen şi cei doi asistenţi ai săi, detectivii Steinbach şi Erhard, nu avuseseră prea des de-a face cu crime în perioada cît au stat la Worms. Ca urmare, ei nu şi-ar fi putut imagina că afacerea Annie Hamann va lua nişte proporţii neobişnuite, aşa cum nici superiorii lor din oraşul Mainz nu au putut să prevadă implicaţiile neobişnuite ale acestui caz.

Oricum, poliţia a ridicat cadavrul victimei. Profesorul Kurt Wagner, directorul Institutului de medicină legală din Mainz, a primit sarcina de a face autopsia pentru a stabili cauza morţii. În dimineaţa zilei de marţi, a sosit la Worms un asistent de-al lui Wagner. Aşa cum era de aşteptat, la autopsie nu s-a găsit nimic care să indice că moartea a survenit din cauze naturale. Acumularea de sînge din numeroase organe interne, în special din creier şi plămîni, putea fi interpretată ca simptom clar de otrăvire. Asistentul a luat probele necesare din organele interne şi conţinutul lor şi s-a reîntors cu ele la Mainz.

Wagner era unul din acei specialişti în medicină legală care avea vaste cunoştinţe şi experienţă atît în domeniul toxicologiei ca şi cel al medicinii legale. Dar pentru că singura martoră a crizei fatale a bolii, mama decedatei, era incapabilă să spună ce s-a întîmplat, era dificil de determinat cu ce metodă să fie abordată analiza toxicologică. Cu toate acestea, unul din simptome era atît de evident încît specialistului i-a fost imposibil să treacă cu vederea peste el : convulsiile. Prin urmare, otrava implicată trebuie să fi fost un convulsivant, dar această constatare nu restrîngea prea mult multitudinea problemelor ce trebuiau lămurite. Prin urmare, exista posibilitatea ca analizele să dureze foarte mult şi rămînea deschisă posibilitatea finalizării lor.

Între timp, detectivii din Worms au rămas să se descurce de unii singuri. Dahman, Steinbach şi Erhard, în vacarmul acuzaţiilor şi reproşurilor vecinilor şi cunoştinţelor, au încercat să afle de la văduva Ruh cum de ajunsese ciocolata otrăvită în casă.

Au reuşit să reconstituie foarte repede succesiunea împrejurărilor.

Annie Hamann era prietenă intimă cu o altă văduvă „amatoare de distracţii", de aproximativ 30 de ani, care locuia pe Paul-

usstrasse. Se numea Christa Lehmann. Era mamă a trei copii. Soţul ei, Karl Franz Lehmann, un alcoolic care se ocupa cu acoperirea caselor cu ţiglă, a murit subit, de hernie diafragmatică, pe la mijlocul anului 1952. Într-o duminică, în ziua de 14 februarie, Christa Lehmann a bătut la uşa bucătăriei unde Eva Ruh, fiul ei şi o vecină stăteau şi admirau o rochie pe care Annié tocmai şi-o făcuse pentru un bal mascat. Christa Lehmann li s-a alăturat şi a scos dintr-o geantă cinci trufe de ciocolată. Prima i-a dat-o vecinei, a doua lui Annie Hamann, a treia fratelui lui Annie. Ea a luat-o pe a patra şi a oferit-o pe a cincea Evei Ruh. Toţi, cu excepţia doamnei Ruh, au mîncat cîte o trufă. Doamna Ruh a pus-o pe a ei deoparte şi, în ciuda insistenţelor Christei Lehmann, a refuzat să o mănînce. A spus că o va mînca cînd se va duce la culcare. În realitate, se hotărîse să o ţină pentru nepoata ei Uschi. Mai tîrziu ea a pus trufa pe o farfurie şi a băgat-o în dulapul din bucătărie, unde Annie Hamann a şi găsit-o în ziua următoare.

Nimeni din cei ce mîncaseră trufele cu o zi înainte nu s-au plîns că s-au simţit rău. Este evident că acele trufe fuseseră nevătămătoare. Dar cea care fusese pusă deoparte ? Se stricase sau pusese cineva otravă în ea cît stătuse în bucătărie ? Intenţionase cineva să omoare copilul pentru care era păstrată prăjitura ? Cine ar fi avut vreun interes să o facă ? Bunica ? Ideea părea absurdă. Mama ? Era posibil, pentru că fata îi stătea în calea vreunei posibile legături ? Ideea aceasta era de fapt şi mai absurdă. Dacă Annie Hamann ar fi fost vinovată, ar fi fost atentă să nu mănînce ciocolata. Atunci cine trebuia să fie victima acestei premeditări ? Annie Hamann şi fratele ei se împăcau cît se poate de bine. Se ştia că doamna Ruh suferea profund din cauza felului de viaţă a fiicei ei. Dar ar fi fost acesta un motiv să o omoare ? Natura umană este într-adevăr impenetrabilă şi motivaţiile sînt misterioase. Gîndurile adevărate, ascunse în spatele chipurilor de treabă ale bătrînilor, sînt adesea de nepătruns. Fără îndoială însă că inspectorul şef Dahmen nu putea să vadă în doamna Ruh pe ucigaşa fiicei ei. Să existe cumva o persoană necunoscută care să aibă pică pe fiica ei sau pe familia Ruh ? Dar din ziua în care primiseră vizita Christei, în după-amiaza zilei de duminică, nici un străin nu mai intrase în casă. Nimeni nu a avut ocazia să pună otrava în trufa de ciocolată după ce aceasta fusese băgată în dulapul din bucătărie. Singurul vizitator fusese tot Christa Lehmann, care trecuse în grabă luni şi plecase împreună cu Annie. Dar doamna Ruh fusese de faţă tot timpul vizitei şi prietena fiicei ei n-ar fi putut şti unde fusese pusă ciocolata.

Din rutină, Dahmen s-a adresat şi Christei Lehmann pentru a o auzi şi pe ea ce are de spus în legătură cu toată întîmplarea.

Cînd el şi asistenţii lui au trecut pe la ea pentru prima dată, s-au trezit în faţa unei femei de înălţime mijlocie, cu părul blond, cu ochii cenuşii şi un nas ascuţit pe un chip placid, cu dinţii mărunţi şi ascuţiţi. Nici pe de parte o frumuseţe şi nicidecum seducătoare. A dat impresia că încă mai este afectată de moartea prietenei ei. Dar acest lucru, cu siguranţă, nu explica dezordinea din casă. Dezordinea implica evident că stăpîna casei fusese din totdeauna o gospodină neglijentă.

A recunoscut fără nici o ezitare că ea se dusese cu trufele la familia Ruh. Annie Hamann era cu ea cînd a cumpărat prăjiturile de la magazinul universal Wortmann, în după-amiaza zilei de 17 februarie. După aceea, îşi lăsase prietena acolo şi se dusese acasă să vadă de copii. Duminică, ea a trecut pe la prietena ei cu trufele. Îşi ieşise din minţi, a declarat ea, tot gîndindu-se cum cele patru prăjituri nu fuseseră vătămătoare, în timp ce a cincea i-a ucis prietena. Era oare posibil ca unele din trufele vîndute de magazinul Wortmann să fie otrăvite şi că ea e responsabilă că a adus una din acele prăjituri în casa prietenei ei ?

Christa Lehmann a fost atît de convingătoare încît, iniţial, detectivii au scos-o de pe lista suspecţilor. Dacă ea e criminala, atunci ea intenţionase s-o omoare pe bătrînă pentru că ei îi fusese oferită acea prăjitură. Dar ce-ar fi putut avea Christa Lehmann împotriva doamnei Ruh ? Părea mai plauzibilă ideea că, în producţia de masă a trufelor de ciocolată, nişte otravă s-a strecurat în cîteva din ele. S-ar fi putut să fie un accident nefericit, fapta vreunui psihopat angajat în procesul de fabricare, împachetare sau distribuire a ciocolatei. Se puteau cita nenumărate cazuri în istoria otrăvirilor în care astfel de criminali şireţi găseau o plăcere sadică în uciderea unor necunoscuţi, ducînd astfel poliţia pe piste false sau implicînd în procese de omucidere persoane nevinovate.

De aceea, Dahmen s-a hotărît să facă cercetări la cofetăria magazinului universal Wortmann. Firma pusese în vînzare o serie de 140 de trufe dintre care 133 fuseseră deja vîndute. Dahmen a confiscat celelalte şapte trufe şi le-a trimis la Institutul de medicină legală din Mainz pentru analize toxicologice. Între timp, postul de radio a avertizat populaţia să nu mănînce trufele cumpărate de la magazinul Wortmann.

În acest punct al desfăşurării evenimentelor, se părea că investigaţia atinsese la un punct mort. Dacă vreuna din ciocolatele confiscate conţinea otravă, aceasta însemna că cineva angajat în fabricaţie, de la fabricant la vînzător, era responsabil şi şansele de a afla criminalul păreau într-adevăr foarte îndepărtate. Numai dacă ciocolatele confiscate nu conţineau otravă se putea presupune că sub-

stanța care o omorîse pe Annie Hamann fusese pusă în ciocolată undeva în drumul pe care trufa îl făcuse de la cofetărie în dulapul din bucătăria doamnei Ruh.

Scena dramei se mută acum în clădirea cu nr. 18 a Clinicii universitare din Mainz, unde lucrau Kurt Wagner și asistenții lui. În vînătoarea lor de otrăvuri convulsivante, au căutat mai întîi stricnina și apoi alți alcaloizi. Dar toate analizele s-au dovedit a fi negative. În această perioadă numai cîțiva toxicologi din Germania studiaseră o substanță chimică denumită E 605. Era un insecticid chimic descoperit în deceniul al patrulea. Pare ciudat că numai cîțiva toxicologi germani s-au interesat de această substanță chimică pentru că, în definitiv, E 605 era o creație germană. Dar ciudata istorie a substanței E 605 motivează pe deplin această stare de lucruri.

La uzinele Bayer din Leverkusen, Gerhard Schroeder crease cîteva substanțe organo-fosforice, care s-au dovedit a fi niște insecticide extraordinar de puternice. Ultimul, dintr-o serie de astfel de compuși, a fost produs la începutul anului 1945 și numit E 605. De-abia începuseră experiențele cu această substanță cînd au intrat trupele americane, care au confiscat stocurile de substanțe chimice. Rezultatul a fost că substanța a fost mai întîi folosită în S.U.A. sub denumirea de paration. În cîțiva ani, producția de paration a atins proporții extraordinare. Numai în 1950, mii de tone au fost folosite în livezile de citrice din Florida pentru a proteja copacii de insectele dăunătoare. Sub diferite denumiri, ca de exemplu folidol și tiofos 3423, insecticidul s-a răspîndit în întreaga lume, astfel încît, în 1948, el a făcut cale întoarsă în Germania. Și acolo a fost fabricat în cantități uriașe și vîndut liber de comercianții de semințe și fertilizatori și în drogherii. Vechiul nume de E 605 a fost repus în drepturi iar o etichetă avertiza în legătură cu posibilele efecte toxice dacă substanța era mînuită cu neglijență.

Pînă în 1953, 168 cazuri de otrăviri cu E 605 au fost semnalate în Statele Unite dar numai nouă au fost mai grave. În fiecare caz, otrăvirea s-a produs datorită mînuirii neatente, în cursul căreia au fost ingerate cantități considerabile de otravă. Cercetătorii americani au descoperit de ce dozele mari de E 605 sînt fatale. Efectul substanței era similar cu acel al cianurii de hidrogen care producea, de asemenea, convulsii și paralizia centrilor respiratori. Otrava nu fusese niciodată folosită pentru omucidere sau sinucidere. Întrucît decesele cauzate de E 605 fuseseră accidentale, specialiștii în medicină legală nu elaboraseră nici o metodă de izolare. Doi specialiști americani, Averell și Norris, au stabilit, în 1948, un test, dar el

putea fi folosit numai pentru detectarea substanței E 605 în produse vegetale. În 1951, s-a introdus o analiză suplimentară care putea detecta prezența substanței E 605 în urina persoanelor intoxicate. Această analiză a fost elaborată numai în scopul controlării sănătății muncitorilor care veneau în contact cu E 605.

Odată cu introducerea insecticidului în Germania, în 1948, au apărut cîteva cazuri de îmbolnăviri. În 1952 și 1953, un număr de chimiști toxicologi au studiat posibilitatea analizei umorilor și țesuturilor persoanelor otrăvite pentru a evidenția prezența pesticidului E 605. Ei au încercat, de asemenea, o metodă de detectare în sînge. Probele pentru analize erau tratate cu sodă caustică. În prezența lui E 605 apare o colorație galbenă distinctă. Dacă conținutul gastric sau extrasele din organe erau distilate iar rezidul era supus reacției Averell și Norris, o culoare violet albăstruie indica prezența lui E 605. S-au făcut imediat și încercări de aplicare a spectroanalizei și cromatografiei pe hîrtie. Dar pentru că se părea că nu există o necesitate stringentă de a se face față acestei otrăvi rare, astfel de metode rămăseseră încă în stadiul inițial cînd Kurt Wagner, în 1954, a fost pus în fața problemei identificării otrăvii, evident un convulsivant, care produsese moartea victimei Annie Hamann. Toate metodele cunoscute de izolare a otrăvurilor convulsivante nu au dat absolut nici un rezultat.

Numai datorită norocului, s-a întîmplat ca Wagner să-și amintească de o lucrare despre E 605 în care se găsea o descriere a convulsiilor fatale produse de acest insecticid. Bazîndu-se mult pe intuiție, a urmărit acest fir. Întrucît E 605 nu fusese folosit niciodată ca otravă în omucideri, ideea se părea că e cam hazardată și chiar Wagner nu prea credea că merită să meargă și pe această pistă. O parte din conținutul stomacal al decedatei a fost supus distilării și, după scurt timp, Wagner și asistenții săi au rămas uluiți. Prea mersese totul ca la carte. Reacțiile specifice și reactivii descriși în literatură au dat chiar culorile care trebuiau să apară, trădînd prezența substanței E 605.

Prima reacție a lui Wagner a fost de a se îndoi de valabilitatea acestor rezultate. Ca urmare, a continuat să aplice alte reacții valabile pentru alte otrăvuri. Dar, încă o dată, toate analizele s-au dovedit inutile. Singurul rezultat pozitiv pe care l-a obținut indica prezența lui E 605. A supus deci și ciocolatele confiscate reacțiilor care se aplică la izolarea parationului. Nu conțineau nici o urmă din acest pesticid.

Wagner a ezitat. El și asistenții de la Institut au discutat cazul. Dacă crima fusese făcută cu E 605, atunci acesta era primul caz cunoscut de acest fel. Reacțiile de izolare a pesticidului E 605 erau încă într-un stadiu incipient, așa că și-au pus întrebarea dacă

se justifică acuzaţia de omucidere pe baza unei dovezi ştiinţifice atît de fragile. De fapt cînd Wagner s-a hotărît, în sfîrşit, să transmită constatările sale autorităţilor judiciare şi poliţiei, el a afirmat că este foarte probabil ca otrava în discuţie să fi fost E 605 dar a scos în evidenţă necesitatea de a sprijini constatările ştiinţifice cu alte investigaţii judiciare şi, dacă era posibil, cu o confesiune a acuzatei.

Aşteptînd cu nerăbdare investigaţiile toxicologice, Dahmen, Steinbach şi Erhard nu pierdeau timpul. Gîndindu-se la posibilitatea ca prietena victimei să fi otrăvit ciocolata, Dahmen a cercetat cu atenţie biografia acestei femei. Detaliile pe care le-a aflat nu erau numai neplăcute dar ele le-au provocat celor trei detectivi o adîncă neîncredere în acea femeie.

Christa Lehmann îşi petrecuse copilăria în împrejurări nefericite, fiind de fapt orfană. Mama ei fusese ţinută decenii la rînd în spitalul de boli mintale Alzey, iar tatăl ei, Karl Ambros, tîmplar de mobilă fină, se căsătorise din nou, dar îşi neglijase complet copilul din prima căsătorie. De-abia ieşită din şcoală, Christa a intrat ca lucrătoare într-o fabrică de pielărie şi mai tîrziu la fabrica chimică Hoechst. Fusese condamnată la închisoare pentru furt dar fusese eliberată condiţionat. La Hoechst l-a cunoscut pe Karl Franz Lehmann. Fiind bolnav de stomac şi pentru că şchiopăta uşor, fusese scutit de serviciul militar în al doilea război mondial. S-a căsătorit cu el în 1944 şi s-a mutat în casa părinţilor soţului, la Worms. Lehmann era meseriaş individual şi se ocupa cu acoperitul caselor. În timpul foametei şi lipsurilor din perioada 1945—1948, afacerile lui prosperau. Au aflat de afaceri la negru, orgii şi beţii şi note de la furnizori neachitate. Reforma monetară din Republica Federală a Germaniei a pus capăt multor întreprinderi dubioase. Astfel au eşuat şi afacerile lui Lehmann. Dar Christa Lehmann nu putuse să renunţe la plăcerile vieţii din anii cînd afacerile de pe piaţa neagră erau în floare. Între cei doi soţi au izbucnit certuri violente, degenerate în bătăi, scene neplăcute cu soacra şi, după moartea bătrînei, cu socrul. Avusese scurte aventuri cu cîţiva soldaţi americani şi cu alţi bărbaţi. Între timp, Lehmann s-a apucat de băut. Neînţelegerile familiale au devenit din ce în ce mai violente, pînă ce soţul ei a murit, la 17 septembrie 1952.

Împrejurările morţii lui Karl Franz Lehmann au trezit suspiciunile lui Dahmen şi asistenţilor lui. În dimineaţa morţii, Lehmann era perfect sănătos, întrucît reuşise să se ducă la frizer. La întoarcere, brusc, a început să aibă convulsii. A murit la scurt timp. Medicul care l-a îngrijit, doctorul Watrin, a presupus că moartea a survenit din cauza unui ulcer stomacal perforat, un diagnostic lo-

gic, avîndu-se în vedere boala de stomac şi alcoolismul victimei. Dar fusese diagnosticul corect? Convulsiile le-a amintit detectivilor de simptomele care au precedat decesul Annei Hamann.

Christa Lehmann nu a negat niciodată că decesul soţului ei a fost o adevărată mană cerească pentru ea. De atunci încolo a început să-i distreze pe numeroşii ei prieteni, pe care-i schimba rapid şi-i chema fără nici o reţinere, chiar acasă la ea. În locul certurilor cu soţul, ea se certa acum violent cu socrul ei, Valentin Lehmann. În această etapă a anchetei, Dahmen a aflat un amănunt care i-a provocat şi o mai mare suspiciune. La 14 octombrie 1953, Valentin Lehman a căzut brusc de pe bicicletă, la o jumătate de oră după micul dejun. A murit pe stradă. Un medic, chemat de pietoni, a certificat că moartea a survenit în urma unui atac de cord. Şi acest diagnostic părea cît se poate de logic în împrejurările date, dar era el oare corect? Odată cu moartea bătrînului, Christa Lehmann a rămas singură în întregul apartament, astfel încît se putea distra după pofta inimii, împărţind această plăcere cu prietena ei Annie Hamann.

Şi totuşi, Dahmen nu putea să-şi imagineze nici un motiv care s-o determine pe Christa Lehmann s-o lichideze pe Eva Ruh, chiar dacă avusese, cu siguranţă, motive să dorească moartea socrului şi a soţului. Amîndoi îi stăteau în cale. Recapitulînd întregul caz în lumina noilor date, Dahmen şi asistenţii lui şi-au pus din nou întrebarea dacă nu cumva doamna Ruh nu era la rîndul ei un obstacol în calea Christei Lehmann?

Detectivii din Worms ajunseseră în această etapă a investigaţiei cînd au sosit de la Mainz rezultatele analizei toxicologice, din care reieşea că erau toate motivele să se considere că otrava fusese introdusă în ciocolată în drumul acesteia de la cofetărie la casa Annei Hamann. Pe atunci E 605 nu le spunea nimic detectivilor din Worms.

La data cînd Annie Hamann a fost înmormîntată, la 19 februarie, zvonul că ea a murit din cauza unui pesticid puţin cunoscut se răspîndise dincolo de oraşul Worms.

Ciudata denumire E 605 ascundea ceva nedefinit, ceva care captiva imaginaţia oamenilor din întreaga Germanie. Mulţimile se îndreptau spre cimitir. Printre ei se afla şi Dahmen care o supraveghea atent pe Christa Lehmann în timp ce ea stătea palidă, cu faţa scăldată în lacrimi, lîngă mormîntul deschis. Au arestat-o la ieşirea din cimitir. Dahmen, Steinbach şi Erhard au interogat-o de vineri pînă duminică seara. E 605? A negat cu încăpăţînare că ar fi auzit vreodată de o astfel de otravă. A respins indignată acuzaţia că a omorît-o pe Annie Hamann din greşeală, în încercarea

de a o omorî pe doamna Ruh şi a ridiculizat acuzaţia că şi-a otrăvit soţul şi socrul.

Percheziţia făcută acasă nu a adus nici o dovadă că ea a fost în posesia insecticidului E 605. Luni dimineaţa, la o săptămînă după moartea Annei Hamann, ancheta părea să fi ajuns într-un impas. Poliţia din Mainz se gîndea acuma să ceară exhumarea lui Karl Franz şi Valentin Lehmann, în scopul obţinerii unor noi dovezi din analiza toxicologică a cadavrelor. Nu era uşor de luat o astfel de decizie. Cele două corpuri fuseseră îngropate de un an şi jumătate şi, respectiv, de patru luni. Pe lîngă aceasta, specialiştii nu aveau nici o experienţă în privinţa izolării pesticidului E 605 din cadavre. Nu ştiau nici dacă putea fi detectat şi nici la ce durată după deces se mai putea face acest lucru. Profesorul Wagner nu putea să dea autorităţilor judecătoreşti nici o asigurare în privinţa şanselor de succes. Fără îndoială, exhumarea părea totuşi o etapă inevitabilă. De la arestare, din ce în ce mai mulţi curioşi se adunau în faţa închisorii de lîngă tribunalul Worms. Ceea ce în mod obişnuit ar fi fost o crimă asemănătoare cu multe altele devenise un caz senzaţional, pur şi simplu din cauza misteriosului nume E 605. Reporterii de la marile cotidiene au venit la Worms şi au aşteptat rezultatele anchetei.

Apoi, în ziua de marţi, 23 februarie, cazul suferă brusc o breşă. La ora 10 dimineaţa, Christa Lehmann a cerut ca tatăl ei şi un preot să fie aduşi în celulă. Motivul care o determinase să ia o astfel de decizie nu va fi elucidat niciodată. Probabil s-a gîndit că lanţul de dovezi se strîngea tot mai mult în jurul ei. Probabil că mîndria şi dorinţa de sfidare au împiedicat-o să mărturisească în faţa lui Dahmen şi a celorlalţi detectivi şi alesese această cale pentru a se confesa. În orice caz, de data aceasta a recunoscut că a umplut trufa de ciocolată cu E 605. A fost condusă la judecătorul de instrucţie unde şi-a repetat declaraţia. Ea dorise, a declarat, să o otrăvească pe doamna Ruh nu pentru a o omorî ci doar pentru a o îmbolnăvi. Annie Hamann fusese geniul ei rău care, a declarat ea, a împins-o la destrăbălare. Crezuse că dacă o îmbolnăveşte pe mama prietenei ei, aceasta va sta acasă să-şi îngrijească mama şi astfel o va lăsa pe ea, Christa Lehmman, în pace. Ea nu ştiuse că E 605 este o otravă fatală.

Mărturia ei era un amestec de adevăr şi minciună, o încercare evidentă de a se salva de la acuzaţia de omucidere. Dar, o dată cu prima breşă în zidul rezistenţei ei, care nu era altceva decît o încăpăţînare neobişnuită, Dahmen nu mai avea nevoie decît de cîteva ore pentru a obţine o confesiune totală. A recunoscut că Eva Ruh era un obstacol pentru ea şi că dorise să o elimine. Doamna

Ruh o acuzase că o corupsese pe Annie şi făcuse tot ce-i stătuse în putinţă să o îndepărteze de ea. După această mărturisire completă, detectivii au chestionat-o pînă noaptea tîrziu în legătură cu moartea subită a socrului. Toate eforturile lor s-au dovedit zadarnice, pînă ce au avut o nouă surpriză a zilei. Christa Lehmann era tocmai condusă din camera de interogare, cînd s-a oprit brusc în hol şi a declarat cu un aer batjocoritor „Apropo, eu l-am otrăvit şi pe socrul meu".

Din nou motivaţia nu era clară dar, în orice caz, detectivii erau acum în posesia confesiunii ei. Christa Lehmann a mărturisit că ea turnase o fiolă întreagă de E 605 în iaurtul pe care Valentin Lehmann obişnuia să-l bea la micul dejun. După turnarea otrăvii, ea a adăugat o cantitate considerabilă de zahăr. Valentin Lehmann a mîncat iaurtul, s-a urcat pe bicicletă şi după douăzeci de minute a suferit o paralizie respiratorie.

Dar cu aceasta drama grotescă nu s-a terminat. În dimineaţa zilei de miercuri, după ore nesfîrşite de eforturi inutile de a o convinge pe deţinută să admită că-şi ucisese şi soţul, ea a continuat să rămînă calmă, rece, batjocuritoare şi invulnerabilă. Dahmen, Steinbach şi Erhard au reluat interogatoriul după-amiază. La sfîrşitul interogatoriului, cînd ea era din nou condusă spre celulă, s-a oprit din nou în coridor, a tăcut cîteva secunde şi apoi a întors privirea către detectiv, spunînd cu un glas impasibil „Tot eu l-am omorît şi pe bărbatul meu".

Ea îi pusese lui Karl Franz Lehmann otravă în laptele pe care-l băuse la micul dejun. Dar de unde provenise otrava? În vitrina drogheriei Meyer din Worms ea zărise nişte cutii cu etichete pe care scria „otravă". Bazîndu-se pe ceea ce scria pe etichetă, a cumpărat o cutie conţinînd cîteva fiole de E 605. Pentru că era insecticid, nu exista nici o restricţie cu privire la vînzarea lui. Încercase efectele otrăvii pe un cîine baset.

În sfîrşit, se aflase evoluţia completă a acestui extraordinar caz de otrăvire. Din cauza marii uşurinţe cu care fuseseră comise aceste crime, cazul a apărut atît de monstruos încît chiar şi acuzarea avea repulsie să accepte totul fără să verifice detaliile. În ziua de 12 martie, rămăşiţele cadavrelor lui Karl Franz şi Valentin Lehmann au fost exhumate şi anumite părţi din cadavre, necesare analizelor toxicologice, au fost trimise la Mainz. Faptul că o parte din conţinutul stomacului lui Valentin Lehmann şi părţi din peretele stomacului lui Karl Franz Lehmann erau intacte i-au dat speranţe lui Kurt Wagner că va putea găsi urme de otravă. Nu i-a trebuit decît o zi ca speranţele lui să fie încununate de succes. A găsit E 605 în ambele cadavre, putînd oferi astfel dovezi ştiinţifice care să confirme mărturia vinovatei.

Se pare că prin natura lor, aceste crime pot stabili o modă. Otrăvurile se răspîndesc printre criminali şi sinucigaşi ca microbii într-o boală contagioasă.

De cîte ori, în trecut, arsenicul, vechi de veacuri, nu a devenit din nou la modă ! Dar efectele lui E 605 erau fără precedent în întreaga istorie a toxicologiei. Din ziua în care numele otrăvii a apărut pentru prima dată în ziare, în legătură cu numele Christei Lehmann, otrava a devenit cunoscută în toate ţările de limbă germană. Nici nu a trecut o lună şi au fost raportate o serie întreagă de sinucideri cu E 605 în Germania şi Austria. Titlurile ziarelor se succedau unul după altul: „Otravă de la Worms înhaţă o nouă victimă"; „Încă cinci sinucideri cu E 605"; „Încă şase persoane şi-au luat viaţa cu sinistrul insecticid"; „O familie de şase persoane se otrăveşte cu E 605".

La proces Christa Lehmann nici nu a negat mărturia nici nu a arătat vreun regret sau vreo remuşcare. La 20 septembrie 1954, ea a fost condamnată la închisoare pe viaţă. A urmat un val neobişnuit de crime şi sinucideri. Aproape fiecare institut de medicină legală şi laborator de toxicologie din Germania s-a găsit brusc în faţa sarcinii de a izola otrava E 605. Ca de atîtea ori în istoria toxicologiei au apărut surprize şi obstacole. Încă o dată metodele de izolare, care păruseră absolut sigure, au început să fie atacate. A fost pusă în discuţie, cu deosebire, metoda introdusă de Averell şi Norris. Culoarea violetă obţinută prin această metodă se baza pe faptul că, aşa cum au afirmat chimiştii, grupul nitroaromatic din E 605 se transforma într-o amină aromatică şi era supusă unei „diazotizări şi unei reacţii de cuplare pentru a da un colorant". Acum s-a aflat că alţi compuşi nitroaromatici şi amine aromatice prezentau aceleaşi reacţii de colorare. Barbituricele şi medicamentele bazate pe sulf, luate înainte de deces, puteau da impresia falsă că insecticidul E 605 e prezent în cadavre.

F. Fretwurst şi H. Kaiser au scos în evidenţă faptul că un produs de descompunere din sîngele cadavrelor care nu conţinea nici o urmă de E 605 putea produce culori înşelătoare în reacţia Averell—Norris. Toxicologilor mai în vîrstă li se reamintea astfel de zilele cînd avuseseră loc atîtea dispute în legătură cu alcaloizii cadaverici. Aceste produse ciudate rezultate din descompunerea cadavrelor păreau că pun din nou toxicologia la o mare încercare.

Din nou s-au făcut cercetări perseverente în dorinţa de a se atinge siguranţa absolută după care, de fapt, toxicologia a alergat de-a lungul întregii ei istorii. O nouă tehnică de cromatografie pe hîrtie a fost introdusă şi, în sfîrşit, o metodă care nu numai că permitea ca E 605 să fie identificat cu ajutorul spectrofotometriei dar cu care se puteau face chiar şi determinări cantitative.

Asaltul pesticidului E 605 asupra toxicologiei medico-legale s-a dovedit a fi numai un simplu episod din această istorie zbuciumată, care a subliniat încă o dată permanența luptei în care mai era încă angajată toxicologia după 150 de ani de istorie.

La mijlocul secolului al XX-lea, toxicologia capătă o structură complexă, de o vastitate nebănuită. Munca de pionierat a cîtorva generații pusese bazele acestei structuri care acum stătea fermă, înfruntînd delincvența. Totuși toxicologia medico-legală, mai mult chiar decît medicina legală, era supusă unei legi aspre a progresului. Trebuia să fie în continuă alertă pentru a sta perpetuum pe baze ferme. Trebuia să țină pasul cu părinții ei, chimia și farmacologia, care produceau continuu noi substanțe, substanțe indispensabile acestei ere industriale, dar care punea în același timp în mîinile a milioane de oameni otrăvuri într-o cantitate și varietate care nu ar fi putut să tulbure nici cele mai îndrăznețe visuri ale lui Orfila și Stas.

Dar dacă, pe de o parte, toxicologia rămînea inevitabil în urma înmulțirii rapide a otrăvurilor, aceasta avea fără îndoială o trăsătură nouă care-i favoriza evoluția. Această trăsătură se referea la colaborarea tot mai strînsă, de la începutul secolului încoace, dintre știință și criminologie, dintre laborator și poliție. În sfîrșit, în aproape toate țările lumii, toxicologii și laboratoarele de toxicologie au fost încorporate arsenalului forțelor de poliție, devenind o parte integrantă a lor, în lupta de zi cu zi cu delincvența.

•

Sergentul detectiv Naylor, de la departamentul de investigații criminale al orașului Bradford din Anglia, nu putea să-și imagineze ce caz extraordinar avea să-i sară în cale în acea noapte de 3 mai 1957, cînd a fost trimis la o casă de pe strada Thornbury Crescent.

La scurt timp după miezul nopții, la departamentul de investigații criminale din Bradford s-a primit un telefon de la un medic generalist. Pe la ora 11 și jumătate după-amiaza, familia Skinner îl chemase la o adresă pe Thornbury Crescent. O vecină de-a lor, Elizabeth Barlow, leșinase, din cauza slăbiciunii, în timp ce făcea baie. Medicul a găsit cadavrul femeii în cada de baie, dar împrejurările erau atît de ciudate încît el a chemat imediat poliția.

Casa la care s-a dus Naylor făcea parte dintr-un șir de clădiri făcute cu aceeași arhitectură, compuse dintr-o cameră de zi și o bucătărie la parter, de un dormitor și o baie la etaj. Medicul care

îl aştepta în capul scărilor era un bărbat de aproximativ 38 de ani. Soţul decedatei s-a prezentat cu mult calm cu numele de Kenneth Barlow, felcer la spitalul St. Luke din oraşul învecinat Huddersfield.

Barlow l-a privit în tăcere pe doctor, care l-a condus pe sergentul detectiv Naylor în baie. Se dăduse drumul la apa din cadă. Elizabeth Barlow, o femeie de aproximativ 30 ani, zăcea pe partea dreaptă a căzii goale. Braţele ei erau încrucişate ca şi cum ar fi dormit. Se părea că vomase în timp ce stătuse în baie şi că fusese copleşită de o slăbiciune. În felul acesta căzuse sub apă şi se înecase. Nu era nici un indiciu de violenţă pe corp. Dar înainte ca medicul să scoată vreo vorbă, sergentul a observat că pupilele victimei erau dilatate foarte mult. „Trebuie să presupunem", a spus medicul sergentului, „că victima s-a aflat sub influenţa unui drog, dar aceasta este absolut numai o presupunere. Domnul Barlow vă va explica cum s-a întîmplat. Poftiţi, vă rog, adresa mea. Din nefericire, trebuie să plec din cauză că mai am de făcut o vizită unui pacient".

Barlow i-a oferit lui Naylor toate amănuntele, cu mult calm şi fără ezitare. În acea zi, a spus el, amîndoi erau liberi. Soţia lui lucra la o spălătorie. După ce a luat ceaiul, Elizabeth, simţindu-se puţin indispusă, se dusese la culcare, dar l-a rugat pe soţul ei s-o trezească la şapte şi jumătate pentru că era o emisiune la televizor pe care voia să o vadă. Cu toate acestea, cînd el a strigat-o, ea a răspuns că nu mai are chef să se uite la televizor pentru că se simţea foarte bine în pat.

Pe la nouă şi jumătate, ea şi-a strigat soţul spunîndu-i că vomase. Barlow a schimbat cearşafurile şi apoi s-a culcat şi el. La scurt timp după aceea, soţia s-a plîns de „o senzaţie de căldură" şi a spus că va face o baie. Între timp, Barlow a aţipit. Cînd s-a trezit, la scurt timp după ora 11, a descoperit că soţia nu era în pat. Se vedea însă lumină în baie. S-a dus în grabă în baie şi şi-a găsit soţia înecată. La început, a încercat să o scoată din cadă dar era prea grea şi nu a reuşit. După aceasta, a dat drumul la apă şi a încercat să-i facă respiraţia artificială. Toate eforturile lui au fost însă zadarnice.

Naylor s-a uitat în jurul lui prin apartament. În dormitor a observat că pijamaua pe care Barlow o purtase cînd încercase să-şi salveze soţia era complet uscată. Toate datele păreau să confirme cele declarate de Barlow. Dar pijamaua uscată îl făcea să se gîndească insistent la întrebarea : cum putea fi pijamaua uscată dacă Barlow încercase să-şi scoată soţia din cadă ?

Sergentul i-a telefonat lui H. S. Price — comisarul şef. I-a raportat că, după părerea lui, „tipii de la Harrogate“ (vrînd să spună laboratorul de poliţie din Harrogate) ar trebui să fie anunţaţi. Însuşi Price a sosit la aproximativ zece minute după aceea şi a observat un număr de inadvertenţe. Spre exemplu, nu exista nici un strop de apă pe pereţi ori pe duşumeaua băii. Era imposibil ca Barlow să fi încercat să scoată cadavrul soţiei din cada plină cu apă fără să stropească podeaua. De aceea, Price a luat imediat legătura cu laboratorul din Harrogate. Inspectorul şef Coffey, care era în noaptea aceea de serviciu, a promis să vină la Bradford împreună cu doctorul David Price, specialistul lor în patologie şi medicină legală. La ora trei şi jumătate, în aceeaşi noapte, după un drum dificil cu maşina pe şosele întunecoase, cei doi au reuşit să ajungă la locul crimei.

Doctorul Price a observat imediat că pe coatele victimei nu se afla nici o picătură de apă. Considera acest fapt ca o dovadă că Barlow nu încercase să facă respiraţia artificială. Între timp, inspectorul şef Coffey a găsit două seringi hipodermice într-un colţ din bucătărie. Una din ele era umedă. Barlow a oferit imediat explicaţii. Era normal să aibă seringi în casă, a spus el, pentru că era felcer. Tocmai îşi făcuse o injecţie cu penicilină pentru că avea un furuncul. El a negat că ar fi făcut vreo injecţie soţiei. Datorită dilatării pupilelor, doctorul Price suspecta că femeia se aflase sub influenţa unui drog. Chiar în aceeaşi noapte, cadavrul a fost transportat la Harrogate.

Price a început autopsia imediat, la ora 5,40 dimineaţa. Nu a constatat nimic care să explice că leşinul din baie a fost cauzat de o slăbiciune fizică. Inima părea tot atît de sănătoasă ca şi celelalte organe. Şi examinarea atentă a pancreasului, tiroidei şi glandei pituitare nu a evidenţiat nimic anormal. Examenul bacteriologic al intestinelor şi splinei nu a dezvăluit prezenţa vreunei infecţii. Nu exista nici o urmă de infecţie pe piele. Price a constatat că femeia era gravidă în luna a doua. Totuşi, sarcina era evident normală şi nu putea oferi nici o explicaţie pentru leşinul şi înecul din baie.

În dimineaţa zilei de 4 mai, A. S. Curry, de la laboratorul de medicină legală al Ministerului de Interne, şi P. H. Wright, de la departamentul de toxicologie al Şcolii de medicină de pe lîngă spitalul Guy, şi-au început îndelungatele lor analize pentru a detecta şi izola din cadavru eventualele medicamente sau otrăvuri administrate. Zile întregi au analizat întregul tub digestiv, probele de vomă, urină, sînge, precum şi ficatul, splina, pulmonii şi creierul. Au folosit reacţiile clasice elaborate pentru detectarea şi izolarea a sute de otrăvuri şi medicamente diferite şi au aplicat toate me-

todele biochimice care ar fi putut evidenţia eventualele boli sanguine sau tulburări metabolice. Toate rezultatele au fost negative. Nu au găsit nici o urmă de otravă şi nici semne de tulburări metabolice care ar fi putut explica slăbiciunea şi pierderea cunoştinţei. Examenul seringilor hipodermice şi a acelor a evidenţiat urme uşoare de procain-penicilină. Această constatare a confirmat afirmaţia lui Barlow că el îşi injectase acest medicament.

În ziua de 8 mai, doctorul Price a examinat întreaga suprafaţă a corpului cu o lupă şi la o lumină puternică, căutînd vreo urmă de injecţie lăsată de acul hipodermic. După două ore de cercetare atentă, a observat două puncte, aproape imperceptibile, foarte apropiate unul de celălalt, pe fesa stîngă. Două puncte similare au fost găsite şi într-o cută a pielii pe fesa dreaptă. Aceste semne fuseseră trecute cu vederea la prima examinare din cauza numeroşilor pistrui, aluniţe şi a prezenţei acneii. Cu mare atenţie, Price a tăiat pielea şi un strat de grăsime şi ţesut muscular de dedesubtul presupuselor semne lăsate de injecţie. A constatat astfel prezenţa unei uşoare inflamaţii care, în general, rămîne după injecţii. Semnul injecţiei de pe pielea fesei stîngi fusese făcut nu cu mai mult de cîteva ore înainte de deces. Era o dovadă clară că Barlow mintise, cel puţin în această privinţă, pentru că nu era nici o îndoială că el îi făcuse injecţie soţiei şi aceasta ar fi putut avea legătură cu decesul. Dar oare ce injectase? Nu avea nici un rost să-l cheme pe Barlow să dea socoteală pentru minciună. Ar fi putut foarte uşor pretinde că-i injectase nişte vitamine inofensive. Dacă nu se dovedea că el folosise o anumită substanţă otrăvitoare, el ar fi fost tot timpul în gardă şi nu ar fi dat toxicologilor nici cel mai slab indiciu. S-a luat hotărîrea ca Barlow să fie supravegheat.

Între timp, detectivii urmau să afle de la spitalul St. Luke la ce medicamente avea acces felcerul şi dacă nu cumva dispăruse vreunul din ele.

În după-amiaza zilei de 8 mai, doctorul Price a tăiat cîteva bucăţi din piele, grăsime şi muşchi, inclusiv semnele lăsate de injecţie de pe fesele victimei. Aceste probe de ţesut au fost puse deocamdată în frigider. Dacă se injectase o substanţă care nu putea fi găsită nicăieri în cadavru, rămînea şansa ca mici cantităţi din ea să poată fi izolate de la locul injecţiilor. Dar cantitatea de ţesut supusă analizei era atît de mică încît conta fiecare fibră. Prin urmare, specialiştii în medicină legală trebuiau să chibzuiască bine înainte de a hotărî care sînt analizele cu cele mai multe şanse de succes.

Curry şi Price au consultat un mare număr de specialişti, printre care pe profesorul C. S. Russell, ginecolog la Universitatea din

Sheffield, pe profesorul R. H. Thompson, şeful departamentului de toxicologie de la spitalul Guy din Londra, şi pe S. S. Randall, de la departamentul de biochimie al companiei Boots Pure Drug Ltd. din Nottingham. Discuţiile specialiştilor s-au concentrat asupra unei singure probleme. Ce drog sau medicament ar fi putut produce unei femei, în primele luni de graviditate, simptomele care aparent precedaseră moartea Elizabethei Barlow, adică oboseală, vomă, transpiraţie abundentă, slăbiciune fizică bruscă, pierderea cunoştinţei şi dilatarea pupilelor? Toate simptomele luate la un loc indicau posibilitatea apariţiei unei hipoglicemii, o scădere a conţinutului de zahăr în sînge, care, în mod normal, trebuie să rămînă totdeauna la un anumit nivel în timpul vieţii. Hipoglicemia este opusă stării specifice care caracterizează diabetul. În această boală, insulele lui Langerhans, care se găsesc în pancreas, încetează să mai producă hormonul numit insulină care joacă un rol esenţial în reglarea cantităţii de zahăr în sîngele omului. Excesul de zahăr din sînge dă naştere la hipoglicemie care a cules uriaşe cifre de victime pînă în 1921, anul în care ştiinţa medicală a descoperit modalitatea de a extrage hormonul esenţial din pancreasul animalelor. S-a aflat curînd că diabeticii, care trebuie să fie injectaţi regulat, pot muri dacă li se administrează o doză prea mare de insulină. Pancreasul sănătos reglează cantitatea de insulină pe care o secretă după cantitatea de zahăr care e introdusă în organism sub diferite forme. Dar cînd insulina este administrată artificial, nu există posibilitatea unei astfel de reglări naturale. Injectarea unei cantităţi excesive de insulină reduce drastic nivelul zahărului din sînge. În acest fel, organismul îşi pierde sursa principală de energie, declanşînd hipoglicemia. Pacientul aflat în această stare suferă de anxietate, tremurături musculare, greţuri, senzaţie de căldură şi transpiraţie şi, în sfîrşit, îşi pierde cunoştinţa, căzînd în ceea ce se numeşte coma hipoglicemică. Într-o astfel de situaţie, dacă nu se administrează imediat glucoză, survine decesul.

Experienţele pe animale şi unele accidente survenite pe oameni au arătat că o persoană sănătoasă poate intra într-o comă hipoglicemică şi deci deceda, dacă este injectată cu o cantitate de insulină pe care un diabetic o poate tolera fără efecte secundare. Pentru că insulele pancreasului produc deja suficientă insulină, adăugarea de hormon privează rapid sîngele de doza de zahăr vitală. În cazul victimei Elizabeth Barlow, s-a stabilit că ea nu suferea de diabet. Acest lucru fusese definitiv stabilit de analiza urinei făcută după autopsie. Pe lîngă aceasta, mai aveau şi o a doua dovadă semnificativă. În cursul analizelor biochimice pe care le-a efectuat, Curry a scos, din obişnuinţă, sîngele amestecat din cele două camere ale inimii victimei şi a examinat conţinutul lor în zahăr.

Acesta avea o concentrație de 210 miligrame zahăr la 100 mililitri sînge, ceea ce era cu totul deasupra normalului.

De aceea, părea puțin probabil ca moartea victimei Elizabeth Barlow să fi survenit din cauza hipoglicemiei. Era totuși evident că niciunul din cercetători nu a putut să-și scoată din cap ideea aceasta, revenindu-se neîncetat la ea. Oare nu fusese folosit un truc necunoscut lor, care ar fi fost o noutate în istoria criminologiei? Oare lui Barlow, care era familiarizat cu efectele insulinei în calitatea lui de felcer, să-i fi venit ideea să-și injecteze soția sănătoasă cu insulină? Își cronometrase el omuciderea atît de bine încît coma inevitabilă să survină în cada de baie, astfel încît victima să se înece ? La început, aceste întrebări s-au ridicat doar ca vagi speculații. Cazul însă a luat o întorsătură dramatică cînd Price, comisarul șef, a apărut în ziua de 23 mai la Harrogate.

„Barlow pare un tip destul de ciudat" a raportat el. „Se pare că victima e a doua soție. Prima soție a decedat în anul 1956, la vîrsta de 33 ani. Nu s-a descoperit nici o cauză evidentă a morții. Potrivit mărturiei asistentei medicale, Alice Lodge, Barlow răspunde adesea de administrarea insulinei bolnavilor internați la Spitalul St. Luke".

Toxicologii își puteau ascunde cu greu neliniștea și nerăbdarea care creștea pe măsură ce comisarul își continua relatarea. Barlow fusese mai înainte angajat la Sanatoriul Northfield. Acolo, din întîmplare, discutase odată cu un pacient despre insulină și făcuse următoarea remarcă: „Dacă i se administrează cuiva o doză bună, atunci e clar ca bună ziua că ce-l ce o pățește e în drum spre lumea cealaltă". Și de Crăciun, în anul 1955, a continuat Price, Barlow i-a spus unui felcer cu care lucra, pe nume Harry Stork, că insulina poate fi folosită la comiterea crimei perfecte întrucît ea nu poate fi detectată niciodată, deoarece se dizolvă în sînge și nu lasă absolut nici o urmă". Au aceste amănunte vreo importanță pentru dumneavoastră ? a întrebat Price.

„Doamne, dumnezeule!" a exclamat Curry, „Nici nu-ți poți imagina ce înseamnă toate acestea pentru noi?" În aceeași zi țesuturile de pe fese au fost scoase din frigider. Dacă Barlow injectase soției insulină, unele urme ar putea fi găsite la locul injecției. Întrebarea care se ridica se referea la metoda de izolare a insulinei. Curry, Wright, Randall, asistenții Birkinshaw și Gurd au cercetat numeroase tratate și lucrări de medicină legală, toxicologie și biochimie dar era clar că nu se mai comisese nici o omucidere cu ajutorul insulinei. Nici un toxicolog nu fusese pus în fața sarcinii de a izola insulina din țesuturile omenești.

Cu toate acestea, Curry a dat peste un amănunt interesant. În 1940, J. L. Hamilton-Paterson și E. W. M. Johnson au publicat o lucrare în legătură cu experiențele ce le efectuaseră pentru a determina valorile zahărului în sîngele cadavrelor. Ei au constatat că între doza de zahăr din sîngele amestecat din inimă și cantitatea de zahăr din sîngele organismului, luat în totalitate, nu există nici un raport. La 38 de cazuri de nediabetici care au decedat de moarte violentă prin sufocare sau înecare, ei au găsit cantități neobișnuit de mari de zahăr în partea dreaptă a inimii, în timp ce analiza sîngelui din alte părți ale organismului arăta valori scăzute de zahăr. De fapt, explicația era foarte simplă. Cu puțin timp înainte de moarte, ficatul, în care se depozitează cea mai mare cantitate de zahăr din corp, își mobilizează ultimele rezerve de zahăr, iar aceste rezerve de-abia dacă au timp suficient să ajungă în cordul drept, înainte de survenirea decesului. Odată cu încetarea circulației, zahărul rămîne acolo. Aceasta era și explicația faptului că sîngele amestecat luat din cele două camere ale inimii victimei Elizabeth Barlow conținea atît de mult zahăr. Cele 210 mg pe care le găsise Curry nu constituiau o dovadă că Barlow nu și-ar fi putut experimenta teoria crimei perfecte, imaginată de el, chiar pe soția lui. Următoarea etapă a investigațiilor trebuia să dovedească că Barlow procedase într-adevăr în această manieră. Dar aceasta era o sarcină extrem de dificilă. Era o călătorie pe un teritoriu complet necunoscut. Insulina e o proteină a cărei structură chimică este cunoscută numai din 1955. Cu toate acestea, nu se elaborase nici o reacție chimică de identificare sau de izolare. Curry nu avea nici o altă soluție decît aceea de a recurge la analize de comparație a activității biologice, o metodă frecvent aplicată în toxicologie, din perioada experiențelor lui Tardieu. Extrasele au fost preparate din eșantioane de țesuturi care conțineau semnele injecțiilor. După aceasta, un număr de șoareci, folosiți ca martori, au fost injectați cu diferite cantități de insulină. Animalele au fost puse sub observație. În raport cu numărul de unități de insulină injectate (doza de insulină folosită în tratamentul diabetului este măsurată în unități standard internaționale) s-a observat amplitudinea simptomelor obișnuite, adică tremurăturilor, spasmelor, stării de neliniște, slăbiciune și, în sfîrșit, durata pînă la căderea în comă.

Tensiunea cercetătorilor din laborator devenise aproape palpabilă în momentul în care Curry a început să injecteze o parte din extrasul obținut din țesuturile din fese altor șoareci. Șoarecii astfel injectați au avut exact aceleași simptome ca și șoarecii injectați cu insulină. Au intrat în comă și au murit. S-a observat că unele din extrasele izolate din probele luate din cadavru erau mai

puternice decît celelalte. Cînd doctorul Price a descoperit semnele lăsate de injecţii, şi-a dat seama, aşa cum am mai menţionat, că injecţia de pe fesa stîngă fusese administrată la nu mai mult de cîteva ore înainte de survenirea decesului. S-a observat acum că extrasele din acele ţesuturi aveau un efect cu mult mai puternic asupra şoarecilor decît extrasele de pe fesa dreaptă. Această constatare era o dovadă evidentă că injecţiile de pe fesa stîngă fuseseră făcute mai recent şi ca urmare la locul injecţiei se păstrase o cantitate mai mare de insulină neabsorbită.

Comparînd elementele cunoscute cu cele necunoscute, Price a ajuns să stabilească că 84 unităţi de insulină erau prezente în ţesuturile fesiere. Aceasta însemna că doza de insulină administrată victimei trebuie să fi fost cu mult mai mare decît aceasta, pentru că doctorul Price luase în consideraţie numai doza neabsorbită care rămăsese.

Pentru a fi şi mai sigur, testele de comparaţie au fost repetate pe cobai. A obţinut aceleaşi rezultate. Pe la începutul lunii iulie 1957, experienţele au continuat pe diafragmele izolate de la şoareci care se ştie că reacţionează cu o deosebită sensibilitate la zahăr. Încă o dată s-a dovedit că extrasele din cadavru distrugeau zahărul exact ca şi în cazul administrării insulinei. Dar nici acum specialiştii în medicina legală nu s-au declarat mulţumiţi. Întrucît nu exista nici un test fizic sau chimic pentru evidenţierea sau izolarea insulinei, trebuia să se stabilească cît se poate de precis că substanţa extrasă din ţesuturile victimei reacţiona în orice altă situaţie exact ca şi insulina.

Se cunoştea faptul că există substanţe care distrug insulina. Printre acestea sînt aminoacizii cisteină şi pepsină, enzime prezente în sucul gastric, în orice stomac care funcţionează normal. Prezenţa pepsinei este unul din motivele datorită căruia insulina nu poate fi administrată diabeticilor pe cale bucală întrucît aceasta ar duce la distrugerea ei în stomac. Din acest motiv, Curry a tratat extrasele din ţesuturile victimei cu cisteină şi pepsină. De data aceasta, extrasele au încetat să mai aibă vreun efect asupra şoarecilor, cobailor şi şobolanilor. Se mai cunoştea faptul că, serul de la cobai sensibilizat prin injecţii repetate de insulină în suspensie uleioasă, „exercită un efect protector asupra şoarecilor injectaţi cu o doză de insulină care este, de fapt, convulsivă". De aceea extrasele au fost tratate cu antiser. Şi de data aceasta ele au devenit imediat inofensive.

Mai era oare vreo îndoială că Barlow îşi injectase soţia cu o doză fatală de insulină? Putea oare Barlow să dea vreo explicaţie? Existau oare alte substanţe, în afară de insulină, care să poată duce la o rapidă distrugere a zahărului, conducînd la simptome similare

cu cele produse de hipoglicemie ? S. S. Randall a făcut un număr de experienţe speciale. Reprezentanţii industriei farmaceutice şi specialiştii în boli de nutriţie au fost întrebaţi dacă există alţi metaboliţi ai zahărului. Au aflat astfel că mai există sintalinul, carbutamidul şi tolbutamedul. Dar rezultatele experienţelor lui Randall cu aceste substanţe au fost cît se poate de neechivoce. Ele produceau doar o scădere a nivelului de zahăr din sînge dar nu şi simptomele caracteristice cauzate numai de prezenţa insulinei.

În sfîrşit, mai rămne o posibilitate care, deşi se părea că e cu totul îndepărtată, trebuia eliminată totuşi. Existau cazuri în care o scădere periculoasă a zahărului din sînge putea fi produsă pe o altă cale, dar absolut naturală, şi anume de o tumoare a insulelor Langerhans. O astfel de tumoare poate duce la o pătrundere bruscă şi fatală a insulinei în sînge, datorită însă nu unui agent extern ci organismului. Nu era dificil să se excludă şi această posibilitate. Examinarea pancreasului victimei a dus la constatarea că o astfel de tumoare nu era prezentă. Mai mult, orice jet natural de insulină de acest fel s-ar fi distribuit în mod egal în întregul organism al victimei, neaglomerîndu-se niciodată în ţesuturile fesiere, ca în acest caz, fără să mai spunem de imposibilitatea acumulării de cantităţi diferite în cele două fese.

Numai după ce au exclus cu multă conştiinciozitate orice altă posibilitate, Price şi Curry au devenit absolut convinşi că Barlow a administrat insulină soţiei cu scopul de a o îneca în timpul pierderii cunoştinţei sau de a asista în timp ce ea intra în comă şi se îneca în cada de baie. Dar tocmai atunci, după două luni de muncă, Curry a fost pus în faţa unei probleme care i-a provocat din nou dubii.

Dacă Barlow făcuse într-adevăr cu cîţiva ani în urmă remarca că o crimă făcută cu insulină nu putea fi descoperită din cauză că insulina dispare complet în circulaţia sîngelui, el nu exprimase decît o opinie medicală curentă în acel timp. Şi totuşi acea opinie fusese dezminţită, întrucît specialiştii din Harrogate putuseră izola insulina dintr-un cadavru, la multe zile după deces. Curry simţea că e de datoria lui să lămurească de ce cazul Elizabeth Barlow contrazicea acea teorie medicală. Răspunsul era ascuns în procesele extraordinar de complexe care au loc în organismul uman, printre secretele pe care ştiinţa le dezvăluie treptat. Insulina este stabilă în ţesuturile acidifiate din organism. Ţesuturile din interiorul organismului, în special din viscere, devin acide după moarte datorită enzimelor care dezintegrează proteinele, dezvoltînd acid lactic în muşchi. Un astfel de acid lactic apăruse şi în muşchii fesieri ai victimei, conservînd în acest fel mult timp insulina injectată şi făcînd astfel posibilă izolarea ei.

La 29 iulie 1957, la o zi după finalizarea experienței de la Harrogate, Kenneth Barlow a fost arestat la Huddersfield. A rămas realmente perplex cînd detectivul Cheshire, comisarul șef al Scotland Yard-ului, care luase parte la investigații, l-a acuzat că și-a ucis soția cu insulină. Cu toate acestea, Barlow și-a revenit repede. La început, a negat că i-ar fi făcut vreo injecție soției. Totuși, după cîteva zile, a mărturisit brusc că într-adevăr îi făcuse o injecție dar nu cu insulină ci cu ergonovină. Soția lui, a declarat el, se hotărîse să nu lase copilul. El știa că ergonovina putea produce avortul și ca urmare furase cîteva fiole de la spitalul St. Luke. Într-adevăr, îi făcuse ultima injecție în ziua decesului.

Cheshire a adus la cunoștință declarația lui Barlow specialiștilor din Harrogate, dar medicii legiști nu au fost tulburați de „confesiunea" lui Barlow. Din cauza frecventei folosiri a ergonovinei ca abortiv, acesta fusese drogul pe care toxicologii au încercat să-l identifice încă de la începutul expertizei. Dacă Elizabeth Barlow ar fi fost injectată cu ergonovină în ziua morții, aceasta ar fi fost prezentă în urină. Dar și de data aceasta Curry a fost de o corectitudine științifică exemplară. A injectat ergonovină în țesuturile luate din fesele victimei dar care nu fuseseră niciodată în contact cu insulina sau ergonovina, obținînd în felul acesta alte extrase. Extrasele obținute astfel nu au produs nici pe departe simptome asemănătoare cu acelea pe care le observase cînd injectase extrasele cu conținut de insulină. Deși Curry știa că ergonovina nu are absolut nici un efect asupra zahărului din sînge și că ea nu produce niciodată dilatarea pupilelor, el i-a consultat în această privință și pe ginecologii Russell și Dean care au confirmat justețea concluziilor lui. Confesiunea întîrziată a lui Barlow era doar o tentativă de a scăpa de acuzația de crimă premeditată.

În luna decembrie 1957, Sir Harry Hylton-Foster l-a acuzat pe Kenneth Barlow că a ucis-o pe Elizabeth Barlow prin injectarea cu insulină. Analizele toxicologice deveniseră de mult obișnuite în investigațiile criminalistice în procesele de crimă, astfel încît complicatele probe științifice ale acuzării nu mai constituiau o noutate. Cu toate acestea, procesul a trezit un interes extraordinar deoarece, cu această ocazie, s-a evidențiat cu o neobișnuită claritate rezultatele remarcabile pe care toxicologii și specialiștii în medicină legală le puteau realiza, în colaborare cu alți specialiști, atunci cînd ei își desfășurau cercetările cu cea mai mare atenție și conștiinciozitate.

Probele incriminatorii generale împotriva lui Barlow erau considerabile. Cu toate acestea, acuzarea s-a bazat în cel mai înalt grad pe rezultatele experiențelor Institutului Harrogate. Deși Barlow nega cu încăpățînare acuzația și insista că remarcile pe care le fă-

cuse în legătură cu posibilitatea crimei cu insulină erau doar glume, rezultatele analizelor științifice făcute la Harrogate s-au dovedit de nezdruncinat. Singurul specialist în medicină care a reprezentat apărarea, doctorul Hobson de la spitalul St. Luke din Londra, a prezentat o teorie bazată doar pe studierea superficială, doar într-o zi, a literaturii de specialitate, nefăcînd altceva decît să producă o impresie cît se poate de penibilă, în comparație cu munca enormă, plină de probitate și inteligent prezentată de Institutul Harrogate.

Contraargumentul prezentat de doctorul Hobson se baza pe faptul că în stările de emoție sau teamă organismul omenesc produce în mod obișnuit adrenalină. Prezența adrenalinei duce la creșterea conținutului de zahăr în sînge și în astfel de împrejurări organismul poate elibera mari cantități de insulină. Este posibil, a raționat el, ca Elizabeth Barlow, în momentul în care a alunecat sub apă, datorită unei crize naturale de slăbiciune fizică, să fi trecut printr-o astfel de stare de teamă și, ca urmare, pancreasul ei a secretat mari cantități de insulină, aceasta contribuind fără îndoială la căderea în comă care i-a cauzat moartea.

Price, pe care procurorul l-a rechemat la bara martorilor, a respins această teorie în cîteva propoziții. Era doctorul Hobson conștient, a întrebat el, că zona limitată din jurul semnelor lăsate de injecție pe fesele victimei conținea 84 unități de insulină ori, dacă era necesar să se exprime cu o mai mare precauție, de o substanță care reacționa exact ca insulina ? Își dădea doctorul Hobson seama ce însemna aceasta ? Insulina eliminată de pancreas și distribuită în întregul organism ar fi trebuit să fie prezentă în cantități fantastice ca să se poată produce o concentrație de 84 unități în trei porțiuni ale feselor care cîntăreau în total doar 169,8 grame ? Calculase Hobson cît de multe unități de insulină ar fi trebuit să producă pancreasul în acest scop dacă se lua în considerație faptul că greutatea cadavrului era de 34 kg ? Dacă nu a calculat, atunci Price putea să calculeze în locul lui. Pancreasul trebuia, în acest caz, să producă nu mai puțin de 15 000 unități de insulină. A auzit doctorul Hobson de vreun caz în care pancreasul uman să fie capabil să producă o astfel de cantitate de insulină ? A luat el în considerație faptul că necesitățile zilnice normale de insulină într-un caz relativ grav de diabet, se ridică la o doză variind între 12 și 20 unități ? Putea, în sfîrșit, doctorul Hobson să dea vreo explicație faptului că insulina, presupunîndu-se că fusese egal distribuită de pancreas în întregul organism, a preferat să se aglomereze în cantități atît de mari la locul injecției de pe fesa stîngă și într-o concentrație mult mai mică în regiunea celeilalte injecții de pe fesa dreaptă ?

Hobson nu a putut răspunde la aceste întrebări şi apărarea s-a retras. Judecătorul Diplock, deşi era cunoscut pentru atitudinea lui sceptică faţă de dovezile ştiinţifice, era la fel de uluit ca şi juraţii de grija cu care specialiştii de la Harrogate îşi desfăşuraseră expertiza. Judecătorul a declarat: „S-au obţinut date importante care vor rămîne valide şi în alte cazuri, dacă astfel de cazuri vor mai apare vreodată. Nu vreau să spun că Barlow nu a ştiut că injecţia cu insulină e mortală. Dacă afirmaţia că el şi-a injectat soţia cu insulină cu bună ştiinţă vă satisface, nu veţi întîmpina probabil nici o dificultate să ajungeţi la concluzia că el a făcut-o cu intenţia de a ucide". Acesta a fost punctul culminant al cuvîntării acuzării adresat juriului. Juraţii au deliberat doar cîteva minute şi apoi s-au întors, declarîndu-l pe Barlow vinovat. Condamnîndu-l pe Barlow la închisoare pe viaţă, judecătorul Diplock a remarcat: „Eşti vinovat de o crimă făcută cu sînge rece, cu cruzime, cu o premeditare care te face să te cutremuri şi care, dacă nu ar fi fost cercetările de o excepţională calitate, ar fi rămas nedescoperită".

* * *

Pe la mijlocul secolului al XX-lea toxicologia căpătase o structură definită şi impresionantă care se baza pe fundamentul unor cercetări şi experienţe acumulate de-a lungul unui secol. O particularitate deosebită a acestei ştiinţe e capacitatea ei de a-şi extinde constant resursele, forţele şi sarcinile. Specialiştii în toxicologia medico-legală realizaseră faptul că cercetarea lor era infinită la acea dată întrucît domeniul activităţii lor îmbrăţişa toate modalităţile posibile de otrăvire, de la crimă şi sinucidere, pînă la nenumăratele cazuri de accidente care stăteau la pîndă în procesele industriale. Specialiştii au elaborat un număr uriaş de tehnici folosite în cazurile de accidente auto, cu deosebire în studierea rolului alcoolului în astfel de accidente. De la toxicologi au început să înveţe şi medicii, întrucît mulţi dintre ei nu aveau o pregătire adecvată pentru a fi în stare să recunoască nenumăratele cazuri de otrăviri.

Toxicologii erau conştienţi că, în viitorul apropiat, ei vor fi chemaţi să se ocupe de noile aspecte pe care le ridicau omniprezentele produse otrăvitoare din industria modernă precum şi consecinţele noilor utilizări la care vor fi supuse otrăvurile cunoscute de veacuri. Învăţaseră că chiar şi realizările cele mai solide se pot dovedi a fi mai puţin solide decît s-ar părea, că există permanent noi posibilităţi de eroare, care se acumulează treptat, şi că cel mai important principiu trebuie să rămînă vechiul motto al lui Lacassagne: „Trebuie să ştii să te îndoieşti". Erau conştienţi că pun-

tea de legătură dintre știință și activitatea judiciară nu era încă complet realizată și că aceasta trebuie să fie permanent întărită. Pe de o parte, lucrătorii judiciari, încă adepți ai vechilor metode, trebuiau să țină pas cu nebănuitele posibilități și realizări ale științei, iar pe de altă parte, toxicologii aveau obligația să-și însușească atît de prețioasele cunoștințe empirice ale criminologiei care, de atîtea ori, se dovediseră a fi de mare folos.

Dar dacă vom arunca o privire retrospectivă asupra acestei perioade de dezvoltare a toxicologiei medico-legale, care depășește 100 de ani, și dacă vom urmări dezvoltarea lentă a relației ei intime cu activitatea forțelor judiciare, dacă vom pune pe o balanță realizările pozitive și eșecurile, nu putem să nu observăm că balanța atîrnă de partea succeselor. Realizările greu obținute cîntăresc cu mult mai mult decît gafele, erorile, dezamăgirile și dubiile care au izvorît din colaborarea dintre știință și criminologie.

Redactor : DOINA FLOREA-CIORNEI
Tehnoredactor : MIHAI BUJDEI

Apărut 1981. Format 61×86/16. Coli tipo 23.
Bun de tipar la 22.XII.1980.
Editura Junimea, str. Gheorghi Dimitrov, 1
IAȘI — ROMÂNIA

Tipărit sub cd. nr. 205 la
Întreprinderea poligrafică Iași,
str. 7 Noiembrie nr. 49.

JUNIMEA
IAȘI - ROMÂNIA
LEI 16